

Міністерство освіти і науки України

**Кіровоградський національний
технічний університет**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 10

ЧАСТИНА II

Кіровоград • 2010

Збірник є науковим виданням, в якому публікуються основні результати наукових робіт викладачів та студентів університету.

Редакційна колегія:

Черновол М.І.	д.т.н., професор (головний редактор)
Кропівний В.М.	к.т.н., професор (заступник головного редактора)
Будулатій В.В.	відповідальний секретар
Воробейчик В.Я.	к.ф-м.н., доцент
Гамалій В.Ф.	д.ф-м.н., професор
Давидов Г.М.	д.е.н., професор
Зіновік М.А.	д.х.н., професор
Златопольський Ф.Й.	к.т.н., доцент
Магопець О.С.	к.т.н., доцент
Кириченко А.М.	к.т.н., доцент
Магопець С.О.	к.т.н., доцент
Свірень М.О.	к.т.н., доцент
Миценко І.М.	д.е.н., професор
Настоящий В.А.	к.т.н., доцент
Носуленко В.І.	д.т.н., професор
Осадчий С.І.	к.т.н., доцент
Павленко І.І.	д.т.н., професор
Пальчевич Г.Т.	к.е.н., доцент
Пальчук О.В.	к.е.н., доцент
Плешков П.Г.	к.т.н., доцент
Пономаренко І.П.	к.х.н., доцент
Решетов О.О.	к.ф.н., доцент
Сидоренко В.В.	д.т.н., професор
Слободян С.М.	д.с-г.н., професор
Тарнавський М.П.	к.е.н., доцент
Федунець А.Д.	к.т.н., доцент
Фільштейн Л.М.	д.е.н., професор
Щербина С.В.	к.п.н., доцент
Якименко С.М.	к.ф-м.н., доцент

К.П. Дьомін, ст. викл.

Кіровоградський державний педагогічний університет

В.М.Пестунов, проф., канд. техн. наук, О.С.Стеценко, доц., канд. техн. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Космічні закони – основа життя на Землі

У статті розглядається питання про фактори, які сприяють накопиченню психічної енергії в організмі людини і які впливають на витрачання психічної енергії, що негативно впливає на життя людини. В статті, також розглядається важливість виконання Космічних законів людиною.

Останнім часом багато видатних вчених – фізиків після тривалих досліджень зуміли пояснити феномени людської свідомості і парапсихології, підтвердили існування тонких енергетичних тіл і психічної енергії людини. Все це стало можливим після нових наукових відкриттів фізичного вакууму і торсіонних полів. На базі теорії фізичного вакууму останні 10-15 років успішно розвиваються торсіонні технології, які охоплюють усі сфери людської діяльності, всі галузі господарства, медицину, науку, мистецтво. На основі цієї теорії все більше розкриваються приховані здібності людини і, перш за все, її свідомість.

З фізичної точки зору, свідомість це особлива форма матерії, яка є часточкою свідомості Всесвіту. Торсіонна природа свідомості дозволяє людині спілкуватися з Божественними силами. Сучасна наука установила, що загальне торсіонне поле більшості людей обертається у позитивному напрямку (+), тобто зліва направо, але є люди у яких торсіонне поле обертається у негативному напрямку (-), з права наліво. Саме торсіонні поля передають кожній клітині людського організму інформацію про думки, почуття, бажання, напрямки життєдіяльності людини і її поривання. У тілі людини існує сім основних фокусів торсіонних полів, які називаються чакрами.

Людина може впливати на своє торсіонне поле. Наприклад, змінюючи ритм дихання, затримку дихання при вдиху і, тим самим, змінювати знак торсіонного поля з (-) на (+).

З давніх давен люди знали про існування торсіонних полів або психічної енергії і уміли ними користуватися. Цією енергією уміли користуватися чаклуни і шамани і лише в теперішній час відкриваються можливості наукового пізнання і застосування цієї енергії на користь людям. Психічна енергія, її кількість в організмі, безпосередньо впливає на здоров'я людини.

Мета поставлена авторами даної статті полягає в тому, щоб розкрити, яким чином психічна енергія впливає на здоров'я і повноцінний творчий розвиток людини, які вчинки, які помисли і думки, сприяють утворенню психічної енергії. Крім того, на нашу думку, важливо інформувати якомога більше людей про необхідність виконання космічних законів, направлених на підвищення духовності і, як наслідок, здоров'я фізичного тіла.

Світ, в якому ми живемо – це розумна система. Її можна порівняти з величезним оркестром. Керує цим оркестром життєва енергія. Все в ньому перебуває в гармонії, а кожна людина представляє собою один із інструментів. І ви з'явилися на світі у точно визначений час з певною програмою. Отже, ви граєте дуже важливу роль у цій складній системі, яка не має ні початку, ні кінця і в якій все рухається і взаємодіє в гармонії один до одного. Але, щоб ви, як людина, жили в гармонії з навколишнім світом, щоб у вас постійно грала музика душі, необхідно дотримуватись космічних законів, відкрити свій розум новим знанням, новій інформації [1]. Ми багато знаємо про космос, ми відкриваємо нові закони у фізиці, створюємо нові матеріали, розробляємо нанотехнології, але дуже мало знаємо про самих себе, про енергетичну суть людини, про такі властивості людини, як телекінез, телепортація.

Тому перш за все відкрийте свій розум новим знанням, дослідженням, творчості і духовному росту.

Якщо людина, на яку лікарі безнадійно махнули рукою, раптом виліковується від невилікованої хвороби, або долає неймовірну перепону, тоді у її свідомості відбувається зміна реальності. Вона починає відчувати допомогу вищої сили, зв'язок із Божественними силами.

Цей закон буде спрацьовувати, якщо ви повірите у свої можливості якщо ви не будете песимістом, якщо ви відкриєте своє серце любові до всього суцього, якщо умітимете прощати образи і бути добрим і, нарешті, думками, або словами чітко виражати свої наміри. Один екстрасенс, сказав: "Якби ви знали з якою готовністю наші ангели чекають, щоб кожна людина виразила намір, що вона хоче зробити, про що мріє, - тоді вони готові вам допомагати!". Проте, більшість молодих людей не знають, що вони хочуть, яка у них життєва мета.

Якщо ви хочете чогось досягти, наприклад, зробити якесь відкриття в техніці, навчитись співати, складати вірші та інше, потрібно повірити в свою особливість, не думати упереджено, що це неможливо, звільнитися від прив'язаності до думок, проте, що цього ніхто ще не робив, вірити в те що ви здійсните своє бажання. Яким чином відбувається керування нашими думками, емоціями, вчинками, відчуттями? Наш мозок складається із двох півкуль. Ліва півкуля нашого мозку займається розрахунками, аналізом і логічними висновками. Ця частина мозку уміє логічно думати. Права півкуля відповідає за інтуїцію. Вона знаходиться за межами розуму і аналізу. Права частина мозку дає нам здатність відчувати, відкликатися на любов і знати, що для вас важливо. Вона дає можливість насолоджуватись красивим сонячним днем, виражати ніжність і вдячність. Ліва частина мозку не здатна аналізувати ті відчуття, які виникають у вас завдяки правій півкулі.

Важливо, у житті керуватись не тільки почуттями, емоціями (правою півкулею), але уміти аналізувати свої вчинки, оцінювати, робити висновки (лівою півкулею).

Якщо ви займаєтесь тим, що вам не по душі, у вас постійно будуть розчарування. Ви розумієте, що справа, якою ви займаєтесь, не ваша, але ви не наважуєтесь змінити ситуацію, підкорюєтесь вимогам правої півкулі мозку. Голос інтуїції кличе вас грати музику, співати пісні, які звучать у вашому серці. Але ліва частина постійно вас насторожує, щоб ви не поспішали, були обачним, обережним, щоб подумали, що скажуть про вас люди.

Якщо ви будете слухати тільки ліву частину мозку, ви станете виконувати нелюбиму роботу, а мрія, музика вашої душі поступово згасає. Коли вбиваєте свою мрію, коли душа і тіло не живуть в гармонії, коли ви не виконуєте свою життєву програму, яку підказує вам ваша інтуїція, тобто права півкуля, тоді можуть виникнути у вашому житті, хвороби, невдачі і т.п. Такі життєві ситуації заставляють деяких людей рішуче змінити своє життя.

Прислухайтесь до голосу своєї інтуїції і дозвольте, щоб у вашій душі звучала музика і пісня, тоді ви будете відчувати себе повноцінним, у рівновазі і здатним на здійснення власної долі. Робіть свою омріяну справу з усією пристрасстю.

Якщо ви знайшли собі улюблену справу, яка хвилює вашу душу і яку виконуєте з усією пристрасстю, вона дарує вам відчуття повної гармонії із собою і наповнює ваше життя сенсом.

Важливо знати, що здоров'я, успішне і безхмарне життя можливе, коли ви будете високодуховною людиною. Якщо сказати коротко високодуховна людина випромінює позитивні думки і здійснює добрі, безкорисливі вчинки. Здавалося б, який тут зв'язок між вашими думками і вчинками. Справа у тому, що свідомість і розум людини здатні випромінювати у навколишній простір особливу енергію, яку називають психічною енергією. Сама по собі ця енергія нейтральна, але проходячи через свідомість людини, набуває морально-етичних якостей. Низькодуховні люди, які випромінюють низькі думки – злість, ненависть, заздрість, помсту, створюють негативну психічну енергію, а високодуховні

особистості із світлими, добрими намірами і з любов'ю в серці випромінюють позитивну, світлу і гармонізуючу енергію.

Таким чином, кожна думка, кожне почуття, які виникають у людини, випромінюються у навколишній простір і, в залежності від позитивної або негативної направленості впливають на здоров'я людей і всієї живої природи, здатні приводити в дію природні стихії. Поки що у світі переважають негативні думки і вчинки – війни, злоба, агресія, ненависть на етнічній, релігійній, державній основі, а також несправедливі вчинки керівників держави по відношенню до свого народу викликають настільки потужну негативну енергію, що на планеті Земля виникають землетруси, буревії, повені, епідемії.

Один із основних космічних законів стверджує, що психічна енергія є рівнодіюча всіх сил, які діють в організмі людини. Розвиток психічної енергії у людини відбувається при умові:

- якщо людина усвідомлює і пропускає цю енергію через серце у всьому Сущому і в собі;
- якщо людина вірує в Господа;
- якщо в середині людини не існує заперечення;
- якщо людина додержується гігієни думок і фізичного тіла;
- якщо людина налаштована на віддачу Світла, любові і гармонії;
- якщо людина сама постійно удосконалюється і допомагає недосконалому;
- одержану психічну енергію людина повинна трансформувати і підсилювати посилаючи людям, природі, тваринам, рослинам, але ні в якому разі не витратити на зло.

Дуже важливо знати і виконувати такий Космічний закон: подібне притягується подібним. У відповідності з цим законом процес іде на тонкому біоенергетичному рівні, коли генерується однакова частота вібрації: добро до добра, зло до зла. Все залежить від напрямку наших думок. Якщо ви будете підживлювати себе негативними думками (злістю, ненавистю, заздрістю, корисливістю) утворюються низькочастотні вібрації, які викликають в організмі хвороби і життєві невдачі.

Якщо ваші думки направлені на творення добра, милосердя, доброти, високу моральність, тоді вони підвищують вашу духовність, підвищують вібрації вашого організму, покращують здоров'я, тобто, що послали своїми думками, те і одержали на фізичному рівні [2].

Люди повинні зрозуміти, що від їхніх власних енергетичних випромінювань і думок залежить життя і здоров'я людей, які їх оточують. Таким чином, прагнення до самовдосконалення, досягнення поставленої мети роблять людину високоморальною і такою, яка живе в гармонії з Природою.

Направляючи свою психічну енергію на чисті помисли, на позитивні думки людина стає високодуховною, випромінює внутрішнє світло і високу частоту вібрацій. Одним із важливих факторів в житті людини, який сприяє накопиченню психічної енергії є праця. Не має значення, яким чином працює людина, чи думками, чи фізично, головне що тільки рух, тільки дія породжує і накопичує із навколишнього простору психічну енергію. Але є і певні вимоги до якості роботи. Праця повинна бути постійною, ритмічною, свідомою і радісною, такою, що викликає задоволення.

Другим фактором, що наповнює психічною енергією людину є мистецтво. Про значення мистецтва люди знають давно. Мистецтво звеличує, облагороджує людину, прикрашає її побут, витончує її почуття, вносить радість в життя. Але мистецтво служить і для накопичення психічної енергії [3].

Дослідження показали, що торсіонні поля із правим закрученням позитивно діють на людину, а з лівим діють пригнічуючи. Дію якого – завгодно музичного твору можна оцінити по торсіонному полю, яке воно створює. Воно може бути закрученим вправо, чи вліво. Із цього можна зробити висновок, - одні музичні твори, або пісні, можуть дати прилив психічної енергії, і таку дію ми психічно сприймаємо як Добро, і, навпаки, якщо твір

мистецтва пригнічує, дратує, відбирає психічну енергію, створює низькочастотну вібрацію, такий психічний стан асоціюється із Злом.

Відомо, що твори мистецтва часто використовують з цілющою метою.

Вивчення фізіологічної дії музики показало, що в основі лікування звуком і музикою лежить резонанс [3]. Акустичний принцип резонансу може бути застосований не тільки до музичних інструментів, але і до людського організму. Коли звукові хвилі проникають в тіло людини, в клітинах виникають відповідні вібрації, що сприяють відновленню і зміцненню здоров'я.

Високий вміст рідини в тканинах людини допомагає передавати звук. У разі захворювань, щоб викликати резонанс і зруйнувати негативну структуру, музичні частоти повинні бути близькими до частот клітин. Отже, мистецтво може бути для людини джерелом психічної енергії і дійовим засобом оздоровлення [4].

Особливе місце, як засіб накопичення психічної енергії займає така категорія відчуттів людини, як радість. Мається на увазі радість щиросердна, радість яка наповнює людину і якою хочеться поділитися з іншими. Радість створює навколо нас особливе поле, яке притягує інші серця. Радість відганяє від нас пригніченість, сум, нудьгу. Світла радість, як магніт, притягує до себе серця, підвищує життєву енергію і опір різним неприємностям. Радісній людині надається особлива сила, вона наповнюється внутрішнім світлом.

Такі почуття, як радість, захоплення притягують позитивну психічну енергію. Радість дає здоров'я духу.

В основі всіх подій в житті людини лежить думка. Тому для притягування психічної енергії найкоротший шлях – це думки про неї. Спочатку повинна бути думка про існування психічної енергії, а потім усвідомлення і розуміння її якостей і особливостей і, нарешті, свідоме скеровування думки на накопичення психічної енергії. Головне у цьому процесі – чітко володіти своєю думкою. Якщо думка хаотична, слабка, уривчаста досягти мети накопичення психічної енергії не можливо. Егоїстичні, грубі думки теж не дадуть позитивного результату. Думка, направлена на заволодіння психічною енергією, повинна бути чистою і піднесеною. Особливо ефективні у цій справі думки про загальне благо.

Існують особливі почуття, які сприяють виникненню і накопиченню психічної енергії. Самим сильним почуттям є любов. Але це повинна бути справжня любов, яка направлена на безкорисливу віддачу, не егоїстична. Людина, у якої серце наповнено любов'ю, є акумулятором і джерелом психічної енергії. Саме тому заповіді Божі закликають віруючих і не віруючих: "Любіть одне одного!", "Любіть ближнього свого..."

Кожне сердечне переживання відбивається на запасі психічної енергії. Для того, щоб серце було накопичувачем психічної енергії, воно повинно бути направлене на високу мету, на служіння суспільству, іншим людям.

Дуже важливо, яку мету ставить перед собою людина, на що направлені її поривання. Часто вони не відповідають властивостям психічної енергії. Якщо у людини прагнення направлені на накопичення матеріальних благ, до слави і пошани або почуттєвих утіх, то такі поривання не тільки не допомагають накопичити психічну енергію, а навпаки, приведуть до її витрачання, внаслідок чого у людини настає розчарування життям. Тільки високі і чисті наміри і прагнення сприяють розвитку психічної енергії.

Потужним джерелом психічної енергії є молитва [5]. Молитва – це зосередження найкращого що є у людині і пропозиція її для союзу з Вищими силами. Молитва повинна бути криком серця і душі, устремлінням до Вищих сил. Такий контакт з Божественними силами дає миттєвий притік психічної енергії самої високої якості. Об'єднання людей, узгоджена праця певної кількості людей, дружнє їхнє спілкування багаторазово підсилюють притік психічної енергії. Примноження потужності психічної енергії відбувається по Космічному закону таким чином: коли молитву справляють дві людини психічна енергія помножується у 7 разів, коли молитву справляє три людини психічна енергія помножується у 49 разів і т. д., тобто утворюється потужний потік психічної енергії, який благотворно

впливає не тільки на людей, які складають молитву, але і на природу, на Землю, на людей які живуть на Землі.

Треба відзначити, ще одне важливе джерело психічної енергії – навколишнє середовище. Людина постійно підживлюється психічною енергією природи, збільшуючи свою життєздатність. Психічна енергія, яка знаходиться в природі називається праною.

Чисте повітря містить в собі велику кількість прани. Особливо багате праною повітря в горах, у хвойному лісі. Надзвичайно високу концепцію психічної енергії містять зерна пшениці в момент пророщування, пилок квітів і мед, деякі види їжі. Особливо корисні, з точки зору поповнювання психічної енергії, такі продукти, як сирі овочі, хліб з висівками, сире молоко.

Таким чином людина має змогу постійно поповнювати життєву психічну енергію не тільки від продуктів харчування, а, головним чином, від позитивних думок, від захоплення мистецтвом, від творчої праці, сміху і радощів, а також від спілкування з природою – в лісі, на річці, на морі. Головне, щоб людина жила у рівновазі душі і тіла, в умиротворенні, у спілкуванні не тільки з оточуючими людьми, але і, за допомогою молитви, з Божественними силами. Тоді можна вважати, що ви виконуєте космічні закони, заповіді Божі, свою життєву програму на Землі.

Ми розглянули фактори, які дають можливість накопичувати психічну енергію. Але кожній людині потрібно піклуватися про економне використання і не допускати надмірного витрачання психічної енергії. Якщо притік психічної енергії відроджує і перетворює людину фізично і духовно, то витрата її приводить до смерті тіла і духу. Тому так важливо не допускати витрати психічної енергії.

Дуже розповсюдженим поглиначем психічної енергії є роздратування. У стані роздратування в організмі людини виділяється особлива речовина, яка інтенсивно поглинає запаси психічної енергії. Ця речовина руйнує ауру людини і виділяючись у навколишній простір отруєє і заражає інших людей. При сильному роздратуванні за один день можна втратити запас енергії накопичений на протязі декількох днів. Щоб справитись із роздратуванням необхідно наполегливо відпрацьовувати у собі якості спокою, рівноваги і гармонії, щоб ніякі зовнішні впливи не викликали роздратування якщо потрібно терміново усунути приступ роздратування, необхідно вийти на повітря і зробити сім глибоких вдихів.

Ще один фактор, який негативно впливає на життя людини – це страх. Є багато прикладів, коли люди вмирали від страху. Страх приносить шкоду не тільки тому хто боїться, але і тим людям, за яких він боїться. Через страх, через побоювання за те, що з людиною, у якої виникають страхи, або з її близькими щось трапиться погане, притягується і реалізується саме така ситуація, якої боїться людина. Страх притягує реальну небезпеку. Ніколи не програмуйте негативне, вірте, що все в ваших руках і щоб позбутися таких негативних думок потрібно мислити позитивно. Самою дієвою силою, яка допоможе вам позбавитися страху – це любов. Всепоглинаюча любов – це гармонія світу, це властивість душі, це випромінювання самої високої частоти вібрацій. Любов перемагає всі низькочастотні вібрації, виходить вона із серця і призначена вона не для насолоди, а для спасіння світу від темних сил. Людина, у якої в серці є божественна сила любові здатна подолати всі перепони, така людина неначе світиться із середини і готова допомагати слабім, хворим, немічним, безкорисливо не вимагаючи нічого взамін.

Бажання кожної людини мати здорове тіло і відмінне самопочуття. Але якщо, маючи таке бажання, людина веде нездоровий спосіб життя – зловживає переїданням, вживанням надмірної кількості алкоголю, пива, приймає наркотики. Все це говорить про те що вона втратила рівновагу. Через деякий час вона відчуває задишку, високий кров'яний тиск, розлад шлунку, підвищене серцебиття та ін. В таких випадках, на наш погляд, потрібно не вживати таблетки для схуднення, або інші ліки, а змінити свої погляди на своє життя, на те, що ви вживаєте і в якій кількості. Головне, щоб ви знали, що ваші погляди – це ваші думки, а ваші думки – це енергія. Зосередженість на намірах, які ви повинні зробити, щоб бути здоровим і

віра в те, що вони позитивно вплинуть на ваше здоров'я, сприяють тому, що ця думка втілюється в життя. Треба мати глибоку віру в те, що у вас зразкове здоров'я і створити у думці образ себе таким, яким ви були до згубних звичок. Таким чином, ви стаєте такими, якими ви себе уявляли в думках. Перепрограмувавши думки з метою приведення її у відповідність із бажанням мати досконале здоров'я, ви зможете відмовитися від вчинків, які є причиною поганого здоров'я і які виводять вас із стану рівноваги. Невідповідність вашого бажання мати здоров'я і тими звичками, які відображають нездоровий спосіб життя не можна виправити простою зміною звичок. Отже, ви будете таким, як ви думаєте про себе самого. Дуже важливо кожній людині знати, яку руйнівну силу мають такі почуття як сором та гнів.

Сором заставляє нас відчувати принизливість. Дуже важливо уміти прощати себе. Якщо вас мучає сором за вчинок зроблений колись в минулому, ви стаєте слабкішим, як фізично так і духовно. Щоб позбавитись від власного сорому, ви повинні бути готовими попроситися з минулим, зробити висновки і за допомогою молитви або медитації відновити душевну і фізичну рівновагу.

Не менш важливе відчуття провини, яке теж ослаблює людину. Відчуття провини за те, що трапилось в минулому, паралізує нас у теперішній час. Але наше відчуття провини не може змінити того, що вже відбулося. Якщо ви врахували свої помилки, зробили висновки, тоді це не означає, що вас турбує відчуття провини. Воно вас буде турбувати у разі, якщо провини приводить до застою, до втрати рівноваги у відносинах з іншими. Найкращий засіб позбавитися від почуття провини – це любов і повага до самого себе, позитивні думки і чіткий намір позбутися таких негативних думок.

Ще одне негативне відчуття, яке ослаблює людину це гнів. Гнів – емоційна реакція людини, викликана небажанням прийняти світ таким, яким він є. і уявлення про нього не співпадає з вашим уявленням про нього, що і викликає у вас гнів. Гнів суттєво ослаблює людину, викликає негативні реакції і захворювання. Кожна гнівна думка перекриває потік любові всередині вас і закликає вас до ненависті і помсти.

Таким чином, усі перераховані почуття – сором, вина, страх, гнів мають низькочастотну вібрацію. Якщо ви не контролюєте себе, піддаєтесь таким низькочастотним вібраціям, організм знижує свої захисні функції, починає хворіти. Вихід із цього становища полягає в тому, щоб своїми думками, своїми емоціями впустити високочастотні вібрації любові, радості, добра і сміху. Треба зрозуміти, що від ваших думок залежить ваше сприйняття реальності, тоді ви будете обережно відноситись до своїх думок. Намагайтесь не тримати думок про хвороби, слабкість, тоді ваше тіло захистить вас від них.

Наступним ворогом психічної енергії є саможаління. Людина, яка відчуває себе не щасливою, збирає навколо себе негативну енергію і заражає нею навколишній простір. Лишивши самого себе щастя вона стає розповсюджувачем біди, тому, що по Космічному закону відповідності подібне притягується подібним. Саможаління і заздрість притягують до такої людини цілий комплекс нещастя і невдач. Жаліючи себе людина закриває доступ до неї психічної енергії.

Руйнівником психічної енергії є тілесна і психічна неврівноваженість. Неспокій, розгубленість, метушливість, нервові рухи, надмірна балакучість – все це приводить до марної витрати психічної енергії. З такими недоліками необхідно боротися, щоб стати спокійним, зібраним, небагатослівним і впевненим

Дуже небезпечним ворогом людини є самість. Під самістю треба розуміти комплекс недоліків людини, який зв'язаний з концентрацією свідомості на своїй особі. До недоліків, які входять в це значення входять егоїзм, зарозумілість, самовдоволеність, самолюбивість (гонористість), самовпевненість, пихатість.

Причина цього недоліку в тому, що самісна людина занадто багато уваги концентрує на своїй особистості, виділяючи себе із суспільства, забуваючи про те, що вона лише частка єдиного цілого. Закликаючи лише на собі людина відмежовується від світу, від притоку

енергії із Космічного простору. Самість небезпечна ще й тому, що вона непомітна для самої людини. Із самістю потрібно боротися постійно. Найкращий спосіб боротьби – намагання замінити протилежними якостями: самовідданістю, любов'ю і повагою до близьких, виконувати роботу на загальне благо, критично аналізувати свої недоліки.

Таким чином, ви бачите, що навіть незначні недоліки у характері людини, у її поведінці і суспільстві і в побуті, невірноваженість, сумніви і страх, на перший погляд, не несуть суттєвих наслідків, а насправді всі ці негативні фактори змінюють ауру людини, блокують доступ до фізичного тіла психічної енергії і приводять до перевитрат цієї енергії і, як наслідок, ослаблюють організм, приводять до слабкості і перевтоми. Часто люди занепокоєні здоров'ям фізичного тіла, але не розуміють, що для оздоровлення тіла, необхідно оздоровити дух. Людина буде здорова тільки тоді, коли в організмі правильно протікають усі фізіологічні процеси, а вони, в свою чергу, залежать від протікання психофізичних процесів тісно зв'язаних з психічною енергією.

Все це в цілому називається духовним здоров'ям, а духовне здоров'я створює умови для тривалого і стабільного здоров'я фізичного тіла.

Висновки:

1. Кожна людина повинна виконувати космічні закони для забезпечення духовного і фізичного здоров'я.
 2. Психічна енергія Природи дуже чиста – це Святий дух. Вона очищає людину, дає їй Силу, Радість, Здоров'я, Творчість.
 3. Психічна енергія постійно удосконалюється. Якщо людина навчиться гармонізувати її, то отримає велику силу на фізичному плані. Для цього потрібно:
 - бути добрим, з відкритим серцем;
 - бути у стані спокою, щоб випромінювати Світло, Любов, Гармонію і Спокій;
 - узгоджувати свою і чужу енергію з можливостями своєї і чужої свідомості;
 4. Психічна енергія Людини – це скарб, яким володіє кожна людина, але її потрібно на протязі усього свого життя удосконалювати, збагачувати;
 5. Закон удосконалення психічної енергії полягає в тому, що якщо удосконалився сам – допоможи іншому, підтягни його до свого рівня;
 6. Необхідно розвивати в собі почуття прекрасного, інтерес до мистецтва, вчитися розуміти твори мистецтва, музики, співу. Не кожний в цьому житті може стати творцем творів мистецтва, але кожен може навчитися їх розуміти і відчувати на собі благотворну дію мистецтва. Витончене сприйняття краси, музики, пісні дає людині притік чистих і потужних тонких енергій;
 7. Необхідно вчитися володіти своїми думками. Потрібно постійно думати про красу, про загальне благо, про гармонію з Божественними енергіями, пам'ятати про відповідальність за свої думки;
 8. Направляти свої прагнення на безкорисну любов до людей, до Природи, берегти і охороняти Природу;
 9. Намагатися зрозуміти суть життя і Космічне призначення людини;
 10. Постійно самоудосконалюватися, усувати свої недоліки, жити у рівновазі, спокої, гармонії при любых життєвих обставинах;
 11. Не допускати страху, зневіри, боротися із самістю і роздратуванням;
 12. Пам'ятати закон унісону або резонансу:
- Вібрації Любові і Милосердя передаються іншим викликаючи в них відповідні вібрації. Якщо кілька вібрацій співпадають утворюється резонанс, який багаторазово підсилюється і впливає на Багатьох людей.

Список літератури

1. Стеценко О.С. "Зцілення людини словом, музикою і піснею". – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво. – 2008. – 76 с.
2. Тихоплав В.Ю. "Физика веры"/Виталий и Татьяна Тихоплав. – М.: АСТ: Астрель; СПб: ИГ "Весь". 2005. – 96 с.
3. 247 Законов Космоса Эль Марии. – М.: Издательство "Амрита-Русь", Из-во "Алмазное сердце". – 2003. – 96 с.
4. Шабутін С.В., Хміль С.В., Шабутіна І.В. "Зцілення музикою": Монографія. – Тернопіль: Підручники і посібники. – 2008. – 192 с.
5. Наумывакин И.П., Неумывакина Л.С. "Эндоекология здоровья". – СПб Издательство "Дыля". – 2005. – 544 с.

Одержано 14.01.10

Леся Кочубей, преп. укр. языка

Ольденбургский университет имени Карла Осецкого, Германия

Украинские заимствования и переключение языкового кода в устной русской речи этнических русских г. Львова. Социолингвистический очерк

Разнообразие политических, общественных и языковых изменений в Украине является чрезвычайно интересным феноменом, в котором можно наблюдать взаимодействие разных сфер жизни человеческих сообществ. В бывших советских республиках в последние годы возникла большая заинтересованность русским языком, как языком национального меньшинства. В Украине появилось большое количество научных публикаций о роли и последующей судьбе русского языка в современной жизни теперь уже независимой страны. Также в последние годы значительно возросла заинтересованность научных работников феноменом смешивания языков в Украине; особенно к определенным последствиям этого феномена: во-первых, так называемого суржика – смешивания украинского и русского языков, широко употребляемого в бытовых разговорах городских жителей Украины, во-вторых, растущего влияния украинского языка на русский. Эти работы преимущественно исторического, социологического и политического характера.

Данная статья носит социолингвистический характер. В ней сжато представлены результаты исследования языкового поведения представителей русского меньшинства в Украине. Данное исследование основано на диалогах, которые были записаны в сентябре 2004 г. в городе Львове. Русские, которые принимали участие в этих диалогах, являются двуязычными. Большинство из них считают русский своим родным языком, общаются на нем в быту, но также достаточно часто разговаривают на украинском, который преобладает во всех сферах жизни города.

Согласно классификации Г. Люди (Ludi 1996:234) двуязычие опрошенных информантов можно представить таким образом:

- а) можно говорить как об индивидуальном, так и о коллективном двуязычии;
- б) поскольку большинство опрошенных второй язык (украинский) изучают (изучали) в школе, их двуязычие является последовательным и управляемым;

в) за степенью владения языком - симметричным, а за сферами языкового употребления – асимметричным.

Кроме того, следует отметить, что добровольное двуязычие для русских во Львове после провозглашения независимости Украины становится принудительным.

В роли информантов особенно интересными оказались группы студентов и школьников. Отношение к русскому языку этой прослойки населения с точки зрения общественной функции, которая их еще ожидает в будущем, вызывает особенную заинтересованность. Чрезвычайно важной является проблема культуры русской разговорной речи в макросоциальных группах школьников в русских школах и студентов – филологов, которые изучают русский язык, как специальность, поскольку по окончании учебы именно они должны владеть нормами современного русского литературного языка и стать будущими носителями литературного варианта русского языка в Западной Украине. Это значит, что они ответственны за будущее положение и сохранение русского языка в этом регионе. Информанты избирались по двум критериям:

а) возрастные ограничения - 13-29 лет;

б) информант в момент проведения исследования должен был проживать во Львове не менее 10 лет.

Эмпирической базой исследования являются звукозаписи речи в разных коммуникативных ситуациях. Записи проводились главным образом в тех языковых ситуациях, где преобладал непринужденный стиль. Дополнительно было проведено анкетирование и тестирование информантов.

Целью данного исследования было: сделать выводы относительно фактического языкового поведения информантов в конкретных ситуациях и попробовать на основе собранного эмпирического материала ответить на следующие вопросы:

- Какой русский язык звучит в преимущественно украиноязычном городе?
- Как обнаруживает себя русско-украинский билингвизм в русском языке?
- На каких языковых уровнях чаще всего встречается явление интерференции?

Исследование проводится на фонетическом, морфологическом, лексическом, семантическом и морфо-семантическом уровнях. Также приведены ситуации коммуникативного направления, в которых говорящие прибегают к переключению языковых кодов и описываются внеязыковые ситуативные факторы, влияющие на смену языка.

Исторический очерк

Актуальность темы «Русские и русский язык во Львове» осталась бы недостаточно раскрытой без знания определенных аспектов истории этого города со времен его основания до настоящего времени и очерка актуальной языковой ситуации в городе. Поскольку нас прежде всего интересует история русских и их языка во Львове, мы более детально представим ее по фазам: фаза первая (с 1939 г. по 1991 г.) и фаза вторая (с 1991г. до настоящего времени).

Историю Львова можно разделить на следующие важные периоды:

- староукраинский период: со времен основания города в 1256 г. по 1340 г.;
- старопольский период: 1340-1772 гг.;
- немецко-австрийский период: 1772-1918 гг.;
- среднеукраинский период: 1918 г.;
- новопольский период: 1918-1939 гг.;
- советско-украинский период: 1941-1991 гг.;
- новоукраинский период: с 1991 г.- до настоящего времени.

После распада Киевской Руси на юго-западе образуется Галицко-Волынское княжество. В 1256 г. украинский князь Данило Романович Галицкий основывает город Львов. Со смертью последнего из Рюриковичей в 14 в. можно говорить о конце политической самостоятельности Украины. Галичина с городами Галич, Львов, Холм

переходит во владение польского короля Казимира Великого. Волынь и другие украинские земли до Черного моря, на западе от Днепра (Подолье, Киев) отходят к Литве. После подписания Унии в 1385 г. в городе Крево и эти земли присоединяются к Польше. В 1772 году Львов отходит к Австрии. Восточная часть остается австрийской до 1918 г., за исключением периода с 1914 г. по 1915 г., когда русские оккупируют Львов. 1 ноября украинцы отвоєвывают Львов и провозглашают его столицей Западноукраинской Народной Республики. 22 ноября 1918 г. город опять захватывают поляки. В 1939 г. объединяются центральные, южные и восточноукраинские области с Западной Украиной; Львов становится советским. В 1941 г. начинается вторая мировая война. В октябре 1944г. Украина была освобождена от немецких оккупантов. В этом же году начинается новая волна в борьбе за независимость Западной Украины. Украинская Повстанческая Армия (УПА) и Организация Украинских Националистов (ОУН) борются против большевиков. На стороне УПА выступает значительная часть западноукраинского населения. Чтобы ослабить силы УПА, сотни тысяч жителей Западной Украины по приказу Сталина были арестованы, расстреляны и высланы в лагеря Сибири. Невзирая на освободительные акции украинских националистов и УПА, западноукраинские земли, в частности город Львов, остаются в составе Советского Союза. С 1991 года Львов является городом независимой Украины.

Русские и их язык в Западной Украине, в частности во Львове

Историю русских во Львове можно разделить на два периода: период господства и, как следствие ликвидации советской системы, период адаптации.

Период первый: с 1939 г. по 1991 г.

Перед Второй мировой войной количество русскоязычного населения во Львове было очень незначительным. По окончании Второй мировой войны с добровольной или недобровольной миграции русских в Западную Украину, в частности во Львов, начинается первый период в жизни русских во Львове. Они приезжают, как мигранты, часть, как колонизаторы, или как засланные Советским правительством. В это время увольняют много местных украинских служащих, под русский контроль попадают многочисленные важные ведомства в сфере политики, экономики, административного управления. В городе искусственно создается русская верхушка. Согласно переписи населения, в 1959 28 % населения Львова составляют русские (Glyn 1972:145).

До присоединения Западной Украины к Советскому Союзу на этих землях интенсивно развивалось только сельское хозяйство. Советская же власть внедряет здесь индустриализацию. В Западную Украину из России и Восточной Украины направляют много специалистов и рабочих из различных отраслей промышленности. Одновременно украинским специалистам предлагают выгодные рабочие места в России, Средней Азии, на Кавказе при условии достаточного владения русским языком. Таким образом, создаются объективные условия для введения русского языка, как языка преподавания в школах и высших учебных заведениях Украины. Русский язык наряду с украинским становится в Западной Украине вторым официальным. Его преподают в местных украинских школах. Создаются новые русские школы. Родителям хотя и позволяется решать, каким языком должно вестись преподавание в школе, но на их выбор влияет множество внешних факторов, и из прагматичных соображений (напр. русские школы были лучше оснащены, чем украинские, знание русского языка обеспечивало социальную мобильность, знание русского языка необходимо было для получения естественно- научных и технических профессий) они вынуждены отправлять своих детей в русские школы. Обязательная военная служба сроком от 2 до 4 лет также была своеобразной «школой русского языка», местом обрусения нерусскоязычных военнослужащих. Одним из последствий роста межэтнических контактов, вызванных индустриализацией, урбанизацией и миграцией, были смешанные браки. Если один из супругов был русским по национальности, то дети, как правило, также становились русскими, их родной язык в большинстве случаев русский. В этот период русские были одноязычными. В то время, как русский язык становится для украинцев обязательным

школьным предметом, предпосылкой для успешного профессионального роста и продвижения по социальной лестнице, русским, живущим в Советской Украине, нет потребности изучать украинский язык.

Период второй: с 1991 г. до настоящего времени.

„Русским очень трудно смириться с ощущением того, что они теперь являются меньшинством и должны вести себя, как меньшинств” (Блинкена 1996: 85).

Большая часть жителей Львова – украинцы, вторыми по количеству населения являются русские. Из 11 миллионов русских в Украине, во Львове проживает 65349 чел. (по данным переписи населения 2001 г.):

Таблица 1

<i>русские</i>	65349	<i>украинцы</i>	662538
0-4 года	916	0-4 года	28267
5-9	1267	5-9	36306
10-14	1905	10-14	47373
15-19	2587	15-19	67287
20-24	3018	20-24	58760
25-29	3433	25-29	49576
30-34	3730	30-34	47861
35-39	3817	35-39	50666
40-44	4903	40-44	57578
45-49	6048	45-49	47422
50-54	7125	50-54	41972
55-59	4019	55-59	30545
60-64	6043	60-64	32802
65-69	3942	65-69	24978
70 и старше	12596	70 и старше	41145

После провозглашения независимости Украины в 90-х годах все изменяется, растет социальный престиж украинского языка по сравнению с русским. С 1991 г. русский язык вытесняется из общественной сферы употребления в бытовую, и для русских начинается второй период, который отмечается неожиданным переворотом и разрушением до сих пор существующих языковых и культурных форм. Украинский язык начинает интенсивно развиваться. Русские вынуждены за короткое время стать двуязычными и активно изучать украинский язык.

Из-за национального притеснения в прошлом, из-за многолетней лидирующей позиции русских в экономике, политике, обществе, пропаганды доминирования русской культуры и языка, сталинского террора, из-за политики русификации, которая проводилась руководством Москвы, «простые» русские, которые были к этому не причастны, теперь нередко оказываются в ситуациях, в которых львовяне-украинцы ответственность за все содеянное перекалывают на них. Интересно отметить, что внезапное падение престижа русского языка наоборот, скорее всего усилило, чем ослабило групповую идентичность по крайней мере русской интеллигенции, которая имела и будет иметь большое значение для подрастающего поколения русских во Львове и сохранения русского языка.

Результаты социолингвистических исследований, проведенных во Львове Ф. Бациевичем и Т. Космедой, подтверждают быстрорастущее влияние украинского языка на

русский язык. За относительно короткий период времени в Западной Украине, а особенно во Львовском регионе произошли значительные изменения, связанные не только с новой языковой политикой независимого государства в целом, но и со специфической региональной языковой политикой. В основном эти изменения касаются статуса русского языка. Можно четко проследить динамику изменений, сравнив данные социолингвистических исследований, которые проводились авторами в 1989 и 1995 годах.

Социолингвистическое исследование 1989 года подтвердило существование украинско-русского билингвизма практически во всех сферах жизни этого региона. Так, например, в 1989 году в 1221 школе Львовской области русский язык был обязательным предметом. В сорок одной школе предметы читались на русском языке, за исключением украинского языка и литературы. Исследование 1995 года свидетельствует о том, что количество русских школ (41) в 1995 году уменьшилось до 6. Социолингвистическое исследование 1995 года показало, что престиж русского языка стремительно снизился. К тому же во всех сферах, кроме частной, наблюдается тенденция вытеснения русского языка украинским. Русско-украинский билингвизм среди среднего и старшего поколения в этом регионе можно считать вырождающимся явлением. Русский язык приобрел здесь статус диглосии (Бацевич/Космеда 1996:65-66).

С 1990 г. количество русских школ и их учеников постоянно уменьшается. Интенсивная политика украинизации в Западной Украине вызывает у многих русских чувство угрозы. Ситуацию с русскоязычными школами в 2003 году, которая возникла в восьми областях Западной Украины, можно представить таким образом в следующей таблице:

Таблица 2

Область	Общ. кол-во населения	Русские (в тыс.)	Русские (в %)	Преподавание на русском языке	К-во русских школ в областном центре
Волынская	1057,2	25,1	2,4	0,7	1
Ровенская	1171,4	30,1	2,6	0,3	-
Закарпатская	1254,6	31	2,5	2,5	3
Ивано-Франковская	1406,1	24,9	1,8	0,6	1 (рус.- польская)
Львовская	2606	92,6	3,6	1,8	5
Тернопольская	1138	14,9	1,2	0,3	-
Хмельницкая	1426,6	50,7	3,6	1,5	-
Черновецкая	919	37,9	4,1	3	4
Вместе	10979,4	306,5	2,79	1,4	14

Из таблицы 2 видно, что во Львове из 24 русских школ осталось только 5. На всей территории Западной Украины существуют 6500 украинских и 16 русских школ (соотношение 407:1). В восьми регионах Западной Украины проживает 10142000 украинцев и 306500 русских. Соотношение между украинцами и русскими составляет 33:1. Исходя из этих данных, на территории Западной Украины должно было бы быть 175-200 русскоязычных школ, а их на данный момент в 12 раз меньше.

Украинцы в ходе истории испытали много „нападений” со стороны политики России, поэтому в настоящий момент их часто упрекают, что они закрывают русские школы, чтобы отомстить за политику русификации в прошлом. Если посмотреть только на приведенные нами цифры, можно сначала действительно согласиться с теми, кто говорит о притеснении русского языка в Западной Украине. По нашему же мнению, причиной закрытия русских школ является отсутствие потребности в этих школах. Не следует забывать и о том, что в украинских школах при необходимости создаются русские классы. Прослеживается следующая тенденция: эндогамные семьи, в которых и муж и жена по национальности

русские, отправляют детей в русские школы; семьи экзогамные, в которых муж по национальности русский, а жена – украинка, или наоборот, отправляют детей в украинские школы. Об этом свидетельствуют данные следующей таблицы:

Таблица 3 – Школьники, национальность их родителей, язык преподавания в школе 1996-1997 (%) (Janmaat 2000:140)

	1990-1991		1994-1995	
Национальность родителей	укр.	русс.	укр.	русс.
Львов				
укр./укр.	97,4	2,6	97,5	2,5
укр./русс.	64,1	35,9	80,3	19,7
русс./русс.	35,4	64,6	15,0	85,0
Киев				
укр./укр.	74,9	25,1	94,9	5,1
укр./русс.	46,8	53,2	84,5	15,5
русс./русс.	31,6	68,4	78,1	21,9
Одесса				
укр./укр.	9,6	90,4	19,8	80,2
укр./русс.	8,6	91,4	13,7	86,3
русс./русс.	4,3	95,7	11,5	88,5
Донецк				
укр./укр.	1,8	98,2	7,2	92,8
укр./русс.	1,5	98,5	3,5	96,5
русс./русс.	1,0	99,0	1,7	98,3

Количество экзогамных семей во Львове намного больше, чем эндогамных, в которых и отец и мать русские. Данные таблицы свидетельствуют о том, что спрос на русские школы в г. Львове уже десять лет назад был небольшим и с каждым годом уменьшается. Сегодня многие русскоязычные родители предпочитают отдавать своих детей в украинские школы, тем самым обеспечивая им лучшие перспективы в получении высшего образования и профессии в будущем.

В настоящий момент язык, как для украинцев, так и для русских, приобрел огромное значение. У обеих народностей присутствует чувство неопределенности. Украинцы все еще боятся опять быть ассимилируемыми. Страх принуждает украинцев во Львове во время опросов на вопрос: «Каким языком, кроме украинского, вы владеете?» например отвечать, что они владеют английским, хотя английским они владеют намного хуже, чем русским, или вообще выдумывать что-то наподобие «чукотским языком», чтобы случайно не спровоцировать украинское правительство внедрить все еще связанный с негативными историческими конотациями русский язык, как второй официальный язык в Украине. Для русских чувство страха за свой язык и культуру является новым, и именно из-за этой новизны оно и становится еще более сильным.

Многие русские билингвы, живущие во Львове, приспосабливаются к речи партнера по коммуникации, украинские же билингвы, особенно молодежь, не являются такими гибкими в языковом вопросе. Возможно это связано с тем, что в Западной Украине в украиноязычных школах русский язык уже почти вытеснен из учебного процесса. Растет новое поколение украинцев, которые хотя и понимают русский язык, но больше не могут активно на нём общаться. В русскоязычных школах с 3-го-4-го класса украинский язык является обязательным предметом. В украинских школах обязательными являются английский или немецкий языки, изучение русского языка, если и предлагается, то лишь на выбор.

Знание украинского языка русских зависит от того, к какому поколению они принадлежат. Представители старшего поколения, как правило, владеют лишь русским. Молодежь, понимая, что без владения украинским языком невозможно профессиональное и общественное саморазвитие в будущем, в равной степени владеют обоими языками. Иногда украинцы упрекают старшее русскоязычное поколение, что они пренебрежительно относятся к украинскому языку и не пытаются учить язык страны, в которой они проживают. По нашему мнению, главную роль здесь играют социо- и психолингвистические факторы: трудно выучить язык в преклонном возрасте, контакты с другими ограничены, ориентация на карьерный рост отсутствует, и тому подобное. Сорокалетний русскоязычный инженер в своем интервью отметил еще два важных фактора: отсутствие проблем в понимании друг друга и все еще доминирование русского языка в определенных сферах, например, в сферах техники, в областях математики, физики, химии.

Подводя итог, следует подчеркнуть, что распад Советского Союза в конце 1991 г. и появление новых независимых государств привело к потере русским языком своего привилегированного статуса. Из языка власти он превратился в язык меньшинства, которое иногда притесняют. Но теперешний статус русского языка, как языка меньшинства в Украине, коренным образом отличается от статуса языков других меньшинств:

- а) русские составляют значительную часть населения Украины;
- б) русский язык все еще достаточно широко распространен на Востоке, Юге и в больших городах Центральной Украины;
- в) кроме того, русский язык является одним из самых распространенных языков мира.

Современная языковая ситуация

За период пребывания во Львове, проводя наше исследование, мы проанализировали языковую ситуацию в городе, которую можно описать таким образом: население, как правило, владеет двумя языками и разговаривает прежде всего на украинском, меньше на русском и на суржике. Разнообразные языковые интерференции являются естественным следствием контакта и употребления обоих языков. Способ смешивания русской и украинской лексики, а также взаимная интерференция в других сферах могут варьироваться в зависимости от говорящего. В украинском языке имеют место русская, а также польская интерференции, а в русском – украинская интерференция. Взаимное влияние языков в Западной Украине не такое сильное, как, например, в Центральной Украине, что нередко дает основания некоторым языковедам утверждать, что такое явление, как суржик - не типичное для Западной Украины. Русский язык во Львове не престижен, пользуются им главным образом представители русского меньшинства в быту. Немалая часть местного населения все еще хорошо владеет русским, хотя количество людей, которые могут на нем общаться, постоянно уменьшается.

К вопросу явления интерференции

В книге «Языковые контакты» У. Вайнрайх определяет интерференцию, как отклонение от норм любого из языков у двуязычных лиц, как следствие знания ими более, чем одного языка, то есть вследствие языкового контакта (Weinreich 1977:15). У. Вайнрайх утверждает, что интерференция появляется и проявляется в речи билингва. Кроме того, под интерференцией понимают взаимное влияние языковых систем. Явления интерференции могут встречаться на разных уровнях: *«Интерференцией я считаю отклонение от фонетических и фонемных, лексических, синтаксических, семантических норм языка, диалекта, социолекта под влиянием другого языка»*, - отмечает Е. Оксар (1971) в своей статье «Явление интерференции, как стилистическое средство».

Явления интерференции на фонетически-фонологическом уровне

К наиболее типичным явлениям интерференции на фонетически-фонологическом уровне в речи русскоязычных львовян относятся:

– *отсутствие типичной для русского языка качественной редукции безударных гласных:*

танки *грязи* не б[о]ются вместо б[л]ются;

д[о] *завтра* вместо д[л] *завтра*;

– отсутствие смягчения согласных перед *е*:

а я им буду п[э]р[э] [э]водит[ь] вместо п[і]р[і] [і]водит[ь];

– вместо прорывного *г* произносится фрикативный *γ*:

а я тебе [γ]оворил вместо [g]оворил;

- звонкие согласные перед глухими и в конце слова произносятся звонко:

не рассказывай мне ска[z]ку вместо ска[s]ку;

де[d] вместо де[t];

– **согласный звук в в конце слова и перед глухими согласными произносится, как [ʏ], как в украинском языке, а не как [f], как в русском:**

у нас любо[ʏ] с ним вместо любо[f].

Явления интерференции на морфологическом уровне

В речи русской молодежи во Львове в глаголах третьего лица единственного числа настоящего времени иногда отсутствует конечный – *т*, как в украинском языке:

приглашає

укр.: запрошує русс.: приглашает.

В русском языке и в украинском не всегда совпадают формы *pluralia tantum* и *singularia tantum*, что приводит к их ошибочному употреблению:

а груди у нее какие!

укр.: *груди* (*pluralia tantum*) росс.: *грудь* (*singularia tantum*).

Не всегда род существительных в украинском и русском языках совпадает. В русском языке львовян можно наблюдать ошибки в употреблении родовых форм существительных:

надо поехать на ярмар[э]к

укр.: *ярмарка* (муж. род) русс.: *ярмарка* (жен. род).

Глагол *быть* в третьем лице единственного числа настоящего времени употребляется иногда, как в украинском языке:

здесь киоск поблизости где-нибудь е?

укр.: *є* русс.: *есть*.

Под воздействием украинского языка упускаются некоторые аффиксы:

через нее перекидали смолу

укр.: *перекидали* русс.: *перекидывали*;

разговарюю

укр.: *розмовляю* русс.: *рассказываю*

Интерференции можно наблюдать при употреблении инфинитивных форм таких глаголов, как *лечь*, *стеречь*:

не надо меня здесь стерегти, как сабака

укр.: *стерегти* русс.: *стеречь*

лягти что ли поспать?

укр.: *лягати* русс.: *лечь*

Явления интерференции на морфо-синтаксическом уровне

Чаще всего наблюдается употребление в русской речи украинских предлогов с соответствующими падежами вместо русских:

– **через** вместо **из-за**:

все через невнимательность

укр.: **через** *неуважність* (через + винительный падеж)

русс.: **из-за** *невнимательности* (из-за + родительный падеж)

– **до** вместо **к**:

пойти до друга надо

укр.: *іти до товарища* (до + родительный падеж)

русс.: *пойти к другу* (к + дательный падеж)

приходи **до** нас

укр. приходи**ть до** нас русс.: приходи **к** нам

ты шо, **до** денег жадная?

укр.: бути жаді́бним **до** грошей русс.: быть жадным **к** деньгам

– **до** вместо **за**:

ну что, **до** работы?

укр.: (братись) **до** роботи (до + родительный падеж)

русс.: (браться) **за** работу (за + винительный падеж)

– **про** вместо **о** или **обо**:

думал, я напишу „ним.” и **про** меня напишут в книгу

укр.: **про** мене (про + родительный падеж)

русс.: **обо** мне (обо + дательный падеж)

Явления интерференции на семантическом уровне

Явления интерференции на уровне семантики встречаются чаще всего в словах, которые имеют одинаковую форму как в украинском, так и в русском языках и говорящий ошибочно считает, что они должны иметь одинаковые значения. Это явление также называется межъязыковой омонимией. Приведем один из примеров из нашей базы данных:

ты посмотри на свой **стан**

В этой ситуации имелось в виду: «*посмотри, в каком ты состоянии*», но было сказано: «*посмотри на свою фигуру*». В идиолекте говорящего на фоне украинского существительного появляется новое, заимствованное значение. В украинском языке слово «стан» может употребляться в таких словосочетаниях, как *психическое состояние*, *физическое состояние*, в то время как в этих же русских словосочетаниях слово «стан» заменяется словом «состояние». Слово «стан» означает в русском языке «фигура», «тело», является стилистически окрашенным и встречается чаще всего в стихотворениях.

Явления интерференции на лексическом уровне

В русском языке львовян следует различать стабильные заимствования и менее стабильные. К первой группе принадлежат такие слова как *гривня*, *борщ*, *водка*, *Верховна Рада*, *Рух*, *руховець*, *жовто - блакитний*, *(городской) голова*, *пан(и)*. Такие украинизмы у русских являются «оправданными», потому что они называют вещи, которых не существуют в сфере распространения русского языка: языковые единицы, которые касаются администрации, национальных блюд и др. Такие слова принадлежат к «унаследованному» словарному составу, они усваиваются детьми как «русские слова в Украине» и часто не воспринимаются русскоязычными говорящими, как украинские.

Ко второй группе принадлежат прежде всего:

а) предлоги *про*, *до*, *з*, *коло*:

про Доминиканский собор

укр.: *про* Домініканський собор русс.: *о* Доминиканском соборе

коло дома

укр. *коло* дому русс. *около* дома

б) союзы *але*, *бо*:

бо они там так переживают

укр.: *бо* русс.: *потому что*

в) наречия: *аби*, *як*:

аби не так сказать

укр.: *аби* русс.: *лишь бы*

г) местоимения *всі*, *нікому*, *нікого*, *це*

еврейская лепешка – **це** маца

укр.: *це* русс.: *это*

д) частица *та*

та ну тебя!

укр.: *та* русс.: *да*

Можно выделить рациональные и эмоциональные причины заимствований русскоязычными львовянами украинских слов. К первым принадлежат новые понятия (*гривня, жовто – блакитний, пан(и)* и др.) и языковая экономия, например, украинский предлог *коло* вместо русского *около*; украинские союзы *бо, що* вместо русских *потому что, что*; украинское наречие *аби* вместо русского *лишь бы*; дискурсивный маркер *це* вместо русского *это* и др.

Ко второй группе принадлежат слова, которые отражают проявление сильного порыва чувств, стилистические расцветки, иронию, насмешливое отношение к тому или иному предмету/человеку, потребность говорящего продемонстрировать знание украинского языка и тому подобное:

Не волай! Иди мандруй! и др.

Следующим возможным мотивом можно назвать небрежность говорящего. Как видно из выше приведенных примеров, в русский язык львовян из украинского заимствовано большое количество функциональных слов. Это объясняется тем, что функциональные слова менее контролируемы сознанием, им уделяется меньше внимания в речи, чем смысловым словам.

Интерференция или переключение языкового кода

Основное отличие между интерференцией и переключением языкового кода заключается в том, что интерференция - это смешивание языковых систем, а переключение языкового кода - поочередное употребление языков. Главным отличием переключения языкового кода от интерференции Хауген считает то, что в случаях интерференции в отличие от переключения языкового кода, происходит адаптация на уровне морфологии и фонологии (Haugen 1956 : 39). По мнению Батенс-Беардсморе билингв не осознает интерференцию, переключение языкового кода осознает всегда. Наконец, билингвы могут избежать переключения языкового кода, если они считают это неуместным. Как правило, это происходит в официальных ситуациях. Следующим отличием, которое предлагает Батенс-Беардсморе, является то, что интерференция определяется внутренне-лингвистическими, а переключение языкового кода - экстралингвистическими факторами (Baetens-Beardsmore 1982 : 111).

Переключение языкового кода или заимствование

Переключение языкового кода – широко распространенный в многоязычных обществах феномен. Он встречается достаточно часто и им занимаются многие лингвисты, которые исследуют языковые контакты и многоязычие. И все-таки не существует общего мнения относительно толкования феномена переключения языкового кода. Поэтому Кляйн говорит о «troublesome terminology around code-switching» (Clyne 2003 : 70)

Важным дискуссионным вопросом является отличие переключения языкового кода от заимствований. По мнению Поплак, о заимствовании можно говорить лишь тогда, когда отдельное слово, которое употребляется многими говорящими, интегрируется на фонологическом и морфологическом уровне в заимствующий язык и при этом адаптируется к синтаксису этого языка (Poplack 1988 : 221). Пока еще исследователи не могут прийти к общему мнению, когда можно говорить о переключении языкового кода: только ли когда речь идет о целой фразе, или даже уже тогда, когда только одно слово взято из другого языка. Некоторые исследователи считают, что о переключении языкового кода можно говорить тогда, когда в высказывании появляется хотя бы одно заимствованное слово, которое функционирует лишь в данном конкретном случае. Другие говорят в таких случаях об окациональном заимствовании. В высказываниях многоязыковых лиц часто встречаются слова из другого языка, которые хотя и интегрированы в систему родного языка на фонологическом и морфологическом уровнях, но недостаточно распространены или употребляются лишь одним говорящим. В таком случае большинство лингвистов говорит о случайных заимствованиях (окациональных заимствованиях). Хотя Майерс-Скоттон

определила бы и их, как кодовое переключение: *Singly occuring lexems/morphemes from the embedded language, whether they are CS forms or borrowings, show similar morphosyntactic integration into the matrix language* (Myers-Scotton 1993:125).

Неоспоримо лишь одно из общепризнанных правил переключения языкового кода: «Переключение языковых кодов невозможно на морфемных границах в середине слова» (Bentahila/Davies, 1983: 329).

Виды переключения языкового кода

В отрасли исследования переключения языкового кода можно выделить работы с грамматическим, социолингвистическим, психолингвистическим и функционально-прагматическим аспектом.

В исследованиях с грамматическим аспектом переключения кодов различают таким образом: переключения кодов в середине предложения («intrasentential») и на границе предложений или частей предложения («intersentential»).

В работах с социолингвистическим аспектом пытаются установить возможные факторы влияния, связь между социальным контекстом, выбором языка и переключением кодов.

Первым переключение кодов с психолингвистической точки зрения в 1954 году описал Вогт: «Переключение кодов - не лингвистическое явление, а, скорее всего, психологическое, и имеет экстралингвистические причины» (Vogt 1954: 368). В мозге каждого человека разными способами сохраняется один или несколько языков, поэтому каждый говорящий смешивает их по-разному.

В исследованиях с функционально-прагматическим аспектом в центре внимания находится коммуникативная функция и переключение кодов рассматривается, как феномен дискурса. Ряд научных трудов посвящен функциям и мотивам переключения кодов. При этом различают функциональное и нефункциональное переключение кодов. При функциональном переключении кодов важную роль играют такие внешние факторы, как населенный пункт, тема разговора, тип интеракции и др. Этот тип переключения кодов имеет коммуникативную функцию.

Нефункциональное переключение, которое касается, скорее всего, феноменов языковых контактов, не зависит от говорящего. При этом главную роль играет ситуативный контекст, под которым понимают статус говорящего, социальный престиж языка или диалекта, демографические факторы, сферы потребления, идентичность, языковую лояльность, компетенции, представление участников разговора о ситуации и о мире в целом.

Гумперц различает метафорическое и ситуативное переключение кодов. Ситуативное переключение кодов возникает на базе определенных особенностей местной социальной системы, а метафорическое переключение кодов - это „*a shift in contextualization cues, which is not accompanied by a shift in topic or in other extralinguistic context markers that characterize the situation*” (Blom/Gumperz 1972).

Переключение кодов в речи информантов

После второй мировой войны во Львове, как и в других украинских городах, проводится политика русификации. Уже с 1939 г. там, наряду с вытеснением польского языка и украинизацией, начинает насаждаться русский язык. Приблизительно с 1950 г. можно говорить о львовском городском диалекте не только, как об украинском варианте со значительным влиянием польского языка, но и как об украинском варианте с влиянием русского языка. На русский же язык во Львове имеет сильное влияние украинский язык.

Много эмпирических исследований в разных языковых группах показали, что переключение кодов не является исключением, а в билингвальном дискурсе достаточно распространенное явление. В случаях, когда в семейном кругу или в кругу друзей часто прибегают к переключению кодов, а в разговоре с посторонними этого избегают, можно говорить о „многоязыковой норме”: «Двухязычный член группы, состоящей из многоязычных

лиц, использует в общении с разными партнерами три соответствующие нормы языкового употребления: по одной для общения с одноязычными партнерами и третью для общения теми же языками с многоязычными партнерами данной группы» (Kolde 1981 : 23).

Во время проводимых нами недолговременных интервью „многоязыковая норма” использовалась информантами не часто, в то время как в некоторых нами случайно услышанных беседах среди друзей – наоборот часто. Переключение кода сознательно используется близкими друзьями для того, чтобы более четко и понятнее передать определенные обстоятельства.

Наших информантов можно разделить на две группы: 1) небольшая по количеству группа из говорящих, у которых достаточно часто наблюдается не только функциональное, но и нефункциональное переключение кодов, хотя главным образом это переключение языкового кода одного слова («one-word code-switching»); 2) группа, к которой можно отнести главную часть наших информантов, у которых прежде всего наблюдается сознательное, функциональное переключение языкового кода.

Переключение кодов в речи львовян - это в большинстве случаев несколько иное, чем недостаточное владение языком или дефицит культуры речи; это – характерное для определенной темы, ситуации, языкового контакта явление, которое культивирует новые импульсы для оживления коммуникации. Молодые люди, шутя или рассказывая анекдоты, часто переключаются с одного языка на другой, пытаясь таким образом передать комичность, ироничность или пренебрежение к чему-то.

Функция переключения кода, как признак идентификации, интересует многих исследователей. Тема этнической идентификации в условиях кодовых переключений конкретизируется ниже приведенными примерами. Решающую роль во время изменения кода играет тема «Хохлы и москаля». Все процитированные нами анекдоты были записаны самими информантами в анкетах, и нами подаются в оригинале, со всеми орфографическими и пунктуационными ошибками. Опрошенные в анкетах сами оценивали свой уровень знания языков.

Да знаю! о «хохлах и москалях». Подходит один кум к другому и видит, что тот пилит горло «москалю» и говорит ему: «Куме, та що ти пилиш-пилиш, візьми та й відрубай собаці» Тот отвечает: «Ні маю натхнення та насолоду».

(ученик, родной язык: русский и украинский, знание языков: оба языка „очень хорошо”).

Шутка после трагедии, когда украинцы сбили русский мирный самолёт: «Збулась мрія українського націоналіста: ми збили москальський літак повний жидів.»

(ученик, родной язык: русский, знание языков: оба языка „хорошо”)

- «Знаєш, як по-українськи буде «Русско-український словарь»?

- «Псячо-солов'їний словник», - сказав хохол хохлу.

(ученица, родной язык: русский, знание языков: русский „очень хорошо”, украинский „хорошо”).

«Русско-український словарь». По-українськи - это «Солов'їно-псячий словник» .

(ученица, родной язык: русский, знание языков: русский „очень хорошо”, украинский „хорошо”)

Сидять два кума и один другому говорит: «Куме, знаєш, як буде по-москальськи «шабля»?

- «Тихо, дівочка».

(ученица, родной язык: русский, знание языков: оба языка „очень хорошо”)

Йдуть два «хохла» по вулиці, а навстречу два «москаля»; один українець другому говорить: «Слухай Петро, давай цих москалів поб'ємо, бо вони по-москальськи розмовляють». А другий йому відповідає: «А якщо вони нас наб'ють», - «А нас за що?».

(ученик, родной язык: русский, знание языков: русский : „очень хорошо”, украинский: „удовлетворительно”)

Заходит бендеровец в трамвай и спрашивает: «Котра година?» Все молчат. Я запитую: «Котра година?» Все молчат. Вдруг негр говорит: «За п'ятнадцять третя». Бендеровец: «Сідай синку, я і так бачу що ти не москаль»

(ученик, родной язык: русский, знание языков: русский „очень хорошо”, украинский „хорошо”)

Слушай, короче. Смотрит Кучма в зеркало и говорит: «Всі люди, як люди. Один я красівий»

(ученик, родной язык: русский, знание языков: оба языка „очень хорошо”)

Сидят за столом два кума и разговаривают. Один другому говорит: «Куме, а ти знаєш, як москалі наше сало називають?»

- «Як?»

- «Целюліт»

(ученица, родной язык: русский и украинский, знание языков: оба языка: „очень хорошо”)

Отдельные предложения всех выше приведенных примеров принадлежат к разным языкам. Переключение происходит между предложениями или между частями предложения. Нельзя четко установить, русский или украинский язык являются языком интеракции (матричным языком). Приведенные примеры иллюстрируют переключение кодов на грани предложений или частей предложения («intersentential code-switching») и именно этот вид наблюдался нами в будничной речи русскоязычных информантов (и не только при рассказе анекдотов) чаще всего.

Большинство респондентов, которые рассказывали анекдоты, владеют обоими языками «очень хорошо» или «хорошо». Исходя из этого, можно сделать вывод, что такое переключение кодов не является следствием недостаточной языковой компетенции, а образцом функционального переключения кодов с коммуникативной функцией.

Другой зафиксированный нами тип переключения кодов – нефункциональный или мотивированный с психолингвистической точки зрения. Изменение языкового кода у говорящего происходит произвольно. Механизм переключения с одного языка на другой «запускают» так называемые слова - триггеры (trigger-words) (Clyne: 1967). Это - ключевые слова, появление которых влечет за собой изменение языкового кода. Такими ключевыми словами могут быть, например, имена собственные:

характерная черта во Львове – стіни похилі

Наличие слова *Львов*, которое является названием украинского города, влечет переход на украинский язык.

Словами-триггерами могут быть билингвальные омофоны:

Отец: Омск, русский, летчик, военный

Мать: Волынь, украинка, вчитель

(При заполнении анкеты с вопросами на русском языке)

В этом случае ключевое слово *Волынь*, действие которого усиливается омофоном-триггером украинка/українка, вызывает переключение русского языка на украинский.

Приведем еще один интересный пример:

А (к берущему интервью): *Понимаете, что такое Львов, допустим, был после войны? [...] Мы – независимая Украина, мало этих проблем, заинтересованы в том, чтобы обеспечить оптимально социализацию украинцев в России, русских в Украине, по многим причинам. По многим причинам. Не помогают, но и не мешают [...]*

В (человек, который только что вошел): *Если там какие-то проблемы, я потом подъеду. Я с деньгами не хочу туда ехать.*

А: *Куда? Я договорился с Лесей, что...*

В: *А что там за проблема?*

A: Вона хоче...

B: Мене бачити?

A: Тебе хоче. Тебе хоче бачити. Бо вона хоче технічок, бо там, що я буду їх там звільняти. Я: «Добре, Коля завтра у вас буде». Коля, завтра ти повинен у неї бути.

B: Добре. А на котру годину? А, Тамара ж туди поїхала? Чи не поїхала?

A: Та Тамара поїхала на нараду.

B: А, я думав вона туди поїхала. А на котру годину вона хоче бачити?

A: Зателефонуй. Зателефонуй.

B: Добре. Добре. Зара я поїду.

A (к интервьюеру): *Парадоксально, но мы помогаем школам востока Украины, мы помогаем учебниками в различных регионах страны. [...]*

Ну что же. Это повод к размышлению. К лингвистической дискуссии между представителями различных концепций. Что польское влияние на украинский язык было, а что? Разве это не факт? [...]

Определенную роль при переключении кодов может играть тип интеракции. Информант А говорит о языковой политике на русском языке, а изменяя тему, переключается на украинский язык. Кроме того, переключение кода может быть вызвано изменением участников беседы. В этом случае переключение кодов имеет коммуникативное значение и происходит у говорящего на основе внешних факторов. На этом примере видно, что может быть достаточно сложно различить предопределено ли переключение кодов социолингвистическими или психолингвистическими факторами, происходит ли оно по желанию или нежеланию самого разговаривающего изменить языковой код.

Достаточно часто и легко в русские предложения русскоязычных львовян проникают отдельные украинские слова:

там прохода нет, на жаль (рус: к сожалению)

перша памятка (рус.: первая)

один чобот більше блистит (русс: сапог)

можно попробовать двумя шляхами (русс.: путями)

Этот феномен также можно отнести к особенному виду переключения кодов („one-word code-switching“). В этом случае говорящие часто используют поодинокные украинские слова без определенной коммуникативной цели, подсознательно.

Выводы

Распад Советского Союза значительно повлиял на положение русского меньшинства в Украине. С 1990 года уменьшается употребление русского языка, но, несмотря на это, он остается важным средством общения в Украине, особенно в больших городах, и Львов не является исключением. Здесь можно везде услышать русский язык: на улицах, в кафе, на дискотеках, в общественном транспорте. С одной стороны Львов был столицей Западной Украины, центром украинизации, источником национального движения и идей возрождения, с другой стороны, как в каждом большом городе Украины, там интенсивно проводилась политика русификации и, возможно именно потому, что Львов был основным центром национального движения в Украине, в нем проводилось это намного интенсивнее, чем в других больших городах Украины.

Относительно уровня знаний языков у наших информантов, можем отметить следующее: поскольку в русских школах Львова украинский язык с 3-го (самое позднее с 4-го) класса является обязательным предметом, русские дети во Львове почти все без исключения хорошо владеют двумя языками, чего нельзя сказать о многих русскоязычных а также украиноязычных в Восточной и Центральной Украине. В целом можно констатировать перенесение молилингвизма родителей на русско-украинский билингвизм младшего поколения. У последних же появляются альтернативы в выборе языка (русского или украинского) и достаточно привлекательная возможность комбинировать оба языка. Поэтому переключение языковых кодов с русского на украинский язык является очень

характерным признаком русского языка Львова. Были выделены две группы говорящих: в меньшинстве говорящие первой группы, где переключение кодов происходило бессознательно и чаще всего - это было переключение кода отдельного слова. Вторая группа воспринимает переключение кодов, как средство достижения определенной цели. Для большинства говорящих - это осознанная интеллектуальная игра, в которой комбинируются украинские и русские языковые формы. Билингвы используют ее для оживления речи, с целью придать определенным темам характерные черты, или связать с определенной ситуацией. Употребление переключения языковых кодов можно также рассматривать, как компромисс между украиноязычными и русскоязычными участниками беседы. Здесь происходит специфическое для определенного типа ситуации изменение регистра, которое возникает в результате адаптационного давления и направлено на употребление украинских высказываний.

Что касается явления русско-украинской интерференции, можно сказать, что оно присутствует на всех языковых уровнях. Украинский язык по-разному действует на отдельные уровни.

Достаточно ощутимыми являются интерференции в произношении. Многие информанты сообщили, что во время их пребывания в России им не раз говорили, что по их акценту сразу можно распознать «русских, живущих в Украине».

Феномены языковых контактов на уровне морфологии являются незначительными и редко встречаются. Интерференция морфем наблюдается в немногих спорадических примерах. В рамках данного исследования не обнаружено никаких гибридных образований. Заимствование украинских лексем за исключением слов, обозначающих названия в сфере культуры и функциональных слов, происходит не за счет русского языка. Русские эквиваленты и в дальнейшем остаются составной частью лексикона русских, которые живут во Львове. Заимствования из украинского языка и их эквиваленты в русском языке становятся синонимами, которые принадлежат к разным стилистическим уровням. По данным исследования, общим признаком большинства представленных в данной работе случаев переключения кода является маркировка коммуникативных единиц - таких, как языковая игра, цитата, речевые действия и др. Квота определенного языка, в зависимости от ситуации, может быть разной и зависит от самого говорящего, темы разговора и реципиента. Старшее русскоязычное поколение меньше прибегает к переключению на украинский язык. Переключение кодов является скорее характерным признаком младшего поколения.

В отличие от русско-украинских интерференций в центральной Украине, где заимствования используются намного чаще и при этом меньше осознаются говорящими, в речи наших информантов сознательно употребляемые заимствования встречаются чаще, хотя можно допустить, что тенденция несознательных заимствований среди младшего поколения во Львове в будущем усилится. Молодое поколение русских более открыто к компромиссам с украиноязычным окружением и в последнее время все сильнее адаптируется к нему. Также их язык все сильнее испытывает влияние украинского.

Список литературы

1. Baetens-Beardsmore, H. 1982: *Bilingualism: Basic Principles*, Clevedon, Avon: Tieto Ltd.
2. Бацевич, Ф.С., Космеда, Т.А. 1996. „Языковая ситуация в западных областях Украины (Сопоставительный анализ данных социолингвистических исследований 1989 и 1995 годов” // Социолингвистические проблемы в разных регионах мира, Москва, 65-68
3. Bentahila, A./Davies, E.E. 1983: „The Syntax of Arabic-French Code-switching.” In: *Lingua* 59, S. 301-330
4. Блинкена, А. 1996: Восстановление статуса государственного языка: теория и практика. //Социолингвистические проблемы в разных регионах мира, Москва, 83-86
5. Blom, J.P., Gumperz, J. 1972: “Social meaning in linguistic structures.” In: J. Gumperz, D. Hymes (Hrsgg.) *Directions in Sociolinguistics: the Ethnography of Communication*, New York, 407-434
6. Clyne, M. 2003: *Dynamics of Language Contact*, Cambridge University Press

7. Glyn, L. 1972: Multilingualism in the Soviet Union, Mouton-the-Hague-Paris
8. Haugen, E. 1956: Bilingualism in the Americas. Publication of the American Dialect Society No. 26, University of Alabama Press
9. Janmaat, J.G. 2000. Nation-Building in Post-Soviet Ukraine. Educational Policy and the Response of the Russian-Speaking Population, Universität van Amsterdam
10. Kolde, G. 1981: Sprachkontakte in gemischtsprachigen Städten. Vergleichende Untersuchungen über Voraussetzungen und Formen sprachlicher Interaktion verschiedensprachiger Jugendlicher in den Schweizer Städten, Biel/Bienne und Fribourg/Freiburg i. Ue, Wiesbaden
11. L  di, G. 1996: "Mehrsprachigkeit." In: Goebel, H./Nelde, P.H./Stary, Z./W  lk, W. (Hrsgg.): Kontaktlinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung.(Contact Linguistics. An International Handbook of Contemporary Research.), Berlin, New York, de Gruyter. Halbbd. 1, S. 233-245
12. Myers-Scotton, C. 1993: Social Motivations for Codeswitching – Evidence from Africa, Oxford, Clarendon Press
13. Національний склад населення Львівської області та його мовні ознаки. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, Львів 2003
14. Oksaar, E. 1971. Zur Dynamik komprimierter Adjektivkomposita im heutigen Deutsch und Schwedisch. In: Bausch, K-R/Gauger, H-M (Hrsg.), Interlinguistica. Sprachvergleich und   bersetzung. Tübingen, 254-264
15. Poplack, S. 1988: "Contrasting patterns of Codeswitching in two communities." In: Heller 1988, Berlin, Moutonde Gruyter
16. Vogt, H. 1954: „Language Contacts“, Word 10 (2-3), S. 365 – 374
17. Weinreich, U. 1953/1977: Language in Contact, New York

Одержано 26.03.10

Ю.А. Головин, инженер

г. Кировоград

Об эволюции звезд

В статье рассматриваются новые гипотезы эволюции звезд, образования возле звезд планетных систем, а также причины взрыва сверхновых звезд

С тех пор, как человек впервые осознанно взглянул на небо, он не переставал задавать себе вопрос: «Что является источником той колоссальной энергии, которую излучает Солнце в течение столь длительного времени?». Долгие тысячелетия этот вопрос оставался без ответа. В XIX веке появились первые гипотезы о природе источников излучения Солнца и звезд. Однако это были довольно наивные гипотезы, которые не выдержали самой элементарной критики. Наука того времени не знала ни одного физического или химического процесса, который бы надежно «подкрепил» выдвинутую гипотезу.

С открытием реакции термоядерного синтеза физики и астрономы воскликнули: «Эврика! Источник звездной энергии найден!». Действительно, температура в недрах Солнца достигает десятков миллионов градусов, что соответствует температуре при термоядерной реакции. Солнце на 90% состоит из водорода, который является исходным веществом реакции. На Солнце был впервые открыт гелий, который в свою очередь является продуктом «термояда». Эта концепция в вопросе источника энергии звезд в настоящее время признана официальной наукой.

Однако со временем выявились некоторые факты, которые «не вписывались» в теорию термоядерного синтеза.

Для начала реакции термоядерного синтеза необходима температура в несколько десятков миллионов градусов. Как такая температура может возникнуть в газопылевом облаке, из

которого формируется звезда? Ссылки на то, что звезда разогревается при сжатии под действием сил гравитации, выглядят крайне неубедительно. Тем более, что во Вселенной физические тела притягиваются не силой гравитации. Сила притяжения имеет совсем другую природу, на которой мы в данной статье останавливаться не будем.

Астрономам известны гигантские звезды, плотность вещества которых в миллионы раз меньше, чем у воздуха, а температура наружных слоев не превышает 2000-3000 °С. В таких звездах отсутствуют условия для возникновения термоядерных реакций. Тем не менее такие звезды существуют и являются источником довольно высокой светимости (мощности излучения) благодаря своим огромным размерам.

Не дает официальная наука ответа и на вопросы: «Как звезда регулирует количество термоядерных реакций? Почему весь водород не реагирует сразу, а звезда очень «экономно и разумно» использует свои энергетические ресурсы, что позволяет ей светить так долго?».

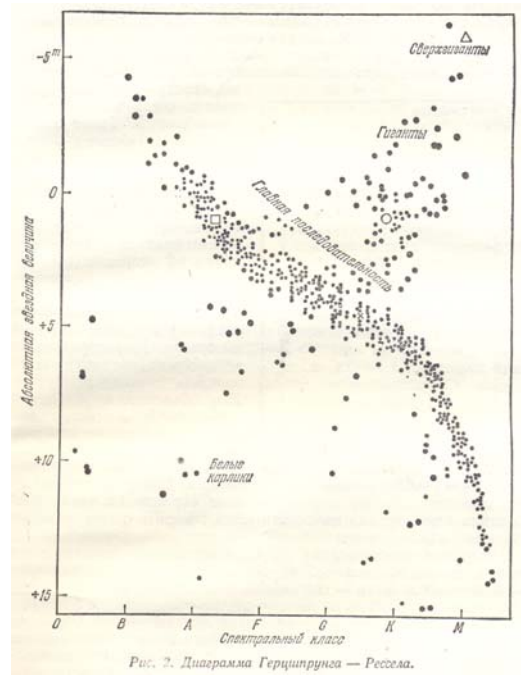
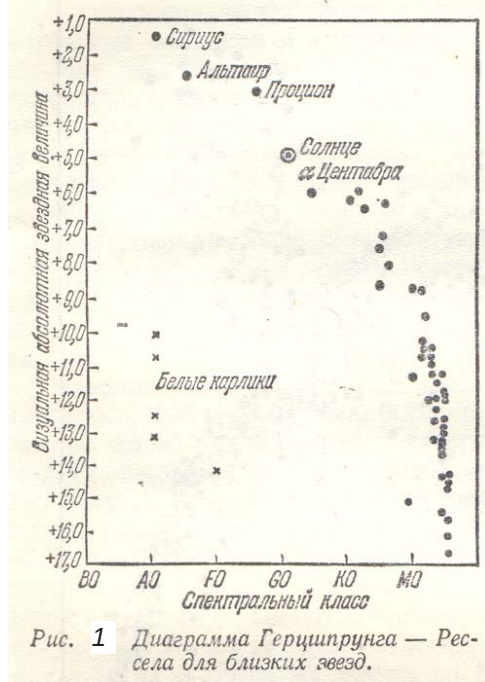
При термоядерной реакции «водород-гелий» образуется нейтрино-частица, чрезвычайно редко взаимодействующая с другими элементарными частицами. В 70-е годы прошлого века американские ученые провели эксперимент по подсчету солнечных нейтрино, используя идею академика Понтекорво Б.М. Оказалось, что солнечных нейтрино меньше, чем ожидалось. Из этого факта можно сделать вывод, что количество проходящих на Солнце реакций синтеза водорода не может обеспечить существующую мощность излучения, и, следовательно, высокая температура в недрах Солнца существует не за счет реакций термоядерного синтеза, а наоборот – реакции синтеза проходят там потому, что существует температура в десятки миллионов градусов.

И, наконец, еще один аргумент. Если термоядерными реакциями можно с оговорками объяснить энергию звезд, то как быть с нашей Землей? Мы живем на тонкой коре планеты толщиной около 100 км. А под этой корой тысячи километров расплавленной магмы. Эта магма весьма активна. Она бурлит, передвигает континенты, вызывает землетрясения и извержение вулканов. По закону термодинамики нагретое тело без источника энергии должно остывать. Но за миллиарды лет существования Земля и не «думает» остывать. Что является источником разогрева земных недр? Официальная наука обходит этот вопрос молчанием. Теорию термоядерного синтеза здесь применить нельзя – в недрах Земли не может существовать температура в миллионы градусов.

В конце XX века наш соотечественник Козлов И.И. предложил смелую гипотезу о том, что во Вселенной происходит непрерывный процесс превращения массы в энергию в соответствии с формулой Эйнштейна $E=mc^2$, который автор назвал «эволюционной аннигиляцией вещества». Это не взрыв вещества и антивещества (который, кстати, никто не наблюдал), а плавный, протяженный во времени процесс преобразования вещества в излучение всего спектра частот. Эволюционной аннигиляцией можно объяснить подавляющее число процессов во Вселенной, сопровождающихся выделением энергии. В том числе и природу излучения звезд. Мы в жизни сталкиваемся с похожим явлением, когда рассматриваем распад радиоактивных элементов, при котором происходит потеря массы с выбросом элементарных частиц и излучения. По-видимому распад радиоактивных элементов является частным случаем общего закона эволюционной аннигиляции.

В начале XX века астрономы составили диаграмму зависимости абсолютной звездной величины (светимости) звезды от ее спектрального класса. Это так называемая «Диаграмма Герцшпрунга-Рессела» [6]. Большинство звезд на этой диаграмме располагаются узкой полосой, образуя некую параболическую кривую (рис. 1). Ее назвали «главной последовательностью». Еще более наглядно параболический характер кривой виден на диаграмме звезд, находящихся в радиусе 5 парсек (16,3 световых лет) от Солнца (рис. 2). Если отождествить спектральный класс звезды с ее массой (а зависимость тут прямая), то получим диаграмму зависимости светимости звезды от ее массы. Составители диаграммы сразу предположили, что эволюция звезд идет по главной последовательности. Однако при

этом следовало сделать вывод, что они непрерывно теряют часть своей массы. Такое представление эволюции звезд не нашло объяснения в официальной науке того времени.

А между тем оно очень просто объясняется гипотезой эволюционной аннигиляции. Потеря массы — это неперенное условие существования звезды. Во Вселенной нет никакого другого «горючего», кроме вещества, его массы. Аппроксимируя значения массы и светимости некоторых известных звезд главной последовательности, можно установить формулу этой зависимости: светимость любой звезды равна светимости Солнца, помноженной на отношение массы звезды к массе Солнца в степени 3,8. Учитывая возможные погрешности при определении аппроксимируемых значений массы и светимости звезд, можно допустить, что это уравнение имеет вид уравнения Стефана-Больцмана, только применительно к светимости и массе, то есть показатель степени будет равен 4. Например, если масса звезды в 2 раза больше массы Солнца, то светимость ее будет больше в 16 раз, чем у Солнца, и наоборот. Эта формула справедлива для звезд, плотность вещества которых сравнима с плотностью вещества Солнца (1,4). Для звезд, плотность которых резко отличается от Солнца, необходимы уточнения.

Теперь эволюцию звезд можно представить следующим образом. Сформировавшаяся из газопылевого облака звезда скоро «садится» на главную последовательность, разогреваясь за счет эволюционной аннигиляции. Если первоначально это была звезда большой массы, то светимость и температура поверхности ее будут очень высокими. Для наблюдателя она будет видна как белая или голубая звезда. В этот период своей жизни звезда в количественном и в процентном отношении теряет максимальное количество своей массы, излучая максимальное количество энергии. Следует заметить, что другая часть генерируемой энергии расходуется на синтез ядер тяжелых элементов, которые образуются в недрах звезд при колоссальных значениях температуры и скапливаются в ядре звезды. Потеря массы приводит к уменьшению светимости по параболическому закону и переходу звезды от голубого гиганта к желтой звезде средней массы (как наше Солнце) и, наконец, к «красному карлику» с массой, например, 0,3 массы Солнца. В последнее время появилось сообщение об открытии так называемых «коричневых карликов» и, соответственно, с еще меньшей температурой наружной поверхности [5]. Это открытие как нельзя лучше подтверждает предлагаемую гипотезу эволюции звезд. Наше Солнце «худеет» на 4,4 млн. тонн каждую секунду. Процесс перехода звезды от голубого гиганта к коричневому карлику может

длиться триллионы лет. В какой-то момент звезда окутывается атмосферой остывших газов, которую ослабленная гравитация (будем придерживаться общепризнанной терминологии) уже не может притянуть в «тело», и перестает быть видимой в оптическом диапазоне излучения. Звездочка гаснет на небосводе, но она продолжает жить, излучая энергию в других диапазонах частот. В дальнейшем звезда переходит от плазменного состояния в состояние раскаленных газов. Затем, уменьшаясь в объеме, превращается в шар расплавленной магмы, на поверхности которого со временем образуется твердая кора.

Здесь мы приблизились к гипотезе образования у звезд планетных систем. Общепризнанная теория образования планет из газопылевого облака совершенно несостоятельна. Вещество нашей планеты (да и других планет солнечной системы) состоит из полного набора элементов таблицы Менделеева, которые могут образоваться только в недрах звезд. Кроме того, у Земли, как и у Солнца, тоже есть ядро. И это совпадение не случайно.

Поскольку звезда непрерывно теряет свою массу, то она непрерывно меняет свою траекторию движения в галактике. И в этом движении «подбирает» остывшие звезды, которые попадают в поле ее гравитации. Эти остывшие звездочки, гораздо меньше ее по массе, становятся ее спутниками, т.е. планетами. На первом этапе орбита новой планеты должна быть вытянутой, но с каждым витком она все больше будет приближаться к круговой. Параметры этой орбиты будут зависеть от соотношения масс звезды и планеты, а также от величин и векторов взаимных скоростей. Подтверждением именно такой гипотезы образования планет явилось открытие астрономами в последнее время десятой планеты Солнца, о существовании которой знали еще древние шумеры и американские индейцы майя. Планета движется вокруг Солнца по очень вытянутой орбите и сейчас стремительно приближается к Земле. Шумеры называли ее Нибиру. Масса ее в 4-5 раз больше массы Земли. Когда она появляется в окрестностях Солнца, земляне видят ее на небосводе в виде диска, сравнимого по размеру с диском Солнца. На небе появляются 2 Солнца. И каждое ее появление вблизи нашей планеты приводит к катаклизмам на Земле вследствие гравитационного возмущения. Не зря индейцы майя развитие человеческой цивилизации делят на периоды, которые они называли «солнцами». Продолжительность этих периодов постоянно увеличивается, что может означать увеличение периода обращения Нибиру. 21 декабря 2012 года заканчивается пятое «солнце», которое длилось 5253 года. Именно в этот день Нибиру будет находиться на минимальном расстоянии от Земли. Сейчас ее можно наблюдать в южном полушарии, а в мае 2011 года она будет видна и в северном полушарии.

Таким образом, все планеты солнечной системы (как и планеты других звезд) – это по сути умирающие или умершие звезды. Большие планеты – Юпитер, Сатурн, Уран, Нептун представляют собой шары раскаленных газов. Астрономы называют их протозвездами, то есть зарождающимися звездами. На самом деле – это умирающие звезды, которые обладают еще достаточно мощным излучением. Земля, Венера, Марс, Меркурий – более древние остатки звезд, на которых уже образовалась твердая кора. Через миллиарды лет наше Солнце превратится в «коричневого карлика». Ослабленная гравитация уже не сможет удерживать планеты, и они разбредутся по Вселенной в поисках нового «хозяина». Да и само Солнце со временем станет спутником молодой огромной звезды.

Наша Земля уникальна среди планет солнечной системы. Она расположена достаточно близко к Солнцу, от которого получает много лучистой энергии, необходимой для зарождения и поддержания жизни. Масса ее достаточно велика, чтобы удерживать атмосферу, и в то же время недостаточно велика, чтобы Земля представляла собой шар расплавленной магмы без твердой коры. Отклонение массы Земли в ту или иную сторону грозит гибелью жизни на ней. Если масса Земли будет увеличиваться за счет метеоритного вещества, которого выпадает до 30 тонн ежедневно, то процесс аннигиляции вещества также увеличится, что приведет к разогреву недр планеты, утончению ее коры и разогреву ее поверхности. Мы будем иметь такую же картину, как на Венере. Напомним, что

радиоастрономические наблюдения и непосредственные измерения с помощью межпланетных станций показали, что температура поверхности Венеры около 480°C. Причина может быть в том, что твердая кора на планете образовалась сравнительно недавно, она еще тонкая, и жар недр разогревает ее так сильно. Если же за счет аннигиляции Земля будет терять свою массу, то ей грозит участь Марса, который из-за своей малой массы не смог удержать атмосферу. Человечеству следует научиться контролировать массу своей планеты, хотя процесс изменения массы, и, следовательно, климата весьма продолжителен по времени и на современном уровне развития науки и техники вряд ли может быть предотвращен человечеством. Если в будущем человечество будет заниматься поисками жизни на других планетах, то искать следует на планетах, равных или близких по массе Земле.

Рассматривая формулу параболического закона аннигиляции вещества в звездах, нетрудно заметить, что с увеличением массы звезды количество аннигилирующего вещества растет в 4-ой степени. Можно рассчитать массу гипотетической звезды, вещество которой целиком и мгновенно аннигилирует, то есть звезда взрывается. Расчеты показывают, что ее масса должна быть равна 16 млн. масс Солнца – величина чрезмерная даже для космических масштабов. Однако можно предположить, что существует некая критическая масса, при достижении которой вся звезда или значительная ее часть аннигилируют со взрывом. Если учесть, что среди звезд главной последовательности нет звезд, масса которых была бы больше 20 масс Солнца, то логично предположить, что критическая масса звезды близка или ненамного больше этого значения. Такая критическая масса может образоваться при столкновении двух крупных звезд. Так как в ядре галактики плотность звезд в миллионы раз больше, чем в окрестностях Солнца, то столкновения звезд там могут происходить с весьма высокой вероятностью. Мгновенной аннигиляцией всего вещества такой звезды можно объяснить природу взрыва сверхновой. Не случайно взрывы сверхновых часто происходят в ядрах галактик. При взрыве сверхновой массой, например, в 30 солнечных масс выделится энергия, в 100 млрд. раз превышающая излучение всех 150 млрд. звезд нашей галактики.

На небосводе вспыхивают не только сверхновые звезды, но и обычные. Их появление (кроме общепринятой теории образования звезд из газопылевого облака) можно также объяснить гипотезой эволюционной аннигиляции. Если происходит столкновение, например, двух небольших одинаковых звезд, невидимых в оптическом диапазоне спектра излучения, то согласно формуле «светимость-масса» светимость вновь образовавшейся звезды возрастет в 16 раз, и она может стать видимой в оптическом диапазоне.

Таким образом можно сделать вывод, что звезды большой массы неустойчивы (напрашивается аналогия с элементами большой атомной массы). Это дает основание утверждать, что так называемые «черные дыры», или «коллапсирующие» звезды, во Вселенной не существуют. Не существуют они еще и потому, что теория их разработана на основе термоядерной природы энергии звезд. Доказательством этому может служить и тот факт, что, несмотря на старания астрономов, убедительных аргументов существования «черных дыр» до сих пор не получено.

Список литературы

1. Воронов Г. Укрощение плазмы // Вокруг света. – 2008. - № 10. – С. 62-69.
2. Лукаш В., Михеева Е. Темная энергия Вселенной // Вокруг света. – 2008. - № 9. – С. 24-30.
3. Попов С., Сергеев А. Вселенская алхимия // Вокруг света. – 2008. - № 4. – С. 51-58.
4. Сергеев А. Рожденные из пыли // Вокруг света. – 2009. - № 6. – С. 28-35.
5. Сурдин В. Карлики звездного мира // Вокруг света. – 2008. - № 6. – С. 22-28.
6. Шкловский И.С. Вселенная, жизнь, разум. – М.: Наука, 1976. – 368 с.

УДК 930.25

О.А. Лукашевич, канд. істор. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Людський фактор в губернському адмініструванні другої половини XVIII ст. (примус до творчості). Частина I

Пропонована стаття присвячена вивченню інтелектуального потенціалу губернського чиновництва XVIII століття. Автор на великому історико-літературному матеріалі показав, що бюрократична система управління феодальної епохи примушувала до творчості провінційних державних службовців. Проте результати їх досліджень не завжди застосовувалися на практиці.

бюрократичний інтелект, бюрократична система, губернське чиновництво, державний менеджмент феодальної епохи

Російський історик В.О. Ключевський, аналізуючи петровські перетворення, звернув увагу на суперечливість методів їхнього проведення: “Він (Петро I – О.Л.) сподівався грозою влади викликати самодіяльність у поневоленому суспільстві..., хотів, щоб раб, залишаючись рабом, діяв свідомо і вільно. Спільна дія деспотизму і волі, освіти і рабства – це політична квадратура кола, загадка, що розв’язувалася в нас з часу Петра два століття і досі нерозв’язана” [11, с. 203]. Ємне за змістом спостереження ми використовуємо як своєрідну формулу для вивчення інтелектуального потенціалу губернського чиновництва, затребуваного урядом у період реформування обласного державного керівництва останньої чверті XVIII ст. З цією метою розглянута здатність чиновників до творчості в процесі роботи над удосконаленням діловодства, діловою документацією – головним носієм соціальної інформації, що складає основу державного керування і визначає його ефективність.

Відправним, у наших міркуваннях, стало положення, відповідно до якого всі рівні історичного процесу органічно пов’язані між собою, утворюють визначений тип культури – структурно-функціональну єдність і взаємодію типологічних та історичних елементів, що розвиваються в закономірно обумовленому напрямку в даному місці й часі [17, с. 39–67; 14, с. 453–473; 15, с. 218]. Граничне узагальнення організації всіх сторін громадського життя являє собою її форму або структуру, єдину базову модель діяльності, а значить, основний метод пояснення. Відношення окремих сфер історичного буття до типу культури діалектично розгортається як протиставлення одиничного, специфічного – загальному, де останнє виступає законом виникнення першого.

Конкретизуючи сказане, постараємося визначити формотворчий принцип російського суспільства XVIII ст. Доленосним для нього був антагонізм кріпаків і феодалів. Безпосередньо й опосередковано він впливав на спосіб життя всіх прошарків населення. У рамках даних суспільних відносин розвивалися протидіючі тенденції: панівна сторона прагнула максимізувати особисту селянську залежність, з метою полегшити і спростити вилучення доданого продукту. Але змушена враховувати державні інтереси, інтереси селянської громади, а також власні, вона повинна була забезпечити такий мінімальний рівень волі селян, який би стимулював їхню самостійну господарську діяльність. Таким чином, панування феодала і підпорядкування йому селянина було не абсолютним, а взаємообмеженим. Певним чином вони залежали один від одного і з цієї причини піддані мали відому автономію. Абстрагуючись від конкретно-історичних подій, соціально-

економічного, політичного конфлікту, цю взаємодію феодала і селянина можна охарактеризувати як процес активного впливу владного, доцільно організуючого і направляючого інтелекту на пасивну робочу силу, здатну, однак, до конструктивної ініціативи, самодіяльності і тому не тотожної “знаряддю, що говорить”. Оскільки протистояння антагоністів було взаємозалежним, то воно являло собою нероздільне ціле. Таку єдність протилежностей ми приймаємо як історично обумовлений формотворний принцип, який структурує зміст усіх сфер феодального суспільства Росії XVIII ст. Застосувавши його, модель державного керування епохи абсолютизму можна представити як рухливе сполучення розпорядчо-регламентуючих, репресивних методів керівництва панівної волі з раціональними, що припускають у виконавців здатність до осмислених самостійних вчинків, і тому спрямовані на спонукання особистої ініціативи, відповідальності. Вважаємо, запропонований “метод формування структури” [15, с. 228] допоможе краще зрозуміти слова В.О. Ключевського або, наприклад, фрагмент Жалуваної грамоти дворянству: “И сим образом в истинной славе и величестве империи вкушаем плоды и познаем следствия действия нам подвластного, послушного, храброго, неустрашимого, предприимчивого и сильного российского народа ...” [5, с. 23]. (Усі цитати з історичних та літературних першоджерел подаються мовою оригіналу. – О.Л.).

М.М. Богословський, порівнюючи допетровське законодавство з петровським, дійшов висновку, що перше впливає головним чином на почуття страху підданих, а друге погрози доповнює поясненням причин видання нормативних актів, з розрахунком на їхнє свідоме виконання. Причому робилося це на шкоду ідеї божественного походження монаршої влади, яка не потребувала раціонального обґрунтування. Таким чином уряд наближався до керованого суспільства [2, с. 22].

Більш докладно про своєрідність законотворчості Петра I писав М.І. Павленко [23, с. 40–102]. Він відзначив: в іменних указах зміст преамбули звернений до розуму, закликає до відповідальності при виконанні службових обов’язків, а в його заключній частині перелічуються суворі заходи покарання за недбалість і хабарництво. Як з’ясувалося в процесі будівництва “регулярної держави”, явний і таємний контроль над діяльністю чиновників виявився недостатнім. Петро I змушений був “апеллировать к чести и долгу чиновника, к его сознательности при выполнении обязанностей начертанных в указах и регламентах” [24, с. 588–589]. За всім цим стояла впевненість “законодавця-раціоналіста” у тім, що верховна влада знає усе, що не дано знати підданам і тому зобов’язана регламентувати їхнє життя з моменту народження і до самої смерті. Джерела подібних політичних представлень історик вбачає в складному характері імператора: він був “одержим двумя взаимоисключающими страстями: поучать, наставлять и наказывать, угрожать” [24, с. 597]. Наслідки його прояву долалися також завдяки особистим обставинам: цілісністю натури, щирою потребою царя служити державі. Вони додавали всім його починанням “визначену єдність і завершеність” [24, с. 597]. Але сама суб’єктивна воля, особливо масштабної особистості, має потребу в поясненні, включаючи “зовнішнє”, – у контексті своєї епохи. І тут ми відзначаємо, що наведені приклади, принаймні, не суперечать формотворному принципів і сконструйованої на його основі моделі державного керування, конкретно-історичний прояв якої придбав риси бюрократичної системи. Домінуючи над суспільством, вона структурувала як державну, так і вотчинну форму керування, будучи для неї зразком. При цьому, у міру посилення регламентуючих тенденцій у керуванні вотчинним господарством, поміщик прагнув використовувати селянську общину з метою контролю над прикажчиками і піклувався про “хрещену власність”, розуміючи, що вона – основа його добробуту [13, с. 12–13, 17–18].

Оскільки в центрі нашого дослідження інтелектуальний потенціал губернських чиновників, то необхідно, хоча б коротко, схарактеризувати умови і можливості для його розвитку, обумовлені як універсальною бюрократичною системою керування, так і конкретно-історичними формами її прояву.

Бюрократична адміністративна організація, одна з найефективніших систем

керування, є результатом раціоналізації – цілеспрямованої, спланованої діяльності, санкціонованої правом і орієнтованої на пристосування людей до прагматичних розумінь інтересу і вигоди [12, с. 194]. Її відрізняють ієрархічний командний ланцюжок; спеціалізація посадових обов'язків; єдина політика в області прав і обов'язків; стандартизовані операції на кожній ділянці роботи; кар'єра, заснована на професійній компетенції; міжособистісні відносини; координація дій – здійснюються на вищих рівнях організацій [18, с. 113–125]. Завдяки розподілові у команді обов'язків і відповідальності з вищого і до найнижчого рівня керування, відбувалася інтеграція інтелектуальних можливостей організації, у якій кожен працівник виконував одночасно функції керівника і підлеглого. Уведення спеціалізації дозволило більш ефективно виконувати завдання організації. Виникли умови для уніфікації і стандартизації управлінських процедур. Це, у свою чергу, уможливило використання праці некваліфікованих виконавців, а також обумовило появу висококваліфікованих фахівців. Бюрократична система створила умови для підвищення соціального статусу за рахунок особистих професійних якостей. Але в міру просування нагору по ієрархічній градації, піраміда влади звужується, і тому тільки деякі претенденти могли зайняти вищестоящі посади.

Бюрократичні відносини вибудовувалися на основі законодавчо встановлених, єдиних для всіх правил служби. Від працівника було потрібно неухильне виконання їх: у цьому полягав його головний обов'язок. Питання правильності і необхідності доручених завдань відсувалися на задній план. Так забезпечувалася дисципліна командного ланцюжка, скоординованість різних функцій бюрократичної організації і, у кінцевому рахунку, її ефективність. Тому керівник повинен був обмежувати прояв творчих здібностей підлеглих в інтересах стабільності й автоматизації керування. У той же час, змушений спиратися на їхній інтелектуальний потенціал, у зв'язку з делегуванням повноважень, він стимулював і організовував виконавську ініціативу, якщо не для пошуку кардинальних рішень, то хоча б для подолання помилок у діючому механізмі керування. Особливого значення виконавська дисципліна набувала в умовах кризи, коли було потрібно реформувати систему керування. Її можна було ініціювати шляхом розширення повноважень підрозділів нижнього рівня ієрархії і таким чином, залучити велике число працівників до процесу виявлення і вирішення організаційних проблем [19, с. 84].

Оптимізація керування в бюрократичній системі обмежена перевагою вертикальних службових зв'язків над однорівневим, що носять характер узгодження. Їхні задачі пов'язані з функціональним поділом праці, потребою у взаємодії членів і структур організації. Для розширення інформаційного потоку, що забезпечує оперативне керування і прийняття рішень, необхідна координація вертикальних і горизонтальних зв'язків. Однак це веде до падіння ролі керівника, що суперечить самій суті централізованої адміністративної влади, яка повинна була забезпечити продуктивне виконання трудомісткої одноманітної роботи.

Отже, раціональна бюрократична система здатна генерувати одночасно умови як сприятливого розвитку особистих здібностей посадових осіб, так і перешкоджати цьому. Усі вони виникають із самих принципів організації централізованого адміністрування і тому взаємозалежні і непереборні. Їхній баланс визначає характер, напрямок формування індивідуальної і колективної суб'єктивності, що має вплив стійко-значеннєвої моделі керування, а також її мінливого конкретно-історичного змісту. У даному випадку, обумовленого губернською реформою 1775 р., коли Катерина ІІ спробувала перетворити діловодство місцевих установ за допомогою чиновників, що служили в них.

Про свій намір імператриця повідомила генерал-губернаторам в указі 27 вересня 1784 р. Передбачалося внести зміни в канцелярську службу, систему діловодства губернських установ, з метою “сделания единообразного положения, относительно порядка канцелярского, хранения дел, разделения экспедиций, где оным быть следует, сокращения всего того, что излишним затруднением почеться может и преподания средств к скорейшему дел производству” [8, с. 221–222], видання “полной формы на всякие канцелярские бумаги

[27, с. 534].

У розумінні генерал-губернатора Катеринославського намісництва Г.О. Потьомкіна, це було розпорядження “о сокращении канцелярского обряда” [21, с. 636]. Також оцінив зміст указу Олександр I, коли пропонував П.В. Завадовському скористатися матеріалами “особливої комісії”, створеної для його виконання [6, с. 759–760]. Його перша дослідницька інтерпретація, запропонована видавцями ПЗЗ (повного зібрання законів) у заголовку до документа, збігається з викладеними вище: “о составлении общего положения к скорейшему производству дел” [7, с. 221].

Говорячи мовою документознавства, проблема полягала в необхідності удосконалити роботу з документами шляхом її уніфікації і стандартизації. Намір приступити до її вирішення продиктований початком з 1775 р. перебудови місцевого керування. Цікавий факт ініціювання створення “единообразного положения” самою Катериною II. Так, завдання оптимізації діловодства одержало державне значення. Олександр I писав: “и хотя окончания своего дело сие тогда не достигло, тем не менее чувствуя всю важность его, ее величество и сама непосредственно изволила им заниматься ...” [6, с. 760]. Він же відзначив морально-правовий аспект цієї діяльності: “Зная, что образ производства дел, ..., вместо того, чтоб охранять обрядами своими правосудие и помогать его действию, чрезмерно затруднил успешное его течение, что большая часть жалоб суть и всегда были на медленность решения, что правила обрядов, быв рассеяны во многих законах, едва лучшим законоискусникам во всей подробности их сведомы, ... и самые простые и удоборешимые споры, восприяв форму сию, превращаются в тяжкие и разорительные тяжбы;...” [6, с. 759].

Реформування діловодства передбачало попередній аналіз реального стану справ. Тому імператриця наказала генерал-губернаторам представити їй “какие именно во вверенной ему губернии по губернскому правлению, палатам и другим местам учинены по означенным частям распоряжении и даны формы; а притом как относительно сих распоряжений, так и всех тех, кои до будущего соизволения нашего изданы, по казенному управлению, отобрав заключение прокуроров и стряпчих и примечания присутственных мест, до кого что касается, об удобствах или неудобностях их и о способах к сокращению излишнего и к поспешнейшему дел отправлению, ... присовокупя и собственного их обо всем мнение” [8, с. 222].

Одержавши указ, генерал-губернатори переадресували його в усі губернські інстанції у формі копії, а також короткої редакції-преамбули супровідних документів, або дослівного переказу, що закінчується вимогою: “сочиня все высочайшим указом повелеваемое представить немедленно” [22, с. 616–617]. Зміст указу практично не інтерпретувався, можливо, в інтересах точності передачі волі монарха. Однак ефективність комунікації досягається не завдяки багаторазовому повторенню інформації, а шляхом виділення основних положень переданого тексту і вираження їх у різних варіантах. Причому кількість повторень скорочується, а взаєморозуміння поліпшується при наявності зворотного зв'язку. Він дає можливість краще пояснити зміст переданого завдяки обмінові думками, консультаціям [30, с. 268, 270, 274–275]. Його використання було характерною рисою багатьох урядових законотворчих ініціатив XVIII ст., включаючи саму Катерину II [9, с. 297, 407].

Наскільки підготовлені були губернські чиновники до подібної практики? У визначеній мірі цьому сприяли правові основи служби, а також заходи з поліпшення обласної системи керування, розпочаті до реформи 1775 р. Генеральним регламентом пропонувалося в реляціях, відомостях, донесеннях “все основания и обстоятельства написать и мнение свое о том деле напоследок приложить”, без “чего в Сенат секретарю не принимать, ни коллегии докладывать не дерзать”. У “мнении” передбачалося викласти способи більш ефективного виконання дорученої справи, причини, що заважали цьому, або повідомити про невідповідність розпорядження чинному законодавству. У ситуаціях, не передбачених нормативними актами, коли приймалися самостійні рішення, було потрібно

подавати “мемориали [16, с. 58–67]”.

У канцеляріях вихідні звітні документи поділялися на дві групи: “а) ежели письмо просительное о указе или о каком решении ..., б) ежели же письмо ответное только на какой указ ...” [3, с. 171]. Тобто виділялися документи, які містили інформацію про діяльність типу ротації, що відтворює дане (донесення про одержання указу, його виконання, констатації або оцінки фактів) та інноваційну, що потребувала санкції вищих органів влади і була спрямована на здійснення змін у рамках службових повноважень чиновників. Її умовою, у кінцевому рахунку, є здатність людської суб’єктивності до рефлексії, дивитися на виконувану роботу як на предмет впливу своєї волі, не зливаючись з нею. Отримані в її результаті представлення “могут служить указанием на меру расхождения их с действительностью, меру их “превращенности” в сознании” [1, с. 121]. Діапазон між повторюваною діяльністю і перетворюючою є мірою творчості бюрократії, той “простір волі”, що був передумовою її суб’єктивного розвитку [1, с. 115–129]. Відзначимо, що визначених знань і умінь вимагала і репродуктивна робота, орієнтована на підтримку і відтворення встановленого правопорядку. Вона забезпечувала стабільність і можливість еволюції бюрократичної організації. Тому пафосні слова О.П. Сумарокова: “Начальник, охраняй уставы больше всех” мали цілком земні підстави [28, с. 113]. У цьому зв’язку цікавий такий показник оволодіння професією, як протизаконна практика чиновників, та винахідливість, з якою вони використовувалися правові акти в корисливих цілях. Очевидно, подібне “уміння” було властиве тільки тим з них, хто знав усі тонкощі своєї служби. Як, наприклад, відставний асесор з комедії В.В. Капніста:

“Притом, как знает он всех стряпчих наповал!

Как регламент нагнут, как вывернут указы!...

И словом: дивное он знает ремесло,

Неправду мрачную так чистит, как стекло” [10, с. 489].

Подібний йому інший персонаж – голова цивільної палати. На пропозицію вирішити справу не відкладаючи, – “внятно говорит тут письменный довод”, – він відповів: “Потребен, слышишь ли? изусный перевод”, поскільки, ...дело на письме, хоть бей об стол, безгласно” [10, с. 494]. Таким чином, він практично використовує протиріччя, що існує між абстрактною моделлю поведінки, запропонованою нормою права, й індивідуальною формою її застосування. На всіх стадіях цього процесу, особливо юридичної кваліфікації, тлумачення правових положень, в умовах незавершеної кодифікації, чиновник, суддя, виявляючись у ситуації вибору, мали можливість винести вирок на основі свого розуміння закону і моралі. Причому, не обов’язково стаючи правопорушником. Хаос у законодавстві дозволяв на “каждое дело по два указа” знайти, “из коих по одному отдать, а по другому отнять ту же самую вещь неоспоримо повелевается” [29, с. 365].

Не залишався осторонь і секретар, який укази “знает все, как пальцов пять своих” і так міг написати екстракт, що

“кто б ни прочел его, хоть лоб будь пядей в пять,

Не может слова в нем ни одного понять.

Ответчику речь смешал он так уловкой дивной,

Что смысл изо всего является противный” [10, с. 489, 499].

Безпосередня участь губернських чиновників в оптимізації діяльності губернських установ до реформи 1775 р. вивчав Ю.В. Готьє. Він поставив перед собою мету з’ясувати, чи усвідомлювали представники суспільних і бюрократичних кіл незадоволеність організацією місцевого керування і якщо так, то які заходи для її виправлення рекомендували [4, с. 120–156, 196–250]? Так бюрократична рефлексія і губернська модернізація стали розглядатися як дві сторони єдиного процесу.

Оскільки перетворення петровської губернської системи керування завершилися до середини 30-х рр. XVIII ст., то істориком вдалося знайти лише невелику кількість джерел, що стосувалися даного періоду. На думку Ю. Готьє, говорити про зміни обласних установ

тоді, коли їхня діяльність тільки стабілізувалася, було передчасним. Їхні недоліки ще не могли проявитися повною мірою, а влада не володіла необхідними фінансовими засобами для нових проектів. Сама суспільна обстановка в країні не сприяла “розвиткові політичної думки” [4, с. 122]. Пропозиції адміністраторів Ю. Готьє розглядав в одному ряду із суспільно-політичними документами, об’єднавши їх поняттям “проекти”.

У джерелах не було яких-небудь докладних критичних відзивів із “суспільного середовища”. Правда, у шляхетських “конституційних проектах” часу Анни Іоанівни була висловлена ідея про виборний принцип у заміщенні губернських і воєводських посад, пізніше розвинута в “Учреждениях для управления губерний” 1775 р. Але в цілому, “импровизированные реформаторы 1730 г. парили слишком высоко, чтобы останавливаться на вопросах местного управления” [4, с. 122].

На тлі байдужості суспільної думки до губернських проблем значущими є зауваження самих місцевих адміністраторів, висловлені московським генерал-губернатором, згодом сенатором, графом Г.П. Чернишовим, московським віце-губернатором, згодом призначеним губернатором, сенатором, князем Б.Г. Юсуповим і смоленським губернатором, що дослужився до сенатора, графом О.Б. Бутурліним?

У 1731–1732 рр. Чернишов не раз звертався в Сенат через труднощі, що заважали йому виконувати свої службові обов’язки. Виникали вони через невідповідність особливому статусові Московської губернії, однієї із найбільших за територією і населенням, уніфікованій формі керування нею. Генерал-губернатор обмежився проханням підсилити керівний склад губернії і запропонував кандидатури на посади губернатора, віце-губернатора, асесорів. Обґрунтовуючи свої доводи, він спирався на особистий досвід адміністрування і чинне законодавство. Порівнював положення справ у Московській і іншій губерніях.

У 1739 р. з донесенням у Сенат звернувся Б. Юсупов, з “гораздо более обширным проектом изменений в порядке управления Московской губернией” [4, с. 123–125]. Як його попередник, він скаржився на недостатнє фінансування, просив розширити склад губернської присутності й у зв’язку з цим, канцелярії. Писав про складну й обтяжливу звітну документацію, за своєчасну підготовку якої ніс відповідальність губернатор і воєводи, пропонував заходи для спрощення адміністративної роботи. Він уважав за можливе скасувати деякі види звітної документації і пересилати численні екстракти зі справ про колодників з воєводських, провінційних канцелярій у Юстиц-колегію, минаючи перевантажену справами московську губернську канцелярію.

Ініціативи Б.Юсупова були продиктовані посиленням централізації державного керування, дублюванням функцій центральними органами влади. Усе це обумовило збільшення обсягу звітно-статистичних документів у порівнянні з оперативними, про що постійно доповідали їм губернські установи протягом усього XVIII ст. У зв’язку з цим зростає потреба в обізнаних канцеляристах, без яких важко було без затримки виконувати розпорядження, перевіряти відповідність змісту прибутково-видаткових документів, правильно складати окладні книги митних, шинкарських зборів.

Виявивши здатність до узагальнень, Юсупов до розряду загальноросійських заходів відніс відновлення посади камерира в провінціях і в повітових містах для безпосереднього керівництва зборами державних податків і складання окладних книг, як це було в петровських обласних установах. Просив також призначити йому помічників-радників і обер-комендантів для виконання гарнізонних і провіантських справ. Цілком імовірно, що позитивна відповідь дозволила б звільнити віце-губернаторів від частини службових обов’язків, прискорити процедури прийняття і виконання рішень, підвищити їхню ефективність, активізувати циркуляцію управлінської інформації.

Пошук шляхів раціоналізації керування здійснювався у рамках закону (кадровий склад канцелярії Юсупова був менший, ніж це передбачалося штатом, і тому він мав право просити заповнити вакансії), на основі сучасної йому практики (установа екстрених органів

для контролю над воєводами, з метою “свидетельства пустоты и направлений нужнейших дел”) [4, с. 125], досвіду петровського обласного керування. Причому Юсупов не тільки намітив об’єкти і прийоми виправлень, але вказав на наявні ресурси для подолання зазначених проблем. Так, на посаду камерирів рекомендував призначити відставних штаб- і обер-офіцерів, представників місцевого дворянства. Вважав за можливе повернути в губернську канцелярію секретарів і канцеляристів, відряджених для виконання окремих урядових доручень, а для нагляду за зборами податків призначити чиновників із Сибірського приказу, Камер-контори.

Не визначивши видову приналежність ділового документа, з яким Юсупов звернувся до влади, Ю. Готьє називає його “проектом”, “проханням”, “клопотанням”, відмітивши при цьому: “ходатайство едва ли заслуживает названия “проекта”, так как не содержит продуманного плана переустройства областных учреждений” [4, с. 126]. Але сам жанр звітної ділової документації припускав передачу в першу чергу оперативної інформації. Від підлеглих очікувалися не оригінальні ідеї, а чіткі й своєчасні доповіді про виконану роботу, пропонувані заходи для усунення виявлених недоліків. Звідси подвійність її змісту.

Заповзятливість підлеглого прямо залежить від її оцінки керівником. Позитивна стимулює розвиток професійних навичок, а негативна стримує, формує байдужне ставлення до служби. Ось чому цікава реакція Сенату на донесення віце-губернатора. Після обговорення “прошень”, сенатори ознайомили з ними Кабінет міністрів. Центральні установи визнали їх справедливими. Проте, сенатське рішення, прийняте з оглядом на Кабінет, виявилось досить поміркованим. Очевидно, справа полягала не тільки в конкуренції їх компетенцій. Наприклад, питання про посаду камерира могло бути розцінене як критика іменного указу 1727 р., яким вона була скасована. Ймовірно, тому Сенат, відзначивши, що тільки вища влада вправі відновити посаду, рекомендував використовувати замість камерирів нарочних агентів. Крім того, на допомогу віце-губернаторові призначив чотирьох губернських товаришів, а також дозволив екстракти про колодників пересилати безпосередньо в Юстиц-колегію. Але повною мірою задовольнити всі потреби обласного керування, у першу чергу пов’язані зі збором подушної податі, прямих і непрямих податків, не представлялося можливим через нестачу коштів.

У 1739 р. О.Б. Бутурлін звернувся до Кабінету міністрів, як він зізнався, не в інтересах своєї “подлой персоны”, а з метою повідомити про труднощі губернаторів, викликані необхідністю оперативно виконувати розпорядження більше 50-ти різних колегій, канцелярій, контор [4, с. 127–128]. На його думку, “Наказ” 1728 р. ставив губернаторів у підпорядкування тільки Сенатові, що було законною підставою скорочення й упорядкування звітної документації. Як наслідок, це повинно було зменшити потребу в канцеляристах, особливо кваліфікованих, що документували грошовий обіг.

При зовнішній очевидності відзначеної залежності, “количество служащих и объем работы совершенно не связаны между собой” [25, с. 12–17]. У бюрократичній системі керування ріст числа службовців випереджає збільшення обсягу роботи. Щодо міркувань про виключне право Сенату штрафувати і віддавати укази губернаторам, то за оцінкою Ю. Готьє, вони були принципово важливими. Однак ідея централізованого керування губерніями суперечила положенням “Наказу” [20, с. 96] і більш пізніх нормативних актів, тому не була використана.

Прохання і пропозиції глав губернських адміністрацій були задоволені лише частково. На те були серйозні причини: урядовий курс на скорочення витрат на утримання державного апарату, занадто короткий термін життєдіяльності реформованих установ.

Свою роль зіграли протиріччя компетенцій Сенату і Кабінету міністрів. Вони ускладнювали діалог з губерніями. Проте, ініціативи не ігнорувалися, на основі деяких з них приймалися рішення. Таким чином, ініціативна служба одержувала певну підтримку. Тут варто врахувати: формат службового листування обмежував можливості для написання доповідної записки, яку можна було б сприйняти як проект. Звітна ділова документація,

починаючи з I чверті XVIII ст. набувала тенденцію до формалізації і стандартизації. Наративність змісту переборювалася шляхом виділення в тексті логічно самостійних частин – “пунктів”. Законодавчо пропонувалося “лишнего ничего не писать” [3, с. 367]. У рапортах заборонялося повідомляти або запитувати про справи, що не відносяться до указу, який виконується, оскільки “чиниться помешательство” і “упущения” [26, с. 289]. Тематичні обмеження збіднювали зміст окремо взятого документа, робили його однопредметним.

Суворе регламентація роботи з документом, важлива для кожного чиновника, не могла не позначитися на його умінні висловлювати свої думки. Але час появи конструктивних ідей адміністраторів, ступінь усвідомлення ними управлінських проблем, адекватні періодові становлення губернських установ, і були складовою частиною цього процесу.

Щоб позначити масштаби творчих змагань губернаторів, порівняємо їх із проектами представників вищих інстанцій.

Кабінет-міністр А.П. Волинський, що був астраханським і казанським губернатором, міркуючи “о поправлении государственных дел”, про губернії відмітив тільки те, що варто підвищити культурний рівень чиновників, призначаючи на посади осіб шляхетного походження і взагалі “ученых людей” [4, с. 129–131].

Список літератури

1. Барг М.А. О роли человеческой субъективности в истории //История СССР. – 1989. – № 3.
2. Богословский М.М. Областная реформа Петра Великого. Провинция 1719 – 27 г.г. – М., 1902.
3. Воскресенский Н.А. Законодательные акты Петра I. – М.-Л., 1945. – Т. 1.
4. Готье Ю.В. История областного управления от Петра I до Екатерины II. – М.-Л., 1941. – Т. 2.
5. Грамота на права, вольности и преимущества благородного российского дворянства 21 апреля 1785 г. //Российское законодательство X–XX веков. – М., 1987. – Т. 5.
6. Именной указ П. Завадовскому. 25 августа 1801 г. – Полное собрание законов Российской империи (далее – ПСЗ). – I. Т. 26. – № 19989.
7. Именной, данный сенатору, тайному советнику Завадовскому, указ. 14 ноября 1784 г. – ПСЗ –I. Т. 20. – № 16091.
8. Именной, данный генерал-губернаторам. 27 сентября 1784 г. – ПСЗ. – I. – Т. 20. – № 16074.
9. Каменский А.Б. От Петра I до Павла I: реформы в России XVIII века (опыт целостного анализа). – М., 1999.
10. Капнист В.В. Ябеда // Русская литература XVIII века / Сост. Г.П. Макогоненко. – Л., 1970.
11. Ключевский В.О. Курс русской истории //Ключевский В.О. Сочинения. – М., 1989. – Т. 4.
12. Кравченко А.И. История менеджмента. – М., 2002.
13. Литвак Б.Г. Очерки источниковедения массовой документации XIX начала XX. – М., 1979.
14. Лосев А.Ф. Типы античного мышления. – М., 1991.
15. Лосев А.Ф. Философия культуры // Лосев А.Ф. Держание духа. – М., 1988.
16. Лукашевич А.А. Развитие губернской делопроизводственной документации 70 – 90-х г.г. XVIII в. – Дисс. на соискание ученой степени канд. ист. наук. 05.25.02. ВНИИДАД. – М., 1995.
17. Милов Л.В. Общее и особенное русского феодализма (Постановка проблемы)// История СССР. – 1982. – № 2.
18. Мильнер Б.З. Теория организации. – М., 2002.
19. Миротин Л.Б., Чубуков А.Б., Ташбаев Ы.Э. Логистическое администрирование. – М., 2003.
20. Наказ губернаторам и воеводам и их товарищам, по которому они должны поступать. 12 сентября 1728 г. – ПСЗ. – I. Т. 8. – № 5333.
21. Ордер Г.А. Потемкина правителю Таврической области В.В. Каховскому. 22 декабря 1784 г. //Записки Одесского общества истории и древностей (далее – ЗООИД) 1889. – Т. 15.
22. Ордер Екатеринославского генерал-губернатора Г.А. Потемкина – правителю Таврической области В.В. Каховскому. 30 сентября 1784 г. //ЗООИД 1889. – Т. 15.
23. Павленко Н.И. Петр I (К изучению социально-политических взглядов) //Россия в период реформ Петра I. – М., 1973.
24. Павленко Н.И. Петр Великий. – М., 1988.
25. Паркинсон С.Н. Закон Паркинсона. – М., 1989.
26. Сенатский указ 27 мая 1724 г. – ПСЗ. – I. – Т. 7. – № 4514.
27. Сенатский, в следствие именных указов. 19 февраля 1786 г. – ПСЗ. – I. – Т. 22. – № 16392.
28. Сумароков А.П. Сатира “О благородстве”// Русская литература XVIII века / Сост. Г.П. Макогоненко. –

Л., 1970.

29. Сумароков А.П. Сон “Счастливое общество” // Русская литературная утопия. – М., 1986.
30. Graham H. Gerald. Management. The individual, the organization, the process. – Belmont, California. 1975. – P. 397–398; Martin J. Gannon. Management. An Organizational Perspective. – Boston. Toronto. 1977. – P. 268, 270, 274–275.

Данная статья посвящена изучению интеллектуального потенциала губернского чиновничества XVIII века. Автор на большом историко-литературном материале показал, что бюрократическая система управления феодальной эпохи принуждала к творчеству провинциальных государственных чиновников. Однако результаты их исследований не всегда применялись на практике

The proposed article is dedicated to study of the intellectual potential government officialdom XVIII century. The Author has shown that bureaucratic managerial system of the feudal epoch forced to creative activity of the provincial state employees. However, results of their prospecting not were always used in practice.

Одержано 24.04.10

УДК 930.25

О.А. Лукашевич, канд. істор. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Людський фактор в губернському адмініструванні другої половини XVIII ст. (примус до творчості). Частина ІІ

Пропонована стаття присвячена вивченню інтелектуального потенціалу губернського чиновництва XVIII століття. Автор на великому історико-літературному матеріалі показав, що бюрократична система управління феодальної епохи примушувала до творчості провінційних державних службовців. Проте результати їх досліджень не завжди застосовувалися на практиці.

бюрократичний інтелект, бюрократична система, губернське чиновництво, державний менеджмент феодальної епохи

З воцарінням Єлизавети Петрівни, Сенат був відновлений у якості вищого адміністративного органа влади. У ньому приступили до обговорення планів перетворення обласних установ з позицій реставрації петровських. В одному з них, датованому 1744 р., як пише Ю. Готьє, звучать “начебто мотиви” “губернаторських клопотань” 30-х років, а саме – про підпорядкування губернаторів “переважно” Сенатові. У тому ж році сенатором став О. Бутурлін (призначення відбулося після вивчення проекту 1744 р.). Так персоніфікувалося зближення губернської проблематики і сенаторських повноважень [2, с. 134].

З 1745 по 1746 рр. роботи в даному напрямку у Сенаті не велися. У зв’язку з відкриттям “Уложенной комиссии” в 1751 р. сенатор П.І. Шувалов у 1754 р. представив свої “пропозиції” і проекти, деякі з яких стосувалися губернського керування. Він уважав за доцільне заснувати інститут комісаріату, керований Сенатом, із правом втручатися в справи губернської влади і здійснювати функції адміністративно-судового контролю на постійній, а не екстраординарній основі, як це практикувалося в петровський час. На чолі його повинен

був стати генерал-губернії комісар з підлеглими йому провінційними і повітовими комісарами. Передбачалося, що вони будуть обиратися з місцевих дворян, які пройшли навчання в штаті “губерній-юнкерів”. Прообразом генерал-губернії комісара послужили, на думку Ю. Готьє, провіантські комісари, кригс-комісари – посади, уведені Петром I. За своїм змістом з тим же часом пов’язана пропозиція залучити до керування, шляхом виборів, губернське дворянство. Не обійшлося і без прохання збільшити штати й оклади чиновників, з яким зверталися Чернишов, Юсупов, Бутурлін [2, с. 140–142].

Ідеї Шувалова знаходилися в тій же системі координат, що і губернаторські, але перевершували їх своєю широтою і розробленістю. У першу чергу, з об’єктивної причини – через розходження в соціальному статусі, що визначав рамки і напрямок пошуку способів подолання обласних проблем. Ось чому губернатори не радили створювати органи контролю за їх діяльністю, не сміли пропонувати розгорнуту критику нормативних актів верховної влади. Продиктовані рутинною управлінською практикою і персональною відповідальністю за неї, ініціативи губернаторів носили переважно локальний, фрагментарний характер. Очевидно, здатність витягти максимум можливого зі своїх повноважень, для досягнення поставлених цілей, не виходячи за законодавчо встановлені рамки – це і є форма прояву інтелекту сумлінного губернського чиновника. До того ж, роль вищих органів влади в стимулюванні творчості підлеглих була невелика. Досвід осмислення губернського керування не узагальнювався і спеціально не вивчався. У 30–50-х роках XVIII ст. йому не знайшлося застосування. У цілому ж, у даний період спостерігається розширення кола питань з перебудови обласних установ. Однак поняттю “проект” більш відповідали сенаторські міркування. Сам напрямок розвитку реформаторських ідей визначався єлизаветинським урядом. Спочатку він мав намір реставрувати петровські обласні установи, зі змінами 1727 р., а потім відмовився від подібної спроби.

Окресливши рамки адміністративної творчості, цікаво зіставити їх з художньою, менш зв’язаною службовими обставинами.

О.П. Сумароков, у літературній утопії “Сон “Счастливое общество” (1759 р.), представив державу як годинниковий механізм [27, с. 33–36]. Його законодавство настільки досконале, що рідко потребує ремонту. “Книга узаконений” не більша календаря й усіма вивчена напам’ять. У судах “больше судей, нежели писцов, и бумаги исходит очень мало. Писцы их пишут очень коротко и ясно. Дела во всех приказах вершатся не по числу голосов, но по книге узаконений, “отчего ни споров, ни неправды не бывает”, “ни челобитчиков, ни ответчиков лишнего говорит не допускают, а главная причина скорости их (суддів – О.Л.) – беспристрастие” [27, с. 34]. “Что не требует раздумчивости, на то в самую минуту предложения делается и решение”, чолобитники і відповідачі звільняються від служби для безперешкодної участі в судовому процесі. Справи їх не передаються з одного “приказа” в інший [27, с. 35]. Усі ці міри обумовили правосуддя в ідеальній державі. Не важко помітити, вони були своєрідними відповідями на типові реальні скарги чолобитників XVIII ст. Деякі з них стали предметом обговорення губернських чиновників останньої чверті XVIII ст., наприклад, обмеження застосування колегіальної форми керування і сполучення її з єдиноначальністю.

В утопічному романі М.М. Щербатова “Путешествие в землю Офирскую” (1784 р.) досить докладно описані різні сторони діяльності вигаданої держави [29, с. 37–79]. У губерніях “Земли Офирской” застосований триступеневий розподіл системи установ. “Присутственные палаты” розділені на департаменти. Загальні засідання проводяться тільки у випадках виявлення протиріч, або лакун, у законодавстві. Разом з чиновниками служать депутати від місцевого населення. У їхньому розпорядженні знаходилися географічні карти, “книги всех владений” приватних осіб, “книги законов”. Судді розглядали справи в порядку їхньої реєстрації в реєстрі вхідних паперів. Кожне рішення по них записувалося в “книги всех владений” [29, с. 71–72]. Згодом ділові матеріали передавалися в архів. В Офірській імперії немає потреби в значній кількості державних установ: освіта виховала добропорядних

підданих. Утім, згадується посада “хранителя законов”, в обов’язок якого входить прийом скарг на “замедление дел” [29 с. 79].

Літературний герой уподібнює побачену країну “европейским северным странам”, як можна зрозуміти, Росії. Але будучи “совсем сродственной” з ними, вона відрізняється “мудрым учрежденным правлением”. Істина була “вхожа во дворец”, а законодавство – продукт взаємної згоди влади і народу, між якими не було нездоланої стіни. І от у такій ідеальній державі велике значення мала канцелярська служба [29, с. 37–38]. Як і в реальному житті, його чиновники були стурбовані тим, як прискорити діловодні процедури, зробити документи короткими і ясними. Правда, засоби досягнення цілей описані загальною: стабільне, розроблене законодавство, можливість досудового рішення спорів, професіоналізм суддів, дотримання законів населенням. Такі межі мріянь про успішне адміністрування досягнуті художньою утопічною літературою XVIII ст. У ній ідеал гармонії влади і народу сполучився з міркуваннями про поділ палат на департаменти, прискорення документообігу, лаконічний зміст документа.

У 1754 р. Сенат заснував нову “Уложенную комиссию”. Їй були передані проект П. Шувалова, а з матеріалів обговорення питання про обласні перетворення тільки виписки з використаних нормативно-правових актів [2, с. 144–147].

У плані по складанню нового “Уложения”, викладеному в сенатському указі 24 серпня 1754 р., предметом уваги стали судові функції губернських установ. А в його проекті пропонувалося увести в губернські і воєводські канцелярії виборних дворянських депутатів і засідателів. Джерела ідеї доповнення бюрократичного принципу організації губернського керування станово-виборним Ю. Готьє відносить до петровського законодавства. Пізніше вона проявилася в шляхетних проектах 1730-х рр., сенатському 1744 р., проекту П. Шувалова [2, с. 147].

Взаємозв’язок кодифікації з розвитком ідей про державне реформування обумовив потребу в інформації про стан обласних установ [2, с. 149–150]. У зв’язку з цим, створені одночасно з “Уложенной комиссией” спеціальні комісії при центральних установах і губернських канцеляріях повинні були представити Сенатові “пункты” про заходи для усунення недоліків у діяльності відповідних ланок державного апарату. З 1755 р. по 1762 р. затребувані матеріали пересилалися в “Уложенную комиссию” для виявлення найбільш типових пропозицій.

Співробітництво губернських канцелярій і спеціальних комісій регламентувалося сенатським указом 12 серпня 1754 р. Ним же пропонувалося губернській владі повідомляти про свої прохання, думки щодо перегляду штатів обласних установ. На засіданні Конференції 10 жовтня 1755 р. Єлизавета Петрівна уточнила задачу: було потрібно знайти такий спосіб скоротити витрати на зміст штатів, який би не міг негативно відбитися на оперативності рішення справ у канцеляріях [2, с. 150].

Одержавши розпорядження Сенату, місцеві чиновники виявилися в непростому положенні. З одного боку, вони розуміли, що несуть відповідальність за його виконання, а з іншого, – їм було неясно: доповідати з двох питань указу або обмежитися рекомендаціями зі штатів. У результаті відправлені повідомлення відрізнялися за своїм предметним змістом. Крім того, у деяких губерніях відгукнулися на указ не тільки губернські канцелярії, але й провінційні, а в окремих випадках – воєводські. Причому на чергове сенатське нагадування про його виконання надсилалися нові варіанти штатів і “пунктов”. Іноді воєводські канцелярії направляли свої “проекты” у провінційні канцелярії й у Сенат одночасно, ігноруючи службову ієрархію [2, с. 151]. Деякі губернії повідомлення так і не відправили. Окремі з проектів про штати опинилися в Герольдмейстерській конторі.

Ще більш ускладнилася адміністративна комунікація через сенатський указ 11 жовтня 1755 р. Ним пропонувалося доповісти про чисельність “подьячих” і витрати на їхнє утримання за період 1722 – 1755 рр. [2, с. 151]. Це була реакція на численні скарги на недолік приказних і початок роботи над проблемою їхнього раціонального використання. До раніше

поставленої задачі указ не мав відношення. Але оскільки всі названі сенатські розпорядження виконувалися тими самими людьми, то вони стали вирішувати: або приступати до складання видаткових відомостей, або продовжувати розробку проектів штатів.

Тим часом Сенат вирішив, що справа піде швидше, якщо всі створені комісії будуть підпорядковані “Уложенной комиссии”, що і відбулося в 1760 р. Тоді ж, коментуючи отримані донесення з губерній, сенатори відзначили їхній загальний недолік – відсутність указівок на джерела доходів, що дозволили б підвищити платню чиновникам. У цілому, до кінця роботи “Уложенной комиссии”, центральна влада виявляла невдоволення тим, як обласні установи виконували доручені завдання [2, с. 151]. Проте, як інакше можна оцінити матеріали про штати і “пункты к пользе общенародной”?

Якщо представити циркуляцію інформації як систему, то її складовий взаємозв’язок, – документ-реципієнт, менш стійкий, ніж автор-документ. Це пов’язано з тим, що горизонт соціокультурного впливу на зворотній зв’язок визначив його як такий, що складається з нерівних за змістом і часом надходження повідомлень. На такій основі, – інформаційного потоку, рухався “наверх”, – відбувалися концептуальні узагальнення. Інформація, що рухалася “сверху”, проходила різні інстанції, у кожній з них здобуваючи локальні риси інтерпретації. Розходження в сприйнятті підсилювалися, коли центральна влада порушувала умови ефективності комунікації – розпорядження повинно бути доступним і ясным для розуміння виконавцем.

Для губернських чиновників складання проектів не було службовою функцією. Але займаючись неординарним дорученням, вони мотивовані були тим, що у випадку успішного результату діяльності, виникне перспектива поліпшення умов служби. Їхня переконаність у необхідності збільшення штатів, окладів не була позбавлена сенсу. Справедливість подібної думки доведена фактом установлення більш високих окладів деяким категоріям канцелярських служителів після узаконення нових штатів у 1763 р. [2, с. 162]. У залежності від задоволення першої пропозиції, ставилося інше: введення більш систематичного поділу праці і раціональної організації роботи чиновників. У випадку реалізації всіх цих заходів могло постати питання про перебудову структури губернських установ.

“Пункты” “к пользе общенародной” були нечисленні і небагаті змістом [2, с. 153]. Власне, до адміністрування вони не мали відношення. Вони свідчать про відому поінформованість губернських чинів про потреби місцевого населення: необхідність словесних судів, лікарень, друкарень.

У повідомленнях указувалися різні джерела доходів, необхідні для підвищення платні, головним чином, нові непрямі податки. Вони були встановлені указом 15 грудня 1763 р. Законодавець, як відзначає Ю. Готьє, начебто переписав проект однієї з губернських канцелярій, лише видозмінивши деякі “пункты” [2, с. 154]. Через своє бюрократичне походження повідомлення замовчують про зловживання у сфері обласного керування. З тієї ж причини є раціональне в сказаному про збільшення числа службовців, підвищення їм платні, оптимізації поділу праці. Перераховані заходи могли прискорити рішення справ у “присутственных” місцях, стати засобом проти хабарництва.

Практичне значення пропозицій проясняється завдяки указові Катерини II 15 грудня 1763 р. про затвердження нових губернських штатів, що поліпшив матеріальне становище службовців, а також наступними її рішеннями. На думку законодавця, достатня платня змусить чиновників по новому поставитися до своєї служби, сумлінно її виконувати, піклуватися не тільки про свій, але й про державний інтерес, більш ретельно підбирати кадри і жорстко карати недбалих [2, с. 184, 187]. Можна по-різному оцінювати спроби уряду змінити особистість виконавця і виконавську етику в старих установах. Однак викликає інтерес саме розуміння проблеми обласного перетворення не тільки як перебудови системи установ, їхніх відносин з місцевим суспільством, але й як потребу у формуванні нового типу керівника. Такий поворот реформаторської думки певною мірою обумовлений тим, що

імператриця свої перші кроки в керуванні імперією робила, виходячи зі спадщини Єлизавети Петрівни. За час її правління справа губернських перетворень була зведена до розробки нових штатів, у чому взяли участь чиновники обласних установ.

Завданням, сформульованим в указі 15 грудня 1763 р., об'єктивно служили й інші, видані 7 липня 1763 р., 13 липня 1764 р. і 27 січня 1766 р. Ними була встановлена пенсія чиновникам за 35-річну службу, відмінена заборона провінційним, міським воєводам і губернаторам придбавати землі на керованих ними територіях. Уряд продемонстрував довіру до глав місцевих адміністрацій і виразив надію, що вони не стануть ризикувати займаною посадою заради корисливих цілей (про це сказано в Указі 13 липня 1764 р.) [2, с. 186–187]. Підвищення ефективності роботи управлінського персоналу ставилося в залежність від поліпшення його матеріального забезпечення. Але завдання скоротити державні витрати не скасовувалося.

Авторитет губернаторів повинно було підняти адресоване їм “Наставление” 1764 р. У ньому ці чиновники називалися “поверенная от нас (государя – О.Л.) особа”, “хозяин” губернії [18, с. 717]. Їм пропонувалося регулярно доповідати про необхідні, з їхнього погляду, заходи щодо благоустрою губерній, причому “ясно и основательно, утверждая их неоспоримыми и искусством самыми очевидными доказательствами”, що дозволить “недостаток в узаконениях подобными же представлениями исправлять...” [18, с. 719]. По суті, це був примус до законотворчості.

Новий сигнал місцевої бюрократії до співробітництва з верховною владою був даний указом Катерини II 11 жовтня 1764 р. До нього додався сенатський проект адміністративно-територіального устрою губерній. Губернаторам належало висловити думку про нього, а у випадку повного несприйняття, запропонувати свій варіант. До кінця 1767 р. усі повідомлення були доставлені в Сенат. У них мова йшла про кордони, масштаби повітів, провінцій, губерній. У січні 1768 р. була складена зведена доповідь, згодом представлена імператриці. На її основі були внесені зміни в устрій ряду губерній [2, с. 221–223].

З відкриттям “Уложенной комиссии” 1767 р. почався новий етап розробки планів модернізації губернського керування. Його особливістю став перехід від пошуку способів усунення окремих недоліків постпетровських установ до розуміння необхідності проведення обласної реформи. Це стало можливим, у тому числі, завдяки багатій і різноманітній інформації, отриманій шляхом залучення до обговорення проблеми бюрократії і представників вільних станів. Свою роль зіграв заповзятливий реформатор із владними повноваженнями – Катерина II.

У вересні 1768 р. генерал-прокурор А.А.В'яземський наказав губернським чиновникам повідомити “Уложенной комиссии” “пункты и материалы” про свої потреби і побажання [2, с. 213]. Згадування “пунктов” у деяких губерніях було сприйнято як вимога надіслати копії “пунктов”, відісланих ще в 50-х і поч. 60-х рр. XVIII ст., що і було виконано. Однак у більшості випадків представлені були нові пропозиції [2, с. 213]. Усі повідомлення, незважаючи на зазначену адресу, надходили з 1768р. спочатку до генерал-прокурора, а той передавав їх комісії. Про зміни в царині адміністрування в “пунктах” говорилося небагато. Пропонувалося розукрупнити губернії, збільшити штати, бюджети установ, поліпшити побут службовців, раціоналізувати судоустрій і судочинство [2, с. 214].

Відзив з губернських місць доповнюють повідомлення, записки, представлення губернаторів, відправлені Катерині II у лютому 1768 р. [2, с. 216]. Відзначивши протиріччя між установленим “Наставлением” 1764 р. статусом губернатора як “хозяина и опекуна” губернії і недостатніми, з їхнього погляду, його повноваженнями, глави воронезької, астраханської, слобідсько-української, казанської губерній у складеній ними записці висловили ряд зауважень. Вони думали, що варто відмовитися від деяких процесуальних норм “суда по реформе” під час об'їзду губернатором підвладної йому території, надавши йому право самостійно вирішувати судові суперечки, а їхнє документування звести до запису губернаторського рішення в журнал. Мотивувалося це тим, що “суд по форме”

дорогий, вимагає багато часу, а його складність – благодатний ґрунт для шахрайства, особливо, коли не розроблене нове “Уложение”. У таких умовах незаможному чолобитникові легше захищати свої права у спрощеному словесному суді. Так, посилаючись на реальні проблеми судочинства, адміністративна влада прагнула привласнити собі судові функції.

Справедливо думаючи, що “во всех неисправностях единственно мы ответствуем”, губернатори запропонували передати їм право Сенату і герольдмейстерской контори нагороджувати підлеглих. Домагалися невтручання Сенату у вирішення питання про заміщення вакантних нижчих посад, до секретарів включно [2, с. 216–217]. Нарешті, просили дозволити залучати відставних дворян до виконання особливих адміністративних і судових доручень зі сплатою їм платні і з правом надання наступного чину, а також звільнити від незручних обов’язків (напр., стежити за станом доріг). Критикували штати 1763 р. Ось у такому руслі йшов пошук балансу прав і обов’язків губернатора.

Відправлені в “Уложенную комиссию” повідомлення губернаторів і “пункты о материях” передані були в розпорядження спеціальної комісії “о порядке государства, в силе общего права” (вона працювала з 1768 по 1771 роки) [2, с. 229]. Програма її діяльності сформульована в “Наставлении” Катерини II. Комісії пропонувалося встановити, як насправді відбувається керування країною, які заходи доцільно вжити для усунення виявлених недоліків і що позитивне в ньому варто зберегти. Належало також розробити пропозиції з реорганізації обласного адміністративно-територіального устрою. Як можна зрозуміти, передбачалося поетапне досягнення поставлених цілей: спочатку реконструювати досліджуваний об’єкт, а потім, на основі отриманих даних, побудувати модель, як засіб організації практичних дій. Для цього коло джерел інформації було розширено за рахунок матеріалів Сенату, депутатських наказів, представлень приватних осіб [2, с. 286]. Матеріали губернських адміністраторів надійшли в розпорядження імператриці, імовірно, після 1771 р. [2, с. 248].

Підводячи підсумки свого дослідження, Ю. Готьє писав, що урядові не вдалося укомплектувати штати реформованих губернських установ винятково кращими представниками старого корпусу чиновників (історик відмітив доцільність спеціального вивчення особового складу губернських установ) [2, с. 278]. У зв’язку з цим відбулося відтворення колишнього стилю службової поведінки, в основному негативної за своїми характеристиками і в першу чергу, моральними. Тут доречно нагадати зауваження В.О. Ключевского про професіоналізм чиновника XVIII в.: “... в московских приказах письменное делопроизводство достигало развития, которого преемники старинных московских дьяков и подьячих – чиновники XVIII в. не продвинули ни на шаг вперед” [17, с. 186–187]. М.М. Тихомиров також не вважав “петровское делопроизводство” і наступне, XVIII століття, більш організованим, ніж приказне XVII ст. [28, с. 362–363]. Таким чином, оптимізація державного керування, проведена урядом шляхом модернізації губернських установ і мобілізації їхніх людських ресурсів, повинна була переборювати, за виразом Ю. Готьє, “живую силу людей” [2, с. 281], які з потугами перетворювалися в “новую породу” чиновників.

Пояснюючи успіх реформи 1775 р., Ю. Готьє відзначив, що вона – результат “большой коллективной работы”, у яку, додамо, внесли свій вклад губернські чиновники. Можна припустити з великою часткою ймовірності, що між ними відбувався обмін думками з приводу своєї професії. Соціально і культурно опосередкований, він не міг не бути історично мінливим. Діалог міг бути основою і стимулом індивідуальних і групових пошуків управлінських новацій. Вони виявлялися в персональній формі або безособовій – донесеннях обласних установ. Сказане змушує задати ряд питань. Невже перебудови губернського керування протягом сторіччя ніяк не вплинули на розвиток особистісних і корпоративних якостей чиновництва? Чи не буде правильним визнати коеволюцію, що означає необхідність розглядати конструювання об’єкта як спосіб становлення суб’єкта? У такому випадку

стихійно відтворений приказний, колезький досвід, варто оцінювати як квазіприродну діяльність, а спрямовану на освоєння і реалізацію нових нормативних актів, службових функцій участь у модернізації державного апарату – як свідомо проєктовану, цілеспрямовану, творчу. Вважаємо, при такому підході, реальна фігура чиновника не буде здаватися такою одіозною, як на сторінках деяких наукових досліджень і літературних творів. У всякому разі, переоцінка може торкнутися хоча б меншості дворянства, що, на думку О.В. Кириченка, було духовним стрижнем усього стану і демонструвало “православный дух” російської людини [16, с. 8–65].

Хронологічна і сюжетна послідовність повертають нас до указу 1784 р., точніше, до процедури його виконання.

Іменним указом 14 листопада 1784 р. була створена “особенная комиссия” під головуванням катерининського секретаря П.В. Завадського, з метою розробити проєкт “о сокращении канцелярского порядка” [30]. Його основою повинні були стати положення “Учреждений о губерниях” 1775 р., а також належало врахувати особливості кожної обласної установи. Комісії була надана свобода дій: імператриця відмовилася дати їй які-небудь докладні “наставления” [12, с. 242]. Їй надсилалися губернські донесення, “мнения”, а виписки з них пересилалися Катерині ІІ. У свою чергу, генерал-прокурор одержував копії матеріалів від губернських прокурорів [25].

З жовтня 1784 р. по січень 1786 р., 39 із 42 заснованих на той час губерній відповіли на іменний указ (30 повідомлень надійшло за жовтень-грудень 1784 р., 7 – надіслані в 1785 р., 2 – у 1786 р.). І це незважаючи на те, що в кожній з них процес підготовки до відкриття нових установ проходив у різний термін. Отже, кількість часу для освоєння і застосування норм “Учреждений” у чиновників була різною. Правда, оцінюючи дореформену діловодну практику, вони знаходилися в рівних умовах.

Не можна стверджувати, що доручене завдання було цілком новим для губернського чиновництва. Раніше, у січні 1784 р., генерал-прокурор А. В'яземський наказав віце-губернаторам доповісти про порядок упровадження справ у казенних палатах, не цілком ясно відмітивши: “имея надобность” у тому [20]. Не виключено, що його цікавила практика використання “Наставления для производства дел в казенных палатах”, затвердженого 24 березня 1781 р. [14, с. 84–95]. “Наставление” було розроблено на основі “Учреждений”, і тому могло служити чиновникам прикладом організації спеціалізованого діловодства.

Розвиваючи свою ініціативу, ймовірно, схвалену імператрицею,⁸⁸ А. В'яземський у вересні 1784 р. зажадав від губернських прокурорів даних “о образе производства дел, как по наместническому правлению, так и по другим одного присутственным местам...” [25].

Нам невідомі будь-які вказівки комісії місцевій владі. Останні, очевидно, повинні були виходити у своїй роботі із власного розуміння катерининського указу і розпорядження Сенату. Саме в цьому напрямку повинна була вестися робота, розпочата А. В'яземським. У “предложении” Сенатові 16 вересня 1784 р. він передав розпорядження Катерини ІІ скласти проєкт “обряда производства дел” для губернських установ і для цього призначити “нескольких человек” (тобто створити комісію) [25]. Туди ж відправив матеріали, отримані від віце-губернаторів, а також повідомлення губернських прокурорів (почали надходити до нього з березня 1785 р.), доповнивши їх своїми коментарями. У них зроблена характеристика губернського діловодства і можливі способи його поліпшення. Відзначалося, що до реформи 1775 р. у всіх губернських “присутственных” місцях “канцелярский обряд” ґрунтувався на загальному державному законі – Генеральному регламенті, тоді як “Учреждениями” зроблений поділ влади на адміністративно-поліцейську, фінансово-господарську, судову. Після цього, міркував автор, різного роду справи вже не можуть успішно вирішуватися однаковим для всіх способом. Ось чому кожна установа “будучи различного с другим существа требует особого и свойственного себе единому образа в производстве дел” [25]. У зв'язку з цим, А. В'яземський рекомендував почати роботу з вивчення діловодства дореформених установ, а потім зіставити його з положеннями “Учреждений”. Як приклад

навів “Наставление” казенним палатам, “соответствующего прямой их должности” [25].

Якщо говорити про іменний указ 27 вересня 1784 р., то він не прояснив місцевому чиновництву суть задуманого, не підказав прийому аналізу поточного діловодства. Напевно, з цієї причини, генерал-губернатор Катеринославського намісництва Г.О. Потьомкін, прагнучи коротко передати зміст указу підлеглому, сформулював його так: “о сокращении канцелярского порядка” [19]. У формулюванні князя вірно відзначена одна з цілей указу: бюрократична тяганина дійсно дратувала і викликала гнів усіх кіл суспільства. Але наслідки губернської реформи для діловодства виявилися ними неусвідомленими.

Для повідомлень по іменному указу формуляр не був установлений. Проте, схема викладу змісту була одноманітною, тому що структурувалася симетричними відповідями на завдання, сформульованими в указі. Інша причина одноманітності полягала в тому, що предметом уваги стало давно опрацьоване діловодство, засноване ще на початку XVIII ст. і яке з тих пір істотно не змінювалося. У той же час, практика роботи в реформованих установах була порівняно нетривалою. Очевидно, через неукомплектованість штатів, переважаність поточними справами [3, с. 323–324], необхідність вчасно відрепортувати про виконання указу губернські чиновники змушені були пожертвувати старанністю аналізу діловодних проблем заради негайного виконання розпоряджень імператриці і генерал-прокурора. Ніколи не відрізняючись високим професіоналізмом, вони виявилися в ролі рецензентів законодавства, серед авторів якого були Петро I і Катерина II. Зрозуміло, що їм довелося обачно висловлювати свої думки щодо правових норм, що регламентували діловодство. На них чиновники посилалися, коли характеризували канцелярські порядки губернських і повітових установ. Правильність тлумачення і застосування законів засвідчувалась у “заключениях” губернськими прокурорами і стряпчими. Таким чином, утворилася своєрідна “круговая порука” або солідарність підлеглих як засіб захисту від вищих органів влади. У таких умовах важко проводити децентралізований чи горизонтальний контроль: підлеглих самими підлеглими.

Справді, чи могли чиновники визначити, як влада сприйме повідомлення про “нововведения” губернаторів, їхні рішення з питань, неурегульованих законодавством? Була імовірність, що подібні дії могли бути кваліфіковані як службові провini. Легше і безпечніше було запропонувати “закрытый” варіант донесення, обмеживши зауваженнями, що все в канцеляріях улаштовано “хорошо”, справи “довольно скоро идут” [7]. Ось чому деякі донесення являють собою звичайні відписки. Наприклад, саратовський губернський прокурор так охарактеризував діловодний порядок: “происходит в сходственность Генерального регламента...”, відповідно “управлении губерний Учреждению, то за всем тем в делах по оному наместническому правлению не излишнего, ни недостаточного производства вследствие и неудобности к сокращению чего-либо не предвидится ...” [8]. Оптимістичніший висновок його колеги з В'ятської губернії. Він пише: губернське правління додержується норм “Учреждений”, завдяки чому “производством самим получают исполнительное окончание во свое время” [23]. Цікаво, чи думав губернський прокурор про те, що подібна оцінка поставила під сумнів доцільність наміру Катерини II?

Вважаємо, у даному випадку проявилася захисна реакція губернського чиновництва. Очевидно, з його погляду, стабільний режим керування, нехай навіть недосконалий, переважає неусталеному, що постійно переживає якісь зміни. Тут варто також звернути увагу на службовий статус губернських прокурорів. Вони перебували в подвійному підпорядкуванні: губернаторові і генерал-прокуророві. Очевидно, нейтрально-позитивні відзиви виводили їх з-під критики з обох боків. Таким чином, правом на відкриту творчість реально й у широкому обсязі володів тільки вищий орган місцевої адміністрації – генерал-губернатор, підлеглий безпосередньо государеві.

Найбільше донесень, обсягом більш 150 аркушів, із прикладеними до них 75 формами документів, підготували чиновники Олонецької губернії (створена згідно “Учреждениям” 17 грудня 1784 р.) й Архангельської (створена 10 серпня 1784 р.) [6]. “Примечания”

архангельських “присутственных” місць і “заклучения” губернських прокурорів були підготовлені до березня 1785 р., а олонецьких – до липня 1787 р. Усі вони відбивали раціоналізацію діловодства, почату генерал-губернатором Т.І. Тутолміним (1740 – 1809 рр.). У березні 1783 р., у чині генерал-майора, він був переведений із Тверської губернії, де служив правителем губернського правління з 1777 р., в Катеринославське намісництво, на ту ж посаду. У травні 1784 р. у чині генерал-поручика призначений на посаду генерал-губернатора Олонецької й Архангельської губерній [13]. У губернських і повітових установах він увів свій “канцелярский обряд”, уперше застосований під час служби у Тверській губернії [4, с. 371].

Під час служби в Катеринославському намісництві, Тутолмін розробив “Расписание дел по экспедициям и столам для удобнейшего оных производства и для точного наблюдения порядка предписанного в высочайшем ее императорского величества учреждении о разделении дел по существу материи” (1783 – 1784 гг.) [24]. Його можна розглядати як сполучну ланку між тверським “канцелярським обрядом” і застосованим в установах Олонецької й Архангельської губерній. Це був етап у проектуванні Тутолміним удосконалення губернського діловодства, що почалося, приблизно, з 1777 р. і тривало до 1784 р. Як видно, він мав намір познайомити з “Расписанием” генерал-губернатора, а через нього – імператрицю. Навряд чи існував інший спосіб “легалізувати” проект. Час для цього був зручний. У 1783–1784 р. йшла активна підготовка до відкриття Катеринославського намісництва. Іменним указом 1783 р. Потьомкіну пропонувалося “на месте рассмотреть и нам представить о всем то, что положению его (намісництва – О.Л.) и состоянию обитателей потребно” [9].

Зміст заголовка до документа дозволяє припустити, що його автор писав, виходячи з положень “Учреждений о губерниях”. У проекті виділяються декілька тем. Перша – поділ канцелярій губернських установ на експедиції і столи. Друга – визначення кола справ, якими повинен займатися кожен підрозділ канцелярії. Додавалися 35 формулярів документів, головним чином, реєстраційних і обліково-статистичних. Третя – кадровий склад канцелярій і експедицій, опис обов’язків секретарів, столоначальників, канцеляристів (протоколістів, реєстраторів), копіїстів і архіваріусів. Відзначимо, з метою скорочення числа канцеляристів і прискорення документообігу, Тутолмін пропонував укази, що належали оприлюдненню, узаконені формуляри тиражувати типографським способом. Відомо, публікація розпоряджень верховної влади, починаючи з I чверті XVIII ст., використовувалася, щоб уникнути завищення розмірів податків на місцях, фальсифікації указів [15, с. 128–129].

На рекомендованому Тутолміним складі документації установ відбилося адміністративно-територіальне положення намісництва. Так, один зі столів експедиції губернського правління зобов’язаний був займатися представленнями митниць, зборами зведень про незаселені в термін “дачі” (ділянки, виділені з державних земель Катеринославського намісництва). Відповідно, архів поділявся на два відділення: у першому зберігалися копії планів розданих “дач”, у другому – завершені справи.

“Расписание” являло собою доповнення до “Учреждений”, було своєрідним регламентом губернських і повітових канцелярій, з поправками на особливості намісництва. Дотримання вимог чинного законодавства, уніфікація формулярів звітної документації, посилення контролю за документообігом, організація роботи зі збору інформації для доповідей владі – усе це, з погляду правителя губернського правління, повинно було зробити губернське діловодство ефективним.

Тепер можна зрозуміти, чому Тутолмін, єдиний з генерал-губернаторів, зумів дати систематичну, оперативну відповідь на іменний указ. У реляції 28 вересня 1784 р., він повідомив Катерині II, що в основі порядку ведення канцелярських справ в установах підлеглого йому намісництва лежить розроблений ним проект (у губернських документах називався “обрядом производства и содержания дел во всех присутственных местах, ... обще с формами при обряде приобщены” [26]. Отже, “присутственные” місця у своїх “примітках”, а губернські прокурори у “примечаниях”, оцінили його практичну значимість.

Сам генерал-губернатор своє ставлення до проекту висловив генерал-прокуророві В'яземському й імператриці [21]. На його думку, всі справи, за своїм змістом, поділяються на “исполнительные” і “судебные”. Порядок виконання справ визначався “предметом должности каждого места и чина”, установленого “Учреждениями”, тобто вводився принцип спеціалізації діловодства в залежності від функцій установ. Таким чином, поряд із загальним діловодством, повинно було розвиватися спеціальне. З огляду на додані до проекту кілька десятків формулярів ділових документів, можна зробити висновок: ідея модернізації губернського діловодства ґрунтувалася на принципах його уніфікації і диференціації, а також можливостях, наданих законодавством.

З огляду на розмаїтість вхідних документів, Тутолмін наказав справи, що вимагають негайного розгляду, виконувати на основі прийнятих по них резолюцій, без внесення відповідного запису в журнал або складання протоколу. В інших випадках резолюції впливало записувати в журнал. Після цього, наприклад, керуючий експедицією казенної палати одержував право самостійно приймати рішення по їх виконанню. Тобто пропонувалося не використовувати складні й довгі колегіальні процедури там, де в них не було потреби.

Оптимізувати діяльність канцелярії генерал-губернатор розраховував шляхом регламентації і поділу функцій її службовців. Персональна відповідальність столоначальників повинна була допомогти перебороти наслідки колегіальності – безлику безвідповідальності – і прискорити діловодство. Але для досягнення поставленої мети необхідно було дати кредит довіри, визначену свободу дій рядовим виконавцям.

Як оцінили “канцелярський обряд” Тутолміна його підлеглі?

Губернський прокурор Архангельської губернії дійшов до висновку, що проект “навсегда быть полезно и необходимо надобно” [1]. Важко судити про ступінь самостійності цього і подібного йому суджень губернських чиновників, але слідом за генерал-губернатором, генерал-прокурором, вони висловилися за те, щоб діловодство перестало бути однаковим для всіх установ і відповідало специфіці судової, господарсько-фінансової, адміністративної галузей керування. Колезький діловодний порядок розцінювався як повільний і складний [22]. Очевидно, це було продовження пошуку балансу колегіального й одноосібного начал у губернському керуванні, раціонального поділу функцій установ, чиновників.

Через – “не всех дел существо одинаково ...” – було позитивно сприйнято розподіл справ по експедиціях і столах [24]. Практичні ради місцевих чинів щодо видового складу, формулярів ділової документації не розходилися з вимогами чинного законодавства, у якому велика увага приділялася складанню журналів і протоколів.

З хору схвальних відгуків про проект дисонансом звучить відгук, що належав Г.Р. Державіну, олонецькому губернаторові з вересня 1784 р. по листопад 1785 р. Він не зміг погодитися з тим, що Тутолмін наказав виконувати свій “канцелярський обряд” (“книгу законов” – як виразився губернатор), не затверджений законодавчо [5, с. 337]. На його думку, чиновники Олонецької губернії схилилися перед “самовластием” намісника і “ни един не сказать не токмо своего мнения, но и примечания не сделал” [5^a, с. 412–417]. Відстоюючи свою правоту, Державін звернувся за роз'ясненнями до генерал-прокурора. Відповідь одержав таку: оскільки “обряд” раніше був уведений у Тверській губернії, то нема причин відмовлятися від нього в Олонецькій. Рішення В'яземського дозволило губернському прокуророві, при підтримці намісника, наполягати на тому, щоб “обряд” був прийнятий цілком, без винятку [4, с. 371]. Відзначимо, сенатська ревізія олонецьких установ у 1786 р. не помітила якихось істотних порушень законодавства [5^a, с. 457–460]. Але в період правління Катерини II проект так і не був реалізований у масштабах країни.

Отже, генерал-губернатор мав можливість проявити себе завдяки широким владним повноваженням, а також через нездатність вищих органів влади оперативно реагувати на численні локальні проблеми. Цим пояснюється факт взаємодоповнення канцелярських

порядків, заснованих на законі, “подзаконным”. З тих же причин існувала ще одна сфера застосування здібностей, специфічних, – незаконна. Але заслуговують на увагу саме конструктивні відхилення від “нормы” як свідчення еластичності і життєздатності управлінської організації. У цілому, губернське чиновництво продемонструвало ретельність і знання, принаймні, основних нормативних актів про державну службу. Головним завданням воно вважало адаптувати колезьке діловодство до особливостей структури і функцій нових губернських установ. Актуалізація потреби в спеціалізованій і уніфікованій документації, прискоренні і спрощенні документообігу об’єктивно зв’язана з реформою 1775 р. Отже, чиновники довели, що вміють розуміти і виражати тенденції державного керування. Краще всіх це вдалося Тутолміну. Тут варто відмітити, чиновницькі зауваження, проекти були численними і відрізнялися глибиною змісту. Однак для підготовки урядового рішення важлива якість інтелектуального продукту, а не кількість, у якій він представлений. У цьому відношенні, проект генерал-губернатора став оптимальною відповіддю на указ 1784 р. Його подальша доля є тому підтвердженням. У 1801 р., разом з іншими матеріалами з губерній, його передали в комісію зі складання “положення про форму суду” [11, с. 759–760]. У 1806 р. Олександр І затвердив представлення Тутолміна про діловодний порядок у московському губернському правлінні, у якому знайшли втілення його ідеї, висловлені і застосовані в 70–80-х рр. XVIII ст. [10, с. 946–958].

Тепер ми вправі стверджувати: губернське чиновництво володіло визначеним творчим потенціалом, який у ряді випадків був використаний урядом. Це не дивно, адже протягом усього XVIII століття нормативно-правова і матеріальна база державної служби тільки зміцнювалося. Але ось у чому питання: чи були готові “верхи” оцінити цю конструктивну силу по достоїнству і створити механізм для її регулярного застосування?

Список літератури

1. Архангельскому наместническому правлению архангельского наместничества от губернского прокурора и стряпчего заключение. – РГАДА, ф. 16, д. 804, л. 234 об.
2. Готье Ю.В. История областного управления от Петра I до Екатерины II. – М.-Л., 1941. – Т. 2.
3. Григорьев В.А. Реформа местного управления при Екатерине II (Учреждения о губерниях 7 ноября 1775 г.) – СПб., 1910.
4. Грот Я.К. Биография поэта //Сочинения Державина. – СПб., 1880. – Т. 8.
5. Державин Г.Р. Записки // Державин Г.Р. Сочинения. – Л., 1987.
- 5^а. Державин Г.Р. Сочинения. – СПб., 1869. – Т. 5.
6. Донесения губернатора Т.И. Тутолмина о губерниях Олонейской и Архангельской. 1795 г. – РГАДА, ф. 16, д. 804, л. 1–240 об.
7. Заключение могиловского губернского прокурора. 1784 г. октябрь. – РГАДА, ф. 248, д. 6570, кн. 1, л. 450.
8. Заключение саратовскому наместническому правлению от губернского прокурора и стряпчего. 1785 г., декабрь. – РГАДА, ф. 248, д. 6571, кн. 2, л. 439.
9. Именной указ Г. Потемкину. 30 марта 1783 г. – РГАДА, ф. 248, д. 798, л. 57.
10. Именной указ московскому военному губернатору Тутолмину. 21 декабря 1806 г. – РГАДА, ф. 248. – Т. 29. – № 22406.
11. Именной указ П. Завадовскому. 25 августа 1801 г. – Полное собрание законов Российской империи (далее – ПСЗ). – I. Т. 26. – № 19989.
12. Именной, данный сенатору, тайному советнику Завадовскому, указ. 14 ноября 1784 г. – ПСЗ –I. Т. 20. – № 16091.
13. Именной указ Сенату. 30 марта 1783 г. – РГАДА., ф. 16, д. 798, л. 41; Именной указ 22 мая 1784 г. – Бумаги императрицы Екатерины II, хранящиеся в государственном архиве министерства иностранных дел. // Сборник императорского исторического общества. – СПб., 1880. – Т. 27.
14. Именной указ, данный генерал-прокурору. 24 марта 1781 г. – ПСЗ. –I. – Т. 21. – № 15141.
15. Именной, объявленный из Сената. 10 февраля 1720 г. – ПСЗ. – I. – Т. 11. – № 3515.
16. Кириченко О.В. Почитание святых русскими дворянами (XVIII век) // Православная вера и традиции благочестия у русских в XVIII–XX веках. Этнографические исследования и материалы. – М., 2002.
17. Ключевский В.О. Терминология русской истории // Ключевский В.О. Сочинения. – М., 1989. – Т. 6.
18. Наставление губернаторам. 21 апреля 1764 г. – ПСЗ. – I. – Т. 16. – № 12137.
19. Ордер Г. Потемкина – правителю Екатеринославского наместничества Синельникову. 22 декабря 1784 г. – Российский государственный военно-исторический архив (далее – РГАДА), ф. 52, оп. 1, д. 338, ч. 2, л.

- 588 об.
20. Письмо А. Вяземского – московскому вице-губернатору Т.И. Чонжину. 1 января 1784 г. – РГАДА, ф. 248, д. 6570, кн. 1, л. 3–7.
 21. Письмо Т. Тутолмина – А. Вяземскому. 19 декабря 1784 г. – РГАДА, ф. 248, д. 6573, л. 277–278 об.
 22. Примечание олонекского наместнического правления. – РГАДА, ф. 16, д. 804, л. 8 об.
 23. Рапорт вятского губернского прокурора Мошкова – генерал-прокурору А. Вяземскому. 1784 г. 28 октября – РГАДА ф. 248, д. 6570, кн. 1, л. 345.
 24. РГАДА, ф. 16, д. 691, 145 л.
 25. РГАДА, ф. 248. Сенат, д. 6570. Канцелярия генерал-прокурора, кн. 1; д. 6571., кн. 2; д. 6572, кн. 3; д. 6573, кн. 4.
 26. Реляция Т. Тутолмина – Екатерине II. 28 сентября 1784 г. СПб. – РГАДА, ф. 16, д. 804, л. 291; Выписка из журнала Олонекского губернского правления 24 марта 1787 г. – Там же, ф. 248, д. 6573, кн. 4, л. 281.
 27. Сумароков А.П. Сон “Счастливое общество” // Русская литературная утопия. – М., 1986.
 28. Тихомиров М.Н. Приказное делопроизводство в XVII в. // Тихомиров М.Н. Российское государство в XV–XVII в.в. – М., 1973.
 29. Щербатов М.М. Путешествие в землю Офирскую // Русская литература XVIII века / Сост. Г.П. Макогоненко. – Л., 1970.
 30. Экстракт из дел генерал-прокурора. 7 марта 1785 г. – Российский государственный архив древних актов (РГАДА) ф. 248, д. 6750, кн. 1, л. 42 об.

Данная статья посвящена изучению интеллектуального потенциала губернского чиновничества XVIII века. Автор на большом историко-литературном материале показал, что бюрократическая система управления феодальной эпохи принуждала к творчеству провинциальных государственных чиновников. Однако результаты их исследований не всегда применялись на практике

The proposed article is dedicated to study of the intellectual potential government officialdom XVIII century. The Author has shown that bureaucratic managerial system of the feudal epoch forced to creative activity of the provincial state employees. However, results of their prospecting not were always used in practice.

Одержано 24.04.10

Ю. В. Середюк, студ. гр. УТ-05

Кіровоградський національний технічний університет

Суть соціальної політики та аналіз її моделей в соціальних державах

У статті розглянуто поняття соціальної політики, досліджено її основні напрями та суб'єкти. Проаналізовано моделі соціальної політики, притаманні соціальним державам.

Соціальна політика є однією з найважливіших функцій будь-якої держави. Незаперечним є той факт, що соціальну політику здійснюють як найрозвиненіші країни Заходу, які ще називають державами загального добробуту або соціальними державами, так і країни третього світу. Однак рівень соціального забезпечення в цих країнах діаметрально протилежний, що засвідчує існування певної різниці в моделях соціальної політики. Тому, на мою думку, надзвичайно актуальним є з'ясування суті соціальної політики й дослідження її моделей, що згодом дасть змогу визначити умови їхнього використання в різних державах.

Мета статті – уточнити суть соціальної політики, проаналізувати моделі соціальної політики в соціальних державах.

Стан наукового опрацювання проблеми. Сьогодні питання визначення суті соціальної політики в українській науковій літературі вивчено недостатньо. На мою думку, це пов'язано з тим, що комплекс заходів, який традиційно вважали соціальною політикою в Радянському Союзі, є набагато вужчим від того феномену, що існує сьогодні. Тому проблемі з'ясування суті соціальної політики присвячено праці багатьох сучасних науковців, які розпочали дослідження феномену соціальної політики.[1,с.120]. Досліджують цю проблему і такі вчені, як Б. Ракитський, А. Сіленк, Л. Ф. Лебедева, Е. М. Лібанова, Н. В. Мельникова, О. М. Палій, В. А. Скуратівський.

Новизна статті – в уточненні суті соціальної політики та визначенні її моделей у державах загального добробуту.

Головне завдання державної соціальної політики – забезпечити соціальну стабільність суспільства, його соціальну безпеку.

Для визначення ефективності зусиль тієї чи іншої держави в галузі соціальної політики ООН використовує так званий "індекс людського розвитку", який фіксує рівень доходів, тривалість життя та рівень освіти громадян певної країни.

Існує кілька класифікацій держав загального добробуту, які розробили українські та зарубіжні науковці. Я впевнена, що ці класифікації, які вважають класифікаціями держав загального добробуту, можна трактувати і як класифікації соціальної політики цих держав.

Згідно з класифікацією Г. Віленського і Ч. Лебо, держави загального добробуту можна представити за допомогою двох моделей: "інституціональної" та "залишкової".

"Інституціональна" модель соціальної держави передбачає, що держава перерозподіляє матеріальні блага на державному рівні. За таким підходом, соціальна підтримка населення є природною функцією держави [5, с. 66], роль громадянського суспільства мінімізовано, з акцентуацією на ролі держави.

Наступна класифікація належить Коста Еспін-Андерсену, який запропонував схему, що розрізняє держави загального добробуту на основі змін у системах стратифікації, ступеня розширення соціальних прав і суспільно-приватної організації соціального забезпечення [6, с. 32].

Відповідно до його схеми, США, Канада та Австралія є прикладом "ліберальної" держави загального добробуту, з помірним соціальним захистом, яка протиставляє одержувачів соціальної допомоги й решту громадян, а також частину своїх функцій передає громадянському суспільству як суб'єктові соціальної допомоги.

Франція, Німеччина й Італія належать до "консервативної корпоратистської" моделі держави загального добробуту. У такій державі соціальні права є невід'ємною частиною визначених статусів. Для цієї моделі визначальним є принцип субсидіарності, згідно з яким на допомогу людині мають прийти насамперед інститути громадянського суспільства, і лише в разі їхньої неефективності – держава. Великого значення за цієї моделі набуває система страхування.

І, нарешті, Швецію, Данію, Норвегію та Нідерланди К. Еспін-Андерсен зараховує до соціально-демократичної (скандинавської) моделі держави загального добробуту. Така модель передбачає розширення соціальних прав і прагне до ліквідації соціальної нерівності. Вона ґрунтується на забезпеченні добробуту для всіх представників суспільства. Тобто людина має повне право на одержання соціальних благ незалежно від рівня її доходів – тільки тому, що вона є громадянином цієї країни.

Класифікацію держав загального добробуту Коста Еспін-Андерсена доповнив Норман Гінзбург. Він пропонує ще одну модель – британську ліберально-колективістську державу загального добробуту, якій притаманні риси соціальних держав соціалістичного та ліберального типів [6, с. 32].

На відміну від країн Америки, країни Європи перебували під впливом соціал-демократичного руху, і, відповідно, соціальні держави Європи тяжіють до соціал-демократичної моделі або є певним синтезом ліберальної та соціал-демократичної моделі.

Отже, можемо стверджувати, що загалом існує дві моделі соціальної держави, а отже – соціальної політики: ліберальна й соціально-демократична. Але актуальним стає реформування соціал-демократичної моделі соціальної держави, що пропонує нам соціал-демократичну модель соціальної політики, і створення такої концепції, що базуватиметься на поєднанні класичних ідей соціал-демократії, до яких можна зарахувати солідарність та соціальну справедливість, з новими підходами, що забезпечать вирішення тих проблем, з якими зіткнулася соціальна держава сьогодні.

Список літератури

1. Сіленко А. Соціальна політика та її пріоритети у перехідному суспільстві // Людина і політика. – 2003. – № 1. – С. 118 – 128.
2. Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 – 2004 рр.: Послання Президента України до Верховної Ради України 2000 р. Доступний з: <www.zakon.rada.org.ua>
3. Социальная политика: Учебник / Под общ. ред. Н. А. Волгіна. – М.: "Экзамен", 2003. – С.27.
4. Сіленко А. Генезис і сутність американської держави загального добробуту // Людина і політика. – 2000. – № 2. – С. 65 – 72.
5. Сіленко А. Чи є альтернатива державі загального добробуту? // Нова політика. – 2000. – № 1. – С. 32 – 35.

Одержано 20.05.10

УДК 338.124.4:336.71

В. О. Буряк, студ. гр. ФК 08–1, Н. В. Гаврилова, викладач

Кредитування економіки в умовах виходу з банківської кризи

У статті розглядаються причини виникнення банківських криз, висвітлюється специфіка вітчизняної банківської кризи, визначається її вплив на кредитування економіки, пропонуються шляхи виходу з кризи.
банківська криза, кредитування, економіка

Постановка проблеми та її актуальність. У виникненні та розвитку кризових явищ помітно зросла роль банків, оскільки саме вони формують інституційну систему, впливаючи на ефективність розподілу кредиту, структуру процентних ставок, рішення у сфері грошово-кредитної політики. Це пояснюється тим, що стратегія поведінки окремих банків формується у результаті прийняття рішень на мікрорівні, хоча після колективних дій вони впливають на формування макроекономічних умов, у яких існують як самі банки, так і інші економічні агенти. Подібна роль банківського сектора економіки зумовлюється його стало випереджаючою реакцією на зміни у кон'юктурі порівняно з іншими її секторами, що дозволяє використовувати його поведінку як інструмент прогнозування економічної ситуації.

Банки відіграють важливу роль в економіці будь-якої країни оскільки саме вони забезпечують передачу грошового капіталу зі сфер накопичення у сфери використання. Прояв кризових явищ у даному секторі економіки призводить до негативних тенденцій розвитку держави, адже саме через банки мобілізуються великі капітали необхідні для інвестицій, розширення виробництва, впровадження інновацій тощо.

Отже, вивчення причин появи банківських криз та стану кредитування економіки в даний період є важливим питанням на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом все більша увага приділяється дослідженню впливу банківських криз на кредитування економіки. Серед сучасних економістів, які вивчали це питання слід виділити: М.В. Савостьяненко, В.П. Кирія, Л.О. Примостку, Н.П. Шульгу, Н.І. Версаля, В.В. Прядко, А.В. Тютюнника, М. О. Бунятяна, О. Г. Барановського, В. І. Міщенко, А.І. Граділь, Г.І. Карчеву, Н.С. Островську та ін.

Метою дослідження є визначення причин виникнення банківської кризи на Україні, з'ясування специфіки її впливу на економіку та визначення шляхів виходу з неї.

Виклад основного матеріалу. Кризи в банківському секторі мають давню історію. Так, у XIII ст. король Англії Едуард III для покриття витрат на ведення війни із Францією отримав у кредит від банкірів Барді й Перуцці 1650 тис. золотих флоринів, що на той час було еквівалентом вартості королівства. Король програв війну й визнав себе банкрутом, у результаті чого всю Флоренцію охопила криза, оскільки банкіри теж стали банкрутами, а разом із ними їх вкладники [1, С.71]. Якщо в період зародження банківської справи кризи мали здебільшого локальний характер, то в міру її розвитку, а також унаслідок глобалізації фінансових ринків вони набули міжнародних масштабів. Небезпека криз у банківському секторі пов'язана не тільки з банкрутствами, а й із тим, що у суспільстві в цілому формується негативне ставлення до даного сектору. Зважаючи на те, що банки є основними фінансовими посередниками, які акумулюють заощадження населення й інституційних інвесторів, надзвичайно гостро постає саме питання довіри, й особливо за потреби залучення коштів на тривалі терміни.

На сьогодні усталені критерії для визначення банківської кризи відсутні. Так, одні вчені-економісти визначають банківську кризу як руйнування зв'язків між елементами системи, інші – як закономірну форму оновлення діючої системи управління грошовими потоками і національними фінансами. На думку М. Бунятяна, банківська криза є особливим, характерним підвидом кредитної кризи.

Як правило, під банківськими кризами розуміють кризи банківського сектора при яких нагромадження проблемних активів в обмеженій кількості банків за умов їх неплатоспроможності спричиняє банківську паніку, масове вилучення вкладів, масове призупинення платежів банками тощо. [2, С.7].

Наголошується також, що у банківській практиці криза проявляється у різкому зниженні платоспроможності банків, які починають відчувати нестачу ресурсів для виконання своїх поточних зобов'язань і для яких характерними є істотний розкид та різкі стрибки ставок.

Більш повно поняття "банківська криза" відображають визначення, пов'язані з втратою банківської ліквідності та платоспроможності [3]. Під банківською кризою традиційно розуміється також стійка нездатність значної кількості банків виконувати свої зобов'язання перед контрагентами, яка проявляється у порушенні умов розрахунково-касового обслуговування і зобов'язані, перед вкладниками та держателями банківських зобов'язань, у банкрутстві та ліквідації банківських установ [4, С. 40].

Банківські кризи мають особливу природу й надзвичайно негативні наслідки, що зумовлено специфікою функціонування банківського сектору. Так, останніми дослідженнями доведено, що наслідком банківських криз є втрата до 10 % річного ВВП [1, С. 72]. Усі банківські кризи мають різні не тільки природу, причини виникнення та форми прояву, але й кількісні параметри. Умовно причини банківських криз можна об'єднати у групи макроекономічних, зовнішніх, інституційних і мікроекономічних, з подальшою деталізацією у рамках цих груп.

Варто зауважити, що світова криза, яка виникла в середині 2008 року, є однією з наймасштабніших в історії. На ліквідацію її наслідків вже виділено 9,4 трлн дол. США, що становить 15,2 % світового ВВП [5]. Заходи, спрямовані на боротьбу із глобальною кризою

вживають усі охоплені нею країни, кожна відповідно до своїх можливостей. Оскільки економіка кожної країни має свої особливості, шляхи подолання кризових явищ мають бути до певної міри унікальними, хоча деякі заходи є актуальними для всіх країн світу, зокрема використання для оздоровлення економіки кредитного потенціалу.

Характерною рисою сучасної банківської кризи є істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів і проблемних активів у цілому. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків, створює певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнює менеджмент банку, знижує довіру населення до банківської системи та стримує відновлення кредитування реального сектору економіки України [6, С. 43].

Причина розбалансованості банківської системи зрозуміла. Відплив капіталу з банківського сектору за півроку становить 90 млрд. грн. Якщо первинна вартість ресурсів закладається на рівні 12–15% за ставки рефінансування 12%, то неможливо очікувати, що ставки за кредитом комерційного банку будуть нижчими від 21–25% [7, С.74]. На нашу думку, антикризове рефінансування може розв'язати тільки поточні проблеми з ліквідністю, але через свою строковість воно ніяк не допоможе банкам кредитувати реальну економіку

Окреслюючи особливості протікання банківської кризи в Україні, науковці визначають п'ять етапів.

На першому етапі (з вересня по жовтень 2008 року) почалося масове вилучення коштів із Промінвестбанку, а згодом значних проблем із ліквідністю зазнав банк «Надра».

Для підтримання ліквідності й недопущення втрати банками платоспроможності, забезпечення виконання ними розрахункової функції, уникнення масової зупинки платіжної системи Національним банком надавалися банкам кредити рефінансування під ліквідне забезпечення та за умови подання ними планів ефективних заходів щодо забезпечення підтримання ліквідності або програм фінансового оздоровлення, а також встановлювалися певні вимоги та обмеження щодо діяльності банків із метою недопущення зростання ризиків у їх діяльності;

На другому етапі банківської кризи (з листопада по грудень 2008 року) до кризи ліквідності додалася валютна криза. На цьому етапі завдяки активним діям Національного банку України низку гострих проблем, пов'язаних із ліквідністю банків, було знято. В окремих банках призначено тимчасові адміністрації з метою відновлення платоспроможності й ліквідності, стабілізації діяльності банків, усунення виявлених порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану;

Третій етап тривав з січня по лютий 2009 року. У цей час, незважаючи на згадані вище розв'язання проблем із ліквідністю, банки не змогли самостійно підтримувати її без одержання нових трактів кредитів рефінансування від Національного банку України. Чергове погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури, зниження економічної активності, суттєве стиснення внутрішнього попиту продовжували бути основними факторами негативних тенденцій розвитку економіки, що негативно впливало також і на стан ліквідності банківської системи.

З метою посилення контролю за банками Національним банком було впроваджено інститут кураторства. Призначені куратори за дорученням НБУ здійснювали контроль за діяльністю банку, перебуваючи безпосередньо в ньому. Зокрема контролювалося використання банком кредитів рефінансування, отриманих від Національного банку України, виконання програм фінансового оздоровлення тощо;

На четвертому етапі (з березня по червень 2009 року) намітився певний перелом тенденцій. Завдяки кредитній підтримці банків Національним банком, поступовому відновленню довіри до банків знизилася інтенсивність відпливу коштів клієнтів, рівень ліквідності банківської системи дещо підвищився. Водночас макроекономічна ситуація залишалася складною, що негативно позначалося на загальній ситуації.

В умовах високих ризиків і погіршення платоспроможності населення (зростання безробіття, зниження заробітної плати та інших доходів) розвиток роздрібного кредитування перестав бути пріоритетним. За 6 місяців 2009 року обсяги кредитів, наданих фізичним особам, скоротилися на 30 млрд. грн., або на 11% [8, С. 14];

На п'ятому етапі (з липня по серпень 2009 року), незважаючи на певне поживавлення у реальному секторі, макроекономічна ситуація залишалася складною.

Протягом липня – серпня 2009 року почало відновлюватися кредитування економіки. Позички, надані суб'єктам господарювання, збільшилися на 2.4 млрд. грн., або на 0.5%, а кредити, надані фізичним особам, скоротилися лише на 30 млн. грн., або на 0,01% [8, С.15].

Домінуюча тенденція до погіршення якості кредитного портфеля, зниження надходжень від погашення кредитів негативно впливає на рівень ліквідності й залишається однією з основних проблем для банківської системи України. Як свідчить світовий досвід, для зменшення негативного впливу фінансової кризи та недопущення зростання ризиків у діяльності банків важливу роль відіграють антикризові заходи, підтримка банків державою.

Отже, банківська криза пройшла низку логічних етапів, для кожного з яких були характерні певні риси та конкретні дії влади задля розв'язання ключових проблем. Хоча для забезпечення належного рівня ліквідності, збільшення кредитування економіки та підтримки банків проводилася гнучка політика рефінансування з вдосконаленням відповідних механізмів, знижувалась облікова ставка, на жаль, ці заходи не дали очікуваного результату.

Як бачимо, під час банківської кризи кредитування економіки дещо загальмувалося. Уряду не вдалося відновити обсяги кредитування економіки на рівні, достатньому для підтримування процесів відновлення економічного зростання. Дії Національного банку були обмежені необхідністю виконання закону про бюджет у частині фінансування його дефіциту.

Реальністю сьогодення є те, що комерційні банки України не можуть конкурувати з іноземними банками щодо кредитних операцій, оскільки ставка рефінансування надзвичайно висока. З огляду на це необхідно переглянути її в бік зниження. Завищена ставка рефінансування швидше формує спекулятивний капітал.

Сьогодні деякі фахівці вважають, що фінансова криза, а разом з нею і банківська, в Україні поглиблюватиметься, адже не ліквідовано причини її виникнення, зокрема зберігається зорієнтованість національної економіки на іноземну валюту. Для подолання кризи необхідно створювати свою, незалежну, фінансову систему, яка орієнтувалася б на гривню і внутрішній кредитний потенціал. А загальна економічна політика повинна поступово змінювати свою спрямованість від антикризової до інноваційної.

Для розв'язання окреслених проблем потрібен комплексний підхід щодо використання різних інструментів фінансової і кредитної політики, а також низка заходів, націлених на зменшення залежності реальної економіки від впливу негативних зовнішніх факторів. Серед таких заходів – уведення тимчасового валютного контролю, обмеження вивезення капіталу тощо. До того ж фінансова система повинна будуватися на принципі відповідності фінансової політики макроекономічним умовам.

Висновки. Отже, функціонування банківської системи в умовах кризи характеризується зростанням ризику ліквідності, валютного, кредитного та інших ризиків унаслідок значного відливу коштів клієнтів; обмеженими можливостями щодо кредитування економіки та залучення коштів на міжбанківському й зовнішніх фінансових ринках тощо.

Для подолання кризових явищ у банківській системі України необхідні: проведення обґрунтованої внутрішньої макроекономічної та зовнішньоекономічної політики; якнайшвидше розв'язання проблем реструктуризації та рекапіталізації банків; ліквідація (мінімізація) існуючих розривів між активами і зобов'язаннями банківських інститутів; гарантування міжбанківських кредитів, кредитів для малого й середнього бізнесу та надання підтримки компаніям, які не можуть залучити необхідне фінансування через проблеми у банківському секторі; зниження нормативів мінімальних резервних вимог для комерційних банків; субсидування банкам процентних ставок по кредитах громадянам на придбання

вітчизняних товарів; розробка й реалізація ефективної антиінфляційної та антидевальваційної політики; збільшення розміру державних гарантій на банківські вклади; введення тимчасових адміністрацій і кураторів у банківських установах; підвищення фінансової дисципліни, дієвості банківського нагляду і внутрішнього контролю із банках.

Список літератури

1. Версаль Н.І., Кирій В.П. Особливості формування банками ресурсів із використанням боргових цінних паперів в умовах фінансової кризи // *Фінанси України*. – 2009. – №10. – С. 71–84.
2. Национальный доклад. Риски финансового кризиса в России: факторы, сценарии и политика противодействия. – М., Фінакадемія, 2008. – С. 7.
3. Рудый К. В. Финансовме кризисы: теория, история, политика. – М., "Новое знание", 2003. – С. 70–71.
4. Барановський О. Банківські кризи: сутність, фактори виникнення та особливості прояву // *Економіка України*. – 2010. – №2. – С. 34–48.
5. Савостьяненко М.Б. Інвестиційні проекти міжнародних фінансових організацій в Україні // *Наукові праці НДФІ*. – 2008. – № 1. – С. 128–137.
6. Міщенко В. І., Граділь А.І. Удосконалення управління проблемними активами банків // *Фінанси України*. – 2009. – № 10. – С. 43–51.
7. Прядко В.В., Островська Н.С. Кредитний потенціал комерційних банків у період економічної кризи // *Фінанси України*. – 2009. – №11. – С. 73–77.
8. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи // *Вісник Національного банку України*. – 2009. – №11. – С. 11–17.

Одержано 02.04.10

УДК 621.795

А.А.Почтар, студ. гр. СІ 08-2, О.М.Гавриленко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

"Vір - неологізми" англійської мови ХХІ століття

У статті проаналізовано інновації англійської мови останніх років, авторами яких вважаються американські державні і політичні діячі. Результати вербокреативної діяльності "VIP- персон" пов'язані з "антитерористичними" війнами ХХІ століття. Трагічні події 11 вересня 2001 року та їх наслідки, особливо оголошена Америкою "війна з тероризмом", знайшли глибокий відбиток у словниковому складі англійської мови. Крім того, ці події і пов'язані з ними явища громадського життя Америки й інших країн перетворилися на один із тих макросоціальних чинників, що справляють сьогодні значний вплив на процес поповнення словникового складу англійської мови, особливо його американського варіанта. Дуже помітною під час боротьби з тероризмом стає "вербокреативна", словотворча діяльність державних і політичних діячів (або їх "спіч-райтерів"). Виділяються, насамперед, нові слова і фрази в промовах і виступах президента США Джорджа Буша молодшого, які одержали назву "бушизмів" – bushisms. Так, зворот axis of evil було введено Д. Бушем в одній із своїх промов (так званої axis of evil speech) на початку 2002 року для позначення

певних країн, що, на думку американського президента, є центрами міжнародного тероризму. Цей "бушизм" перетворився на один із найпопулярніших виразів англійської мови і був калькований у багато інших мов. Спочатку до країн "вісі зла" (axis of evil country) американці відносили Ірак, Іран і Північну Корею, однак уже через тиждень після президентської промови офіційні особи Білого Дому "приєднали" до них Лівію, Сирію і Кубу. Ці три країни були приєднані на "правах" членів вісі зла більш низького розряду, і було створено фразу junior varsity axis of evil: But today an administration official said that, along with Libya and Cuba, Syria was regarded as a member of the "junior varsity axis of evil" (The New York Times, Apr.15, 2003). Зазначимо, що відомі державні і політичні діячі в самій Америці виступили з різкою критикою терміна axis of evil. Д. Картер, екс-президент США, наприклад, вважає його примітивним і "контрпродуктивним", відзначаючи, що цей термін включає, до того ж, зовсім різні категорії країн.

Розглядаючи зворот axis of evil, можна згадати і вираз evil empire, оскільки його часто асоціюють із відзначеним "бушизмом": Before there was any "axis of evil", there was the "evil empire". (Time, Sept.29, 2003). Словосполучення evil empire вживалося для характеристики Радянського Союзу у 80-і роки ХХ сторіччя. Його автором вважають тодішнього президента США Р. Рейгана. Останнім часом спостерігається своєрідне "відродження" цього історизму, його вживають деякі американські політичні діячі стосовно мусульманських країн, воно може виступати і як синонім звороту axis of evil: North Korea is a charter member of George W. Bush's evil empire (Business Week, Dec. 1, 2003).

Словосполучення axis of evil послужило зразком для створення неологізмів (в основному напівжартівливих або іронічно-саркастичних), що позначають об'єднання і союзи. Так, Франція й інші "європейські зрадники" були об'єднані Америкою у "вісь ласок" (axis of Weasels): This week the website, whose raison d'être is to punish countries labeled part of the "Axis of Weasels", will launch a campaign urging Americans to dump their French wines and champagnes (Time, March 10, 2003). Відзначимо, що гнів Америки проти "головного зрадника" в особі Франції вилився не тільки у вимогах консервативних сил розірвати певні "оборонні" контракти з Францією, але й повністю замінити французькі вина американськими, перейменувати деякі речі, зокрема, назви страв, що асоціювалися з цією країною та її кулінарією. Так, "картопля-фрі" (в англійській мові – french fries) у меню деяких ресторанів, у тому числі і в кафетеріях будинку Конгресу, була перейменована у "смажену картоплю свободи" (freedom fries), а "французький соус" для салату (french salad dressing) також перетворився на "соус свободи" (liberty dressing). Були навіть пропозиції щодо надання нової назви виразу french kiss.

Досить поширеним став вираз axis of absurdity: Two years after the Bush-Cheney-Ashcroft axis of absurdity spent untold billions of our tax money to lock down America, do you feel safer? (The Austin Chronicle, Sept.11, 2003). Тому лінгвісти вважають, що в англійській мові почала функціонувати словотворча модель axis of у значенні "об'єднання, союз".

З "антитероризмом" пов'язані і такі "президентські" інновації, як вираз women of cover, який Джордж Буш почав уживати стосовно жінок-мусульманок (в одязі, що покриває їх від голови до ніг), стійке словосполучення terrorist underworld, що вводить поняття підпільного світу терористичних організацій: A terrorist underworld...operates in remot jungles and deserts, and hides in the centers of large cities... (Current History, June 2003).

Серед інших "бушизмів" відзначимо слово underestimate "недооцінювати (загрозу, ворога)". Надалі дієслово underestimate розширило дещо своє значення: Mr Bush is still battling against what he calls being "misunderestimated" (Financial Times, June 6, 2003). Воно служить також прикладом "мовних неточностей", що нерідко допускаються президентом США: префікс mis- тут є елементом тавтологічним, зайвим. Подібне явище можна спостерігати й у "бушизмі" embetterment (замість betterment). Мовною інновацією американського президента вважається і слово friend-raiser, створене ним для позначення особливого заходу, проведеного з метою збору коштів (порівн. fund-raiser): The barbecue was

what Mr.Bush calls "a friend-raiser", meaning no contribution was required for entry (The Christian Science Monitor, Oct. 21, 2003).

Джордж Буш як техасець не міг не виступити популяризатором у літературній англійській мові слів і словосполучень, що співвідносяться з "місцевим колоритом". Найбільш відомим із "техасизмів" є вираз *ride herd*. Президент говорив, що вживає цей вираз у значенні "рухати процес, тримати його під контролем". У британській газеті *Financial Times* пояснюється, що стале словосполучення *ride herd* відбиває деякі ковбойські реалії рідного президенту Техаса. Воно базується на тому, що ковбої, випасаючи або переганяючи череду, тримають її під контролем за допомогою гучного голосу, батога і ласо, а такі дії саме і позначаються за допомогою вираження *ride herd*: "It's to keep the things moving, to keep the process moving. I used the expression 'ride herd'. The reference was to Mr Bush native Texas, where the cowboys who keep the cattle in line – cracking the whip, whistling, hollering and lassoing the odd stray – are the ones who 'ride herd' (*Financial Times*, June 5, 2003).

Природньо, що "президентські інновації" підхоплюються багатьма іншими людьми, причому нерідко використовуються для створення іронічного і саркастичного ефекту і тим самим поширюються в періодичній пресі: Bush said the Aqaba meeting had yielded the "first signs of peace and he promised to ride herd on both parties (*Austin American-Statesman*, June 30, 2003). Особливо популярним, за нашими спостереженнями, є дієслово *misunderestimate* разом із своїм похідним – іменником *misunderestimation*: He has benefited greatly from not being taken seriously at first, from being underestimated as it were. (*Business Week*, Oct. 27, 2003). *Myths, motivations and "misunderestimations": the Bush administration and Iraq* (*International Affairs*, March 2003).

Роблять свій внесок в англійську мову й інші керівники Америки. Зокрема, міністр оборони США Д. Рамсфельд вважається автором досить популярного виразу *unknown unknowns* "невідомі невідомості", "можливі несподіванки" (у початковому контексті – "непередбачені атаки терористів"): Presidential campaigns cannot prepare for what Donald Rumsfeld calls "unknown unknowns" – another terrorist attack, a domestic event that becomes a mega-story. (*Time*, May5, 2003). Vague concerns about jumping genes, unknown unknowns and the ethics of "playing God"- traditional arguments against genetic meddling – won't matter. (*The Economist*, June 7, 2003). Згодом Д. Рамсфельд на базі виразу *unknown unknowns* створив ще один неологізм- словосполучення *known unknowns* "те, про що ми знаємо, що ми цього не знаємо": And by its nature, intelligence is best on finding out what Donald Rumsfeld calls the "known unknowns"- the things we know we do not know. (*Financial Times*, Jan. 10/Jan. 11, 2004). Як видно з наведених прикладів, його неологізми також стають відомими за межами США.

Крім того, міністр оборони США Д. Рамсфельд виступив популяризатором у літературній мові слова *dead-ender*, яке раніше вживалося лише в спортивному жаргоні із значенням "спортсмен або команда, які програли". Вважається, що Д. Рамсфельд першим почав уживати це слово у своїх промовах і виступах для позначення фанатика, що б'ється до кінця, не бажає визнати свою поразку. Можна навести приклад такого вживання: "Where pockets of dead-enders are trying to reconstitute, the army was rooting them out" (*Houston Chronicle*, Aug. 10, 2003). Згодом у мові військових слово *dead-ender* починає функціонувати як частковий синонім лексичної одиниці *die-hard*, однак, на відміну від останньої, яка нерідко може мати позитивну оцінку в денотації, неологізм *dead ender* вносить пейоративний відтінок "твердолобого небажання" визнати свою поразку. Цей неологізм особливо часто вживається в контекстах "іракської війни" США та їх союзників у 2003 році: US intelligence officials wondered if some of Saddam's dead-enders had formed an an unholy alliance with Islamic extremists. (*Newsweek*, Sept. 1, 2003). It has become increasingly clear that the resistance in Iraq is not the work of a small band of dead-enders (*Newsweek*, Nov. 24, 2003).

Колишній Державний Секретар США Колін Пауелл "запустив" у мовний обіг фразу *slide-rule general*, яка стала вводити поняття "військовий лідер із сучасним, інтелектуальним підходом до проблеми війни; полководець, що використовує сучасні методи і засоби ведення

війни": But it's not all rosy between Franks and the Defense Secretary. Franks is said to view Rumsfeld as a "slide-rule general", a phrase coined by US Secretary of State Colin Powell to describe Paul Wolfowitz, the Bush administration's hawkish Deputy Secretary of Defense. (Sunday Business Post, March 23, 2003).

Можна згадати також офіційного представника Білого Дому Арі Флейшера, який запропонував вживати терміни homicide bomber, homicide bombing (замість словосполучень suicide bomber, suicide bombing), оскільки вони, на його думку, точніше передають поняття "терорист-камікадзе", "терористичний акт, здійснений терористом-камікадзе". Словосполучення homicide bomber, homicide bombing підкреслюють намір убити інших людей, а не тільки себе: The president ... convened a meeting of the National Security Council, at which point, in the middle of the meeting, the president was informed about this morning's homicide bombing in Jerusalem... The Saudi telethon, as they have told it to us, is to provide assistance to the Palestinian people, and that isn't — no money is going to go to provide the homicide bombers with any assistance from the Saudi government (Federal News Service, Apr. 12, 2002). Терміни homicide bomber, homicide bombing були особливо "прийняті на озброєння" ізраїльтянами для характеристики "терористів" і "терористичної діяльності" палестинських й інших мусульманських фундаменталістських організацій і угруповань, хоча подібні номінації досить часто зустрічаються і в американських джерелах: We have all seen the pictures of babies draped in homicide bomber gear. (The DailyTexan, May 5, 2003).

У даній статті розглянуті лише найбільш поширені в сучасній англійській мові інновації, авторами яких вважаються американські державні і політичні діячі. Останніми роками кількість таких "VIP-неологізмів" постійно зростає і заслуговує на подальшу увагу дослідників.

Список літератури

1. Glovka W., Melancon M., Wyckoff D. Among the New Words // American Speech. – Vol. 78. – #3. Fall 2003. – P.331-342.
2. Matthews C. American Beyond Our Grandest Notions. – New York: The Free Press, 2002. – 240 p.
3. Coulter A. Treason. Liberal Treachery from the Cold War to the War on Terrorism. – New York: Crown Forum, 2003. – 355 p.

Одержано 06.04.10

УДК 338.2 (075.8)

В.В.Баранов, канд. екон. наук, Т.А.Немченко, студ. гр. МЕ-06-1

Кіровоградський національний технічний університет

Оцінка можливостей лінійно-функціональної організаційної структури управління підприємством в ринкових умовах

У статті проаналізовані переваги та недоліки застосування лінійно-функціональної організаційної структури управління підприємством в сучасних ринкових умовах.

організація, промислові підприємства, організаційна структура управління, лінійно-функціональна структура управління

В умовах досягнутого в нашій країні рівня розвитку ринкового промислового виробництва, з ускладненням його виробничих зв'язків, з'явилася потреба в оцінці реальних можливостей лінійно-функціональної організаційної структури управління. Все гостріше стали висуватися для обговорення серед практиків та науковців наступні питання: чи забезпечує ця організаційна структура управління підвищення темпів технічного розвитку виробництва, чи не настав час уточнити сфери її застосування і внести до неї необхідні зміни з врахуванням вимог ринку. Тому тема даної статті є актуальною та потребує додаткового вивчення з огляду на об'єктивну необхідність подальшого підвищення ефективності виробництва на основі прискорення його технічного розвитку за рахунок реалізації новітніх досягнень науково-технічного прогресу.

Слід зазначити, що лінійно-функціональній організаційній структурі управління, що формувалася і удосконалювалась протягом багатьох десятиліть, притаманні наступні важливі переваги:

- вона забезпечує швидке здійснення дій з розпоряджень і вказівок, що віддаються вищестоящими керівниками нижчестоячим, чому сприяє ієрархічність такої структури управління з її підпорядкуванням нижчестоячих керівників вищестоящим;
- вона передбачає формування функціональних підрозділів на основі їх спеціалізації, що сприяє підвищенню ефективності їх роботи. Кожний з них виконує чітко визначені функції, а всі разом - комплекс функцій, що забезпечують безперебійне функціонування виробництва. Розділення функцій полегшує управління функціональними підрозділами, дозволяє краще збалансувати їх діяльність;
- розподіл праці між функціональними підрозділами полегшує роботу щодо підвищення ділової кваліфікації фахівців, сприяє загальному розширенню знань в рамках кожного функціонального підрозділу в ході поступового накопичення досвіду роботи;
- забезпечується швидке здійснення дій з розпоряджень, що приймаються, спускаються зверху «вниз», тобто досягається взаємодія між різними рівнями управління «по вертикалі» на основі зворотного зв'язку;
- створюється можливість для швидкого маневрування виробничими, трудовими і матеріальними ресурсами, швидкої мобілізації наявних ресурсів для вирішення завдань, що формулюються керівниками верхнього рівня.

На нашу думку, всі ці переваги лінійно-функціональної організаційної структури управління пояснюють те, що вона виявилася надзвичайно стійкою стосовно управління не лише малими і середніми, але і великими промисловими підприємствами, де вона дозволяє

досягати високого рівня використання наявних на них ресурсів. Висока стабільність цієї організаційної структури управління виявляється найбільш ефективною в умовах масового виробництва, на підприємствах з незмінним асортиментом продукції майже незмінної якості, що випускається при незначних змінах технології її виробництва. Підприємства масового виробництва з лінійно-функціональною організаційною структурою управління зазвичай мають чітко визначену виробничу програму, виконання якої контролюється на різних рівнях управління. Ця програма в межах визначеного терміну, як правило не змінюється. Обмін інформацією між керівниками різного рівня здійснюється за допомогою використання внутрішньої системи зв'язку.

В процесі вивчення лінійно-функціональної організаційної структури управління нами було виявлено, що разом із зазначеними вище перевагами, їй притаманні певні недоліки. Головний з них - сповільненість процесу підготовки і ухвалення управлінських рішень, пов'язаних із здійсненням будь-якої перебудови і технічним розвитком виробництва. Висока міра централізації ухвалення рішень стосовно питань перебудови і технічного розвитку виробництва, виявляється стримуючим чинником, що уповільнює весь процес ухвалення таких рішень, що, в свою чергу, знижує темпи технічного розвитку виробництва і впровадження нових більш досконаліших моделей продукції, що випускається.

При здійсненні будь-якої технічної перебудови виробництва різко зростає коло виробничих питань, що вимагають рішення. У зв'язку з цим збільшується обсяг інформації, яку доводиться аналізувати і узагальнювати для підготовки і прийняття зростаючого числа рішень. Потік необхідних узгоджень, що збільшується, веде до перевантаження керівників, які користуються правом ухвалення таких рішень. Їм доводиться все частіше встановлювати пріоритет в розгляді пропозицій, що готуються і направляються до них, виділяючи найбільш важливі із їхньої точки зору питання. Поступово стає все більш очевидним, що їх фізичні можливості виявляються недостатніми для забезпечення процесу підготовки і ухвалення рішень. Починається неминуче обмеження швидкості цього процесу, що веде до загального уповільнення роботи щодо технічного розвитку виробництва і підвищення якості продукції, що випускається.

Положення ще більш ускладнюється в тих випадках, коли один і той же рівень керівників приймає рішення не лише з питань перебудови і технічного розвитку виробництва, але і з виникаючих оперативних виробничих і адміністративних питань. Найбільш важливе значення зазвичай надається оперативним виробничим питанням, які завжди виявляються більш терміновими, оскільки від їх рішення залежить здійснення поточних робіт, пов'язаних з виконанням виробничого плану. Адміністративні питання також доводиться вирішувати без зволікання, оскільки за ними стоять живі люди, в яких виникають свої проблеми, що вимагають рішення. В результаті для розгляду складніших питань, пов'язаних з технічним розвитком виробництва, часто не залишається часу. Тому ці питання, від вирішення яких залежить подальше підвищення ефективності виробництва, в більшості випадків відсовуються на другий план.

Як відомо, затримки в розгляді питань, пов'язаних із технічним розвитком виробництва і впровадженням нових моделей продукції, що випускається, поступово ведуть до посилення застійних явищ, стримуючих реалізацію у виробництві результатів науково-технічного прогресу. У зв'язку з цим починають сповільнюватися темпи зростання продуктивності праці, що гальмує зростання виробництва, зменшує можливості для зниження вартості кожної одиниці продукції, що випускається, і підвищення на цій основі їх конкурентоспроможності.

Одночасно з цим починає також збільшуватися розрив між можливостями науково-дослідних підрозділів і організацій, що розробляють принципово нові види продукції і удосконалюють моделі, що випускаються, і здатністю промислових підприємств реалізувати у виробництві результати цих робіт.

Як нами було з'ясовано, одним з серйозних недоліків лінійно-функціональної

організаційної структури управління є виникнення внутрішньовідомчих бар'єрів, що обмежують рамки зацікавленості функціональних підрозділів в підвищенні ефективності виробництва. Підвищена увага функціональних підрозділів до вирішення короткострокових завдань, пов'язаних з виконанням поточних і оперативних виробничих планів, часом йде в збиток здійсненню довгострокових цілей, що позначається на уповільненні темпів технічного розвитку виробництва.

Розглянемо критерії для оцінки можливостей існуючої організаційної структури управління. Першим таким критерієм є визначення міри здатності діючої організаційної структури управління забезпечити підвищення норми прибутку, що є найважливішим показником діяльності промислового підприємства, за рахунок повнішого використання наявних виробничих, трудових і матеріальних ресурсів. Як загальний показник міри використання наявних ресурсів зазвичай береться норма прибутку. Чим більше випускається продукції в одиницю часу тією ж чисельністю робітників, тобто чим вище продуктивність їх праці, тим менше витрати праці на виготовлення кожної одиниці продукції і менша вартість одиниці продукції, що випускається, тим вище норма прибутку. Зниження напруженості у використанні наявних ресурсів веде до зменшення випуску продукції в одиницю часу, тобто до зниження продуктивності праці, підвищення вартості одиниці продукції, що випускається, і зниження норми прибутку. Тому в тих випадках, коли спостерігається зниження норми прибутку, прагнуть перш за все визначити, чи не є причиною такого зниження відставання в розвитку організаційної структури управління. Можуть бути і інші причини. Але і вони також піддаються всесторонньому аналізу, що дозволяє виявити природу їх виникнення.

Другий критерій - міра здатності існуючої організаційної структури управління створити умови для підвищення норми прибутку за рахунок прискорення технічного розвитку виробництва на основі активізації творчої діяльності працівників щодо виявлення можливостей вдосконалення технології виробництва, переходу до використання більш продуктивніших засобів виробництва і кардинального підвищення якості продукції, що випускається. У тих випадках, коли на підприємствах не спостерігається подібного підвищення творчої діяльності інженерів, причину застою починають шукати в аналізі недоліків організаційною структури управління, які можуть бути пов'язані з відсутністю або слабким розвитком в ній елементів, орієнтованих на реалізацію у виробництві нових наукових розробок.

Третій критерій оцінки організаційної структури управління - ступінь її здатності швидко реагувати на зміни попиту і відповідно до цього здійснювати дії, спрямовані на своєчасну перебудову виробництва. Підвищення гнучкості виробництва розглядається як важливий показник, що характеризує міру ефективності системи управління виробництвом. Якщо підприємство випускає продукцію, що має не користується попитом споживачів, то це означає, що товари, що випускаються підприємством, володіють зниженою споживною вартістю. Отже, підприємство не досягає очікуваного від нього економічного ефекту. Тривалий випуск подібної продукції може привести його до банкрутства.

Четвертим критерієм служить міра ефективності системи виробничого контролю, що вживається при даній організаційній структурі управління. Її оцінка дозволяє визначити можливості існуючої організаційної структури управління здійснювати дії, направлені на підвищення продуктивності праці за рахунок повнішого використання наявних ресурсів, і забезпечувати контроль за виконанням завдань в цьому напрямі і своєчасним прийняттям необхідних дій, що коректують, в разі непередбачених відхилень в ході виконання цих завдань. Якщо ж починає виявлятися стриманість в постановці вказаних завдань, що виражається, зокрема, в прагненні понизити напруженість у використанні наявних ресурсів, значить, однією з причин такого положення може служити відставання в розвитку організаційної структури управління і відповідної їй системи контролю.

Перераховані основні критерії характеризують міру здатності організаційної структури управління на рівні підприємства, виробничого відділення і промислової фірми в

цілому забезпечити підвищення ефективності виробництва за рахунок зростання продуктивності праці, зниження витрат виробництва і поліпшення якості продукції, що випускається, з розрахунку на найбільший попит конкретних споживачів. Застосовуючи ці критерії, вище керівництво підприємства може робити висновок про те, наскільки існуюча організаційна структура управління забезпечує виконання завдань, що стоять перед підприємством, і чи не потрібна деяка її перебудова в разі її відставання від рівня розвитку виробництва.

Приведені критерії дозволяють зробити висновок про те, що організаційна структура управління може вважатися досить ефективною лише в тому випадку, якщо вона дозволяє не лише раціонально використовувати наявні ресурси, але і одночасно з цим забезпечити активний систематичний пошук можливостей подальшого прискореного технічного розвитку виробництва на основі реалізації новітніх досягнень науково-технічного прогресу, що дозволяють підвищити продуктивність праці і якість продукції, що випускається, при одночасному зниженні витрат виробництва.

Висновок. Досвід промислових підприємств показує, що на певному рівні розвитку виробництва лінійно-функціональна організаційна структура управління, якщо не займатися її вдосконаленням для приведення у відповідність з рівнем розвитку виробництва, може робити все більший стримуючий вплив на його технічний розвиток. Саме через цю обставину промислові підприємства мають постійно приділяти особливу увагу питанням активного виявлення щонайменших ознак відставання організаційної структури управління від вимог, що диктуються об'єктивним ходом розвитку виробництва, аби тим самим забезпечити своєчасне усунення виявленого відставання.

Список літератури

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб.:Изд-во „Питер”, 1999. - 416 с.
2. Друкер П. Ф. Практика менеджмента: Пер. с англ. - М.: СПб.; К.: Издательский дом "Вільямс", 2002. - 397 с.
3. Монден Я. «Тоета» – методы эффективного управления: Сокр. пер. с англ. / Науч. ред. А. Р. Бенедиктов, В. В. Мотылев. - М.: Экономика, 1989. - 288 с.
4. Осовська Г.В., Осовський О.А. Менеджмент організацій: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 860 с.
5. Пушкар Р.М., Тарнавська Н.П. Менеджмент: теорія і практика. Посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Тернопіль: Карт – бланк, 2003. – 490 с.

Одержано 07.04.10

УДК 368.029.5

В. О. Буряк, студ. гр. ФК 08–1

Кіровоградський національний технічний університет

Розвиток ринку перестрахування в Україні

Наводиться сутність перестрахування на страховому ринку України, визначаються головні проблеми, які існують у даній галузі, надаються пропозиції щодо їх усунення та оптимізації процесів перестрахування на страховому ринку України.

перестрахування, перестраховий ринок України, страхування, перестраховик, цедент, перестрахувальник, цесія

Постановка проблеми та її актуальність. В усьому світі перестрахування важливе, оскільки пропонує механізм захисту окремо взятої компанії і страхового ринку в цілому. Перестрахування є самостійним видом діяльності страховика. Традиційно воно захищає прямого страховика від фінансових втрат, яких він зазнав би за умови необхідності здійснення страхових виплат за договорами страхування, не маючи перестрахового покриття. Окрім того, що перестрахування підтримує необхідну рівновагу в діяльності страховиків, воно також виконує функцію міжнародного переливу капіталу.

Перестрахування є необхідним елементом розвитку страхового ринку України. Ця необхідність обумовлена низькою капіталізацією вітчизняного страховика, а також відсутністю достатньої кількості ефективних фінансових інструментів. Позитивним моментом є те, що перестрахування сприяє збільшенню ємності страховика, переважна більшість яких не здатна взяти на страхування дуже дорогі ризики. Таким чином, проблема перестрахування на страховому ринку, як одного із способів захисту страховика від випадків неплатоспроможності й банкрутства, актуальна і сьогодні. Відтак ця проблема потребує свого наукового осмислення з метою вироблення стратегії її практичного розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження процесів розвитку ринку перестрахування знайшли відображення в працях таких учених, як М.Ю. Коваленко, Л.О.Позднякова, О.Д. Заруба, Н.В. Ткаченко, О.М. Віленчук.

Метою дослідження є визначення головних факторів, що гальмують розвиток ринку перестрахування в Україні та пошуки ефективних шляхів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. У страховій науці важливим інструментом запобігання та мінімізації наслідків великомасштабних ризиків є система перестрахування, що в класичному варіанті визначається як механізм замкнених економічних відносин між страховиками, за яких страховик, приймаючи на страхування ризики, передає на погоджених умовах усю відповідальність чи її частину іншим страховикам з метою створення збалансованого портфеля ризиків, забезпечення фінансової стійкості і беззбитковості страхових операцій [1, С.90].

Процес розвитку національного ринку перестрахування безпосередньо залежить від розвитку загальної системи страхових відносин. Перестрахувальна діяльність за своєю сутністю більш інтернаціональна, ніж будь-який вид діяльності [2, С. 58]. При цьому виникає завдання доцільного і гнучкого поєднання інтересів вітчизняного ринку перестрахування з можливістю отримати надійний перестрахувальний захист на світових ринках.

У Нормативно-правовому акті, що регулює відносини з перестрахування в Україні – Законі України "Про страхування", Статтею 12 цього Закону перестрахування визначається як страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених

договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика), резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховальника, відповідно до законодавства країни, в якій він зареєстрований [3].

Діяльність ринку перестраховування України регулюється з метою попередження неплатоспроможності страховиків у разі обслуговування великих ризиків, підвищення стану ліквідності страховика, посилення захисту майнових інтересів страхувальників та забезпечення умов для розвитку ринку перестрахових послуг, встановленню загального порядку і умов здійснення перестрахових операцій.

На страховому ринку України працюють такі вітчизняні перестраховики, як АТЗТ «Захист», ЗАТ «Скіфія Ре», ВАТ «Українська перестраховальна компанія», АСК «ЕДЕМ», «Гарант Ре» та інші.

Ключовими проблемами вітчизняного ринку перестраховування є: низька капіталізація українських перестраховиків, мала ємність українського ринку, нестабільність державної політики у сфері перестраховування, складність купівлі валюти для розрахунку з іноземними перестраховальниками-нерезидентами тощо.

Навіть якщо місткість українського перестрахового ринку збільшиться, – це не означає, що він вийде на якісно новий рівень розвитку та займе одне з провідних місць у світі. Необхідно враховувати, що кожна місткість характеризується певними критеріями, наприклад, надійністю, якістю, зручністю користування. Саме цього бракує вітчизняному ринку перестраховування.

Сьогодні в Україні існує така проблема, як складність процедури купівлі вітчизняними перестраховиками валюти, що необхідна для виплат перестраховальникам-нерезидентам. Тобто український перестраховик у випадку настання страхової події стикається з проблемою виплати необхідної суми іноземному партнерові. Як наслідок, необхідні кошти виплачуються з власних валютних резервів компанії у вигляді коштів отриманих у вигляді страхових і перестраховальних премій.

У результаті проведеного дослідження ринку перестраховування в Україні, за допомогою аналізу даних провідних 150 страховиків для перестраховування ризиків виявилось: у "Lloyd's" (Великобританія) користувалися захистом 85 українських компаній, у "Москва Ре" (Росія) – 32, "Інгострах" (Росія) – 30, "Munich Re" (Німеччина) – 28, "Russian Re" (Росія) – 25, "SCOR Re" (Франція) – 16, "Транссіб Ре" (Росія) та "Находка Ре" (Росія) – 14, "Авикос" (Росія) – 12, AXA (Франція) – 12, "РЕСО-Гарантия" (Росія), "Polish Re" (Польща) та "Transatlantic Reinsurance Company" (США) – по 11 [4, С.122–123]. Як стверджують аналітики, щорічно українські страхові компанії "відправляють" у перестраховування за кордон близько 2 млрд. грн., але іноземні колеги не відповідають їм взаємністю [5, С.36].

Наведені дані свідчать про значний відтік капіталу за кордон, що є проблемою не лише державних органів, а й усього страхового ринку України. Цікавим є факт перерахування за кордоном вітчизняними компаніями, що займаються страхуванням життя, нагромаджувальної частини внеску-нетто у рамках перестраховування (у той час як за кордоном перестраховування нагромаджувальної частини суворо обмежене, оскільки вона є потужним інвестиційним ресурсом, який має працювати на економіку держави). Отже, як наслідок, українська економіка втрачає чималі кошти, які могли б бути спрямованими на розвиток різних її сфер, у тому числі і ринку перестраховування.

З іншої точки зору, для страхових компаній України отримання зарубіжного перестраховального захисту є важливою необхідністю. На нашу думку, при перестраховуванні ризиків за кордоном вітчизняний страховик отримує перестраховальний захист, а також спеціальні ноу-хау, розроблені перестраховиком. Важливим моментом є те, що разом із премією «експортується» і сам ризик, тому обмеження передачі ризиків у перестраховування страховику-нерезиденту створює проблеми у розвитку національного страхового ринку.

Без міжнародного перестраховування український ринок не зможе розвиватися швидкими темпами. Для України питання перестраховування ризиків у нерезидентів є

особливо актуальним. Специфіка та особливості, які притаманні перестраховуванню, сприяють перерозподілу ризиків на міжнародному страховому ринку. На нашу думку, державне регулювання даного питання полягає в знаходженні оптимального співвідношення інтеграції національного страхового ринку у світову страхову систему з механізмами, що перешкоджатимуть витоку національних капіталів і за допомогою яких відбуватиметься прилив коштів з закордону.

На фоні негативних тенденцій на ринку перестраховування спостерігаються й певні позитивні прояви: збільшення розміщень страхових ризиків на внутрішньому страховому ринку; діяльність на території України відомих іноземних перестраховиків, наприклад, «Marsh», «Heath Lam Group», «Oakeshott» та ін.

Незважаючи на труднощі у страховому ринку України, розвиток перестраховування знаходиться в стадії активного попиту та пропозиції [6, С.22].

До характерних особливостей вітчизняного перестрахового ринку можна віднести:

- невеликі обсяги власних коштів і, відповідно, незначні перестраховальні місткості. (звідси виникає неможливість прийняття на власне утримання значних обсягів відповідальності);

- універсальний характер вхідного портфеля і слабка спеціалізація за видами страхування;

- існування фронтуєчих компаній, (по суті, вони виконують функції агентів, передаючи у перестраховування до 90 % і більше премії, безумовно, такі операції важко назвати перестраховуванням);

- приймання ризиків переважно від страхових компаній із Росії та країн СНД.

Вітчизняний перестраховальний ринок має потенціал стати конкурентоспроможним, для цього необхідно вирішити такі завдання:

- нарощування статутного капіталу й інший власний капітал страхових і перестрахових компаній;

- розширення партнерської бази серед страхових і брокерських компаній різної спеціалізації;

- розширення географії роботи, проникнення на ринки країн Східної Європи;

- інтеграція у світовий перестраховий ринок тощо [4, С.123].

Висновки. Розвиток страхового ринку України органічно пов'язаний із процесом перестраховування, який забезпечує створення максимального портфеля ризиків, його збалансованість, додаткові можливості щодо інвестування страхових резервів. Щоб подолати економічну кризу, потрібна зважена інвестиційна політика держави і створення сприятливого інвестиційного клімату. Для зміцнення конкурентних позицій вітчизняних перестраховиків необхідно вирішити низку завдань: розширити ринок перестраховування за рахунок впровадження нового страхового продукту, переглянути існуючий норматив ліміту власного утримання страховика і режим оподаткування страхової та перестраховальної діяльності. Потребує подальшого теоретичного дослідження і практичного розв'язання важлива проблема інтеграції вітчизняного страхового ринку у світовий.

Список літератури

1. Віленчук О.М. Перестраховування екологічних ризиків: стан та перспективи розвитку в Україні // *Фінанси України*. – 2006. – № 11. – С. 90–97.
2. Позднякова Л.О., Коваленко Ю.М. Перестраховування: тенденції розвитку та шляхи вдосконалення // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 12(66). – С. 53–60.
3. Закон України «Про страхування» від 4 жовтня 2001 року №2745–ІІІ.
4. Ткаченко Н.В. Розвиток перестраховування як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків // *Фінанси України*. – 2007. – №3. – С. 119–123.
5. «Мы строили-строили, и наконецто построили...» / За матеріалами прес-клубу, проведеного Страховим рейтингом «Insurance Top» Спільно з журналом «Страхова справа» за участю компаній «Інком страх»,

- «Гарант Ре» та «Еталон» на тему: «Перестраховання та його роль у формуванні інвестиційної привабливості України: підсумки 2004 року» // Страхова справа. – 2004. – № 4(16). – С.36–41.
6. Залетов О. Особливості національного перестраховання // Страхова справа. – 2003. – №3 (11). – С. 20–24.

Одержано 07.04.10

УДК 368.013.3

О.С. Бойко, студ. гр. ФК 08–1

Кіровоградський національний технічний університет

Зміст майнового страхування в Україні

В статті розкривається сутність майнового страхування в Україні, головні проблеми розвитку майнового страхування в Україні.

страхування, майнове страхування, ринок страхування майна в Україні

Постановка проблеми та її актуальність. Як засвідчує історичний огляд, страхування майна є обов'язковим елементом кожної економічної і соціальної системи суспільства. Без розвинутої системи страхування економіка успішно функціонувати не може. В державах з розвинутою ринковою економікою майнове страхування займає стратегічну позицію, яка визначається тим, що воно надає гарантії поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, позитивно впливає на зміцнення фінансів держави. Воно не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків при настанні страхових випадків, але й є одним з найстабільніших джерел довгострокових інвестицій. У державах з неринковою системою господарювання, до якої належала наша країна, майнове страхування відіграє додаткову роль, оскільки відшкодування збитків головним чином здійснюється державою шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в розробку теоретичних основ майнового страхування зробили західні вчені – А.Манес, Д.Бланд, Дж. Діксон, В. Гейльман, В. Гаврийський, Д. Фарни. Питання страхування майна досліджувались у роботах вітчизняних науковців : В.Базилевича, К.Базилевич, К.Воблого, О.Вовчак, Н. Внукової, О.Заруби, М.Клапківа, В.Малько, С.Осадця, А.Таркуцяка, Я.Шумелди.

Цілі статті. Мета статті полягає у розкритті економічної сутності страхування майна в сучасних ринкових умовах і з'ясуванні головні проблем розвитку майнового страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. З моменту проголошення незалежності Україна зазнала багато змін, пов'язаних із соціальними перетвореннями, формуванням ринкової економіки, трансформацією всієї правової системи нашої держави. Переступивши поріг третього тисячоліття, Україна, будучи молодою незалежною державою, уже утвердила себе як самостійна, з певними історичними традиціями держава, що виявила намір досягти високого рівня розвитку ринкової економіки, законодавчої бази, соціального рівня населення.

Радикальні зміни, необхідні Україні, щоб вийти на шлях економічного розвитку неможливі без посилення уваги до інституту страхування як соціально-економічного

механізму захисту господарської діяльності від руйнівної дії стихійного лиха, нещасних випадків, несприятливих змін ринкової кон'юнктури тощо. Так, наприклад, повені, урагани, землетруси, інфекційні хвороби та інші лиха можуть за короткий час знищити або пошкодити матеріальні цінності, створені за багато років. Вони, як правило, мають випадковий характер, тому можна говорити про наявність певного ризику в суспільному відтворенні матеріальних благ. Один такий випадок може позбавити особу значної частини її здобутку або навіть привести до повної злиденності.

Страховання майнових ресурсів є тим засобом захисту, за допомогою якого можна мінімізувати негативну дію різноманітних явищ у суспільному житті і навіть попередити чи взагалі усунути небажані наслідки їх дії. Отже, об'єктивна необхідність існування та розвитку майнового страхування в нашій державі викликана тим, що воно є ефективним, раціональним, економічним та доступним засобом захисту майнових інтересів як господарюючих суб'єктів: виробників товарів та послуг, так і громадян.

Майнове страхування є однією з галузей страхування. Значення даного страхування зумовлене тим, що майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин.

Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків.

До майнового страхування у світовій практиці відносять будь-яке страхування, що не пов'язане з особистим страхуванням та страхуванням відповідальності [1].

Предметом страхування майна є майнові інтереси, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном [2]. Страховий захист охоплює лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його знищення, затоплення, пошкодження, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отримання якихось вигод чи переваг, пов'язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном. Звідси під майном, що підлягає страхуванню, розуміють не всі, а лише такі об'єкти цивільних прав, стосовно яких:

а) існує інтерес щодо їх збереження;

б) завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно [1].

Як правило, не страхуються предмети, факт загибелі яких важко встановити, тобто діють певні обмеження щодо об'єктів майнового страхування. Зокрема, не приймаються на страхування: документи, грошові знаки та цінні папери; рукописи, креслення, бухгалтерські та ділові книги; картотеки; технічні носії інформації (магнітні плівки, касети, магнітні диски тощо); дорогоцінні метали; майно, яке знаходиться у застрахованому приміщенні, але не належить страхувальнику; будівлі, споруди, які перебувають в аварійному стані чи знаходяться у зоні, якій загрожують обвали, зсуви, повені та інші стихійні явища; ділова деревина та дрова на лісосіках і під час сплаву тощо.

Страховання майна в Україні здійснюється в добровільній і обов'язковій формах. Страховання майна фізичних осіб здійснюється в основному в добровільній формі, тоді як значна частина майна юридичних осіб страхується в обов'язковій формі. Насамперед це стосується тих об'єктів, які мають високу вартість та зачіпають майнові інтереси не тільки окремих суб'єктів господарювання, але й національні інтереси [3].

Закон України "Про страхування", в редакції 1996 р., не включав в перелік обов'язкового страхування майна громадян і називав тільки два різновиди обов'язкового страхування майна: страхування авіаційних суден та обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень в радгоспах та інших державних сільськогосподарських підприємствах.

Сьогодні Закон України "Про страхування" розширює перелік видів обов'язкового страхування майна. Зокрема, страхування тварин на випадок загибелі, знищення,

вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленим Кабінетом Міністрів України (ст. 7.30) посилює захист майнових інтересів селян. Обов'язковим є страховий захист об'єктів космічної діяльності, майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України "Про угоди про розподіл продукції", тощо [4].

В добровільному страхуванні майна на сьогодні найбільш актуально страхування замиської нерухомості – котеджів, дачних будинків. У перспективі очікується посилення інтересу споживачів страхових послуг і до страхування квартир, особливо їх устаткування, ремонту. Це пов'язано з так званим "ремонтним бумом", який останнім часом охопив українців: ремонтні і обробні роботи стають все більш складними і витратними, тому природно, що власник житла хоче гарантувати, що вкладені засоби не підуть прахом через те, що його сусіди зверху забудуть закрити кран.

Проте потенційні клієнти – фізичні особи ще не сприймають страхування як інструмент, який їм допоможе пережити фінансові проблеми після настання страхового випадку, швидше, навпаки, вважають страхові компанії здатними тільки збирати внески і затягувати виплати. Недовіра до страхових компаній лише одна з причин, яка гальмує розвиток ринку майнового страхування. Існують і інші перешкоди, наприклад, проблеми, пов'язані з державною реєстрацій нерухомості. Страхові компанії працюють тільки із зареєстрованими об'єктами нерухомості (в країні поки що дуже багато замиських домів, що не пройшли державну реєстрацію) [5].

Страховий ринок майнового страхування України має досі не використані резерви. В державі застраховано лише близько 10 відсотків ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 90-95 відсотків. Частка українського страхового ринку в загальноєвропейському обсязі страхових послуг становить лише 0,05 відсотка, і це при тому, що Україна становить 7 відсотків населення Європи. Існуюча структура страхового ринку України не сприяє зміцненню соціального захисту громадян та забезпеченню внутрішніх інвестицій. Українські страховики передають іноземним страховикам (перестраховикам) до 90 відсотків страхової премії під час страхування авіаційних і морських ризиків, ризиків здоров'я людей, які від'їжджають за кордон, до 60 відсотків – за "автокаско", до 50 відсотків - під час страхування великих майнових ризиків.

Страхова галузь забезпечує перерозподіл лише 0,9 відсотка валового внутрішнього продукту (цей показник у розвинутих країнах становить 8 - 12 відсотків), що свідчить про потенційні можливості її подальшого розвитку та про те, що страховий ринок не акумулює значного обсягу інвестиційних ресурсів та не справляє відчутного впливу на процес перерозподілу валового внутрішнього продукту [6].

Серйозну загрозу нормальному функціонуванню майнового страхування в Україні становить тенденція до монополізації страхового ринку в інтересах окремих міністерств, фінансово-промислових груп або місцевих адміністрацій [7].

Перспективи розвитку майнового страхування вимагають докорінних змін у системі підготовки та забезпечення кадрами учасників страхового ринку: збільшення чисельності працюючих на ринку страхування спеціалістів, залучення до роботи висококваліфікованих спеціалістів (сюрвеєрів, актуаріїв, брокерів, аварійних комісарів, аджастерів).

На думку маркетологів, розвиток ринку в цілому багато в чому залежатиме від розвитку роздрібного страхування. Компанії, які вже зараз почали вибудовувати агентську мережу, володіють безперечною конкурентною перевагою. Основні функції, які виконує обізнаний страховий агент, – це реклама страховика, інформування і консультування страхувальника [8].

Висновки. Отже, майнове страхування - це галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном юридичних або фізичних осіб, які здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і

страхувальником. У ринковій економіці галузь страхових послуг грає важливу роль для всього суспільства. Ситуація в країнах перехідних до ринкової економіки є унікальною: застійна, монополістична система з часом поступається місцем динамічній, конкуруючій ринковій економіці. Оскільки, страхова діяльність в новому середовищі супроводжується значною невпевненістю і великою кількістю ризиків бізнесу, підвищення ефективності страхової діяльності можливо лише шляхом проведення ефективної державної політики, направленої на регулювання страхового ринку в Україні.

Список літератури

1. Осадець С.С. Страхування: Підручник / С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/137/43/1/0/>
2. Закон України «Про страхування» від 7.03.1996 р. в редакції від 4.10.2001 р. № 2745-III [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
3. Проблеми страхування майна в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://studentu5.com/index.php?work=15>.
4. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. – 203 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://books.efaculty.kiev.ua/str/1/2/4.htm>.
5. Горбач Л.М. Страхова справа: Навч. посібник. / Л.М. Горбач – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ "Вежа" Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 181 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reddiplom.org/strah2.htm>.
6. Постанова КМУ “Про затвердження Програми розвитку страхового ринку України на 2001-2004 роки” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/03/03/09/1087>.
7. Щербина В. С. Господарське право України: Навч. посібник. / В.С.Щербина - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 384 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://enbv.narod.ru/text/pravo/gp/index.html>.
8. Сухий А.П. Проблеми та перспективи розвитку галузі страхування в Україні / А.П.Сухий [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://intkonf.org/suhyi-ap-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-galuzi-strahuvannya-v-ukrayini/>.

Одержано 08.04.10

УДК 368

Д. Д. Снастіна, студ. гр. ФК 08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Діяльність посередників на страховому ринку України

Розглядається місце страхових посередників на страховому ринку України, їх функціональна роль та призначення, особливості організації та регулювання діяльності страхових посередників та напрямки вдосконалення цього процесу.

страхові брокери, страхові агенти, страхові посередники, страховий ринок, комісія

Постановка проблеми та її актуальність. Через відсутність в державі ефективної політики щодо розвитку страхових посередників, високі податки, відсутність кваліфікованих кадрів у достатній кількості та низькому попиту на такі послуги, сьогодні в Україні ринок посередників слабкий і незначний, що можна вважати однією з ознак нерозвиненості ринку. Багато страхових компаній фактично не залишають ризик на своєму утриманні, перестраховують його в більших компаніях, а самі існують переважно за рахунок різниці між прямим та перестраховальним тарифами [1, С. 59]. Актуальність проблеми зумовлена безпосередньо впливом страхових посередників на фінансовий стан споживачів страхових послуг, а тому ця діяльність має бути надійною та такою, що викликає довіру. Лише надійне страхове посередництво може стати більш важливим та досягнути поширення на ринку, таким чином стимулюючи розвиток приватного зростання. Для того, аби забезпечити надійність страхових посередників та сприяти їх розвитку, необхідними є належне регулювання та нагляд за їх діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженні проблем, які гальмують розвиток посередництва на страховому ринку присвячені праці таких вітчизняних вчених, як В. Фурмана, І. Д'якової, С. Слесарук, О. Шкарпової. Зокрема, в роботах приділена увага сучасним тенденціям розвитку брокерської діяльності на страховому ринку в Україні, недосконалість законодавчої бази та ін.

Метою дослідження є аналіз і розкриття поняття страхових посередників та організації їх діяльності та надання конкретних рекомендації для вдосконалення діючої системи регулювання та нагляду за страховими посередниками в Україні.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок є на сьогодні головним сектором ринків небанківських фінансових послуг України, який забезпечує близько 80% їх обсягу. Страховий посередник - одна із трьох головних дійових осіб на страховому ринку поряд зі страхувальником і страховиком. Страхова індустрія використовує різні типи посередників та їх комбінації. Посередницькі функції можуть виконувати: персонал страхових компаній, агенти, брокери, банки, туристичні агентства, відділення зв'язку, агентства нерухомості, автосалони. Згідно Закону України «Про страхування» страхові агенти - громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика та виконують частину його страхової діяльності (укладання договорів страхування, одержання страхових платежів, виконання робіт, пов'язаних з виплатами страхових сум і страхового відшкодування). Вони є представниками страховика і діють в його інтересах за комісійну винагороду на підставі договору із страховиком. Страхові брокери - громадяни або юридичні особи, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють посередницьку діяльність на страховому ринку від свого імені на підставі доручень страхувальника або страховика» [2]. Отже, діяльність страхових агентів і страхових

брокерів багато в чому має спільні риси, але юридичний статус таких осіб різний. Страховий агент є уповноваженим страховика і діє згідно з агентською угодою на визначеній території. Страховий брокер, навпаки, є уповноваженим страхувальника або страхової компанії, що бажає перестрахувати ризики за взятими на себе зобов'язаннями. Клієнт доручає брокерові здійснювати всі необхідні дії, пов'язані з управлінням своїми договорами страхування і розміщенням їх у страховій компанії на вибір брокера. Незалежність брокера від страховика - ключова відмінність брокера від агента. Саме незалежність брокера є гарантом того, що він, обираючи страхову компанію для свого клієнта, керується виключно інтересами останнього. У різних країнах світу співвідношення між кількістю агентів та брокерів, що діють на страховому ринку, помітно різні. На одних ринках переважають агенти, на інших - брокери. Так, наприклад, нідерландський страховий ринок називають «брокерським», У Франції 42 % страхових продуктів зі страхування життя продається через банки. Брокери Великої Британії забезпечують 70 % страхування, відмінного від страхування життя, та 44 % страхування життя. У Німеччині 50 % ризиків у промисловості страхується за посередництвом кептивних брокерів, а 65 % страхування життя та автомобільного транспорту провадять страхові агенти. Має значення те, як історично розвивався страховий ринок у тій чи іншій країні, особливості законодавчої системи, національні традиції та деякі інші фактори [3, С. 322].

Страхові посередники все ще грають другорядну роль на вітчизняному ринку страхування. Проте, зростаюча роль класичного страхування, а також прихід до України іноземних страховиків разом з їх стандартами роботи може в недалекому майбутньому зробити професію страхового агента і страхового брокера однієї з найбільш поширених на ринку. В Україні, також як і у всьому світі, сполучною ланкою між страховою компанією і її клієнтом є страхові брокери, які представляють інтереси страхувальників, а також страхові агенти, які працюють на страховиків. Проте, по своїх кількісних характеристиках український ринок страхових посередників кардинально відрізняється від переважної більшості західних країн. Для більшої частини розвинених ринків характерним є той факт, що кількість брокерів значно перевищує кількість страхових компаній - пропорція часто складає 1:10 або навіть більше. В Україні ж спостерігається абсолютно протилежна ситуація - на 400 страхових компаній доводиться менше 80 страхових брокерів. Міжнародний досвід свідчить, що, зазвичай, страхові поліси розповсюджують не страхові компанії, а страхові посередники. Саме вони складають найбільший канал збуту страхових полісів у більшості країн Європейського Союзу, на який припадає 70-90% усіх страхових премій, зібраних страховиками. Натомість Україна значно відстає від країн ЄС щодо рівня залучення страхових посередників до розповсюдження страхових полісів. В Україні на страхових брокерів припадає 5% від загальних страхових премій, одержаних страховиками. Що стосується страхових агентів, то інформація щодо їх діяльності є ненадійною, але численні об'єктивні факти підтверджують їх доволі обмежену роль. Через важливе значення страхового посередництва для належного функціонування страхового ринку у 2002 році Рада міністрів Європейського Союзу суттєво покращила систему регулювання страхових брокерів та агентів, затвердивши Директиву "Про страхове посередництво". Регуляторні норми Директиви націлені на усунення бар'єрів для здійснення страхового посередництва в межах Європейського Союзу. Вони також спрямовані на покращення захисту прав споживачів та гарантування рівного підходу до регулювання усіх фізичних та юридичних осіб, які розповсюджують страхові послуги

Зокрема, Директива містить спеціальні реєстраційні вимоги до усіх посередників на ринку, кваліфікаційні вимоги, котрі страхові посередники зобов'язані виконати до подання заяви на реєстрацію, а також особливі вимоги щодо надання інформації страховими посередниками їх клієнтам.

Для України було б раціонально використати позитивний європейський досвід у сфері регулювання та нагляду за страховим посередництвом. Перш за все, через те, що практика ЄС є корисною і націленою на захист прав споживачів, а також через те, що Україна чітко

визначила для себе пріоритети щодо ЄС. В останні роки на українському ринку з'явилося чимало фінансових посередників. Їхню появу фінансисти пояснюють бумом страхування. У 2007 році обсяг страхових премій, зібраних страховиками, збільшився майже на 30%. За оцінками платників, у 2007 році 10% полісів було продано через посередників. В 2008 році ринок фінансових посередницьких послуг в Україні збільшився в 1,5-2 рази. Брокери стверджують, за їх допомогою можна заощадити від 0,5 до 4% ефективної ставки за кредитом і 1-1,5% вартості страховки. Як відомо, поліси КАСКО і страхування житла коштують недешево. Середня ціна КАСКО на страховому ринку – від 6% до 10% ринкової вартості автомобіля, житлового поліса – 1-1,5% страхової суми. [4]. На страховому ринку діє близько 80 страхових брокерів. Переважна більшість страхових компаній знаходиться у Києві, Харкові, Дніпропетровську, Запоріжжі. По декілька страхових брокерів є у Івано-Франківську, Маріуполі, Львові, Рівному, Луганську, Луцьку, Чернівцях, Черкасах, Севастополі, Полтаві, Броварах. [5, С. 59].

Висновки. В Україні більшість полісів приватного страхування пропонується споживачам безпосередньо страховими компаніями, тоді як на розвинутих ринках страхові поліси розповсюджуються, головним чином, через страхових посередників. Низький рівень посередництва перешкоджає поширенню приватного страхування серед населення. Для покращення цієї ситуації ми пропонуємо здійснити кілька кроків в сфері регулювання та нагляду. По-перше, для підвищення надійності страхового посередництва регуляторний орган страхового сектору (Держкомісія) повинна регулювати усіх посередників, котрі присутні на ринку. По-друге, потрібно чітко визначити ліцензійні вимоги для усіх страхових посередників щодо рівня їх професійної кваліфікації, репутації та фінансового стану, а також організувати їх центральний реєстр. Крім того, аби "вирівняти" умови діяльності страхових брокерів та страхових агентів, потрібно дозволити брокерам отримувати комісійну винагороду від страховиків. Насамкінець, щоб покращити захист споживачів та підвищити рівень суспільної довіри до посередництва, потрібно запровадити вимоги щодо надання інформації посередниками своїм клієнтам та передбачити обов'язкове страхування професійної відповідальності усіх страхових посередників. Послуги як страхових агентів, так і страхових брокерів мають вплив на фінансовий стан та інтереси споживачів страхових послуг, а тому їх діяльність має бути надійною та такою, що викликає довіру в суспільстві. Для сприяння безпеки страхового посередництва цю діяльність необхідно належним чином регулювати. На разі в Україні лише інститут страхового брокера є об'єктом сертифікації, ліцензування та реєстрації з боку державного органу регулювання. Однак, навіть кілька випадків негативного досвіду співпраці страхових клієнтів зі страховими посередниками буде достатньо, щоб дискредитувати інститут страхового посередництва та перешкодити його розвитку. Тому потрібно запровадити однакові умови діяльності для страхових агентів та брокерів, як це має місце у багатьох країнах. Обидва типи посередників необхідно регулювати та контролювати за однаковими правилами без застосування будь-яких преференційних чи дискримінаційних заходів проти будь-кого з них. Така політика надасть свободу та стимули ринку розвиватися таким чином, що саме ринкові механізми визначатимуть, хто зі страхових посередників займе домінуючу позицію на ринку [4, С. 23] .

Список літератури

1. Фурман В. Шляхи активізації розвитку брокерської діяльності в Україні // Економіст. – 2005. - № 1. – С. 58-59.
2. Закон України «Про страхування» // Урядовий кур'єр - 2001 - 7 листопада- С. 5-12.
3. Страхування:/ Керівник авт. кол. і наук. рец. С.С. Осадець - К: КНЕУ, 2003.- С. 322
4. Слесарук С. Статський радник // Контакти. – 2008. - №3. – С. 20-23.
5. Фурман В. Шляхи активізації розвитку брокерської діяльності в Україні // Економіст. – 2005. - № 1. – С. 58-59.

Одержано 08.04.10

УДК 725.075.8

В.В.Яцун, доц., канд. техн. наук, О.В. Яцун, студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Досвід комп'ютерного моделювання Вознесенського собору у м. Бобринець Кіровоградської області

В статті наведено результати практичної перевірки сучасних можливостей комп'ютерного моделювання в режимі реального часу. Для цього була вибрана одна з самих красивих і геометрично складних споруд міської архітектури – Вознесенський собор (м. Бобринець), а в якості основної програми для моделювання прийнято AutoCAD.

комп'ютерне моделювання, трьохмірний простір, візуальні стилі, фасад, оздоблення, AutoCAD

Метою даної роботи була практична перевірка сучасних можливостей комп'ютерного моделювання в режимі реального часу. Для цього була вибрана одне з самих красивих і геометрично складних споруд міської архітектури – Вознесенський собор (м. Бобринець), а в якості основної програми для моделювання прийнято AutoCAD. Перед початком моделювання зовнішньої частини споруди, вивчалась вся наявна інформація про саму будівлю. Основним інформаційним джерелом явилась книга Н.І. Брунова “Архітектура православних храмів”, яка вийшла з друку в 1998 р. Використовувати дану високохудожню літературу виявилось досить складно – насамперед через її формат. До того ж в підручнику зустрічались помилки і неточності. Наприклад, одна з фотографій мала половину дзеркального відображення будівлі. Для повного сприймання інформації про Храм застосовувалась маса інших джерел і навіть художніх зображень собору, що відносяться до різних періодів часу, а також просто фотографувати окремі елементи споруди.

Вознесенський собор – споруда складна, яка зводилась по частинам. Тому комп'ютерна модель також була розділена на логічні елементи: центральний і бокові стовпи, нижня частина будівлі, дзвіниця, прибудови. Кожний елемент створювався окремо по заздалегідь розробленим загальним правилам з урахуванням загального масштабу і прив'язок. Підсумкова модель збиралась з цих складових частин з зовнішніми посиланнями. Такий підхід дозволив цілому колективу студентів-п'ятикурсників одночасно працювати над усіма компонентами моделі, а керівнику в цей же час відстежувати і коректувати весь проект. Крім цього, це дозволяло в майбутньому постійно удосконалювати модель, ускладнюючи, уточнюючи або коректуючи її окремі елементи.

Підсумкова модель Вознесенського собору в основних кольорах без вибору матеріалів складала 17 файлів загальним обсягом 48 Мб. На її безпосереднє виконання, не включаючи час на вивчення документації по собору, пішло приблизно два місяці.

Після деяких порівняльних експериментів в якості основної програми для моделювання було взято AutoCAD (версія 2006). В першу чергу це визначалось точністю і універсальністю його інструментів, легкістю в роботі, а також ефективно реалізованою технологією зовнішніх посилань, завдяки яким всі роботи велись на звичайних комп'ютерах (ОЗУ 1 Гб), не перевантажуючи пам'ять. Широке використання блоків і деяких інших засобів призвело до того, наприклад, що файл з Західним стовпом отримав об'єм всього 1,3 Мб. І все таки, коли модель зібрали цілком, оперативної пам'яті 1Гб явилось вже мало – модель крутилась досить повільно.

Для зручності подальших робіт з кольорових експериментів і вуалізації, а й рівно для

взаємодії з іншими програмами складові частини комп'ютерної моделі розподілялись за шарами в залежності від матеріалів, що використовувались.

AutoCAD 2007, більш пізня розробка, має більш потужні і зручніші засоби трьохмірних побудов, але в даній роботі принципово не виходили рамки можливості версії 2006. І для моделювання Вознесенського собору її повністю достатньо. А якщо додати, що ці можливості відносяться ще до версії R14, то потенціалу пакету AutoCAD повністю вистачає.

Виконана робота по комп'ютерному відтворенню Вознесенського собору в м. Бобринець Кіровоградської області в подальшому дозволить:

- постійно удосконалювати модель, доповнюючи її деталювання все більш ускладненими елементами;
- змінювати модель з урахуванням історичних трансформацій (добудова, перебудова, пожежі, реконструкції і т.п.);
- експериментувати з оздоблювальними матеріалами, зовнішнім оформленням і освітленням приміщення;
- експериментувати з візуальними стилями і методами подачі зображення;
- експериментувати з геометрією і пропорціями моделі, розглядаючи інші (гіпотетичні) варіанти її побудови і таким чином аналізуючи хід думок і ідей авторів проекту.

В цілому виконана робота показала, що загальнодоступні сучасні технічні і програмні засоби (в даному випадку - пакет AutoCAD) дозволяють спеціалістам, які пройшли базовий курс навчання, в реальний термін моделювати архітектурні об'єкти вищого ступеню складності. А поскільки трьохмірна графіка потребує високої точності проробки вихідної документації, то є всі передумови передбачати, що в найближчий час комп'ютерне моделювання стане одним з основних засобів макетування в проектній діяльності інженера-будівельника.

Список літератури

1. Руденко В.Д., Макачук А.М., Патланжоглу М.А. Курс информатики. - Киев: Феникс, 1998. – 368 с.
2. Орловский Б.Я., Сербинович П.П. Общественные здания. М.; Высш. школа, 1978. – 271 с.
3. MathCAD 7.0 для студентів технічних спеціальностей / Федунець А.Д., Сторожевський І.М., Лисенко В.В. – Кіровоград: КДТУ, 1998. – 118 с.
4. AutoCAD при проектировании строительных сооружений. Талапов В.В. – М.: Планета, 2005. – 367 с.

В статье рассматриваются вопросы практической проверки современных возможностей компьютерного моделирования в режиме реального времени, Для этого было выбрано одно из самых красивых и геометрически сложных сооружений мировой архитектуры – Вознесенский собор в г. Бобринец Кировоградской области, а в качестве основной программы для моделирования взят AutoCAD.

This article shows us the results of practice control modern ability of computer modulation in real time. There were choose one of the most beautiful and geometric hard city architecture – Voznesenskiy church (Bobrynez), as the main program for modulation took in AutoCAD.

Одержано 08.04.10

УДК 368

К. В. Самсонова, студ. гр. ФК-08-1

Кіровоградський національний технічний університет

Досвід зарубіжних країн світу у галузі страхування

У статті висвітлено досвід організації страхових відносин у розвинутих країнах світу, можливості його застосування для подальшого розвитку ринку страхування України.

страхування, страховий ринок України, страховик, страхувальник, іноземний досвід страхування

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний етап розвитку світової економіки та міжнародних відносин, процеси ринкової трансформації національної економіки, входження України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей. Особливо актуальною є проблема формування та подальшого розвитку страхового ринку для країн із перехідною економікою, зокрема, для України, де відбуваються кардинальні зміни в економічній системі. Процеси ринкової трансформації національної економіки зумовлюють необхідність проведення наукового дослідження міжнародного ринку страхування та розробки шляхів ефективного використання світового досвіду у галузі страхування для подальшого розвитку ринку страхування України, що забезпечить успішне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, подальшу інтеграцію у світове господарство [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні відсутні в достатній кількості дослідження страхових ринків країн з перехідною економікою. Частково цією темою займалися такі науковці та практики, як О.І.Барановський, С.С.Осадець, О.Ф.Філонюк, О.М.Зальотов. Серед відомих українських досліджень з даного питання слід відзначити роботи К.Воблого, С.Осадця, В.Базилевича, А.Поддєрьогіна, Н.Внукової та ін. Питанням функціонування страхових ринків країн Східної Європи, Франції та Японії присвячені роботи вітчизняних вчених М.Мних, А.Мних та В.Фурмана. Водночас страховим ринкам країн, які вважаються основоположниками страхової справи (США, Великобританії тощо) приділено недостатньо уваги. Тому є потреба розглянути досвід організації та особливості функціонування страхових ринків США, Великобританії, Німеччини та Швейцарії.

Цілі статті. Метою статті є розгляд страхових ринків зарубіжних країн, особливостей їх побудови задля впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Страхові ринки розвинених країн уже минули період екстенсивного зростання, і їх розвиток за рахунок перевищення попиту на страхові послуги над їх пропозицією в цілому неможливий. На відміну від ринків розвинутих країн, страхові ринки країн з перехідною економікою, до яких належить і Україна, знаходяться ще в стадії формування. В цих країнах виконуються неповною мірою функції страхування, що зумовлено як рівнем платоспроможного попиту на страхові послуги, так і обмеженням прав власності, наявністю недобросовісних власників, недостатньо розвиненою системою державного регулювання національних страхових ринків таких країн, відсутністю дієвих економічних стимулів розвитку страхової діяльності [2, С.74].

Слід зазначити, що для країн з перехідною економікою загальною і об'єктивною є тенденція випереджаючих темпів надходжень страхових платежів порівняно з темпами страхових виплат. Основні підходи до страхування у зарубіжних країнах зводяться до його значної ролі у різних сферах виробництва та фінансово-кредитної системи. Розглянемо у

загальних рисах досвід організації і особливості страхових ринків зарубіжних країн на прикладі окремих держав.

Страхові компанії США – це багатофункціональні фінансово-кредитні установи, холдинги, які через дочірні компанії крім страхування, займаються наданням кредитів, здійснюють чекове обслуговування клієнтів, здійснюють операції з нерухомістю, цінними паперами, управляють майном та капіталом за дорученням своїх клієнтів. Це сприяє зміцненню фінансової стійкості страховиків в разі несприятливих ситуацій з окремими видами страхування. На страховому ринку США працює понад 8 тис. компаній, які займаються майновим страхуванням, і близько 2 тис. компаній зі страхування життя. За організаційно-правовою формою це акціонерне товариство та товариство взаємного страхування. Найбільшим попитом серед американців (3/4 усіх доходів страхування життя) користуються такі види страхування життя, як страхування на випадок смерті і страхування-внесок. Страхування-внесок передбачає виплату страхової суми після досягнення страховою особою обумовленого договором віку. Аналогом вітчизняного виду страхування є страхування на дожиття, що проводиться разом зі страхуванням на випадок смерті.

В США відсутній федеральний закон про страхування. Тут немає єдиного федерального органу, який би здійснював нагляд за страховою діяльністю [5,С.22]. Специфічною особливістю американського страхового ринку є відсутність єдиної для держави системи страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому, страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків [4;С.38].

У Швейцарії клієнтами страхових компаній є практично всі фінансово-кредитні установи, промислові, торговельні, транспортні та сільськогосподарські підприємства. Однією з умов успішної діяльності страхових компаній є їх активна інвестиційна діяльність на ринку капіталів [5,С.24].

На страховому ринку Великобританії спеціальний орган страхового нагляду в складі Департаменту торгівлі та промисловості має досить широкі повноваження щодо організаційної і троллю та втручання в діяльність страхових компаній. При встановленні фактів порушення правил страхування до страхової компанії застосовуються карні санкції аж до закриття [4,С.38].

В Японії страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями і кооперативами. При цьому, приватні компанії і державні організації зайняті пошуком прибуткових сфер для вкладання коштів, в які накоплені від страхових внесків, діючи на національному і міжнародному рівнях, їхня мета - зростання власних доходів, тому вони страхують тільки надійних партнерів. Кооперативні ж організації взаємного страхування зорієнтовані не на збільшення власного прибутку, а на задоволення потреб членів кооперативу. Ці організації приймають всіх фермерів без виключення, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлених контрактом випадках. Кооперативне страхування контролюється всіма членами кооперативу і тому розвивається раціонально. Малі внески роблять кооперативні страхові організації більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентні позиції на національному ринку страхування [4,С.39].

Отже, на сьогоднішній день найбільш розвинуті ринки страхових послуг у США і Великобританії. Цьому сприяли такі фактори, як досконала законодавча база та віковий досвід, наявність міцних фінансово незалежних та конкурентоспроможних страхових компаній, їх високий професійний рівень. Це забезпечує їх успішне функціонування як на внутрішньому, так і на світовому страховому ринку. Такий напрям діяльності страхових компаній, як залучення іноземного капіталу набуває особливого значення в розвитку національних страхових ринків, тому необхідно приділяти значної уваги регулюванню доступу на страхові ринки України. Доступ іноземних страховиків на національні ринки сприяє припливу іноземного капіталу в інші галузі, оскільки іноземні компанії вже давно займаються страхуванням різноманітних ризиків. Тому прихід іноземних страховиків є необхідним сигналом для інших інвесторів, що свідчить про сприятливий економічний

клімат у країні. В цілому залучення іноземного капіталу стимулює конкуренцію, що в свою чергу призводить до зниження тарифів на страхові послуги, забезпечує доступність страхових послуг і сприяє прихильності фізичних і юридичних осіб до страхування.

В силу того, що однією з тенденцій розвитку світового страхового ринку є застосування сучасних інформаційних технологій, зокрема Інтернет-продаж страхових продуктів, то можна запропонувати українським страховим компаніям використовувати такі ж технології в своїй діяльності. Це збільшить кількість страхувальників за рахунок зручності процесу страхування і більш низьких цін порівняно з продажами в звичайному режимі [6; С.51]. Є також пропозиція щодо створення локальних страхових зон або навіть єдиної страхової системи. Але для цього у суміжних сферах соціально-економічного й політичного життя ми спостерігаємо недостатньо високий рівень інтеграції, що, на думку фахівців, суперечить регіональним інтеграційним процесам. Та на прикладі гострої конкуренції на світовому ринку основних страхових центрів – Західної Європи, Північної Америки та Південно-Східної Азії та їх інтеграції з метою створення регіональних страхових блоків. Тому можна стверджувати, що інтеграційні процеси в Україні в сфері страхування можливі. Найшвидшим способом приєднатися Україні до страхових блоків є вхід до Європейського Союзу, адже в його межах повним ходом іде формування єдиної західноєвропейської страхової системи [3; С.97]. Збереженню високих темпів розвитку страхової індустрії в Україні сприятимуть: наявність великої кількості незастрахованих об'єктів, зростання страхової культури, необхідність захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, розширення споживчого кредитування, іпотеки, підвищення управлінської культури у вітчизняних страхових компаніях. [5; С.76].

Висновки. Деякі країни з перехідною економікою мають вищий рівень розвитку, ніж Україна, тому аналіз їх досвіду буде корисним для нас. Адже нам необхідно володіти всією інформацією про світові тенденції розвитку страхових послуг країн, що розвиваються, з метою прогнозу тих тенденцій, які на нас чекають в майбутньому.

Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні завдяки врахуванню тенденцій і особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин. У процесі глобалізації світового страхування розвиток страхового ринку України може відбуватися як шляхом орієнтації страхової політики на підвищення конкурентоспроможності національної страхової системи, так і за інертним сценарієм, коли державна політика страхування повторюватиме помилки і прорахунки минулих років. Дуже важливо мінімізувати їх, спираючись на наукову обґрунтованість, виваженість здійснених заходів соціально-економічної стратегії демократичної держави України, що обрала курс на інтеграцію у світогосподарські зв'язки [3; С.103].

Деякі країни з перехідною економікою мають вищий рівень розвитку, ніж Україна, тому аналіз їх досвіду буде корисним для нас. Адже нам необхідно володіти всією інформацією про світові тенденції розвитку страхових послуг країн, що розвиваються, з метою прогнозу тих тенденцій, які на нас чекають в майбутньому.

Список літератури

1. Гутко Л.М. Досвід провідних країн світу у галузі страхування // Економіка, фінанси, право. – 2005.-№11. С.22-24.
2. Євченко Ю.В Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України) // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Київ – 2007р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/07/04/20/3051>
3. Плиса В.Й. Інтеграція страхового ринку України у світовий страховий простір.-2002.-№7.-С.94-103.
4. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн // 2002.-№5. – С.38-39.
5. Фурман В.М. Особливості формування страхових ринків країн з перехідною економікою // Економіст. – 2008.-№8. – С.74-76.

6. Фурман В.М. Світові тенденції розвитку страхових послуг // Економіст. – 2004. –№8. –С.50-53.

Одержано 09.04.10

УДК. 336.77(075.8)

О.В. Яцун, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості інфляційних процесів в Україні

В статті досліджується причини інфляційних процесів, наведені види інфляції, статистичні дані інфляційних процесів в Україні за 2007-2009 роки, запропоновано заходи виходу із кризи.

інфляція, інфляційний процес, економічна криза, дефляція, імпорт дефляції

Забезпечення стабільності грошової одиниці є важливою передумовою економічного розвитку будь-якої країни. Створення цієї передумови є особливо актуальним для України, оскільки індекс споживчих цін як основний індикатор інфляції в Україні суттєво коливається і має тенденцію до прискореного зростання. Так, з 2003 по 2008 рр. його значення змінювалось у діапазоні від 108,2% до 122,3%, в той час як у європейських країнах, куди Україна має інтегруватись, цей показник інфляції, як правило, не перевищує 103%. Такі високі та нестабільні темпи інфляції важко піддаються якісному прогнозуванню, про що свідчать постійні відхилення державних прогнозів від фактичних значень інфляції. Усе це суттєво ускладнює планування і здійснення будь-якої господарської діяльності, підриває довіру суспільства до державної влади та викликає високі інфляційні очікування. Тому виникає об'єктивна необхідність підвищення ефективності державного регулювання інфляційних процесів в Україні.

Питання, пов'язані з проблемами управління інфляцією в перехідній економіці, широко висвітлюються у працях таких вчених, як А.Гальчинського, В. Гееця, С. Дзюбика, Б. Кваснюка, М. Ковалю, Т. Ковальчука, О. Мельника, В. Найдьонова, М. Савлука, А. Савченка, В. Степаненко та інших. Але незважаючи на велику кількість наукових публікацій і певні досягнення в теорії і практиці управління інфляційним процесом, дана проблема продовжує залишатися предметом наукових досліджень.

Метою статті – розкрити суть та особливості інфляційних процесів, простежити її вплив на інші сфери економічного життя та дослідження динаміки інфляційних процесів в Україні за останні роки.

Трансформаційні економічні перетворення системного характеру в Україні були започатковані ще під час її перебування у складі колишнього СРСР. Сукупність їх зводиться до переходу від планово-розподільчої економічної системи до ринкової. Проте з розвитком цих перетворень все гостріше в Україні постає проблема інфляції.

В економічній теорії існує кілька поглядів на сутність та причини інфляції. У вітчизняній науці та у правлячих колах України нині переважають погляди на це явище виключно як на грошовий феномен, пов'язаний із надмірною емісією. Через це боротьба з нею проводиться у напрямі адміністративного скорочення емісії. Однак жорстке обмеження приросту грошової маси не могло не вплинути на стан економіки, що привело до поглиблення системної кризи. Виявом її стали поглиблення спаду виробництва, збільшення

безробіття, різке зростання бюджетної, взаємної та інших видів заборгованості, помітне посилення кризи неплатежів тощо. Проблема інфляції, хоча й змінила форму, але не зникла. Всі ці негативні процеси створюють реальну загрозу вітчизняній економічній безпеці.

Саме такий стан речей виводить на перший план комплексний підхід до розгляду причин та наслідків сучасної інфляції. Він мав багато прихильників у західній літературі, а нині його подальша розробка та застосування щодо умов ринкової трансформації економічної системи України стає надзвичайно важливою проблемою. Значимість цієї проблеми визначається тим, що темпи та характер інфляції є результатом сукупного впливу системи найрізноманітніших чинників, пов'язаних зі змінами всієї системи суспільних відносин та інституцій у перехідний період. І зараз інфляція в Україні виявила себе як системне утворення, якому притаманні розгалужені зв'язки не тільки з грошовим обігом, а й з усією економічною системою суспільства. Тому і подолати її можна лише при комплексному, системному підході, який враховує всю сукупність специфічно національних умов.

Головними причинами інфляції є такі фактори, як монополізація економіки (зокрема, процеси монополістичного ціноутворення), зростання державних затрат на воєнні цілі, широке використання дефіцитного фінансування, надмірна кредитна емісія, зростання кількості безробітних та ін. Деякі з них впливають і на інфляційні процеси в Україні.

Крім внутрішніх причин інфляції, існують і зовнішні фактори. Це насамперед зростання цін на імпортовані товари та послуги. Згідно з оцінками спеціалістів подорожчання нафтогазової групи енергоносіїв на 1 % зумовлює зростання оптових цін у промисловості на 0,23 %, у всій економіці — на 0,22%. Зовнішніми причинами інфляції в Україні є необґрунтоване встановлення валютного курсу при конвертації валют, доларизація української економіки, Вступ в ЄС вимагає обмеження річного рівня інфляції до 2 %. За високих темпів інфляції впродовж тривалого проміжку часу (що свідчило про нестабільність існуючої грошової системи) уряди багатьох країн проводили грошові реформи. З метою сприяння проведенню радикальних ринкових реформ в Україні, забезпечення економіки стабільною національною валютою та відповідно до Указу Президента України від 25 серпня 1996 року «Про грошову реформу в Україні» вводилась національна валюта – гривня [1].

Держава, організуючи раціональну грошову політику і домагаючись скорочення бюджетного дефіциту, підходить до проблеми інфляції з боку попиту, намагається відрегулювати його так, щоб зняти інфляційну нерівновагу ринків. Коли ж держава допомагає структурним перетворенням і налагоджує конверсію військового виробництва, то відкривається другий шлях наступу на інфляцію - той, що проходить через товарну пропозицію.

Вводячи в дію регулюючі механізми (насамперед податкові й кредитні), держава допомагає розширити продаж наукоємних, технічно-досконалих товарів і послуг (побутової електроніки, засобів зв'язку, інформації тощо), сформувати нові динамічні ринки. Приріст пропозиції, компенсуючи надлишковий попит, впливає на зниження ціни, гальмує інфляцію.

Ефективна антиінфляційна стратегія має бути побудована так, щоб звести до мінімуму вплив на національну економіку зовнішніх інфляційних імпульсів, особливо тих, що пов'язані з переміщеннями через кордони спекулятивних капіталів. Оскільки рух капіталів отримує концентроване вираження в сальдо платіжного балансу, необхідно зняти його інфляційний ефект [2].

Припустимо, що сальдо платіжного балансу позитивне, тобто в даній країні має місце чистий приплив капіталів з-за кордону. Останнє, далі, поділяється на два основні потоки. Деякі капітали проникають у банківську систему, частково переводяться в національну валюту і, перетворюючись, припустимо, у короткострокові кредити, набувають ліквідної форми, поповнюють запас грошей в економіці. Інший потік капіталів приймає уряд, який бере позики за кордоном, даючи свої боргові зобов'язання. І в тому, і в іншому випадку інфляційні ефекти очевидні. І їх можна зняти, коли на виручку прийде національний

центральный банк. У зазначених ситуаціях йому доведеться суттєво розширити обсяг продажу державних цінних паперів для того, щоб зменшити збільшену грошову масу, переправити певну її частину в централізовані резерви [3].

Особливе місце в антиінфляційній діяльності займає державне регулювання валютного курсу. Первісне співвідношення валют різних країн залежить від співвідношення цін на товари, які надходять в обмін. Курс валюти в принципі має бути таким, щоб продавцеві товару було байдуже, за яку валюту його продавати. Наприклад, якщо ціна тонни пшениці на ринку однієї держави становить 100 дол., а на ринку іншої - 100 тис.крб., то курс останнього щодо цього товару становитиме 1000 крб. за дол.

В умовах товарного дефіциту і зменшення обсягів виробництва курс національної валюти кон'юктурно знижується через підвищений попит на імпорт. Держава своїми часто необґрунтованими діями може сприяти "збільшенню" попиту на імпорт, на іноземну валюту.

Торговельний посередник скуповує інвалюту, за неї імпортує товар, який продає з прибутком, знову купує іноземну валюту і т.д. За невеликого дефіциту це сприяє наповненню ринку, після чого попит на іноземну валюту зменшується а валютний курс знову підвищується. Але коли дефіцит гострий і наростаючий, а виробництво різко скорочується - ринок не врівноважується, курс іноземної валюти під тиском шаленого попиту зростає дедалі вище. Він ще підігривається лихварством і вивезенням валюти за кордон. Такий спекулятивний вихор стає важливим чинником інфляції. [4]

Дієвими засобами короткострокової антиінфляційної політики можуть стати масований імпорт споживчих товарів і часткова реалізація державних стратегічних запасів. У країнах з неринковими економіками, зокрема в українській, залишається ще й такий антиінфляційний резерв, як продаж населенню частини нагромаджених підприємствами матеріальних ресурсів виробничого призначення. Варто застерегти, що з кожним витком інфляції сила цього резерву стає дедалі меншою.

Інфляція є макроекономічним явищем, оскільки і причини його виникнення і наслідки пов'язані зі змінами, що стосуються загальної економічної рівноваги. Найпоширенішим є розуміння інфляції як такої ситуації в економіці, за якої кількість грошей в обігу перевищує потребу в них, зумовлену грошовою оцінкою товарної маси. Наслідком такої невідповідності грошової маси сукупній ціні товарів є знецінення грошової одиниці й загальне підвищення цін на товари та послуги. Щодо України, то можна сказати, що найбільш істотним негативним явищем в економіці на етапі її ринкового реформування виявилась інфляція.

Доведено можливість і необхідність впливу на інфляційні процеси в Україні, використовуючи в якості важелів визначені економічні параметри, які перебувають у значному кореляційному та опосередкованому зв'язку з рівнем інфляції, основу якої складають економічна, банківська і фінансова сфери держави в межах єдиного правового поля як один із шляхів стримування інфляції, а також прискорення темпів економічного зростання та покращення соціального стану населення. Подальше дослідження питань інфляції є актуальним для економіки як України так і світової в цілому.

Список літератури

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 851 с.
2. Ватаманюк З.Г., Панчишин С.М. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка. – К.: Альтернативи, 2003. – 610 с.
3. Панчишин Степан. Макроекономіка: Навч. посібник. Вид. 2-ге, стереотипне. – К.: Либідь, 2002.
4. Базилінська О.Я. Макроекономіка : Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005.

Одержано 12.04.10

УДК 543.97

О.І. Семеняка, студ. гр..АГ-09, Н.Г. Возна, ст. викл.,
В.Г. Волошина, зав. лабор.

Кіровоградський національний технічний університет

Матеріалістична діалектика та проблема хімічної еволюції

Сучасний погляд на ідею еволюції, хімії як науки у зв'язку з еволюційними ідеями, розвинена в хімії. **метод досліджень, систематизація, проблема вивчення, специфіка хімічної форми руху**

Хімія в системі сучасного природознавства займає двозначне положення: її охоче визнають як необхідну наукову основу для розуміння біологічних, геологічних явищ, для створення технологічних процесів, але не зрідка їй відмовляють в статусі теоретичної науки, зводячи до квантової механіки, статичної фізики, термодинаміки.

Якщо ми хочемо сформулювати загальні принципи, з яких може бути виведена широка область спостережуваних фактів існує певна відмінність між фізикою і хімією. Якщо ж ми говоритимемо на рівні сучасної атомної і ядерної фізики, то такої відмінності більше не буде. Дінгл писав: «Істина в тому, що хімія дійсно не має місця в строгій науковій системі» [1].

Кант не вважав хімію наукою, оскільки до неї не прикладена математика, вона позбавлена дедуктивних основ; сучасні спрощувачі хімії відмовляють їй в самостійній теоретичній базі, посиляючись на те, що властивості молекул можна математично вивести з деяких дедуктивних принципів, пов'язаних з поведінкою атомних ядер і електронів. Крайні вихідні позиції зійшлися в своєму результаті [2].

І справді, сучасна квантова механіка і статична термодинаміка відкрили кількісні закономірності будови і реакційної здатності молекул. Таємнича хімічна спорідненість пояснена на основі взаємодії ядер і електронів, з'ясована природа валентності, просторових характеристик молекул, встановлений зв'язок будови з електричними, магнітними і іншими фізичними властивостями хімічних сполук. Сучасна обчислювальна техніка дозволила створити «комп'ютерну» хімію, пророчу існування таких молекулярних структур, які ще не дані в експерименті. Визначені енергетичні дороги багатьох хімічних перетворень. Віднині і назавжди хімізм не може тлумачити без залучення фізичних закономірностей.

Ідея еволюції, розвинена в хімії, виникла не відразу. Спочатку вона розпливалася, розчинялася в загальних уявленнях про зміни, перетворення речовин. Натурфілософія класичної старовини не знала відмінностей між процесами хімічними і фізичними, змінами агрегатного стану тіл і хімічними перетвореннями речовин. Стихійна діалектика древніх включала вчення про загальний круговорот речовин на основі взаємних переходів, трансмутації первинних елементів, встановлених ще Арістотелем.

Шеллінг в роботі «Ідеї до філософії природи» визначив хімічний процес як вищу єдність, тотальність магнетизму і електрики. Він чітко відмежував механічне переміщення як нижчу форму руху матерії від хімічної зміни: «Протилежністю механічного є хімічний рух. Перше передається тілу за допомогою зовнішньої сили, друге хоча і викликається зовнішніми причинами, але, як здається, здійснюється внутрішніми силами. Перше передбачає частковий спокій в рухомому тілі, друге, навпаки, передбачає частковий рух в нерухомому тілі» [3].

Лавиноподібне накопичення в XIX ст. конкретного матеріалу про тисячі хімічних

сполук зажадало його загального розгляду і систематизації.

Елементи періодичної таблиці Менделєєва спочатку розглядалися як незмінні, не зв'язані один з одним єдиним ланцюгом походження. Лише відкриття радіоактивності корінним чином змінило розуміння періодичного закону, розкривши його внутрішню еволюційну природу [4].

Розвиток астрофізики в сучасну епоху дозволяє у загальних рисах намітити дороги формування хімічних елементів у Всесвіті. Цей процес протікає в надрах зірок, а для важких елементів - у вибухаючих найновіших зірках або ядрах галактик. Але процес еволюції ядер атомів, хімічних елементів не є власне хімічною еволюцією, тобто розвитком речовини на молекулярному рівні [5].

Поступово хімікам ставала ясною фундаментальна закономірність загальної взаємодії сил і форм руху в природі. Зв'язок хімізму з теплотою і світлом був відомий давно.

Хімічна форма руху виявила свій зв'язок з простою механічною формою і на рівні механіки молекул (їх коливання, внутрішні повороти, деформації, конформаційні переходи), і при вивченні масопереносу в результаті дифузії, перемішування, переміщення речовин в умовах реакції, і, нарешті, у формі квантової механіки, що відобразила природу молекулярних сил.

Наступною специфічною формою причинності в хімії є каталітичний контроль, здатний прискорювати або уповільнювати процес, не порушуючи положення рівноваги. Вся біохімія є царством складно побудованих органічних каталізаторів - ферментів. Вельми важливим різновидом каталізу є автокаталітичні реакції, при яких виникаючий продукт сприяє відсвічуванню собі подібних молекул.

Надалі, хімія стикається з ланцюговими реакціями, що виникають по механізму пускової причинності, коли вихідний поштовх, що часом здається випадковим, наводить в дію лавиноподібний процес синтезу або розпаду речовини. Ці явища можна виявити і при полімеризації малих молекул у високомолекулярне з'єднання, і при вибуху порохового заряду.

На рівні каталітичних і ланцюгових процесів виникає проблема внутрішніх механізмів регулювання швидкості і спрямованості хімічної реакції. Тут відбувається зімкнення з явищами, які описуються в термінах кібернетики і теорії управління: виникають зворотні зв'язки, автоколивальні зміни системи, перерозподіл енергії між основною реакцією і регуляторними механізмами (сорбція, конформаційні зміни, транспорт). Так поступово формуються властивості молекул як носіїв інформації.

Всупереч думці, що затвердилася і широко поширилася, сучасна хімія не вичерпується вивченням складу, будови і властивостей хімічних сполук. Швидше її можна назвати наукою про атомно-молекулярну історію природних і штучних тіл.

Всупереч Гегелю, який зняв проблему виникнення живого в ході хімічної еволюції, Енгельс, спираючись на дані сучасної йому науки і принципи матеріалістичної діалектики, розкрив еволюційну спрямованість хімічного процесу [6].

Хімічне перетворення речовини в природі створило основу для розуміння хімічної еволюції. Історичний метод в хімії виник в першу чергу в результаті прогресу двох гілок природознавства: геохімії і біохімії. Перша просліджує дійсну долю хімічних сполук в неживій, а друга - в живій природі.

На сучасному етапі наукового пізнання є проблема походження життя.

Багатостадійний історичний процес, найважливішою складовою частиною якого є хімічна еволюція речовини від простих з'єднань до неймовірно складних молекул білкової природи. Гіпотеза Опаріна відкрила ключ до хімічного моделювання процесів формування вихідних молекул амінокислот, нуклеїнових підстав, вуглеводів в умовах гіпотетичної первинної атмосфери Землі [7].

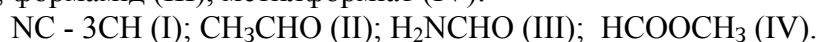
Вивчення хімічного складу космічних об'єктів ведеться з тих пір, як були розроблені спектральні методи дослідження речовини. Ці дослідження мали величезне значення; вони

дозволили встановити склад зоряних атмосфер, туманностей, комет, планет Сонячної системи.

Дію, що революціонізувала, на тлі космохімії надав новий метод досліджень: виявлення молекул в радіочастотному діапазоні. Розвиток радіоастрономії привів до несподіваних відкриттів, що перетворюють наші уявлення про хімічні явища в космосі.

Якщо раніше ми не зважали на можливість виникнення в космосі простих систем типу H_2 , C_2 , CH , то тепер обстановка круто змінилася. У космосі виявлено багато простих неорганічних молекул: H_2O , NH_3 , SO , SiO , H_2S , мабуть, присутні і деякі з'єднання металів. Найбільш вражаюче те, що міжзоряне середовище виявилось гігантською лабораторією органічного синтезу.

Уява хіміка уражена виявленням в космосі таких складних молекул, як ціанацетилен (I), ацетальдегід (II), формамід (III), метилформіат (IV):

Пізніше були виявлені наступні, складніші ланки еволюційного ланцюжка при вивченні речового складу метеоритів і місячних порід, доставлених з нашого вічного супутника космічними апаратами [8].

У метеоритах знайдені аліфатичні і ароматичні вуглеводні, попередники нуклеїнових кислот-аденін і гуанін, а також простий хімічний попередник хлорофілу - порфірін.

Проте не лише небесні, але і сповна земні події останніх десятиліть далеко просунули наше розуміння хімічної еволюції. Одним з етапів якої є виникнення і швидкі успіхи палеобіохімії і палеоорганічної хімії - наук про історичну долю з'єднань вуглецю впродовж мільярдів років розвитку нашої планети.

Таким чином, поступово в природознавстві Новітнього часу прокладається єдина дорога від еволюційної космохімії до еволюційної біохімії, від хімії міжзоряних хмар матерії до хімії метеоритів, планет, Місяця і, нарешті, Землі.

Список літератури

1. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. М., 1963. С. 81.
2. Лебег А. Об изменении величин. М., 1938. С. 17.
3. Сессия ВАСХНИЛ. 1948. Стенографический отчет. М., 1948. С. 15.
4. Эйнштейн А. Творческая биография // С. 36.
5. Энгельс Ф. Письмо П.Л.Лаврову // Летописи марксизма. Кн. 5. 1928.
6. Ленин В.И. Конспект лекций Гегеля по истории философии. Кн. 2. 1932.С. XII.
7. Фесенков В.Г. Указ. соч. С. 124.
8. Тамм И.Е. А.Эйнштейн и современная физика. // Эйнштейн и современная физика. М.,1956. С. 87.

Одержано 20.05.10

УДК. 657

О.В. Яцун, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Амортизаційна політика підприємства

В статті досліджується амортизаційна політика, механізм створення амортизаційних фондів та особливості впливу амортизаційної політики на інвестиційні процеси.

амортизація, амортизаційні відрахування, основні фонди

Україна на шляху до інтеграції і гармонізації з країнами-членами ЄС, формування єдиного економічного простору з традиційними економічними партнерами, зокрема Росією, Білоруссю, Казахстаном, прагне уніфікувати існуючу систему бухгалтерського обліку, яка у сучасних умовах змінюється й удосконалюється відповідно до міжнародних стандартів. Тому процеси стандартизації та удосконалення системи бухгалтерського обліку України із застосуванням міжнародних стандартів, вибору раціонального методу амортизації основних засобів є актуальними і нині. Це обумовлюється об'єктивними причинами та підтверджується появою наказу Міністерства фінансів України №561 від 30.09.2003 р. "Про затвердження методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів".

Основною метою даної статті є розкриття сутності амортизаційних відрахувань, механізму відрахування та амортизаційних фондів та практичних проблем управління відтворенням основних фондів на підприємстві.

Проблеми нарахування й обліку амортизації основних засобів перебувають під особливою увагою економічної науки. Дослідженню питань амортизації присвячено праці радянських вчених А. Аракеляна, А. Баранова, В. Будаєва, А. Додонова, Л. Кантора, Я. Кваші, П. Павлова, А. Первухіна та ін.

Значний внесок у розробку теоретичних і методологічних підходів до вирішення проблемних питань амортизації зробили сучасні українські вчені З. Борисенко, О. Бородкін, Ф. Бутинець, М. Василюк, Н. Виговська, С. Голов, Г. Кірейцев, Я. Крупка, Є. Мних, В. Орлова, Ю. Осадчий, М. Пушкар, П. Саблук, А. Фукс, П. Хомин, М. Чумаченко, В. Швець та ін [1].

Перехід на ринкові умови господарювання, запровадження комерційних засад у діяльність підприємств, приватизація державних підприємств потребують нових підходів до формування фінансових ресурсів. Так, нині збільшується значення прибутку, амортизаційних відрахувань та позичкових коштів у формуванні фінансових ресурсів підприємств. Усе це змушує підприємства виявляти ініціативу та винахідливість. Раціональне застосування амортизаційної політики на підприємстві є важливою ланкою його фінансового управління і дає можливість керівництву підприємства розширити виробництво чи створити новий напрям бізнесу.

Зміст амортизаційної політики підприємства та держави складає взаємодія економічних категорій та важелів, які виявляють свою дію через сутність і функції амортизації. Це досягається в процесі оптимізації розподілу та перерозподілу національного доходу як на мікроекономічному, так і на макроекономічному рівні, тобто на рівні підприємств та на загальнодержавному рівні [3].

На макроекономічному рівні фінанси підприємств забезпечують формування фінансових ресурсів країни через бюджет та позабюджетні фонди.

На мікроекономічному рівні під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є у розпорядженні підприємств.

Необхідно зосередити свою увагу на тому, що управління амортизаційною політикою являється найважливішою сферою діяльності будь-якого суб'єкта ринкового господарства. Передусім це зумовлено швидкими змінами у технології виробництва, у якій основу складають сучасні обладнання. Для розв'язання існуючої проблеми в амортизаційній політиці необхідно опиратися на сам термін "амортизація", а потім вже починати з відповідних рахунків проведених за період визначеного моменту часу.

Останнім часом амортизаційна теорія економічного зростання почала знаходити все більше прихильників і в нашій країні [2].

Неточним також являється трактування амортизації як процесу перетворення вартості із товарної в грошову. Це знову ж таки мотивується тим, що амортизація охоплює не весь процес перетворення вартості засобів праці з виробничої форми в грошову, а являється лише складовою частиною цього процесу, оскільки весь він охоплює такі стадії як: виробниче використання, перенесення вартості засобів праці на виготовлену продукцію, створення амортизаційного фонду, відтворення зношених основних засобів в нові засоби праці.

На сьогодні відсутні чіткі правила (рекомендації) щодо вибору методу амортизації, який був би найкращий для підприємств різних організаційно-правових форм та галузей, об'єктів основних засобів та способів їх використання.

Недостатність вільних власних коштів у підприємств, невиваженість у прийнятті рішень щодо оновлення основних фондів на підприємствах призводить до технологічної застарілості обладнання, що спричиняє вироблення неконкурентоспроможної продукції, незадоволення попиту, який постійно змінюється, непристосування до умов ринкової конкуренції [4].

При прийнятті рішення з оновлення основних фондів підприємствам необхідно враховувати обмеження і додаткові вигоди від механізму амортизації при оновленні основних фондів.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що правова система повинна забезпечити не декларування амортизаційної політики держави, а реальні умови для розвитку підприємницької діяльності, у тому числі шляхом продуманої податкової політики, спрямованої на стимулювання інвестиційної діяльності.

Список літератури

1. Короткевич О.К. Основне протиріччя державної амортизаційної політики // економіст.-№3, -2000
2. Ватаманюк З.Г., Панчишин С.М. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка. – К.: Альтернативи, 2003. – 610 с.
3. Господарський кодекс України від 16.01.03.
4. Сенчішок С.В. Аналіз основ амортизаційної політики в Україні. – К.: 2008.

Одержано 12.04.10

І.С.Трубіна, студ. гр. МЕ 06-1, В.В.Баранов, канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Проектування організації виробництва

Проектування організації виробництва – це процес розробки організаційної, технологічної і планово-економічної документації, необхідної для створення і здійснення на практиці виробничої системи.

Проект організації виробництва включає:

- загальносистемні дані – виробнича структура підприємства, система управління, склад і чисельність кадрів, система оперативно-виробничого планування;
- організаційні рішення, які відносяться до підсистем – технічна підготовка виробництва, організація виробничих процесів, виробнича структура підприємства, матеріально-технічне забезпечення, служби маркетингу і збуту;
- організаційні рішення по елементах виробничого процесу – організація праці робітників, функціонування знарядь праці, рух предметів праці, інтеграція елементів виробництва в єдиний процес;
- рішення по встановленню економічних відношень в процесі виробництва – формування колективів структурних підрозділів, системи оплати праці і стимулювання працівників;
- організаційні проекти підрозділів підприємства – філіалів, участків, робочих місць;
- безперервне, гнучке, динамічне вдосконалення організації виробництва.

В залежності від розмірів підприємства, масштабів і типу виробництва, номенклатури і асортименту продукції, строків освоєння виробничих потужностей проектування організації виробництва складається із таких елементів:

- передпроектна підготовка;
- технічний проект;
- робочий проект;
- впровадження.

Стадії проектної підготовки – це:

- а) розробка загальної концепції організації виробництва;
- б) здійснення комплексного обстеження об'єкту проектування;
- в) розробка техніко-економічного обумовлення виробничої системи;
- г) формування і затвердження технічного завдання на проектування.

Стадії технічного проекту – це:

- а) розробка основних положень системи організації в-ва, принципів їх функціонування, методів зв'язків з іншими підрозділами;
- б) прийняття рішень по інформаційному забезпеченню і системі документообігу.

Стадій робочого проекту:

- а) розробка комплексу робочої кокументації:

- структурні схеми;
- організаційно-планові розрахунки;
- формування нормативної і інформаційної бази;
- організаційні процедури і документи;
- посадові інструкції і положення;
- стандарти підприємства;
- програмне забезпечення.

Стадії впровадження:

- а) навчання і психологічна підготовка персоналу;
- б) введення в дію нових інструкцій і положень;
- в) перебудова виробничої і управлінської структури;
- г) введення нових систем оплати і стимулювання праці працівників; підприємства.

Важливу роль в проектуванні організації виробництва має організація проектування.

Методи організаційного проектування:

– **оригінальний метод** характеризується тим, що всі види проектних робіт орієнтуються на створення індивідуальних проектів, максимально враховуючи особливості даного підприємства;

– **типовий метод** – створювана система розбивається на складові компоненти і для кожного з них розробляються закінчені проектні рішення, які потім з деякими модифікаціями використовуються для проектування виробничої системи. Результатом цього методу є індивідуальний проект організації виробництва;

– **автоматизований метод** проектування базується на застосуванні ЕВМ на всіх видах робіт.

Отже, підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що комплексний організаційний проект виробничої системи – це комплекс проектної документації, який регламентує всю сукупність організації виробництва, праці і управління, розроблений на базі досягнень науки і передового досвіду з врахуванням вимог, які пред'являються до виробничої системи і забезпечують її ефективне функціонування.

Список літератури

1. Васильков В. Г. Організація виробництва: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 524 с.
2. Руденко П.О., Романенко В.П. Системи технологій. Конспект лекцій. -Чернігів: 2002. - 155 с.
3. inpos.com.ua/199

Одержано 12.04.10

УДК 330.342

В.О. Буряк, студ. гр. ФК 08-1, К.В. Самсонова, студ. гр. ФК 08-1

Вплив соціальних факторів на становлення сучасної вітчизняної економіки

У статті розглядається вплив соціальних умов на формування сучасної вітчизняної економіки, висвітлюються проблеми соціальної стратифікації України та її взаємозв'язок з економічним зростанням, пропонуються шляхи подолання зазначених складнощів.

соціальні фактори, становлення, економіка.

Постановка проблеми та її актуальність. Проблема впливу стратифікаційної системи на формування економічної стратегії України, безперечно, важлива з огляду її практичного значення, адже її розв'язання створить можливості для вдосконалення механізмів економічного розвитку держави. Оскільки дана проблема перебуває на межі двох наук соціології та економіки. Це створює певні труднощі її теоретичного осмислення, зокрема у виборі відповідного методологічного підходу. Як наслідок, сучасні дослідники рідко зосереджують свою увагу на цьому питанні. Звідси випливає актуальність нашого дослідження – спроби осягнення проблеми впливу стратифікаційної системи на українську економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціальних умов і механізмів формування сучасної економіки України знайшли відображення в працях таких учених як О.В. Пшеничнюк, І.З. Танчина, О.В. Романовської, С.С. Бродовської, Н.В. Ковалівко.

Метою дослідження є визначення головних соціальних факторів, що сприяють формуванню сучасної вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні, для України характерна ситуація паралельного існування двох різних соціальних структур: старої, що проявляється в традиційних солідарних утвореннях (робітничий клас, селянство й інтелігенція), котрі також зазнали певних змін, та нової соціальної структури, що склалася внаслідок інституційних змін і проявляється в таких соціокультурних одиницях, як підприємці, банкіри, особи вільних професій, безробітні, групи протиправної поведінки тощо. Дана ситуація не сприяє становленню сучасного ринкового суспільства в Україні, а навпаки, гальмує її розвиток. надмірна розпорошеність суспільства, строкатість і мозаїчність його соціальної структури. Надмірна розпорошеність суспільства, строкатість і мозаїчність його соціальної структури – це наслідок такого співіснування, а також кількісних і якісних змін, які відбулися в робітничому класі, селянстві й інтелігенції [1, С.45].

Суттєві зміни відбулися також у системі визначальних чинників соціального статусу індивідів. За даними соціологічних досліджень, самоідентифікація соціального статусу відбувається переважно за єдиним критерієм – економічним – за умов зниження ролі інших критеріїв – освітніх, кваліфікаційних, престижних тощо [2, С.122]. Як відомо, тенденція зведення багатоманітних чинників соціальної стратифікації до економічного є провідною ознакою саме бідних країн.

Формування страти бідних унаслідок спадної мобільності більшості населення – ще одна суттєва особливість соціальної структури українського суспільства. Бідність визначається як неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, що вважається нормальним і звичним для цього суспільства [3, С. 70].

На наш погляд, як дуже небезпечну тенденцію, котра перешкоджає формуванню сучасної конкурентноздатної економіки, в соціальній структурі України слід кваліфікувати ситуацію, що склалася із "середнім класом". Помилково говорити про його повну відсутність, тому що впровадження ринкових реформ закономірним наслідком має появу середнього класу. Очевидно правильніше буде сказати, що в сучасній Україні середній клас у традиційному для Заходу розумінні ще не склався взагалі. Адже на Заході один із найголовніших критеріїв при виділенні середнього класу – дохід – тісно пов'язаний з іншими характеристиками: рівнем освіти, професійної підготовки, місцем праці. В Україні нині рівень доходів і стиль життя дуже різні. Єдиним критерієм, який можна використовувати для виділення категорії населення України, яка претендує на приналежність до середнього класу, сьогодні є тільки рівень доходів [4, С. 67].

Середній клас в Україні формується переважно від обслуговування багатих, а не від реального виробництва. Той середній клас, а фактично його зародок, який є в Україні, неспроможний ефективно виконувати роль буфера в дихотомії "багаті-бідні".

Науковці вважають, що формуванню сучасної економіки в Україні перешкоджають чинники, пов'язані з недостатньо розвиненими соціальними якостями населення. Наприклад, академік Ю.Пахомов, директор Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України вважає, що економіка великою мірою визначається саме цими чинниками, або ментальними, соціально-психологічними особливостями страт населення.

Висновки. Як показує світовий досвід економічне зростання країни супроводжується різкими диспропорціями як в регіональному розвитку, так і в соціальній сфері. Вирішення даних проблем покладено має здійснювати держава [5, С. 18].

Соціальний розвиток – це і наслідок, і вирішальний фактор економічного зростання, адже підвищення рівня життя є стимулом до праці, джерелом платоспроможного попиту, гарантією довіри громадян до владних структур. Для піднесення рівня життя населення України необхідно впроваджувати заходи державної політики, спрямовані на найраціональніше використання результатів економічного зростання: створення умов для зростання ВВП на основі збільшення зайнятості, підвищення продуктивності праці й оплати праці, посилення ефективності діючої системи трансфертних платежів, забезпечення соціальних стандартів (зокрема, мінімальної заробітної плати) тощо.

Список літератури

1. Бродська С.С., Оксамитна С.М. Класова самоідентифікація населення України // Наукові записки НаУКМА. Серія: Соціологічні науки. – 2001. – Т. 19. – С. 44-50.
2. Танчин, І.З. Соціологія: навч. посібник. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007.–351 с.
3. Соціологія: посібник для підготовки до іспитів/ О.В. Пшеничнюк, О.В. Романовська. – 4-те вид. Стереотип. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008.–172 с.
4. Соціологія: Підручник/ Городяненко В.А. та ін..–2-ге вид., переоб. і доп.–К: Академія, 2003.–560 с.–«Альмаматер».
5. Звіт з людського розвитку в Україні за 2008 рік. Людський розвиток і європейський вибір України.

Одержано 14.04.10

УДК 657.6

В.О. Буряк, студ. гр. ФК 08-1, К. В. Самсонова, студ. гр. ФК 08-1, С.Е. Титаренко, студ. гр. КС 06

Аудит як незалежна форма контролю за діяльністю суб'єктів господарювання

У статті досліджуються сутність, мета та специфіка аудиту, його правове регулювання.
аудит, контроль діяльності

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах формування ринкових відносин та різноманітності форм власності виникла необхідність удосконалення функцій управління процесом виробництва, що викликало потребу створення госпрозрахункових органів фінансового контролю, тобто аудиту.

У світовій практиці аудит набув значного поширення. Основною передумовою аудиту є взаємна зацікавленість підприємства (фірми) в особі його власників (акціонерів), держави в особі податкової адміністрації і самого аудитора в забезпеченні реальності та достовірності обліку і звітності. Аудит є обов'язковою частиною цивілізованого функціонування ринкової економіки кожної країни.

Актуальність нашого дослідження обумовлюється необхідністю узагальнення поглядів науковців щодо поняття аудиту та глибинного наукового осягнення його сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання аудиту як незалежної форми контролю займалися багато вітчизняних учених, зокрема Б.Ф.Усач, В.Я.Савченко, А.С. Панкратов, О. А. Петрик, М.Т. Фенченко та інші.

Отже, дослідження аудиту як форми контролю за діяльністю економічних суб'єктів – об'єкт інтересу багатьох дослідників, що черговий раз підтверджує актуальність цієї наукової проблеми.

Мета дослідження – схарактеризувати, описати аудит як форму незалежного фінансового контролю за діяльністю суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Робота підприємств і організацій в умовах ринкових відносин та конкурентної боротьби зумовлює виникнення нової форми незалежного контролю – аудиту. Необхідність у послугах аудитора постала з наступних причин:

- потреба акціонерів, страхових компаній, банків та інших користувачів в об'єктивній і достовірній інформації про фінансово-господарський стан того чи іншого суб'єкта господарювання;
- залежність наслідків прийняття рішень користувачами інформації (власниками, інвесторами, кредиторами та ін.) від якості отриманої інформації;
- необхідність спеціальних знань та навиків для перевірки інформації;
- можливість надання менеджерами недостовірної інформації власникам, акціонерам, кредиторам та іншим користувачам; відсутність у користувачів інформації доступу для оцінки її якості.

Економічна наука дає багато визначень аудиту. Деякі з них: аудит – це процес, під час якого компетентна, незалежна особа збирає й оцінює свідчення про кількісну інформацію, яка стосується конкретного економічного суб'єкта, з метою встановлення і відображення у звіті ступеня відповідності цієї кількісної інформації встановленим критеріям [1, С.15].

Це визначення відрізняється від визначення аудиту згідно з Законом України „Про

аудиторську діяльність". У статті 4 розділу 1 даного Закону України визначено поняття аудиту: „Аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам. Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення. Аудит може проводитись з ініціативи господарюючих суб'єктів, а також у випадках, передбачених чинним законодавством (обов'язковий аудит). Затрати на проведення аудиту відносяться на собівартість товару (продукції, послуг)". [2].

На нашу думку, аудит сприяє ефективній роботі, раціональному використанню матеріальних, трудових і фінансових ресурсів у підприємницькій діяльності для отримання максимального прибутку.

Впровадження аудиту в сферу підприємницької діяльності має в цілому для держави істотні переваги порівняно з іншими формами фінансово-господарського контролю, зокрема:

- значна економія державних коштів, які витрачаються на утримання контрольно-ревізійного апарату;
- надходження додаткових коштів до бюджету за рахунок сплати аудиторськими фірмами (аудиторами-підприємцями) податків;
- незалежність, конкурентна боротьба, професіоналізм аудиторів, що сприяє підвищенню якості перевірок;
- можливість вибору аудитора замовником тощо[3, С.44].

В Україні уже накопичено певний досвід проведення аудиту. Це стосується насамперед підприємств, що приватизуються, а також експертної оцінки майна суб'єктів підприємницької діяльності, перевірок фінансового стану суб'єктів господарювання, що переходять на емісію цінних паперів або беруть банківські кредити тощо[4, С.78].

Отже, аудит має позитивний характер впливу на економічне життя країни, що свідчить про доцільність його застосування.

Висновки. Отже, сутність аудиту полягає у перевірці бухгалтерської звітності, обліку, первинних бухгалтерських документів та іншої інформації, що стосується фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України та національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку.

Основні проблеми, пов'язані з аудитом, – недостатня кількість методичних розробок з аудиторського контролю, брак достатнього досвіду аудиторської діяльності, недостатня кількість кваліфікованих аудиторських кадрів, а звідси – і неосвоєний ринок аудиторських послуг, відсутність типових форм документів з аудиту [5, С.63]. Таким чином, на сьогодні в Україні існує нагальна потреба удосконалити механізм проведення аудиту.

Список літератури

1. Савченко В. Я., Зотов В. О., Кириленко С. А. та ін. Аудит: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – К.: КНЕУ, 2003. – 268 с.
2. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 14 вересня 2006 року N140-V.
3. Петрик О. А., Фенченко М. Т. Аудит у зарубіжних країнах: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. / За заг. Ред. О. А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2002. – 168 с.
4. Усач Б.Ф. Аудит: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 223 с.
5. Бондар М.І. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 188 с.

Одержано 14.04.10

О.О. Скидан, студ. гр. ФК 07-3

Кіровоградський національний технічний університет

Автоцивілка: становлення, проблеми та шляхи їх вирішення

В даній статті розкрито суть та виявлено місце автострахування на українському ринку страхових послуг, розглянуто передумови та причини виникнення страхування, проблеми, що перешкоджають його якісному розвитку, а також запропоновано декілька напрямів вирішення проблем в українському авто страхуванні

страхування відповідальності, автоцивілка, страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів, авто страхування

Становлення України як незалежної, демократичної країни з ринковою економікою створило умови для виходу країни на міжнародний ринок страхових послуг. Основною метою розвитку страхового ринку є підвищення рівня страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, зменшення витрат держави на попередження і ліквідацію наслідків стихійних лих, катастроф, техногенних аварій, формування ефективних ринкових механізмів залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку за рахунок забезпечення ефективного функціонування ринку страхових послуг з урахуванням міжнародного досвіду, застосуванням сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів [3].

Особливого розвитку на ринку страхових послуг України набуло авто страхування. Так, за даними статистики, показник тяжкості наслідків автотранспортних аварій (кількість загиблих на 100 потерпілих) в Україні становить 13, що в 7-10 раз вище, ніж в інших країнах Європи. Окрім того, в нашій країні відбувається понад 200 тис. автоаварій, які тягнуть за собою матеріальні пошкодження транспортних засобів, дорожніх споруд, будівель тощо, а отже, величезні матеріальні та моральні збитки. Через суди проходять цивільні та кримінальні справи десятків тисяч громадян, протягом багатьох років винуватці автоаварій виплачують компенсації потерпілим, значно погіршується матеріальний стан сімей обох сторін. Понад 2 тис. дорожньо-транспортних пригод відбуваються з вини водіїв невстановленого транспорту [5]. Отже, всі вище перелічені факти і стали головними причинами та передумовами виникнення автострахування на українському ринку страхових послуг також необхідним стало створити особливу систему соціального захисту постраждалих у вигляді страхування відповідальності власників наземно-транспортних засобів. Саме це і обумовлює актуальність написання даної статті.

Метою написання статті є обґрунтувати необхідність страхової відповідальності власників наземних транспортних засобів, висвітлити сутність автострахування, розглянути основні проблеми його розвитку та запропонувати шляхи їх вирішення.

Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів у більшості країн світу належить до обов'язкових видів страхування, що зумовлюється кількома обставинами:

- транспортний засіб є джерелом підвищеної небезпеки;
- такі цивільно-правові відносини стосуються всього суспільства, мають масовий характер, оскільки потенційно учасником дорожньо-транспортної пригоди може бути кожний громадянин;
- навіть коли встановлено цивільну відповідальність власника транспортного засобу, немає гарантії, що потерпілому своєчасно та в повному обсязі буде відшкодовано завдані

збитки, насамперед через платоспроможність власника транспортного засобу, а також відсутність достатніх коштів у водія транспорту.

У цьому розумінні саме механізм обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників дає змогу створити надійну систему соціального захисту як третіх осіб - потерпілих, так і власників транспортних засобів [6].

Обов'язкове страхування власників транспортних засобів, попри його очевидну соціальну спрямованість, у більшості країн упроваджувалося "адміністративно-силовим" шляхом, оскільки певний опір чинили громадяни-автовласники. Останні сприймають іноді обов'язкове страхування як вид додаткового обов'язкового збору у вигляді страхових платежів. Пересічний автовласник не завжди розуміє, що об'єктом страхування є цивільна відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки. Окрім того, кожний водій до моменту, коли він потрапляє в дорожньо-транспортну пригоду з подальшим настанням цивільної відповідальності, вважає себе на дорозі "найкращим та найбезпечнішим" [4].

Згідно із Законом України "Про страхування" страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів внесено до переліку обов'язкових видів [1]. На підставі цього Кабінет Міністрів України прийняв постанову про впровадження з 1 січня 1997 року обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

Обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів має на меті забезпечити відшкодування збитків, завданих дорожньо-транспортною пригодою.

Обов'язковість такого страхування поширюється на резидентів та нерезидентів - власників транспортних засобів. Йдеться про власників автомобілів, автобусів, самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів та мотоколясок, котрі експлуатують зазначені транспортні засоби на вулично-дорожній мережі загального користування.

В Європі страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів введене ще в 40-ві роки XX ст., а в Україні – у 1996р., проте фактично воно було запроваджено лише у 2001 році з прийняттям Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [1].

Тому можна говорити про те, що український ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності учасників транспортного руху зараз тільки починає процес становлення та розвитку.

На нашу думку, можна виділити велику кількість проблем, які перешкоджають становленню автоцивілки в Україні, проте до основних відносимо:

- головним завданням вітчизняних страховиків є отримання надприбутку, шляхом нехтування інтересів страхувальників, відшкодування збитку від аварії здійснюється в межах ліміту, тоді як для збільшення клієнтської бази страховики в країнах ЄС відшкодовують реальний збиток від аварії і метою їхньої страхової діяльності є виключно прозоре та справедливе відшкодування заподіяних збитків;

- масове порушення правил дорожнього руху громадян, що призводить до великої кількості дорожньо-транспортних пригод (за даними статистики в Україні смертність на дорогах має високий відсоток);

- незадовільний стан доріг в Україні;

- неплатоспроможність населення, яка пов'язана зі світовою економічною кризою в умовах якої населення більшу частину своїх доходів вимушене витратити на харчування та негайні потреби.

Для вирішення поставлених проблем потрібне чітке усвідомлення страховиками, що для отримання прибутку необхідно спочатку інвестувати шляхом приймання участі в будівництві нових та сучасних автобанів, що дасть змогу зменшити кількість великих дорожньо-транспортних пригод та кількість загиблих.

Запроваджувати превентивні заходи щодо виховання населення через засоби масової інформації, створення позитивного іміджу водія, який не порушує правила дорожнього руху, суттєве зменшення страхових тарифів для водіїв, які не потрапляли в дорожно-транспортні пригоди.

Зобов'язати страховиків використовувати принцип суброгації, а саме страховики повинні запровадити регресні позови до осіб з вини яких виникли дорожно-транспортні пригоди незважаючи на те, хто винний – водій, пішохід чи дорожно-транспортна служба, тощо.

Замінити обов'язкову безумовну франшизу умовною при цьому прив'язати розмір франшизи до кількості дорожно-транспортних пригод в які потрапляв страхувальник.

В цілому запровадити новітні технології закордонного досвіду для забезпечення страховиків від шахрайства шляхом введення системи супутникової навігації на застраховані машини суть якої полягає в тому, що автомобіль сам пересилає в комп'ютер страховика інформацію необхідну для розрахунку страхового тарифу про переміщення автомобіля (частота експлуатації автомобіля, середня та максимальна швидкість, якість доріг по яких здійснюються поїздки) [8].

Загалом в Україні розвиток відповідальності власників наземних транспортних засобів має свої певні особливості, що полягають у специфіці менталітету українців та загальної економічної ситуації країни тому при формуванні механізму розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності в Україні потрібно не лише користуватися методиками закордонного досвіду, але й враховувати національні особливості [2].

Формування стабільного страхового ринку автоцивілки потребує об'єктивного інформування всіх його власників про основні умови, вимоги та ризики у процесі їх діяльності. Для підвищення рівня страхової культури населення необхідно забезпечити прозорість діяльності учасників страхового ринку та запровадити програми інформування населення через засоби масової інформації про стан та перспективи страхового ринку, переваги отримання страхових послуг.

Для подальшого розвитку страхового ринку та запобігання необґрунтованому витоку коштів за кордон необхідно зміцнити національний перестраховальний ринок і вдосконалити нагляд за перестраховою діяльністю.

Інтеграція страхового ринку України в міжнародні ринки фінансових послуг потребує підвищення конкурентоспроможності національних страховиків, поетапного впровадження міжнародних стандартів страхування [7].

Таким чином питання розвитку страхового ринку України та страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів включно, обумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування у поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами.

Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування.

Список літератури

1. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р. № 1961-IV// <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1961-15>
2. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження розміру базового страхового платежу за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 16.12.2004 р. № 3099// <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1619-04&p=1189931216376829>
3. Концепція розвитку страхового ринку до 2010 року // Фінансовий ринок України. - 2008. - № 6-7, ст. 14-20.

4. О.Павленко Український страховий ринок: можливості фінансування росту // Фінансовий ринок України. – 2009. - №10. – С.11-12.
5. Л.М. Гутко Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. - № 7. – С. 19-24.
6. <http://mediapro.com.ua/economist/magazine/daily.php> - сайт професійного управління фінансами підприємства.
7. www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України.
8. <http://zvit.lviv.ua/archives/692> - Інтернет сайт для українських підприємців.

Одержано 19.04.10

УДК 338

О.В. Яцун, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми нормативно-правового забезпечення та розвитку іпотечного кредитування в Україні

У статті розглянуто аспекти функціонування ринку іпотечного кредитування, висвітлено особливості механізму іпотеки в Україні. Наголошено на ролі держави у сприянні розвитку іпотечного кредитування як одного з найбільш перспективних сучасних фінансових механізмів.

іпотека, іпотечне кредитування, кредит, кредитні ресурси, кредитний портфель, бюджет

Розвиток ринку іпотечного кредитування зараз визначений одним з пріоритетних напрямків діяльності Кабінету Міністрів України, адже завдяки йому можна вирішити низку проблем, що стосуються різних сфер національної економіки. Попри досить динамічний розвиток українського ринку іпотеки, його рівень розвитку залишається незадовільним. За інформацією Української національної іпотечної асоціації, обсяги іпотечного кредитування в Україні станом на жовтень 2006 року сягнули 20,8 млрд. гривень[2]. Це близько 6% ВВП України (у розвинутих країнах цей показник сягає більше половини ВВП) та приблизно 10% загального кредитного портфеля українських банків[3].

Розвиток іпотечного кредитування, насамперед, залежить від адекватного законодавства, яке має забезпечувати, з однієї сторони, надійний захист як іпотечного кредитора, так і позичальника, з іншої, – передбачати стимули для подальшого розвитку та вдосконалення усього комплексу правовідносин у цій сфері. Відсутність такого законодавства до останнього часу практично унеможливлювало розвиток ринку іпотечних кредитів.

Питання розвитку нормативно-правової бази іпотечного кредитування досліджували у своїх працях такі дослідники як В.Блідченко, Н.Гришук, О.Євтух, О.Красникова, С.Кручок, В.Лагутін та ін. Однак попри відносно велику кількість досліджень з різних проблем правового забезпечення розвитку іпотечного ринку в Україні, в них бракує системності досліджень організаційно-правових основ його розвитку, оскільки більшість публікацій або розглядають вузькі аспекти, або мають точковий безсистемний характер.

У зв'язку з викладеним вище метою даної статті є виділення найвагоміших проблем нормативно-правової бази, які стримують розвиток іпотечного ринку на системному рівні, та

окреслення шляхів їх вирішення.

Нерухомість завжди цінувалась у банківській справі як надійна гарантія повернення позики. Застава землі і нерухомого майна для отримання в банку довгострокового кредиту називається іпотекою. Іпотека — це вид застави нерухомого майна (землі, підприємств, споруд, будов, інших об'єктів, безпосередньо пов'язаних із землею) з метою отримання грошової позики. У випадку несплати позики закладена нерухомість продається, а з вирученої суми погашається заборгованість кредитору [1].

Згідно із Законом України "Про заставу" (розділ ІІ) іпотекою визнається застава землі, нерухомого майна, при якій земля та (або) майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи. Предметом іпотеки може бути майно, пов'язане із землею – будівля, споруда, квартира, підприємство (його структурні підрозділи) як цілісний майновий комплекс. Відповідно до законодавства України предметом іпотеки можуть бути також належні громадянам на праві приватної власності земельні ділянки та багаторічні насадження.

На практиці в процесі іпотечного кредитування часто виникають проблеми з реалізацією нерухомості, оскільки вона не відноситься до розряду високоліквідних активів. У зв'язку із довгостроковим характером іпотечного кредиту також виникають складні проблеми з визначенням вартості нерухомого майна. В більшості країн діють досить жорсткі правила продажу нерухомості (за рішенням судових органів), що важливо для захисту прав власника, на майно якого накладений арешт.

Аналізуючи досвід країн як із розвинутою іпотечною системою, так із тією, яка формує іпотечний ринок, можна констатувати, що саме держава за допомогою пов'язаних із нею фінансових інститутів бере на себе зобов'язання щодо фінансування кредитів, які видані комерційними банками для організації ринку застави і вторинного ринку похідних цінних паперів для залучення коштів інвесторів. За правильної організації іпотеки, отримавши державну підтримку на етапі впровадження, трансформується у подальшому в самофінансовану систему, формує і стимулює платоспроможний попит населення [4].

Ключовими умовами для залучення кредитних ресурсів в сферу довгострокового іпотечного кредитування є створення в країні сприятливої економіко-політичної ситуації, розробка необхідної законодавчо-нормативної бази і підвищення рівня добробуту населення. Одне з центральних питань - стандартизація процедур видачі і обслуговування іпотечних кредитів, правил оцінки платоспроможності позичальників, а також фінансових інструментів для залучення коштів.

Іпотечний кредит має бути ефективним засобом трансформації капіталу прив'язаного до нерухомості, в операційний. При цьому заставлена нерухомість залишається в користуванні заставодавця (боржника) і продовжує виконувати свої безпосередні функції, дозволяючи одночасно залучати значні фінансові ресурси на більш тривалий термін, отримання яких в інший спосіб було б неможливим.

Основні напрямки становлення і удосконалення механізму іпотечного кредитування наступні: створення нових інститутів, удосконалення діючих інститутів, зміна і доповнення існуючих нормативних вимог. Не менш важливим і, мабуть, більш складним, представляється зміна багатьох існуючих сьогодні неформальних правил діяльності учасників іпотечного ринку України. Необхідно поступово змінювати ставлення більшості населення до інституту іпотеки, проводити широку роз'яснювальну роботу, популяризувати іпотеку.

Одним із головних завдань розвитку іпотечного ринку перш за все залишається створення належної законодавчої бази, яка б відповідала міжнародним стандартам та враховувала позитивний досвід запровадження відповідного законодавства в зарубіжних країнах. Це дасть можливість створити належний законодавчий базис для розвитку іпотечного кредитування та галузі житлового будівництва

Список літератури

1. Мармуль Л.О., Федорчук О.М. Ефективність використання основних засобів аграрних підприємств.-О.М. Федорчук – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 208 с.
2. Зарук Н. Оценка кредитного потенциала сельхозтоваропроизводителей / Н. Зарук, Д. Мурзин //АПК: экономика, управление. – 2007. – № 2. – С.25-27.
3. Євтух Л.Б. Управління механізмом кредитування довгострокових програм розвитку економіки в Україні– Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Л., 2005. — 20с.
4. Колотуха С.М. Реформування кредитних відносин в аграрному секторі економіки / С.М. Колотуха, К.М. Мельник // Економіка АПК. – 2002. – № 12. – С.74.

Одержано 20.04.10

УДК 659075.0

В. Є. Мороз, проф., канд. техн. наук, Д. І. Соколов, студ. гр. МЕ-08-3

Кіровоградський національний технічний університет

Формування техніко – економічного потенціалу галузі: методи амортизації основних фондів

У статті висвітлено сучасні методи амортизації основних фондів, наведені формули їх розрахунку, вказані позитивні та негативні сторони того чи іншого методу.

амортизація, амортизаційні відрахування, П(С)БО, спрацювання, основні фонди, період часу, сума амортизації, норма амортизації, вартість об'єкта

Постановка проблеми та її актуальність. Усі основні засоби, крім землі піддані фізичному та моральному зносу, тобто під впливом фізичних сил, технічних та економічних факторів вони поступово втрачають свої якості та приходять до непотребу. Тому і використовують амортизацію основних фондів. Але який метод амортизаційних відрахувань обрати?

Метою статті є дослідження методів нарахування амортизації основних фондів та виявлення їх ефективності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання вибору методу амортизаційних відрахувань основних фондів знайшли відображення в працях таких науковців як А.В. Шегда, Л.І. Шваб, О.О. Гетьман, В.М. Шаповал, П.В. Круш, Б.М. Сердюк та інші.

Викладення основного матеріалу. Основні фонди протягом тривалого функціонування зазнають фізичного, економічного спрацювання та техніко-економічного старіння.

Під фізичним спрацюванням (зношенням) основних фондів розуміють явище поступової втрати ними своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей, тобто споживчої вартості, що призводить до зменшення їх реальної вартості, тобто економічного спрацювання.

Амортизація основних фондів – процес поступового перенесення вартості основних фондів на вартість виготовленої продукції з метою накопичення грошових коштів для повного їх відновлення.

П(С)БО 7 «Основні засоби» пропонує проводити нарахування амортизації основних засобів (крім інших необоротних активів) із застосуванням таких методів:

- прямолінійного;
- виробничого;
- кумулятивного;
- зменшення залишкової вартості;
- прискореного зменшення залишкової вартості.

Розглянемо кожен з них.

Прямолінійний метод

За цим методом річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів.

$$Pa = \frac{Ba}{Kв}, \quad (1)$$

де Pa - річна сума амортизації;

Ba - вартість об'єкта, що підлягає амортизації;

$Kв$ - очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів.

За цим методом амортизаційні відрахування розподіляються рівномірно протягом усього корисного терміну експлуатації об'єкта основних засобів з урахуванням ліквідаційної вартості. Переваги методу – простота розрахунку та рівномірність розподілу суми амортизації між обліковими періодами, що забезпечує зіставлення собівартості продукції з доходом від її реалізації.

Недоліком даного методу є те, що він не враховує морального зносу основних засобів, відмінність їх виробничої потужності в різні роки експлуатації та необхідність збільшення витрат на ремонт в останні роки служби.

Виробничий метод

За цим методом місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.

$$Ma = Bc \times Om, \quad (2)$$

де Ma - місячна сума амортизації;

Bc - виробнича ставка амортизації;

Om - фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг)

Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

$$Bc = \frac{Пв - Лв}{Но}, \quad (3)$$

де Bc – виробнича ставка амортизації;

$Пв$ - первісна вартість об'єкта;

$Лв$ – ліквідаційна вартість об'єкта;

$Но$ – загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити.

Виробничий метод забезпечує максимально рівномірний розподіл амортизованої вартості на вироблену продукцію. Однак необхідна інформація про очікуваний обсяг виробництва. Метод застосовується передусім для амортизації основного технологічного устаткування (машин, верстатів), за яким може бути визначено випуск продукції.

Кумулятивний метод

За цим методом річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта.

$$Pa = Ba \times Kк, \quad (4)$$

де $Kк$ – кумулятивний коефіцієнт.

За цим методом підприємства дістали змогу значно прискорювати списання вартості основних засобів не тільки у початковий, але і у завершальний періоди експлуатації. Тобто припускається, що об'єкт основних засобів використовується інтенсивніше або в перші роки експлуатації, або в останні. Якщо треба прискорити списання у завершальний період експлуатації основних засобів, то на перше місце ставиться дріб від ділення цілого значення першого року експлуатації, на друге – другого і т. д.

Метод зменшення залишкової вартості

За цим методом сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року та річної норми амортизації.

$$Pa = Ha \times Zv, \quad (5)$$

де Zv – залишкова вартість;

Ha – норма амортизації за рік.

Цей метод засновано на припущенні, що новий об'єкт основних засобів дасть найбільшу віддачу в перший рік його експлуатації, та його віддача (продуктивність, потужність) із року в рік зменшуватиметься. Методом зменшення залишкової вартості доцільно обчислювати амортизацію об'єктів, що піддаються швидкому моральному старінню. До таких об'єктів належать використовувані в адміністративних цілях транспортні засоби, прилади, засоби зв'язку, меблі, комп'ютери тощо.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості

За цим методом річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи зі строку корисного використання об'єкта, і подвоюється.

$$Pa = 2 \times Ha \times Zv, \quad (6)$$

де Zv – залишкова вартість;

Ha – норма амортизації за рік.

При методі прискореного зменшення залишкової вартості норма амортизації являє собою фіксовану (у відсотках) величину і застосовується до залишкової вартості об'єкта основних засобів. При цьому методі в перший рік експлуатації об'єкта основних засобів нараховується найбільша сума амортизації, потім вона зменшується щороку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Жоден з сучасних методів не є досконалим і вони потребують доопрацювань. Кожен має свої позитивні та негативні сторони. Тому підприємствам для забезпечення безперебійного процесу виробництва потрібно обрати метод амортизації який найкраще і найефективніше сприяв би відтворюючому процесу основних фондів.

Список літератури

1. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. –Київ, Центр навч. літ., 2006 – 488с.
2. Економіка підприємства: навчальний посібник / П.В. Круш, Б.М. Сердюк та ін.; за загал. ред. П.В. Круша –К.: Ельга-Н, КНТ, 2007. – 780с.
3. Економіка підприємства: навчальний посібник / за ред. А.В. Шегди. –К.: Знання, 2005 – 431с.
4. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид. –К.: Каравела, 2005. – 568с.

Одержано 21.04.10

С.П. Римар, ст. викл., Т. Потапчук, студ.

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми статево-вікової структури населення України (соціологічні аспекти пенсійної реформи)

В статті описано дослідження щодо статево-вікової структури населення, а також вплив сучасного демографічного стану населення в Україні. Проблеми співвідношення між віковими групами людей. Зростання рівня навантаження на населення працездатного віку. Подано статистичні дані дослідження. Визначення фінансового регулювання пенсійного віку, а з іншого — необхідність врахування психологічного фактору.

статево-вікова структура, пенсійний вік, фінансове регулювання, соціально-демографічний стан, старіння населення, навантаження

Сучасний демографічний стан населення України визначається як кризовий. Підвищується смертність, зменшується народжуваність. Це питання турбує багатьох, існують різні тенденції щодо розгляду цього питання. Рівень смертності населення України вже став перевищувати рівень народжуваності. Це, зрештою, призвело до депопуляції, тобто зменшення загальної кількості населення України.

Актуальність дослідження проблем, пов'язаних із формуванням демографічних втрат, та пошук шляхів їх розв'язання зростає з кожним роком. Інтенсифікація трансформаційних процесів у житті суспільства, що спостерігається протягом останніх років, призводить до збільшення кількості та варіативності ризикових ситуацій, які прямо чи опосередковано впливають на зміну регіональних демографічних характеристик. Недооцінка ризику демографічних втрат призводить до закріплення негативних тенденцій у демографічній сфері, що, в свою чергу, спричиняє появу інших несприятливих змін в соціально-економічному становищі регіонів або в країні загалом.

Природний приріст населення йде зі знаком "мінус". Так, у 1998 р. кількість населення України зменшувалась на 6 осіб на кожну тисячу, мешканців Києва на 2,8 особи, а в 2000 р. - вже на 3 особи на тисячу.

Важливою характеристикою соціально-демографічного стану будь-якого суспільства є вікова структура населення. Під нею розуміють розподіл населення за віковими групами та віковими контингентами з метою вивчення демографічних та соціально-економічних процесів. Саме за допомогою вивчення вікової структури населення та динаміки її змін можна визначити місце у суспільстві різних соціальних груп, в тому числі й людей з особливими потребами.

Перебудова вікового складу населення відбувається на ґрунті надзвичайно низького рівня народжуваності в недалекому минулому та в сучасних умовах. Тобто старіння населення може проходити як на підставі зростання середньої тривалості життя, так і через зменшення рівня народжуваності. На жаль, збільшення середньої тривалості життя населення України не очікується, а спад народжуваності зростатиме.

Постаріння населення ставить проблему пошуку ефективних засобів продовження тривалості повноцінної, трудової та соціальної активності населення, збереження його фізичного та інтелектуального здоров'я.

Статево-вікова структура населення відбиває також співвідношення між віковими групами людей, зокрема чоловіків та жінок. Співвідношення між чоловіками і жінками неоднакове у різних вікових групах. У дитячому і юнацькому віці приблизно однакова кількість дівчат і хлопців, навіть хлопців дещо більше. Але вже в середньому віці співвідношення поступово змінюється на користь жінок, у старшому віці чоловіків майже у

два рази менше, ніж жінок. Це пов'язано із тим, що у жінок більша тривалість життя, а пік смертності у чоловіків настає після 40 років, а жінок після 50 років, також на це впливають спосіб життя, умови праці. Диспропорція між чоловіками і жінками у старшому віці посилюється ще й тим, що у ньому перебувають люди, які пережили.

На початок 2005 р. 15.4% чоловіків та 24.1% жінок мали понад 60 років. Існують значні відмінності у сільській і міській місцевостях щодо темпів старіння людей.

Однак поряд із високим рівнем старіння, жінки визначаються вищим, ніж чоловіки показником довголіття (відношення населення у віці понад 80 років до кількості населення у віці понад 60 років). У 2005 р. цей показник становив серед жінок сільської місцевості 15.2%, міських поселень - 11.7% (серед чоловіків відповідно 8.1% та 6.8%). Внаслідок старіння населення в Україні постійно зменшується частка працездатних людей (в 2004 р. - 58.8%), особливо цей процес характерний для сільської місцевості, там їх частка - 49.5%. Особливості демографічних процесів, що відбуваються в Україні, призвели до того, що найбільш інтенсивно скорочується найбільш продуктивна група населення віком від 20 до 30 років. Це вже не епізодичне явище, а сталий процес, що триває всю другу половину ХХ століття. Так, при загальному збільшенні чисельності населення у 1959-1970 рр. кількість осіб даного віку зменшилась на 19.8%, за 1979-1989 рр. - на 10.5%. Тепер вона також інтенсивно зменшується внаслідок потужних міграційних процесів. Це ще більше деформуватиме статеву-вікову структуру населення. Внаслідок старіння населення збільшується демографічне навантаження на населення працездатного віку. На кожну 1000 працездатних в країні припадає 365 дітей і 412 людей старшого віку, тобто 768 непрацездатних людей або утриманців. Дещо нижчі ці показники у містах (695 осіб), що викликано недавньою масовою міграцією людей до них із сільської місцевості. А у селах вже непрацездатних людей більше, ніж працездатних (демографічне навантаження більше у 1.5 раза, ніж у містах. Така ситуація у нашій країні приводить до такого явища, як "утриманство", тобто коли непрацюючі люди є утриманцями працюючих. Це зумовлено тим, що всі збереження пенсіонерів пропали внаслідок невдалих спроб реформувати економіку, а мізерної пенсії не вистачає навіть для фізичного виживання. У інших країнах пенсіонери не є утриманцями працездатних людей, бо вони витрачають капітал, набутий у роки активної діяльності. Поряд з цим, не слід процес старіння людей розглядати як суто негативне явище. Необхідно ефективно використовувати досвід літніх людей, створити умови для їх повноцінного життя та діяльності.

Вікова структура населення України свідчить про регресивний тип відтворення поколінь: в ній нараховується понад 14.3 млн. пенсіонерів, з них за віком – понад 10.3 млн. осіб, за інвалідністю – понад 2.0 млн. осіб. У розрахунку на 1000 жит. припадає понад 300 пенсіонерів.

Відбувається постійне скорочення економічно ефективної частини населення; частка людей у віці 15-24 р. – 15%, а 25-59 р. – 46,7%. Скорочення економічно активного населення призведе до ще більшого зростання рівня навантаження на населення працездатного віку. За шкалою ООН старим населення вважається тоді, коли частка людей у віці понад 65 р. становить більше 7%. В Україні вона загалом досягнула 15.9%, а серед сільських жителів – 19,8%. Тому населення країни оцінюють як дуже і дуже старе.

Важливими наслідками старіння населення, як відзначають західноєвропейські дослідники, є крім погіршення демографічних показників, ще й такі: зниження здатності до освоєння нових професій і застосування нових технологій, негативний вплив на ефективність виробництва, бо з віком величина зарплати збільшується, а продуктивність праці зменшується.

Важливого значення для багатьох аспектів життя має питання "навантаження" працездатного населення непрацездатним. Як відомо, пенсійний фонд формується за рахунок податків з доходів працюючих. До цієї соціальної групи належать, крім дітей та людей похилого віку, й особи з особливими потребами. Розробка реально ефективних заходів,

спрямованих на виведення області із глибокої демографічної кризи і сповільнення прогресуючої депопуляції повинна орієнтуватись, не тільки зменшення смертності, але, головним чином, на підвищення рівня здоров'я населення, який зможе підкоректувати показник високої смертності.

Пенсійний вік є одним з ключових питань в обговоренні будь-якої системи пенсійного забезпечення. Він виступає своєрідним індикатором ступеню фінансової стабільності пенсійної системи соціальної справедливості в суспільстві. Тому недивно, що в ході проведення пенсійної реформи в Україні багато дискусій виникає навколо питання підвищення пенсійного віку. Погляди фахівців на цю проблему дуже різні. Якщо одні висловлюють думку про поступове підвищення пенсійного віку, то інші категорично заперечують доцільність таких перетворень.

В ході подібних дискусій обговорюються два головних аспекти. З одного боку – це чітке визначення фінансового регулювання пенсійного віку, а з іншого – необхідність врахування психологічного фактору, який засвідчує рівень готовності суспільства до таких змін. Такий підхід до питання підвищення пенсійного віку важливий ще й тому, що не можна втрачати довіру людей до пенсійної реформи. Адже спочатку вони повинні реально усвідомити та відчуті ті зміни, які відбуваються в пенсійній системі, зокрема відчуті реальне зростання рівня свого добробуту.

Таким чином, структура співвідношення працездатного та непрацездатного населення вимагає від останнього більш активної життєвої позиції та включення його, по можливості, до виробничої діяльності.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що отримання людьми з особливими потребами вищої освіти та професійних навиків слід розглядати не як акт гуманізму, а як соціально-демографічну та соціально-економічну необхідність. Ця соціальна група посідає помітне місце в демографічній структурі населення України. Її активна життєва позиція сприятиме стабілізації та поліпшенню економічної, соціальної та культурної ситуації в українському суспільстві.

Список літератури

1. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / За ред. В. Стешенко. - К., 2001. - 560 с.
2. Пирожков С.И. Демографические процессы и возрастная структура населения. - М.: Статистика, 1976. - 136 с.
3. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України. - Тернопіль, 2007.

С. Рymar, Т. Потapчук

Проблеми поло-возрастной структуры населения Украины (социологические аспекты пенсионной реформы)

В статье описаны исследования по поло-возрастной структуры населения, а также влияние современного демографического состояния населения в Украине. Проблемы соотношения между возрастными группами людей. Рост уровня нагрузки на население трудоспособного возраста. Представлены статистические данные исследования. Определение финансового регулирования пенсионного возраста, а с другой - необходимость учета психологического фактора.

S. Rymar, T. Potapchuk

Problems of sex-age structure of population of Ukraine (sociological aspects of pension reform)

This paper describes research on sex-age structure and the impact of contemporary demographic situation in Ukraine population. Problems of correlation between the age groups of people. Growth in load on the working age population. Statistical data of the study definition of financial regulation of pension age and on the other - the need to take into account the psychological factor.

Одержано 17.04.10

А.Е. Щеглова, студ. гр. СІ-07-2, С.Б. Куликовський, доц., канд. филос.наук
Кіровоградський національний технічний університет

Легітимність державної влади в Україні

Теорія поділу влади передбачає існування трьох незалежних гілок державної влади. Між ними існує механізм стримувань і противаг, який забезпечує неможливість надмірної концентрації влади в одному із владних інститутів. Поділ влади поширюється на недержавні політичні інститути. Всередині партії можуть існувати органи, що виконують представницьку, виконавчу і судову функції.

Механізм стримувань і противаг, очевидно, слід впроваджувати у структуру будь-якої політичної організації з метою запобігання концентрації влади в руках якогось лідера або елітного клану.

Конституція України визначила правові межі державного примусу щодо суспільства і громадян. Влада часто вдається до не правових засобів примусу: неконституційних домагань, шантажу, підкупу, бюрократичних зволікань у вирішенні тієї чи іншої справи, репресивних переслідувань та ідеологічних маніпулювань громадською думкою.

Що стосується легітимності влади в Україні, то слід визнати, що вона тільки частково відповідає своїй суті у її різних модифікаціях.

Легітимність традиційного виду в Україні здебільшого має у своїй основі настанови, які споріднені з комуністичними і націоналістичними традиціями. Однак частина громадян довіряє лише тій державі, яка можлива з відновлення нового Союзу, друга - пов'язує свій успіх з національною державою, вважаючи, що нинішня держава не є національною, оскільки нею управляють «антиукраїнські сили», третя – сподівається на держави, яка б поєднувала національні державні традиції з сучасним цивілізованим державотворчим ідеалом.

В Україні слабо виражена легітимність харизматичного виду на національному рівні, оскільки немає такого лідера, який мав би підтримку в усіх регіонах України, серед різних соціальних груп і політичних організацій.

Найвищу харизматичність має Президент в силу свого конституційного статусу, який дозволяє йому більш раціонально і оперативно реагувати на складні проблеми перетворень. Однак ця харизматична легітимність нетривка і охоплює незначну частину населення.

У сьогоднішній Україні, особливо на початку державного відродження, досить помітною була харизматична легітимність, тимчасового характеру, яка швидко розвивалася, як тільки ці політики з опозиціонерів сідали у владні «крісла». Національно-патріотична легітимність має неоднаковий вираз у різних регіонах України. Якщо в Західній Україні ця легітимність домінує, то в Центральній і Південній Україні вона не набула ще масового поширення. Крім цього, ця легітимність зводиться лише до етнокультурних традицій. Тобто

політика сприймають в масовій свідомості як такого, що говорить українською мовою, шанує національні відродження, але не беруть до уваги його колишні й теперішні ділові заслуги та моральні якості.

Соціально-евдемонічна легітимність, яка сягає коріння у радянській патерналізм, сьогодні в Україні найбільш виражена з мінусовим відтінком. Адже криза довіри до влади здебільшого існує через її нездатність забезпечити добробут населення.

Сучасні цивілізовані форми легітимності влади, такі як правничо-раціональна, раціональна-цільова, на засадах участі, починають тільки формуватися внаслідок кризи цінностей національного романтизму і бюрократичного прагматизму у цінності індивідуалізму й соціалізму, відстоювання своїх громадських прав.

У даний час значна частина населення розчарувалася у владі й можливостях впливати на неї з метою покращення життя і поринула у сферу розв'язання проблем власного виживання. Однак певна частина вважає, що активна участь громадян у політичних процесах є запорукою вдосконалення механізмів влади.

Для прикриття злочинних дій і розправи з конкурентами використовуються кримінальні елементи. Те ж саме існує і на рівні центральної влади, а також у сфері міжнародних відносин. Причинами існування таких груп є:

- слабкі механізми контролю над виконанням бюджету і використання бюджетних коштів і міжнародних кредитів;
- збереження за державою власністю значної переваги у стратегічних галузях економіки;
- недоступність інформації про авторство законів і підзаконних актів, а також про результати голосувань депутатів різних рівнів;
- монополізм держави в інформаційному просторі;
- наявність привілеїв у державній бюрократії порівняно з іншими верствами населення, відсутність правових норм опозицію і соціальне партнерство;
- відсутність жорстких норм і спеціалізованих структур у боротьбі з корупцією;
- партійна неструктурованість влади, незрілість інститутів цивілізованого громадського тиску на владу.

Якщо аналізувати владу на рівні інституціолізованих суб'єктів, то треба сказати, що їх недоліком є величезний обсяг повноважень державних органів у соціально-економічній сфері, невизначеність правових меж політичної і адміністративної, державної і самоврядної компетенції, застарілі механізми контролю і координації, а також трудової мотивації управлінського апарату. Внаслідок цього проходить жорсткий процес боротьби за владу між інституціолізованими суб'єктами на всіх рівнях політичної системи, оскільки влада в даний час дає можливість розподілити власність, матеріальні й фінансові ресурси.

Отже, нечіткість правових меж компетенцій між органами державної влади і місцевого самоврядування, застарілі механізми трудової мотивації державної бюрократії, великі можливості владних структур у розподілі власності, матеріальних і фінансових ресурсів сприяють політичній нестабільності, відчуженості влади від суспільства. Державна влада в Україні є занадто централізованою, оскільки питання правового розмежування компетенції між органами державними, органами самоврядування, бюджетної і податкової систем ще не вирішено остаточно.

На рівні державної влади, якщо розглядати цей процес з конфліктологічної точки зору, названі групи представлені ідеологіями лівих і центристів. Груповий вплив на владу з боку середніх і дрібних підприємців, а також працівників культурно-соціальної сфери і державного сектора слабкий. Ці категорії, не маючи організаційного досвіду, а також сучасного розуміння боротьби за владу, не оформилися ще у цивілізовані групи тиску, їхні протести носять спорадичний характер, проявляються лише в ситуаціях екстремально-

невигідних для них, тобто вони не вміють заздалегідь попереджати небажані для них наслідки нормотворчої діяльності, а лише постфактум на них реагують.

Можна зробити висновок, що для молодшої України найзагальнішим завданням є залучення до демократичного процесу якомога ширших верств громадянства. Однак аналіз політичної свідомості, установки на політичну участь, політичної замученості та ступеню довіри до вищих елементів влади свідчить про досить своєрідний стан політичної участі населення України.

Як завжди, виявляється більш-менш стійка недовіра до вищих владних структур (попри всі їхні намагання переконати громадськість у своїх прогресивних намірах), скептичне ставлення до особистої політичної участі та власної здатності впливати на політичні рішення і політичний стан.

Конфлікт між потребами, інтересами та реальними умовами життя гостро переживається громадянами України. Це породжує особливі політичні настрої мас – від байдужості й апатії до зневіри, ненависті й конформізму».

В Україні назріла переоцінка призначення громадянського суспільства на основі переосмислення ролі держави і політичних суб'єктів. Важливою протиположністю авторитаризмові, який ще дається взнаки у певних політичних процесах рухів, незалежних від держави за своїм суспільним статусом. Потрібно вдосконалювати норми представницької демократії як режиму, що найбільшою мірою гарантує індивідуальні права.

Досягнення автономії громадянського суспільства має стати, значною мірою, результатом поєднання політичної участі народних рухів з широким громадським обговоренням межі влади та моральності її мети у період авторитарного правління, звідси, за умови уникнення загрози політичній стабільності.

Для консолідації громадської політичної участі і спрямування її до річища правових форм демократії потребує механізмів врегулювання конфліктів та регульованої конкуренції за доступ до влади. Це завжди вимагає компромісу: з боку головних можновладців – згоди на допуск інших позицій, з боку опозиції – відмови від звернення й від закликів до реакційних форм протесту, навіть заради бажаних політичних результатів.

Список літератури

1. Байтин М. Государство и политическая власть. - Саратов, 2002.
2. Загальна теорія держави і права. – К., 2004.
3. Конституція України. – К., 1998.
4. Основи держави і права. – К., 1997.
5. Рябов С. Політологічна теорія держави. – К., 1996.
6. Ткаченко В. Україна на межі цивілізації. – К., 1995.

Одержано 21.04.10

В.Ф.Черечукіна, студ. гр. МЕ 06–02, В.В.Баранов, канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Організаційне проектування системи управління персоналом

В дійсний час в Україні здійснюється цілеспрямована реорганізація всього народного господарства. Змінюються форми власності. Це потребує не тільки використання в процесі управління підприємством маркетингових досліджень, розробки бізнес-планів, використання методології стратегічного планування і інших безумовних атрибутів ринкової економіки, але й поглиблення, розвитку широкого відомих положень, закономірностей і принципів науки і практики управління, а також залучення зарубіжного досвіду.

Якщо невеликими (малими) підприємствами керівники, як правило, керують самостійно, то процес управління крупним підприємством, де в керівній системі зайнято декілька десятків або навіть сотень людей, повинен бути відповідним чином організований. Все це потребує від керівників всіх рівнів адекватної організації процесу управління, який забезпечив би ефективне управління виробництвом при мінімальних витратах на нього.

В умовах становлення ринкової економіки в нашій країні особливе значення мають питання практичного використання сучасних форм управління персоналом, які б дозволили підвищити соціально-економічну ефективність будь-якого підприємства.

Успіх роботи підприємства (організації, фірми) забезпечують працівники, зайняті на ньому. Саме тому сучасна концепція управління підприємством передбачається виділення з величезної кількості функціональних сфер управлінської діяльності тієї, яка пов'язана з управлінням кадровою складовою виробництва – персоналом підприємства.

Сучасні підприємства керуючись філософією переваги людських ресурсів над іншими видами ресурсів, справедливо вважають, що потенціал їх успішної діяльності - в персоналі, його кваліфікації і відданості інтересам фірми.

Все більше підприємств свою діяльність пов'язують зі збільшенням числа ступенів свободи в управлінні персоналом, ростом самоуправління і рівня участі працівників в концептуальних стратегічних рішеннях підприємства.

Для успішного функціонування в ринковому середовищі підприємству необхідно мати певний запас людських ресурсів, мати висококваліфіковане ядро персоналу, прививати їм навички сумісної творчої роботи, спрямованої на досягнення поставлених завдань.

Ефективно кероване підприємство повинно мати набір відповідних технологій управління персоналом, вивчати і впроваджувати технології, що дозволяють отримати максимальний інтелектуальний та фізичний результат від працівників.

Найважливішими етапами планування людських ресурсів є оцінка наявності, оцінка майбутніх потреб і розробка програм їх розвитку.

Розвиток працівника має починатися з моменту його вступу в організацію шляхом офіційної орієнтації і представлення колективу.

Кар'єра та її планування є індивідуальним процесом, кожна людина має унікальну систему цінностей, інтересів трудового та особистого досвіду. Розуміння того, як і з чим ця унікальна система поєднується – важлива частина планування кар'єри.

Кадрова політика підприємства – це система роботи з персоналом, що об'єднує різні форми діяльності і має на меті створення об'єднаного, відповідального і високопродуктивного колективу для реалізації можливостей підприємства адекватно реагувати на зміну внутрішнього та зовнішнього довкілля.

Витримувати конкурентну боротьбу на ринку праці, а отже нормально розвиватися може тільки те підприємство, кадрова політика якого буде побудована на системному аналізі *внутрішнього та зовнішнього довкілля* і точно відображувати його *загальну концепцію розвитку*.

Основою конкурентоздатності господарських ланок національного господарства, підприємства є вся система соціально-трудових відносин, яка в останні десятиліття отримала назву «організаційної культури».

Найважливішими умовами, які необхідно враховувати при формуванні кадрової політики, є:

- відповідність кадрової політики державній соціально-економічній політиці, правовим та суспільним (громадським) нормам;
- розгляд людини в єдності технологічного, економічного, соціального, організаційного, демографічного та інших аспектів розвитку – як мети і як засобу цього розвитку;
- облік часового горизонту планування;
- орієнтація на досягнення максимально можливих показників роботи в поєднанні з можливостями кадрової політики;
- створення в кадровій політиці стратегічних і поточних цілей і засобів їх досягнення;
- забезпечення демократизму, гласності і динамізму кадрової політики;
- збалансованості в кадровій політиці стимулів до кар'єри і відповідальності працівників.

В практиці передових фірм існує ряд принципів, що складають основу кадрової політики. До них відносяться:

- демократизм управління, від якого залежить готовність до співпраці;
- впізнання окремої людини, її потреб, врахування її інтересів та інтересів групи людей;
- справедливість, дотримання рівності та послідовність.

Список літератури

1. Управление персоналом в современных организациях/ Дж.Коул,; Пер.с англ. Н.Г.Владимирова.- М.: ООО "Вершина", 2004.
2. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підр.- Київ: КНЕУ, 2000.
3. Петюх В. М. Управління персоналом: Навч.- метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни.- К: КНЕУ, 2000.
4. Економіка виробничого підприємства: Навч.пос./ Й.М.Петрович, І.О.Будіщева, І.Г.Устінова, Г.С.Домарадзька та ін.; За ред.Й.М.Петровича. – Л.: Оскарт, 1996.
5. Искусство управления людьми/ Ф.Хансейкер, Э.Алессандра; Пер.с англ. В.Кашникова.- М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004.
6. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу; Навч. посібник.- К.: КНЕУ, 1998.
7. Економіка підприємства: Підручник / За ред. С.Ф.Покропивного. – К.: Хвиля-Прес, 2001.
8. Иванцевич Дж. М., Лобанов А.А. Человеческие ресурсы управления. — М.: Дело;1993.
9. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия.- М. 2000.
10. Ластовицкий В.О., Миронюк О.В. Ефективність господарювання: оцінка, аналіз, фактори, резерви: Пос. – Чернівці, 1995.

Одержано 21.04.10

Д.М.Турлюн, студ. гр. МЕ-06-2, В.В. Баранов, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Соціонічне проектування колективу

Соціоніка виникла в 70-х — на початку 80-х років ХХ ст. З моменту свого виникнення ця наукова дисципліна відзначається послідовним і цілісним розглядом психіки й поведінки людини. Закономірності соціоніки можна побачити у всіх сферах людської діяльності або організації колективів, від найменших — типу сім'ї — до суспільства в цілому.

Для формування життєздатних колективів, здатних функціонувати безконфліктно, недостатньо лише чітко розподілити усередині колективу функції і відповідальність. Потрібно ще звернути увагу на сумісність співробітників. До теперішнього часу психологічною наукою проведено багато досліджень в галузі соціоніки, і розроблену інформаційну базу слід використовувати в практичній діяльності з управління персоналом. Зокрема, має бути більш чітко ідентифікована особа для виявлення її приналежності до того чи іншого соціотипу, щоб потім більш впевнено віднести його до певної ніші з метою формування соціуму комфортної взаємодії.

В результаті багаторічних спостережень за поведінкою людей можна визначити приналежність людини до того чи іншого соціотипу, порівнюючи його поведінку з певними стандартами - ознаками, характерними для певного соціотипу, саме це є основою соціонічного проектування.

Наприклад, ірраціональний тип людини відрізняється від раціонального тим, що багато в чому сподівається на випадок, що усе владнається само собою, він часто не прораховує наперед свої дії, може все відкладати на останній момент (щоб потім у метушні як-не-як їх завершити) і т. д. Раціональна людина багато чого продумує наперед, прораховує варіанти, починає нову роботу, як правило, тільки після завершення попередньої і т. д.

У сучасному менеджменті все більшого значення набувають етичні функції, які регулюють взаємовідносини керівників, підлеглих, колег, взаємозв'язаних горизонтальними зв'язками, і взаємодію фірм із зовнішнім середовищем і працівників за трьома напрямками: духовно-морального, характерному і соціотипному.

Щоб розробити концепцію успішного управління процесом створення сприятливого мікроклімату в колективі на зазначеній основі, слід знати ситуацію, що залежить від умов формування колективу. Йдеться, з одного боку, про вдосконалення управління процесом формування вже діючого колективу, з іншого - про формування нового колективу, якому належить вирішувати передбачені вищим керівництвом задачі і досягати поставлених цілей.

Соціометричний статус працівника визначається виходячи з кількості варіантів вибору, що надаються тому чи іншому індивіду з боку колег, тобто інших членів групи, за запропонованим критерієм. В якості критерію вибору використовують певні питання, які спонукають зробити певні переваги серед членів своєї групи за заданим ознакою. Критерії можуть варіюватися за значимістю та захоплювати різні сторони життєдіяльності групи та її офіційного лідера. На підставі кількох варіантів вибору складають матрицю, до якої заносять всі отримані і зроблені вибори, або таблицю. Для складання соціограми досліджуваного соціуму важливий результат вибору з причин, закамують в питаннях. Тому принциповим моментом соціометричних вимірювань є саме підбір критеріїв-питань, аналізуючи які можна точно визначити, якими якостями володіють ті, кого обирають.

На підставі загальної кількості питань, отриманих кожним з членів групи та зафіксованих в матриці або в таблиці складають своєрідну геометричну модель емоційно-особистісних переваг у групі (підрозділі). Вона (соціограма) являє собою чотири кола різного

діаметра із загальним центром. У ці кола (від малого до великого) заносять кількість виборів: найбільше - у найменший коло, найменше - у найбільший коло, а інші розміщують пропорційно у другому і третьому колах. При з'ясуванні питання "хто кого вибрав" потрібно з'єднати стрілками нанесені номери членів групи суцільними (за позитивними критеріями) або пунктирними лініями при негативному виборі. Якщо ж мова йде просто про вибір, то в кола наносяться номери членів групи.

Отримана картина концентричних кіл із зазначеними номерами членів групи (підрозділу, колективу невеликої фірми і т. д.) містить важливу інформацію для керівника. Її аналіз допомагає осмислити аспекти внутрішньокolleктивні життя, які вислизують при зовнішньому спостереженні навіть під досвідченим поглядом.

За соціограмою можна визначити чотири типи позицій в неформальній групі, які відображають рухливе поле симпатій або антипатій членів будь-якої спільності один до одного. Ці позиції відповідають статусу в цій групі (його називають соціометричним або міжособистісним). Виокремлюють чотири типи таких статусів, кожен з яких має образну назву: "зірки", "популярні", менш "популярні", "самітники".

Якщо в колективі виявиться два-три неформальних лідера або декілька менш популярних та "ізолюваних", то і в тому, і в іншому випадку мікроклімат буде перебувати під загрозою "вибуху" конфліктів. При цьому дві останні категорії людей переживають стійкий емоційно-психологічний дискомфорт свого внутрішнього стану, оскільки у них залишається незадоволеною одна з істотних потреб людини - у визнанні.

Керівник повинен знати, що неформальні угруповання, об'єднані на основі соціально-позитивного взаємного тяжіння (позитивних орієнтацій в оцінці один одного), складають зародок формування механізму громадської думки в групі. Спираючись на ці позитивні явища в житті групи, керівник може ефективно сприяти зміцненню тенденцій становлення команди високого рівня організації.

Таким чином соціонічний підхід у формуванні і проектуванні колективу займає релевантну частину як індикатор і важіль впливу на індивідів, розглядаючи їх окремо і в соціумі (підрозділі, відділі, тощо), базуючись на психологічних особливостях та взаємозв'язках розглядаємих одиниць.

Список літератури

1. Г. А. Дмитренко, Е. А. Шарапатова, Т. М. Максименко «Мотивація і оцінка персоналу (2002)
2. Абрамов В. М., Данюк В. М., Колот А. М. Мотивація і стимулювання праці в умовах переходу до ринку. - Одеса: Вид-во ОКФА, 1995.
3. Андрєєв В. І. Саморозвиток менеджера. - М.: Економіка, 1994.
4. Десслер Г. Управління персоналом. - М.: Бинум, 1997.
5. Афонін А. А. Основи мотивації праці: організаційно-економічний аспект. - К.: МЗУУП, 1994.
6. Букель А. В., Бойко А. Г. Соционика: тайна людських відносин та біоенергетика. - К.: Соборна Україна, 1992.
7. Гончаров В. В. Найважливіші поняття та концепції в сучасному управлінні. - М.: ИНФРА-М, 199

Одержано 22.04.10

С. М. Непомняща, студ. гр. ОА 08-2, С. П. Римар, ст. викладач

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Статусно-рольова структура економічно-соціального інституту власності

Економічні інститути є суспільними структурами, які впорядковують взаємовідносини людей, що виникають у спільній діяльності, вкладають їх у певні рамки. Ступінь відповідності між інституціональними цілями та рішеннями, що приймають індивіди, залежить від ефективності примусу. Він здійснюється через внутрішню заборону на діяльність, страх покарання за порушення відповідних норм, суспільні санкції або державне насильство.

Процес визначення та закріплення соціально-економічних норм, правил, статусів і ролей, зведення їх у систему, яка здатна діяти в напрямку задоволення певної суспільної потреби, називається інституціоналізацією. Інституціоналізація - це заміна спонтанної, експериментальної поведінки на передбачувану поведінку, яку можна очікувати, прогнозувати, моделювати, регулювати. Підсумком процесу інституціоналізації є створення відповідно до норм і правил чіткої статусно-рольової структури, яка підтримується більшістю учасників цього соціально-економічного процесу.

Соціолог Я. Щепанський, відносить до економічних усі ті інститути, які займаються виробництвом і розподілом благ і послуг, регулюванням грошового обороту, організацією та розподілом праці тощо. Вони утворюються на матеріальному базисі суспільства.

В іншій класифікації серед економічних інститутів виділяють інститути поділу праці, власності, заробітної плати тощо. В. Тарасенко до складу економічних зараховує інститути виробництва, розподілу, обміну та власності, підкреслюючи при цьому, що в дійсності суспільних інститутів є набагато більше, ніж сфер діяльності.

В інших джерелах соціально-економічна (господарча) функція суспільства розглядається у взаємодії інститутів влади і власності.

Спираючись на подані в соціологічних джерелах підходи щодо структури господарчих інститутів, доречно, на нашу думку, включати до неї такі:

- інститут власності;
- інститут виробництва;
- інститут ринку;
- інститут споживання.

Саме у взаємодії названих інститутів здійснюється задоволення матеріальних потреб людей шляхом вироблення, розподілу, обміну та споживання в умовах певного соціального порядку. При цьому господарчі інститути "включені" у цей соціальний порядок через взаємодію з іншими соціальними інститутами - владою, культурою, сім'єю, освітою, релігією та ін.

У праці, зосередимо увагу на детальному розгляді економічно-соціального інституту власності. Сучасна система форм власності склалася внаслідок історичної еволюції мотивації економічної діяльності та пошуку матеріальної основи для її реалізації, яка могла бути надана, перш за все, інститутом власності (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Історична еволюція системи форми власності

№	Історичний період	Мотивація економічної діяльності	Система форм власності та їх пріоритетна класифікація	Форми підприємницької діяльності
	Первіснообщинний лад	Виробляти, щоб вижити	1.Общинна форма власності 2.Особиста форма власності	
	Епоха розпаду первіснообщинного ладу	Виробляти, щоб обміняти	1.Приватна (племінна, родова, сімейна) 2.Общинна 3.Особиста	Племінні, родові, сімейні підприємства
	Епоха рабовласницького та феодального суспільства	Виробляти, щоб продати	1.Державна 2.Приватна 3.Колективна 4.Індивідуальна	Торговельні підприємства, приватні мануфактури, ремісничі підприємства
	Епоха капіталізму XVII - XIX ст.	Виробляти, щоб мати капітал	1. Приватнокапіталістична форма власності 2. Групова приватна власність 3. Державна власність 4. Індивідуальна власність 5. Орендна власність	Приватні володіння, акціонерні товариства, корпорації, фірми, компанії
	Епоха суперечностей капіталістичного і соціалістичного виробництва (середина XIX - 80-ті роки XX ст)	Виробляти, щоб зберегти капітал	1. Групова приватна власність 2. Державна власність 3. Колективна приватна власність 4. Підприємницька 5. Орендна власність	Транснаціональні компанії, національні корпорації, акціонерні товариства, ФПГ, приватні фірми, колективні підприємства
	Епоха демократичної економіки XXI століття	Виробляти, щоб підвищити продуктивність капіталу	1. Інформаційна форма власності. 2. Групова приватна власність (корпоративна) 3. Підприємницька власність (індивідуальна) 4. Колективна приватна власність 5. Державна власність 6. Орендно-лізингова форма власності	Науково-інформаційні центри, фонди, транснаціональні компанії, національні корпорації, акціонерні товариства, приватні фірми, кооперативи, орендні підприємства

Власність як інститут виконує економічні та соціальні функції. З економічного погляду ефективність форм власності оцінюється, виходячи з того, наскільки вони забезпечують власнику можливість організовувати вільне використання ресурсів, що йому належать. Щодо цього кожна форма власності повинна забезпечити відповідне співвідношення між вільною конкуренцією та державним регулюванням при використанні економічних та інших ресурсів. Показниками ефективності реалізації економічної функції є: можливість акумулювати необхідні капітали, раціональне використання економічних ресурсів, рівень стимулювання різними формами власності активності суб'єктів

економічного процесу, піднесення підприємницького духу та збільшення можливостей у цій сфері діяльності.

Соціальні функції власності визначаються її роллю в формуванні соціальної структури суспільства й відносин нерівності між соціальними групами та спільнотами. Показниками соціальної ефективності власності є: можливість вільного розвитку особи та окремих соціальних спільнот; ступінь соціальної нерівності; можливість соціальної мобільності; адекватне реагування та врегулювання конфліктів; охорона природного середовища та забезпечення екологічної безпеки населення і т.ін.

Власність забезпечує певний соціальний статус, владу та престиж у суспільстві. Володіння певними економічними ресурсами означає не тільки отримання більш високих доходів, але й приносить людям незалежність та свободу. Зміни у формах власності й перерозподілу власності детермінують зміни соціальної структури суспільства.

Наприклад, характерним світовим процесом у соціальній стратифікації суспільств є тенденція заміни індивідуального суб'єкта власності колективним - корпорацією. Зростання корпоративного капіталу формує новий тип власників - акціонерів та новий тип товару - акції. Акціонери-власники є різномірною соціальною групою, яка поєднує різних суб'єктів: фізичних осіб - власників акцій, акціонерні фонди, взаємні фонди (страхові, пенсійні та ін.).

Акціонерна власність є щаблем на шляху подолання межі між двома полярними економічними суб'єктами - власниками та найманими працівниками. Масовий акціонер є одночасно і масовим робітником, і менеджером. Таким чином, розширюється коло власників, обмежується соціальна диференціація, пірамідальність доходів, зростає відносний відсоток середнього класу, зменшуються потенційні умови соціальних конфліктів.

Процес політичної та економічної трансформації в Україні та в інших пострадянських країнах спричинив масові інновації у сфері економіки, у тому числі зміни у формах власності. У результаті проведених економічних реформ у цих країнах виникла та утвердилася приватна власність, а системи централізованого планування і матеріально-технічного забезпечення були замінені на ринкові механізми. Економіка набула відкритого характеру, споживчий ринок наповнився товарами, поширилася дрібна приватна торгівля. Люди отримали можливість приватизувати свої квартири та купувати нерухомість у приватну власність, право суміщати кілька робіт. Зник загальний обов'язок працювати в суспільному виробництві. Ці зміни мали сприяти і розвитку економіки в цих країнах, і поліпшенню матеріального добробуту їх громадян.

Однак у результаті нелегітимної приватизації, розподілу більшої частини суспільного багатства між правлячою елітою та представниками кримінального світу виникло відчуження більшості громадян від власності та праці. Олігархічна приватизація призвела до руйнування багатьох сфер великого виробництва, стагнації дрібного та середнього підприємництва, кризи інвестицій, спаду виробництва, незаконного вивезення капіталів на Захід.

Для значної частини населення України разом із демократизацією суспільного життя та розвитком капіталізму прийшла бідність, якщо не злиденність. За даними всеукраїнського моніторингу, проведеного Інститутом соціології НАН України в березні 2005 року, лише 17,9% українських громадян вважають, що все не так уже й погано і можна жити. Половина опитаних (51,4%) вважають, що жити важко, але можна терпіти. У п'ятій частини (21%) терпець уже урвався. Більшість населення України, незважаючи на те що отримали деякі права і свободи, одночасно втратили колишні соціальні гарантії, у тому числі право на своєчасну оплату праці, гарантований державою належний дохід, безкоштовне використання медичної допомоги та безкоштовну освіту і т.ін.

Моніторингові дослідження останніх років показують, що лише половина населення однозначно висловлюється за приватну власність. Друга половина або вагається щодо цього питання, або вважає за необхідне повністю зберегти державну власність, виступає проти приватизації, перш за все, землі та великих підприємств.

Очевидно, що соціальна поведінка суб'єктів приватизаційних процесів обумовлюється відповідністю змісту приватизації інтересам і потребам різних соціальних груп і верств населення. У перспективі перехід до приватновласницьких відносин залежатиме від характеру взаємодії всіх суб'єктів приватизації. Тому особливого значення набуває створення соціального механізму приватизації з надійним зворотним зв'язком, який дав би змогу оперативно враховувати рівень реалізації соціально-рольових очікувань суб'єктів приватизації, порушення балансу їх інтересів і своєчасно вносити необхідні корективи до програм економічних реформ.

Стратегія приватизаційної політики в Україні не може не враховувати особливості міжнародного досвіду. З одного боку, розвинені країни світу завдяки приватизації, збільшенню кількості власників привели в дію потужні внутрішні резерви не тільки подолання дестабілізації своїх економік, а й нові джерела модернізації, піднесення. З іншого - світовим досвідом доведено, що сумарний соціальний та економічний ефект досягається не тільки там, де діють плюралістичні форми власності та ринкові відносини (ринок існує і в слаборозвинених країнах із низьким рівнем життя населення), а й там, де досягли високих ступенів розвитку управління виробництвом, організації праці, де ціна робочої сили адекватна її вартості. Головним стає не власність, а управління. Тому принципове піднесення якості національної інституціональної системи, у тому числі й у сфері відносин власності, можливе лише за умови узгодження та інтеграції всіх її елементів на новому рівні.

Таким чином, у процесі роздержавлення власності змінюються характер, масштаби та спрямованість перетворень соціальної структури населення, залежно від чого мають коригуватися державні програми приватизації відповідно до критеріїв її соціальної ефективності.

Список літератури

1. Українське суспільство: моніторинг – 2000 р. Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. чл.-кор. В. М. Ворони, д-ра філос. наук. А. О. Ручки. -К.: Ін-т соціології НАН України, 2000. – С 307-308.
2. Социальный институт // Социология: Словарь-справочник. – М.: Наука, 1990. – Т. 1. – С. 157.
3. Єфременко Т. Економічна культура як соціологічне поняття // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. – № 3. – С 137.
4. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение // THESIS. – 1993. – Весна. – Т. 1. – Вып. 2. – С. 73.

Одержано 22.04.10

Я. В. Рудь, студ. гр. ОА 08-2, С. П. Римар, ст. викл.

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Історичний розвиток економічної соціології

Сучасне українське суспільство переживає складний і болісний процес трансформації соціально-економічної системи, пов'язаний з подоланням монополії однієї форми (державної) власності, соціальної та духовної уніфікованості, становлення реального політичного та економічного плюралізму, формування громадянського суспільства, розвитку ринкового господарювання, інтеграції у світові господарські зв'язки. Труднощі трансформаційного періоду посилюються процесами глобалізації, утвердженням на світовій арені постіндустріального, інформаційного суспільства.

Зумовлені переходом до ринкової економіки масштаби перетворень у сфері економіки вимагають пильної уваги галузевої соціологічної теорії – соціології економіки – не тільки до підготовки професійних соціологів, а й до навчання соціологічним методам виміру та аналізу соціальних процесів усіх фахівців, пов'язаних з економічною та управлінською діяльністю.

Орієнтація на соціологічну підготовку працівників економічної сфери – одна з вимог сучасного суспільного розвитку. Ще одна – яскраво виражений ринковий контекст.

Наукове розуміння економічної соціології та розгляд проблем, пов'язаних з її виникненням та функціонуванням, було започатковано у працях фундаторів цієї соціологічної науки – Я. Смелзера «Соціологія економічного життя» (1965) та Т. Парсонса «Мотивація економічної діяльності» (1948). Але дослідження феноменів господарського життя із соціологічного погляду знаходимо ще у працях Арістотеля, Конфуція, Ксенофонта, Платона, Ціцерона та інших відомих діячів того часу. Пізніше розглядом даної проблеми займалися класики економічної соціології М. Вебера, К. Маркс, Т. Веблен та Ф. Енгельс, Ф. Вольтер, Ш. Монтеск'є, Дж. Мілль, А.Сміта.

Економічна соціологія – це особливий спосіб інтерпретації економічного процесу, що піддається аналізу шляхом уявного відокремлення від нього соціальних компонентів. Така інтерпретація означала б закріплення за економічною соціологією статусу простого сегмента економічної теорії. Економічна соціологія є насамперед, соціологічною наукою. Вона досліджує феномени господарського життя із соціологічного погляду. Сферою її інтересів і об'єктами дослідження є закономірності, що керують економічними процесами, коли ці процеси мають одночасно й характер соціальних процесів. Тому предметом економічної соціології стають економічні процеси та явища, що розглядаються в онтологічно обґрунтованій соціальній обумовленості, а також досліджується вплив цих процесів і явищ на соціальне середовище. Господарська поведінка аналізується в першу чергу з погляду мотиваційних структур, що визначають цю поведінку, однак об'єктом вивчення є насамперед мотиви економічно «спрямованої» поведінки, у якій економічні та соціальні компоненти утворюють очевидне та невіддільне один від одного єдине ціле.

На відміну від спеціальних економіко-соціологічних дисциплін, загальна економічна соціологія займається вивченням виключно загальних соціальних процесів, сфера дії яких, однак, обмежена просторово-часовими рамками або рамками окремих культур і цивілізацій. Тому теореми й докази в економічній соціології можуть претендувати на обмежену сферу застосування.

Економічна соціологія виходить, у першу чергу, з основної передумови про те, що ядром усього, що відбувається в економіці, є технологічний процес, корені якого беруть початок у системі соціальних відносин [3, С.7].

Місце і роль соціології економіки в суспільстві визначається її функціями:

- теоретично-пізнавальна функція – реалізується через дослідження соціально-економічних закономірностей економічного життя, прирощення нових знань у цій сфері;
- прогноуюча функція – полягає у визначенні найбільш ймовірних тенденцій та перспектив розвитку соціально-економічної діяльності, виходячи з пізнаних закономірностей їх розвитку;
- управлінська функція – полягає в забезпеченні системи управління економічною сферою адекватними і достовірними даними щодо стану вирішення соціально-економічних проблем та відомостей щодо ефективності процесу управління;
- ідеологічна функція – полягає в формуванні соціально-економічного світогляду у всіх учасників економічного життя, орієнтації на сучасний соціологічний погляд щодо ролі людини в соціально-економічних відносинах;
- соціальна функція – інформаційне забезпечення процесу економічної соціалізації індивіда в суспільно-економічні відносини, допомога у формуванні і розвитку соціально-економічної структури, суспільства, здійснення моніторингу соціально-економічної напруги в суспільстві.

Для реалізації названих функцій соціологія економіки спирається на категоріальний апарат та на загальносоціологічні і специфічні методи дослідження.

Серед основних категорій соціології економіки визначаються: людина, соціальна група, господарчі організації, соціально-економічні інститути, соціально-економічні відносини, поведінка, діяльність, свідомість, економічна культура, соціально-економічна структура, соціально-економічний статус, рівень життя та якість життя, потреби, мотиви, цінності і соціальні норми.

Навіть неповний перелік категорій свідчить про їх запозичення з інших наук: зокрема – зі соціальної філософії, соціальної психології, політичної економії, правознавства, загальної соціології тощо.

Такий термінологічний зв'язок з категоріями інших наук пояснюється, перш за все, тим, що соціологія економіки виділилась в окрему галузь науки в той час, коли інші науки вже були сформовані і мали свій категоріальний апарат, дія якого охоплювала спільні або споріднені явища, процеси, соціальні феномени [2, С.16].

У сучасній соціологічній думці ще не склалось загальновизнаної позиції щодо визначення історичних періодів розвитку соціології економіки.

Побутує думка, що соціологія економічного життя, як розробка соціальних підходів, до економіки сформувалася вже близько трьох століть. Її засновники прагнули пояснити соціальні зміни, що відбувалися в західноєвропейському суспільстві, виходячи з впливу на них поділу праці, стану економіки, урбанізації індустріального суспільства, трансформації соціальної структури. Так формувалася система соціологічних поглядів на продуктивну діяльність, «занурення» у контекст економічних змін, поступово перетворюючись на самостійну й авторитетну дисципліну.

У своєму розвитку соціологія економіки пройшла кілька основних етапів:

– перший етап (сер. – поч. 20-х рр. ХХ ст.), представлений роботами К. Маркса, Т. Веблена і М. Вебера, був етапом становлення економічної соціології. Вперше були поставлені і теоретично проаналізовані найважливіші проблеми «на стику» економіки й суспільства, розроблена альтернатива чистому «економізму» щодо розвитку економіки. На цьому етапі було здійснено теоретичну підготовку економічної соціології: формування базової методології цієї науки – принципів аналізу реальних процесів під кутом зору взаємозв'язку економіки й суспільства, розробки категорій, необхідних для опису цих взаємозв'язків;

– другий етап (поч. 20 – сер. 50-х рр. ХХ ст.) проходить під знаком бурхливого розвитку емпіричних соціологічних досліджень:

1) індустріальної (промислової) соціології;

- 2) соціології організацій;
- 3) теорії соціальної стратифікації і соціальної мобільності.

На цьому етапі відбулось накопичення фактологічної бази для формування цієї науки;

- третій етап (50-60-ті рр. XX ст.) пов'язують із домінуванням структурно-функціонального напрямку теоретичної соціології (Г. Парсонс, Н. Смелзер, К. Девіс, Д. Мур та ін) і спробами зв'язати економіку з іншими підсистемами суспільного життя. Розробляється соціальний контекст таких підсистем, як бізнес, ринок, таких процесів, як конкуренція, інфляція та ін. На цьому етапі відбулась інституалізація економічної соціології як одного з напрямів соціологічної науки;

- четвертий етап (кін. 60 – кін. 70-х рр. XX ст.) оцінюється як кризовий, зумовлений критикою методології структурного функціоналізму. Попри деякі невдачі щодо створення ідеальної концепції синтезу економічного і соціального аналізу, було розроблено орієнтовну парадигму для соціологічного аналізу зв'язків економіки й суспільства;

- п'ятий етап (із кін. 70-х до сьогодні). Визначається як етап «нової економічної соціології», яка, за Р. Сведбергом, набуває характеру «порівняльної макросоціології». На цьому етапі вона набуває характеру не стільки цілісної мононауки, як наукового руху, спрямованого на дослідження «стикових» економіко-соціальних проблем, притаманних розвинутим капіталістичним країнам [1, С.186].

Загалом сучасна економічна соціологія зосереджується на вирішенні таких завдань:

- дослідження соціальних механізмів, що визначають розвиток економічної сфери суспільства, регулюють економічну діяльність індивідів, спільнот і груп;
- вивчення особливостей мотивації різних форм соціально-економічної поведінки людини (особистості чи соціальної спільноти), її впливу на процеси і результати економічного розвитку.
- з'ясування основних тенденцій і ефективності діяльності соціального механізму розвитку економіки;
- вивчення особливостей і ефективності впливу на людину та її економічну діяльність мотиваційних, статусних, культурних, управлінських соціальних регуляторів;
- дослідження спрямованості та особливостей впливу на зміну соціально-економічної структури суспільства існуючої в ньому економічної системи (планово-централізованої, ринкової);
- визначення раціональних напрямів економічної політики держави;
- дослідження конкретних соціально-економічних, соціокультурних і соціально-політичних умов функціонування економічної сфери суспільства.

Сучасний розвиток економічної соціології в Україні зумовлений складними соціально-економічними перетвореннями, пошуком шляхів подолання суспільно-економічної кризи, інтегрування у світове господарство. Увагу її привертає комплекс проблем, пов'язаних із процесами глобалізації. Як самостійний напрям, вітчизняна економічна соціологія робить перші кроки, зосереджуючись на аналізі економічних процесів у суспільстві, їх специфіки у загальноцивілізаційному контексті, нових різновидів і форм економічної діяльності, функціонування економічних інститутів тощо.

Список літератури

1. Заславская Т.И., Рывкина Р.В. Социология экономической жизни. Очерки теории. Новосибирск : Наука, 1991. – 446 с.
2. Лукашевич М. Соціологія економіки : Підручник для ВНЗ. – К. : Каравела, 2005. – 288 с.
3. Матвеев С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія : Підручник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 184 с.
4. Радаев В. В. Экономическая социология. Курс лекций: Учеб. пособие. — М. : Аспект Пресс, 1998. — 368 с.
5. Соколова Г. Н. Экономическая социология: Учеб.для вузов. – М. : Выш. шк., 1998. – 368 с.

6. Соціологічна думка України / М. В. Захарченко, В. Ф. Бурлачук, М. О. Молчанов та ін. – К., 1996. – С. 23.
7. Черниш Н. Соціологія . Курс лекцій. – Львів, Кальварія, 1996. – 302 с.

Одержано 21.04.10

Т. В. Іванова, студ. гр. УТ-06, А. О. Чернишова, доц., канд. істор. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Структура і види ділового спілкування

В статті описано процес взаємодії між людьми у вигляді спілкування, досліджено форми, функції та засоби спілкування. Проаналізовано психологічну структуру ділового спілкування, знання якої необхідно сучасному менеджеру для налагодження контактів з партнерами та успішного керування підлеглими. **спілкування, зміст спілкування, ціль спілкування, засоби спілкування, комунікативна, інтерактивна і перцептивна сторони спілкування**

Спілкування – складний процес взаємодії між людьми, що полягає в обміні інформацією, а також у сприйнятті і розумінні партнерами один одного. Суб'єктами спілкування являються живі істоти, люди. Саме тому вивчення процесу спілкування є надзвичайно актуальним.

Спілкування характерне для будь-яких живих істот, але лише на рівні людини процес спілкування ставати усвідомленим, зв'язаним вербальним і невербальним актами. Людина, що передає інформацію, називається комунікатором, що одержує її – реципієнтом.

Вивченням проблем ділового спілкування займаються багато вчених – психологів, соціологів, економістів. Найбільш детально структуру і види ділового спілкування досліджували такі українські вчені, як Палеха Ю. І., Щекін Г. В., Зусін В. Я. та інші.

У спілкуванні можна виділити ряд аспектів: зміст, мета і засоби.

Зміст спілкування – інформація, що у міжіндивідуальних контактах передається від однієї живої істоти іншому. Це можуть бути зведення про внутрішній (емоційному і т.д.) стані суб'єкта, про обстановку в зовнішній середовищі. Найбільш різноманітний зміст інформації в тому випадку, якщо суб'єктами спілкування являються люди.

Засоби спілкування – способи кодування, передачі, переробки і розшифровки інформації, що передається в процесі спілкування від однієї істоти до іншого. Кодування інформації – це спосіб її передачі. Інформація між людьми може передаватися за допомогою органів чуття, мови й інших знакових систем, писемності, технічних засобів запису і збереження інформації.

Процес спілкування, по-перше, складається безпосередньо із самого акта спілкування, комунікації, у якому беруть участь самі комуніканти, що спілкуються. Причому в нормальному випадку їх повинне бути не менш двох. По-друге, комуніканти повинні робити сама дія, що ми і називаємо спілкуванням, тобто робити щось (говорити, жестикулювати, дозволяти «зчитувати» зі своїх облич деякий вираз, що свідчить, наприклад, про емоції, пережитих у зв'язку з тим, що повідомляється). По-третє, необхідно, далі визначити в кожному конкретному комунікативному акті канал зв'язку. При розмові по телефоні таким каналом є органи мови і слуху; у такому випадку говорять про аудіо-вербальному (слухо-словесному) каналі, простіше - про слуховому каналі. Форма і зміст листа сприймаються по зоровому (візуально-вербальному) каналі. Рукоштовування - спосіб передачі дружнього вітання по кінесико-тактильному каналі.

До структури спілкування можна підійти по-різному, у даному випадку буде охарактеризована структура шляхом виділення в спілкуванні трьох взаємозалежних сторін: комунікативної, інтерактивної і перцептивної. **Комунікативна** сторона спілкування (чи комунікація у вузькому змісті слова) складається в обміні інформацією між індивідами, що спілкуються. **Інтерактивна** сторона полягає в організації взаємодії між індивідами, що спілкуються, (обмін діями). **Перцептивна** сторона спілкування означає процес сприйняття і пізнання один одного партнерами по спілкуванню і встановлення на цій основі взаєморозуміння.

Уживання цих термінів умовно, іноді в більш-менш аналогічному змісті вживають і інші: у спілкуванні виділяють три функції – інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна.

Розглянемо ці три сторони спілкування детальніше:

а) комунікативна сторона спілкування

Під час акта спілкування має місце не просте рух інформації, а взаємна передача закодованих зведень між двома індивідами – суб'єктами спілкування. Але люди при цьому не просто обмінюються значеннями, вони прагнуть при цьому виробити загальний зміст. А це можливо лише в тому випадку, якщо інформація не тільки прийнята, але й осмислена.

Комунікативна взаємодія можлива тільки в тому випадку, коли людин, що направляє інформацію (комунікатор) і людина, що приймає її (реципієнт) мають подібну систему кодифікації і декодифікації інформації, тобто «усі повинні говорити на одній мові».

В умовах людської комунікації можуть виникати комунікативні бар'єри. Вони носять соціальний чи психологічний характер.

Сама по собі вихідна від комунікатора інформація може бути спонукальної (наказ, рада, прохання – розраховане на те, щоб стимулювати яка-небудь дія) і що констатує (повідомлення – має місце в різних освітніх системах);

б) засоби комунікації

Для передачі будь-якої інформації повинна бути відповідним чином закодована, тобто вона можлива лише за допомогою використання знакових систем. Найпростіший розподіл комунікації – на вербальну і невербальну, що використовують різні знакові системи. Вербальна використовує в якості таких людську мову. Мова є самим універсальним засобом комунікації, оскільки при передачі інформації за допомогою мови менш всього губиться зміст повідомлення.

Можна виділити три позиції комунікатора під час комунікативного процесу: відкрита (відкрито повідомляє себе прихильником вказаної точки зору), відсторонена (тримається підкреслено нейтрально, зіставляє суперечливі точки зору) і закрита (замовчує про свою точку зору, ховає її).

Невербальна комунікація. Виділяють чотири групи невербальних засобів спілкування:

1) екстра- і паралінгвістичні (різні колоречові добавки, що додають спілкуванню визначене значення: фарбування – тип мови, інтонації, паузи, сміх і т.д.);

2) оптико-кінетичні (це те, що людина «прочитує» на відстані – жести, міміка, пантоміміка)

Жест – це рух рук, вони класифікуються на основі функцій, що виконують:

- комунікативні (замінуючі мову)
- описові (їхній зміст зрозумілий тільки при словах)
- жести, що виражають відношення до людей, стан людини.

Міміка – це рух м'язів обличчя.

Пантоміміка – сукупність жестів, міміки і положення тіла в просторі;

3) проксемика (організація простору і часу комунікативного процесу)

У психології виділяють чотири дистанції спілкування:

– *інтимна* (від 0 до 0,5 метра). На ній спілкуються люди, зв'язані, як правило, близькими довірчими відносинами. Інформація передається тихим і спокійним голосом. Багато чого передається за допомогою жестів, поглядів, міміки;

– *міжособистісна* (від 0,5 до 1,2 метри). На ній здійснюється спілкування між друзями);

– *офіційно-ділова чи соціальна* (від 1,2 до 3,7 метри). Використовується для ділового спілкування, причому чим більше відстань між партнерами, тим більше офіційні їхні відносини;

– *публічна* (більш 3,7 метрів). Характеризується виступом перед аудиторією. При такому спілкуванні люди повинні стежити за мовою, за правильністю побудови фраз;

4) *візуальний контакт*. Візуаліка, чи контакт очей. Установлено, що звичайно спілкуються дивляться в очі один одному не більш 10 секунд.

в) *інтерактивна* сторона спілкування:

Це характеристика тих компонентів спілкування, що зв'язані з взаємодією людей, з безпосередньою організацією їхньої спільної діяльності. Є два типи взаємодій – кооперація і конкуренція. Кооперативна взаємодія означає координацію сил учасників. Кооперація є необхідним елементом спільної діяльності, породжується самою її природою;

г) *перцептивна* сторона спілкування – це процес сприйняття і розуміння людьми один одного.

Усі три сторони спілкування тісно переплітаються між собою, органічно доповнюють один одного і складають процес спілкування в цілому.

Спілкування виконує цілий ряд функцій у житті людини:

– соціальні функції спілкування:

- 1) організація спільної діяльності;
- 2) керування поведінкою і діяльністю;
- 3) контроль;

– психологічні функції спілкування:

- 1) функція забезпечення психологічного комфорту особистості ;4
- 2) задоволення потреби в спілкуванні;
- 3) функція самоствердження;

Спілкування може відбуватися на різних рівнях:

– маніпулятивний рівень, заключається в тому, що один зі співрозмовників через визначену соціальну роль намагається викликати співчуття, жалість партнера;

- примітивний рівень, коли один з партнерів придушує іншого (один постійний комунікатор, а інший постійний реципієнт);

– вищий рівень – це той соціальний рівень, коли незалежно від соціальної ролі, статусу партнери відносяться один до одного як до рівної особистості.

Отже, спілкування – складний процес взаємодії між людьми, що полягає в обміні інформацією, а також у сприйнятті і розумінні партнерами один одного. Суб'єктами спілкування являються живі істоти, люди. У принципі спілкування характерне для будь-яких живих істот, але лише на рівні людини процес спілкування ставати усвідомленим, зв'язаним вербальним і невербальним актами.

Список літератури

1. Зусін В. Я. етика та етикет ділового спілкування. – К.: Екс. Об., 2000. – 2000с.
2. Немов Р. С. Психологія. Книга 1: Основи загальної психології. – М., Освіта, 2002. – 345 с.
3. Палеха Ю. І. Ділова етика . – К.: ЄУФ, 2000. – 350с.
4. Щекін Г. В. Практична технологія менеджменту. – К.: МАУП, 1994. – 482с.

Одержано 22.04.10

Т.В. Бабіч, викл., А.В.Сало, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Вплив засобів масової інформації на самовизначення молоді

Постановка проблеми та її актуальність: Вплив засобів масової інформації на формування та самовизначення людини розглядається вченими всього світу вже давно. Не секрет, що пропаганда алкоголю, паління та інших негативних чинників надзвичайно шкідлива для дорослої людини, а для молоді, психіка та вподобання якої тільки формуються - тимпаче. Ця тема фігурує у багатьох дискусіях, і ця робота присвячена саме впливу засобів масової інформації на свідомість молоді.

Аналіз останніх джерел і публікацій: найширше тему впливу ЗМІ на саморозвиток молоді розкрито у працях таких авторів як Головаха Е. И., Здіорук С. І., Шелестова Л.

Цілі статті: висвітлити та проаналізувати вплив інформації яку отримує сучасна молодь з засобів масової інформації. Розглянути позитивні та негативні аспекти впливу ЗМІ на розвиток молоді в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу: Все більше в сучасному суспільстві стверджується думка про те, що людство знаходиться на початку розвитку “третьої” (поряд з усною та писемною) системи культури - культури засобів масової комунікації суспільства. У той же час, з точки зору соціологічної науки, люди, що складають аудиторію масової комунікації, розглядаються як особистості, котрі “включаються” в мережу реальних суспільних відносин завдяки функціонуванню технічних засобів. Масова комунікація дозволяє їм встановлювати та підтримувати зв'язок з більш широким соціальним середовищем, кордони якого знаходяться далеко за межами їх безпосереднього оточення. Вирішальне значення у вирішенні ефективності та значущості для людини цих процесів має те, наскільки практика реального суспільного життя особистості співвідноситься із змістом одержаної інформації [4].

В сучасному світі людина з раннього дитинства опиняється в оточенні техносфери, вагомою частиною якої являються засоби масової комунікації, що грають важливу роль в житті людини. При чому, на перші місця вийшли так звані електронні засоби.

Подобається нам сучасна інформація, яку надають ЗМІ чи ні, вона є невід'ємною частиною ринкових процесів і сучасного життя в цілому. В умовах конкурентної боротьби великої кількості виробників однакових товарів, телекомпаній, політичних партій надання інформації виходить за межі простого інформування, розрахованого на свідоме сприйняття і трансформується у більш дійовий засіб впливу – в психологічне програмування, підсвідоме навіювання.

Орієнтуючись на позасвідому сферу особистості, на приховані інстинкти, інформація різних типів, фільми і реклама чинять тиск на психіку людини. Особливо під цей вплив підпадає молодь. По-перше, в пошуках науково-популярної інформації вона частіше за дорослих звертається до Інтернету, журналів, а всі ці інформаційні потоки супроводжуються рекламою, голошеннями (зазвичай продаж товарів та знайомств).

По-друге, молодь більш емоційно вразлива, сприйнятлива. По-третє, молодь більше часу, ніж дорослі, проводить біля телевізорів та в Інтернеті.

ЗМІ широко рекламуються алкогольні напої, сигарети. Це негативно впливає на молодь, яка бере приклад з поведінки молодих людей в рекламах або у фільмах, де головні герої ведуть антисоціальний спосіб життя, але представлені як позитивні.

Через те, що для підлітків дуже важливою є потреба у спілкуванні, а вуличне спілкування і спонтанні юнацькі групи тісно пов'язані з особливостями юнацької субкультури молоді люди легко підхоплюють ці стереотипи. Юнаки ототожнюють себе з веселими, безтурботними хлопцями і дівчатами у відео роликах, сильними і володарними чоловіками з поганими звичками, які звикли всього добиватися силою, яких постійно показують у фільмах і тим "красивим життям", до якого нібито такий спосіб життя веде. Таке ставлення до життя і оточуючих, а також розбіжність ідеалів і буденності нерідко призводить до серйозних наслідків – агресії, наркоманії, алкоголізму, частих депресій, нервових зрывів, розладів психіки.

Такий вплив ЗМІ на людей, їх моральні цінності, етичні і поведінкові норми, може зруйнувати структуру суспільних цінностей, викликати заміну вищих цінностей цінностями нижчих порядків, що призводить до морального розладу молоді і суспільства в цілому і, безумовно, може причинити розвиток негативних тенденцій у суспільстві. [10]

Сучасні ЗМК, особливо телебачення набувають планетарного характеру, звертаються до багатомільйонної аудиторії, створюють новий тип культури - аудіовізуальний.[8]

Національно свідомі працівники засобів масової інформації у своїй діяльності дотримуються принципів загальнолюдської моралі, суть якої полягає в тому, що завжди правильно чинить той, хто захищає свою мову, культуру.

Проблеми, пов'язані зі зловживанням ПАР (психологічно активними речовинами, тобто алкоголем, наркотиками, психотропними та іншими речовинами, які певним чином впливають на психологічний стан людини), поступово стають одним з головних викликів людської цивілізації. Усвідомлення небезпеки подальшого поширення епідемії наркотичної та алкогольної залежності активізує вироблення державної політики в галузях охорони суспільного здоров'я, морального спокою та громадського порядку. Йде постійний пошук засобів боротьби з цим суспільним злом, уряди та громадські організації багатьох країн намагаються створити нові канали впливу на масову свідомість, щоб перешкодити подальшому зростанню числа скалічених та хворих.

Як відомо, переломний момент у розвитку української держави співпав з переходом всього сучасного світу в якісно нову стадію суспільного розвитку, що характеризується як "постіндустріальне суспільство", або "інформаційне суспільство", в якому діяльність людей ґрунтується на використанні послуг, отримуваних за допомогою інформаційних та комунікативних технологій. Система масової інформації стає основним засобом формування суспільної свідомості, поширення економічних, політичних і культурних ідей. ЗМІ сьогодні є не тільки провідником суспільно значущої інформації, а певним чином самі детермінують шляхи та формування соціальної комунікації.

Вітчизняні соціологи, звертаючи увагу на масові факти адитивної поведінки, доходять висновку про наявність стійкої тенденції формування особливих соціальних груп споживачів адитивних речовин і відповідно адитивної субкультури, виникнення специфічних соціальних відносин, певної трансформації соціальної структури під впливом наркотизму, та водночас, - формування й інституціалізації цілої антинаркотичної індустрії.

За даними загальноукраїнського опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» і «СОЦІСом» - Центром соціальних і політичних досліджень з 29 квітня 2004 року до 6 травня 2004 року, за рівнем довіри ЗМІ поступилися лише Церкві, Збройним Силам.

Рівень впливу тих чи інших засобів масової інформації у різних вікових групах є різним. Так, серед вікових груп 10 - 14 років найбільш популярними є спеціальні журнали та радіо. У наступних (15 - 22 років) вікових групах зростає рівень використання таких інформаційних джерел як телебачення, інформаційні буклети, газети.

На думку молоді, найбільш впливовим інформаційним джерелом з питань впливу на здоров'я наркотичних речовин (тютюн, алкоголь та наркотики) є, перш за все, телебачення (64%), газети (44%), радіо (25%). Останні позиції за рейтингом цих джерел займають

спеціальна література (книжки, журнали, довідники) та інформаційні буклети та листівки. Щодо такого джерела інформації як Інтернет, молоді люди готові звертатися до нього вдвічі більше, ніж роблять це зараз, але слід враховувати, що ще більшою мірою стосується мешканців обласних центрів та великих міст і значно менше сільської молоді [3].

Особливе значення у використанні потужного впливу ЗМІ набуває здатність знайти нові, нестандартні підходи до висвітлення тем, пов'язаних з подоланням суспільних пороків. На відміну від інших складових профілактичних програм, ЗМІ мають можливість впливати не лише на окремих індивідів, а й на цілі соціальні групи або навіть суспільство загалом.

Рекламні заходи займають особливе місце у здійсненні профілактики зловживання ПАР. Реклама не тільки бере участь у формуванні споживчих потреб членів суспільства, але має певний вплив на всю життєдіяльність людини. Виконуючи роль механізму переконання, вона впливає на цінності та спосіб життя людини, і цей вплив має як позитивний, так і негативний аспекти [2].

Висновок: Засоби масової інформації та комунікації, реклама, елементи public relations у відношенні до проблем поширення алкоголізму та вживання ПАР, мають досить виражений дуалістичний характер. З одного боку, саме за допомогою ЗМІ та реклами поширюються певні настанови, що пропагують споживання психодійних речовин як невід'ємної складової людського життя. З іншого боку - саме ЗМІ володіють найміцнішими каналами впливу для попередження подальшого розгортання наркотичної епідемії.

У першу чергу це пов'язано з важливим місцем, яке займають засоби масової інформації та комунікації у сучасному інформаційному суспільстві.

На мою думку необхідно створити спеціальну програму "грамотної поведінки" зі ЗМІ для школярів і дошкільників. Розробити спеціальні заняття, на яких дітей будуть навчати критично ставитися до телебачення, розрізняти фантазію та реальність на екрані. Дітям також розкажуть про економічний базис телевізійної індустрії. Як свідчить зарубіжний досвід, такі програми досить ефективні. Запобігати негативному впливові телебачення можна і в колі сім'ї. Звісно, що батьки не мають змоги весь час контролювати зміст передач, які дивляться їхні діти, тому буде ефективніше сформувати в дитини певне ставлення до телебачення. Добре, коли вся сім'я обговорює побачене на екрані, коли батьки висловлюють ставлення до того, що відбувається у фільмі. Отже, протидіяти негативному впливові телебачення можна й потрібно, і робити це необхідно різними способами й на кількох рівнях: суспільства, сім'ї, окремої людини. Якщо ми й не можемо відмовитися від цього продукту людської творчості у своєму повсякденному житті, то хоча б спробуємо не перетворювати його на головну життєву цінність.[9]

Список літератури

1. Борсукова І. Розірвати наркопавутиння - означає знешкодити павука. Інтерв'ю з начальником відділу по боротьбі з незаконним обігом наркотиків ГУ УМВС у м. Києві В.І. Кравченко // Урядовий кур'єр. - 2004. - 13 травня. - С. 7 - 10.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» // Урядовий кур'єр. - 2003. - 24 вересня. - С. 25 - 27.
3. Здіорук С. І. Психологічне обґрунтування використання ЗМІ та різних видів рекламної продукції з метою профілактики нарко-, токсикоманії та алкоголізму // Практична психологія та соціальна робота. - 2004. - № 10. - С. 6 - 9.
4. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебнік С.Р. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посібник. - К.: ІЗМН, 1997. - 392 с.
5. Романова О.Л., Иванникова И.В. Культурологические аспекты антинаркотического воспитания // Вопросы психологи. - 1993. - № 3. - С. 48.
6. Шелестова Л. «Молоко» й «Екстрім». Про сучасні ЗМІ для підлітків // Шкільний світ. - 2004. - № 12. - С. 1 - 2.
7. Сайт «allbest» Рубрика: Педагогіка/Предмет: Соціальна педагогіка/ "Вплив ЗМІ на виховання дитини" <http://www.allbest.ru/>.

8. Сайт «Народна правда» стаття Вплив ЗМІ на поведінку молоді, автор Андрій Діцик.

Одержано 22.04.10

УДК 620.4+658.22

**П.Г.Плєшков, доц., канд. техн. наук, Н.Ю.Гарасьова, доц, канд. техн. наук.,
Т.В.Величко, асп.**

Кіровоградський національний технічний університет

Побудова системи автоматизованого управління і моніторинга енергетичних параметрів насосної станції

Запропонована система автоматизованого управління режимами роботи насосної установки. Система дозволяє економити електроенергію за рахунок роботи частотно-регульованого приводу залежно від реального вжитку води та забезпечити ефективність моніторингу та управління основними режимами водозабірної вузла.

автоматизована система, моніторинг, насосна станція, водопостачання.

Використання регульованого електроприводу насосних агрегатів в системах комунального і промислового водопостачання протягом останніх 5-7 років являється предметом пильної уваги з боку експлуатуючих організацій. Стало очевидне, що регулювання швидкості робочого колеса насосів дозволяє істотно підвищити енергетичні показники установок, отримати значну економію електроенергії, і скоротити втрати води за рахунок виключення надлишку тиску в гідравлічній мережі.

До теперішнього часу в різних містах і регіонах України накопичений значний досвід вживання регульованого електроприводу насосних агрегатів для систем холодного та гарячого водопостачання. В більшості випадків реалізація цього технічного заходу виконується в порядку модернізації насосних станцій, що діють: у ланцюзі живлення асинхронного двигуна насоса встановлюються перетворювачі частоти, що дозволяють регулювати швидкість двигуна.

Найбільшого поширення в сучасній практиці водопостачання і водовідведення набули наступні види регульованого електроприводу:

- частотний з перетворювачем на транзисторних IGBT-модулях;
- за схемою асинхронно-вентильного каскаду;
- за схемою вентильного двигуна;
- з індукторними муфтами ковзання;
- з гідромуфтами;
- з гідравлічними варіаторами.

Кожен з названих регульованих приводів має свої переваги і недоліки. Їх вибір повинен проводитися кваліфікованими фахівцями на основі вивчення складу устаткування насосної установки, аналізу режиму її роботи у взаємозв'язку з режимом роботи водопровідних і каналізаційних мереж і інших насосних установок, що подають воду у водопровідну мережу.

Використання регульованого електроприводу дає змогу отримати до 50% економії електроенергії у складі системи автоматизованого управління режимами роботи насосної

установки.

Автоматизована система диспетчерського управління, збору, накопичення і відображення технологічної інформації системи водопостачання і каналізації міста (надалі - АСУ) забезпечує стійке функціонування, як окремих об'єктів, так і системи водопостачання і каналізації в цілому, попередження аварій, оперативне відображення технологічних параметрів і подальшого аналізу поточних, аварійних або передаварійних ситуацій.

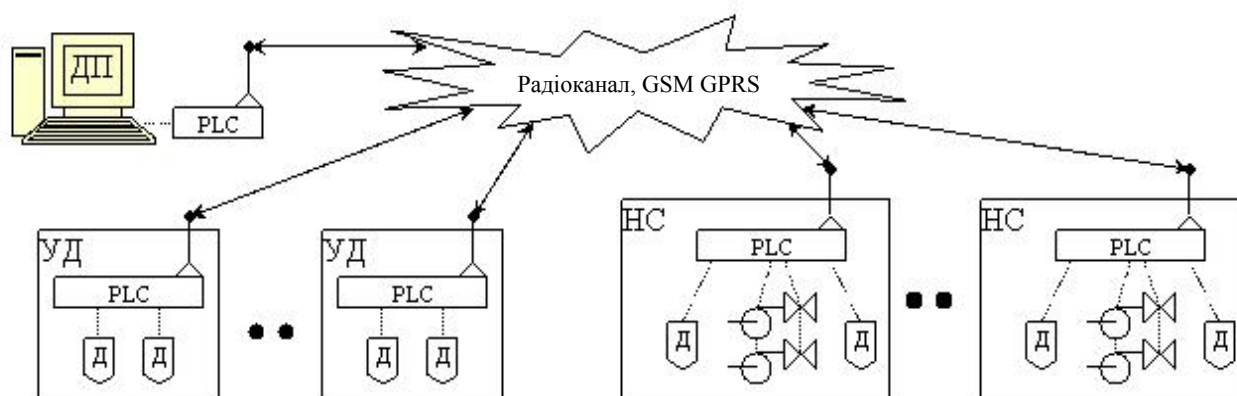
Система моніторингу та АСУ забезпечує:

- автоматизоване управління водозабірним вузлом з центрального поста оператора в реальному масштабі часу;
- частотне управління двигунами насосів;
- моніторинг двигунів насосів станції другого підйому по таким параметрам, як самота обертання, струм, потужність, що споживається;
- моніторинг та облік вихідних параметрів насосної станції другого підйому: кумулятивних та миттєвих витрат та тиску по обох нитках виходу в міську мережу;
- індикацію рівня води в накопичувальному резервуарі насосної станції;
- управління двигунами глибинних насосів в свердловині (дистанційне включення/відключення);
- моніторинг параметрів свердловин: струмів глибинних насосів, тиску, миттєвих та кумулятивних витрат води зі свердловини, температури повітря в павільйоні свердловини, рівня води в свердловині;
- аварії в системі водопостачання і каналізаційних колекторах.

Кожен з вищеперелічених чинників може наводити до значних матеріальних втрат. Аби уникнути втрат, а у ряді випадків їх попередити, необхідно мати надійну і "інтелектуальну" систему управління об'єктами водопостачання і каналізації, а також систему збору і оперативного відображення технологічних параметрів цих об'єктів в пункті диспетчерського управління.

АСУ є з'єднанням контролерів (надалі PLC) за допомогою різних каналів зв'язку в єдину систему з програмованою ієрархічною системою контролю і управління.

Узагальнена структура АСУ, показана на рис.1, є спрощена 2-х рівнева система з насосними станціями, удаленими технологічними датчиками на нижньому і диспетчерськими пунктами на верхньому рівні.

УД - удаленный датчик; НС – насосная станция; ДП – диспетчерский пункт

Рисунок 1 – Узагальнена структура АСУ

Основним контрольованим (і управляємим) осередком нижнього рівня системи є насосна станція будь-якого вигляду (водозабір, проміжні підйоми, підкачуючі і каналізаційні станції). PLC комірки реалізує локальну систему автоматизації насосної станції, збір,

обробку і накопичення інформації від первинних датчиків, а також організовує обмін даними з іншими PLC системи.

Приклад конфігурації насосної станції, показаної на рис.2, дозволяє отримувати такі дані:

- тиск в напірному трубопроводі;
- витрата води;
- струм кожного електродвигуна насосного агрегату, а також сумарну електроенергію, що споживається насосною станцією;
- положення засувки (точне або фіксоване);
- рівень води в резервуарі (або в приймальному резервуарі для каналізаційної насосної станії (КНС)).

А також, при необхідності, дистанційно управляти:

- включенням/відключенням насосних агрегатів;
- відкриттям/закриттям засувки.

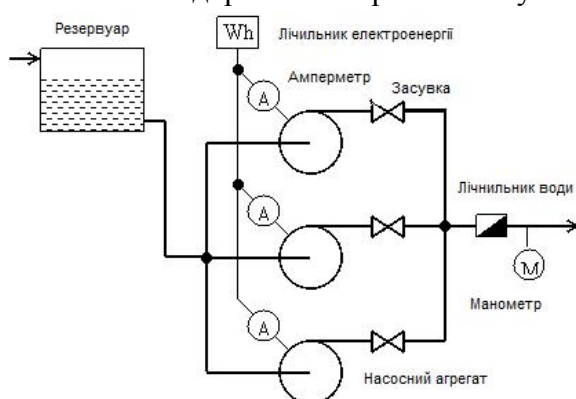

Рисунок 2 – Приклад конфігурації насосної станції

При використанні частотно-регульованого приводу насосного агрегату (як правило, одного для групи насосів), яким можна управляти і отримувати інформацію про його роботу, здійснюється управління по підтримці заданого тиску в напірному трубопроводі або тиску на удаленому датчику (для КНС підтримується заданий рівень в приймальному резервуарі).

Додатковим контрольованим осередком нижнього рівня системи є удалений технологічний датчик будь-якого типу (тиск, витратомір, якість води і тому подібне). PLC осередка реалізує збір, обробку і накопичення

інформації від первинного датчика, а також організовує обмін даними з іншими PLC системи.

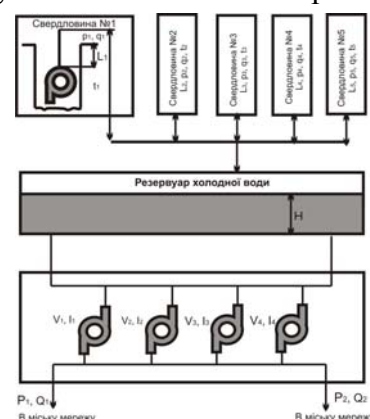
До PLC осередка, можливо, приєднати декілька первинних датчиків, розташованих поблизу від PLC, по стандартних дріт'яних протоколах.

За відсутності зв'язку з PLC верхнього рівня, PLC вічка виконує архівацію даних, які можна отримати при відновленні зв'язку дистанційно або ручним способом на переносний комп'ютер.

Удалений датчик може не лише виконувати збір і передачу інформації, а також брати участь в автоматизованому управлінні насосною станцією. Наприклад, підкачуюча насосна станція повинна підтримувати тиск води, при цьому, контроль тиску можна проводити не лише на напірному трубопроводі на станції, а і біля кінцевого споживача, що дозволить не лише оперативно виявляти і усувати пориви в трубопроводах, а і понизити питому витрату електроенергії на підкачуючій насосній станції.

Осередком верхнього рівня системи є диспетчерський пункт, з якого виконуються спостереження, контроль і управління низькорівневими осередками.

Запропонована система можлива для Кіровоградського водоканалу (рис.3), де вода з п'яти свердловин подається в резервуар, де накопичується, і

Н-рівень води в резервуарі; I-струм насосу станції; Р-тиск на виході станції; Q-витрата води на виході станції; V-швидкість обертання валу двигуна насосу; L-рівень води в свердловині; р-тиск води в свердловині; q-витрата води в свердловині; t-температура повітря
Рисунок 3 – Структурна схема Кіровоградського водоканалу

потім через насосну станцію поступає в міську мережу. У кожному павільйоні розташовується шафа з силовим устаткуванням і блоком управління двигуном насоса. З резервуару, який є проміжним накопичувачем і відстійником, вода поступає на насосну станцію другого підйому. Насосна станція має в своєму складі чотири господарсько-питні насоси. З насосної станції вода поступає в мережу міського водопостачання.

Вживання вищезгаданого устаткування на насосних станціях дозволяє:

- економити електроенергію, за рахунок роботи частотно-регульованого приводу залежно від реального вжитку води (ефект економії 20-50%);
- забезпечити значне збільшення ефективності моніторингу та управління основними режимами водозабірної вузла;
- знизити витрати води, за рахунок зниження витоків, що виникають при підвищеному тиску в магістралі, коли водоспоживання насправді невелике (в середньому на 5%);
- зменшити витрати на плановий і капітальний ремонт устаткування (всієї інфраструктури подачі води), в результаті припинення аварійних ситуацій, викликаних зокрема гідравлічним ударом, який відбувається в разі використання електродвигунів з прямим пуском (ресурс служби устаткування підвищується мінімум в 1,5 разу);
- понизити витрати на оперативне обслуговування за рахунок комплексної автоматизації систем водопостачання;
- досягти певної економії тепла в системах гарячого водопостачання за рахунок зниження втрат води, що несе тепло;
- при необхідності зробити тиск вище звичайного.

Список літератури

1. Лезнов Б. С. Экономия электроэнергии в насосных установках. – М.: Энергоатомиздат, 1991. – 144 с.
2. Егоров Д. Автоматизированная система мониторинга и управления водозаборным узлом // <http://www.cta.ru>
3. Частотно-регулируемый привод системы диспетчеризации предприятий // http://www.hacoc.com.ua/?page_id=9

Одержано 27.04.10

О.В.Зеленько, студ. гр. ФК 07-3, Г.І.Міокова, доц., канд. екон. наук
 Кіровоградський національний технічний університет

Нормування як метод оптимізації оборотних активів

Оборотний капітал (Оборотні кошти) - це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку.

Визначення потреби в оборотних коштах здійснюється через їх нормування. Нормування оборотних коштів передбачає врахування багатьох факторів, які впливають на господарську діяльність підприємств.

Існує цілий ряд причин, що зумовлюють необхідність нормування на підприємствах (див. рис. 1.).

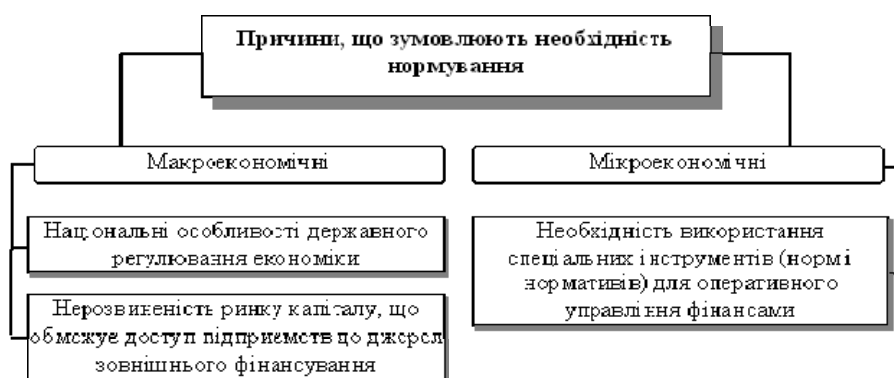

Рисунок 1 – Причини, що визначають необхідність нормування

Вихідними умовами для нормування оборотних активів є:

- характер господарських зв'язків – стійкість, надійність;
- особливість відтворювальної структури оборотного капіталу;
- рівень виробничих затрат як основи визначення необхідності в оборотному капіталі і динаміки його вартості;
- розмір будь-якого елементу оборотних активів повинен бути мінімальним для умов функціонування підприємства (умов постачання, збуту тощо) і в той же час достатнім, щоб не створювати перешкод виробничому процесу.

Основним завданням нормування є розробка на кожному підприємстві економічно обґрунтованих норм та нормативів власних оборотних активів, що забезпечують прискорення обігу та найбільш ефективне використання матеріальних і фінансових ресурсів.

Нормування – це один із основних методів оптимізації рівня оборотних активів, що усуває їх незбалансованість. Адже незбалансованість оборотних активів може викликати:

- а) у випадку їх дефіциту:
 - 1) затримки в постачанні сировиною і матеріалами і, як наслідок, – збільшення тривалості виробничого циклу і зростання витрат;
 - 2) зниження обсягів продаж через недостатність запасів готової продукції;
 - 3) додаткові витрати на вирішення задач фінансування.
- б) надлишок оборотних активів:
 - 1) фізичне або моральне старіння запасів;
 - 2) зростання витрат на зберігання надлишків запасів;
 - 3) банкрутство боржників;

4) збільшення податку на майно з причини наявності великого обсягу ТМЦ і готової продукції;

5) зменшення реальної вартості дебіторської заборгованості і грошових коштів з причини інфляції.

Одним з основних напрямків управління оборотними активами є управління запасами.

Оптимізація рівня виробничих запасів залежить від витрат, що пов'язані з підтриманням запасів і складаються з двох елементів: витрат по зберіганню і витрат по розміщенню та виконанню замовлень. Ці два елементи змінюються обернено пропорційно один одному: чим більшими є витрати по зберіганню оборотних активів (наприклад, необхідні складські приміщення в достатньому обсязі), тим меншими є витрати по постачанню (немає необхідності зайвий раз користуватися послугами транспортних організацій).

В теорії управління запасами доведено, що при деяких обмеженнях та передумовах можна розрахувати розмір оптимальної партії замовлень (Economic Order Quantity – EOQ).

Відповідна формула має вигляд:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 * F * D}{H}}, \quad (1)$$

де EOQ – обсяг партії, од.;

F – вартість виконання одного замовлення (витрати на розміщення замовлення, по отриманню та перевірці товарів);

D – величина витрат запасів за той же період, од.;

H – витрати по утриманню ТМЦ на одиницю запасів за деякий період, в тому числі витрати по зберіганню, транспортуванню, страхуванню разом з рівнем прибутку на інвестований в запаси капітал.

Після визначення оптимальної партії замовлення використовують наступну схему управління замовленнями, які дозволяють за допомогою ряду параметрів формалізувати процедуру оновлення запасів, наприклад, визначити рівень запасів, при якому необхідно здійснювати наступне замовлення

$$RP = MU \times MD; \quad (2)$$

$$SS = RP - AU \times AD; \quad (3)$$

$$MS = RP + EOQ - LU \times LD, \quad (4)$$

де RP – рівень запасів, при якому робиться замовлення, од.;

MU – максимальна денна потреба в сировині, од.;

MD – максимальна кількість днів виконання замовлення;

SS – найбільш ймовірний мінімальний рівень запасів, од.;

AU – середньоденна потреба в сировині, од.;

AD – середня тривалість виконання замовлення (від моменту розміщення до моменту отримання сировини), дн.;

MS – максимальний рівень запасів, од.;

LU – мінімальна денна потреба в сировині, од.;

LD – мінімальна кількість днів виконання замовлення.

Для фінансиста велику роль відіграє і знання принципів аналізу виробничих запасів. Вони базуються на розумінні принципів подання запасів у звітності. Від того, які методи обліку запасів (або собівартості продукції) визначені обліковою політикою підприємства, залежить різна оцінка коштів, які вкладені в запаси, а відповідно, і різні значення параметрів, які беруть участь у визначенні оптимальної політики управління ними.

Найбільш розповсюдженим методом оцінки матеріальних запасів в нашій країні є метод оцінки за фактичною собівартістю придбання. До числа негативних наслідків його використання для підприємства слід віднести те, що він, з одного боку, занижує собівартість

реалізованої продукції і, з іншого, тягне за собою суттєве заниження вартості матеріалів, а отже штучно завищує їх оборотність.

Використання методу оцінки матеріалів за вартістю закупок (ЛІФО), хоча і є досить привабливим в умовах інфляції з позиції оподаткування (так як він максимізує собівартість реалізованої продукції), і в той же час призводить до спотворення величини залишків матеріалів в бік їх зменшення. В результаті цього достовірність показника оборотності активів знижується.

Застосування способу оцінки товарно-матеріальних цінностей за вартістю перших закупок (ФІФО) призводить до того, що вартість реалізованої продукції формується, виходячи з найбільш стійких (в умовах інфляції) цін на матеріали, а їх залишки оцінюються за максимальною (ринковою) вартістю. Виходячи з цього, оборотність поточних активів в даному випадку буде об'єктивно нижчою, ніж в розглянутих раніше способах (в зв'язку з цим корисно прийняти до уваги, що ця перевага методу може одночасно виявитися і його недоліком в очах менеджера, зацікавленого в наданні своїм кредиторам або інвесторам інформації про високу оборотність коштів на підприємстві).

Таким чином, на прикладі лише трьох розглянутих способів оцінки товарно-матеріальних цінностей можна побачити, що, виходячи з поставлених задач і обраної стратегії управління оборотними активами, підприємство має певну можливість регулювання величини коефіцієнту оборотності своїх активів.

Контроль за ефективністю управління запасами на вітчизняних підприємствах здійснюють за допомогою аналізу зміни швидкості обороту запасів. В загальному випадку швидкість обороту виробничих запасів (ВЗ) підприємства прийнято розраховувати за допомогою формули:

$$K_{o.v.z.} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Середня величина ВЗ}} \quad (5)$$

Середня величина виробничих запасів за даними балансу визначається за формулою:

$$\text{Середня величина ВЗ} = \frac{З_{п} + З_{к}}{2}, \quad (6)$$

де $З_{п}$, $З_{к}$ – відповідно величина запасів на початок періоду і на його кінець.

Більш точний розрахунок середньої величини активів буде отриманий у випадку використання щомісячних даних про стан активів. Тоді величина активів визначається за формулою:

$$\text{Середня величина запасів} = \frac{\frac{З_1}{2} + З_2 + З_3 + \dots + З_{n*1} + \frac{З_n}{2}}{n-1}, \quad (7)$$

де $З_n$ – величина запасів в n-му місяці.

Потім визначається тривалість одного обороту в днях:

$$\text{Тривалість обороту} = \frac{360}{\text{Оборотність запасів}} \quad (8)$$

Отже, фінансово стійким є такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів покриває кошти, вкладені в активи, не допускає невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованості, своєчасно розраховується за своїми зобов'язаннями. Основою фінансової стійкості є виважена, раціональна організація й ефективне використання оборотних коштів. Але це не означає, що підприємство має вкладати оборотний капітал лише у високоліквідні активи з метою зниження ймовірного ризику та отримання найвищого прибутку. Головною метою діяльності підприємства є створення конкурентоспроможної продукції з високими споживчими якостями.

Одержано 28.04.10

А.Златопольская, студ. гр. МЕ-09, Б.Чёрный, студ. гр. ФК-09-1, Л.Н. Кривоблоцкая, доц., канд. физ.-мат. наук

Кировоградский национальный технический университет

Диск мгновенного умножения

К той же семье «круговых» чисел, что и число 142 857 в первой задаче, принадлежит число $M = 052\,631\,578\,947\,368\,421$.

При помощи диска, изображенного на рисунке, оно может быть *мгновенно* умножено на любое целое число в пределах от 1 до 18.

По внешнему кольцу диска, изображенного на рисунке, размещены все восемнадцать множителей. По внутреннему кольцу – все цифры множимого M ; эти же цифры образуют и каждое из восемнадцати произведений.

Чтобы прочесть результат умножения числа M на любое из чисел внешнего кольца, надо полностью обойти внутреннее кольцо, начиная с цифры, указанной блажащей стрелкой, находящейся справа от множителя, если смотреть на цифры из центра диска. Двигаться при этом следует по ходу часовой стрелки.

Например, ближайшая стрелка справа от числа 14, расположенного на внешнем кольце, указывает на цифру 7. Это значит, что число 736 842 105 263 157 894 есть результат умножения числа M на 14.

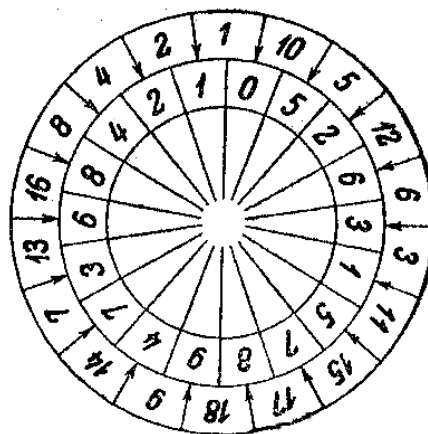
Проделайте еще несколько умножений числа M .

Произведение числа M на 19 уже совсем иное; оно состоит из одних девяток, и вы немедленно догадываетесь, что число M представляет собой период дроби $\frac{1}{19}$ при ее обращении в десятичную. Период этой дроби оказался «полным» (содержит 18 цифр), следовательно, он обладает свойством *цикличности* (повторяемости одних и тех же цифр), описанным в задаче 345, чем и объясняется «секрет» нашего диска.

Приготовьте из картона несколько разных дисков мгновенного умножения из периодов других дробей и демонстрируйте друзьям свою феноменальную способность быстрого счета. Для этого пригодны дроби только с полными периодами, например,

рассмотренные выше дроби $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{17}$, $\frac{1}{19}$, $\frac{1}{29}$.

А еще, какие дроби имеют полный период? В поисках таких дробей вы легко подметите, кстати, что период всякой дроби с *простым* знаменателем либо полный, либо число цифр у него равно одному из делителей возможного полного периода.

Одержано 27.04.10

УДК 336.1:352

Г.Козинець, студ. гр. ФК 07-1, С.П.Попова, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Удосконалення фінансування підприємств комунальної форми власності

В статті визначено проблеми фінансового забезпечення підприємств комунальної форми власності, а також запропоновано напрями удосконалення їх фінансування в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

доходи та видатки підприємств комунального господарства, бюджетна підтримка підприємств комунальної форми власності, тарифи на житлово-комунальні послуги, інвестування, інвестиційний лізинг, концесія

Провідне місце в структурі матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування займають підприємства комунальної форми власності. В Україні переважна частина об'єктів комунальної власності належить до сфери житлово-комунального господарства. За сучасних економічних умов і внаслідок впливу суб'єктивних чинників підприємства житлово-комунального господарства є здебільшого збитковими, що потребує залучення до функціонування цієї сфери приватного сектора. Рівень приватизації комунального майна в Україні такий, що місцеві органи через місцеві бюджети фінансують надання послуг, які по суті є приватними, а не громадськими: будівництво, утримання комунального житла, надання комунальних послуг, оренда соціальних об'єктів. Натомість у сфері нерухомості та надання комунальних послуг не спостерігається суттєвого прогресу ринкових відносин.

Так, житлово-комунальне господарство протягом останніх десяти років перебуває у стані перманентного реформування, та попри це є однією з небагатьох сфер, що функціонують на тих самих засадах, що й за часів існування СРСР. Такі негативні тенденції, як погіршення технічного й фінансово-економічного стану підприємств, зростання втрат енергетичних та інших ресурсів, зниження надійності обслуговування населення та якості послуг, що йому надаються, свідчать про необхідність збільшення обсягів бюджетного фінансування підприємств комунальної форми власності.

Фінансові проблеми підприємств комунальної форми власності в Україні з року в рік загострюються, виростаючи з місцевих (локальних) до галузевих і соціально-економічних, що становлять загрозу національній безпеці. Це викликано, з одного боку, все більшими потребами фінансування поточної діяльності й розвитку комунального господарства, а з другого – недостатніми коштами, що виділяють на ці цілі держава, місцеві бюджети й безпосередньо підприємства. Саме тому сьогодні актуальним є питання, щодо вдосконалення фінансування підприємств комунальної форми власності та пошук нових джерел фінансування.

Дослідженням фінансового забезпечення підприємств комунальної форми власності присвячено чимало наукових праць таких фахівців, як Г. І. Онищук, Г. К. Агаджанов, М. В. Глух, А. В. Григорович, О. М. Білянський, Л. В. Кравцова, О. Ю. Попов, В. Ю. Світлична, К. В. Процак, Г. М. Семчук.

Неодноразово українською владою піднімалося питання щодо проведення комунальної реформи. Одним із кроків комунальної реформи є ліквідація монополії в комунальному секторі. Тільки чесна і прозора конкуренція може створити вибір. Тільки так

населення отримує якісні послуги за помірну ціну. Також планувалося провести упорядкування тарифної політики. Сьогодні існує парадокс: тарифи на житлово-комунальні послуги зростають, а їх якість дуже часто погіршується. Але втілення у життя цієї реформи вимагає значних фінансових витрат з боку держави.

Планування видатків місцевих бюджетів на фінансування підприємств комунальної форми власності має свої особливості, бо розпочинається з визначення доходів цих підприємств. Як правило, доходи підприємств комунальної форми власності значно менші ніж видатки, тому після ретельної перевірки розрахунків підприємств місцеві фінансові органи планують державну дотацію в розмірі, необхідному для збалансування їх доходів і видатків. При цьому окремо планується дотація з урахуванням не тільки функціонального призначення підприємств, а й напряду надання дотації. Так, житлово-експлуатаційним конторам надається: бюджетна дотація на покриття збитків від експлуатації, від перевищення сплаченого ПДВ над отриманим і на покриття різниці в тарифах на тепло, яке подається відомчими котельними; на капітальний ремонт. Транспортним підприємствам бюджетна дотація планується на покриття експлуатаційних витрат, на капітальний ремонт рухомого складу, на придбання нового рухомого складу та на капітально-відновлювальні роботи. Крім того, у дотації комунальним підприємствам може закладатися прибуток, розмір якого залежить від стану місцевого бюджету, з якого планується отримати прибуток.

Фінансові ресурси комунальних підприємств тісно пов'язані з фінансовою системою регіону, становлять її невід'ємну частину і мають складну систему зв'язків із фінансовими ресурсами місцевих органів влади. Так, за рахунок місцевих бюджетів, також місцевих позабюджетних цільових фондів фінансується створення нових комунальних підприємств, їхнє інвестування й пільгове кредитування, покриття запланованих збитків тощо. Водночас за рахунок фінансових ресурсів комунальних підприємств формується певна частка дохідної частини фінансових ресурсів місцевих органів влади.

Житлово-комунальне господарство як галузь місцевого господарства є найменш підготовленим до ринкових умов господарювання. З початку 2010 року прибуток підприємств житлово-комунального господарства становив 138,4 млн. грн., а збиток від їх діяльності складав 497,5 млн. грн., у цьому ж періоді 2009 року ці показники, відповідно, мали такі значення: 73,9 млн. грн., 408,0 млн. грн. Отже, якщо порівняти фінансово-економічні показники роботи підприємств житлово-комунального господарства станом на 1 лютого 2010 року з відповідними показниками на 1 лютого 2009 року, можна помітити, що прибуток житлово-комунальних підприємств на початку 2010 року зріс на 64,4 млн. грн., а збитки збільшилися на 89,4 млн. грн. Наведені дані підтверджують те, що дана сфера комунального господарства є збитковою, і відповідно потребує додаткових фінансових надходжень для здійснення своєї ефективної діяльності.

На думку певного кола державних діячів і практиків, збільшення обсягів бюджетного фінансування підприємств житлово-комунального господарства – це єдине можливе рішення проблеми збереження існуючих тарифів на житлово-комунальні послуги в умовах постійного зростання цін на імпортовані первинні енергоресурси (газ, нафту). Але високий рівень бюджетної підтримки комунальних підприємств не може бути забезпечений без підвищення податкового навантаження, що на сьогодні є небажаним через високий рівень інфляції та економічну кризу, в якій опинилась Україна. У свою чергу, збільшення податкового навантаження, яке й без того досить високе для України, негативно позначиться на темпах економічного зростання, що обмежуватиме можливості бюджету як стосовно підтримки соціальної сфери, так і щодо стимулювання розвитку реального сектора економіки.

Водночас бюджетне фінансування не стимулює населення ефективно використовувати енергетичні та інші ресурси, оскільки окрема людина не відчуває залежності між своєю фінансовою участю в розвитку житлово-комунального підприємства та обсягом і якістю послуг, які вона отримує.

Деякі науковці вважають, що бюджетна підтримка підприємств галузі взагалі не потрібна, та пропонують замість цього знижувати податки і спрямовувати бюджетні кошти виключно на виконання державою функції підтримки соціально вразливих верств населення, фінансуючи розвиток житлово-комунальної інфраструктури за рахунок тарифів.

Такий підхід має право на існування, але й він має деякі негативні сторони. Зважаючи на те, що житлово-комунальні підприємства протягом останніх років функціонували в умовах недофінансування експлуатаційних витрат, раптово позбавляти їх бюджетної підтримки недоцільно. Для того, щоб підприємства могли виживати без підтримки з боку бюджету, вони мусять поступово переходити до ринкової системи господарювання.

Власне бюджетна підтримка має бути чітко визначена в часі та стимулювати залучення інвестицій (як і з боку міжнародних фінансових установ, так і з боку інших приватних інвесторів) у пріоритетні для розвитку комунальних підприємств напрями.

Сьогодні бюджетна підтримка підприємств комунальної форми власності в Україні здійснюється на безповоротній основі, що в свою чергу стимулює споживацькі настрої цих підприємств. Як наслідок, бюджетна підтримка не лише не стимулює залучення підприємствами позабюджетних інвестицій, а й породжує в них небажання залучати кредитні кошти для свого розвитку. Навіщо готувати інвестиційні проекти, брати на себе певні зобов'язання й ризики, якщо можна просто отримати гроші з бюджету, не переймаючись результатами їх використання. Разом з тим через постійні зміни підходів до надання бюджетної підтримки з боку держави підприємства не в змозі ефективно планувати свою діяльність на довгострокову перспективу.

Для поліпшення бюджетної підтримки житлово-комунальних підприємств держава повинна забезпечити спрямування бюджетних коштів на досягнення таких пріоритетних завдань, як:

- адаптація житлово-комунальної сфери до ринкових умов господарювання;
- підтримка точок зростання у пріоритетних для суспільства напрямках (підвищення енергоефективності житлових і адміністративних будівель, поліпшення якості води, зменшення втрат енергоресурсів тощо);
- залучення в галузь приватних інвестицій.

Жодне з цих завдань у межах надання бюджетної підтримки житлово-комунальній галузі сьогодні не розв'язується. Навпаки, способи підтримки населення шляхом стримування зростання тарифів не стимулюють людей до ощадливого використання енергетичних ресурсів; підприємства не зацікавлені в залученні інвестиційних ресурсів на зворотній основі, навіть на привабливих умовах, що пропонуються міжнародними фінансовими організаціями; спрямування бюджетних коштів на різницю в тарифах і субсидування вартості природного газу викривлює конкуренцію на ринку житлово-комунальних послуг, провокує неефективні управлінські рішення, поглиблює системні проблеми в галузі; обмеженість коштів, які надаються з державного й місцевих бюджетів на підтримку житлово-комунальної сфери порівняно з її потребами у фінансових коштах, створюють підґрунтя для корупції.

На думку Запатріної І.В., бюджетна підтримка житлово-комунальної сфери повинна базуватися на таких основних принципах.

По-перше, вона має стимулювати енергозбереження. Дуже високий рівень енергоємності української економіки, зокрема підприємств ЖКГ (у 3-4 рази вищий, ніж у країнах ЄС), низька енергоефективність житлових і адміністративних будівель на сьогодні належать до найпроблемніших питань, не вирішення яких гальмує економічний розвиток, послаблює економічну незалежність країни, знижує рівень її конкурентоспроможності. Саме тому реалізація цього принципу при наданні бюджетної підтримки надзвичайно важлива.

По-друге, бюджетна підтримка повинна надаватися на зворотній основі та стимулювати залучення інвестицій міжнародних фінансових установ і приватних інвесторів. Ми мусимо створити умови, за яких одна гривня бюджетних коштів залучатиме в галузь 3—5 гривень приватних коштів. Одним із напрямів такої підтримки може бути здешевлення кредитів шляхом погашення за рахунок бюджетних коштів процентів за кредитами (частково чи повністю) або частини тіла кредиту.

Окрім удосконалення бюджетної підтримки, як одного з методів покращення фінансування підприємств комунальної форми власності, необхідно також звернути увагу на пошук надійних інвесторів.

Так, на державному рівні для залучення інвестицій мають бути створені всі передумови захисту фінансових інтересів інвесторів комунальних підприємств. На регіональному рівні повинні бути створені механізми співпраці підприємств, споживачів, місцевої влади тощо для збалансування власних фінансових інтересів і цілей функціонування підприємств комунальної форми власності регіону, прийнятних для певної громади. Кожен регіон може мати різний рівень соціально-економічного розвитку, що врешті-решт і обумовлюватиме рівень тарифу, який готова сплачувати переважна більшість споживачів.

На локальному рівні повинні бути використанні такі управлінські навички та комбінації ресурсів, які дадуть змогу оптимізувати ефективність діяльності окремого чи окремих підприємств комунальної форми власності.

Здійснення інвестування підприємств комунальної форми власності, зокрема підприємств житлово-комунальної сфери можливе також за рахунок лізингу. Навіть при невеликому наборі альтернативних способів фінансування інвестицій для підприємств ЖКГ, всі вони є не дієвими у зв'язку з притаманними галузі об'єктивними та суб'єктивними причинами, такими як неплатоспроможність, комунальна або державна форма власності. Тому інструмент лізингу в умовах, що склалися є мабуть безальтернативним джерелом оновлення складу основних засобів підприємства.

До недавнього часу менеджери житлово-комунального сектору не приділяли особливої уваги такій прогресивній формі фінансування як інвестиційний лізинг. Хоча для ведення успішного бізнесу в сучасних економічних реаліях лізинг повинен представляти таку ж цінність для житлово-комунальних підприємств як споживчий кредит для домогосподарств.

Інвестування підприємств ЖКГ за допомогою лізингу одночасно вирішує декілька проблем: придбання та використання устаткування без мобілізації крупних фінансових ресурсів та без залучення кредитів, що в цілому дозволяє зберегти співвідношення власних та позикових коштів без ризику порушення фінансової стійкості підприємства. При переозброєнні виробництва лізинг надає можливість сформувавши необхідний парк устаткування без великих початкових інвестицій.

При створенні організаційної схеми реалізації лізингових відносин в ЖКГ необхідно задіяти місцеві або регіональні органи виконавчої влади, які виступатимуть гарантом повернення кредиту банку, а в перспективі доцільним є створення Державної лізингової компанії, орієнтованої на забезпечення потреб ЖКГ.

Апріорі придбання майна по лізингу обійдеться підприємству ЖКХ дорожче, ніж покупка у постачальника, оскільки у вартість лізингу крім ціни майна увійдуть дохід лізингової компанії та страхові внески. Проте, лізинг є тим короткостроковим інструментом, за рахунок якого підприємства ЖКГ можуть поліпшити своє фінансове становище у короткостроковий період часу та в перспективі за рахунок зниження собівартості та підвищення якості послуг перейти до реалізації більш масштабніших інвестиційних проектів.

Одним із шляхів залучення приватних інвестицій в комунальну сферу є також використання концесії.

В Україні в умовах, що склалися, одним з найбільш ефективних варіантів концесійних відносин є передача комунального підприємства в концесію як цілісного майнового комплексу. Ця схема передбачає передачу на певний термін концесіонеру право експлуатації комунального об'єкта із зобов'язанням істотного покращення його основних фондів. Концесіонер фінансує заходи, визначені в концесійному договорі, поліпшуючи тим самим стан комунального об'єкту, і здійснює концесійні платежі до міського бюджету. При цьому концесіонер одержує прибуток від управління комунальним об'єктом, який формується за рахунок реалізації населенню послуг за тарифами, встановленими в концесійному договорі,

або з інших видів діяльності з управління об'єктом концесії. При цьому бюджетні витрати відповідного міського господарства на утримання об'єкту ЖКГ істотно скорочуються.

Передача комунального підприємства в концесію надає значні переваги, основними серед яких є:

1) для територіальної громади, представником якої є місцеві органи влади (концедент):

- концесія дозволяє повернути інвестиції в малорентабельний сектор. Вона дозволяє створити для інвестора умови, що дозволяють йому вкладати власний капітал в об'єкти комунальної власності;

- об'єкти, створені концесіонером у виконання умов концесійного договору, автоматично стають комунальною власністю і за органами місцевого самоврядування зберігається право власності на майно вдосконалене, реконструйоване і технічно переоснащене за рахунок засобів концесіонера;

- концесія є ефективним механізмом управління і організації. Перевагою концесії є і те, що вона дозволяє залучити до управління державною і муніципальною власністю «ефективного» керівника. Приватний керівник концесіонер, що працює за винагороду, яка прямо пов'язана з результатами його роботи, буде ефективніше державного чиновника, працюючого за бюджетні кошти;

- концесія дає можливість використовувати новітні науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки. Концесія сприяє застосуванню передового устаткування і технологій для мінімізації витрат при будівництві нових об'єктів, а також для гарантування екологічних і санітарних норм;

- покращення технічного стану комунального об'єкту при мінімальних витратах місцевого бюджету;

- забезпечується комплексне використання майна підприємств житлово-комунальної сфери;

- підприємство залишається в комунальній власності, і його діяльність контролюється органами місцевого самоврядування.

2) для приватного інвестора (концесіонера):

- можливість отримання прибутку від управління об'єктом концесії;

- отримання пільг від державної фінансової установи для реконструкції і модернізації об'єкту концесії;

- можлива приватизація об'єкту концесії після закінчення терміну контракту;

- покращення іміджу підприємства концесіонера, що в свою чергу призведе до підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Отже, створення підприємств комунальної форми власності, здатних бути джерелом доходів до місцевих бюджетів і забезпечувати послуги соціального характеру – напрям роботи органів місцевого самоврядування. Подальше становлення комунальної власності в Україні має відбуватися на основі функціонального підходу, тобто критерії формування комунальної власності як джерела економічної самодостатності територіальних громад.

На сьогодні існує безліч проблем пов'язаних з фінансуванням підприємств комунальної форми власності.

Удосконалити фінансування таких підприємств можливо декількома способами. Насамперед необхідно внести зміни у процес надання бюджетної підтримки, так як зовсім відмовитися від дотацій з бюджету не можливо, враховуючи ту економічну ситуацію, в якій опинилася наша держава. При цьому необхідно, щоб бюджетна підтримка була чітко визначена в часі, стимулювала залучення інвестицій та мала програмний та цільовий характер. Важливою також є зацікавленість підприємств у самофінансуванні, намагання залучати додаткові фінансові ресурси шляхом співпраці з інвесторами.

Необхідно провести переобладнання підприємств комунальної форми власності, що сприятиме підвищенню ефективності їх роботи і відповідно збільшенню фінансових надходжень необхідних для їх діяльності та розвитку.

Цього можна досягти, здійснюючи інвестування підприємств комунальної форми власності за допомогою лізингу або ж за рахунок передачі комунального підприємства в концесію. Концесія є сучасним інструментом залучення інвестицій, за допомогою якого можна забезпечити вирішення багатьох соціальних проблем міста, змінюючи схему фінансування розвитку соціальної інфраструктури і модернізації основних фондів комунальних об'єктів.

Потрібно запровадити відповідний механізм для розв'язання проблеми недостатнього фінансування комунальних підприємств і зменшити соціально-економічне напруження, викликане постійним зростанням тарифів при одночасному зниженні якості й надійності надання послуг.

Важливо запровадити таку фінансову політику, яка б заохочувала б залучення фінансових ресурсів з усіх доступних джерел; гарантувала б захист фінансових інтересів підприємств та місцевих громад; підтримувала б процедуру співпраці учасників при визначенні стратегічних соціально-екологічних і фінансових цілей розвитку комунального господарства.

Список літератури

1. Водяник Л. К. Лізинг як інструмент залучення інвестицій в житлово-комунальне господарство // Економічний простір. – 2009. – № 23. – С.73–83.
2. Волинський Г. Аналіз стану житлово-комунального господарства і можливості інвестування галузі // Схід. – 2007. – №1. – С.40–43.
3. Гапонюк М.А., Яцюта В.П. Місцеві фінанси: Навчально-методичний посібник. К.: КНЕУ, 2002. — 184с.
4. Запатріна І. В. Бюджетна підтримка як елемент розвитку публічно-приватного партнерства в житлово-комунальній сфері // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С.3–10.
5. Каспшишак Є. Лізинг як альтернатива кредиту та інвестиції // Галицькі контракти. – 2007. – №7. – С.34–37.
6. Ніколаєв В. П. Державна фінансова політика та інвестиційні стратегії у комунальному господарстві // Фінанси України. – 2009. – № 9. – С.26–33.
7. Турило А.М., Черемисова Т.А. Оцінка ефективності інноваційного лізингу //Фінанси України. – 2007. – №1. – С.44–48.

Одержано 29.04.10

О.М. Саєнко, студ. гр. ФК-07-1

Кіровоградський національний технічний університет

Управління ефективністю підприємства

Важливим завданням менеджменту є підвищення ефективності роботи підприємств, акціонерних товариств, концернів.

Підвищення ефективності виробництва вважається основною проблемою переходу народного господарства України до ринкової економіки. Це зумовлено тим, що воно означає найраціональніше використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, потрібних для випуску продукції, при умові, що від кожної гривні, вкладеної у виробництво, буде отримано максимальну віддачу.

Ефективність у широкому значенні цього слова означає співвідношення між результатом (ефектом) та витратами. Ефективність виробництва – об'єктивна економічна категорія, що характеризує ступінь досягнення загальних і окремих результатів від оптимального використання всіх ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових). Головною метою розробки бізнес-плану і стратегії підприємства є забезпечення ефективного і прибуткового виробництва.

Визначення ефективності підприємства – складна і багатогранна проблема, що потребує нових рішень і викликає дискусії та розбіжності в її трактуванні. Оцінка ефективності має особливо велике значення у зв'язку з формуванням систем управління об'єктами, що працюють у нових умовах.

У найбільш загальному вигляді підприємство розглядають як об'єкт управління з властивою йому специфікою складного конгломерату різноманітних галузей, з жорстким ув'язуванням їх функціонування в єдиній системі регіонального господарства, районів території.

Соціальна складова ефективності відображає величину і ступінь задоволення потреб населення. Вона припускає певну реакцію населення на якість, терміни і різноманітність наданих послуг, що можуть оцінюватися як в абсолютному вимірі, так і порівняно з якими-небудь стандартами чи нормами (обсяги і вартість наданих послуг, якість і витрати, ресурси та їх використання і тощо). Економічна ефективність обслуговування визначається найчастіше лише як економія бюджетних коштів, які використовуються у процесі виконання робіт, спрямованих на збереження і поліпшення фізичних характеристик об'єктів.

Але економічна ефективність підприємства припускає не тільки економію, а й оптимальні пропорції між трьома напрямками використання коштів: на матеріальне забезпечення і проведення ремонтних робіт, на зарплату працівників, на управління.

Система виміру ефективності функціонування підприємств є досить складною, тому що вона відображає, з одного боку, рівень досягнення її інтересів і цілей, а з іншого – її внесок у досягнення цілей соціальної системи більш високого рівня (адміністративного району міста), яка визначає для підприємств цілі, що впливають з її потреб.

Можна використовувати багатокритеріальну оцінку виміру, яка базується на підставі різних підходів до виміру ефективності соціальних систем, аналогічних підприємству. В ній використовуються сім основних критеріїв:

- дієвість — це рівень досягнення системою поставлених перед нею цілей, ступінь завершення "потрібної" роботи;

- економічність можна виразити відношенням ресурсів, що підлягають споживанню, до ресурсів, фактично спожитих. Величина, що стоїть у чисельнику, знаходить втілення в кошторисах, нормативах, оцінках, прогнозах, проектуваннях тощо. Фактичне споживання

ресурсів визначається за даними бухгалтерського обліку, звітності, оцінок тощо;

- якість – це ступінь відповідності системи вимогам, специфікації і сподіванням;

- прибутковість – це різниця між валовими доходами (чи кошторисом) і сумарними витратами (чи фактичними витратами);

- продуктивність – це співвідношення кількості продукції та витрат на випуск відповідної продукції. Вона може визначатися шляхом ділення об'ємних показників послуг, що відповідають вимогам якості, на фактично спожиті ресурси;

- умови роботи – престижність роботи, почуття безпеки, впевненості, задоволеності працівників, зайнятих на підприємствах;

- провадження нововведень відображає реальне використання нових досягнень в галузі сучасної техніки, організації і управління на підприємствах і в організаціях.

За сферою використання розрізняють загальну, локальну і часткову ефективність. Загальна характеризує ефективність виробництва на підприємстві в цілому; локальна – окремі стадії виробництва, розподілу, обміну і споживання; часткова – ефективність використання в процесі виробництва певних ресурсів (предметів і засобів праці, капітальних вкладень, робочої сили тощо).

За рівнем виробництва ефективність буває народногосподарська і госпрозрахункова. Народногосподарську ефективність визначають, виходячи з інтересів, мети і завдань народного господарства; госпрозрахункова ефективність відображає результати діяльності і витрати окремого підприємства (об'єднання).

Відповідно до об'єктів визначення ефективність розподіляють таким чином на: ефективність діючого виробництва на всіх його рівнях; ефективність капітальних вкладень, використовуваних для будівництва, реконструкції, технічного переозброювання підприємства з метою випуску нової продукції, збільшення обсягів виробництва; ефективність розвитку науки і техніки; ефективність зовнішньоекономічних зв'язків; ефективність охорони навколишнього середовища.

За призначенням і методами розрахунку розрізняють абсолютну та порівняльну ефективність. Абсолютна економічна ефективність визначається по підприємству в цілому і характеризує загальний ефект (віддачу) від використання ресурсів та витрат.

Порівняльна економічна ефективність характеризує економічні переваги одного варіанта над іншими щодо раціонального використання ресурсів та витрат.

При порівнянні і виборі варіантів організаційно-технічних заходів використовуються певні критерії і показники. Критерії характеризують принцип, підхід до оцінки економічної ефективності, тоді як показники – безпосередній спосіб її оцінки.

В умовах ринкової економіки за критерій економічної ефективності доцільно приймати максимізацію прибутку від виробництва і реалізації продукції при мінімальних видатках.

Складність і різноманітність зв'язків промислового виробництва, велика кількість діючих у ньому чинників справляють неабиякий вплив на економічну ефективність підприємства. Тому її слід оцінювати за допомогою системи узагальнених і часткових показників. Всі вони використовуються для визначення економічної ефективності від передбачених стратегією заходів, з удосконалення конструкцій виробів, технології і організації виробництва.

Підвищення ефективності і якості роботи підприємства в умовах ринкової економіки можна досягти лише шляхом поєднання прогресивної техніки і технології з раціональною організацією виробництва і праці, тобто впровадження менеджменту.

По всіх технічних, технологічних та організаційних заходах, передбачених стратегією (бізнес-планом), визначаються також показники: умовно-річна економія; економія до кінця року; перехідна економія.

Слід пам'ятати, що заходи щодо удосконалення організації виробництва є не капіталомістким чинником розвитку і тому мають бути передбачені стратегією (бізнес-планом) підприємства.

Одержано 30.04.10

УДК 336.025

О.В. Ридзевська, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Стан та перспективи інвестиційної активності Кіровоградського регіону

Основним фактором, який за останній час вплинув на інвестиційний розвиток регіонів України, стала світова фінансово-економічна криза. Внаслідок дії об'єктивних факторів за останні три роки значним чином змінились структура та обсяг капіталовкладень в економіку країни, рівень та об'єми виробництва, погіршився стан соціальних процесів. Тому актуальним на сьогодні є дослідження наслідків (зокрема, кількісних) цього впливу на інвестиційну діяльність регіонів, зокрема, Кіровоградської області. Це необхідно, насамперед, для вироблення тактики розв'язання кризових проблем, а також з метою створення реальної перспективної стратегії зростання економічного розвитку регіону та покращення його інвестиційного середовища.

Світова криза стала не лише вирішальним чинником погіршення інвестиційної активності. Вона виявилася каталізатором тих тривалих процесів, які мали місце в Україні ще до настання фінансових катаклізмів 2008 року, та які стоять на заваді гармонійному розвитку регіонів. Це, насамперед, забюрократизованість місцевого управління і системи дозволів; відсутність чіткої регіональної стратегії розвитку (яка була б частиною цілеспрямованої державної інвестиційної політики); низький рівень інформаційного міжрегіонального і міжнаціонального співробітництва з питань розвитку регіонів; недостатній розвиток фінансової системи, як-то ринку фінансових інструментів тощо.

За даними оцінки інвестиційної привабливості регіонів за 2000-2008 роки Маркевича К.Л., Кіровоградська область відноситься до категорії «непривабливих» вже сьомий рік поспіль [3].

За 9 місяців 2009 року на Кіровоградщині освоєно 1567,0 млн. грн. капітальних інвестицій, що на 21,2% менше, ніж за відповідний період попереднього року. За джерелами фінансування розподіл відбувався наступним чином: головним чином інвестиції фінансувалися за рахунок власних коштів підприємств 67,8% (2008 р. – 63,7%); за рахунок Державного бюджету – 16,5% (2008 р. – 7,1%), місцевого бюджету – 1,3% (2008 р. – 4,3%), коштів іноземних інвесторів – 1,5% (2008 р. – 1,2%), кредитів комерційних банків – 4,5% (2008 р. – 12,4%) [1].

Було освоєно 1525,8 грн. капітальних інвестицій на одну особу за 9 міс. 2009-го, що на 386 грн. менше, ніж за 9 міс. 2008-го. В перерахунку на душу населення місце регіону з посеред інших по Україні покращилось: з 21-го у 2008 місця Кіровоградщина піднялась до

14-го у 2009-му [1].

Вагомі обсяги інвестицій освоєні на будівництві об'єктів Новокосянтинівського родовища, ЗАТ «Завод модифікованих жирів», ПП «Віктор і К», ліній зв'язку, торговельних підприємств; реконструкції об'єктів електроенергетики, залізничного транспорту, ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат»; придбання обладнання ЗАТ «Радій» та сільськогосподарськими підприємствами.

За 2009-й рік значним чином зменшилась кількість житла, введенного в експлуатацію на Кіровоградщині: 66,5 тис. кв. м в порівнянні з 128,5 у 2008-му році, тобто 51,8%. Індекси обсягу виконання будівельних робіт постійно зменшувались: у 2007-му вони становили 88,2%, у 2008 – 89,2%, у 2009 – вже 49,0% до попереднього. Це найнижчий показник за всю історію незалежності (у 1995, для порівняння, – 54,2% приросту) [1]. Такі дані можна пов'язати насамперед з припиненням безперервних кредитних вливань комерційних банків в збільшення попиту на ринку нерухомості, а також може свідчити про "охолодження" невинновдано перегрітого спекулятивними операціями ринку нерухомості.

Темп приросту капітальних вкладень в розвиток Кіровоградської області за період 9 міс. 2007 року до відповідного періоду 2006-го року складав 116,8%. Протягом 9-ти місяців 2008-го року (активна фаза кризи ще не розпочалась) збільшення капітальних вкладень в регіон становило 20,1%. При цьому в сукупності за 2008 рік (в порівнянні з 2007-м) вже мало місце зменшення капітальних вкладень майже на 3%. За наступний звітний період (9 міс. 2009) спад становив 30,3%. Для порівняння – загалом по Україні спад обсягу капітальних інвестицій становив 43,7% [1].

За показником капітальних інвестицій загалом Кіровоградщина станом на початок жовтня 2009 року займала 18-те місце по Україні, піднявшись від 24-го в кінці 2008-го року і 20-го в 2007-му році [1].

Питома вага інвестицій в основний капітал Кіровоградської області у складі обсягу загальнодержавних інвестицій за період 2007-2009 рр. збільшилась, але залишилась незначною: якщо у 2007 цей показник становив 1,0-1,3%, то за період 9 міс. 2009 – 1,8%, це приблизно один рівень з Вінницькою (1,7), Волинською (1,9), Житомирською (1,5), Рівненською (1,7), Сумською (1,5), Чернівецькою (1,9) областями. Зрозуміло, що за вкладом регіональних капітальних інвестицій в загальнодержавному розвитку усі названі регіони займають останні місця. Першість, традиційно, мають м. Київ (який втратив позиції з 19,3% у 2007-му до 16,5% у 2009-му), Донецька область (близько 10% кожного року), Дніпропетровська область (з 8,7% у 2007 до 8,4% у 2009) [1].

Бюджетне фінансування інвестицій в основний капітал в Кіровоградському регіоні змінювалось наступним чином. За 9 міс. 2007 р. в порівнянні з 9 міс. 2006-го збільшилось на 78,03%, і в цілому за рік – на 51,07%. У 2008-му році відбулось значне зниження фінансування бюджетом регіональних інвестицій Кіровоградської області: за січень-вересень 2008-го в порівнянні з аналогічним періодом 2007-го року спостерігалось зниження у 31,1%. По абсолютним показникам: у 2009-му фінансування державним бюджетом інвестицій становило 259,3 млн. грн. (для порівняння, у Донецькій області – 369 млн. грн.) [1].

Обсяг прямого іноземного інвестування в Кіровоградську область становив 65,6 млн. дол. США на 01.10.2009 р., це складає 0,2% від загальнодержавного показника, і таким чином, ставить Кіровоградщину на останнє, 26-те місце за прямим іноземним інвестуванням по Україні. У 2005-му році вона посідала 15-те-16-те місця. За обсягом іноземних вкладень на душу населення – це також 26-те місце вже 5-й рік поспіль [1].

Найбільшим попитом у іноземних інвесторів традиційно користуються торгівля і громадське харчування [1].

Що стосується інноваційної діяльності, то серед джерел абсолютну першість посідають власні кошти підприємств. Для порівняння – у 2008-му році сума витрат на інноваційну діяльність становила 107,3 млн. грн., з них за рахунок власних джерел – 56,8 млн., за рахунок іноземних інвесторів – 21,1 млн. грн.. У 2007-му загальна величина – 40,6

млн. грн., з них за рахунок власних джерел – 33,0 млн. грн. і 5,5 млн. грн. з Державного бюджету [1].

До переваг, якими володіє Кіровоградська область і які могли б стати рушієм позитивних змін в економічному розвитку регіону та підґрунтям активізації інвестиційних процесів області, можна віднести такі моменти.

По-перше, область є географічним центром України, крізь неї пролягають багато транспортних маршрутів, отже є всі передумови для розвитку транспорту і галузей-супутників: готельного будівництва, складського господарства, громадського харчування. Транспортна система включає 884,2 км залізниць, 10 автомагістралей, які пов'язують Україну з державами СНД, Центральної і Південної Європи. При цьому інвестиції в основний капітал транспорту та зв'язку за 9 місяців 2009-го року становили 276,7 млн. грн., це 56,3% по відношенню до відповідних 9-ти місяців 2008-го року [1].

По-друге, регіон характеризується наявністю великої кількості родовищ корисних копалин. На території їх налічується понад 300. Запаси урану становлять 83% від загальноукраїнських, нікелю і кобальту – понад 50%, кристалічного графіту – 60%, хрому і горючих сланців – близько 100% [4]. Область має унікальні запаси надміцного облицювального каменю. Що стосується статистичних результатів, то інвестиції в добувну промисловість Кіровоградської області склали за січень-вересень 2009 р. 262,3 млн. грн., що на 26,7% менше, ніж у відповідному періоді минулого року [1].

По-третє, за ступенем природної родючості чорноземних ґрунтів область перебуває на четвертій позиції загалом по Україні. Інвестиції в сільське господарство при цьому становили за 9 місяців 2009-го року 214,4 млн. грн., що склало всього 47% по відношенню до 2008-го року [1].

По-четверте, значним є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону. На території області розташовано 179 природно-заповідних зон, у тому числі 26 – державного значення [4]. Природним багатством краю є радонові мінеральні води. У місті Знам'янка працює обласна бальнеологічна лікарня, що пропонує повний спектр методів курортного лікування. Досить перспективною є організація відпочинку в м. Світловодську, який розташований на березі Кременчуцького водосховища і має для цього всі необхідні сприятливі умови: водні ресурси, привабливий ландшафт, багатий історико-культурний потенціал. У місті розташовано дванадцять баз відпочинку. Варто згадати також природоохоронні об'єкти – дендропарк «Веселі Боковеньки», Чорноліський і Войнівський заказники. На жаль, в Кіровоградській області за період з 2000 року зменшилась кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням (з 5-ти до 3-х), санаторіїв-профілакторіїв (з 5-ти до 3-х), будинків відпочинку (з 1-го до нуля), баз відпочинку (з 43 в 2005 до 32 в 2009), дитячих оздоровчих закладів (з 566 у 2008-му до 541 у 2009-му) [1].

По-п'яте, Кіровоградщина – унікальний історичний центр української культури. В регіоні багато унікальних пам'яток архітектури, храмів, музейних садиб та родинних хуторів. За даними статистики, інвестиції в діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг в Кіровоградській області становили за 2009-й рік 3,9 млн. грн., що становить 32,1% до 2008 року [1].

Перспективними напрямками розвитку господарства області вважаємо розвиток добувної промисловості, виробництва будівельних матеріалів, зеленого туризму, сільського господарства, кінного тваринництва. На сьогоднішній день занепали, хоча мали значний внесок в розвиток господарства не лише регіону, але і країни в цілому: завод радіодеталей (м. Кіровоград), підприємство по виробництву електронних пристроїв (Знамянський район), підйомно-транспортного обладнання. В радянські часи Кіровоградська область давала більш як 50% всесоюзного видобутку графіту.

Для покращення інвестиційного клімату Кіровоградської області та активізації процесів інвестування за необхідне вважаємо:

- розробити чітку стратегію регіонального розвитку з визначенням пріоритетів стратегічних інвестиційних і інноваційних вкладень, за рахунок яких можна підняти економіку області;

- розвивати інститут місцевих облігацій внутрішньої державної позики, просувати серед населення культуру фінансових інструментів та фондового ринку, сприяти зростанню довіри до надійності фінансових стосунків з місцевою владою;

- розширювати регіональне співробітництво області, сприяти поширенню інтернет-торгівлі товарами місцевого виробництва та іншим методам поширення інформації про місцевих виробників та місцеві ресурси;

- розвивати туристичну привабливість регіону, розширювати презентацію Кіровоградського регіону. Абсолютно необхідним є покращити транспортну інфраструктуру, особливо в світлі майбутнього «Євро-2012».

Насамкінець зазначимо, що значний сировинний і виробничий потенціал, наявність високоосвічених кваліфікованих кадрів, транспортне положення країни та підприємницька активність населення, - усі ці фактори є потужним стимулом розвитку інвестиційних процесів усієї країни незалежно від регіону. Зміни ставлення місцевої влади до питань інвестиційної діяльності та вироблення новітньої державної стратегії регіонального розвитку могли б стати вирішальними чинниками зміни географії інвестиційної привабливості країни.

Список літератури

1. Електронна версія Статистичного щорічника України за 2009 рік.
2. Інвестиційна привабливість регіонів України //Аналітичні записки 18.05.2006 р. Відділу регіональної політики НІСД /Електронне джерело: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor14/index.htm>.
3. Маркевич К.Л. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України //ДНІ ім. О. Гончара /Електронне джерело: http://www.confcontact.com/2009_03_05/2_markevich.htm.
4. Національні досягнення //Інформаційно-видавничий центр "Діловий партнер"/Електронний ресурс www.bpart.kiev.ua.
5. Носова О. Інвестиційна привабливість регіонів //Видання інституту Кеннана в Україні/ Електронне джерело: <http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/conf06/papers/Nosova.html>.
6. Сайт Головного управління статистики в Кіровоградській області <http://www.kirstat.kr.ua>.

Одержано 30.04.10

УДК 628.16

А.А. Ткач, доц., канд. техн. наук, В.А. Свірідова, студ. гр. ЕО-07

Кіровоградський національний технічний університет

Екологічна політика і завдання охорони природних вод

Розглянуті основні напрямки екологічної політики та заходи охорони природних вод.
вода, водокористування, водний кодекс, екологічна політика

Краплина води дорожча за алмаз.

Д.І. Менделєєв.

Вода – невід’ємна складова будь-якого живого організму. Вся жива речовина на 2/3 складається з води.

Ще в давні часи великі цивілізації, як правило, виникали і розвивались поблизу води, у річкових долинах. Але потреби у воді задовольнялись за рахунок використання природних джерел, причому незбалансоване водопостачання нерідко було однією з причин, що призводила до загибелі цілої цивілізації. Адже життя без води неможливе.

Зараз немає жодної галузі промисловості, в якій не застосовувалась би вода для нагрівання, охолодження, миття та ін. Тому проблема забезпечення людства чистою водою надзвичайно загострилась, оскільки наявні ресурси прісної води в багатьох регіонах є недостатніми для задоволення всіх споживачів не лише на перспективу, а й на сьогодні. Ще донедавна вважали, що людству вистачить води назавжди. Проте тієї води, яку людство використовує для питних, господарсько-побутових та технологічних потреб, на земній кулі всього 0,1 % від усіх її запасів. І якщо людство збереже якість цієї води, то воно збереже собі життя. Адже, як відомо, нині якісна питна вода стає предметом експорту. Так, німці купують чисту воду в Швеції, а голландці – в Норвегії. Тому необхідно контролювати використання водних ресурсів і розробляти системи заходів щодо їх охорони.

Водне законодавство України як раз покликане активно сприяти найефективнішому, науково обґрунтованому використанню водних ресурсів та їх охороні від забруднення й виснаження. Виконання водного законодавства дає змогу максимально задовольнити потреби населення і господарств у воді, успішно вирішити завдання охорони вод від забруднення й виснаження, своєчасно запобігати та ліквідовувати шкідливу дію вод, поліпшити стан водних об’єктів, а також охороняти права споживачів у сфері водокористування.

Водний кодекс встановлює пріоритет питного і побутового водокористування. З метою охорони вод, які використовуються для питних і побутових, курортних, лікувальних і оздоровчих потреб, встановлюються округи і зони санітарної охорони із суворим режимом використання, а також водоохоронні зони лісів.

У кодексі закріплені обов’язки водокористувачів щодо раціонального використання водних об’єктів, економного використання води, відновлення і поліпшення її якості. Власники засобів водного транспорту, лісосплавні організації повинні не допускати забруднення і засмічення вод внаслідок втрати масел, хімічних речовин і нафтопродуктів, деревини.

Чинним законодавством регламентується використання води певної якості. Не дозволяється, зокрема, застосовувати питну воду для охолодження блоків ТЕС, скидати у водойми стічні води із вмістом цінних відходів, які можна вилучити за допомогою

спеціальних технологій. На підприємствах ефективним вважається зворотне водокористування, коли їх власні стічні води після локального очищення повторно використовуються в технологічному циклі, і забруднені стоки взагалі не потрапляють у водойми.

Сільськогосподарські підприємства повинні попереджувати забруднення вод мінеральними добривами і отрутохімікатами.

У Водному кодексі встановлено кримінальну або адміністративну відповідальність за порушення водного законодавства, а також передбачено відшкодування збитків, які заподіяні порушенням водного законодавства.

Отже, найважливішими шляхами охорони водних об'єктів є боротьба із забрудненням, тобто запобіганням йому, а також очищення стічних вод, раціональне використання водних ресурсів.

Головними методами запобігання забрудненню вод є вдосконалення технології, яка зменшувала б кількість відходів; удосконалення методів і розширення масштабів очищення забруднених стоків.

Адже забруднення вод викликає все більше і більше негативних наслідків, а на очищення води потрібні все більші і більші витрати матеріальних і фінансових ресурсів. Тому законодавство даної галузі стає все більш вимогливим у всіх країнах світу. Не має виключення й Водне законодавство України, що наголошує:

Усі промислові й сільськогосподарські підприємства зобов'язані:

- проводити заходи щодо економного використання водних ресурсів;
- застосовувати сучасні ефективні й досконалі технічні засоби і технології, щоб запобігти великим втратам і забрудненню води;
- контролювати якість і кількість скинутих у водні об'єкти промислових стоків тощо.

Як висновок, можна зазначити, що на сучасному етапі існує три основних напрями екологічної політики – профілактичні заходи, усунення минулих помилок і збереження в недоторканості особливо цінних природних об'єктів. Перший напрям пов'язаний із запобіганням виникненню шкідливої антропогенної дії на природу. Він поширюється на всю сферу господарської діяльності.

Другий напрям спрямований на виправлення допущених екологічних помилок і недоліків, на усунення негативної дії на природу. Раніше багато підприємств будувалися без достатніх технічних засобів, що призначалися для охорони природи.

Подальша діяльність таких підприємств небезпечна і може завдати непоправної шкоди природі. Тому для усунення негативних наслідків на природу застарілої технології потрібна її модернізація із запровадженням нової безвідходної і маловідходної технології, будівництво нових досконаліших очисних споруд.

Третім напрямом екологічної політики передбачається створення і розвиток заповідників, заказників, національних парків, пам'яток природи. Всі ці три напрями екологічної політики разом сприяють гарантованому успіху раціонального використання й охорони водних ресурсів.

Тому не слід забувати, що проблема охорони та збереження водних ресурсів потребує глибокого, науково обґрунтованого ведення водного господарства на всіх його рівнях – від окремого водоймища до масштабів всієї країни. Адже охорона водних ресурсів – одне з найважливіших завдань нашої країни.

Список літератури

1. 1. Запольський А. К. Водопостачання, водовідведення та якість води// Підручник. - К.: Вища шк., 2005.– 671с.: іл.
2. Водний кодекс України: Введено в дію Постановою Верховної Ради України від 06.06.98 № 214/95.

3. Беличенко Ю. П., Дразнер В.М., Чередниченко В. М. Захист водних ресурсів. – К.: Будівельник, 1990. – 96с.
4. Яцык А. В. Экологические основы рационального водопользования. – К.: Генеза, 1997. – 640с.

Рассмотрены основные направления экологической политики и меры охраны природных вод.

Одержано 11.05.10

Є.А. Гостішев, студ. гр. КІ-08-1

Кіровоградський національний технічний університет

Основні типи графічних режимів комп'ютерних відеоадаптерів

В статті описані всі основні типи відеорежимів. Починаючи від тих, котрі використовувалися в перших комп'ютерах, і до сучасних.

MDA (англ. Monochrome Display Adapter) — перший відеоадаптер комп'ютерів IBM PC.

Був введений фірмою IBM в 1981 році як стандартний відеоадаптер, а також як стандарт на відеодисплеї, що підключаються до такого відеоадаптера. Відеоадаптер MDA не підтримував роботу в графічному режимі. Єдиним доступним відеорежимом був монохромний текстовий режим (відеорежим номер 7 PC), в якому на екрані відображалась матриця символів з 80 стовпчиків і 25 рядків.

Відеорежими з такою кількістю символів в рядку і рядків на екрані прижилися. Наприклад, вихідні тексти ядра Linux відформатовані так, що в кожному рядку міститься не більше 80 символів, що дозволяє без проблем проглядати їх в текстовому режимі.

HGC (англ. Hercules Graphics Card) – відеоадаптер та відповідний стандарт дисплеїв для IBM PC. Він підтримує один текстовий режим високої роздільності і один графічний режим. Відеоадаптер підключався до монохромного (зеленого, світло-коричневого або, іноді, чорно-білого) монітору.

В 1984 році ціна відеокарти становила 499\$, хоча її часто продавали за ціною нижчою, ніж встановлена виробником

CGA (англ. Color Graphics Adapter) – відеоадаптер, випущений IBM в 1981 році, і перший стандарт кольорових моніторів для IBM PC.

Перша графічна плата IBM, що підтримує кольорове зображення.

Стандартна графічна плата CGA має 16 кілобайтів відеопам'яті і може підключатися або до NTSC-сумісного монітору чи телевізору, або до RGBI монітору такого, як IBM 5153. Основана на відеоконтролері Motorola MC6845, графічна плата CGA підтримує кілька графічних і текстових відеорежимів. Найвища роздільність серед усіх режимів – 640×200, найбільша глибина кольору – 4 біти (16 кольорів).

EGA (англ. Enhanced Graphics Adapter) – стандарт моніторів і відеоадаптерів для IBM PC. Випущений IBM в 1984 році для нової моделі персонального комп'ютера IBM PC AT. Відеоадаптер EGA дозволяє використовувати 16 кольорів за роздільності 640×350 пікселів. Його оснащено 16 КБ ПЗП для розширення графічних функцій BIOS і відеоконтролером

Motorola MC6845. За своїми характеристиками розташований між CGA і VGA.

Адаптер EGA, при роздільності 640×350, дозволяє одночасно використовувати 16 кольорів з можливих 64-х (по два біти на червону, зелену і синю складові). EGA також підтримує 16-кольорові варіанти графічних режимів CGA – 640×200 і 320×200; в цьому випадку можна використовувати лише кольори з палітри CGA. Вихідні режими CGA також підтримуються, хоча EGA не повністю апаратно сумісний з CGA. EGA може виводити зображення на MDA-монітор; ця можливість вмикається за допомогою перемикачів на платі, при цьому доступний лише режим 640×350.

Плата EGA підключається до шини ISA, починаючи з 8-бітної версії. Базова версія EGA мала 64 КБ відеопам'яті, чого було достатньо для монохромної графіки високої роздільності і кольорової графіки в режимах 640×200 і 320×200. З часом, більшість плат EGA почала випускатись з 256 КБ відеопам'яті. Деякі клони EGA сторонніх виробників (в тому числі ATI Technologies і Paradise) підтримують розширені графічні режими (наприклад, 640×400, 640×480 і 720×540), автоматичне визначення типу монітора і, іноді, спеціальний черезрядковий режим для CGA-моніторів.

VGA (англ. Video Graphics Array) – відеоадаптер та відповідний стандарт дисплеїв, вперше введений на комп'ютерах IBM PS/2 у 1987 році, але через його розповсюдженість також став означати і 15-контактний D-subminiature VGA connector та роздільність 640×480. Наразі ця роздільність витіснена з ринку персональних комп'ютерів, але набуває популярності на ринку мобільних пристроїв. VGA був останнім стандартом, якому слідувала більшість виробників відеоадаптерів.

Відеоадаптер VGA підключається як до кольорового, так і до монохромного монітору, при цьому доступні всі стандартні відеорежими. Частота оновлення екрану у всіх стандартних режимах, крім 640×480, – 70 Гц, у режимі 640×480 – 60 Гц. Відеоадаптер має можливість одночасно виводити на екран 256 різних кольорів з палітри в 262 144 кольорів (по 6 біт на червоний, зелений і синій компоненти). Об'єм відеопам'яті VGA – 256 КБ.

Відеоадаптер VGA, на відміну від попередніх відеоадаптерів IBM (MDA, CGA, EGA), використовує аналоговий сигнал для передачі кольорової інформації. Перехід на аналоговий сигнал був зумовлений необхідністю скорочення числа дротів у кабелі. Також аналоговий сигнал давав можливість використовувати VGA-монітори з наступними відеоадаптерами, що можуть виводити більшу кількість кольорів.

MCGA (Multi-Color Graphics Array або Memory Controller Gate Array) — розробка IBM, що мала пізніше стати частиною загального стандарту Video Graphics Array (VGA). IBM PS/2 Model 25, що почали випускатись в 1987 році, мала відеосистему MCGA, вбудовану в материнську плату.

MCGA підтримував всі режими CGA, а також монохромний 640×480 при 60 Гц і 320×200, 256 кольорів (з палітри в 262 144 кольорів) при 70 Гц. Адаптер використовував роз'єм 15-pin D-shell. Монохромні текстові режими, сумісні з монітором 5151, не підтримувались.

MCGA проіснував не довго. PS/2 Model 25 і Model 30 (що мали вбудований в материнську плату відеоадаптер) перестали виробляти в 1992 році і ніхто не виготовляв клонів цієї відеокарти, оскільки введений в той час стандарт VGA вважався кращим.

SVGA (Super VGA) – розширення VGA з додаванням більш високих дозволів і додаткового сервісу. Відеорежими додаються з ряду 800x600, 1024x768, 1152x864, 1280x1024, 1600x1200 – усі із співвідношенням 4:3. Колірний простір розширено до 65536 (High Color) або 16.7 млн (True Color). Також додаються розширені Текстові режими формату 132x25, 132x43, 132x50 SVGA є фактичним стандартом відеоадаптера приблизно з 1992 р. і по наш час.

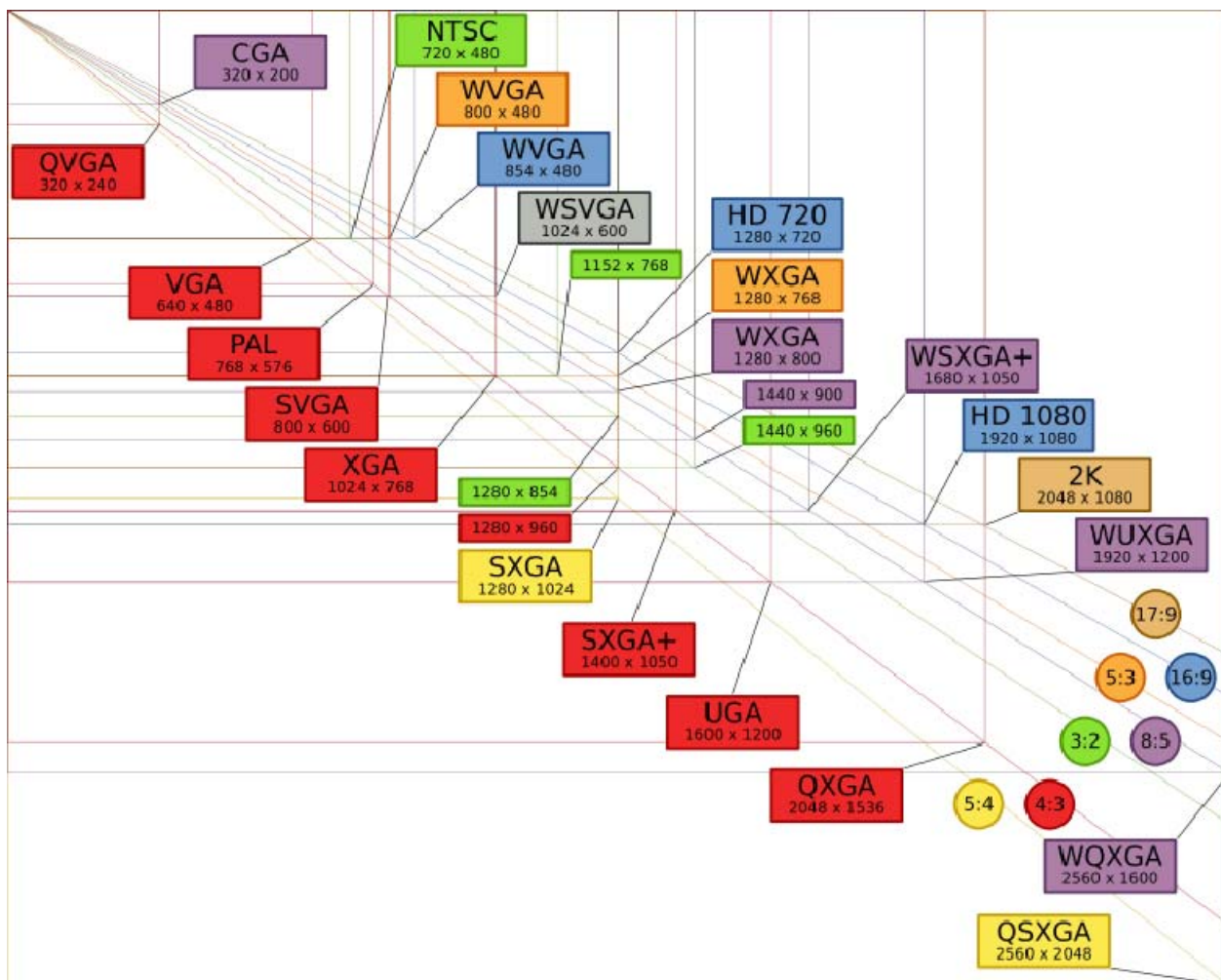

Рисунок 1 - Порівняння розмірів та співвідношень сторін екрану в різних стандартах

Список літератури

1. Wilton, Richard IBM Video Hardware and Firmware // Programmer's Guide to PC and PS/2 Video Systems. — Microsoft Press, 1987. — С. 544.
2. Hercules Computer Technology (1987) Hercules Compatibility Guide (a leaflet)
3. PC Magazine March 6, 1984 page 5 advertisement
4. Нортон П. Основы вывода изображения // Персональный компьютер фирмы IBM и операционная система MS-DOS = The Peter Norton Programmer's Guide to the IBM PC. — М. : Радио и связь, 1992. — С. 89.
5. Wilton, Richard Programming the Hardware // Programmer's Guide to PC and PS/2 Video Systems. — Microsoft Press, 1987. — С. 544
6. Музыченко, Евгений. Frequently Asked Questions (Часто Задаваемые Вопросы) по видеоаппаратуре для IBM PC
7. Фролов, Александр; Фролов, Григорий. Архитектура видеоадаптеров EGA и VGA. Программирование видеоадаптеров CGA, EGA и VGA.

Одержано 11.05.10

Д. С. Сінокоп, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Міжгалузева диференціація заробітної плати та її вплив на рівень зайнятості населення

З розвитком ринкових відносин в Україні посилюється вплив міжгалузевої диференціації заробітної плати на рівень зайнятості населення. Рівень заробітної плати, її структура, динаміка, висока частка в сукупних доходах — показники, які істотно впливають як на економічну політику підприємства, так і на економіку країни загалом.

В умовах подальшого розвитку ринкових відносин в Україні заробітна плата поступово стає одним з визначальних факторів формування галузевої, територіальної структури зайнятості населення.

Вплив заробітної плати на зайнятість відбувається через дію механізмів як ринкового саморегулювання, так і державного та колективно-договірного регулювання. До таких механізмів можна віднести:

- міжгалузева диференціація заробітної плати, яка впливає на розподіл та перерозподіл робочої сили між галузями, територіями підприємствами різних форм власності;
- державне регулювання рівнів мінімальної заробітної плати, яке через низку чинників впливає на зайнятість низькокваліфікованої робочої сили;
- обмеження ціни робочої сили та попиту і пропозиції на ринку праці через, систему колективно-договірного регулювання.

Дослідження у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання свідчать, що будь-які викривлення в диференціації заробітної плати призводять до зниження мотивації до зайнятості.

За даними Державного комітету статистики України, найбільш оплачуваними в країні у 2009 р. залишалися працівники авіаційного транспорту та фінансових установ, а серед промислових видів діяльності — підприємств із добування паливно-енергетичних корисних копалин та з виробництва коксу, продуктів нафтоперероблення: розмір оплати праці у цих видах діяльності перевищив середній по економіці у 1,6–2,7 рази.

Разом із тим рівень оплати праці у закладах охорони здоров'я залишається майже на третину нижчим за середній показник по економіці, в освіті — на 15% менше.

Також значно нижчою залишається заробітна плата працівників сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послуг, рибальства та рибництва, підприємств з виробництва текстилю, одягу, хутра та виробів з хутра, виробництва шкіри та виробів зі шкіри. Співвідношення рівня оплати праці в зазначених видах діяльності з середнім по економіці не перевищило 64%.

Диференціація розмірів заробітної плати за видами економічної діяльності є головним чинником міжрегіональних відмінностей.

Найвищу заробітну плату у 2009 р. отримали працівники підприємств м. Києва та Київської області, а також регіонів, де сконцентровані підприємства гірничо-металургійного комплексу: Донецької та Дніпропетровської областей. Найнижчі показники були у Тернопільській та Волинській областях.

Одним із основних важелів впливу держави на підвищення рівня оплати праці є встановлення розміру мінімальної заробітної плати. Упродовж 2009 р. мінімальний рівень

оплати праці у законодавчому порядку підвищився з 605 грн. до 744 грн., що на кінець року дорівнювало рівню прожиткового мінімуму для працездатної особи.

Проте порівняно з відповідними стандартами Євросоюзу мінімальна заробітна плата в Україні була значно нижчою і становила 59 євро в середньому за рік.

Отже, оцінка сучасного стану диференціації оплати праці в Україні дає змогу виокремити такі тенденції:

– незадовільними залишаються міжгалузеві співвідношення в рівнях оплати праці. Показник цих співвідношень дає змогу зробити висновок, що рівень заробітної плати значною мірою формується не під впливом загальноприйнятих чинників (кількість, якість та результати праці), а визначається належністю до певної сфери економічної діяльності.

У зв'язку з специфікою й особливостями галузевої структури регіонів та обмеженістю територіальної міграції в нашій країні виникає різний рівень оплати однорідної праці, що істотно впливає на зайнятість у регіональному аспекті.

Ще одним із чинників диференціації заробітної плати, яка впливає на структуру зайнятості населення, є співвідношення в оплаті праці працівників бюджетного й небюджетного секторів економіки. Держава встановлюючи рівень оплати праці в бюджетному секторі, тим самим регулює надходження кадрів до нього. Коли рівень оплати з бюджетних галузей є відносно низьким, кваліфіковані та продуктивні працівники залишають державні підприємства та організації й переходять у приватні.

Вивчаючи процеси диференціації заробітної плати та її впливу на зайнятість, необхідно звернути увагу на неоднорідність щодо якості робочої сили, її професійно-кваліфікаційного складу, який характеризується наявністю значної частки низькоефективної праці. Наприклад, висококваліфіковані професіонали, зайняті в галузях економіки, характер праці яких вирізняється високою якістю отриманої освіти та відповідністю рівня їхніх знань потребам сучасних технологій. Для них характерні стабільні гарантії зайнятості та висока ціна робочої сили. В той час, як представники низькокваліфікованих, непрестижних професій, зайняті в традиційних галузях економіки, де кількість робочих місць з ручною працею, попит на працю яких поки що існує, а пропозиція обмежена через найнижчий рівень оплати праці.

Надлишковість спеціалістів певних професій на ринку праці призводить до знецінення послуг робочої сили, з одного боку, і зростання невиправданої диференціації заробітної плати – з іншого. Важливою передумовою подолання таких диспропорцій є врахування змін у кон'юктурі ринку праці, скорочення професійної підготовки за професіями, які є надлишковими на ринку праці, й розширення обсягів підготовки за професіями, спеціальностями, яких не вистачає та які користуються підвищеним попитом на ринку праці.

Отже, дослідження взаємозв'язків між рівнем зайнятості населення та міжгалузевою диференціацією заробітної платою, вказує на те, що низький рівень оплати праці в окремих галузях господарства негативно впливає на економічне зростання країни, оскільки підтримує неефективну зайнятість, призводить до зростання прихованого безробіття, знижує продуктивність праці. Вирішення цієї проблеми полягає у розробці і реалізації економічно й соціально обґрунтованої політики зайнятості і доходів, у тому числі заробітної плати.

Список літератури

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 536 с.
2. Державний комітет статистики України // [http:// ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)

Одержано 12.05.10

УДК 336

К. Ю. Полоз, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми банківського сектору України та шляхи їх розв'язання

У статті розглянуто причини дестабілізації банківського сектору України, проаналізовано показники стану діяльності банків в Україні. Проведено аналіз поглядів провідних економістів стосовно проблем банківського сектору визначено шляхи їх подолання.

банки, банківський сектор, фінансова криза, банківські послуги, комерційні банки, капітал, облікова ставка

Кризовий період 2008-2009 років характеризувався для світової економіки, зокрема економіки нашої держави, значним спадом виробництва, зниженням рівня ділової активності, зайнятості населення та інвестування, виявленням нових проблем неефективного регулювання економіки з боку держави та загалом зниженням суспільного добробуту населення. Криза торкнулась усіх секторів економіки, в тому числі і банківську сферу [6].

Розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тобто функціонування суб'єктів господарської діяльності та державного бюджету. Лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки в цілому. Крім того, надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація підприємств, які потребують фондів для функціонування і реструктуризації.

Головними причинами неплатоспроможності банків у країнах з перехідною економікою є погана якість активів, успадкованих від командної економіки, і безперервна видача нових позик. Які не сплачують вчасно [5].

Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, М. Фрідмен,. Означеній тематиці присвячено праці вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Барановського, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, Б. Івасіва, В. Лисицького, І. Лютого, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, Л. Примостки, М. Пуховкіної, М. Савлука.

Українська банківська система побудована відповідно до принципу дворівневості, який передбачає чітке розмежування сфер діяльності центрального (Національного банку України) і комерційних банків. Сьогодні практично усі банки України (крім НБУ та Ексімбанку) належать до корпоративного сектора банківської системи. Серед них як за кількістю, так і за обсягами операцій провідне місце посідають комерційні банки [2].

На початок 2010 року в Україні зареєстровано 197 банків, з яких 182 здійснювали діяльність. Шість банків були виключені із державного реєстру за останній рік, тоді як ще 14 банків знаходяться на стадії ліквідації. У 11 банках функціонувала тимчасова адміністрація НБУ. Сукупні активи банківського сектору на початок 2010 року склали 873,4 млрд.грн., чистий відсотковий дохід - 53,7 млрд.грн., чистий комісійний дохід - 13,1 млрд.грн. В той же час, чистий збиток банків за рік перевищив 30 млрд. грн [3].

Банківська система України сьогодні вважається одним із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочато раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до

ринку. Нинішні показники діяльності у банківському секторі країни значно кращі за ті, які спостерігалися у минулі роки.

Проте, незважаючи на усі позитивні зрушення, банківський сектор України залишається на сьогодні недосконалим і не відповідає вимогам реальної конкурентноздатності економіки. У результаті український банківський сектор не виконує ефективно своїх функцій, якими є:

- мобілізація грошових ресурсів на вклади від клієнтів;
- надання клієнтам позик і створення нових платіжних засобів;
- здійснення розрахунків між клієнтами [5].

Аналіз стану банківського сектору української економіки дає можливість виявити декілька проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентноздатності українських банків і створення в країні банківської системи світового рівня. Такими проблемами є:

– низька якість банківських активів, включаючи значний обсяг і питому вагу простроченої заборгованості. В 2009 році січні-березні, по даним Національного банку України, депозити населення зменшились на 11,5%, депозити підприємств – на 15,2%. У деяких фінансових організаціях депозитні портфелі зменшились майже вдвічі. Усього обсяг проблемної заборгованості зріс з 2,27 % в січні до 3,68 % в березні, а за експертними оцінками – з 10-12 до 15-20 %. За даними Нацбанку, за перший квартал обсяг прострочених кредитів зріс на 55,18 %, досягнувши 27,955 млрд. грн., або 4-5 % від обсягу кредитів, наданих на споживчі цілі. За неофіційними оцінками, до проблемних можна віднести майже 20 % кредитів [6];

– загальне зниження ліквідності банківських активів. На початку 2009 року спостерігалось істотне погіршення платоспроможності значної кількості банків, що було спровоковане перш за все відтоком депозитів і зниженням ліквідності робочих активів;

– низька довіра до банківської системи. При цьому дії НБУ (як фінансова, так і нормативна підтримка) дозволили підтримати платоспроможність низки банківських установ лише на мінімально необхідному рівні. Рівень недовіри до вітчизняних банків зараз перевищує 80% [2], тоді як ще три роки тому більше половини громадян України довіряли банківським установам. Якщо на сьогодні люди і відважуються нести гроші до банку, то залишають їх лише на рахунках до запитання. Так, наприклад, в УкрСиббанку більшість клієнтів користуються депозитом «Активні гроші», що дозволяє зняти кошти без будь-яких проблем в будь-який час

– вразливість банківської системи до валютно-курсової політики в країні. Дії регулятора щодо стабілізації ситуації на валютному ринку країни мали короткостроковий ефект, в той же час схильність банків до валютного і кредитного ризиків залишається значною, зважаючи на поточну валютну структуру активів банківської системи;

– нестабільність та недосконалість нормативно-правового забезпечення, що не дозволяє відновити довіру до банківських установ, а також забезпечити ефективне функціонування усієї економіки країни [3].

Для розв'язання наведених проблем необхідно здійснити такі заходи:

– розширити мережу комерційних банків в інших регіонах країни;

– знизити процентну маржу комерційних банків;

– розробити механізм розмежування банківських фінансів і урядових фінансів;

– позбавити уряд можливості брати у Національного банку України та комерційних банків гроші в кредит чи то у прямій, чи то у завуальованій формах, під виглядом первинної емісії облігацій внутрішньої державної позики; уряд повинен функціонувати на основі самозабезпечення, а не паразитувати на примусово здешевлених кредитних ресурсах Нацбанку і комерційних банків;

– Кабінет Міністрів повинен здійснювати фінансово-економічну політику, спрямовану на підвищення ефективності державних підприємств;

- удосконалити податкову систему країни;
- ввести єдині загальнодержавні реєстри рухомого і нерухомого майна;
- ввести спрощену процедуру банкрутства підприємств;
- розвивати та стимулювати приватну власність;
- оптимізувати ризик-менеджмент;
- швидкими темпами проводити реорганізацію, об'єднання або ліквідацію проблемних банків;
- налагодити роботу Фонду гарантування вкладів населення та зробити її ефективною;
- розвинути мережу різноманітних навчальних закладів, центрів підготовки та перепідготовки фахівців для роботи у банківських установах;
- створити сприятливий інвестиційний клімат, атмосферу масового інвестування в українську економіку;
- збільшити кількість та підвищити якість банківських послуг на основі використання сучасних технологій і обладнання;
- впроваджувати нові банківські продукти;
- запровадити цілодобове надання банківських послуг у комерційних банках;
- розвивати кредитування малого бізнесу;
- розвивати взаємовідносини банків з клієнтами;
- сформувати та підтримувати режим справедливої конкуренції як у банківському, так і в реальному секторах економіки;
- зміцнювати фінансовий потенціал шляхом залучення нових акціонерів та збільшувати капітал за рахунок розширення клієнтської бази;
- розвивати методологію прогнозування попиту на кредити, ризиків інвестиційно-кредитної діяльності в умовах невизначеності;
- розробити довгострокові стратегії із застосуванням міжнародного досвіду та національних особливостей і специфічних характеристик кожного банку;
- розвивати і надалі удосконалювати законодавство і нормативну базу;
- підвищити рівень інформаційного забезпечення у діяльності комерційних банків;
- удосконалити державний контроль і нагляд, зокрема за проблемними банками;
- сформувати нову, ринкову психологію людей та довіри в них до банківської системи [4].

На стан банківської системи впливають численні фактори – зовнішні, внутрішні, економічні, неекономічні, викликаючи велику кількість серйозних проблем, які стоять на заваді підвищення конкурентоспроможності банківського сектору в Україні.

Проте проблеми, які стоять перед українськими банками, не є неподоланими. Вони потребують лише формалізації і цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Професіоналізм і накопичений практичний досвід більшої частини теперішніх працівників банківської сфери дозволяють сподіватися, що з часом в Україні сформується повноцінна банківська система, яка буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки країни.

Планомірне і послідовне впровадження у масштабах країни комплексу запропонованих заходів може прискорити розвиток банківської системи, створивши реальні передумови для виникнення на фінансових ринках повноцінного конкурентного середовища та формування конкурентноздатності банківського сектора на світовому рівні.

Список літератури

1. Лобач О. Платоспроможність та істотна загроза платоспроможності банку: визначення і зміст // 2. Юридична Україна.- 2005.- № 12.-С. 47-55.

2. Логінов О. Історія становлення та розвитку платіжних систем України // Підприємництво, господарство і право.- 2005.- № 12.-С. 131-136.
3. Львов Ю. Банки и финансовый рынок. — СПб., 2005. — 527 с.
4. Маркова О., Сахарова Л., Сидоров В. Коммерческие банки и их операции. — М., 2005. — 277 с.
5. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. — К., 2008. — 763 с.
6. Яценюк А.П. Обґрунтування принципів і стандартів банківського регулювання та нагляду // Вісник Української академії банківської справи.- 2009.- № 1.- С. 3-8

Одержано 13.05.10

УДК 574 (075.8)

Ю. І. Кривошей, ст. викл., С.Е. Ушаков, студ.

Кіровоградський національний технічний університет

Твердокрилі як показник відновлення екологічного потенціалу біогеоценозів лісостепу Центральної України

Антропогенна дія на біосферу, особливо виробнича діяльність людини, носить глобальний характер. Разом з промисловістю, як могутній чинник дії виступає і сільське господарство. За порушення екологічної рівноваги відповідні не тільки великі масштаби розорюваності природних біогеоценозів і використання їх під вирощування сільськогосподарських культур, але й застосування в рослинництві широкого асортименту пестицидів, що призводить до ряду негативних наслідків. Тому проблема пошуку шляхів нормалізації екологічної рівноваги в умовах інтенсивної антропогенної дії є важливим аспектом раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і здоров'я людини.

Лісостепова зона України є одним з регіонів, що зазнав значних екологічних ушкоджень від антропогенного впливу. В останнє десятиліття внаслідок економічного спаду відбулося значне зменшення обсягів пестицидного навантаження (орієнтовно в 10-12 разів), що не могло не відобразитися на структурі біогеоценозів.

Кількісна і якісна оцінка змін, що відбулися, є вкрай важливою як з погляду видового різноманіття, так і зміни біоценотичних зв'язків між компонентами зооценозів. Тому форсована інтенсифікація сільськогосподарського рослинництва, що базується на необґрунтованому нарощуванні застосування пестицидів, є основним чинником згубної дії на всі біогеоценози і призводить до корінних негативних змін їх екологічного потенціалу. Однією з найбільш численних груп серед компонентів біогеоценозів є твердокрилі (Coleoptera), які в певній мірі є індикатором міри впливу антропогенного навантаження на біогеоценози. На території Степу України зафіксовано 781 вид жуків з 38 родин. З них більш ніж половина видів уперше відмічена для агроценозів лісостепової зони. За біотопічною пристосованістю до умов проживання серед жуків в усіх досліджуваних агрофітоценозах переважають степові (від 52,3 до 69,7 % усієї кількості видів) і політопні (22,4-33,3%) елементи. Для цілісного агробіогеоценозу ці цифри є відповідно 61,7 % і 28,4 %. У трофічному відношенні переважають зоофаги, які склали 43,2 % усієї кількості видів жуків. Їм поступалися фітофаги (32,0 %) і сапрофаги (24,8 %).(2)

Загальне зменшення пестицидних навантажень, що відбулося в Україні в останнє десятиліття, позитивно позначилося на відновленні екологічного потенціалу біогеоценозів, про що свідчить збільшення числа видів і динамічної щільності твердокрилих, що мешкають у досліджуваних біогеоценозах.

Авторами проведено аналіз біорізноманіття твердокрилих лісостепу Центральної України та збір польового матеріалу по видовому біорізноманіттю твердокрилих в ґрунті біоценозів та в ґрунті агроценозів околиць м. Кіровограда з аналізом рівня взаємодії представників родини з компонентами ґрунту, та оцінку сільськогосподарського значення родин.

Результати відображені в табл.1.

Таблиця 1

Родини твердокрилих	Кількість видів (за літератур- ними даними)	Екологічні групи за типом жив- лення імаго (переважні)	Виявлено видів авторами статті в 2008 – 2010 роках		Рівень взаємодії представникі в родини з компонентам и ґрунту	Переважає сільсько- господарське значення родини
			в ґрунті біоценозів околиць м. Кіровограда (всього)	в ґрунті агроценозів околиць м. Кіровограда		
туруни (Carabidae)	245	Зоофаги	32	16	Майже весь або весь життєвий цикл	Біозахист рослин
довгоносики (Curculionidae)	89	Фітофаги	5	4	Зимівля	Потенційні шкідники с/г культур
стафілініди (Staphylinidae)	83	Зоофаги	8	5	Майже весь або весь життєвий цикл	Біозахист рослин
листоїди (Chrysomelidae)	65	Фітофаги	12	4	Зимівля	Потенційні шкідники с/г культур
пластинчатовусі (Scarabaeidae)	55	Фітофаги, копрофаги (сапрофаги)	23	12	Зимівля, репродукція	Потенційні шкідники с/г культур, ґрун- тоутворення
карапузики (Histeridae)	26	Зоофаги	3	2	Майже весь або весь життєвий цикл	Біозахист рослин, ґрунтоутворення
вусачі (Cerambycidae)	24	Фітофаги	2	-	Зимівля	Потенційні шкідники лісу і саду
корівки (Coccinellidae)	23	Зоофаги	5	3	Зимівля	Біозахист рослин
чорниші (Tenebrionidae)	18	Фітофаги (сапрофаги)	2	1	Майже весь або весь життєвий цикл	Нейтральні стосунки
навивники (Meloidae)	17	Фітофаги	4	2	Зимівля	Нейтральні стосунки
мертвоїди (Silphidae)	16	Некрофаги (сапрофаги)	3	1	Зимівля, репродукція	ґрунтоутворення

горбатки (Mordellidae)	9	Фітофаги	2	1	Зимівля	Запилення квітів
м'якотілки (Cantharidae)	8	Зоофаги	2	1	Зимівля, репродукція	Біозахист рослин
Усього видів	678	-	103	52	-	-

Крім них, в ґрунтах регіону відмічені родини: чорниші (Tenebrionidae) – 18, ковалики (Elateridae) – 16, потайники (Lathridiidae) – 14, бистряки (Anthicidae), шкіроїди (Dermestidae) – 8, малашки (Melyridae) – 7, зернівки (Bruchidae), пилюльщики (Byrrhidae) і блищанки (Nitidulidae) – по 5 видів. Решта родин жуків представлено 1-4 видами. Представники згаданих родин авторами не виявлені.

Висновки:

1. Тенденцію відновлення видового різноманіття твердокрилих в агроценозах лісостепу Центральної України можна вважати позитивним явищем, незважаючи на трактовку причин, що призвели до цього. В ґрунтах околиць м. Кіровограда виявлено 103 види твердокрилих, що становить близько 15,2% біорізноманіття жуків лісостепу Центральної України із досліджених родин. Основним джерелом потенційного відновлення колеоптерофауни агроценозів є лісонасадження та полезахисні лісосмуги, в яких видове різноманіття твердокрилих значно вище, ніж в орних ґрунтах (де воно сягає близько 50,5% від загального).

2. Для обмеження чисельності й шкідливості комах-фітофагів необхідно максимально використовувати достатньо ефективні агротехнічні методи, створювати і використовувати стійкі до шкідливих видів фітофагів сорти культурних рослин, збільшити обсяги застосування біологічного й інших безпечних для довкілля методів захисту. Особливу увагу слід приділити збереженню біологічного різноманіття і чисельності представників родин туруни (Carabidae), стафілініди (Staphylinidae) та карапузики (Histeridae). При вирощуванні продовольчих культур основними критеріями повинні стати висока екологічна чистота одержуваної продукції, охорона довкілля.

Список літератури

1. Сумароков А.М. Изменение структуры фауны жесткокрылых (Coleoptera) пшеничных полей Степи Украины при снижении уровня применения инсектицидов // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2005. – Вип. 9, т. 1. – С.153-156.
2. Сумароков А.М. Видовое разнообразие фауны твердокрылых биоценозов степной Украины // Труды Русского Энтомологического общества Т.74 - СПб., 2008.- С. 95-100
3. Литвинов Б.М. Сільськогосподарська ентомологія // К. Вища освіта, 2005.- 511 с.

Одержано 12.05.10

УДК 338

О.С. Бойко, студ. гр. ФК 08–1

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми розвитку сучасної банківської системи країн з розвинуеною ринковою економікою

В статті розглядаються сучасні банківські системи країн з розвинуеною ринковою економікою. Визначено проблеми банківських систем розвинутих країн в умовах світової фінансової кризи.

державне регулювання банківської діяльності, системи банківського регулювання, центральний банк, світова фінансова криза, банківське законодавство

Постановка проблеми та її актуальність. Банківська система є центральним елементом сучасної ринкової економіки, оскільки вона виконує функції акумуляції і перерозподілу вільних грошових ресурсів, забезпечуючи рух засобів між всіма економічними суб'єктами і підтримку процесів відтворення. У останні десятиліття в банківському бізнесі відбувалися істотні зміни, модифікувалися майже всі його компоненти, що було обумовлене науково-технічним прогресом, збільшенням концентрації капіталу і посиленням конкуренції на фінансових ринках, глобалізацією світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оптимізації банківської системи набула широкого висвітлення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема, Гальчинського А., Дзюблюка О., Долана Е., Кейнса Дж., Міщенко В. та інших.

Метою даної роботи є дослідження проблем розвитку сучасної банківської системи країн з розвинуеною ринковою економікою.

Виклад основного матеріалу. Еволюція розвитку кредитних систем довела необхідність ефективного нагляду за діяльністю банків. Завдання наглядового органу полягає у гарантуванні безпеки і надійного функціонування банків. Для цього вони повинні мати у своєму розпорядженні адекватні капітали і резерви, необхідні для покриття ризиків, що виникають у процесі виконання банківських операцій. Витрати на проведення банківського нагляду великі але збитки виявляються незрівнянно більшими. У кожній країні існує система правових актів, які регламентують різні аспекти банківської діяльності. Особливості історичного розвитку та дія різних політико-економічних чинників обумовили специфіку форм та методів контролю за роботою банків. [1].

Традиційно в США, Великобританії і Франції домінували спеціалізовані, а у ФРН, Швейцарії і Австрії - універсальні банки. Останні десятиріччя інституційна структура більшості банківських систем переживала трансформацію – обидві системи здійснювали зближення. Ключовими каталізаторами даного процесу стали глобалізація і загострення міжнародної конкуренції, географічні і поведінкові зміни в клієнтській базі, інтенсивний розвиток ринку цінних паперів, злиття і поглинання, олігополізація банківської системи, укрупнення банків і банківських груп. Ці зміни викликали в політиці банків свого роду ефект доміно. Відбувалися відповідні зміни й у законодавстві. Так, ухвалення в США нових норм регулювання банківських холдингов значно розширило спектр операцій банків. У країнах ЄС цей процес пов'язаний з гармонізацією банківського права і лібералізацією фінансових ринків, що поступово витісняло банківські кредити. Свою роль у цьому процесі повинні були зіграти і нові норми покриття ризиків (Базельська Угода II). Відбувався процес становлення єдиного банківського простору в ЄС, все більш популярними стали офшори і податкові гавані. Відбувалось формування інтернет-банків - нової групи банківських інститутів, багато

послуг яких вимагають особистого контакту з клієнтом і детальної перевірки його кредитоспроможності. Тому найбільш оптимальним варіантом є структура метакорпорації, у складі якої є як інтернет-банки, так і стандартні філіальні, але з активнішим використанням електронних систем. Особливої ролі набули money shops - автоматизовані банківські філії в крупних торгових центрах, що мають однаковий з ними режим роботи. Клієнти вважають за краще отримати консультацію в банківській філії, а операції проводити по Інтернету. В результаті прибутковість - банків різко зростала за рахунок прибутку філіальних, що створювало диспропорції у банківській групі.

Цікаво, що розбіжності в частці капіталу банківської системи у ВВП невеликі, проте частка активів істотно розрізняється. Для німецьких банків перевищення вартості активів над показником ВВП обумовлено підвищеним значенням зарубіжних активів. Мова йде не стільки про абсолютне значення (банки США також мають в своєму розпорядженні чималі активи за кордоном), скільки про відносний - ВВП Німеччини менше ВВП США, а величина зарубіжних активів німецьких банків співвідноситься з американськими.

Значне зростання концентрації - відмінна риса розвитку банківської системи у XX та XXI століттях. Сьогодні в економіці домінує невелика група крупних транснаціональних банків, операції яких охоплюють безліч країн. Скорочується число банківських інститутів: у країнах Європейського економічного простору (включаючи Швейцарію) за 1994-1999 роки воно зменшилося з 9132 до 8330. З початку нинішнього століття відбувається ослаблення державної підтримки ощадбанків ЄС, особливо Німеччини. Під тиском Комісії ЄС планується відмінити державну гарантію існування ощадкас незалежно від їх збитків, а відповідальність держави зберегти тільки по вже існуючих зобов'язаннях. Основна причина - прагнення забезпечити рівні умови конкуренції.

У 2006 році у США почалася фінансова криза з обвалу іпотечного ринку. Його головною причиною стало зростання неповернень іпотечних кредитів неблагонадійними позичальниками. Вже на весні 2007 року криза почала здобувати міжнародних масштабів. Влітку 2007 року понад 100 компаній оголосили про свою неплатоспроможність. Центробанки провідних країн світу почали вливати у свої фінансові системи десятки та сотні мільярдів доларів. У травні 2008 року в результаті кризи припинив існування один з найбільших інвестиційних банків США Bear Stearns, що мав масштабні вкладення у боргові зобов'язання. Поглинання останнього банком JP Morgan було підтримано урядовими гарантіями США. Вже у вересні Міністерство фінансів США взяло на себе керування двома найбільшими фінансовими інститутами країни Fannie Mae і Freddie Mac, які нещодавно мали найкращі котирування. Через ці дві структури фінансувалося близько 70 % всіх угод по іпотеці у США. Таким чином, з п'яти найбільших приватних інвестиційних банків США залишилося тільки два - Golden Sachs і Morgan Stanley. Рішенням уряду США вони були перетворені в банківські холдинги. Тим самим у рамках екстрених та безпрецедентних заходів по стабілізації американського фінансового ринку уряд США закінчив структурну ліквідацію приватної банківської інвестиційної системи Wall Street у тій формі, у якій вона існувала 75 років. Банківські злиття перекинулися і у Британію. Рішення про злиття прийняли два найстаріших британських банки. Найбільший тримач чекових рахунків Lloyds TSB прийняв рішення про придбання іпотечного кредитора HBOS за 21,8 млрд. дол. У результаті злиття з'явився найбільший банк, що займає 28% іпотечного ринку і депозитів. Щоб не повторилася ситуація з націоналізацією Northern Rock, британські чиновники навіть закрили очі на антимонопольне законодавство. 16 вересня консорціум з 10 американських і європейських банків прийняв рішення створити загальний фонд (подушку безпеки) у розмірі 70 млрд. дол. для надання допомоги меншим за розміром фінансовим інститутам і мінімізувати наслідки від банкрутства Lehman Brothers [2].

Висновки. Розглянуті банківські системи розвинених країн з ринковою економікою – США, Німеччини, Великобританії та ін. – засвідчують, що розвиток банківської сфери, а також будь-які зрушення у фінансових відносинах були зумовлені законодавчо-

інституційними перетвореннями в банківській діяльності, які формувалися у процесі історичного розвитку. Тому кожна з цих країн має свій особливий досвід здійснення інституційних реформ, який міг би стати корисним для удосконалення вітчизняної банківської системи.

Список літератури:

1. Савлука м. І. Гроші та кредит: підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. / м. І. Савлук, а. М. Мороз, м. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. Ред. М. І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2002. — 598 с. [електронний ресурс] – режим доступу: http://www.djerele.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3439&itemid=348
2. Левченко д. О. Реорганізації банківських систем в умовах глобальної фінансової кризи / Д. О. Левченко [електронний ресурс] – режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_3/1430.pdf

Одержано 13.05.10

УДК 368.013.3

К. Г. Коваленко, студ. гр. ФК 08–1

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України

У статті проаналізовано причини виникнення небанківських фінансових установ, їх особливості функціонування. Визначено проблеми та шляхи подальшого розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України.

небанківські кредитно-фінансові установи, державне регулювання, механізм державного забезпечення конкурентоспроможності

В сучасній економіці важливу роль у спрямуванні коштів від суб'єктів, які заощадили, до суб'єктів-позичальників відіграють небанківські кредитно-фінансові установи. В розвиненому ринковому господарстві вони вступають у пряму конкуренцію з банками, оскільки здатні надавати своїм клієнтам такі самі послуги і забезпечувати при цьому більшу надійність вкладів. У зв'язку з цим, питання дослідження проблем розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України є на сьогодні надзвичайно актуальним.

Значний внесок у дослідження проблеми формування і регулювання небанківського фінансового сектора, належить В.Д. Базилевичу, О.І. Барановському, О.Й. Шевцовій, В.І. Віхлевщук, О.О. Гаманковій, С.С. Осадцю, А.Л. Самойловському, О.О. Слюсаренко, В.М. Фурману та ін.

Метою статті є визначення причин виникнення та проблеми розвитку небанківських фінансових установ. Виділити складові елементи формування механізму державного забезпечення конкурентоспроможності в їх подальшому розвитку.

Особливістю функціонування кредитної системи України в сучасних умовах є посилення ролі небанківських фінансових установ, підвищення універсалізації їх діяльності. Поштовхом до створення і розвитку їхньої діяльності в Україні стало прийняття Верховною Радою України законів: „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні

інвестиційні фонди)” від 15 березня 2001 року № 2299, „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12 липня 2001 року № 2664, „Про кредитні спілки” від 20 грудня 2001 року № 2908; „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 9 липня 2003 року № 1057 та інших.

Страхові і лізингові компанії, інвестиційні і недержавні пенсійні фонди, довірчі товариства, кредитні спілки, ломбарди зайняли своє місце у відносинах мобілізації і розподілу капіталів, становлячи в окремих випадках конкуренцію банківським установам.

Небанківські фінансові установи, акумулюючи кошти індивідуальних інвесторів і вкладаючи їх у різні економічні проекти, забезпечують рівновагу на ринку капіталів через погодження пропозиції і попиту на фінансові ресурси, перерозподіляють і знижують фінансові ризики, забезпечують підвищення ліквідності фінансових вкладень різних інвесторів внаслідок професійного управління залученими коштами [1, С.38–39]. Таким чином, крім досягнення власних комерційних цілей, небанківські фінансові установи сприяють вирішенню загальноекономічних завдань, економічному зростанню в Україні.

Небанківські фінансові установи в Україні переживають початковий період свого становлення, їх розвиток залишається мало динамічним, інколи навіть хаотичним, саме тому актуальним є подальше дослідження їх правої природи, діяльності, функцій, які вони виконують в економіці держави, тощо.

Причиною виникнення небанківських фінансових установ є погіршення життя простих людей, їх потреби в отриманні фінансових послуг, у додаткових фінансових ресурсах для забезпечення свого існування, які стала забезпечувати кредитна кооперація. Саме потреби людей у фінансових послугах, спрямовані на покращання умов життя, їх діяльність із задоволення цих потреб сприяли створенню ними кредитних кооперативів, які дали можливість заощадження одних робітників і селян використовувати іншим членам кредитної кооперації.

Концепція розвитку ринку небанківських послуг, яка була схвалена Урядом у 2001 р., загалом дала змогу підійти комплексно до важливих проблем розвитку небанківських фінансових установ [3, С.67-73.]. Але такі стратегічні напрями, які там були прописані, а саме удосконалення системи державного регулювання небанківських фінансових установ, відновлення довіри до галузі, кадрове забезпечення небанківської діяльності на сьогодні так і не втілені повною мірою в життя. Існуючі моделі державного регулювання фінансової діяльності певною мірою універсальні і водночас значно різняться в національних економічних системах. Універсальність таких моделей полягає:

- у формуванні галузевого законодавства;
- у виокремленні спеціальної регулятивної структури органів нагляду;
- у встановленні правил і критеріїв допуску до надання фінансових послуг;
- у здійсненні контролю за поточною діяльністю фінансових установ;
- у наявності податкового регулювання [2, С.126-136].

Специфіка і оригінальність моделей регулювання небанківських фінансових установ може проявлятися в різних аспектах: особливостях небанківського і загального законодавства; статусі і структурі органів нагляду за діяльністю небанківських установ; процедурних питаннях допуску до діяльності на ринку небанківських фінансових послуг; методах і формах регулювання діяльності небанківських фінансових установ; ступені популярності й активності використання окремих інструментів регулювання.

Серед проблем нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ фахівці виділяють нестабільність законодавства, пошук оптимального співвідношення контролю за дотриманням законодавства, регулювання фінансової стійкості, розроблення й контроль за виконанням вимог до обліку та звітності й інтегрованого (паралельного усіх небанківських фінансових установ) регулювання [4].

Важливість державного регулювання вітчизняного ринку небанківських фінансових послуг зумовлена тим, що його розбудова, включаючи створення якісно нових фінансових

умов функціонування й розроблення правових основ регулювання, нових фінансових відносин у сфері небанківської діяльності, відбувається в умовах глобалізації світового фінансового господарства [5].

Варто зазначити, що система впливу на ринок небанківських фінансових установ з боку держави в Україні досі остаточно не сформована. Це значною мірою зумовлено не лише внутрішніми чинниками розвитку цього ринку як такого, але й є прямим наслідком макроекономічних процесів у економіці нашої держави.

Сьогодні перед Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг стоїть завдання якісного поліпшення контролю небанківських фінансових установ, починаючи зі збирання, аналізу, узагальнення й розкриття звітності (включаючи вдосконалення інформаційних каналів); удосконалення методології аналізу і закінчуючи формуванням оптимального механізму оперативних перевірок небанківських фінансових установ і ефективної системи реагування на синдроми їх неплатоспроможності.

Наведені пропозиції щодо формування механізму створення конкурентоспроможності небанківських фінансових установ є підставою оцінки та вдосконалення системи наглядових та контролюючих функцій Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, чіткого розподілу сфер впливу між нею та Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку. Основні напрямки регулювання діяльності небанківських фінансових установ повинні становити однорідну програму впливу на їх функціонування і здійснюватися комплексно, виходячи із специфіки діяльності окремих груп цих установ.

Список літератури

1. Корнєєв В. В. Фінансові посередники: інституційна роль та інструментарій / В. В. Корнєєв // Фінанси України. – 2000. – № 2. – 223.
2. Ємець В.В. Інститути небанківського фінансового сектора у системі забезпечення економічної безпеки України /В.В. Ємець //Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11.
3. Фурман В.М. Основні напрямки стратегії розвитку ринку страхування в Україні // Науковий вісник Нац. академії держ. под. служби України (економіка, право). – 2005. – №1(28). – 220.
4. Шевцова О.Й., Віхлевщук В.І. Конкуренція на фінансовому ринку: банківські конкурентні переваги. [Електронний ресурс] /О.Й. Шевцова, В.І. Віхлевщук //Режим доступу до статті: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_25/Shevcova.htm.
5. Ніколаєв Є.Б. Підвищення ролі небанківських фінансово-кредитних установ /Є.Б. Ніколаєв //Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 107-113.

Одержано 13.05.10

УДК 339.09.504

О.В. Ковальчук, студ., Т.П. Мірзак, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Участь України у процесі глобалізації економіки

У статті описані процеси глобалізації економіки як основи формування світового господарства. Доведена необхідність для України перебудови шляхів активної взаємодії зі світовим господарством на основі уважного вивчення світового досвіду високорозвинених країн.

зовнішньоекономічні зв'язки, глобалізація економіки, транснаціональні корпорації, міжнародний поділ праці

Важливою особливістю сучасності є зростання взаємозалежності економік різних країн, розвиток інтеграційних процесів, інтенсивний перехід цивілізованих країн від замкнутих національних господарств до економіки відкритого типу. На рубежі минулого і нинішнього століть глобалізація визначається як одна з головних, фундаментальних тенденцій розвитку світового господарства. Однією з найважливіших сфер прояву наростаючої взаємозалежності держав виступають міжнародні економічні відносини, які мають багатовікову історію. Протягом сторіч вони існували переважно як зовнішньоторгівельні, розв'язуючи проблему забезпечення населення товарами, які національна економіка виробляла неефективно або не виробляла зовсім. У ході еволюції зовнішньоекономічні зв'язки переросли рамки зовнішньої торгівлі і перетворилися в складну сукупність міжнародних економічних відносин, що торкаються інтересів усіх держав світу.

Метою даної статті є аналіз процесу глобалізації економіки та окреслення можливостей участі у ньому України.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати умови глобалізації економіки;
- оцінити вплив транснаціональних компаній на економіку України;
- дати оцінку можливості активної участі України в процесі глобалізації.

Питаннями інтернаціоналізації та глобалізації економіки займалися Валентієва О. В., Геєць В.О., Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г., Захарченко В.С., Паньков В.С., Кузнецов А.В. та ін. Переважна більшість вчених вважають, що глобалізація являє об'єктивне і абсолютно неминуче явище сучасності, яке можна пригальмувати засобами економічної політики (що і відбувається у ряді випадків), але не можна зупинити або відмінити [6].

Одним з перших учених, які займалися проблемами глобалізації економіки і творцем терміну «глобалізація» є американський учений Т.Левітт (у 1983 р. вийшла його книга «Глобалізація ринків»). З того часу в науковій і публіцистичній літературі, присвяченій проблемам світового господарства, термін «глобалізація» піддається масовому і хаотичному тиражуванню [8].

Т.Левітт розумів глобалізацію як чисто ринковий феномен. Даним терміном він позначив об'єднання, інтеграцію ринків окремих продуктів, що виробляються транснаціональними корпораціями (ТНК).

Після цього з'явилися численні роботи, що досить широко трактують категорію глобалізації економіки. Визначення поняття, що адекватно відображають його суть, дають деякі російські автори.

Так, Є.Кочетов розглядає глобалізацію як «процес відтворювальної трансформації національних економік і їх господарюючих структур, капіталу, цінних паперів, товарів,

послуг, робочої сили, при якій світова економіка розглядається не просто як сума національних економік, фінансових, валютних, правових, інформаційних систем, а як цілісна, єдина геоекономічна (геофінансова) популяція (простір), що функціонує за своїми законами». Б.Смітєнко і Т.Кузнецова відзначають, що «узяті разом процеси наростання масштабності зв'язків, що реалізуються міжнародними економічними відносинами, посилення системності міжнародних економічних відносин і взаємозалежності їх основних суб'єктів у взаємообумовленості з вирішенням глобальних проблем людства утворюють явище, яке можна визначити як глобалізацію економіки». В.Ломакин пише, що «під глобалізацією національних господарств розуміється створення і розвиток міжнародних, світових продуктивних сил, чинників виробництва, коли засоби виробництва використовуються в міжнародному просторі.

Невід'ємною частиною глобалізації є транснаціональні корпорації (ТНК). Сьогодні ТНК перетворилися з суб'єктів в об'єкти міжнародної політики, активно беручи участь у всіх глобальних процесах, що відбуваються в світі. Транснаціональні корпорації, нарівні з промислово розвиненими країнами, широко проявляють себе в політиці, економіці, у фінансово-інвестиційній, інформаційній, науково-технічній, військовій, технологічній, екологічній сферах. У зовнішній політиці ТНК реалізують власну корпоративну дипломатію, а для успішного забезпечення внутрішньокорпоративної політики створили свою, корпоративну, ідеологію. Разом з найбільшими державами вони мають власні численні спецслужби, а зброєю, яку випускає, наприклад, тільки одна «Дженерал дайнемікс», можна озброїти армію не однієї держави [3, 7].

Дії ТНК за характером і формами прояву в світовій політиці і економіці багато в чому співпадають з діяльністю держав, що дозволяє експертам якщо не ототожнювати їх, то, принаймні, заявляти про ідентичність дій і проявів ТНК і держав в глобальній політиці і економіці. В той же час ряд дослідників вважає, що в перспективі ТНК зможуть стати домінуючою силою світового господарства, змінивши національні держави як основні його об'єкти [1, 3, 6].

В даний час провідну роль в глобальних процесах відіграють ТНК США, за характером і масштабами торгово-інвестиційної експансії випереджаючи промислові і фінансові компанії інших країн. Але цей розрив поступово зменшується за рахунок посилення позицій ТНК держав Західної Європи і Японії, а також появи транснаціональних корпорацій країн, що розвиваються.

Щодо України, то процеси транснаціоналізації вже мають місце в різних секторах національної економіки. Глобальний капітал проник в банківську сферу, хімічну промисловість, контролює значну частину нафтопереробних потужностей, має активи в медіа-бізнесі, представлений у сфері послуг, комунікацій і зв'язку. Зростання ринкової привабливості і вартості активів пов'язане із стабілізацією економіки починаючи з 1999 року, і реструктуризації і нової концентрації капіталу. В результаті приватизаційної хвилі середини-кінця дев'яностих років частина українських активів вже була включена в транснаціональні виробничі ланцюжки [2, 7].

Одній з перших, «глобалізації» піддалася українська нафтопереробна промисловість (сумарна проектна потужність всіх НПЗ дозволяє переробляти близько 53 млн. тонн сировини в рік). Близькість до європейських ринків, розвиненість нафтотранспортної системи України, разом з відсутністю внутрішніх джерел сировини і скороченням об'єму внутрішнього ринку стали вирішальними чинниками переходу галузі під контроль іноземного капіталу.

У період з 1994 по 1999 рік 4 з 6 ведучих українських НПЗ перейшли під контроль транснаціонального капіталу. На сьогоднішній день фактичними власниками українських НПЗ є: Одеський НПЗ (потужність по переробці нафти на сьогоднішній день на рівні 3-3,5 млн. тонн в рік) - «ЛУКОЙЛ», Лисичанський НПЗ (потужність до 16 млн. тонн) - ТНК-ВР, Херсонський НПЗ (потужність на рівні 7 млн.т.) - «КазМунайГаз» і НК «Альянс»,

Кременчуцький НПЗ (потужність більше 18 млн. т.) - «Укртатнафта» (співзасновник ВАТ «Татнефть»).

У період з 1999 по 2005 рік іноземний капітал активно інвестував і в українську цементну промисловість (сумарна потужність - 21 млн. тонн цементу в рік). Так, в 1996 році контрольний пакет акцій ОАО «Миколаївцемент» було придбано французькою компанією Lafarge. У 1999 році на український ринок вийшла ірландська мульти-національна група CRH plc., яка стала власником ОАО "Подільський цемент" (проектна потужність 1,5 млн. тонн цементу в рік). Слідом за французами та ірландцями в українську цементну промисловість прийшли дві могутні німецькі ТНК - "Dyckerhoff AG" і Heidelberg cement group.

Таким чином, якщо в 2004 році 40% виробничих потужностей знаходилося в руках українських власників, то на сьогоднішній день таких підприємств залишилися тільки три - ВАТ «Івано-Франківськ-цемент», ТОВ «Цемент» (м. Одеса) і ЗАТ комбінат «Бахчисарайський комбінат «Стройіндустрія». Їх сукупна частка у виробництві цементу в Україні сьогодні не перевищує 15% [4, 7].

Однією з ніш національного ринку, яку почали швидко освоювати іноземні компанії, став мобільний зв'язок. Піонером українського «стільникового» ринку стало СП «UMC». Їого засновниками виступили АТ «Укртелеком», Україна, 51% акцій, TDC Tele Danmark, Данія, 16,3% акцій, Royal KPN N.v., Голландія, 16,3% акцій і Deutsche Telekom, Німеччина, 16,3% акцій. На сьогоднішній день кількість абонентів UMC складає 20,75 млн. чоловік. Власником компанії (100% акцій) є ВАТ «МТС», Росія.

У 1994 році на українському ринку з'являється ще одна компанія за участю іноземного капіталу «КІЇВСТАР GSM» (основний акціонер - Telenor, Норвегія, 45,42% акцій). На сьогоднішній день «КІЇВСТАР GSM.» обслуговує більше 22,1 млн. абонентів. Основними акціонерами ЗАТ «Київстар» на сьогоднішній день є «Telenor», Норвегія (56,51%) і Storm (43,49%), контрольним пакетом акцій якої володіє російська "Альфа-груп".

Але лідерами глобалізації стали українські банки. Українська економіка розглядається транснаціональним капіталом як перспективна в найближчі 10 років, тому активи і інфраструктура готуються вже зараз. Однією з основних тенденцій є скупка українських банків іноземними банками. Найближчими роками, за оцінками експертів, частка іноземного капіталу зростатиме за рахунок придбання українських банків зарубіжними фінансовими групами, а також завдяки стрімкому збільшенню капіталів в іноземних банках, які вже присутні на ринку.

Одним з найбільш могутніх секторів української економіки і, поза сумнівом, привабливим активом, є також гірничо-металургійний комплекс (ГМК). За об'ємами виробництва стали, Україна займає 7 місце в світі і 3 місце - за об'ємом експорту металопродукції. Зараз ГМК забезпечує більше 25% промислового виробництва держави, забезпечує близько 40 % валютних надходжень і більше 10 % надходжень до державного бюджету України. Продукція ГМК в структурі українського експорту складає близько 42%.

Саме у ГМК почали оформлятися найбільш впливові українські фінансово-промислові групи. Сьогодні практично у всіх ведучих українських фінансово-промислових групах металургійні активи складають основу бізнес-діяльності і є визначальним чинником впливовості.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що для того, щоб взаємодіяти з ТНК як в Україні, так і на світових ринках, потрібно створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше Китай, Росія, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела тощо (не враховуючи промислово розвинені країни, де існують сотні крупних ТНК). Досвід цих держав свідчить, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК тільки у випадку, якщо він сам структурується в могутні фінансово-промислові утворення, адекватні міжнародним аналогам і здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику.

Разом з тим, створити корпорації повного замкнутого циклу, які займалися б видобутком сировини, її переробкою, виготовленням з неї продукції та її реалізацією, Україна може лише в окремих галузях, на що буде потрібен значний час. Хоча деякі кроки в цьому напрямі вже зроблені. Наприклад, певних успіхів в плані транснаціоналізації бізнесу досягла корпорація «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД). Основна увага при цьому приділяється побудові вертикально інтегрованих холдингів по ланцюжку «вугілля - кокс - метал». При цьому ІСД створює ТНК повного профілю, для чого компанія активно виходить на зарубіжні ринки, привертає нових партнерів, спільно з іноземними фірмами бере участь в створенні консорціумів для просування на зовнішній ринок своєї продукції.

Таким чином, створення українських ТНК дозволить певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їх виробництва і капіталу, інтеграції України в світову економіку, її участі в глобальних трансформаційних процесах.

Список літератури

1. Валентієва О. В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівної галузі // Регіональні перспективи. — 2005. — № 1. — С. 25–27.
2. Геєць В. Інтеграція через спеціалізацію // Політика і час. — 2006. — № 4. — С. 30–36.
3. Генхузен М., Нийкамп П. Формирование корпоративных трансграничных сетей в Восточной Европе: потенциальные возможные зоны развития Восток-Запад // Региональное развитие и сотрудничество. — 2007. Вып. 1— С. 8–16.
4. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, М. О. Гончаренко та ін.; За ред. О. Г. Білоруса. — К.: ІСЕМВ НАН України, КНЕУ, 2001. — 734 с.
5. Дергачев В. Геоэкономика (Современная геополитика): Учебник. — К.: ВИРА-Р, 2002. — 512 с.
6. Долгов С.И. Глобализация экономики: новое слово или новое явление? — М.: ОАО «Изд-во «Экономика», 1998.— С. 20.
7. Зав'ялова О., Кабанова Н. Формування системи інтегрованого міжнародного виробництва та місце України в цьому процесі // Укр. промисловець. — 2007. — № 5. — С. 14–15.
8. Кузнецов А.В. Интернационализация российской экономики: Инвестиционный аспект. М.:КомКнига. — 2007. - С.215.
9. Паньков В.С. Глобализация экономики: сущность, проявления, вызовы и возможности для России.- Ярославль: Изд. дом «Верхняя Волга».- 2008.- 163 с.
10. Паньков В.С. ТНК как главный субъект и «мотор» глобализации//Экономика XXI века.-2008.-№5.- С.16.
11. Предборський В.А., Гарін Б.Б., Кухаренко В.Д. Економічна теорія.— С. 449-454.

Одержано 13.05.10

А.Ю. Донцова, студ. гр. УП-07, Т.В.Вербицька, ас.

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Особливості сприйняття кольору

Емоційну, або психологічну, дію кольору не так легко проаналізувати, як фізіологічні процеси, що виникають в результаті кольоросприйняття, а тим часом більшість з нас віддає перевагу певним кольорам і вважає, що колір впливає на настрій. Багато хто знаходить скрутним жити і працювати в приміщеннях, колірне оформлення яких здається їм невдалим. Кольори розділяють на сильних і слабких, заспокійливих і збуджуючих, навіть на важких і легких.

Ця тема є дуже актуальною в зв'язку з тим, що від того, якого кольору є робочу місце залежить продуктивність праці працівника, а від нього в той же час залежить ефективний розвиток підприємства в цілому.

Хоча відношення до кольору у багатьох випадках носить чисто суб'єктивний характер, дослідження показують, що існують і загальні точки зору. Так, лабораторні досліди, що проводилися ще в 1907 році, показали, що люди погоджуються на думці відносно умовної ваги кольорів. Червоний був визнаний найважчим, за ним йшли рівні по вазі помаранчевий, синій і зелений, потім – жовтий і останнім – білий.

Колір змінює наше уявлення про дійсні розміри предметів, причому кольори, які здаються важкими, зменшують ці розміри. З рівновеликих квадратів найменшим здається червоний, синій – більше, білий – найбільшим. Французький трибарвний прапор зазвичай є синім, білим і червоним вертикальні смуги однакової ширини. А на кораблях співвідношення цих смуг міняють — 33:30:37, аби на відстані вони здавалися рівними.

Психологи, зайняті в промисловості, вивчають дію кольору на продуктивність праці робітників. Стверджують, що в туалетах, що фарбують червоною фарбою, робітники проводять менше часу, чим в туалетах, сині, що фарбує, фарбою. Мавпи, і це переконливо доведено, за наявності вибору проводять менше часу в приміщеннях з червоним освітленням, чим в приміщеннях, де світло має інше забарвлення. Висловлювалося припущення, що причина не стільки в перевазі інших кольорів червоному, скільки в прискоренні дії «біологічних механізмів» тварин при червоному світлі: мавпам здається, що вони пробули в умовах червоного освітлення набагато довше, ніж насправді. Але якщо людські «механізми» і діють так само, це ніяк не відбивається на здатності людей оцінювати, який відрізок часу вони провели при тому або іншому освітленні. Хороша "видимість" в кабінеті в будь-яку погоду і час доби позитивно позначається на ефективності діяльності співробітників фірми. Освітлювальні прилади повинні забезпечувати рівномірний розподіл світла за всією площею офісу. Найбільш безпечними для зору і найменше стомливими психіку є матові білі лампочки. Жовтий, червонувато-оранжевий відтінки світла знижують активність людини. Працівник швидко втомлюється, і ефективність його діяльності різко знижується через дві-три години після початку роботи. Слід уникати дуже яскравого світла, наслідком якого стає і поява різких тіней[1].

Однією із умов виробничої естетики є кольорове оформлення робочих місць і виробничих приміщень, яке повинне відповідати закономірностям, встановленим фізіологією та психологією праці. Дослідами наукових установ встановлено вплив кольорів на працюючу людину. Червоний колір – швидко привертає увагу, але насторожує і збуджує, при тривалому впливові викликає втому. В цей колір доцільно фарбувати частини машин, які крутяться, крани з гарячою водою, електроапаратуру з метою підвищення безпеки. Синій колір-знімає втому, його доцільно застосовувати в приміщеннях з підвищеною

температурою і на роботах, які вимагають великих фізичних зусиль і швидких рухів. Зелений колір – створює оптимістичний настрій, знижує внутрішньо-очний тиск і підвищує працездатність рук. Як правило, таким кольором фарбують конвеєри і транспортери. Оранжевий колір – покращує настрій, він використовується в основному для фарбування виробничих інтер'єрів. Коричневий колір із синім відтінком – створює неприємне враження, почуття тривоги. Білий колір – створює відчуття холоду. В цей колір фарбують стіни та обігрівачі в приміщеннях з підвищеною температурою. Сірий колір - викликає серйозний діловий настрій, але без радості. Чорний колір – строгий, тяжкий, пригнічує психіку людини, створює похмурий настрій. Питанням вивчення раціонального фарбування виробничих приміщень, робочих місць велику увагу приділяють у західноєвропейських країнах і розробляють рекомендації з застосування кольорової гами для приміщень, промислового та сільськогосподарського обладнання з врахуванням специфіки галузей. Вихідним пунктом при розробці кольорового оформлення виробничих приміщень є робоче місце, тобто простір і обладнання, які постійно знаходяться в полі зору працівника. Потрібно, в першу чергу, вияснити, які елементи робочого місця будуть предметом безперервного спостереження виконавця. Підбір форм повинен забезпечити кращу видимість кожного із цих елементів. Готового рецепту гармонічного підбору кольорів для всіх випадків практично дати неможливо – він визначається цілями й умовами праці[2].

Дуже цікаво, що у різних країнах кожний колір має своє особисте значення і воно може бути повністю суперечливе. Наприклад, у багатьох країнах білий колір – традиційно весільний, а в деяких – траурний. Європейця або американця не здивує, що в костюмах і гримі в'єтнамських оперних акторів червоний колір символізує гнів, але він ні за що не здогадається, що білий колір – символ зради, а чорний – сміливості.

Проте ретельні дослідження показують, що у багатьох випадках люди в різних країнах світу реагують на колір однаково. Червоний, жовтий, зелений і синій – «фокусні» кольори для людства. Саме ці кольори віддають перевазі діти, поки не починають говорити, і уникають «пограничних» кольорів, лежачих між ними. Назви «фокусних» кольорів першими з'являються в мові. Більш того, якщо розташувати мови в порядку складності їх колірної термінології, з'ясовується, що назви кольорів слідує один за одним в певній послідовності. У деяких народів, зокрема, в Новій Гвінеї, є лише два «основні» колірні терміни, що позначають чорний і білий, або темний і світлий тони. Інші колірні терміни – неосновні, тому, наприклад, що вони пов'язані з позначенням конкретних предметів. Антропологи Брент Берлін і Пів Кей стверджують, що навіть в найбільш розвинених мовах існує не більше 11 основних колірних термінів. Вони передбачають також, що у міру того як відношення цивілізацій до кольору ставало усе більш розбірливим, ці основні колірні терміни з'являлися в наступній хронологічній послідовності: чорний і білий; червоний; жовтий і зелений (у будь-якому порядку); синій; коричневий; пурпурний, рожевий, помаранчевий і сірий (у будь-якому порядку). Безумовно у такій мові, як англійський, існує значно більше назв кольорів, але малиновий, наприклад, не можна вважати основним, оскільки він входить до складу червоного, а такі слова, як «блондин», не беруться до уваги, оскільки вони відносяться до певних видів предметів або матеріалів, подібно до колірних термінів, пов'язаних з позначенням[3].

Залишивши збоку суто особисте сприйняття кольору, можна все ж сказати, що взагалі людям властиво приписувати кольорам деякі якості. Вибір якості залежить в деякій мірі від особливостей культури і способу життя. В Азії до білого кольору відносяться з більшою повагою, ніж на Заході. Жовтий колір, більш ніж де-небудь, почитали в Таїланді – можливо, причини цього криються в релігії. А в країнах з посушливим кліматом зелений колір вважають сильним. Проте загальне враження таке, що в «значень», які має колір в різних культурах, більше загальних рис, ніж відмінностей. Сірий, жовтий і білий, як правило, вважають слабкими кольорами, а червоний — сильним і активним. Синій майже всюди розцінюють як «хороший» колір. У своєму сприйнятті кольору і відношенні до нього люди,

мабуть, дуже схожі один на одного. Не дарма, В. Бехтерев казав: "Уміло підібрана гама кольорів здатна благотворніше впливати на нервову систему, ніж інші мікстури".

Список літератури

1. Самгин Э.Б. Освещение рабочих мест. - М.: МИРЭА, 2001. – 186 с.
2. О.В.Крушельницька. Управління персоналом. - К.: Кондор, 2003.- 189 с.
3. Алексеев И.Р., Кейсевич Л.В. Последняя цивилизация? Человек. Общество. Природа. – К.: Наукова думка, 1997. – 412 с.

Одержано 14.05.10

УДК 339

В. О. Буряк, студ. гр. ФК 08–1, С. А. Фрунза, ас.

Міжнародний валютний фонд та його взаємовідносини з Україною

У статті досліджується співробітництво Міжнародного валютного фонду (МВФ) з Україною, аналізуються наслідки отримання кредитів від МВФ.

міжнародний валютний фонд, міжнародні економічні зв'язки, міжнародний кредит

Постановка проблеми та її актуальність. Міжнародний кредит – важлива складова сучасних міжнародних економічних відносин. Україна має певний досвід використання міжнародних кредитів, в тому числі і кредитів Міжнародного валютного фонду. Для оптимізації впливу на національну економіку залучених кредитних коштів наша держава може спиратися на досвід інших країн, власний досвід, а також на моделювання можливих напрямів використання залучених кредитів. Вплив іноземних кредитів на економіку країни завжди неоднозначний, особливо в контексті отримання Україною чергового траншу кредиту МВФ. Необхідність визначення можливих ризиків та вигод для економіки України внаслідок цих запозичень й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми співпраці МВФ з Україною знайшли відображення в працях таких учених, як М. Сайкевич, Л. Лебединець, Т. Вахненко, А. Гальчинського, В. Литвицького, В. Колосової, В. Новицького, В. Хорошковського та ін..

Мета дослідження – визначення можливих ризиків та вигод для економіки України, спричинених запозиченнями МВФ.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний валютний фонд (далі МВФ) – міждержавна організація, призначена для регулювання валютно-кредитних відносин між державами членами і надання їм фінансової допомоги при валютних ускладненнях, що викликані дефіцитом платіжного балансу, шляхом надання коротко- і середньотермінових кредитів у іноземній валюті. Фонд – спеціалізована установа ООН – практично служить інституціональною основою світової валютної системи [1].

За час свого існування МВФ перетворився в універсальну організацію, зарекомендував себе активно функціонуючим світовим валютним інститутом, досягши широкого визнання як головний наднаціональний орган регулювання міжнародних валютно-

кредитних відносин, координатор міждержавних кредитних потоків.

Держави, що розвиваються (до складу яких належить Україна), дуже часто вдаються до запозичень, які спрямовуються на стимулювання економічного розвитку. Виступаючи позичальником на міжнародних фінансових ринках, Україна отримує доступ до різних видів кредитів. Серед них вагоме місце займають кредити за програмою stand by, що надаються країнам-членам МВФ частинами щоквартально для підтримки їхніх економічних програм. При цьому країна-позичальник повинна дотримуватися закладених в угоді домовленостей. Це дозволяє зробити висновок про досить жорсткі умови одержання кредитів [2, С. 46].

Україна ввійшла до складу МВФ 3 вересня 1992 р., одночасно ставши членом Світового банку. Нашій країні виділено квоту у 10 678 акцій на загальну суму у 1,3 млрд. дол. США. Валютну готівку за членство України в банку на суму 7,9 млн. дол. внесли Нідерланди, що є країною-опікуном нашої держави в цій банківській структурі. Таким чином, Україна, починаючи з 1994 р., отримує від МВФ кредити stand by [3]. Особливість кредитів МВФ полягає в їхньому цільовому характері. Отримані кошти не можуть бути напряму вкладені у бізнес-проекти і слугувати для отримання доданої вартості, за рахунок якої можна буде оплатити користування ними. Механізм впливу валютних надходжень від МВФ на національну економіку опосередковується валютним ринком і залежить не тільки від відсоткової ставки та граничної ефективності капіталовкладень, а й від інших чинників.

Загалом, потреба України в підтримці міжнародними фінансовими організаціями викликана такими причинами. По-перше, на сьогодні Україна фактично не має реального доступу на міжнародні фінансові ринки. Вона може отримати зовнішнє фінансування переважно з офіційних джерел. А головне офіційне джерело – це МВФ. По-друге, політика Фонду, яка проводиться в Україні і пов'язана з грошовою підтримкою, спрямована на стабілізацію соціально-економічної ситуації в Україні. Кредити, що залучаються від МВФ, використовуються для підтримки курсу національної валюти та для фінансування дефіциту платіжного балансу України.

Останній кредит, що отримала Україна від МВФ, становить 16,4 млрд. дол. США строком на 15 років з відсотковою ставкою 4%. Ця сума повинна компенсувати зменшення золотовалютних резервів Національного банку України, яке відбулося у жовтні-листопаді 2008 р.. Стабілізаційний кредит буде спрямований на фінансування дворічної антикризової програми української влади, що передбачає зниження експорту, обмеження зовнішнього фінансування і кредитування. Це стабілізація банківського сектору, фінансування імпорту і забезпечення внутрішнього ринку необхідними товарами з метою недопущення розкручування інфляційної спіралі тощо.

На мою думку, позитивними наслідками кредитів МВФ можна вважати створення достатніх валютних резервів для повернення кредитів із відсотками. Але важливо, щоб при цьому країна зберегла самостійність у визначенні експортної спеціалізації, реалізації макроекономічної політики і не перетворилася на «залежну підсистему». Також в ідеальному випадку можна очікувати позитивні наслідки в довгостроковій перспективі у формі підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та послаблення ознак дуалістичності її розвитку. Але окрім позитивних наслідків впливу кредиту stand by на економіку України є ще ризики появи негативних тенденцій і результатів:

- формування «споживацького» стереотипу поведінки;
- зростання державного боргу і перетворення проблеми його обслуговування на перманентну проблему запозичення;
- формування «примусової» спеціалізації експорту на сировинних товарах,;
- неспроможність сформувати засади довгострокової конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки. Ефективність використання запозичених коштів визначається спроможністю влади створити в країні умови для повернення боргу разом із сплатою відсотків і не перетворити тимчасову проблему в перманентну заборгованість.

Отже, кредити, котрі Україна отримує від МВФ, мають як позитивні наслідки (можливість фінансування антикризової програми, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки тощо), так і певні ризики (в основному пов'язані з зростанням державного боргу та труднощами його повернення). Тому необхідно створити умови на рівні МВФ для зменшення рівня ризику та поліпшення формування валютних резервів.

Список літератури

1. Міжнародні фінансові організації та їх значення у процесі трансформації економіки України [Електронний ресурс] / Н.М. Заярна, О.М. Барткевич – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltn/17_4/184_Zajarna_17_4.pdf.
2. Сайкевич М.І., Лебединець Л.Є. вплив міжнародного кредитування на перспективи розвитку економіки України // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №6(96). – С. 43-48.
3. Міністерство економіки України. Досвід співробітництва України з МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.

Одержано 14.05.10

УДК 336.773

В. О. Буряк, студ. гр. ФК 08–1, С. А. Фрунза, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми розвитку державного фінансового контролю кредитних спілок в Україні

У статті проаналізовано перебіг проведення державного фінансового контролю, визначені основні проблеми розвитку даного контролю за діяльністю учасників небанківського ринку – кредитних спілок; досліджено стан ринку кредитних спілок, сформульовані рекомендації щодо поліпшення якості та ефективності державного фінансового контролю.

фінансовий контроль, кредитні спілки, кредитна діяльність, небанківські фінансові установи

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний тісний взаємозв'язок світових фінансових потоків та їх уразливість через глобальні та локальні зміни обумовили необхідність переосмислення ролі державних установ у регулюванні діяльності фінансових установ, в тому числі установ, що займаються кредитною діяльністю [1]. Серед таких фінансових установ важливе місце займають саме кредитні спілки. Отже, одним з основних завдань, яке постало перед Україною і потребує негайного вирішення, – становлення дієвої системи управління та контролю за фінансовими ресурсами країни. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває створення ефективного фінансового контролю за діяльністю банків та небанківських фінансово-кредитних установ, зокрема кредитних спілок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем розвитку державного фінансового контролю займалося багато відомих вчених, таких як: Н.Б. Ніколаєв, А.М. Хомутенко, З.С. Варналій, В.П. Николук, І.В. Каменська та ін..

Метою дослідження є визначення головних факторів, що гальмують розвиток державного фінансового контролю за діяльністю кредитних спілок та внесення пропозицій щодо покращення його якості.

Виклад основного матеріалу. У своїй більшості кредитні спілки створюються з метою отримання їх «реальними» власниками необхідних фінансових ресурсів для розвитку свого основного бізнесу, а частина кредитних спілок використовується як «транзитний майданчик» – залучені спілкою кошти населення «перекачуються» на банківський депозит» [2] (залежно від категорії вкладників (юридичні чи фізичні особи) НБУ встановлює нормативи діяльності банку). Кредитні спілки залучають капітали населення у вигляді депозитів, що на сьогодні зробити набагато простіше та вигідніше, ніж отримати кредит від комерційного банку: по-перше, тому що можна уникнути процедури, яку вимагає банк для надання кредиту, а по-друге, «реальний» власник кредитної спілки самостійно вирішує, в якому розмірі йому встановити відсоткові ставки за вкладами.

Станом на кінець 2008 року відсоткові ставки у кредитних спілках становили до 30% річних за депозитами у валюті, при цьому «основним бізнесом», як правило, є будівництво та операції з нерухомістю, які приносили інвестиційний дохід до 300% (до кризи, за неофіційними даними). Щодо банків, то вони найбільше дають 14% річних. Таким чином, населення спокушається привабливими пропозиціями кредитних спілок та все більше довіряє їм коштів. Необхідно зауважити, що за останні 5 років обсяг залучених депозитів суттєво збільшився – в 10,39 рази [3, С.49–51].

Така позитивна динаміка збільшення обсягів залучених депозитів свідчить на користь вибору населенням України кредитних установ однією зі складових депозитних портфелів. І це, незважаючи на те, що збільшується кількість збанкрутілих кредитних спілок, випадків неповернення вкладникам депозитів.

Ще однією «силою», яка покликана запобігти появі у кредитної спілки різного роду проблем, в тому числі і фінансових, є служби внутрішнього фінансового контролю. Законом України «Про кредитні спілки» [10] передбачено створення в кредитній спілці ревізійної комісії у складі не менше трьох осіб, які обираються на загальних зборах. Однак вимоги до професійних здібностей обраних «ревізорів» у законодавчому акті не встановлено, тобто до складу комісії можуть входити особи, які не є спеціалістами у сфері фінансового контролю. Законом також передбачено проведення перевірок комісією не менше одного разу на рік. Таким чином, комісія не уповноважена здійснювати поточний контроль, а періодичність таких контрольних заходів залежить від «бажання» загальних зборів, які, по-перше, скликаються спостережною радою спілки у строки, передбачені статутом; по-друге, у більшій своїй частині складаються з осіб, не обізнаних зі специфікою роботи кредитної спілки; по-третє, значна частина членів кредитних спілок із різних причин не з'являється на збори (які часто проводяться тільки «на папері») і знайомиться з їх рішеннями тільки при отриманні (сплаті) відсотків за депозит (кредит). Як правило, такі комісії у кредитних спілках України створюються та функціонують формально.

Фінансовий контроль за роботою кредитних спілок здійснюють зовнішні незалежні аудитори. Законом України «Про кредитні спілки» встановлено обов'язковість підтвердження «достовірності і повноти фінансової звітності» незалежним аудитом, а статтею 15 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» встановлені вимоги до зовнішніх аудиторів, які проводять перевірки фінансових установ. Порядок здійснення незалежного аудиту, вимоги до аудиторів та аудиторської діяльності, їх відповідальність в Україні нормативно регламентовано (Господарським кодексом, Законом України «Про аудиторську діяльність», стандартами аудиту та інше).

Слід зауважити, що обов'язкового підтвердження незалежним аудитом вимагає річна фінансова звітність, яка перевіряється по закінченню року.

На мою думку, однією з найважливіших проблем державного фінансового контролю є той факт, що законодавство, яким регулюється порядок проведення контрольних заходів (як внутрішніх, так і зовнішніх), є недосконалим, таким, що потребує доопрацювання та доповнення. Необхідно розробити нормативний акт, яким буде регламентуватись проведення

фінансового контролю в Україні в цілому та у небанківських фінансових установ зокрема (враховуючи специфіку їх діяльності). Крім того, необхідно забезпечити виконання такого законодавства, перш за все з боку державних уповноважених органів.

Висновки. Отже, на сьогодні існують проблеми у здійсненні фінансового контролю за діяльністю кредитних спілок, насамперед це недосконале законодавство й неефективна система проведення контролю. Для розв'язання даних проблем необхідно внести відповідні корективи в законодавство та посилити контроль за дотриманням законів у сфері діяльності кредитних спілок, що дозволить покращити регулювання ефективного державного фінансового контролю.

Список літератури

1. Кредитні спілки в умовах геоекономічних трансформацій: проблеми державного регулювання [Електронний ресурс] / Леся Ільченко-Сюйва – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Soc_Gum/Dums/2009_3/09ilvugt.pdf.
2. Річні звіти НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
3. А. Хомутенко Стан та перспективи розвитку фінансового контролю у небанківських фінансово-кредитних установах України – кредитних спілках // Економіст. – 2009. – №2. – С. 49–51.

Одержано 14.05.10

УДК 336.741:236.2 (477)

К. В. Самсонова, студ. гр. ФК-08-1, С.А. Фрунза, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості та проблеми формування валютної системи України

У статті розкрито основні причини і наслідки валютної нестабільності в Україні і висвітлено проблему формування сучасної валютної системи України в умовах виходу з фінансової кризи. Внесені пропозиції щодо підвищення ефективності механізму валютного регулювання в Україні методом розробки запобіжних дій для уникнення валютних і фінансових криз та захисту інтересів національної економіки.

валютна система, валютне регулювання, валютний курс, фінансова криза, реорганізація валютної системи

Постановка проблеми та її актуальність. Валютний курс є вагомим інструментом державної політики, ефективне регулювання якого має забезпечувати створення сприятливих умов для нарощування виробництва та зростання чистого експорту – визначального фактору економічного розвитку країни [8, С.12].

Після набуття Україною незалежності помітно підвищився інтерес вітчизняних підприємств до операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що обумовлено рядом обставин. По-перше, розпад Радянського Союзу і розрив традиційних економічних зв'язків надалі призвели до розуміння необхідності їхнього відновлення в умовах установа ринкових відносин за різкого зниження обсягів виробництва й погіршення фінансового стану підприємств. По-друге, українські підприємства мають свободу у виборі власної стратегії здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що підвищило їхню ділову активність у даній сфері. По-третє, у цей час відбувається інтеграція та інтернаціоналізація господарської

діяльності України на міжнародній арені. Цими факторами обумовлена необхідність визначення державної політики у сфері валютного регулювання й контролю [7, С. 215].

Діюча державна система валютного регулювання й контролю в Україні має безліч недоліків, головними з яких є: прогалини в законодавстві й відсутність єдиної організаційної структури, заснованої на одночасній взаємодії й координації спільних заходів щодо забезпечення валютного регулювання. Така система формувалася й продовжує формуватися у складних, суперечливих соціально-економічних умовах і потребує модернізації та ефективного раціонального управління для досягнення стабілізації валютного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективності валютної системи України досліджені у працях Шевчука В., Береславської О., Гальчинського А., Дзюблюка О., Лисицького В., Нікіфорова П., Савлука М., Стельмаха В., Туган-Барановського М. [5; С.23].

В економічній науці проблеми валютної системи достатньою мірою досліджені, однак в сучасних умовах ринкової трансформації економіки України існує потреба подальшого дослідження процесу застосування монетарних інструментів для недопущення прискорення зростання цін, впливу застосування заходів валютної політики на різні сектори економіки.

Мета: визначити особливості та проблеми формування валютної системи України, а також здійснити аналіз для обґрунтування шляхів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сучасною рисою економіки України є нестабільність її національної валюти і зростання темпів інфляції. Саме за таких умов, зазвичай, перевага надається тій іноземній валюті, яка є резервною у світі, або до якої зберігається висока довіра. Для України і багатьох держав СНД – це американський долар. Попри те, що долар в Україні не став офіційним платіжним засобом, більшість великих угод – купівля нерухомості, коштовних автомобілів тощо – здійснюється за посередництва долара [7, С. 23]. Результатом обігу двох валют в Україні стало формування бімонетарної системи, що містить у собі негативні наслідки. По-перше, в умовах часткової доларизації економіки Національний банк втрачає монетарні важелі управління, а також можливість повноцінно реалізувати грошово-кредитну політику. Це означає, що до показника пропозиції грошей включається нова складова – обсяг іноземної валюти в обігу, яким не може управляти центральний банк. По-друге, знижується ефективність фіскальної політики. По-третє, відмова від національної валюти на користь іноземної з причин високої інфляції загострює процес знецінення грошей. Є ще один момент – це втрата Україною прибутку у вигляді сеньйоражу, оскільки його отримує країна – донор валюти, тобто США. У результаті бімонетарна система ще більше розхитує економічні процеси [2, С. 18].

Формування валютних курсів та їх регулювання відбувається під дією не тільки економічних, а й політичних чинників як міжнародного, так і внутрішнього характеру. У країнах з незрілими ринковими відносинами, до числа яких відноситься й Україна, зовнішні та внутрішні чинники спричинили виникнення девальваційного шоку національних валют [4; С.71].

Сучасна фінансова криза внесла свої корективи у роботу національного валютного ринку. Починаючи з вересня 2008 року, ситуація на валютному ринку загострилася і зумовила необхідність застосування жорсткішого регулювання валютного ринку. Причиною загострення ситуації було зниження надходження виручки від експорту продукції через падіння світових цін на традиційні товари експорту. Внаслідок цих змін, що супроводжувалися стрімким підвищенням попиту на іноземну валюту, посиленням девальваційних очікувань у суспільстві, відбулося знецінення гривні, девальваційний тренд якої та загальною невизначеністю посилювався через відсутність економічних передумов для ревальваційної динаміки обмінного курсу національної валюти. Так, за вересень 2008 р. девальвація офіційного курсу становила 0,32 % , жовтень – 18,5, листопад – 17,04, грудень – 14,21 % порівняно з попереднім місяцем, а в цілому за рік – 52,48 % [8, С.16].

Одним суттєвим обмеженням стало рішення НБУ про позбавлення резидентів можливості виводити за кордон валюту, куплену на міжбанківському ринку за

індивідуальною ліцензією або залучену у вигляді кредиту. При цьому до кінця 2009 року банки були позбавлені права здійснювати оптові та форвардні операції. Вони отримали право купувати іноземну валюту для погашення зовнішніх кредитів тільки в тому обсязі, в якому продавали залучену від кредитора валюту на міжбанківському ринку [9].

Були встановлені жорсткі обмеження на курс продажу долара США населенню на готівковому ринку, посилені вимоги до заявок уповноважених банків на купівлю іноземної валюти [1; С.203].

З метою забезпечення мінімізації впливу іноземної валюти з країни Національним банком запроваджено обмеження щодо купівлі та обміну іноземної валюти, необхідної для проведення розрахунків з нерезидентами за імпортом продукції (робіт, послуг, прав інтелектуальної власності), яка має здійснюватися лише за умов фактичного надходження товару на територію України. Для того, щоб обмежити спрямування отриманих для рефінансування коштів банківськими установами на проведення спекулятивних операцій на валютному ринку, Національний банк посилив вимоги до рефінансування банків. Зокрема, запроваджено здійснення підтримки ліквідності НБУ лише на підставі детального аналізу заявки кожного окремого банку з урахуванням стану його ліквідності, зменшення депозитів, кредитної активності та участі на міжбанківському кредитному ринку [9]. Для посилення контролю за валютними операціями запроваджено подання уповноваженими банками інформації стосовно розподілу фактично купленої в НБУ іноземної валюти з метою виконання заяв та доручень клієнтів і за операціями самого банку [3; С.52].

Українська гривня – це внутрішня валюта, яка не користується попитом за межами країни. Тому для стабілізації курсових коливань Національний банк України у 2009 році досить ефективно використовував певні обмеження на здійснення валютних операцій суб'єктами ринку, зокрема, комерційними банками.

З метою забезпечення зниження ризиків банків за кредитними операціями НБУ посилив вимоги до порядку формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, що обумовлено значним рівнем кредитного ризику в умовах знецінення національної валюти та посилення боргового навантаження на позичальників у іноземній валюті, які не мають постійних джерел надходження валютної виручки. Крім того, запроваджено вимогу обов'язкового моніторингу кредитів щодо їх цільового використання відповідно до умов кредитного договору. Це дозволило НБУ скасувати ряд обмежень за операціями на валютному ринку [6; С.17].

Підґрунтям валютної дестабілізації в Україні є системні суперечності:

- надмірна частка споживання та недостатні обсяги нагромадження за умов нерозвиненості внутрішнього ринку, що призвело до необхідності покриття надлишку внутрішнього попиту за рахунок випереджаючого зростання імпорту, а відтак – погіршення сальдо зовнішньої торгівлі та ризиків валютної дестабілізації. За 2003-2007 рр. номінальні доходи населення зросли в 4,2 рази, реальні - в 2,1 рази, а реальний ВВП - лише в 1,4 рази;

- інституційна нерозвиненість фінансової системи та вузькість механізмів рефінансування банківської системи, що обумовило надмірну вартість фінансових ресурсів всередині країни та, за стрімкого зростання попиту на кредитні ресурси, обумовило активний вихід комерційних банків на зовнішні ринки запозичень. Важелі НБУ, спрямовані на регулювання грошової пропозиції, виявилися неієднаними в умовах відкритості фінансових ринків, а антиінфляційні заходи монетарного характеру лише посилили потребу в зовнішніх запозиченнях;

- несприятливі умови для довгострокового інвестування, що обумовило переважаючу інвестиційну привабливість секторів з високою ліквідністю та швидким обігом коштів. У 2007 р. при прискоренні інвестиційних процесів інвестиції в промисловість збільшилися на 27%, в той час як в роздрібну торгівлю — на 48%, фінансову діяльність – на 60% [9, С.19].

Нині є принаймні три джерела, які стимулюють зростання інфляції: купівля валюти на міжбанківському ринку, м'яка бюджетна політика, м'яка грошово-кредитна політика. Тому

забезпечення поточної стабільності валютної політики залежить від ефективного вирішення двох суперечливих завдань – забезпечення на належному рівні банківської ліквідності та підтримання курсу гривні. Таким чином, на відміну від розвинених країн, де першочерговим завданням визнано максимально можливе забезпечення банків фінансовими ресурсами, в Україні рівноважливим завданням стало втримання курсової стабільності, що дещо обмежує можливості Національного банку України у врегулюванні ситуації. Адже одночасне проведення масштабних валютних інтервенцій і операцій з рефінансування може істотно виснажити міжнародні резерви Національного банку України та стимулювати грошову пропозицію.

Важливим кроком на шляху вдосконалення процесу валютного регулювання є підвищення гнучкості обмінного курсу, що передбачає посилення ринкових засад у процесі його формування та сприятиме запровадженню стратегії зниження темпів інфляції у сучасних умовах розвитку економіки України. Враховуючи світовий досвід, теоретичні та практичні переваги й недоліки валютного регулювання для України однією з фундаментальних запобіжних дій проти можливих валютних та фінансових криз є дотримання чіткого порядку: спочатку перехід до більшої гнучкості обмінного курсу, а згодом – поступова лібералізація контролю за рухом капіталу.

Отже, НБУ має чітко і послідовно стабілізувати ситуацію у валютній сфері, проте ризики девальвації слід долати переважно за допомогою інших, не пов'язаних з інтервенціями засобів – зокрема, шляхом підвищення жорсткості регулювання валютного ринку, концентрації зусиль на поліпшенні стану платіжного балансу. Важливим завданням стає розробка середньострокової стратегії валютної політики із чітким визначенням курсових орієнтирів, стримування темпів інфляції, окреслення комплексу методів та інструментів забезпечення валютної стабільності, а також превентивні заходи для недопущення курсових стрибків у майбутньому [10, С.53].

До основних заходів реорганізації валютної системи можна віднести такі:

- перехід до нових способів регулювання Національним банком України валютного курсу, основними ознаками якого має стати створення незалежних інституційно-організаційних умов для розвитку ринкових засад курсоутворення; раціональнішого використання валютних коштів, посилення мотивації суб'єктів валютних відносин до підтримання збалансованих валютних позицій і страхування валютних ризиків;
- вдосконалення політики валютних інтервенцій у напрямі підвищення її узгодженості з відсотковою політикою;
- активне використання гнучкого валютного курсу за призначенням для підтримки конкурентоспроможності товаровиробників;
- перехід у валютному регулюванні до фактичного курсу гривні до складу «кошика валют». До складу кошика могли б увійти долар США, євро, фунт Великобританії, швейцарський франк, юань тощо.

Ці інструменти спроможні модернізувати валютну систему України. Необхідно не лише посилити роль Національного банку у валютній політиці, але й узгоджувати з нею економічну політику держави.

Висновок. Отже, на сьогоднішній день Україна має чимало проблемних питань у сфері валютних відносин, що пов'язані із глобалізацією та світовою фінансовою кризою. Тому зараз як ніколи необхідно звернути увагу на швидке та ефективне вирішення проблем валютної системи, її стабілізацію. Саме здійснення вище перерахованих заходів допоможе нормалізувати валютний курс, зміцнити позиції банківської системи як всередині держави, так і на міжнародному рівні [2, С.19]. Ефективна реалізація валютної політики в умовах глобалізації економічних процесів полягає у здійсненні валютного регулювання відповідно до стану економічного розвитку країни, що забезпечить мінімізацію негативного впливу внутрішніх та зовнішніх шоків і сприятиме її сталому економічному розвитку.

Список літератури

1. Белінська Я. В. Проблеми валютно - курсової стабільності в Україні // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - N 8. - С. 201 - 207.
2. Бреславська О. Актуальні проблеми курсової політики України // Вісник Національного банку України. - 2010. - №2. - С. 16-20.
3. Бурлачков В. Теоретичні основи грошово – кредитної політики та світова фінансова криза // Економіка України.- 2009.- №2.- С. 49-59.
4. Головнін М. Вплив фінансової глобалізації на грошово-кредитну політику: теоретичні аспекти і реакція на фінансові кризи. // Економіка України. – 2009. – № 2. – С. 67-78.
5. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках // Вісник НБУ,- 2009.-№5.-С.20-32.
6. Коптюк О. Ризики сучасної грошової системи та перспективи її розвитку // Вісник Національного банку України. - 2008. - №9. - С.16 -19.
7. Любунь О.С., Любунь В.С., Іванець І.В. Національний банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 351с.
8. Ніздельська І. Валютна політика: основні етапи та особливості її реалізації в Україні // Банківська справа. – 2009. – №4. – С. 12–18.
9. Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік. - [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/114.htm
10. Юрій С.М. Національний валютний ринок в контексті світового економічного простору. Фінанси України.- 2008.-№7.- С.51-55.

Одержано 14.05.10

УДК 574 (075.8)

О.Г. Філімоніхіна, магістр.

Кіровоградський національний технічний університет

Формування стійких фітоценозів з метою зменшення вірогідності процесів підтоплення

В статті розглянуто проблему підтоплення м. Кіровограда та запропоновано використання штучно створених фітоценозів для стабілізації водного балансу території.
підтоплення, фітомеліорація, транспірація

Підтоплення території м. Кіровограда є однією з важливих проблем, які суттєво впливають на соціально-економічний розвиток міста.

Внаслідок змін природної рівноваги у водному балансі територій та під впливом техногенних факторів, прогресує процес підйому рівня ґрунтових вод, що призвело до підтоплення значних територій у житлових та промислових зонах міста Кіровограда.

Основні шляхи вирішення проблем підтоплення територій - це інженерно-технічні та організаційні заходи. Але вони потребують значних капіталовкладень та не завжди є ефективними.

Окрім вищезгаданих заходів можливе використання штучно створених фітоценозів з метою стабілізації водного балансу територій.

Метою даного дослідження було обґрунтування можливості використання фітоценотичних угруповань з підвищеною транспіраційною здатністю для ліквідації та попередження процесів підтоплення міських територій, зокрема м. Кіровограда.

Для досягнення поставленої мети передбачалося вирішити наступні завдання:

- надати ґрунтово-кліматичну характеристику району досліджень, що піддається підтопленню;
- здійснити екологічну оцінку фітоценотичних угруповань та оцінити їх роль у ліквідації наслідків підтоплення;
- проаналізувати транспіраційну здатність обраних видів рослинності.

Підтоплення території міста

Місто Кіровоград розташоване на обох берегах р. Інгул, яка протікає через місто. Заплава річки забудована. Загальна площа міста – 10332 га. Площа підтоплених земель – 414,5 га. Підтоплені території в основному розміщені на терасах річки Інгул та Сугоклеї, струмків Злодійський і Озерний.

Русло річки Інгул нижче мосту по вул. Кірова та у верхній частині Кіровоградського водосховища на значній площі заросло травою, кущами і деревами, в межах міста має велике число петель та меандр, які створюють додатково сприятливі умови для підпору горизонту води. Крім наявності меандр русло річки дуже забруднене мулом і сміттям. В аналогічних умовах знаходяться струмки і потічки з межах міста Кіровограда.

Таким чином гідрографічна мережа постійних і тимчасових водотоків знаходиться в несприятливих умовах, як для пропуску повеневих вод, так і за санітарним станом міста.

Підтоплені території знаходяться як в міській історичній забудові, так і в багатоповерховій, малоповерховій і садибній забудовах, а також в промисловій і парковій зонах.

У більшості підтоплених районів міста інженерні споруди захисту або не працюють зовсім, або працюють неефективно, що призводить до поступового збільшення території потенційного підтоплення. Тому вкрай необхідна розробка ефективних заходів щодо захисту території міста від процесів підтоплення. Одним із таких заходів може стати фітомеліорація.

Шляхи вирішення проблем підтоплення

Фітомеліорація - комплекс заходів, спрямований на покращання умов природного середовища з допомогою культивування або підтримки природних рослинних угруповань.

Питання гідрологічного впливу зелених насаджень залежно від лісистості водозборів широко відображені в літературі, де такий вплив визнаний повсюдним і безумовним. Проте значення показників гідрологічного впливу насаджень змінюються по регіонах. Тому потрібні більш детальні комплексні дослідження у м. Кіровограді, спрямовані на розробку фітомеліоративних заходів для зниження рівня ґрунтових вод.

Ми пропонуємо використовувати з цією метою рослинність (переважно деревну та чагарникову) з підвищеною транспіраційною здатністю, яка зможе ефективно впливати на гідрологічний стан ґрунтів підтоплених територій.

Транспірація – втрата вологи у вигляді випару води з поверхні листів або інших частин рослини. Більша частина води, що надходить у рослину через корінь, губиться при транспірації [1, 4].

Інтенсивність транспірації — мінливий показник, який змінюється залежно від пори року, а також від поєднання ґрунтово-екологічних та метеорологічних факторів. У деревних рослин листя верхніх ярусів транспірує більше вологи, ніж середніх та нижніх. Проте видові особливості цього процесу пов'язані з кількістю, розміром та будовою продихів. За інтенсивністю транспірації найрозповсюдженіші в лісовій зоні деревні рослини розподіляють на три групи:

- а) сильнотранспіруючі (береза, осика, липа, ясен, акація);
- б) середнотранспіруючі (дуб, бук, клен, в'яз, горобина);
- в) слаботранспіруючі (сосна, ялина, модрина, ялиця).

Методи вимірювання транспірації

Останніми роками відбулися істотні зміни поглядів на те, які вимірювання транспірації можуть бути корисними. Спочатку найбільша увага надавалася проведенню вимірювань втрати води окремими рослинами, окремим листям або пагонами. В даний час

найбільш актуальним є визначення випаровування води рослинним покривом або фітоценозами. Вимірювання транспірації окремого листа або гілок мають велике значення у фізіологічних дослідженнях, але вони не можуть бути достовірно екстрапольовані для обчислення втрати води цілими рослинами або фітоценозами. Проте ці методи будуть розглянуті, оскільки часто тільки вони є у розпорядженні дослідника.

Гравіметричні методи

Дослідники вирощують рослини в посудинах і вимірюють втрату води, зважуючи посудини через певні проміжки час. Масу ґрунту, в якому росте рослина, необхідно поміщати у водонепроникну посудину і поповнювати запас ґрунтової вологи так часто, щоб водопостачання не ставало обмежуючим чинником. Розміри досліджуваних рослин залежать від величини посудини, яку можна зважити. Отримані цим методом дані корисні для таких фізіологічних досліджень, як порівняння втрати води окремими деревами.

Вимірювання транспірації зрізаних пагонів

Унаслідок обмежених розмірів рослин, вирощуваних в посудинах і термінів вимірювань, а також через значні витрати багато учених в польових умовах для визначення інтенсивності транспірації звичайно застосовують різні модифікації запропонованого Л. А. Івановим методу швидкого зважування зрізаного від рослини листа або пагона. Перше зважування проводять відразу після зрізання, а друге через 3–5 хв., що дає можливість виміряти транспірацію при тому стані насиченості листа водою, в якому він знаходився на рослині. Для швидкого зважування зручно користуватися торзійними терезами. Проте треба мати на увазі, що цей метод не відрізняється високою точністю, оскільки саме зрізання вже приводить до істотної зміни інтенсивності транспірації. В перший момент після зрізання вона дуже сильно зростає унаслідок порушення безперервності натягнутих водних ниток в судинах ксилеми. Тому, починаючи працювати з новим об'єктом, необхідно повторити зважування з інтервалом в 1 хв. протягом 10 хв., результати зобразити графічно і встановити час, коли закінчується альтерація і процес виходить на короточасне плато, після якого спостерігається стійке зниження транспірації в результаті зменшення оводненості. Цей інтервал часу необхідно брати надалі як експозицію при визначенні інтенсивності транспірації.

Об'ємні методи

Більш достовірних результатів можна досягти за допомогою порометрів, в які занурюють всю кореневу систему, якщо рослини вирощувалися в водній культурі. Занурення у воду кореневих систем, що вирости в ґрунті, може супроводжуватися ослабленням поглинання води, водним дефіцитом і закриттям продохів.

Врахування виділяємої водяної пари

Багато вимірювань транспірації виконано шляхом визначення зміни вмісту води в повітрі, присмоктуваному через приймач, в який поміщають досліджуваний матеріал. Приймачі, що звичайно виготовляються з пластмаси, мають різні розміри — від кювет, що вміщують один лист, до пластмасових наметів, достатньо великих, щоб огородити невеликі дерева. У відкритих системах визначають різницю між вмістом води в повітрі, що входить в приймач і що виходить з нього, а в закритих системах вимірюють збільшення вмісту води. Використовувалися багато методів для вимірювання змін вмісту води в повітрі, що проходить над частинами рослин, у тому числі: поглинання пари деякими гігроскопічними речовинами, застосування термометрів з вологою і сухою кульками, або термопар, коронного гігрометра, мікрохвильового гігрометра, гігрометрів резисторів і інфрачервоних газоаналізаторів, реєструючих кількість водяної пари.

Найперспективнішими приладами для визначення інтенсивності транспірації в струмі повітря є інфрачервоні газоаналізатори. За кордоном випускають ІЧ-газоаналізатори «URAS» (Німеччина), «Інфраліт» (Німеччина), призначені для реєстрації концентрації CO₂ і пари води. Російські прилади ГПП-7М і ГІМ-10 МБ2 після відповідної модифікації можуть бути також використані при вивченні транспірації.

Деякі дослідники намагалися визначати інтенсивність транспірації вимірюванням швидкості протікання пасоки по стовбурах дерев. Вчені розглянули переваги і недоліки цього і інших методів обліку транспірації і зробили висновок, що хоча по швидкості протікання пасоки важко визначити транспірацію, але ці вимірювання корисні тим, що показують, коли транспірації починається вранці, як швидко вона збільшується і як впливають на неї зміни атмосферних умов [2-4].

Обґрунтування вибору порід для створення штучних фітоценозів

Уперше з наукових позицій до питання відношення деревних рослин до вологи підійшов Г.Ф.Морозов. Спираючись на дослідження Л.О.Іванова, він підкреслив, що обґрунтоване уявлення про вимогливість рослин до вологи може дати тільки сукупність ознак, у тому числі інтенсивність, продуктивність та економічність транспірації. Перший показник враховує кількість транспірованої води, що припадає на одиницю площі (або маси) листя, другий - стосовно усієї кількості приросту деревної маси, а третій - початкового запасу води у листі чи в усій рослині. П.С.Погребняк підкреслює, що близькі за інтенсивністю транспірації сосна і ялина відрізняються за її економічністю: сосна у 2 рази економічніша за ялину. Г.Ф.Морозов увів два поняття, які характеризують відношення деревних рослин до вологи. Перше - потреба у волозі, а друге - вибагливість до вологи.

Потреба у волозі - це та кількість вологи, яка потрібна рослині для забезпечення підтримки тургора тканин, нормального ходу фізіологічних процесів, захисту від перегріву, обміну речовин між різними органами рослини і т.п.

Вибагливість до вологи - це відношення деревних рослин до ступеню зволоження місцеоселення, тобто здатність отримати необхідну кількість вологи з ґрунту в тих чи інших умовах. Вимогливість деревних і чагарникових порід до вологи характеризується шкалами П. С. Погребняка (1968) і А. Л. Бельгарда (1971).

Таблиця 1 - Шкала вибагливості деревних порід до вологи за А. Л. Бельгардом:

Група порід	Породи дерев
Ксерофіти	Сосна звичайна, гледичія, акація біла, лох, айлант, скупія, дуб пухнастий, сосна кримська, тамарикс, ялівець віргінський.
Мезоксерофіти	Берест, шипшина, жостір та ін.
Ксеромезофіти	Дуб звичайний, берест, груша, ясен звичайний, яблуня.
Мезофіти	Граб, ліщина, в'яз, липа, клен гостролистий, гордовина, бруслина, сосна Веймутова, модрина сибірська, клен-явір.
Мезогідрофіти	Тополя чорна і біла, осика, бузина пухнаста, в'яз, жостір ламкий, бузина чорна, калина.
Гідрофіти	Верба, вільха чорна, черемха, ясен звичайний (болотний люпин), обліпіха.

Проаналізувавши еколого-фізіологічні особливості різних видів фітоценотичних угруповань можна помітити, що: дубові та хвойні фітоценотичні угруповання більш пристосовані до посушливих умов місцезростань. Дуби досить довго розвиваються, адже для утворення дібров потребують рослин-піонерів, які б затіняли їх молоді пагони. Крім того дібровні фітоценози не витримують затоплення.

Що стосується хвойних фітоценозів, то вони маючи низьку транспіраційну активність і велику листову масу не поступаються листяним угрупованням по кількості випаруваної води, навіть навпаки дещо переганяють їх, хвойні здатні транспірувати й у зимовій час. Єдиним недоліком є те, що вони не витримують близького залягання ґрунтових вод.

Найкращим варіантом для висаджування на підтоплених територіях являються вербові угруповання. Вони мають ряд унікальних особливостей таких як: підвищення транспіраційної активності при підвищенні вологості ґрунту, тоді як інші рослини навпаки

відчувають пригнічення даної фізіологічної функції. Верби полюбляють близьке залягання ґрунтових вод, витримують впродовж значного проміжку часу підтоплення. Виходячи із усього сказаного можна зробити припущення, що родина *Salix* може бути використана для створення штучних фітоценозів з метою зменшення наслідків підтоплення територій м Кіровограда.

Підтоплені території, після розробки фітомеліоративних заходів, повинні бути включені до складу екологічних коридорів загальної екологічної мережі.

Отже, ці заходи будуть сприяти не тільки захисту територій від підтоплення, але і врятуванню степового біому з його рослинним і тваринним світом, відновленню гумусу, перешкоджати опустелюванню, а в кінцевому результаті – ефективному природозберігаючому господарюванню та буде фактором стабільного розвитку міста.

Список літератури

1. Крамер Пол Д. Физиология древесных растений – М.: Лесн. Пром-ть, 1983.- 401 с.
2. Є.О. Яковлев, С.П. Іванюта Просторово-часовий розвиток підтоплення земель у містах і смт України – Інститут проблем національної безпеки, 2008.
3. Фарахов Р.Ю. Комплексное использование водоохранно-защитных лесных насаждений на примере видов рода *Salix*: автореф. дис. – Тольятти, 2004.
4. Анциферов Г.Й. Ива: монография – М.: Лесн. Пром-ть, 1984. – 101 с.
5. Лебедев С.И. Физиология растений – 2-е изд. Перераб. И доп. – М.: Колос, 1982.- 463 с.

В статье рассмотрена проблема подтопления г. Кіровограда и предложено использование искусственно созданных фитоценозов для стабилизации водного баланса территории.

The article deals with the problem underflooding Kirovograd and proposed the use of artificially created phytocenoses to stabilize the water balance of the territory.

Одержано 17.05.10

Н.П.Куш, О.М.Мамалига

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Директ-маркетинг: необхідність активізації в сучасних умовах

Найбільш давньою формою комерційних комунікацій є усне звернення продавця безпосередньо до потенційного покупця з метою продати йому товар. В сучасних умовах даний тип формування зв'язків з цільовими аудиторіями визначається як прямий маркетинг (direct marketing, директ-маркетинг, дайрект-маркетинг, ДМ, ДМ).

Академічне, «класичне» визначення прямого маркетингу дано американськими фахівцями М.Стоуном, Д.Дейвисом і Е.Бондом: «Прямий маркетинг – це сплановане, безперервне здійснення обліку, аналізу і спостереження стосовно поведінки споживачів, вираженої у вигляді прямої відповіді, з метою розробки майбутньої маркетингової стратегії, розвитку довгострокового позитивного ставлення клієнтів, а також забезпечення тривалого успіху в бізнесі» [1, с. 9].

Німецький вчений у сфері директ-маркетингу Зігмунд Фегеле визначає ДМ «як будь-які заходи, спрямовані на отримання відгуку споживача: або у вигляді прямого замовлення на товар і послугу, або у вигляді запиту на подальшу інформацію, або у вигляді звернення за послугою (товаром) до офісу (магазину)» [2, с. 5].

Ще одне, менш суворе визначення належить класику маркетингу Філіпу Котлеру: «Прямий маркетинг складається із прямих комунікацій з турботливо відібраним визначеним покупцем, часто у вигляді індивідуалізованого діалогу, щоб отримати негайний відгук» [3, с. 1011].

На американському довідковому сайті *answers.com* відзначається, що директ-маркетинг являє собою продаж за допомогою прямих контактів з потенційними покупцями. Директ-маркетинг відрізняється від традиційного маркетингу тим, що результати просування є вимірюваними через наявність реакції-відповіді. ДМ також тісно пов'язаний з використанням різних баз даних. Директ-маркетинг є більш персоналізованим засобом просування у порівнянні з рекламою. Оператори ДМ часто вибирають конкретних осіб, яким буде направлено промпослання, а іноді й отримувачів відгуків у відповідь [4].

Спеціалізований російський довідковий сайт *glossary.ru* наводить таке визначення: «Прямий маркетинг – інтерактивний маркетинг, в якому використовується один або декілька засобів комунікацій з метою отримання вимірюваної прямої відповіді на пропозицію купівлі» [5].

Український вчений, фахівець з теорії комунікацій і державного управління рекламою Є.В.Ромат вважає, що прямий маркетинг можна визначити як безпосередню (за відсутності проміжних ланок) інтерактивну взаємодію продавця/виробника і споживача в процесі продажу конкретного товару і встановлення запланованих взаємовідносин між ними в рамках вирішення маркетингових задач продавця [6, с. 194-195].

Планованою реакцією-відповіддю комунікації директ-маркетингу можуть бути безпосередній продаж товару, звернення за додатковою інформацією і за консультаціями до комунікатора.

Отже, прямий маркетинг може розглядатися, з одного боку, як засіб налагодження планованих взаємовідносин з покупцем, а з іншого – як безпосереднє здійснення збутових операцій, забезпечення необхідного передпродажного обслуговування і т.ін. Цей другий підхід дозволяє розглядати директ маркетинг як одну з форм прямого збуту (канал розподілу

нульового рівня).

Директ-маркетинг на сучасному етапі є одним з найбільш стрімко зростаючих напрямків не тільки маркетингових комунікацій, але й всієї маркетингової діяльності в цілому. Якщо умовно поділити маркетинговий бюджет на «класичний» маркетинг і директ-маркетинг, то співвідношення між ними у 2006 році складало в розвинутих країнах Західної Європи, відповідно, 50-60% до 50-40%, в середньому по країнах Східної Європи – 80% до 20%, в Україні у 2005 році – 86-88% до 14-12%.

За прогнозами експертів, у найближчі роки і на пострадянському просторі кардинально зросте питома вага продажів за допомогою директ-маркетингу в загальному обсязі збуту. Очікується, що ДМ серйозно потіснить рекламу як головний засіб маркетингових комунікацій вітчизняних фірм-виробників з індивідуальними споживачами. Однією з головних причин цього є реалізація глобальної тенденції таргетування та індивідуалізації маркетингу. Крім того, на даний процес впливає постійно знижувана комунікаційна та економічна ефективність використання засобів реклами.

Фактором, що сприяє підвищенню ролі директ-маркетингу і зростанню його частки в комунікаційному бюджеті, є також вдосконалення інструментарію ДМ. В першу чергу це стосується широкого впровадження в практику директ-маркетингу новітніх інформаційних технологій. З їх допомогою стає реальним створення розгалужених баз даних, врахування специфіки кожного з численних клієнтів, фіксування всіх принципово важливих подій в історії взаємин із клієнтами. Крім того, розвиток інструментів Інтернету і мобільного зв'язку дозволяє максимально сконцентрувати комунікації на конкретних клієнтах та активізувати зворотний зв'язок. Особливого значення названі фактори набули в умовах сьогоденної економічної кризи.

Можна відзначити, що на ринку виробничих споживачів директ-маркетинг досить давно зайняв лідируючі позиції.

Стрімкі темпи зростання напрямків директ-маркетингу в світі і, зокрема, в країнах Східної Європи стали наслідком незаперечних переваг ДМ.

Серед основних комунікаційних цілей, що ефективно досягаються за допомогою засобів ДМ, необхідно назвати:

- привернення уваги одержувача;
- утримання споживача у сфері впливу комунікатора
- розвиток довготривалих особистісних стосунків з одержувачем;
- стимулювання акту купівлі та створення передумов для численних повторних покупок;
- у деяких випадках - вивчення реакції споживача на той чи інший товар (можливість безпосереднього отримання цінної маркетингової інформації)

Директ-маркетинг - це маркетинг пошани. Керівники проектів зобов'язані поважати своїх клієнтів, щоб забезпечити їх повторні покупки. Якщо довіра присутня, то клієнти, в свою чергу, забезпечують оптимальні продажі товарів. Тому потрібно впроваджувати кращі практики, давати споживачам гарантії якісного обслуговування, забезпечувати споживачам можливість повернення товару, а також те, що їм будуть повернені кошти і попередній рівень довіри і упевненості. На керівників проектів лежить також відповідальність за забезпечення сумлінності конкуренції між компаніями.

Умовно можна виділити наступні основні види прямого маркетингу:

- ♦ особистий (персональний) продаж;
- ♦ директ-мейл маркетинг;
- ♦ каталог-маркетинг;
- ♦ телемаркетинг (телефон-маркетинг);
- ♦ інтернет-маркетинг, використання в якості каналу комунікації коштів комп'ютерного зв'язку;
- ♦ інтерактивний мобільний маркетинг;

♦ інтерактивний телевізійний маркетинг.

За перспективністю ринків директ-маркетингу в Східній Європі Україна посідає п'яте із семи місць, але, на думку експертів, у неї є всі необхідні передумови і можливості стати лідером країн, де варто вкладати інвестиції.

Обсяг і структура українського ринку директ-маркетингу по сегментах на протязі 2007-2009 років відображені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Обсяг ринку директ-маркетингу в Україні по окремих сегментах у 2007-2009 роках.

№ п/п	Сегмент	2007 рік, млн.грн.	2008 рік, млн.грн.	2009 рік, млн.грн.	Прогноз на 2010 рік, млн.грн.
1	Безадресний директ-мейл	171,80	177,50	196,67	233,00
2	Адресний директ-мейл	181,00	186,70	166,67	200,00
3	Вкладка у ЗМІ та інші інструменти	42,10	42,50	28,33	29,00
4	Вирбництво матеріалів для адресного директ-мейл,	248,30	250,00	215,00	233,00
5	Послуги колл-центров, без вартості послуг телефонного зв'язку	25,30	90,00	126,00	132,00
6	Ринок адресних баз даних	10,50	10,80	5,83	6,00
7	Креатив, консалтинг, менеджмент проектів	21,00	25,80	34,17	42,00
	Обсяг ДМ – всього	700,00	783,30	772,67	875,00

Найпоширенішим в Україні є безадресний директ-мейл, а саме послуги, пов'язані з доставкою рекламних матеріалів у всі підряд офіси чи у квартири і поширення їх на перехрестях, у місцях масового скупчення людей. Значна частка доставки здійснюється “In-house”, тобто власними силами підприємств-замовників. Серед замовників найбільшу питому вагу займають політичні партії та громадські організації, фінансовий і страховий сектор, оператори зв'язку, рекламно-інформаційні газети. Основними каналами поширення мейлінгових пакетів залишаються Укрпошта і поштово-кур'єрські служби з наростанням використання електронної пошти, мобільного зв'язку, поєднання з діловою розсилкою.

Використання електронних каналів у директ-маркетингу в Україні свідчить про його переваги порівняно з іншими, серед яких високий рівень охоплення аудиторії, низькі часові та грошові витрати, наявність прямого доступу, що дає змогу встановлювати довготривалий діалог між підприємством і споживачами.

На наступному етапі розвитку адресного директ-мейлу очікується його поширення на сферу послуг, фінансовий сектор операторів зв'язку. Передбачається екстенсивний ріст цього сегмента на 7–15 %. Тому серед проектів на ринку кол-центрів – активізація підприємств дистанційної торгівлі та мобільного зв'язку.

Ринок вкладок, тобто послуг із розміщення рекламних матеріалів у періодичних виданнях та діловій кореспонденції не набув масового характеру через високу вартість вкладування.

В Україні в останні роки спостерігається стрімкий розвиток кол-центрів, які здійснюють сервіс дзвінків і налагоджують прямі відносини з клієнтами через миттєву реакцію останніх. Впровадження CRM –технологій у кол-центрах дало змогу збільшити обсяги повторних і перехресних продажів і перетворитися на контакт-центри, які працюють за принципом 7/24/365 та надають повний цикл обслуговування з веденням баз даних. Сучасні контакт-центри надають такі послуги, як проведення телефонних опитувань; забезпечення виведення нових товарів на ринок; консолідація інформації по

маркетингових акціях з подальшим оцінюванням їхньої ефективності; технічна підтримка, консультування та обслуговування клієнтів; збирання та аналізування статистики тощо [7, ст.226].

Сьогодні в Україні функціонує до півтора десятка професійно організованих контакт-центрів, які обслуговують переважно клієнтів фінансового та страхового секторів. Передбачається подальший розвиток вітчизняних контакт-центрів, розширення кількості виконуваних функцій, спеціалізація на обслуговуванні клієнтів із певних сегментів тощо.

Зростання рівня застосування директ-маркетингу в Україні пояснюється такими чинниками, як: підвищення рівня попиту на послуги прямої реклами; загострення конкуренції на ринкових сегментах; перенасичення рекламного простору і медіаінфляція традиційних каналів комунікацій; розвиток індустрії дистанційної торгівлі та мобільного зв'язку; поява на ринку спеціалізованих агенцій та організацій, які надають послуги з директ-маркетингу та продажів адресних баз даних; необхідність налагодження особистісного контакту зі споживачами; впровадження концепції управління відносинами з клієнтами.

Дія всіх цих чинників активізувалася в умовах економічного спаду. На цьому тлі висока ефективність грамотного директ-маркетингу перетворює його на привабливий і доступний засіб вирішення багатьох комунікаційних і збутових проблем.

Список літератури

1. Стоун М., Дейвис Д., Бонд Є. Прямое попадание: факторы успеха прямого маркетинга. Минск: Амалфея, 1998.
2. Фегеле З. Директ-маркетинг. М.: АО «Интерэкспорт», 1998.
3. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Дж., Вонг В. Основы маркетинга. К.; М.; СПб.: Вильямс, 1998.
4. Direct Marketing:// www.answers.com
5. Прямой маркетинг // glossary.ru
6. Ромат Е.В. Реклама: Учебник для вузов. 7-е изд. – СПб.: Питер, 2008. –512 с.
7. Дубоделова А.В., Юринець О.В. Особливості та проблеми вітчизняного директ-маркетингу//Вісник Національного університету «Львівська політехніка».-2008.

Одержано 17.05.10

Н.П. Куш, Ю.В. Шимха

Кіровоградський національний технічний університет м. Кіровоград

Четвертий національний фестиваль соціальної реклами як відображення її розвитку

10-11 грудня 2009 р. в Київському «кіно» пройшов IV Національний фестиваль соціальної реклами (НФСР). Фестиваль, на думку багатьох його учасників і гостей, вийшов далеко за рамки не тільки соціальної реклами, але і реклами взагалі, ставши форумом соціально активних сил України [5].

Соціальна реклама є одним з типів некомерційної реклами, метою якої є формування певних психологічних установок, які сприяють досягненню суспільно значущих цілей на різних рівнях: від окремих соціальних груп до суспільства в цілому.

Соціальна реклама як сфера комунікацій має свою багату історію. Вона починається з 1906 року, коли громадська організація «Американська цивільна асоціація» створила першу рекламу такого роду, що закликала захистити Ніагарський водоспад від шкоди, яка наносилася енергетичними компаніями.

Під час Першої світової війни, в 1917 році у США з'явився рекрутинговий плакат Джеймса Монтгомері Флегга «Ти потрібен американській армії», на якому «дядя Сем» (персоніфікований образ Сполучених Штатів) закликав новобранців йти до армії. За композицією і стилістикою знамениті в 20-і і 40-і роки у СРСР плакати Дмитра Моора «Ти записався добровольцем?» та Іраклія Тоїдзе «Вітчизна-мати кличе!» дуже нагадують плакат Флегга.

Функціональним аналогами соціальної реклами за радянських часів можна назвати пропаганду і агітацію. Саме за допомогою цих інструментів впливу населення закликали, наприклад:

- дотримуватися правил особистої гігієни («Мийте руки перед їжею», «Дизентерія – хвороба брудних рук» і т.ін.);
- дбайливо ставитися до хліба («Хліб – народне добро! Бережи його!», «В кожній окрайці – піт хлібороба»);
- підтримувати чистоту в громадських місцях («Не там чисто, де прибирають, а там, де не сміять», або класичне: «Шануйте працю прибиральниць!»);
- ставати членами громадських організацій («Профспілки – школа комунізму!», «ДОСААФ – справа добровільна!»);
- дбайливо ставитися до використання комунальних ресурсів: води, тепла, електроенергії («Уходячи – гасить світло»);
- дотримуватися правил особистої безпеки (таблички на стовпах електропередач «Не влязь – уб'є!», або щити на пляжах «За буйки не запливати!»);
- брати участь у комуністичних суботниках («Всі на комуністичний суботник!»);
- охороняти пам'ятники історії («Пам'ятники історії і культури – багатство народу») і багато що інше.[1]

Першою широко відомою в Росії після розпаду СРСР кампанією соціальної реклами стала серія роликів «Подзвоніть батькам!» [6].

Сьогодні в Україні існує багато соціальних проблем, породжених в першу чергу трансформаційними процесами в організації суспільних і економічних відносин. Для їх вирішення держава мусить спрямовувати зусилля на подолання бідності, захист бездомних,

формування атмосфери толерантності у ставленні до різних соціальних груп, пропагувати профілактику СНІДу, здійснювати боротьбу з наркотиками, насаджувати здоровий спосіб життя, забезпечувати охорону навколишнього середовища тощо. Тут соціальна реклама відіграє величезну роль. Вона привертає увагу громадськості до проблем соціуму, закликає змінити модель громадської поведінки.

У теперішніх умовах соціальна реклама в Україні одержала широкий розвиток. Для вирішення проблем суспільства необхідне об'єднання зусиль соціальних працівників, державних чиновників, комунікаційних агентств, кожного члена суспільства. Тому найбільш виправданим і доцільним є саме комплексний підхід до соціальних комунікацій. Значною мірою він забезпечується за допомогою Національного фестивалю соціальної реклами, який в проводиться же декілька років поспіль. [5] Окрім вирішення творчих завдань соціальної реклами та відкриття нових імен і цікавих соціальних рекламних ідей, Фестиваль сприяє формуванню механізмів взаємодії між владою, ЗМІ, соціально відповідальним бізнесом та рекламним співтовариством.

Національний фестиваль соціальної реклами вперше пройшов у Києві в 2005 році. Ініціаторами його проведення стали Державна соціальна служба сім'ї, дітей і молоді, Міністерство України у справах сім'ї, молоді і спорту, Союз рекламистів України, Міжнародний професійний журнал «Маркетинг і реклама». На третьому Фестивалі до числа співорганізаторів також увійшли Міністерство праці і соціальної політики України, Державний центр зайнятості України.

З першого року свого проведення Фестиваль став головною подією у сфері соціальної реклами в Україні. Він привернув увагу до соціальної реклами як найважливішого явища громадського життя з боку державних органів, засобів масової інформації, професійних громадських організацій, рекламного бізнесу і широкої громадськості.

Фестиваль в процесі свого розвитку став не просто виставкою кращих робіт українських рекламистів соціальної спрямованості. Він охопив всі пласти соціальної рекламної практики: державну соціальну рекламу, соціальну рекламу фондів і громадських організацій, соціальну рекламу крупних мережних і малих рекламних агентств, соціальні рекламні ініціативи молоді. За три роки на Фестивалі були широко представлені як реалізовані соціальні рекламні проекти, так і новаторські соціальні рекламні ідеї, що шукають втілення в соціальній рекламній практиці. Загальне число учасників Фестивалю за роки його проведення перевищило три тисячі чоловік. Інтерес до цього заходу виявили представники рекламних агентств, відомих компаній і світових брендів, українські представництва всесвітніх організацій, фонди і благодійні організації, співробітники державних органів, представники влади, ЗМІ, незалежні рекламні креатори, молодь. НФСР відомий і за межами України – він підтримує тісні контакти з Московським фестивалем соціальної реклами та Санкт-петербурзьким фестивалем соціальної реклами «Новий простір Росії»[3].

На творчий конкурс НФСР надійшло більше 850 робіт по 11 номінаціях. Крім традиційних номінацій, цього року на Фестивалі дебютували нові: «Соціальна журналістика», «Державна соціальна реклама», «Соціальна реклама недержавних організацій», «Соціальна реклама благодійних проектів». Змінився і якісний склад учасників IV НФСР. Значно зросла частка рекламних агентств (більш ніж в 2,5 рази). Також активно брали участь у Фестивалі благодійні фонди, міжнародні організації (в т.ч. декілька департаментів Представництва ООН в Україні, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Центральна виборча комісія України і ін.), великі комерційні компанії (Intel, «Атлант», «Снайт» і ін.), а також рекламисти – фрілансери. Як наслідок, фахівці відзначили суттєве зростання професійного рівня робіт на Фестивалі.

Традиційною особливістю Фестивалю залишається його відвертість, що забезпечується, крім усього іншого, безкоштовністю подачі робіт. Тому вагому частку учасників НФСР склали творча молодь. Фестиваль дає молодим людям шанс для

самореалізації, а гостям експозиції Фестивалю – можливість ознайомитися зі свіжим поглядом на багато соціальних явищ.

Традиційно Фестиваль супроводжувався програмою круглих столів, презентацій, майстер-класів, що тривала в режимі нон-стоп обидва дні Фестивалю.

Окрім безпосередньої участі у форумі, його хід можна було спостерігати за допомогою webінар-трансляції конференції в Інтернеті.

Важливим елементом програми Фестивалю стала конференція «Соціальна відповідальність українського бізнесу в умовах кризи». За ініціативою оргкомітету Фестивалю дослідницькою компанією R&B Research було проведено загальнонаціональне соціологічне дослідження ставлення українців до соціальної реклами і проблем соціальної відповідальності бізнесу. Результати досліджень були обнародовані на засіданні прес-клубу і на конференції. [5]

Ще однією особливістю Фестивалю стала зміна іміджу.

Автор нового стилю, відомий київський дизайнер О. Іванішин, разом з новим знаком запропонував і новий девіз Фестивалю, яким стала фраза з «Маленького принца» Антуана де Сент-Екзюпері: «Зорко одно лишь сердце» (український варіант «Тільки серце бачить все»).

Один з співорганізаторів ІV НФСР, голова Союзу рекламистів України, головний редактор журналу «Маркетинг і реклама» Є. Ромат зазначив, що під час Фестивалю чітко визначилося декілька тенденцій. По-перше, фахівці відзначили помітне зростання професійного рівня робіт, що безпосередньо пов'язане із збільшенням кількості рекламних, неурядових організацій і міжнародних фондів, що прийняли участь у Фестивалі. По-друге, НФСР поступово виходить зі сфери власне соціальної реклами, поширюючи творчий конкурс на сфери інтегрованих маркетингових комунікацій, соціальну журналістику, Інтернет, добродійність і соціальну відповідальність бізнесу. По-третє, у Фестивалю з'явилися гідний фірмовий стиль і сайт. І, нарешті, при всьому цьому Фестиваль зберігає свою унікальну позицію відкритого загальнонаціонального проекту.

Все це разом узятє дозволяє сподіватися на подальший успішний розвиток проекту, на нових партнерів і спонсорів, на нових учасників і гостей експозиції.[5]

Список літератури

1. Ромат Е. В. Реклама: Учебник для вузов. 7-е изд. – Спб.: Питер, 2008. – 512 с.: ил.- (Серия «Учебник для вузов»).
2. Четвертый национальный фестиваль социальной рекламы: дан старт подготовительного этапа//Маркетинг и реклама № 4 (152) апрель 2009, С. 4 - 5
3. Т. Пирогова, Фестиваль является уникальным проектом//Маркетинг и реклама № 10 (158) октябрь 2009, С. 9 - 11
4. Т. Пирогова Четвёртый НФСР: идёт подготовка к форуму социальной рекламы//Маркетинг и реклама № 11 (159) ноябрь 2009, С. 6 - 8
5. Т. Пирогова IV национальный фестиваль социальной рекламы состоялся! Несмотря ни на что!//Маркетинг и реклама № 12 (160) декабрь 2009, С. 6 - 7
6. www.wikipedia.ru

Одержано 17.05.10

Г. В. Штомпель, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Мовна ситуація у Великобританії

У статті розглядається загальна ситуація з мовами у Великобританії. Також аналізуються непрості процеси відродження таких кельтських мов, як корнська або менкська.

Багато людей, які не стикаються близько з мовними проблемами, дана тема може здатися дивною: всі знають, що єдина державна мова Великобританії – англійська. Це вірно, але не все так просто. Великобританія не є однорідною державою. До її складу входять: Англія, Шотландія, Уельс та Північна Ірландія. Історична доля цих князівств чи королівств складалася по-різному. Завойовники англо-сакси принесли з півночі континентальної Європи свою мову у 5-6 століттях нашої ери і успішно запровадили її серед місцевого кельтського населення сучасної Англії, нижньої частини Шотландії, північної Ірландії та східного Уельсу.

З численних діалектів завойовників (Англів, Саксів, Ютів та Фризів) і утворилася сучасна літературна англійська мова (на базі Лондонської говірки) та такі її діалектні варіанти як шотландська, валлійська та ірландська англійська, оскільки мова англо-саксів підпала у даних регіонах під величезний вплив місцевих кельтських мов, що і стало причиною подальших розбіжностей. Деякі видатні письменники писали свої твори на діалектах або щедро насичували мову своїх персонажів місцевою говіркою задля кращої передачі місцевого колориту. Прикладом того є улюблена у всьому англомовному світі балада Роберта Бернса “Auld Lang Syne” або більшість героїв історичних романів Вальтер Скотта та Роберта Льюїса Стівенсона. Крім того, значній частині кельтів вдалося відстояти автохтонні мови і культури. І у наш час певні групи кельтського населення вперто підтримують і всіляко відроджують ірландську, валлійську та шотландську (гельську) мови. На жаль, носіїв даних мов не так уже і багато. Імперська політика Великобританії протягом багатьох століть робила все для знищення місцевих традицій, справедливо розуміючи, що збереження власної мови є охороною національної ідентичності. Зараз живі мови кельтів страждають від наслідків їхнього багатолітнього меншопартісного становища порівняно з англійською, яка традиційно панує у всіх царинах життя Великобританії.

Останнім часом, правда, дякуючи перманентному поступу до незалежності 3-х частин країни, у національних королівствах почали діяти численні програми по вивченню та розповсюдженню кельтських мов, традицій, культур. Працюють і розвиваються національні радіостанції, телебачення, преса, книгарні, університети, школи тощо. Але помилково було би зараз завершити розмову про мови британців, оскільки актуальним стало питання повсталих майже з небуття ще двох кельтських мов, які вважалися мертвими ще років десять тому. Вкрай мало людей знають або чули хоча б щось про корнську чи менську (менкську)! Але ж вони існують!!! Це мови місцевого населення британського півострова Корнуолл та острова Мен, що розташований у Ірландському морі. Аж до 2000 –х років щодо них існувало безліч різноманітних, часто протилежних відомостей. Наприклад, вважалося, що менська зникла, коли у 1974 році помер останній її природжений носій. Подібна ситуація, на півтора століття раніше відбулася із корнською. Зникнення останніх людей, що вільно спілкувалися корнською фіксували від середини 18-го до кінця 19-го століття. Але на величезний подив, навіть пересічного англійця, останніми роками ці мови дуже активно реанімувалися. Вони добилися статусу живих, завдяки титанічній праці ентузіастів-лінгвістів, що на основі двомовних – англо-корнських та англо- менських словників, та

зібраним по крихтам літературним джерелам цими мовами, почали стрімке динамічне відродження літературних варіантів цих мов. На даний момент на півострові Корнуолл та острові Мен діють дошкільні заклади, школи, факультети університетів де навчання провадиться корнською чи відповідно менською. Ожилі мови відвойовують все нові й нові позиції у суспільстві. Іноді трапляються, навіть, комічні ситуації коли, наприклад, водій з Англії (до якої територіально належить Корнуолл) не може дістатися потрібного пункту, оскільки таблички на дорогах написані тільки по-корнськи.

Але бесіда про мови Великобританії ще далеко не завершена. Окрім мов германського (англійської та її діалектних варіантів) та відроджених як фенікс, кельтського походження, фіксуються, мови романські та скандинавські. Всьому дає пояснення складна історія британських островів. Після захоплення Британії у 1066 році нормандським герцогом Вільгельмом Завойовником, нормано-французька мова близько 300 років панувала серед вищої спільноти, у таких галузях як політика, культура, мистецтво, юриспруденція і т. п., а англійська боролася за виживання. Нормано-французька залишила у спадок до 50% вишуканої лексики, але, проте, під час Столітньої війни Францією та Британією, англійська мова все ж перемогла остаточно. Норманський діалект зник на всій території Британії окрім Нормандських островів у протоці Ла – Манш (згідно з англійською традицією – Channel Islands in the English Channel). На даний момент ця мова має статус офіційної регіональної і, окрім літературного варіанта, налічує три діалекти: джерсійський, гернсійський і саркський за назвами найбільших островів.

Не так пощастило мові вікінгів, яку вони принесли із собою на Шетлендські, Оркнейські, Гебридські острови під час активних нападів Британію з 8 по 11 століття нашої ери. Вона називалася Norsk (північна) і панувала на вищезгаданих островах аж до кінця 18 століття, але, оскільки королівство Данське передало їх Шотландському як посаг за принцесою Анною Данською у кінці 16 сторіччя, шотландські фермери почали масове переселення на дані землі і, звісно, запроваджувати свою мову. Норск була дуже подібна до середньовічної норвезької чи фарерської і у вигляді суперстрату дуже сильно вплинула розвиток місцевого варіанта англійської мови. Останні природжені носії живої мови Норск фіксувалися ще у 18 столітті.

Серед зниклих мов лінгвісти також виокремлюють так звану піктську. Піктами давньоримські автори називали давнє, доіндоевропейське населення Шотландії, латиною – пікті – ті, хто малюють, завдяки дивним, малюнокоподібним написам на скелях та урвищах півночі Британії. До кінця так ніхто і не зміг розшифрувати ці письмена, але безсумнівно піктська стала субстратом для кельтських мов Шотландії та Ірландії.

І, врешті, не можна не згадати про латину, яка довгі століття була мовою освіти і у наші часи її обов'язково вивчають майбутні юристи, лікарі, представники багатьох інших професій.

Список літератури

1. Ярцева В.Н. Большой энциклопедический словарь. Языкознание. - М.:1998.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. - К.:1999.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. - К.:2000.

В статье рассматривается общая языковая ситуация в Великобритании. Также анализируются непростые процессы возрождения таких кельтских языков как корнский или менкский.

The article under consideration deals with language situation in Great Britain. Also it analyses complicated processes of resurrection and revival of such Celtic languages as Kornish and Manx.

Одержано 18.05.10

Є.В. Іванченко, студ. групи МЕ 07-1

Кіровоградський національний технічний університет

Послідовність формування ефективного процесу маркетингової комунікації на промисловому підприємстві

В статті визначено відмінні риси маркетингових комунікацій на промислових підприємствах, їх основні цілі та завдання. Виокремлено і досліджено інструментарій маркетингових комунікацій в ході розробки та виконання комунікаційної стратегії.

маркетингові комунікації, маркетинговий підхід, інструменти, реклама, особистий продаж, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, PR, комунікаційна стратегія

Постановка проблеми та її актуальність. Не дивлячись на те, що тема створення ефективних маркетингових комунікацій актуальна завжди, в даний час їй приділяється підвищена увага. Така ситуація викликана світовими змінами, що відбуваються, у сфері маркетингових комунікацій:

- зростають інформаційні потоки, в той же час вартість каналів комунікацій постійно збільшується;
- конкуренція зміщується з продуктового і цінового рівнів на інформаційний, і відповідно, зростає значущість інформаційної складової в побудові міцної позиції на ринку;
- з'являються нові канали комунікацій, використовується багатоканальність;
- зростає роль сфокусованої інформаційної політики, персоналізуються звернення;
- посилюється фокусування на споживачах, як ініціаторів виробництва продукції, а не на товарі;
- функція маркетингу виходить за рамки однойменного відділу, все підприємство є маркетингово орієнтованим;
- прагнення від монологу, зверненого до покупців, до діалогу з ними;
- перехід від управління продажем продукції до брендингу.

Формування ефективної системи комунікацій для забезпечення продажу продукції в умовах глобалізації ринків і значного посилення конкуренції стає однією з вирішальних умов ринкового успіху підприємств. Саме тому дослідження процесів маркетингових комунікацій на промисловому підприємстві та їх інструментарію набуває в наш час неабиякої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню формування системи комунікацій підприємства приділяється багато уваги такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як Самагіна О.А., Романов А.А., Панько А.В., Івашова Н. Н., Телетов О. С., Дж. Ф. Котлер, А. Войчак, А. Павленко, Т. Прима, О. Старостіна та ін [1,2,3,4].

Аналіз досліджень науковців дозволив виявити існування різних підходів до класифікацій комунікацій, іноді навіть суперечливих, що свідчить про потребу у більш детальному проопрацюванні та класифікації маркетингових інструментів і каналів комунікацій.

Цілі статті. Метою даного дослідження є: по-перше, з'ясувати відмінні риси маркетингових комунікацій на промислових підприємствах, а також етапи їх формування; по-друге виокремити та дослідити інструментарій маркетингових комунікацій в ході розробки та виконання комунікаційної стратегії.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що маркетингові комунікації є складовою частиною масової комунікації і мають ряд відмінних особливостей від останньої. По-перше, маркетингові комунікації точно направлені на цільову аудиторію, що говорить про їх цілеспрямований характер. По-друге, їм характерна періодична повторюваність повідомлень для забезпечення певного рівня запам'ятовування. І, по-третє, маркетингові комунікації мають характер комплексної дії на цільову аудиторію [3].

Отже, **маркетингові комунікації** – це зв'язки, що утворюються фірмою з контактними аудиторіями (споживачами, постачальниками, партнерами тощо) за допомогою різних засобів впливу, тобто форм і методів подання інформації для впливу на цільову аудиторію.

Основне завдання маркетингових комунікацій – донести до цільової аудиторії основну конкурентну відмінність бренду, яка у свою чергу вплине на вибір і покупку товару споживачем [2].

Слід відзначити, що до цих пір не вдалося створити вичерпну класифікацію форм маркетингових комунікацій. Проте більшість авторів погоджуються з запропонованим комплексом маркетингових комунікацій, що складається з чотирьох основних засобів впливу – це реклама, стимулювання збуту, особистий продаж і PR (public relations) або зв'язки з громадськістю. Існують розбіжності щодо виділення в окремі напрями таких елементів, як: пропаганда, прямий маркетинг, виставки та ярмарки, спонсорство, директ-маркетинг тощо [4].

Реклама - будь-яка сплачена форма неособистого уявлення і просування ідей, товарів або послуг від імені конкретного замовника; це заходи, що мають на меті створити широку популярність чому-небудь, привернути споживачів, покупців.

Стимулювання збуту – це короточасні спонукальні заходи заохочення покупки.

Особистий продаж – усне представлення товару в ході бесіди з одним або декількома потенційними покупцями з метою здійснення продажу.

Зв'язки з громадськістю (PR) – формування сприятливого образу фірми, тобто підтримка репутації надійності, солідності, обов'язковості; доброзичливий діалог із споживачами, постачальниками; формування у власних працівників відчуття зацікавленості в результатах маркетингу.

Кожному елементу комплексу комунікацій властиві специфічні прийоми і методи. Проте всі вони переслідують єдині цілі – реалізація соціально-економічних завдань маркетингової політики виробника, представлення і просування на ринку товарів і послуг, формування "соціального замовлення" на нові товари (послуги) і вивчення попиту на них, забезпечення об'єктивної інформованості про діяльність підприємницьких кіл, громадсько-політичних і урядових інститутів [3].

Стратегія маркетингових комунікацій визначає повідомлення або послідовність повідомлень і дій, які повинні бути реалізовані для конкретної цільової аудиторії за допомогою оптимального комунікаційного набору [2].

Для найбільш ефективної дії на споживачів і забезпечення стійкої роботи фірми, в рамках загальної маркетингової стратегії, розробляють відповідну комунікаційну стратегію, з погляду якої принципове значення має розділення товарів на дві великі групи: споживчі і товари промислового призначення. Для просування споживчих товарів найінтенсивніше застосовується реклама і стимулювання збуту, а їх доповненням є особистий продаж і паблік рилейшнз. В той же час для товарів виробничого призначення найбільш ефективним є застосування, як основні елементи особистого продажу і стимулювання збуту, а як допоміжні - реклами і PR.

Планування і здійснення на підприємстві комплексу комунікацій припускає:

- розробку комунікаційної стратегії;
- підготовку і проведення конкретних заходів по кожному зі складових елементів комплексу комунікацій.

Процесом розробки комунікаційної стратегії є ряд послідовних етапів:

- визначення цілей і завдань;
- вибір стратегії;

- визначення структури комплексу комунікацій;
- розробка бюджету;
- аналіз результатів.

Загальна мета комунікаційної стратегії - стимулювання попиту, тобто збільшення або збереження попиту на колишньому рівні у разі його падіння. Ця загальна мета може бути розбита на дві приватну мету:

- стимулювання попиту на конкретний товар (послугу) підприємства;
- стимулювання попиту на всі товари і послуги, вироблювані даним підприємством.

При виборі комунікаційної стратегії важливо чітко визначити цільову аудиторію. Від її правильного визначення в значній мірі залежить як вибір стратегії, так і ефективність всього комплексу комунікацій.

Орієнтуючись на конкретну цільову аудиторію, підприємство може вибрати один з варіантів стратегії:

– *стратегія примушення*, коли просування адресується кінцевим споживачам товару з розрахунку на те, що попит на нього виявиться достатнім для того, щоб змусити посередників провести закупівлі просувного товару;

– *стратегія проитовхування* припускає, що просування направлене на торгового посередника в розрахунку на те, що він сам просуватиме товар по каналах розподілу і кінцевому споживачі.

Визначаючи структуру комплексу комунікацій в рамках стратегії, підприємство прагне застосувати найбільш ефективне їх поєднання. При цьому необхідно визначити сильні і слабкі сторони кожного елементу. Враховуючи кожен елемент окремо підприємство визначає загальну (бюджету) умову ефективності комплексу комунікацій, яка формується так: витрати на конкретний елемент просування повинні бути меншими (або рівними) приросту доходів, отриманих в результаті їх використання.

Інші умови ефективності залежать також і від того, який товар просуває підприємство, від стадії його життєвого циклу, рівня конкуренції на ринку і від ступеня готовності потенційних споживачів зробити покупку.

При розробці бюджету на комплекс комунікацій, підприємство спирається на ті ж методики, що і при обчисленні бюджету на маркетинг, а саме:

- метод можливих витрат;
- метод фіксованого відсотку;
- метод соответствия конкурентам;
- метод відповідності цілям і завданням фірми.

Розроблена підприємством комунікаційна стратегія не досягне своїх цілей, якщо не буде створена належна система аналізу її результатів. Вона повинна забезпечити оцінку зворотньої (відповідної) реакції по формуванню попиту і стимулюванню збуту. Оперативний облік інформації, що поступає, від одержувачів комунікаційних звернень фірми дозволяє чітко реагувати на настрій цільових аудиторій і своєчасно вносити необхідні поправки до будь-якого елементу комплексу маркетингових комунікацій підприємства.

Виходячи з вибраної стратегії, здійснюється підготовка і проведення конкретних заходів по кожному з елементів комплексу комунікацій (рекламі, стимулюванню збуту, особистому продажу і PR) [3].

Поява нової ери в маркетингових комунікаціях вимагає перегляду підходу до створення маркетингових інструментів. Автор основ маркетингового учення Ф. Котлер сам визнає, що розроблені в 60-70-і роки ХХ століття принципи і моделі маркетингу сьогодні перестали працювати.

Присутність світових тенденцій в деякій мірі спостерігається і в Україні: підприємства використовують різноманітні інформаційні носії, канали комунікацій, збільшують бюджети на маркетингову діяльність. Але дуже часто вітчизняні промислові

підприємства стикаються з низькою результативністю вкладень в маркетингові комунікації, з неефективністю маркетингових проектів. Така ситуація обумовлена наступними помилками:

- недостатня увага до маркетингової складової при стратегічному плануванні (маркетингова служба не приймає участі в плануванні об'ємів збуту, створенні нових продуктів і т. п.);
- несприйняття масштабності ринків (багато керівників не сприймають міжнародність ринків і масштабність конкуренції);
- відсутність структурного виділення служб маркетингу (часто служба маркетингу поєднується з відділом збуту, виконує збутові функції);
- неповне виконання функцій маркетинговими службами;
- відсутність культури роботи із спеціалізованими організаціями (підприємства намагаються все робити «своїми силами»);
- відсутність професійних висококваліфікованих кадрів, що часто викликається слабкою мотивацією (нездатність фахівців підприємства побудувати ефективну систему бізнес-комунікацій через відсутність розуміння і значущості їх основ і складових).

Такі стратегічні і тактичні помилки не формують ефективну систему комунікацій і, як наслідок, підприємство стикається з серйозними проблемами, такими, як відсутність:

- сучасної системи корпоративної ідентифікації (використовуються логотипи і фірмові стилі, які, зазвичай, розроблялися не фахівцями і носять стихійний характер);
- єдності інформації, певного позиціонування підприємства / продукції (наприклад, на різних інформаційних носіях можуть використовуватися різні символи, корпоративні слогани, пропонуватися різні цінності, що знижує запам'ятовуваність підприємства/продукту і дія інформації на цільову аудиторію);
- комплексного підходу до опрацювання інструментів комунікацій (наприклад, можуть використовуватись виставкові комунікації, що дозволяють охопити тільки частину аудиторії, але не використовуються інші канали: ДМ-кампанії, спеціалізовані ЗМІ, PR і т. д.).

Для отримання ефективного комплексу маркетингових комунікацій до створення кожного інструменту повинен застосовуватися маркетинговий підхід. Кожен інструмент повинен виконувати певні завдання, враховувати інтереси цільової аудиторії, підсилювати ринкову позицію підприємства і ефективність маркетингових комунікацій, підвищувати лояльність до бренду [1].

Досягнення позитивного результату і необхідного ефекту в створенні системи комунікацій можна за умови уваги до декількох чинників:

а) комплексне використання інструментів комунікацій. Мається на увазі **інтегрована маркетингова комунікація (ІМК)** – вид комунікаційно-маркетингової діяльності, що відрізняється особливим синергетичним ефектом, що виникає унаслідок оптимального поєднання реклами, директ-маркетинга, стимулювання збуту, PR і ін. комунікаційних засобів і прийомів і інтеграції всіх окремих повідомлень [2].

Використання тільки одного інформаційного каналу не дозволить підприємству сформувати необхідне інформаційне поле, а отже, у реальних і потенційних споживачів і партнерів не буде вичерпної інформації про переваги роботи з підприємством, що приведе до втрати частини партнерів. Це пов'язано з тим, що кожен з каналів має свої особливості як в обхваті, так і в способі донесення інформації учасникам комунікаційного процесу;

б) детальне проопрацювання кожного інструменту. Кожен з напрямів комунікацій повинен володіти самодостатністю, яка визначається здатністю зацікавити клієнта, виділити підприємство серед конкурентів, надати клієнтові максимально оперативно всю необхідну інформацію і здатністю сформувати довгострокові відносини з клієнтом;

в) єдність інформаційних потоків. Для досягнення максимального результату необхідно дотримувати єдність комунікацій. Єдність комунікацій – це чинник, який дозволяє значно підвищувати ефективність комунікацій, є заставою формування образу підприємства у партнерів і забезпечує створення відмітної конкурентної позиції на ринку. Це означає, що

вся витікаюча від підприємства інформація повинна підкорятися єдиному образу, вибраному позиціонуванню.

Формування єдності комунікацій стосується також узгодженості інформаційних потоків, а саме інформації про рівень розвитку підприємства, використовувані технології, якість продукції, що випускається, суспільної діяльності і т. д., що формує єдиний імідж підприємства, і узгодженості носіїв інформації, що має на меті створення єдиного фірмового стилю ділової документації, атрибутів підприємства, які полегшували б ідентифікацію підприємства і підвищували його впізнаваність, проектування образу підприємства на презентаційну поліграфію (іміджеві буклети і каталоги продукції), на мультимедійну продукцію (веб-ресурси, електронні каталоги), представницьку сувенірну продукцію і т.д. [1].

Висновки. Результати вивчення комплексу маркетингових комунікацій дозволяють дійти висновку, що в Україні даний підхід у веденні господарської діяльності розвинений ще досить слабо. Брак досвіду, кваліфікованих кадрів та психологічне несприйняття маркетингового підходу у веденні господарської діяльності стають на заваді ефективному використанню маркетингового підходу до створення кожного інструменту комунікацій, що дозволяє значно підвищити результативність і ефективність комунікативних програм підприємства, підвищує рентабельність інвестицій в маркетингові проекти.

Проте ці перешкоди можуть бути успішно подолані шляхом підготовки висококваліфікованих спеціалістів з маркетингу, перейняття позитивного досвіду розвинутих вітчизняних та іноземних підприємств і загальному маркетинговому орієнтуванні підприємств.

Список літератури

1. Івашова Н. Построение системы эффективны коммуникаций промышленных предприятий / Н. Івашова // Маркетинг и реклама. – 2006. - №9 – С. 56-59
2. Романов А.А., Панько А.В. Маркетинговые коммуникации. Серия: Прицельный маркетинг М.: Эксмо, 2006. - 432 с.
3. Самагина О.А. Маркетинговые коммуникации: Практикум по дисциплине "Маркетинг" (для слушателей программы подготовки управленческих кадров для организаций народного хозяйства РФ). - Воронеж: Изд-во ВГУ, 2003. - 30 с.
4. Телетов О. Оцінка якості комунікацій промислових підприємств на прикладі хімічної галузі / О.Телетов, Н.Івашова // Маркетинг в Україні. – 2009. – №4. – С. 17-21.

Е. Иванченко

Последовательность формирования эффективного процесса маркетинговой коммуникации на промышленном предприятии.

В статье определены отличительные черты маркетинговых коммуникаций, их основные цели и задания. Выделено и исследовано инструментарий маркетинговых коммуникаций в ходе разработки и выполнения коммуникационной стратегии.

Одержано 18.05.10

А.Ю.Донцова, студ. гр. УП-07, В.О. Липчанський, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Структура особистості здібного керівника

Діяльність сучасного керівника підприємства залежить від впливу ряду політичних, соціальних, економічних та психологічних факторів, які формують комплекс факторів дестимулюючого й стимулюючого напрямів.

До дестимулюючих факторів відносять: стрес, тиск і невизначеність як у суспільстві, так і в конкретних колективах; кількісне збільшення та якісне ускладнення проблем, які потрібно вирішувати поряд з обмеженістю засобів для їх вирішення; неефективність шкіл і методів управління, створених тоталітарною системою.

Факторами, які стимулюють творчу діяльність керівника є: широке поле щодо вибору й вияву ініціативи, зростання конкуренції, можливість оволодіння сучасним менеджментом.

Менеджери сучасного бізнесу повинні приймати рішення, які ґрунтуються насамперед на особистих цінностях і принципах. Якщо особисті цінності є нечіткими, менеджеру не вистачатиме досить твердих підстав для прийняття рішень, які в цьому разі можуть сприйматись оточуючими як необґрунтовані. Сучасна концепція успішного управління орієнтована на такі цінності, як: ефективність в реалізації потенціалу працівників і постійна готовність до нововведень. Менеджери, які мають нечіткі основні принципи, не здатні здійснювати ефективного керівництва. Менеджери, які не вміють досягати практичних результатів від своїх підлеглих, не мають здібностей до управління. В колективах, очолюваних такими менеджерами, застосовуються неефективні методи праці. Люди відчують себе незадоволеними й працюють нижче від своїх можливостей. Тут мало хто визнає внесок керівника, а моральний стан колективу є досить низьким.

Менеджери повинні творчо підходити до вирішення проблем та бути постійно готовими до введення новачків. Менеджери з відносно низьким рівнем винахідливості рідко висувують нові ідеї, нездатні надихнути інших бути творцями та використовувати нові підходи в роботі. Висока винахідливість потребує готовності до подолання перешкод і невдач. Керівник, який не бажає експериментувати, ризикувати чи використовувати творчий підхід в роботі, не зважаючи на труднощі, не здатний розвивати ініціативу підлеглих і достойно розвивати компанію.

Для того, щоб досягти бажаних результатів, менеджер повинен об'єднуватись з іншими членами колективу, використовуючи їх вміння, знання та досвід. Якщо керівникові не вдається перетворити окремі групи у кваліфікований і результативний колектив, то їхня праця, як правило, не дає очікуваного результату. Менеджер повинен уміти створити позитивний клімат і віднайти ефективні робочі механізми для продуктивної праці колективу. У трудових колективах, де панує атмосфера доброзичливості та відкритості, переважна частина працюючих задоволена працею. Там, де цього немає, таких людей значно менше.

У процесі управління колективом менеджер повинен уміти виявляти й вирішувати протиріччя. Будь-який керівник, який намагається обминути протиріччя або приховати їх, раніше чи пізніше заходить у глухий кут. Здоровий колектив сприймає протиріччя з розумінням і використовує їх для свого удосконалення. Сучасний менеджер повинен бути вмілим організатором праці свого колективу. Авторитет керівника нині спирається не на традиційний статус начальника, а насамперед на нього як такого, як на людину з усіма її якостями й здібностями. Він підвищується, коли керівник компетентний у трудовій діяльності своїх підлеглих. Однак керівник не повинен без потреб втручатись в роботу

підлеглих, оскільки в такому разі може виникнути невиправдана залежність працівників від нього.

Основні соціально-психологічні риси ефективного керівника завжди були об'єктом вивчення й наслідувань. Численні дослідження цієї проблеми дали можливість визначити основні психологічні риси особистості здібного керівника. Серед рис, які мають чітко визначений соціально-психологічний характер, на перше місце висувається позиція соціальної активності. Вона охоплює такі необхідні складові особистості менеджера, як: відповідальність за доручену справу, вміння поєднати особисті інтереси з інтересами колективу, енергійність та працездатність. Важливою рисою керівника є товариськість. Для менеджера ця риса є необхідною й корисною. Вміння спілкуватись з людьми, швидко й без напруги ввійти в контакт з будь-якою людиною, вміння впливати на людей, виступати публічно - невід'ємні якості кожного керівника.

Дослідники психології менеджерської діяльності включають до структури особистості здібного керівника ще такі якості, як: практично-психологічний такт та тип керівника. Під практично-психологічним тактом розуміють здатність віднайти практичне застосування для кожної людини залежно від її індивідуальних психологічних особливостей. Практично-психологічний такт виявляється у здатності менеджерів віднаходити способи впливу та обирати відповідні форми контактів з підлеглими.

Кожен керівник відрізняється своєю індивідуальністю, тобто наявними у нього діловими, моральними, соціальними та психологічними якостями. Однак усю різноманітність індивідуальних особливостей керівника можна звести до певних типів, користуючись такою класифікаційною ознакою, як відносини керівника з підлеглими. З цих позицій розрізняють три типи керівників: автократичний, демократичний та ліберальний. Автократичний тип керівника відрізняється схильністю до єдиноначальності в гіпертрофованих формах, надмірною централізацією влади, особистим вирішенням не лише основних, але й порівняно дрібних питань, свідомим обмеженням контактів з підлеглими. Керівник автократичного типу є догматичним, прагне підпорядковувати увесь колектив своїй волі, не виносить заперечень і не прислуховується до думки інших, часто втручається в роботу підлеглих і жорстко контролює їх дії, вимагає пунктуального виконання своїх вказівок.

Демократичний тип керівника на відміну від автократа прагне до надання підлеглим самостійності відповідно до їх кваліфікації та функцій, які вони виконують, залучає їх до таких видів діяльності, як визначення цілей, оцінка роботи, підготовка та прийняття рішень, створює необхідні для виконання роботи передумови й справедливо оцінює їх зусилля, з повагою ставиться до людей і турбується про них. Керівник-демократ орієнтується на можливості підлеглих, на їхнє природне прагнення до самовираження свого інтелектуального й професійного потенціалу.

Ліберальний тип керівника відрізняється відсутністю розмаху в діяльності, безініціативністю й постійним очікуванням вказівок зверху, небажанням брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх наслідки. Керівник-ліберал мало втручається у справи підлеглих і не виявляє достатньої активності, виступає в основному в ролі посередника у взаємовідносинах з іншими колективами. Керівник ліберального типу не виявляє чітко виражених організаторських здібностей, нерегулярно й слабо контролює та регулює дії підлеглих, і, як наслідок, вирішення проблем підприємства не відрізняється достатньою результативністю.

Наведена типологія керівників має дещо умовний характер. У реальній діяльності конкретного керівника можна простежити риси всіх трьох психологічних типів керівників. Однак разом з тим кожен керівник певною мірою тяжіє до одного з наведених типів.

Список літератури

1. Виноградський М. Д., Виноградськ А. М., Шкапова О. М. Організація праці менеджера: Навч. посіб. для студ. екон. вузів. - К.: Кондор - 2003. - 414 с.
2. Довгань Л. Є. Праця керівника, або Практичний менеджмент: Навч. посібник. - К.: "ЕксОб", 2002. - 384 с.
3. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу: Навч.-практ. посіб. - К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. - 311 с.

Одержано 19.05.10

А.Ю. Донцова, студ. гр. УП-07, Л.І.Кондратець, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Значення знань та розвиток їх в Україні

Одним із основних завдань сталого соціально-економічного зростання та прискорення інноваційної динаміки України є перехід до економіки, яка базується на продуктивному використанні нових знань. Саме знання виступають фактором постіндустріального розвитку та є невичерпним суспільним благом, яке збільшується у процесі свого використання.

Основи економіки знань започатковані у працях таких зарубіжних вчених Ф. Хайека, Й. Шумпетера, Ф. Махлупа, Д. Белла, М. Портера, М. Кастельса. Суспільний резонанс отримали праці російських вчених: В. Іноземцева, В. Данилова, А. Козирева.

Мета статті полягає в обґрунтуванні базових понять «економіки знань» -інтелекту, інформації, знання та аналізі перспективи розвитку економіки знань в Україні.

Економіка знань розкриває нову роль і місце інтелекту людини в сучасному суспільстві, вплив інформації як головної продуктивної сили і суб'єкта виробництва на розвиток економічної системи.

Поняття економіки знань розкриває нову роль та значення таких понять, як інтелект, інформація та знання. Тлумачний словник української мови визначає інтелект як розум, здатність людини до мислення, особливо до опанування його вищих теоретичних рівнів [2]. Р.Стернберг вважає, що інтелект – це здатність засвоювати і оцінювати не просто нову ідею, а новий клас ідей, нові концептуальні системи. Інтелект має більше спільного зі здатністю вирішувати завдання і створювати продукти в контекстнобагатих суспільних і природних умовах.

Знання на відміну від інших економічних ресурсів є ресурсом, який збільшується, самозростає, тому що передача знань індивіда не передбачає їх зменшення, але навпаки, закріплення набутих та нагромадження нових. Взагалі знання - це процес набуття та закріплення відомостей з певної галузі, їх відтворення у процесі трудової діяльності, який характеризується невідчуженістю, самозростанням та створенням потенційно нових продуктів.

Основним ресурсом економіки знань або нової економіки виступають знання. Для участі будь-якої країни у глобальній конкуренції доступність знань стає найважливішою умовою, потужним інструментом у боротьбі з бідністю. Сьогодні доступ до знань - це також джерело виробництва багатства. Така країна, як Фінляндія, яка після розпаду СРСР зазнала жорстокої економічної кризи, сьогодні інвестує майже 4% ВВП у наукові дослідження.

Система освіти Фінляндії вважається однією з найкращих серед промислових країн організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР).

Сьогодні Україна порівняно з попередніми роками значно покращила свій освітній потенціал. Але все ще залишається ряд невирішених питань, серед яких: загроза відставання якості середньої освіти від вимог постіндустріальної економіки та країні ОЕСР внаслідок мізерних обсягів фінансування, копіювання зарубіжного досвіду (через це українська освіта може втратити свої переваги у вивченні математичних і природничих наук, музичному вихованні та ін.), застарілої методології навчання. До цього слід додати поділ середньої освіти на елітарну (приватну) та державну, з низьким рівнем оплати вчителів та низьким рівнем викладання, розшарування суспільства за майновим і освітнім критеріями; слабкий зв'язок вищої освіти з потребами ринку праці та соціально-економічними проблемами розвитку національної економіки і суспільства в глобалізованому середовищі; відсутність жорстких стандартів та їх недотримання щодо якості вищої освіти, економічної, правової та моральної відповідальності фахівців, що надають знаннємісткі послуги; проблема перепідготовки кадрів і орієнтація навчальних закладів на підготовку фахівців, здатних обслуговувати новітні технологічні процеси [1].

На жаль, проблема освіти - не єдина в системі економіки знань. Не меншої уваги потребує розвиток наукового потенціалу, наша країна володіє високим інтелектуальним потенціалом, але держава нерационально його використовує. Велика кількість молодих науковців виїжджає закордон, де вони можуть саморозвиватися і де для них інша держава створює сприятливі умови для життя.

Важливою складовою економіки знань є національна інноваційна система, яка являє собою сукупність інститутів, що забезпечують розвиток інноваційних процесів у межах країни. Метою розвитку такої системи є вдосконалення способу організації всієї економіки держави, де головним джерелом економічного зростання є нові знання та їхнє технологічне застосування. Одним із головних недоліків формування національної інноваційної системи є відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління, недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.

Дуже прикро, що Україна не бере до уваги стану сфери науки, внаслідок чого покидає одне з останніх місць у галузі науки і техніки у світ. На відміну від української держави, інші кращі проводять політику, яка сприяє збільшенню кількості наукових кадрів. Наприклад, у Китайській Народній Республіці сукупні людські ресурси в галузі науки і техніки становлять близько 35 млн. осіб, а загальна кількість науково-технічних кадрів - 4 млн. осіб; кількість тих, хто займався науковими дослідженнями, перевищила 1,4 млн. осіб. Окрім цього, Китай проголосив курс на «науковий розвиток», за рахунок чого залучає на роботу зарубіжну інтелектуальну еліту (з 2002 по 2007 р.р. - 1,25 млн. іноземних спеціалістів). В Україні не створено інституціональних, соціально-економічних умов щодо покращення стану сфери наукової діяльності.

Отже, серед важливих показників економічної діяльності підприємства є їх інноваційна активність, де інновації є необхідними для конкурентоспроможності підприємств. Сьогодні статистичні показники свідчать про низьку інноваційну активність підприємств. Тому активізація інноваційного розвитку підприємства повинна бути спрямована на економії ресурсів та створення умов для виготовлення вітчизняної продукції на рівні світових зразків. Тому державна політика має переорієнтуватися на людські ресурси і таким чином інвестувати більше коштів у освіту всіх громадян.

Список літератури

1. Економіка знань та її перспективи для України. Наукова доповідь. Інститут економічного прогнозування НАН України / за ред. В.М. Гейця. - К.: ІЕП НАНУ, 2005. - 168 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусел. - Ірпінь: Перун, 2005. - 1728

- с.
3. Sternberg R.J. et al. People's conceptions of intelligence // J. Personality and Social Psychology. -1981. - №41. - 37-55 p.

Одержано 19.05.10

А.Ю.Донцова, студ. гр. УП-07, А.О.Левченко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Проблеми зменшення середньої тривалості життя в Україні

Негативним чинником поглиблення демографічної кризи, нагальною соціальною проблемою в сучасній Україні є надзвичайно високий рівень смертності населення, особливо передчасної. Серед стратегічних пріоритетів політики національної безпеки України у Стратегії національної безпеки визначено створення умов для зміцнення здоров'я нації та зменшення рівня смертності населення. Втрати людського капіталу через передчасну смертність (за критерієм ВООЗ передчасною вважається смертність у віці до 65 років), спричинені ними кількісні та якісні зміни народонаселення істотно впливають на економічний, військовий, інтелектуальний потенціал країни, визначають загрозу прогресивному суспільному розвитку і процесу відтворення населення.

Перевищення числа померлих над кількістю народжених на сьогодні не є таким вже екстраординарним явищем – понад третину європейських країн нині охоплені депопуляцією. Однак Україну серед цих держав вирізняє масштабність депопуляції, прискорені темпи скорочення чисельності населення: на початку 2000-х років країна внаслідок депопуляції щорічно втрачала у середньому 350 тис. осіб (за минулий рік – 297,7 тис. осіб), при цьому коефіцієнт природного убутку населення в Україні принаймні станом 2005 р. був дійсно найвищим у ряду європейських держав.

Найбільш виразними є прояви неблагополуччя саме у медико-демографічній сфері: на високому рівні утримується захворюваність (особливо дітей), поповнюються контингенти хронічних хворих та інвалідів, і, зокрема, підвищується дитяча інвалідність, є проблеми у царині репродуктивного здоров'я, зберігається складна епідемічна ситуація щодо туберкульозу та ВІЛ/СНІДу, переважно несприятливою є динаміка передчасної смертності і, як результат – триває скорочення тривалості життя населення. За роки незалежності тривалість життя чоловіків в Україні скоротилась більш ніж на 4 роки, жінок - більш ніж на 1,5 року. Найбільших втрат від підвищення смертності у цілому за трансформаційний період зазнало населення у квітучому працездатному віці, зросла чоловіча надсмертність, збільшився статевий розрив щодо тривалості життя, що нині є вже абсолютно непристойним (разючим) (в Україні він становить близько 12 років проти 5-6 - у країнах Європейського Союзу). Нині ж ми маємо тривалість життя на рівні 68 років і за тривалістю життя жінок (у 2005 р.- 73,4 р.) ми відстаємо від провідних європейських країн на 8-9 років, за середньою ж тривалістю життя для чоловіків (61,5 р.) – на 12-13 років.

Фахівці у галузі державного управління Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник та В. Т. Білоус розглядають національну безпеку України як сукупність взаємопов'язаних елементів, різномірних за функціональними сферами, важливими складовими якої є політична, економічна, соціальна, екологічна, технологічна, воєнна та інформаційна безпека [1]. Я. Ф. Радишем (2003) запропоновано модель взаємозв'язку функціонально-структурних

компонентів національної безпеки України, центральне місце в якій посідає саме демографічна безпека, безпосередньо пов'язана з іншими складовими. Фахівці вважають демографічну кризу реальною загрозою виникнення глибоких незворотних наслідків у соціально-економічному та духовному розвитку української нації, прогножуючи зумовлену нею небезпеку національним інтересам України [2]. Однією з особливостей сучасної демографічної ситуації в Україні є набагато вищий, порівняно з розвинутими країнами світу, рівень передчасної смертності, на чому в останні роки акцентують увагу як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники [6].

Основною детермінантою зменшення середньо очікуваної тривалості життя (СОТЖ) в Україні є висока смертність населення у працездатному віці, особливо серед чоловіків. Дитячу смертність також відносять до передчасної, однак зумовлене нею скорочення СОТЖ її (навіть враховуючи підвищення показника смертності немовлят у 2005-2006 роках) у скорочення СОТЖ досить незначне. Динаміку рівнів передчасної смертності населення України інакше як загрозовою назвати не можна - адже переважання рівня передчасної смертності в Україні відносно показника ЄС нині стало вдвічі більшим, ніж у 1989 р., тобто до початку соціально-економічних перетворень у країнах пострадянського простору, та досягло у 2005 р. співвідношення 2,9 разу (669,6 проти 232,2 на 100 тис. населення у країнах ЄС). Упродовж останніх десятиріч рівень передчасної смертності в Україні постійно зростає, за винятком короткотривалого періоду горбачовської антиалкогольної кампанії у другій половині 80-х років, коли спостерігалось зменшення рівня смертності, переважно серед чоловіків, яке, на жаль, виявилось нестійким [3].

За даними Держкомстату, лише у 2008 р. Україна щоденно втрачала 694 життя громадян у віці, молодшому 65 років. Всього впродовж 2008 року померло 253,2 тис. осіб у віці до 65 років, тобто кожна третя смерть була передчасною (причому чоловіків серед померлих виявилось у 2,5 разу більше, ніж жінок).

Друге місце у структурі смертності працездатної молоді в останні роки посідають інфекційні й паразитарні хвороби в особі СНІДу і туберкульозу, що викликає серйозне занепокоєння. У цілому ж від такої виліковної недуги як туберкульоз в Україні щорічно помирає близько 10,5 тисяч осіб (8-9 тис. ж ідуть з життя через випадкові алкогольні отруєння, 10 тис. через самогубства) (переважно (по туберкульозу)- чоловіків працездатного віку - близько 8 тисяч) і хоча смертність від туберкульозу останніми роками стабілізувалася, захворюваність продовжує зростати - щорічно діагноз вперше виявленого активного туберкульозу ставлять близько 40 тис. особам, у тому числі 1,5. тис. дітей та підлітків. Понад 4 тисячі осіб минулого року померло від СНІДу, станом на 1 січня 2007 р. в Україні чисельність офіційно зареєстрованих ВІЛ - інфікованих становила, майже 117 тис. (в т. ч. 16,1 тис. дітей); захворіли на СНІД 21,7 тис. осіб, померло від СНІДу — 11,9 тис.

Проблема високого рівня передчасної смертності населення є однією з нагальних сьогоdnішніх соціальних проблем, і непокоїть не лише фахівців у сфері громадського здоров'я і демографів, а і представників громадськості [4].

Проблема передчасної смертності, як уже наголошувалося, є більш актуальною для «сильної» статі, оскільки середня очікувана тривалість життя чоловіків на 11-12 років є меншою, ніж у жінок (у розвинутих країнах різниця рідко перевищує 6-7 років). Так, за даними Держкомстату у 2006 р. СОТЖ становила 62,1 року у чоловіків (у 1991 р. – 64,2 роки) та 73,5 року - у жінок (у 1991 р. – 74,2 роки).

Практично кожен другий чоловік не має шансів дожити до 65 років (для порівняння - у жінок ймовірність дожити до 65 років дорівнює 77,3 %), причому впродовж останніх років спостерігалось повільне зменшення для чоловічої статі ймовірності дожити до цього віку (2001 р. – 48,8 %, 2005 р. – 45,5 %). У 2006 р. ймовірність для чоловіків померти до досягнення 65-річного віку практично дорівнювала 1/2. Однак оперативні статистичні дані за 9 місяців 2007 р. свідчать, що, за підсумками року, ці показники дещо підвищуються. Статеві-вікова структура українського населення зазнала значної деформації через надсмертність чоловіків,

причому диспропорція зростає з віком. Результатом надсмертності є те, що у групі населення, які у 2006 році досягли межі 65 років, чоловіків стало менше на 1,3 млн, ніж жінок такого віку. Саме за рахунок надсмертності чоловіків у молодому і середньому віці зросла частка самотніх жінок та вдів.

Підраховано, що передчасною смертністю населення України у 2008 р. зумовлено втрату понад 4 млн. років потенційного (недожитого) життя, що можна порівняти з втраченим трудовим внеском упродовж 40 найбільш продуктивних років приблизно 105-140 тис. громадян, тобто кількості населення невеликого міста.

Практично за будь-яких (принаймні передбачуваних) умов народжуваності й смертності Україна в осяжній перспективі житиме в умовах звуженого відтворення поколінь. Згідно з найбільш імовірним середнім варіантом демографічного прогнозу, розробленого фахівцями ІДСД НАНУ, загальна чисельність населення у нашій країні до 2010 року зменшиться до 45,5 млн. осіб, у 2020 році – до 42,8 млн., до 2030 – становитиме 40,7 млн. осіб, а у 2050-му – близько 36,3 млн. осіб, тобто скоротиться, порівняно з нинішньою його чисельністю, майже на десять з половиною мільйонів або на 22%[5].

Якщо розглядати кожен причину передчасної смертності окремо, то можна зробити висновок, що вплив їх великий, але не є головним. Є країни, які тютюну споживають більше, ніж в Україні, це стосується і алкоголю. Кількість холестерину у крові через надлишкове харчування для нас теж не є вирішальним фактором, бо калорійність раціону за останні роки впала в середньому від третини до половини. Більшу небезпеку зараз для населення, особливо для дітей, скоріше становить неповноцінне харчування і недоїдання. Екологічна ситуація і раніше у нас була в цілому краща, ніж у більшості країн західної Європи, а з падінням виробництва і зовсім може вважатися достатньо благополучною. Дослідження вченого показали, що всі перераховані фактори і пов'язані з ними захворювання є причиною передчасної смерті тільки 25 чоловік із 100. Виявляється, надзвичайно важливий такий психічний, духовно-моральний стан людини, при якій вона відчуває себе щасливою, має тверду надію на завтрашній день і віру у світле майбутнє. Рівень вищевказаних душевних складових і визначає так звану "якість життя", від якої головним чином і залежить життєздатність нації[6].

Наслідком передчасної смертності та надсмертності чоловіків стало скорочення чисельності населення з деформацією статеві-вікової структури. Негативні кількісні і якісні зміни населення України, спричинені передчасною смертністю, зумовлюють загрозу національній безпеці - як реальну, так і потенційну. Зокрема, в економічній сфері - через зменшення частки економічно активного населення одночасно зі збільшенням навантаження на неї у зв'язку з утриманням зростаючої частки осіб непрацездатного віку, погіршення добробуту як окремої людини (сім'ї), так і країни в цілому. За такої ситуації основною метою діяльності держави стає підтримання необхідного базового рівня, а не прогресивний розвиток. У демографічній сфері - це порушення механізму відтворення населення, втрати як реальних життів, так і життів ненароджених дітей, у військовій – кількісне зменшення контингенту для забезпечення обороноздатності країни. Надсмертність чоловіків зумовлює втрату репродуктивного потенціалу не тільки через смерть потенційних батьків, але й опосередковано - через обмеження або і повну неспроможність реалізації репродуктивної функції й народження дітей жінками, які залишилися без пари [5]. Окрім того, не можна недооцінювати соціальні аспекти - сирітство, виховання дітей у неповних сім'ях, погіршення матеріального стану сімей через втрату годувальника, неможливість створити сім'ю для частини жінок, самотність та самотність старість.

Найбільш перспективними шляхами зниження передчасної смертності вважаються передусім визнання здоров'я населення стратегічним потенціалом, чинником національної безпеки, стабільності й благополуччя, спільної відповідальності за рівень здоров'я (як теперішнього, так і прийдешніх поколінь) суспільства і держави через комплекс міжгалузевих дій, що гарантують забезпечення здорових і безпечних умов життя.

Список літератури

1. Нижник Н. Р., Ситник Г. 77., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навч. посіб. / За зал ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. - Ірпінь, 2000. - 304 с.
2. Пирожков С. /. Демографічний фактор у глобальній стратегії розвитку України // Демографія та соціальна політика. - 2004. - № 1-2. - С. 5-20.
3. Сучасна демографічна ситуація в Україні: проблеми, перспективи, шляхи вирішення (науково-аналітична доповідь) / За ред. акад. С. І. Пирожкова. - К: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. - 72 с.
4. Гнибіденко І. Ф. Демографічні аспекти національної безпеки України // Формування ринкової економіки: 36. наук, праць. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії і практики. - Т. 2. - Ч. П. - К.: КНЕУ, 2007. - С. 140-152.
5. Смертність населення України у трудоактивному віці (колективна монографія) / Відп. ред. Е. М. Лібанова. - К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2007. — 211 с.
6. Рингач Н. О. Передчасна смертність як загроза національній безпеці України // Охорона здоров'я в Україні. - 2007. - № 1 (25). - С. 29-34.

Одержано 19.05.10

УДК 338.12

Б.П. Чорний, студ., Т.П. Мірзак, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Економічна ефективність природоохоронних заходів у землекористуванні

В статті розглядаються основні економічні аспекти ефективності природоохоронних заходів у землекористуванні.

земельні ресурси, економічна ефективність, природоохоронні заходи, економічний розвиток

В Україні в цілому і на Кіровоградщині зокрема зосереджена значна частка світових запасів чорноземних ґрунтів. Але широке залучення в сферу економічної діяльності земельних ресурсів, урбанізація та індустріалізація територій, неконтрольований тиск на ґрунтовий покрив спричинили глибокі зміни природних властивостей ґрунтів, трансформацію ґрунтових процесів, втрату ними самовідновлюваної здатності.

Загальний рівень освоєності території України в основному визначається сукупністю споживчих якостей землі, економічними потребами населення і можливістю їх задоволення за рахунок використання земельних ресурсів, а також історичним розвитком системи розселення. Найвищу сільськогосподарську освоєність мають землі Запорізької (89%), Миколаївської (87%), Кіровоградської (86%), Дніпропетровської й Одеської (по 83%) та Херсонської областей.

Провідною галуззю сільського господарства України залишається землеробство. Сільськогосподарська освоєність земельного фонду досягла 70%, чого не дозволяє собі жодна з розвинутих країн світу. До того ж розораність сільськогосподарських угідь сягає 81%, що також є рекордним показником. Для Степу він становить майже 85, Лісостепу – 85,5%. Деякі області практично не мають інших угідь, крім ріллі.

Сільськогосподарська освоєність земель, наприклад у Франції, сягає 41,9%, ФРН – 32,5, США – 26,5%. Розораність сільськогосподарських угідь: у Франції – 48%, Угорщині – 37, Англії – 25, США – 20% [2, 3].

Якісний стан земельного фонду постійно погіршується. Саме тому дослідження економічних механізмів землекористування є актуальним.

Економічний механізм землекористування повинен забезпечити раціональне використання землі, скорочення загальних витрат на виробництво продукції, ощадливе використання землі, найбільшу охорону її від деградації. Крім того, раціональне землекористування сприяє збільшенню бюджету міст при стягненні податків і орендної плати за користування землею, при здійсненні операцій купівлі-продажу об'єктів нерухомості, забезпечує приплив інвестицій у містоутворюючі й містообслуговуючі галузі [1, 2, 4].

Метою даної статті є аналіз економічних чинників землекористування на прикладі Кіровоградської області.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати стан розвитку аграрного сектору економіки в Кіровоградській області;
- з'ясувати основні економічні проблеми у природокористуванні, зокрема у землекористуванні;
- визначити економічні заходи щодо захисту земельних ресурсів від забруднення.

Питаннями економічних аспектів землекористування займалися Гайдучкий А.П., Сьомченков О.А., Дем'янчук В.О., Сеперович Н.В. та інші. Аналіз літературних даних показує, що серед актуальних проблем у цій сфері суспільних відносин важливе місце займає екологічно безпечний стан землі, як природного чинника навколишнього середовища, що впливає на життєдіяльність людини. Проведення земельної реформи в Україні різко змінило цільове використання земель, платність за використання, економічні та ринкові показники землі. Але зміна названих показників не повинна визначити зниження якості і родючості ґрунтів.

Кіровоградська область розташована у центральній частині України і має надзвичайно потужний земельно-ресурсний потенціал. Із 2458,8 тис. га території області 2040,7 тис. га (83%) складають сільськогосподарські угіддя, 181,6 тис. га (7,4%) лісові землі, 76,0 тис. га (3,1%) під водою, 87,8 тис. га (3,6%) земель забудовано [3].

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградська область є однією з провідних областей України.

Внаслідок екстенсивного землеробства сільськогосподарська освоєність та розораність території області досягла 85,7 та 74,4 відсотка відповідно. Через це в області спостерігається надмірний вплив сільськогосподарського виробництва на стан земельних ресурсів, що викликані надмірною розораністю території, хімізацією та меліорацією земель.

Варто мати на увазі, що забруднення земельних ресурсів, як правило, відбувається або при їхньому сільськогосподарському використанні (внесення в ґрунт пестицидів, агрохімікатів та інших токсичних хімічних або біологічних речовин), або при використанні земель як місця скидання, поховання побутових, промислових і радіоактивних відходів. Земельні ресурси можуть забруднюватися і непрямим шляхом через забруднене атмосферне повітря, водні ресурси. Кожний із цих чинників має свої особливості, що полягають у ступені токсичності для людини, засобі надходження в ґрунт, можливості запобігання негативних наслідків тощо.

На сьогодні за даними Державного управління екології та природних ресурсів у Кіровоградській області на обліку перебувають 219 складів (у тому числі – 28 безхазяйних), на яких зберігається 1210,490 тонни заборонених та непридатних до використання засобів захисту рослин, пестицидів і агрохімікатів (в середньому, на одного мешканця області припадає 1 кілограм отрути) [3].

Крім цих застарілих відходів, які постійно справляють негативний вплив на навколишнє середовище, існує також і небезпека від використання сучасних хімічних препаратів захисту рослин.

Нинішню екологічну ситуацію в Кіровоградській області можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу.

З економічної точки зору сільськогосподарське виробництво є одним з найбільш ризикованих видів господарської діяльності. На його результати впливає багато чинників: природнокліматичні умови, забезпечення сільгоспвиробників необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами, коливання цін на сільгосппродукцію та інше. Але аграрний сектор є одним з найбільш важливих секторів економіки України і Кіровоградської області зокрема. Аграрна галузь виробляє 12-15 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП) країни [2].

Тому розвинена система управління агроризиками є важливим фактором сталого розвитку галузі та забезпечення доходів сільгоспвиробників.

Станом на кінець 2008 року в Україні обліковувалось 13265 підприємств, проти яких здійснювалась процедура банкрутства (розпорядження майном, санація, ліквідація), із них 431 (3,44%) підприємство Кіровоградської області. Приймаючи до уваги наведені факти, вирішальним фактором для створення ефективної системи мінімізації ризиків в аграрному секторі є правильний вибір форм та методів державної підтримки.

В результаті проведення земельної реформи селяни одержали у власність та користування сільськогосподарські угіддя. Україна почала позиціонувати себе на світовому аграрному ринку як впливовий виробник та експортер сільськогосподарської продукції. Разом з тим, проведені аграрні реформи не зумовили підвищення ефективності аграрного виробництва, раціонального використання його земельно-ресурсного потенціалу, сільськогосподарської продукції і гарантування продовольчої безпеки країни. Проведення аграрної реформи не сприяло позитивним змінам в соціальному розвитку села. В результаті більшість показників соціального розвитку сільських територій є нижчими за аналогічні до реформування. Як результат, економічна ефективність та фінансові результати сільськогосподарських підприємств України в цілому, і Кіровоградської області зокрема низькі.

Багато еколого-економічних проблем можуть бути вирішені шляхом експертних систем землекористування на базі відповідного банку даних і розробки відповідного методичного інструментарію. До складу такої системи повинні ввійти результати кадастрової оцінки, екологічного моніторингу й екологічної експертизи. Це забезпечить адекватну оцінку землі – території населених пунктів, а також дозволить вибудувати правильний економіко-екологічний механізм землекористування.

Економіко-екологічний механізм землекористування є частиною економічного механізму природокористування, і він повинен бути погоджений з іншими економічними механізмами й природними процесами, що відбуваються в єдиній системі. Цей механізм землекористування функціонує на ринковій основі із включенням у себе певних заборонних процедур. Держава на основі сформованої ситуації й прогнозованої інформації встановлює цілі землекористування, визначає пріоритети розвитку земельних відносин, розробляє норми взаємин між землекористувачами.

При розробці стратегії економічного розвитку Кіровоградської області можуть бути висунуті різні критерії екологічної політики, у тому числі в галузі землекористування, які будуть визначати функціональні завдання еколого-економічного механізму. Орієнтуватися можна на економічний оптимум забруднення, коли вигоди від виробництва будуть значно вище витрат на природоохоронні заходи, а можна орієнтуватися й на мінімізацію забруднення, що дозволяють досягати сучасні технології, або розвивати безвідхідне виробництво [4, 6].

Що стосується землекористування в умовах міст, то ринкова вартість міської земельної ділянки задається рентною складовою і залежить від місця розташування ділянки, екологічної ситуації, престижності району, транспортної доступності, інфраструктурної забезпеченості, процесу містобудівного розвитку, розміру вкладеного капіталу й ін.

Підприємства, організації, установи й фізичні особи, які здійснюють свою діяльність на території міста, можуть бути зацікавлені в придбанні додаткових територій, а також у отриманні доходу від земель, що їм належать можуть виступати проти розміщення нових виробничих і житлових об'єктів з різних причин, у тому числі з екологічних міркувань.

Таким чином, сполучення взаємодоповнюючих інструментів в економіко-екологічному регулюванні міського землекористування здатне перетворити вигляд міського середовища і поліпшити якість життя населення.

Рациональне використання земельних ресурсів неможливо без функціонування регульованого земельного ринку. Земельний ринок – це частина системи земельних відносин, регуляторами якої є: право власності (володіння, користування й розпорядження); можливість передачі цього права (оренда, продаж, застава й т.д.); конкуренція (вільний вибір учасника угоди); грошова оцінка й податки на землю. Економічний механізм землекористування містить у собі зазначені регулятори, які звичайно закріплені законодавчими нормами.

Отже, основними причинами низької віддачі земельного потенціалу в Україні, і в Кіровоградській області зокрема, є безгосподарне ставлення до землі, тривала відсутність реального власника, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних заходів. Тому, для покращення ситуації, що склалася, потрібно створити експертну систему землекористування на базі відповідного банку даних, що забезпечить адекватну оцінку землі, а також дозволить вибудувати правильний економічний механізм землекористування. Крім того, економічний механізм землекористування повинен забезпечити раціональне використання землі, скорочення загальних витрат на виробництво продукції, ощадливе використання землі.

Список літератури

1. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки України на міжнародному ринку капіталу // Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2005. – Київ: - 22 с.
2. Сьомченков О.А. Організація короткострокового банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників//Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2000. – Київ: - 20 с.
3. Екологічний паспорт Кіровоградської області. – 2008. – Кіровоград.: - 100 с.
4. Дем'янчук В., Сеперович Н. Механізми оподаткування в галузі сільського господарства України./Проект „Аграрна політика для людського розвитку”. – К.: - 2006. – 36 с.
5. Постанова КМ України від 19.09.07 № 1158 „Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року”.
6. Статівка А. Сільське господарство України та його інтеграція в міжнародні сільськогосподарській торговельні організації: проблемні питання. //Право України 2003, № 4. С. 45-48.

Одержано 18.05.10

Н.Ю.Гарасьова, доц., канд. техн. наук, І.В.Савеленко, ас., К.Г.Петрова, студ. гр.ЕЕ-05м
 Кіровоградський національний технічний університет

Вибір параметрів фільтрокомпенсуючих пристроїв для мереж нижче 1000 В

В статті розглянуто питання вибору параметрів фільтрокомпенсуючих пристроїв в мережах до 1 кВ, виконано порівняння ефективності встановлення комплексу фільтрокомпенсуючих пристроїв, налаштованих на весь спектр гармонік та одного фільтрокомпенсуючого пристрою, налаштованого на частоту однієї з гармонік цього спектру.

фільтрокомпенсуючий пристрій, вищі гармоніки, коефіцієнт несинусоїдальності

Найбільш поширеним технічним засобом зменшення рівнів вищих гармонік (ВГ) напруги в сучасних системах електропостачання є фільтрокомпенсуючий пристрій (ФКП), який являє собою багатофункціональний пристрій для зменшення несинусоїдальності та для компенсації реактивної потужності. ФКП складається із послідовно з'єднаних індуктивного та ємнісного елементів, параметри яких підбираються таким чином, щоб на частоті налаштування спостерігалось явище резонансу.

Мета статті. Метою публікації є висвітлення методики та результатів розрахунку параметрів ФКП з врахуванням активних опорів ФКП для мереж нижче 1000 В.

Вибір параметрів ФКП для таких мереж має деякі особливості, які обумовлені наявністю значних активних опорів мережі, низькою добротністю його ланцюгів, неможливістю у більшості випадків на практиці виконати точне налаштування на резонансну частоту. Внаслідок незначної добротності ланцюгів ФКП, обумовлених значними активними опорами пристроїв, які використовуються в якості реакторів, а також опорами кабелів, шин та контакторів, ФКП в мережах до 1 кВ майже не відчують змін частоти напруги живлення, а також відхилення параметрів індуктивних та ємнісних елементів від номінальних значень [1].

Значення активних опорів елементів мережі та методи їх розрахунків для мереж з $U_{ном} < 1 \text{ кВ}$ знаходяться за відповідними довідниками аналогічно тому, як це робиться при розрахунках струмів короткого замкнення в таких мережах.

Коефіцієнт a_p з врахуванням активних опорів ФКП:

$$a_p = \frac{v^2 \operatorname{tg} \varphi_\phi}{\sqrt{1 + (v^2 - 1) \operatorname{tg}^2 \varphi_\phi}}, \quad (1)$$

де v – номер гармоніки, на частоту якої налаштовується ФКП;

$\operatorname{tg} \varphi_\phi = \frac{X_\phi}{R_\phi}$, X_ϕ та R_ϕ – сумарні активні та реактивні опори ланцюга ФКП.

Коефіцієнт струмозподілу між ФКП та мережею:

$$k_{vp} = k_{iv} = \sqrt{\frac{1 + \nu_p t g^2 \varphi_{екв}}{\left(1 + \frac{R_\phi}{R_{екв}}\right)^2 + \nu_p t g^2 \varphi_{екв}}}, \quad (2)$$

де $R_{екв}$ та $X_{екв}$ - еквівалентні активний та реактивний опори мережі живлення та навантаження на промисловій частоті, якщо вважати, що БК в цих мережах відсутні;

ν_p – гармоніка, на частоту якої налаштовується ФКП.

Із-за наявності похибок задання параметрів електрообладнання ФКП мають частоту налаштування, відмінну від розрахункової. У випадку, що розглядається:

$$k_{vp}^{(\Delta)} \approx \sqrt{\frac{1 + \nu_p t g^2 \varphi_{екв}}{\left(1 + \frac{R_\phi}{R_{екв}}\right)^2 + \frac{\nu}{R_{екв}^2} (X_{екв} \pm \Delta X_\phi)^2}}, \quad (3)$$

де $\Delta X_\phi = \pm \Delta X_{ок} \pm \nu_p^2 \Delta X_L$ – розлаштування ФКП, викликане відхиленням його параметрів від номінальних (відхилення параметрів БК, ректора та ФКП в цілому).

Кратність зниження напруги ν_p – і гармоніки після підключення ФКП цієї гармоніки з ідеальним резонансним налаштуванням:

$$k_{uv}^{(p)} = \frac{R_\phi}{R_{екв}} \cdot \frac{k_{vp}}{1 + \nu_p t g^2 \varphi_{екв}}. \quad (4)$$

На практиці значення k_{uv} обирають, виходячи зі структури амплітудного спектра напруги та значень окремих його складових.

В якості прикладу виконаємо вибір ФКП для встановлення в мережі 0,4 кВ трансформаторної підстанції машинобудівного підприємства з трансформатором ТМ-1000/10, навантаженням якого є нелінійне навантаження загальною потужністю 567 кВА, а також лінійне, потужністю 132 кВА та $\cos \varphi = 0,825$. Потужність КЗ на шинах 10 кВ $S_K = 150 \text{ МВА}$; дефіцит реактивної потужності складає 200 квар. Струм 3-ї гармоніки $I_3 = 48 \text{ А}$, струм 5-ї гармоніки $I_5 = 301 \text{ А}$, 7-ї складає $I_7 = 153 \text{ А}$. Напруга 3, 5, 7-ї гармонік у відсотках $U_{3*} = 7.3 \%$, $U_{5*} = 46.5 \%$, $U_{7*} = 23.6 \%$ відповідно; $K_U = 52.65 \%$.

Схема електропостачання споживачів 0.4 кВ та її схема заміщення наведені на рис.1.

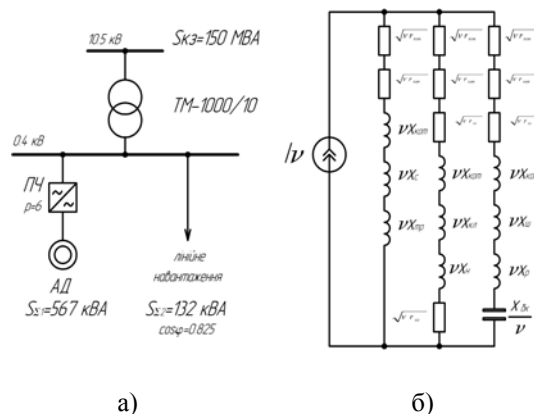

Рисунок 1 - Схема електропостачання (а) та її схема заміщення (б)

1. Опори схеми заміщення розраховуються за методикою [2] і складають:

$$X_c = 1 \text{ мОм},$$

$R_{mp} = 1.952 \text{ мОм}, Z_{mp} = 8.8 \text{ мОм}, X_{mp} = 8.72 \text{ мОм}$. Далі розраховуємо еквівалентні опори, поступово замінюючи декілька елементів одним:
 $X_{екв1} = 9.72 \text{ мОм}, R_{екв1} = 11.952 \text{ мОм}, X_{екв2} = 372 \text{ мОм}, R_{екв2} = 316 \text{ мОм}$.

Загальний еквівалентний опір схеми заміщення:

$$\begin{aligned} Z_{екв} &= \frac{(R_{екв1} + jX_{екв1}) \cdot (R_{екв2} + jX_{екв2})}{(R_{екв1} + R_{екв2}) + j(X_{екв1} + X_{екв2})} = \frac{(11.952 + j9.72) \cdot (316 + j372)}{(11.952 + 316) + j(9.72 + 316)} = \\ &= \frac{7519.386 \cdot e^{j88.77^\circ}}{462.219 \cdot e^{j44.8^\circ}} = 16.268 \cdot e^{j43.97^\circ} = 16.268 \cos 43.97^\circ + j16.268 \sin 43.97^\circ = \\ &= (11.7 + j11.2) \text{ мОм}. \end{aligned}$$

2. Розрахунки параметрів ФКП зводимо у табл. 1.

Таблиця 1 – Розрахунок параметрів ФКП 3, 5 та 7-ї гармонік

№	Параметр	Формула	Номер гармоніки		
			3	5	7
1	Приблизна потужність БК, квар	$Q_{БК} \geq 1.2 \cdot k_c \cdot U_n \cdot I_v$	37.91	237.73	120.84
2	Потужність попередньо обраного ФКП, квар		84	240	145.5
3	Коефіцієнт струмозподілу між ФКП та мережею	$k_{vp} = \sqrt{\frac{1 + v_p \cdot tg^2 \varphi_{екв}}{\left(1 + \frac{R_{\phi v}}{R_{екв}}\right)^2 + v_p \cdot tg^2 \varphi_{екв}}}$	0.777	0.849	0.89
4	Кратність зниження напруг	$k_{uv}^{(p)} = \frac{R_{\phi v}}{R_{екв}} \cdot \frac{k_{vp}}{1 + v_p \cdot tg^2 \varphi_{екв}}$	0.18	0.1	0.083
5	Залишкова напруга, %	$U_{v*зал} = k_{uv}^{(p)} \cdot U_{v*}$	1.314	4.65	1.959
6	Коеф.несинусоїдальності після встановлення ФКП, %	$K_U = \sqrt{U_{3*зал}^2 + U_{5*зал}^2 + U_{7*зал}^2}$	5.21		
7	Загальна потужність встановлених БК, квар	$Q_{БК\Sigma} = Q_{БК3} + Q_{БК5} + Q_{БК7}$	469.5		

Згідно з ДЕСТ 13109-97 [3] нормально допустиме значення коефіцієнта несинусоїдальності для напруги 0,38 кВ складає 8 % (гранично допустиме 12 %), отже отримане значення не перевищує допустимого.

Даний розрахунок ґрунтується на використанні комплекту ФКП, налаштованих на частоти ВГ, які переважають в амплітудному спектрі струмів нелінійних навантажень, такий підхід визначається головним чином намаганням знизити рівень ВГ в мережі до мінімально можливого значення (теоретично до нуля). Але дослідження збитків, обумовлених ВГ, доводить, що збитки максимальні при значних напругах ВГ та зменшуються зі зниженням напруг, в залежності, близькій до квадратичної. Тому необхідність повного зниження рівнів ВГ практично відсутня; достатньо знизити їх до межі, яка визначається технічними вимогами. Очевидно, що при такому підході немає необхідності встановлювати значну кількість ФКП.

Проведемо розрахунок параметрів ФКП тільки 5-ї гармоніки, розрахунки зводимо у табл.2.

Таблиця 2 – Розрахунок параметрів ФКП 5-ї гармоніки

№	Параметр	Формула	Значення
1	Мінімальна потужність БК, квар	$Q_{pmin} \geq 1.2 \cdot k_c \cdot U_n \cdot I_\Sigma$	255.03
2	Коефіцієнт відносної потужності	$k_p = \frac{Q_p}{S_{кз}}$	$3.89 \cdot 10^{-2}$
3	Частки струмів 3 та 7-ї гармонік, що протікають через ФКП 5-ї гармоніки	$\sigma_v = \frac{1}{\frac{1}{k_p v_p^2} \cdot \left[1 - \left(\frac{v_p}{v_q} \right)^2 \right] + 1}$	$\sigma_{v3} = 1.2;$ $\sigma_{v7} = 0.665.$
4	Струм в колі БК, А	$I_{v\Sigma} = \sqrt{I_3 \sigma_{v3} + I_5 + I_7 \sigma_{v7}}$	322.9
5	Залишкова напруга гармонік після встановлення ФКП, %	$\Delta U_{v*} = U_{v*} \cdot (1 - \sigma_v)$	$\Delta U_{3*} = 1.46;$ $\Delta U_{5*} = 0;$ $\Delta U_{7*} = 7.8.$
6	Коефіцієнт несинусоїдальності, %	$K_U = \sqrt{\Delta U_{3*}^2 + \Delta U_{5*}^2 + \Delta U_{7*}^2}$	7.93

Висновки. Після проведення необхідних розрахунків виявилось, що в даному випадку доцільно використовувати тільки один ФКП, оскільки це забезпечує необхідне зниження несинусоїдальності напруги до вказаних меж. Тобто, для остаточного встановлення обираємо ФКП 5-ї гармоніки з такими параметрами: $Q_{БК5} = 360 \text{ квар}_3$ конденсатором КС2-0.38-40-373 та реактором РТСТ-820-0.0505.

Список літератури

1. Жежеленко И.В. Высшие гармоники в системах электроснабжения предприятий.- 4-е изд., перероб. и доп. – М.: Энергоатомиздат, 2000.
2. Руденко В.С., Сенько В.И., Чажено И.М. Основы преобразовательной техники. М., Высшая школа, 1980.
3. ДЕСТ 13109-97 “Норми якості електричної енергії в системах електропостачання загального призначення”.
4. Аррилага Д., Бредлі Д., Боджер П. Гармоники в электрических системах. М.: Энергоатомиздат, 1990.
5. Климов В.П., Москалев А.Д. Способы подавления гармоник в системах электропитания // Практическая силовая электроника. – 2003, №6.

Н. Гарасева, И. Савеленко, Е. Петрова

Выбор параметров фильтрокомпенсирующих устройств для сетей ниже 1000 В

В статье рассмотрен вопрос выбора параметров фильтрокомпенсирующих устройств в сетях до 1 кВ, выполнено сравнение эффективности установления комплекта фильтрокомпенсирующих устройств, настроенных на весь спектр гармоник и одного фильтрокомпенсирующего устройства, настроенного на частоту одной из гармоник этого спектра.

N.Garasyova, I. Savelenko, K. Petrova

The choice of parameters of filtercompensate devices for networks is below 1000 V

In the article considered the question of choice of parameters of filtercompensate devices in networks to 1 kV, comparison of efficiency of establishment of complete set of the filtercompensate devices, adjusted on all spectrum of accordions and one filtercompensate device adjusted on frequency of one of accordions of this spectrum, is executed.

Одержано 15.05.10

УДК 577.356

К.І. Ковальова, студ. гр. АГ-09, Н. Г. Возна, ст. викл., В.Г. Волошина, зав.лабор.
Кіровоградський національний технічний університет

Навіщо потрібна тала вода і як правильно її готувати

У данній статті викладена інформація про доцільність приготування та користь талої води. Про її структуру та властивості після танення. А також способи правильного приготування талої води.
вода, хімічні процеси, пам'ять води, ідеальна вода, шкідливі домішки, лікувальний засіб

*«...Журчат ручьи,
И тает лед,
И сердце тает...»*

Не дарма ці слова зібралися в одному куплеті. Навесні все прокидається, наповнюється життєвою енергією. І причиною тому не тільки сонце і тепло, але і . . . вода. Але не проста, а тала. Якимось перед курчатами, що тільки що вилупилися, було поставлено два блюдечка – із звичайною водою і з такою ж водою, але замороженою і такою, що відтанула. Нетямущі курчата беззастережно вибрали талу воду. П'ємо її і ми.

У чому ж справа? Півстоліття тому було виявлено, що властивості навіть хімічно чистої води в різний час року різні. Проста реакція осадження протікає з різною швидкістю в березні і у вересні. Вченими були поставлені не сотні, не тисячі, а сотні тисяч дослідів для підтвердження цього. І що ж з'ясувалося? Виявляється, вода, проста вода має складну структуру. Її молекули об'єднуються в красиві ажурні ансамблі. Взимку, коли вода замерзає, вона набуває особливої, льдоподібної структури, яка надовго зберігається в талій воді. Можна висловити гіпотезу, до речі, раніше ніде не опубліковану. Вода, володіючи структурною пам'яттю, «ушкоджується» токсичними речовинами, які раніше були розчинені в ній. Ця «пам'ять» проходить крізь будь-які фільтри. А ось при замерзанні води її шкідлива структура руйнується, і вода стає нешкідливою. Схожих властивостей вода набуває, проходячи через могутні магнітні або електричні поля. Структура такої води схожа із структурою води в протоплазмі крові і клітинах організму. Ця вода і володіє підвищеною життєвою силою. З часом оновлена структура все ж таки руйнується остаточно, і до осені частка структурованої частини води зменшується [2].

Майже всі хімічні процеси, що забезпечують життєдіяльність зводяться до хімічних реакцій в водному розчині, – обміну речовин. Звичайна водопровідна вода, якою ми користуємося найчастіше, складається з різномірних молекул, значна частина яких не бере участь в обміні речовин через невідповідності розміру мембрани наших кліток. Якби всі молекули води були по розмірах менше отвору клітинної мембрани і вільно проходили через нього, хімічні реакції проходили б швидше і обмін солей активізувався [1].

Така ідеальна вода виявляється є в природі. Це – тала вода, яка виходить з льоду і снігу. У замерзлій а потім такий, що відтанула воді діаметр молекул змінюється і вони повністю підходять розміру отвору мембрани клітки. Тала вода тому набагато легше звичайною вступає в реакції з різними речовинами і організму не потрібно витрачати додаткову енергію на її перебудову. До того ж при активному обміні речовин з організму виводяться старі, зруйновані клітки, які заважають утворенню нових, молодих. В результаті цього процес старіння сповільнюється [4].

Приготування талої води

1. Найпростіший спосіб:

Заморозити сиру воду в звичайному холодильнику - налити каструлю або миску і поставити на лист фанери або картону в морозилку. Після замерзання витягнути і залишити танути при кімнатній температурі.

2. Цей спосіб дає можливість повністю видалити дейтерій:

Коли вода починає замерзати, видалите скориночку льоду, що тільки що утворилася. Це дейтерій, він замерзає в першу чергу.

Після того, як закрижані основна маса води, обполосніть застиглий шматок під краном струменем холодної води. Шматок повинен стати прозорим, оскільки вода видалить з льоду шкідливі домішки. Далі розтопіть лід і пийте отриману талу воду.

3. Третій спосіб полягає в наступному:

Невелику кількість рідини нагрівають до температури 94 - 96 0 С. Вода ще не кипить, але вже цівками піднімаються міхури. У цей момент каструлю знімають і різко охолоджують, потім заморожують і відтають воду. Приготована у такий спосіб тала вода проходить всі фази свого круговороту в природі: випаровується, охолоджується, замерзає і тане. Ця вода особливо корисна - вона володіє величезною внутрішньою енергією.

4. Для більшого ефекту можна скористатися подвійним очищенням:

Спочатку дати воді відстоятися, потім заморозити. Дочекайся, коли утворюється тонкий перший шар льоду. Цей лід видаляють - в ній містяться деякі шкідливі швидкозамерзаючі з'єднання. Потім повторно заморожують воду - вже до половини об'єму і видаляють не замерзлу фракцію води. Вийде дуже чиста і цілюща вода [3].

Отже з усього вище вказаного, можна зробити висновок, що тала вода це дуже важлива і лікувальна речовина, яку необхідно і дуже корисно готувати і приймати, навіть, як лікувальний засіб.

Список літератури

1. Антонченко В. Я., Ильин В. В. Проблемные вопросы физики воды и гомеопатии. Вестник биофизической медицины, 1992 №1, С.11-13.
2. Зенин С. В. Водная среда как информационная матрица биологических процессов. В кн. Тезисы докладов I Международного симпозиума, Пущино, 1997, С. 12-13. Сб. Структура и роль воды в живом организме, Л.: Изд. ЛГУ, 1966. – 208
3. Сб. Структура и роль воды в живом организме, Л.: Изд. ЛГУ, 1966. – 208 с.
4. Габуда С. П. Связанная вода. Факты и гипотезы, Новосибирск: Наука, 1982. – 159с.

Одержано 20.05.10

УДК 621.9.06.63

В.М. Пестунов, проф., канд. техн. наук, В.М. Бабич, доц.*Кіровоградський національний технічний університет*

Передаточні механізми та перетворювачі технологічного обладнання

У статті описані нові схеми та конструкції передаточних механізмів і перетворювачів рухів технологічних машин. Показана можливість їх використання для виконання нехарактерних для них функцій, таких як захист від поломки при перевантаженнях, самогальмування, перетворення рівномірного руху в дискретний, адаптивне управління режимами роботи обладнання, здійснення виконавчих рухів робочих органів, що несуть інструмент або заготовку, та ін. Все це стирає межі між двигунами та робочими органами обладнання, спрощує привод, підвищує його надійність і ефективність.

передаточний механізм, перетворення, робочий орган, виконавчий рух, робоча подача, дискретне переміщення, технологічне навантаження, адаптивне управління

Передаточні механізми є основною складовою технологічних машин. Головні функції цих механізмів полягають у передачі потужності від двигуна до виконавчих органів машини. Із розвитком машин і двигунів їх вихідні характеристики зближуються, а це означає, що функції передаточних механізмів звужуються. Це дозволило розширити функції передаточних механізмів із перетворення рухів.

Найбільшого поширення набули механізми перетворення обертального руху в поступальний, і навпаки. Нерідко функцією таких механізмів є здійснення процесу самогальмування або переведення рівномірного руху в дискретний із метою подрібнення зливної стружки. Часто передаточний механізм виконує захисні функції від поломки при перевантаженнях. Ці механізми можуть мати адаптивні властивості і змінювати режими у функції технологічного навантаження.

Деякі перетворювачі виконують функції двигунів, бо перетворюють електричну або гідравлічну енергію у виконавчі рухи робочих органів обладнання. Передаточні механізми можуть виконувати функції дискретного або адаптивного управління режимами роботи обладнання. В окремих випадках вони можуть здійснювати виконавчі рухи робочих органів, що несуть інструмент або заготовку. Все це стирає межі між двигунами та робочими органами обладнання.

Нижче розглянуті найоригінальніші представники зазначених механізмів, що підвищують ефективність технологічного обладнання.

Найпростішим передаточним механізмом процесів дорнування та складання є один з елементів складальної операції (рис. 1). Крім спрощення процесу, така схема вирішує ще одну важливу проблему – пошук отвору для спряжуваного пальця.

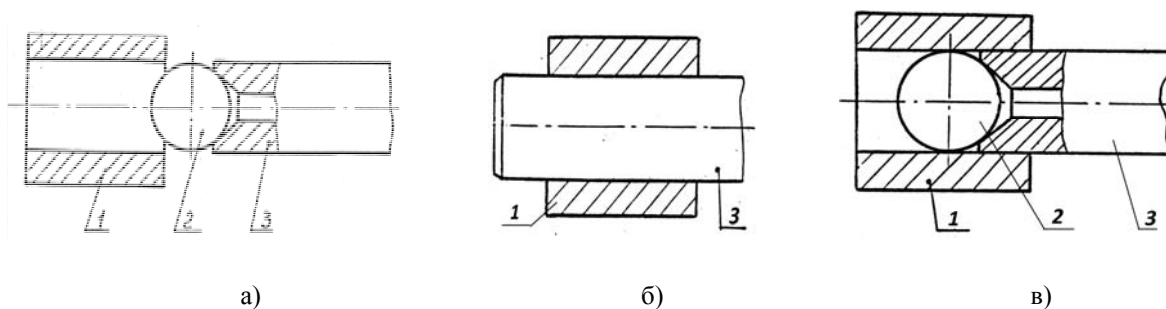

Рисунок 1 – Передаточний механізм для процесів дорнування отворів та складання

Під час обробки кулька 2 встановлюється в конічному отворі пальця 3 і поступальним рухом здійснює (рис. 1, а) процес дорнування отвору втулки 1. Одночасно кулька 2 виводить палець 3 на вісь отвору при прецизійному складанні (рис. 1, б і в). Це знижує трудомісткість технології і підвищує продуктивність.

Конструкція кулькового передаточного механізму поступального руху зображена на рис. 2. У корпусі 1 із профільним отвором розташовані зі взаємним чергуванням кульки 3. Ведучий і ведений плунжери 6 через штовхачі 2 пов'язані з профільними роликами 4 і 5, що спираються на кульки 3.

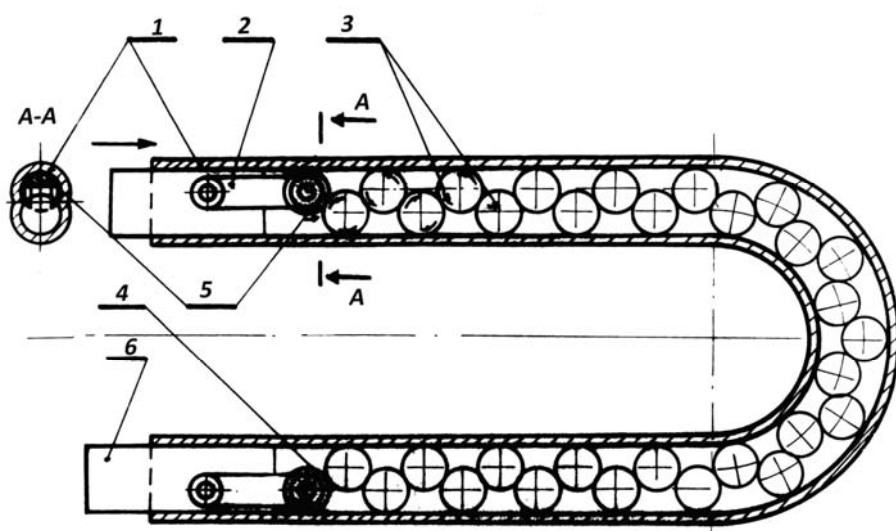

Рисунок 2 – Кульковий передаточний механізм поступального руху

Під час передачі поступального руху від одного плунжера іншому кульки 3 перекочуються по профільних доріжках корпусу 1. Таке кочення кульок знижує навантажувальні втрати і підвищує ККД механізму. Механізм дозволяє здійснити передачу поступального руху при різному віддаленні і просторовому розташуванні ведучого та веденого плунжерів.

На рис. 3 зображена конструкція двопрограмного передаточного механізму з двома носіями інформації. У трубці 4, 12, заповненій кульками 8, 16 і рідиною 5, 13, встановлено попарно два поршні 3, 6 і 11, 14, що мають відповідні штоки 1, 2 і 9, 10, зв'язані з відповідними виконавчими органами. Поршні 6 і 14 оснащені отворами для проходження рідини. Така конструкція забезпечує незалежну передачу руху через штоки 1, 9 і 2, 10 на різні відстані при різному просторовому розташуванні виконавчих органів.

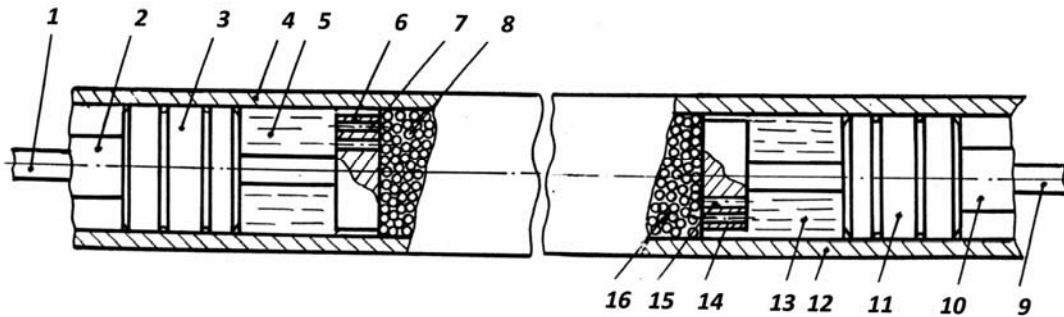

Рисунок 3 – Двопрограмний передаточний механізм поступального руху

Конструкція роликового передаточного механізму поступального руху зображена на рис. 4. Цей механізм одночасно зменшує величину швидкості v_c сепаратора 1 порівняно зі швидкістю V виконавчого органа 2, що переміщується по напрямних 3. Це досягається тим що ролики 5 мають опорні робочі поверхні 4 значно меншого діаметра.

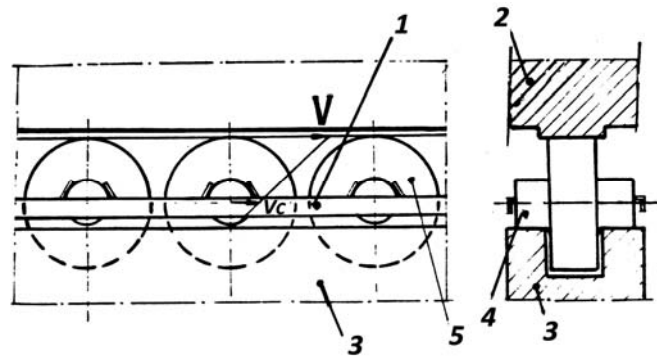

Рисунок 4 – Конструкція роликового передаточного механізму поступального руху

На рис. 5 зображена конструкція механізму, що вирішує проблему передачі поступального руху (рис. 6, а) і спільного поступального та обертального руху (рис. 6, б) одночасно.

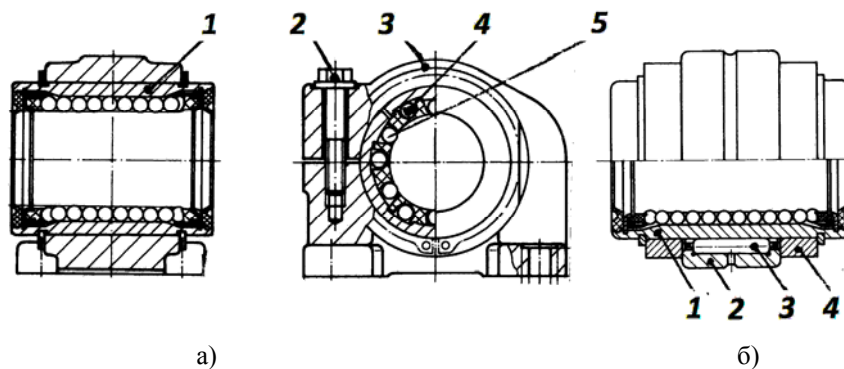

Рисунок 5 – Механізм для одночасної передачі поступального та обертального рухів

Для передачі поступального руху встановлена в корпусі 3 втулка 1 (рис. 5, а) має канали повернення кульок 4 після виходу їх із робочої зони 5. Регулювання зазорів у механізмі здійснюється гвинтом 2.

Для передачі обертального руху механізм (рис. 5, б) оснащений додатково роликами 3, встановленими в обоймі 2 з обмежувальними кільцями 4, що розміщені на втулці 1.

На рис. 6 зображений механізм перетворення обертального руху вала 6 із кулачком 1 в поступальний рух штовхача 4. Відмінною особливістю цього механізму є встановлення

ролика 3 на дрібних кульках 5, закритих кришкою 2. Така конструкція знижує втрати на тертя і збільшує довговічність механізму.

Передаточний механізм, що вирішує проблему управління жорсткістю привода обертового руху, зображений на рис. 7. Це досягається тим, що гідродинамічна муфта заповнена технологічною сумішшю, яка змінює в'язкість під дією магнітного поля.

Ротор 8 і статор 4 корпусу 7 заповнені технологічною сумішшю 3. При вмиканні живлення котушки 5 магнітопровід 6 створює концентрацію магнітного поля і змінює в'язкість суміші 3.

Під час роботи механізму обертання передається від фланця 2 валу 1 або навпаки, а датчик 9 контролює технологічне навантаження. Сигнал датчика 9 за допомогою порівнювального 11, програмного 12 і керуючого 10 пристроїв змінює струм живлення котушки 5, здійснюючи тим самим адаптивне управління жорсткістю муфти у функції технологічного навантаження.

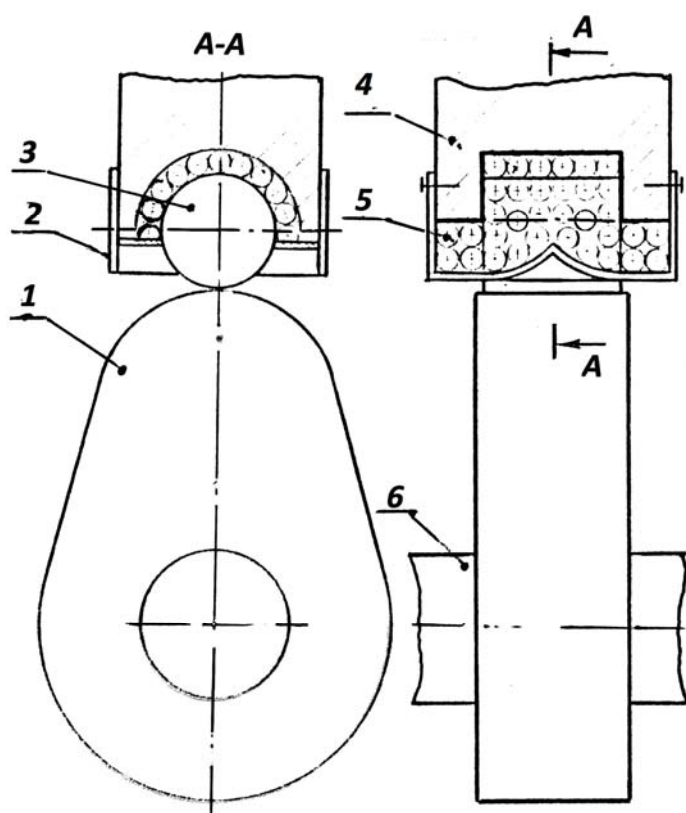

Рисунок 6 – Передаточний механізм для перетворення обертового руху в поступальний

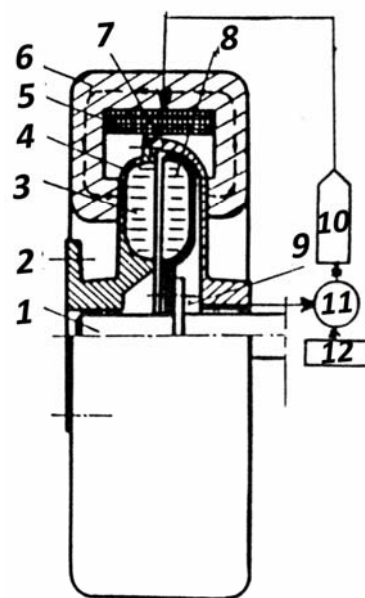

Рисунок 7 – Механізм для управління жорсткістю привода обертового руху

На рис. 8 зображена схема гідравлічного перетворювача руху рідини. У корпусі встановлений електромагніт 7, якор якого закріплений на мембрані 10, що розділяє порожнини, заповнені рідиною 2 і 3. Із бака 6 через трубопровід 5 рідина підведена до нормально закритих клапанів 1 і 4.

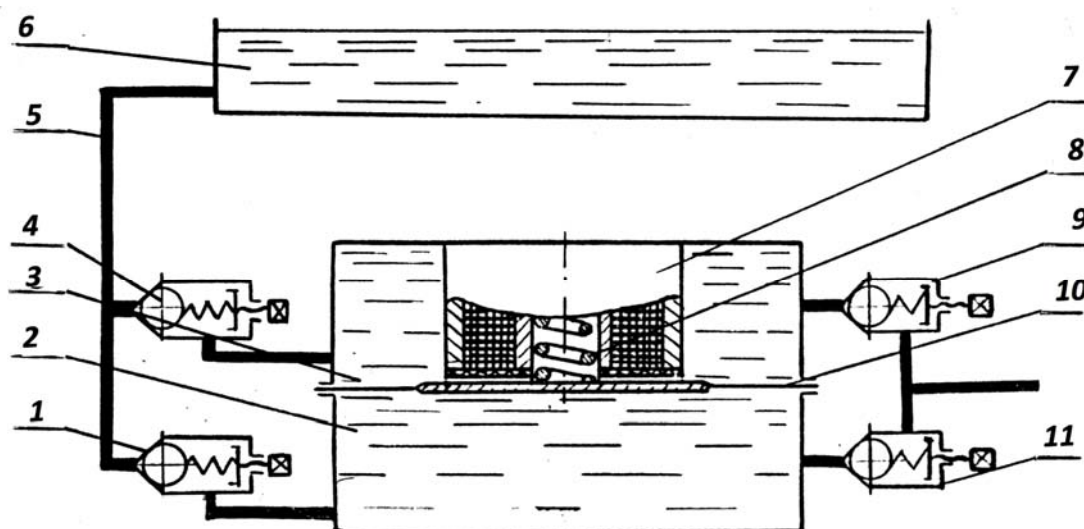

Рисунок 8 – Схема гідравлічного перетворювача руху рідини

При вмиканні котушки електромагніту 7 якор, стискаючи пружину 8, піднімає мембрану 10 уверх. Рідина з верхньої порожнини через клапан 9 витісняється в напірну магістраль. Одночасно клапан 1 відкривається і рідина надходить у нижню порожнину з бака 6. Потім електромагніт 7 вимикається і пружина 8 повертає мембрану у вихідне положення. Рідина з нижньої порожнини через клапан 11 витісняється в напірну магістраль. Одночасно відкривається клапан 4, і масло з бака 6 надходить у верхню порожнину. Потім все повторюється.

Таким чином перетворювач забезпечує пульсацію тиску перекачуваної рідини, що може використовуватися для підвищення ефективності мастильно-охолоджувальної рідини при глибокому свердлінні та інших операціях механічної обробки деталей.

На рис. 9 зображена конструкція передаточного механізму, що перетворює обертальний рух у спрямовані гармонійні коливання.

На ведучій осі 6 встановлена порожнина 2 з легкого сплаву з діаметрами, що збільшуються знизу вгору. Усередині порожнини виконане ексцентрично розточка, що оснащена лопатями 4. Усередині порожнини, закритої кришкою 3, розміщені кульки 1 і рідина. Аналогічно виконана і порожнина 5. Порожнини з'єднані зубчастими колесами, нарізаними на кришках 3, що утримуються на осях гайками.

У статичному положенні кульки 1 знаходяться внизу і система не має ексцентрично розташованих мас. При обертанні порожнин кульки переміщуються у верхню частину і внаслідок наявності ексцентричних розточок порожнин створюють однаково напрямлені незрівноважені маси, які, в свою чергу, створюють спрямовані гармонійні коливання. Такі коливання використовуються в приводі різних машин і механізмів.

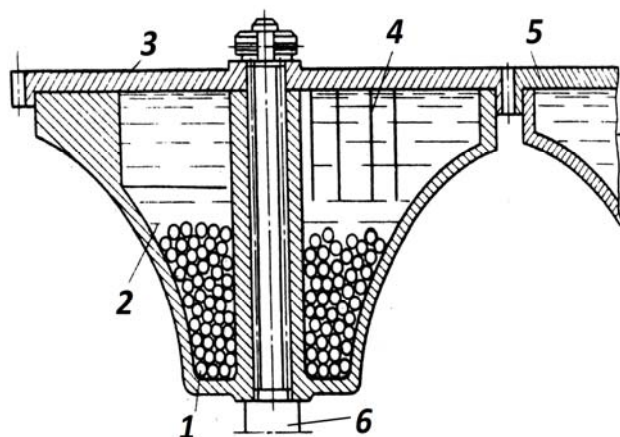

Рисунок 9 – Передаточний механізм, що перетворює обертальний рух у спрямовані гармонійні коливання

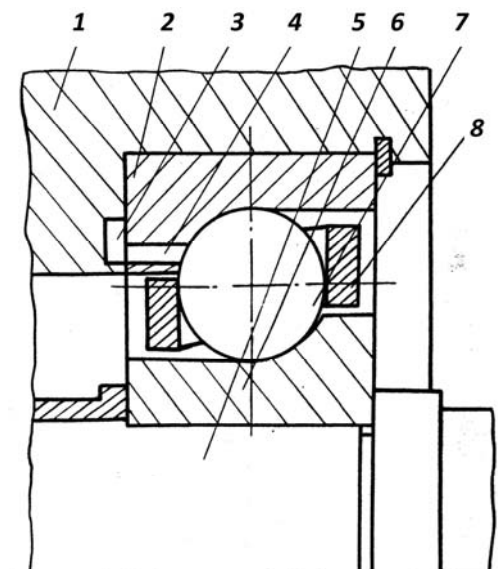

Рисунок 10 – Передаточний механізм, що перетворює пневматичний тиск в осьові коливання шпинделя

Для перетворення підведеного пневматичного тиску в осьові коливання шпинделя, які використовуються для подрібнення стружки, розроблена конструкція передаточного механізму, зображеного на рис. 10.

У корпусі 1 на підшипниках 6 установлений підпружинений шпиндель 5. Через отвори 3 в корпусі 1 і отвори 4 в кільці 2 до кульок 7 підведений пневматичний тиск. Число отворів 4 в кільці 2 кратне або дорівнює числу кульок, що знаходяться в сепараторі 8.

При обертанні шпинделя 5 тиск в отворах 4, синхронно діючи на кульки, що перекочуються в підшипнику, створює осьові гармонійні коливання шпинделя 5, які використовуються для подрібнення зливної стружки.

Для перетворення електромагнітних коливань у поступальний рух виконавчого органа верстата розроблена конструкція передаточного механізму, схема якого зображена на рис. 11.

Стержні 2 і 6, що зв'язані з виконавчим органом верстата і знаходяться в затискачах 1 і 8, поздовжньо зігнутими пластинами 3 і 5 з'єднані з магніто-стрикційним стержнем 7, який під дією магнітного поля котушки 4 змінює свою довжину. Ця зміна через пластини 3 і 5 перетворюється в дискретний поступальний рух.

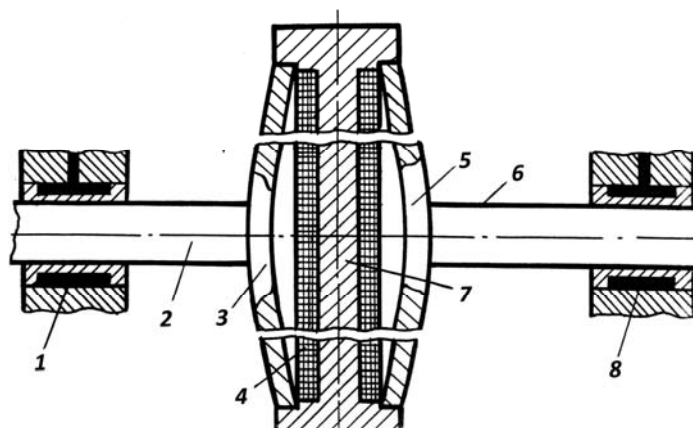

Рисунок 11 – Конструкція передаточного механізму, що перетворює електромагнітні коливання у поступальний рух

При зменшенні довжини стержня 7 пластини 3 і 5 розводяться. При закритому затискачі 1 і відкритому затискачі 8 стержень 6 переміщує виконавчий орган на крок дискретних переміщень. Потім затискач 8 закривається, а затискач 1 відкривається, стержень 7 подовжується і стержень 2 переміщується у відкритому затискачі 1 у напрямку робочого ходу. Потім затискачі 1 і 8 перемикаються, і все повторюється до закінчення робочого ходу.

Реверсування руху здійснюється зміною послідовності відкриття затискачів 1 і 8 та вмикання котушки 4.

На рис. 12 зображений передаточний механізм, що вирішує проблему поліпшення характеристики пневмопривода.

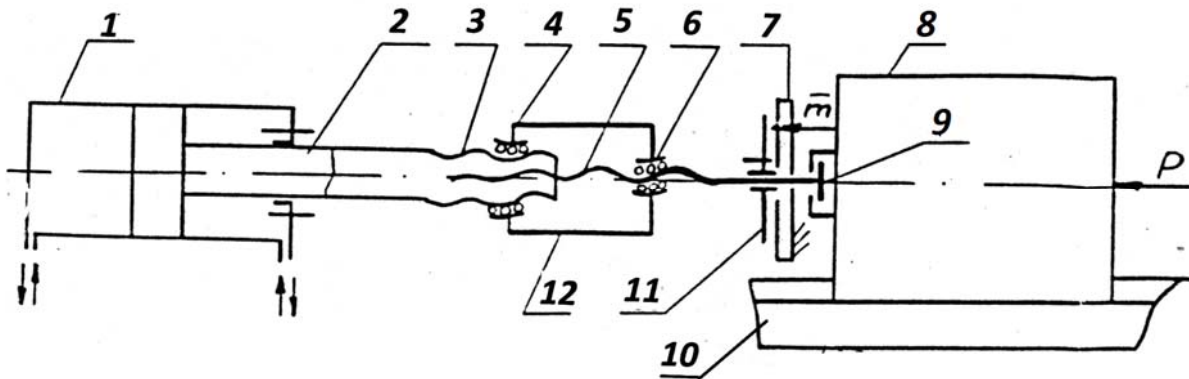

Рисунок 12 – Схема передаточного механізму, що поліпшує характеристику пневмопривода

Відомо, що м'яка навантажувальна характеристика пневмопривода робить неможливим його використання в приводі формоутворення металорізальних верстатів. Підвищення жорсткості навантажувальної характеристики привода поступального руху досягається тим, що шток 2 пневмоциліндра 1 через дві несамогальмівні гвинтові передачі 3-4 і 5-6 з'єднаний із опорою 9 виконавчого органа 8, а вихідний гвинт з'єднаний із ротором 11 керованої гальмівної муфти 7. Гайки 4 і 6 розташовані у втулці 12. Управління муфтою 7 здійснюється за програмою переміщень виконавчого органа, що рухається по напрямних станинах 10.

Наведені схеми й конструкції передаточних механізмів технологічного обладнання показують, що вони можуть виконувати не тільки функції передачі потужності від двигуна до робочого органа, перетворення обертального руху в поступальний, а й здійснювати виконавчі рухи робочих органів, захисні функції від поломки при перевантаженнях, функції дискретного або адаптивного управління режимами роботи обладнання, змінювати режими у функції технологічного навантаження та ін. Все це стирає межі між двигунами та робочими органами обладнання, спрощує привод, підвищує його надійність та ефективність.

Список літератури

1. Бочков В.М., Сілін Р.І., Гаврильченко О.В. Розрахунок та конструювання металорізальних верстатів: Підручник / За ред. Сіліна Р.І. – Львів: Бескид Біт, 2008. – 448 с.
2. Бушуев В.В. Основы конструирования станков. – М.: Станкин, 1995. – 520 с.
3. Кодра Ю.В., Стоцько З.А. Технологічні машини. Розрахунок і конструювання: Навч. посібник / За ред. З.А. Стоцька. – Львів: Бескид Біт, 2004. – 468 с.
4. Красковский Е.Я., Дружинин Ю.А., Филатова Е.М. Расчет и конструирование механизмов приборов и вычислительных систем: Учеб. пособие для приборостроит. спец. вузов / Под ред. Ю.А. Дружинина. – М.: Высш. шк., 1991. – 480 с.

В. Пестунов, В. Бабиш

Передаточные механизмы и преобразователи технологического оборудования

В статье описаны новые схемы и конструкции передаточных механизмов и преобразователей движений технологических машин. Показана возможность их использования для выполнения нехарактерных для них функций, таких как защита от поломки при перенагрузках, самоторможение, преобразование равномерного движения в дискретное, адаптивное управления режимами работы оборудования, осуществление исполнительных движений рабочих органов, которые несут инструмент или заготовку, и др. Все это стирает грани между двигателями и рабочими органами оборудования, упрощает привод, повышает его надежность и эффективность.

W. Pestunov, W. Babich

Transmission mechanisms and transformers of technological equipment

In article are described the new charts and constructions of transmission mechanisms and transformers of motions of technological machines. Possibility of their use is shown for implementation of not typical for them functions, such as protecting from breakage at overloading, self-braking, transformation of even motion in discrete, adaptive managements by the modes of operations of equipment, realization of executive motions of working organs which carry an instrument or purveyance, and other. All of it wears away to the verge between engines and working organs of equipment, simplifies a drive, promotes his reliability and efficiency.

Одержано 20.05.10

УДК 620.9

Є.В. Зелений, студ. гр. ЕО-09, І.П. Пономаренко, доц., канд. хім. наук

Кіровоградський національний технічний університет

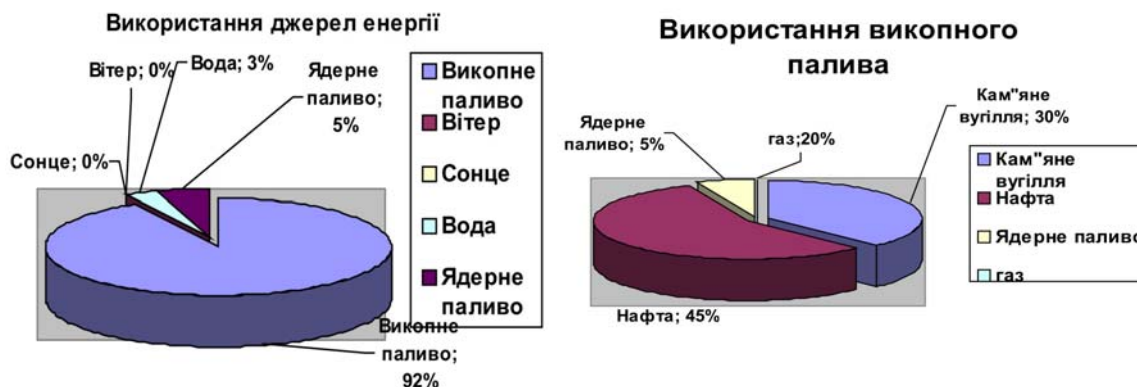
Альтернативні джерела енергії

У даній статті порушено питання екологічно чистих шляхів добування енергії, забезпечення нею людства у найближчому майбутньому без нанесення шкоди біосфері і людству зокрема.
енергетика, джерела енергії, екологічно чисті технології

Енергія – це одна з необхідних умов існування людського суспільства. На протязі останніх століть енергію отримували з таких викопних джерел як вугілля, нафта, газ тощо. Всі ці природні ресурси є невідновлюваними і в недалекому майбутньому їх запаси зійдуть до мінімуму, а потім взагалі зникнуть.[1]

«Світ шукає енергію». Це вислів відомого індійського ученого ніколи не звучав так актуально, як в наші дні, коли людство, не зважаючи на величезні фінансові витрати, докладає всі зусилля для пошуку нових шляхів отримання енергії.

Питанням розвитку енергетики надається першочергового значення, бо це не тільки головна проблема, але і важливий соціально-політичний аспект сучасного світу. Щороку збільшення витрат енергії перевищує зростання населення на Землі, і це є закономірним. Процес індустріалізації призводить до додаткових витрат матеріалів, що в свою чергу викликає збільшення витрат енергії. Людству необхідно все більше і більше енергії, отримати яку за рахунок традиційних джерел в недалекому майбутньому буде важко чи взагалі неможливо. Отже, необхідно шукати інші варіанти енергетичного забезпечення цивілізації. Все необхідніше стає заміна існуючих технологій на екологічно чисті, що гарантують виживання людства та збереження біосфери, так як енергетика загрожує екологічною катастрофою. Енергетика, що ґрунтується на спалюванні природних запасів вугілля, нафти, газу, урану стає пагубною для людства. [3]

Окрім того, як уже згадувалося вище, запаси природних копалин та дешевого урану є вичерпними. Передбачається, що до нинішнього року потреба щодо природних ресурсів сягне 25 млрд. тонн, і прогнозується, що запасів хімічного палива людству вистачить на 150 років.

Виходячи з цього ми бачимо, що класичні джерела енергії треба замінити альтернативними, над чим і працює багато вчених світу.

Альтернативні джерела енергії – це енергія вітру, морів та океанів, внутрішнього тепла Землі, Сонця.[1]

*Перевал Атламонт,
Каліфорнія. На базі цієї
електростанції існує
науково-дослідний центр*

Енергія вітру

За оцінками вчених, загальний вітроенергетичний потенціал Землі в 30 разів перевищує річне споживання енергії людством. Однак використовується лише мізерна частка цієї енергії. Так було не завжди. За даними статистики, до революції в кожному другому селі України працював вітряк. Але парова машина, а потім двигун внутрішнього згоряння витіснили цих скромних трудівників.

Можливості використання енергії вітру в різних місцях планети неоднакові. Для нормальної роботи вітроелектричних двигунів швидкість вітру в середньому за рік має бути не меншою ніж 4-5 м/с, а краще, коли вона становить 6-8 м/с [1].

Вітроелектростанції не забруднюють довкілля. Єдиний негативний фактор – низькочастотний шум (гудіння) під час роботи ВЕС та ще одиничні випадки загибелі птахів, які потрапляють у лопаті двигунів.

Думки інженерів і вчених повертаються й до, здавалося б, давно забутих вітрильників. Відомий океанолог Ж.-І. Кусто наприкінці 80-х років сконструював і випробував вантажне судно, в якого крім дизельного двигуна є вітрила.

Енергія морів та океанів

Світовий океан містить колосальні запаси енергії.

По-перше, це енергія сонячного випромінювання, поглинута океанською водою, яка виявляється в енергії морських течій, хвиль, прибою, різниці температур різних шарів води.

По-друге, це енергія тяжіння Місяця й Сонця, що спричинює морські припливи і відпливи. Використовується цей екологічно чистий потенціал іще дуже мало.

Першими об'єктами такої енергетики можна вважати морські хвильові електростанції, які акумулюють енергію вертикальних коливань води [1].

Енергія внутрішнього тепла Землі

Ще з давніх часів люди знають про стихійні прояви тієї потужної енергії, що знаходиться в надрах земної кулі. Потужність навіть порівняно невеликого вулкану в сотні разів перевищує потужність будь якої енергетичної споруди, що була створена людиною. Хоча людство ще не знає способу безпосереднього використання вулканічної енергії, та ми можемо навести чудовий приклад раціонального використання енергії земних надр – Ісландію. Ця маленька європейська країна повністю забезпечує себе теплом, яке отримується з гарячих фонтанів гейзерів, котрі працюють з точністю хронометра.

Але вперше ідея використання гейзерів була втілена у дійсність не в Ісландії. Ще древні римляни підвели тепло від гейзерів до лазень-терм міста Каракали.

Не тільки для опотення люди черпають енергію з надр землі. Вже давно працюють електростанції, що використовують гарячі підземні джерела. Перша така станція була побудована ще у 1904 р. Зараз поблизу м. Сан-Франциско працює геотермальна електростанція потужністю 500 КВт.

Та не всюди з землі б'ють джерела гарячої води. Хоча гейзери і чудові джерела енергії, та характерна їм локальність заперечує будь які розмови щодо глобального використання останніх.

Енергія Сонця

В останній час інтерес до проблеми використання сонячної енергії різко збільшився.

Сонце – найпотужніше джерело екологічно чистої енергії, і людство має зосередити свої зусилля на розробці методів її утилізації. Давайте розглянемо можливості саме безпосереднього використання сонячної енергії; хоча більшість всієї енергії, що потрапляє на Землю є сонячною, та основна частина її зосереджується у атмосфері та гідросфері.

Основна перешкода полягає в розсіяності сонячної енергії. Утилізація сонячної енергії стримується високою вартістю установок, а отже, й порівняно високою собівартістю електроенергії.

Сонячну енергію можна застосовувати для добування електроенергії, побутового тепла, високотемпературного тепла в промисловості, на транспорті.

Для добування енергії від Сонця застосовується кілька методів, найперспективніший з яких полягає в безпосередньому перетворенні сонячного випромінювання на електрику за допомогою напівпровідникових фотоелектричних генераторів (сонячних батарей). ККД найсучасніших їх типів сьогодні становить 25-30%. Через високу вартість такі батареї поки що використовуються мало – на космічних супутниках і станціях, у ретрансляторах, навігаційних маяках, електронних іграшках тощо.

Електроенергію від Сонця добувають також за допомогою паротурбінних генераторів.

Переваги СЕС

СЕС не забруднюють довкілля. Щоправда, для майбутніх потужних СЕС на сонячних батареях знадобляться великі площі. Але на нашій планеті – близько 20млн км² пустель, де землі не придатні для с/г, потік сонячної енергії найпотужніший, а кількість хмарних днів протягом року мінімальна. Щоб задовольнити енергетичні потреби людства, треба зайняти лише 5-15 % площі пустель.

Сонячна енергія використовується також для добування побутового тепла, яке йде на палення приміщень, приготування їжі тощо.

Сонячна енергія може застосовуватися й на транспорті – для енергоживлення автомобілів, невеликих суден і навіть літаків.

Висновки

Протягом всього свого існування людина постійно змінювала основне джерело енергії: спочатку це було Сонце, потім вогонь, потім вугілля, а зараз нафта і газ.

Використання традиційних джерел енергії (викопне мінеральне паливо, ядерна енергія) спричинює додаткове нагрівання атмосфери й гідросфери. Це небезпечно, бо може привести до зміни рівня води у Світовому океані, що, своєю чергою, замінить співвідношення площі суші й водного дзеркала, вплине на клімат Землі, на тваринний і рослинний світ. Крім того вищезгадані традиційні джерела енергії є вичерпними і через якихось 130-150 років ці ресурси закінчатся.

Тому на сьогоднішній день є актуальною проблема швидкого переходу до нових джерел енергії.

На мою думку, такий перехід потрібно зробити якомога раніше. Звісно, рано чи пізно, економічні фактори змусять нас відмовитись від користування нафтою і газом, але економічна потреба виникне значно пізніше, ніж екологічна. Я маю надію, що в близькому майбутньому людство прагнучиме до “чистої” енергетики, до того ж, така енергетика може стати рентабельнішою за традиційну.

Список літератури

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екологічних знань. – К.: 2004.
2. Володин В., Хазановский П. Энергия, век двадцать первый. – К.: 2000.
3. Інформаційно-аналітичне видання «Енергетика». – Л.: 2003.

Одержано 21.05.10

УДК 369.06.

К. Ю. Полоз, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Стан та перспективи медичного страхування в Україні

У статті здійснено аналіз сучасного стану вітчизняного ринку добровільного страхування, визначено основні проблеми даної галузі в сучасних умовах та виокремлено найбільш оптимальні напрямки її подальшого розвитку та удосконалення системи добровільного страхування на найближчу перспективу.

добровільне медичне страхування, охорона здоров'я, застрахована особа, страховик, страхувальник

Одним із найважливіших компонентів ефективного функціонування економіки та системи охорони здоров'я є медичне страхування. Медичне страхування - це гарант здорової нації в майбутньому. Нажаль, зі збільшенням відсотку захворюваності населення України гостро постає питання про захист здоров'я людей. Коштів, які державний бюджет передбачає для фінансування медицини, не вистачає на ефективне медичне обслуговування. Тому зараз активно досліджується питання про введення обов'язкового медичного страхування.

За допомогою страхової медицини вирішуються питання гарантованості і доступності медичних послуг для широких верств населення, залучення додаткових ресурсів у сферу охорони здоров'я. Страхова медицина охоплює фінансування наукових досліджень, підготовку медичних кадрів, витрати на розвиток матеріально-технічної бази лікувальних закладів, надання медичної допомоги населенню.

Медичне страхування є формою захисту інтересів громадян у разі втрати ними здоров'я з будь-якої причини. Воно пов'язане з компенсацією витрат, зумовлених оплатою медичної допомоги та інших витрат, пов'язаних із підтримкою здоров'я, а саме з відвідуванням лікарів та амбулаторним лікуванням, придбанням медикаментів, лікуванням у стаціонарі, отриманням стоматологічних послуг, проведенням профілактичних та оздоровчих заходів.

Зокрема, у науковій та фаховій літературі з цього питання значну увагу приділено саме особливостям, функціям, тенденціям та закономірностям розвитку даного виду страхування. Так, цим питанням присвячували роботи такі вітчизняні науковці, як Богуславський Є.І., Рудень В.В., Кісельов Є.М., Черешнюк Г.С., Капшук О.Г., Пилипчук В.Л., Пащенко В.М. та інші. Також дана проблематика неодноразово розглядалися і у публікаціях директорів та менеджерів страхових компаній, що працюють на ринку добровільного медичного страхування України: Згоняйко В., Гузек А., Сірахова І., Дольника В., Дробязко О.

З метою сприяння розвитку відкритого та доступного ринку медичного страхування в Україні в березні 1999 р. було створено Асоціацію «Українське медичне страхове бюро». Членами цієї Асоціації є 28 страхових компаній України та інші юридичні особи, які представляють 12 областей України, АР Крим та м. Київ [1].

За даними опитувань, що проводяться в Україні, доля громадян, застрахованих в системі добровільного медичного страхування, серед дорослого населення (16 років і старше) склала 4,5% в жовтні 2008 року і 4,7% в листопаді 2009 року. Для багатьох застрахованих страхувальниками виступають працедавці. Доля індивідуальних клієнтів за власною ініціативою, по оцінках більшості страхових компаній, поки незначна. На ринку медичного страхування зростає концентрація страхових платежів в руках найбільших страхових компаній. Основними клієнтами по даному виду страхування залишаються корпорації, для них це інструмент мотивації співробітників [3].

Існує ціла низка проблем, які затримують розвиток медичного страхування в Україні. Серед них можна виділити відсутність системи підготовки спеціалістів, неотримання лікарями належних зарплат та премій, відмова страховиків під будь-яким приводом оплатити лікування страхувальника, відсутність законодавства, яке б регулювало медичне страхування, різні погляди чиновників, страховиків та медиків на моделі медичного страхування, недостатньо інформоване населення щодо переваг і недоліків медстрахування. Вирішення всіх цих проблем потребує часу, фінансових ресурсів, відповідних фахівців.

Головна роль у розв'язанні вище перелічених проблем відводиться державі. Важливим питанням залишається узгодження політики, направленої на розробку єдиної стратегії щодо впровадження медичного страхування. Держава повинна подбати про наявність відповідного законодавства, яке б захищало інтереси всіх суб'єктів ринку медстрахування. Держава має розробити систему підготовки відповідних фахівців, запланувати у бюджеті витрати на підвищення зарплати медпрацівникам. Страхові компанії в свою чергу можуть докласти зусиль у інформуванні населення про медичне страхування. Разом з усіма проблемами Україна має багато можливостей та перспектив щодо розвитку системи медичного страхування. Це територіальне розміщення, яке дозволяє обмінятися досвідом з європейськими країнами та з країнами колишнього СРСР, кількість населення, яка потребує якісного медичного обслуговування, наявність кваліфікованого медперсоналу та фахівців у галузі фармацевтики, мікробіології, та багато інших можливостей.

Сьогодні людей, які не мають медстраховки більше 95%! Тобто перспективи розвитку системи медичного страхування в Україні великі, оскільки потенційних споживачів страхових послуг багато. Але всі намагання будуть марними без належної підтримки держави. Розроблені закони в галузі медичного страхування мають бути ретельно перевірені вітчизняними та зарубіжними спеціалістами, які мають певний досвід в практичному медичному страхуванні. З усього вище сказаного бачимо, що медичне страхування повинно бути обов'язковим. При добровільному медстрахуванні споживачами послуг є лише 4,5 % населення. Медичне страхування населення призведе до зростання сильної та здорової нації, а як наслідок-сильної та ефективної економіки [4].

На даному етапі системи охорони здоров'я необхідні радикальні зміни в підготовці та забезпеченні кадрами страхових компаній. Збільшення розміру страхових платежів потребує додаткового залучення в страхову індустрію висококваліфікованих спеціалістів (менеджерів, фінансистів, юристів, програмістів, експертів, брокерів, актуаріїв), які добре знають теорію та передові технології страхування. Реформація системи медичного обслуговування в Україні з подальшим переходом до обов'язкового страхування громадян - шлях, який зможе розв'язати більшість проблем медичної галузі держави.

Список літератури

1. Богуславський Є.І. Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи / Є.І. Богуславський, Ю.С. Шибалкіна // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – №4. – С. 83-86
2. Капшук О.Г. Сучасний стан і перспективи розвитку добровільного медичного страхування в Україні / О.Г. Капшук, А.П. Ситник, В.М. Пашенко // Фінансові послуги. – 2007. – №2. – С.17-21.
3. Кісельов Є.М. Актуальні проблеми розвитку медичного страхування в Україні / Є.М. Кісельов, С.В. Бурлаєнко, І.Г. Кірпа // Фінансові послуги. – 2009. – №1. – С.24-27.
4. Рудень В.В. Першочергові завдання медицини / В.В. Рудень // Інформаційний бюлетень Львівської обласної організації професійної спілки працівників охорони здоров'я України “За медичні права”. – 2007. – №8(42). – С. 45-57.
5. Черешнюк Г.С. Проблеми впровадження добровільного медичного страхування та шляхи їх розв'язання / Г.С. Черешнюк, І.В. Сергета // Фінансові послуги. – 2006. – №2. – С.22-26.
6. <http://www.forinsurer.com>. – Електронний журнал про страхування.

УДК 575.17+61:681.3

В.М. Пестунов, проф., канд. техн. наук, К.Н. Марченко, доц., канд. техн. наук, Л.П. Свяцкая, викл., Т.К. Марченко, студ.

Кировоградский национальный технический университет

Влияние информации на состояние здоровья человека

Рассмотрены аспекты и механизмы влияния информационного потока на состояние здоровья человека, даны рекомендации по безопасному взаимодействию человека с информацией.

эндоэкология, информация, эмоции, гормоны, структура воды, ДНК

В последнее время в науке и обществе существенно возрос интерес к человеку. Стало очевидным, что знание о человеке является ключом к знанию о вселенной и всем, что в ней существует. «Познай себя – и ты познаешь мир», – гласит древняя мудрость. Появилось множество новых отраслей науки, изучающих человека и его внутреннюю среду. Эндоэкология – это внутренняя экология человека, наука, изучающая состояние среды обитания клеток внутри человеческого организма, причины и механизмы загрязнения организма и разрабатывающая методы его восстановления. Экология и эндоэкология непосредственно связаны между собой: принимая в себя только чистое, человек не может загрязнить свой внутренний мир; наполненный только чистым содержимым, он не может отдать вовне никаких нечистот.

Кроме пищи и воды человек принимает информацию. Информация является одним из факторов, оказывающих наиболее сильное влияние на психо-эмоциональное и физическое состояние человека [1]. Ее влияние трудно переоценить, ведь информация, воспринятая человеком определенным образом, может привести к его смерти.

Человек осознанно или бессознательно несет ответственность за свою жизнь и состояние, за все что принимает и отдает, в том числе за информацию. Человек, соприкоснувшись с информацией, может всегда сделать выбор: принимать эту информацию или не принимать. Принятая информация, то во что человек поверил, становится программой к действию, работающей в носителе информации. Ведь с человеком происходит то, во что он верит, то чего он ожидает. Своим ожиданием он создает события, а ожидание зависит от жизненных программ и установок.

Рассмотрим, как влияет информация на психофизическое состояние человека и его здоровье. Каждый человек имеет свою собственную информационную систему. Эта система складывается из принятых в обществе взглядов, традиций, правил и индивидуальных представлений о мире, о себе, убеждений, сформированных соответственно социальным и индивидуальным опытом. В информационную систему человека входит опыт всей его жизни со всеми прожитыми ситуациями и принятыми в них решениями, сделанными выводами, которые представляют собой своего рода живую динамическую базу данных (знаний). Этот опыт повествует о том, что было, и отображает прошлое, которое уже не существует в текущий момент. Информационная система человека определяет его реакции на информационный поток. Проблемы взаимодействия с информацией возникают, когда человек оценивает ее с позиции прошлого и пользуется иллюзиями о том, «как должно быть». Несоответствие, столкновение информации с шаблонами и стереотипами, присутствующими в подсознании человека, приводят к негативным эмоциям в диапазоне от слабых и привычных (поэтому незаметных и нерегистрируемых сознанием) до стресса.

Информационный поток, воздействующий на человека, имеет волновую природу и

обладает уникальным сочетанием вибрационных частот. Он воздействует на информационную систему человека и является ключом, который активирует записи его персональной базы данных. Аналогичные вибрационные частоты в человеческом опыте откликаются и резонируют с информационным потоком.

Как не вспомнить физику? «Резонанс (от лат. *resono* - откликаюсь) – явление резкого возрастания амплитуды вынужденных колебаний, которое наступает при приближении частоты внешнего воздействия к некоторым значениям (резонансным частотам), определяемым свойствами системы. Увеличение амплитуды - это лишь следствие резонанса, а причина – совпадение внешней (возбуждающей) частоты с внутренней (собственной) частотой колебательной системы. При помощи явления резонанса можно выделить и/или усилить даже весьма слабые периодические колебания. Резонанс – явление, заключающееся в том, что при некоторой частоте вынуждающей силы колебательная система оказывается особенно отзывчивой на действие этой силы» [2].

В моменты резонанса в человеческой психике вновь возрождаются пережитые страх, страдание, удовольствие, радость и другие эмоции.

Установлено [3], что эмоции, которые испытывает человек, изменяют саму химию его организма, в котором выделяются гормоны того или иного вида и качества. Одни из них создают в организме экстренные, стрессовые ситуации, разрушают его, другие, напротив, способствуют гармонии, сбалансированности, исцелению.

Изменение вегетативных реакций, вызванное активными отрицательными эмоциями, - это усиление функции щитовидной железы (выход тиреоидина), усиление работы сердца, увеличение кровоснабжения кожи и мышц, сокращение селезенки, торможение пищеварения в желудке, выделения адреналина из надпочечников, усиление моторной деятельности толстой кишки и мочевого пузыря.

В условиях информационного общества информационная среда все больше и больше выступает основной средой обитания человека, определяющей качество его жизни, эмоциональный фон и состояние здоровья. Если человек впадает в длительную депрессию или находится в состоянии стресса на протяжении долгого времени, кора надпочечников выбрасывает в кровь избыточное количество кортикостероидных гормонов. Под влиянием избыточного количества кортикостероидов в организме постепенно:

- происходит задержка натрия и воды с возможным развитием отеков;
- повышается уровень артериального давления вплоть до формирования стойкой гипертонии;
- повышается уровень сахара в крови, что может спровоцировать появление симптомов сахарного диабета или его развитие;
- увеличивается выделение кальция из организма, что со временем приводит к остеопорозу;
- происходит изъятие пищеварительного тракта, что может вызвать развитие эрозивного гастрита и образование язвы желудка или двенадцатиперстной кишки
- возможно развитие геморрагического панкреатита (воспаления поджелудочной железы);
- повышается свертываемость крови и увеличивается скорость образования тромбов, развивается тромбофлебит;
- растет масса тела;
- снижается иммунитет и сопротивляемость инфекциям, и как следствие, активизируется патогенная микрофлора (бактерии, вирусы, грибковые инфекции и т. д.);
- усиливается выделение калия, что может вызывать ослабление деятельности сердца и формирование хронической сердечной недостаточности;
- увеличивается количество тучных клеток, являющихся местом образования гиалуроновой кислоты. А поскольку гиалуроновая кислота является необходимой составляющей полноценной суставной жидкости, при ее нехватке суставы недополучают

"смазывающих" питательных веществ, что приводит к развитию артроза.

- возможно появление угрей, нарушение менструального цикла, нарушение сна и, в ряде случаев, эпилептиформные судороги;
- снижается проницаемость капилляров (то есть нарушается микроциркуляция крови), что может приводить к нарушению кровоснабжения конечностей [3]. Обусловленное восприятие информации является причиной более 80% заболеваний.

Вибрации информационного потока оказывают влияние на человека как на осознанном, так и на неосознаваемом уровнях.

Многочисленными исследованиями [4, 5] доказано влияние информации на структуру воды. Вода является веществом не только значительной энергоёмкости, но и высокой информационной ёмкости, обладая памятью.

Японский ученый Масару Эмото разработал эффективный метод получения кристаллов из воды, на которую предварительно в жидком виде наносилась различная информация посредством речи, надписей на сосуде, музыки или посредством мысленного обращения. Отправным моментом для исследований Масару Эмото явились работы американского биохимика Ли Лорензена, который в восьмидесятих годах прошлого века доказал, что вода воспринимает, накапливает и сохраняет сообщаемую ей информацию.

Многочисленные и разнообразные эксперименты, многие тысячи фотоснимков демонстрируют, что информация, полученная водой, воспринимается и отражается в виде геометрической структуры кристаллов, являющихся ее образами. Вода реагирует на мысли и эмоции окружающих ее людей, на события, происходящие с населением и т.д. Кристаллы, образовавшиеся из только что полученной дистиллированной воды, имеют простую форму хорошо известных шестиугольных снежинок. Накопление информации меняет их строение, усложняя, повышая их красоту, если информация добрая, и, напротив, искажая или даже разрушая первоначальные формы, если информация злая, оскорбительная. Вода кодирует получаемую информацию нетривиальным образом. Иногда получаются «курьезы»: кристаллы, образовавшиеся из воды, находившейся рядом с цветком, повторили его форму.

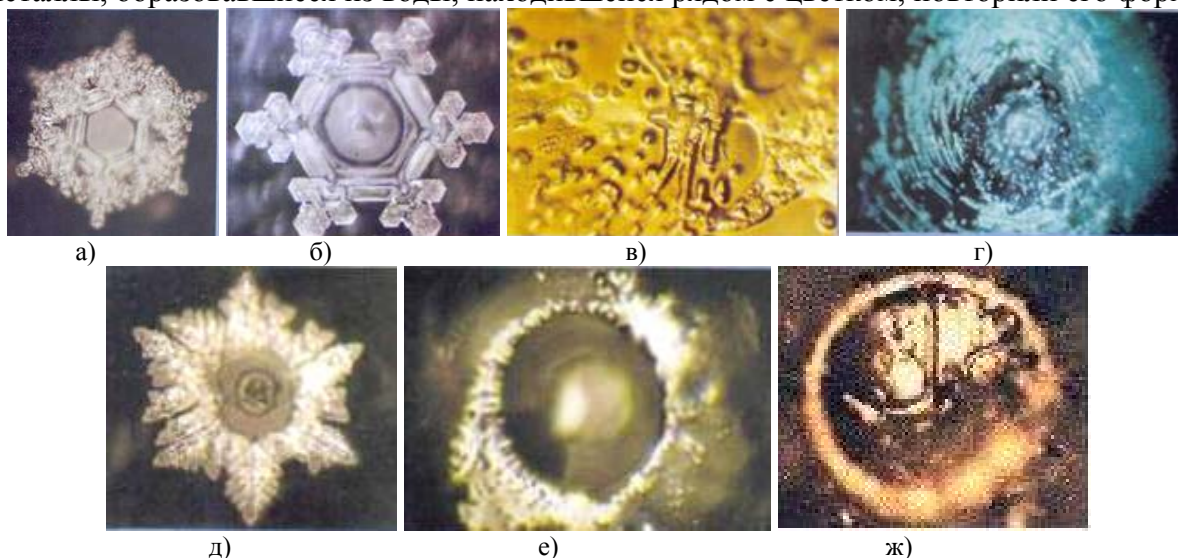

Рисунок 1 - Фотографии замороженных капель воды под микроскопом Эмото Масару, Япония, после того как воде сказали: а) "Любовь и признательность"; б) "Спасибо"; в) "Ты мне противен. Я убью тебя"; г) "Ты дурак"; д) "Давай это сделаем!"; е) "Делай это!"; ж) К ёмкости с дистиллированной водой прикрепили надпись "Адольф Гитлер"

За год человек выпивает около 750 литров воды, из которой он состоит на 70%, кора больших полушарий головного мозга содержит около 85% воды, а кровь не менее 80%. Таким образом, информация попадающая в организм с водой и действующая на воду, находящуюся в теле человека, в каждой его клетке, оказывает значительное влияние на

состояние здоровья.

Воздействие слова на физиологию человека было доказано в начале прошлого века психоневрологом В.М.Бехтеревым. А исследования К.И.Платонова подтвердили, что слово может вызвать физиологические реакции, сходные с воздействием окружающей среды [6].

Академик П.П. Гаряев и Г.Г. Тертышный [7], ученые из Института проблем управления РАН, изобрели аппарат, который преобразует человеческие слова в электромагнитные колебания. А последние, как известно, влияют на молекулы наследственности ДНК. Согласно их исследованиям, ДНК воспринимает человеческую речь, слова информационно воздействуют на нее. Как оказалось, бранные слова способны вызвать в живой клетке мутагенный эффект, подобный радиоактивному излучению.

Опыты ученые проводили на семенах арабидопсиса. Почти все растения погибли. А те, что выжили, превратились в генетических уродцев, не способных к воспроизводству здорового потомства.

П.П. Гаряев говорит: «Конечно, облучая "проклятыми" волнами семена арабидопсиса, мы прогнозировали результат. Но то, что получилось, нас просто ужаснуло. Мощь бранных слов, обрушившихся на бедное растение, была подобна... облучению в 40 тысяч рентген. От такого удара порвались цепочки ДНК, распались хромосомы, рассыпались и перепутались гены. Разумеется, большинство семян погибло, а те, что выжили... лучше бы они не выжили. Их генетический аппарат стал вырабатывать противоестественные программы, в результате которых начались чудовищные мутации, вызвавшие тяжелые болезни растений и преждевременную смерть».

Результаты исследований в области волновой генетики позволяют утверждать: организму человека далеко не безразлично, что его хозяин думает, слушает, читает или говорит. Ибо вся воспринимаемая информация отражается в волновом геноме. При этом человеческий организм не разбирает, от кого вы получаете информацию, от живого собеседника или с экрана телевизора. Любое произнесенное слово действует как волновая генетическая программа, способная оказывать существенное воздействие на поведение и жизнь людей. Даже если вы читаете молча, информация доходит до клеточных ядер по электромагнитным каналам. Один текст оздоравливает наследственность, а другой ее травмирует. Молитвенные слова пробуждают резервные возможности генетического аппарата. Проклятие разрушает волновые программы, а значит, нормальное развитие организма.

Исследователям удалось оживить семена, убитые радиоактивным излучением, читая над ними молитвы. Перепутавшиеся гены, разорванные хромосомы и спирали ДНК стали на свои места и срослись. Когда учёные произносили добрые слова в адрес здоровых семян пшеницы, те давали небывалый урожай.

Мысли человека также имеют волновую природу и, хотя они не регистрируются нашими органами чувств, оказывают значительное влияние на состояние их источника, объекта, на который они направлены, и всего, что встречается на пути мыслеволн, которые беспрепятственно распространяются на неограниченные расстояния.

Как влияют мысли человека на него самого? Каждая возникающая у человека мысль выходит во внешнюю среду, во многом напоминая радиосигнал. Этот сигнал принимается внешней оболочкой ДНК самого же человека и передается через ее магнитные нити, что изменяет саму ДНК. В ходе этого процесса каждая клетка в организме, находящаяся на стадии обновления или роста, в первую очередь сверяется с ДНК, где хранятся все образцы, и точно определяет те свойства, которыми она будет обладать. Таким образом, мысли становятся частью ДНК человека, а значит, и частью каждой клетки его тела. А это значит, что с помощью мысли и слова человек может творить себя и свое здоровье.

Мысли о других людях, искажают их истинную суть и природу, накладывают на их энергетику отпечатки, называемые «порчей», внедряются в их жизненное пространство и находятся там в виде капсул инородных энергий. Они загрязняют и отравляют тонкие поля

Земли, материализуются в виде конфликтов, невзгод, катастроф.

Исследования влияния информации на состояние здоровья человека позволяют сделать следующие рекомендации:

1. Разработать и рекомендовать для массового просвещения безопасные методы работы с информацией.

2. Изучать общественную и персональную информационные системы с целью совершенствования реакций на информационный поток. Выявлять и устранять стереотипы, делающие реакции на информацию «жесткими», обязательными.

3. Быть разборчивым по отношению к поступающей информации, принять за нее персональную ответственность.

4. Человек может осознанно определить, является ли информация вредной или полезной в каждом случае. Информация, несущая любовь, приводит человека в продолжительное состояние радости. Информация же, несущая вред и разрушение, вызывает у человека страх и подавленное состояние. Человек может взрастить в себе способность к различению и научиться быть хозяином себя и своей информационной среды.

5. Для хорошего состояния здоровья и долголетия важным условием является создание благоприятной информационной среды своей жизни.

6. Каждый может дисциплинировать свой ум, очистить его от злых и разрушительных мыслей, от критики и осуждения. В следствие этого очищается и исправляется речь, становясь исцеляющей, созидающей здоровье, радость и счастье.

Список литературы

1. Еремин А.Л. Природа и физиология информационной экологии человека // Экология человека. – 2000. - №2. - С.55-60.
2. Википедия – свободная Интернет-энциклопедия, <http://ru.wikipedia.org>.
3. Евдокименко П. В. Причина твоей болезни. О чем вам не расскажут врачи. Издательства: Оникс, Мир и Образование. - 2010. - 288 с.
4. Эмото Масару. Послания воды: Тайные коды кристаллов льда / Перев. с англ. - М.: ООО Издательский дом «София», 2005. - 96 с, ил.
5. Зенин С.В. Структурированное состояние воды как основа управления поведением и безопасностью живых систем. Диссертация. Доктор биологических наук. Государственный научный Центр «Институт медико-биологических проблем» (ГНЦ «ИМБП»). Защищена 1999. - 207 с.
6. Биркин А. А. Закономерности влияния частот кодов речи на функциональное состояние коркового анализатора// VII Международная конференция «Современные технологии восстановительной медицины». М.: 2004, с. 133-134.
7. Горяев П.П. Волновой генетический код. Москва, 1997. – 108 с.

Розглянуті аспекти й механізми впливу інформаційного потоку на стан здоров'я людини. Дані рекомендації з безпечної взаємодії людини з інформацією.

Aspects and mechanisms of influencing of informative stream are considered on the state of health of man. Recommendation on safe co-operation of man with information are given.

Одержано 25.05.10

УДК 336

К. Ю. Полоз, студ. гр. ФК-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Розвиток грошово-кредитної політики в період кризи

У статті висвітлено основні проблеми розвитку грошово-кредитної політики в Україні. Частково висвітлено теорію грошово-кредитної політики. Надані пропозиції, щодо поліпшення стану фінансового ринку за рахунок грошово-кредитної політики.

грошово-кредитне регулювання, грошово-кредитна система, економічний розвиток, інструмент грошово-кредитної політики, фондовий ринок, фінансова криза

Політика у сфері грошового обігу та кредиту має велике значення для кожної країни, оскільки шляхом регулювання пропозиції грошей вона спрямована на забезпечення ефективного функціонування економіки і її ключовими цілями є цінова стабільність, стабільність обмінного курсу, зростання економіки, забезпечення зайнятості, збалансування платіжного балансу, зростання добробуту населення тощо.

В Україні сьогодні залишається багато проблем, які стосуються проведення грошово-кредитної політики та її впливу на економічні процеси, а саме: дослідження теоретичних аспектів та загальних характеристик грошово-кредитної (монетарної) політики в період кризи, визначення та систематизування можливих заходів монетарної політики, виявити основні внутрішні та зовнішні причини фінансової кризи в Україні.

Окремі аспекти грошово-кредитного регулювання вивчалися в працях відомих сучасних економістів, зокрема А. Гальчинського, А. Даниленка, В. Литвицького, А. Мороза, М. Пуховкіної, О. Шарова та ін. [3]. Зарубіжні науковці Е. Долан, К. Кемпбелл, Р. Кемпбелл [2].

Фінансова криза, що відбувається у світі, зумовила погіршення стану економік майже всіх країн. Відбувалося зупинення підприємств, падіння обсягів виробництва, зменшення реальних доходів населення, погіршується стан банківської системи. За даними Євростату, на 1 вересня 2009 року рівень безробіття в країнах Єврозони вже сягнув 9,1% [2].

Незважаючи на доволі невеликий ступінь інтегрованості України в світовий економічний простір, вона перебуває серед тих країн, що зазнають найбільшого впливу фінансової кризи. В теперішніх умовах відбувається знецінення національної валюти, збільшується частка неповернених кредитів, погіршується ліквідність банківської системи, підприємства майже не мають можливості брати кредити в комерційних банків, металургійні компанії (а вони забезпечують 40% усіх валютних надходжень у країну) працюють на половину своїх виробничих потужностей, попит на їхню продукцію знизився [4].

Задля вирішення даних проблем використовуються різні методи фінансової політики держави, серед яких є грошово-кредитна політика.

Основною метою грошово-кредитної політики є допомога економіці в досягненні загального рівня виробництва, що характеризується повною зайнятістю й стабільністю цін.

В умовах сильного економічного спаду в Україні і зупинки ряду виробництв збереження політики високих ставок може привести до втрати економічних перспектив для України на довгі роки. Для бізнесу і промисловості платежі по кредитах для реалізації інвестиційних проектів є непосильним тягарем. Це заморожує ділову ініціативу і веде до згортання навіть тих виробництв, що діють зараз. [1]

Головною метою грошово-кредитної політики у 2010 році та надалі відповідно до Конституції України лишатиметься забезпечення стабільності грошової одиниці, що є

основою для забезпечення збалансованого економічного розвитку, підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення.

У прийнятті монетарних рішень на 2010р. Національний банк насамперед спиратиметься на прогноз розвитку реального сектору економіки, платіжного балансу та фінансового ринку, який робитиметься на підставі ретельного аналізу широкого спектра макроекономічних, бюджетних та монетарних показників, їх взаємозв'язку і впливу на стабільність гривні з урахуванням можливих змін у тенденціях в майбутньому. На підставі розгляду прогнозних оцінок розвитку визначатиметься потреба у прийнятті відповідних регулятивних заходів.

Потрібно визначити, щодо зазначених вище проблем важливу роль відіграють внутрішні і зовнішні чинники фінансової кризи в Україні, адже вони мають значний вплив на нинішню економічну ситуацію: це постійне збільшення соціальних виплат, незалежно від показників зростання виробництва праці й товарного забезпечення, як для внутрішнього споживання, так і для експорту. У підсумку це призвело до того, що експортерів «викинуло» зі світового ринку, щойно кон'юнктура на них знизилась, а зростання споживчого попиту дедалі більше покривалось за рахунок імпорту; негативне сальдо торгового балансу; сума іноземних кредитів за перше півріччя 2008 р. досягла 85 млрд дол., що в 2,2 рази перевищує державні резерви. А у зв'язку зі світовою фінансовою кризою комерційні банки та підприємства втратили можливість постійно брати зовнішню позику задля погашення старих кредитів. Існує думка, що цей фактор став вирішальним у готовності МВФ надати кредит Україні; виникнення дисбалансу між попитом і пропозицією іноземної валюти, що зумовило зниження курсу національної валюти.

Що стосується зовнішніх чинників, слід зазначити, що вони лише збільшили дію внутрішніх. Можна відокремити такі з них: фондовий ринок, банківська система, зовнішньоторговельна та боргова сфери. Так падіння індексів фондових бірж в усьому світі не обминуло і нашу країну. Але фондовий ринок України не є розвиненим, тому він не став найбільш вагомим чинником. Вплив банківської системи полягає в тому, що частка присутності іноземного капіталу у фінансових установах є доволі високою. Що стосується зовнішньоторговельної сфери, то наслідком фінансової кризи є зменшення світового попиту, що супроводжується зменшенням інвестиційного попиту, динаміки обсягів будівництва. Це призводить до зниження цін на продукцію металургії та машинобудування. Важливу роль відіграє борговий чинник. Погіршення ліквідності світових фінансових ринків може істотно уповільнити кредитування української економіки [4].

Отже, враховуючи ці проблеми, для поліпшення стану фінансового ринку України релевантною є зміна грошово-кредитної політики на більш жорстку й послідовну, а саме:

- зниження ставки рефінансування комерційних банків на 5-6% (становить 10,25%), що зробить кредити більш доступними. Разом із цим, необхідно запровадити контроль за виданими кредитами банкам, щоб запобігти ситуації, коли вони будуть отримувати кредити під 6-7%, а надавати підприємствам під 20-30%.
- запровадження адміністративного регулювання процентних ставок задля запобігання корупції й зловживань, встановлення банківської маржі по операціях за кредитом, який виділяє держава, на рівні 2-3%;
- виконання Національним банком функції «кредитора останньої інстанції» та забезпечення рефінансування вибірково, залежно від вкладу банку в розвиток економіки країни;
- здійснення націоналізації активів проблемних банків. Для цього можна створити державну компанію з повернення активів (на зразок американського трастового фонду RTC);
- використання керованого плаваючого курсу з поступовим переходом до режиму вільного обмінного плаваючого курсу. Це сприятиме посиленню гнучкості обмінного курсу гривні через розширення діапазону його можливих коливань [1].

Таким чином, світова фінансова криза продемонструвала, наскільки ще вразлива економіка України до екзогенних (зовнішніх) шоків. Держава та Національний банк повинні

використовувати весь спектр можливостей регулювання, а грошово-кредитна політика, у свою чергу, – використовувати системно-структурний підхід для того, щоб не допустити поглиблення фінансової кризи, запобігти подальшій девальвації національної валюти, стримати зростання безробіття та підвищити довіру до банківської системи.

Також варто визначити, що ні зовнішні ринки, ні приплив іноземного капіталу вже не можуть бути одним із головних джерел фінансування економіки України. У сучасних умовах особливе значення мають внутрішні джерела, довгострокові депозити фізичних та юридичних осіб, вільні кошти Пенсійного фонду тощо. Необхідно також зробити так, щоб антикризові заходи не здійснювалися всупереч економічному розвитку України та підвищенню добробуту населення

Список літератури

1. Коновалова С.О. Специфіка кредитно-грошової політики в умовах світової фінансової кризи //Інвестиції:практика та досвід 2009 №8.
2. Осипчук Д.Г. Проблеми грошово-кредитної політики в Україні та шляхи їх вирішення //Наукові праці НДФІ.- 2008.- №3(44).
3. Осипчук Д.Г. Зарубіжний досвід реалізації грошово-кредитної політики та напрями її вдосконалення в Україні//Фінанси України, 2008.- № 9.
4. Череп А.,Носенко Д. Грошово-кредитна політика України в умовах фінансової кризи//Журнал європейської економіки, 2008.- Т.7. №4.
5. Рішення Ради Національного банку України від 10.09.2009 № 10 «Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік ».

Одержано 27.05.10

О.М.Нежиборець, студ. гр. СІ-09-2, Л.В.Рибакова, ст. викл.

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Комп'ютерна експрес-діагностика функціонального стану спортсменів

У сучасному спорті основним із завдань є підвищення функціональних можливостей спортсменів за допомогою узгодження роботи всіх систем організму і досягнення максимальної ефективності у момент змагання при збереженні оптимального рівня здоров'я. Важливим елементом в рішенні цієї задачі є діагностика психофункціонального стану і управління прихованими психофізіологічними ресурсами. Дуже непросто визначити причини і характер недуги людини. Учені багато століть шукають взаємозв'язок між тими або іншими показниками, вимірюваними у людини, і станом його здоров'я. В результаті цих досліджень або з'являється все більш громіздке і дороге устаткування, або експрес-методи. Ілюстрацією першого є комп'ютерна томографія, другого - тестові смужки для визначення вагітності, цукру в крові і т.д. У основі багатьох експрес-методів, зовні таких простих, лежать фундаментальні дослідження.

Експрес-діагностика, така ж об'єктивна, як і ЕКГ або УЗІ дозволяє за 2-3 хвилини з достовірністю понад 75%:

– виявити практично всі порушення у функціональних системах людини і можливі їх причини;

– рекомендувати, до яких фахівців необхідно звернутися для уточнення діагнозів і які додаткові клінічні обстеження треба пройти.

– визначити захворювання, що знаходяться в латентній (прихованій) формі, на первинній стадії, коли класичні клінічні дослідження ще не дають результатів.

З погляду спортивної практики визначення поточного функціонального стану організму спортсмена в процесі щоденних тренувань - це найбільш продуктивна ланка лікарського контролю. Без контролю рівня "завантаженості" організму неможливе і саме управління процесом тренування. Проте, подібний контроль в "польових" умовах учбово-тренувальних зборів – достатньо складне завдання. Загальноприйняті лабораторні апаратно місткі і трудомісткі методи тестування з цілого ряду причин тут неприйнятні. Спортивним лікарям, тренерам і самим спортсменам-професіоналам, що часто тренуються індивідуально, необхідні доступні, достатньо інформативні, необтяжливі експрес-методи діагностики функціонального стану.

В цій роботі представлені найбільш розвинені на даний момент методи: діагностика на основі серцевого ритму, метод ГРВ (газо-розрядної візуалізації), методу Накатані.

Якщо говорити про метод Накатані [2], то зараз важко абсолютно точно сказати, кому вперше прийшла думка шукати взаємозв'язок між електричними параметрами шкіри людини і станом його здоров'я. У ряді цих першопроходців і японець Накатані, і француз Ножье, і німець Фолль, і російські вчені Нечушкин, Подшибякін та інші. Подібно до того, як по електрокардіограмі та по її формі можна багато сказати про роботу серця людини, або по електроенцефалограмі можна судити про діяльність головного мозку, так і по зміні потенціалу біологічно-активних точок (БАТ) [1,2] можна, в залежності від схеми їх розташування, судити про стан того чи іншого органу людини.

Багаторічні дослідження радянських, потім російських і зарубіжних учених дозволяють абсолютно упевнено говорити про те, що є однозначна залежність між провідністю шкіри в БАТ і станом функціональних систем людини. Зміна електропровідності в БАТ за наявності патологічного процесу, послужила підставою для створення так званих методів електропунктурної діагностики (ЕПД). В даний час з методів ЕПД найбільш відомі метод Фолля (1960)[1], аурикулодіагностика (Nogier, 1968), стандартний вегетативний тест ЦИТО (Нечушкин А.І. та ін., 1984). Особливе місце серед методів ЕПД займає метод, запропонований на початку 50-х років японським ученим Накатані, в основі якого лежить розроблена автором теорія Ріодараку. Згідно цієї теорії існує тісний взаємозв'язок між функціональним станом внутрішніх органів і електричним опором в шкірних точках, розташованих по лініях відповідних меридіанів. Ці лінії, що змінюють свою електропровідність при зміні функцій взаємозв'язаних органів, Накатані назвав Ріодараку (шлях хорошої провідності). Вимірювальні прилади, використовувані в методиці Накатані, мають достатньо просту схему. Виносна їх частина складається з двох електродів: робочого і індіферентного. До робочого підводиться негативний полюс вимірювальної напруги, до індіферентного – позитивний (пластина). Прилад вимірює силу струму в ланцюзі електродів, коли вони певним чином розміщені на тілі пацієнта.

Спосіб оцінки стану організму по методу Накатані [2] виглядає таким чином. Результати вимірювання електропровідності в кожній вимірюваній точці з правої і з лівої половини тіла заносять у відповідні графі R-таблиці карти Ріодараку, складені з урахуванням середніх значень електропровідності Ріодараку у здорових людей. Далі проводять аналіз отриманих результатів обстеження. Якщо значення Ріодараку розташовується вище за межу допустимих значень, то він знаходиться в стані надмірності, якщо ж нижче – те в стані недостатності, що відображає наявність патологічного процесу у відповідному органі або системі. Якщо ж всі значення електропровідності 24 зміряних крапок знаходяться в межах фізіологічно допустимих значень, то функціонування організму

збалансоване, і такі результати характеризують стан практично здорової людини. У хворих з різною патологією спостерігаються значні відхилення показників від допустимих меж, що, як правило, відповідає тяжкості стану і проявляє тенденцію до нормалізації при лікуванні, що правильно проводиться.

Метод ГРВ [4] (газорозрядній візуалізації) заснований на ефекті Кірліан (високочастотне фотографування). Газорозрядна Візуалізація (ГРВ) - це комп'ютерна реєстрація і аналіз свічень, що створюються об'єктами, у тому числі і біологічними, при стимуляції їх електромагнітним полем з посиленням в газовому розряді.

Переваги методу ГРВ:

- простота і зручність в освоєнні і експлуатації
- інформативність, наочність отримуваних результатів
- неінвазивність і безпека для оператора і пацієнта
- наявність програмного комплексу, що забезпечує зручність обробки і зберігання

отримуваних даних.

У 60-і роки у вітчизняній космонавтиці було вперше поставлено завдання експрес-діагностики: отримання максимуму інформації по мінімуму даних. Таким інформаційним "мінімумом" виявився серцевий ритм [3]. Точніше, варіабельність серцевого ритму (ВСР) - коливання інтервалів (у мілісекундах) між послідовними серцевими скороченнями (кардіоінтервалами або RR-інтервалами по ЕКГ). Згідно сформульованої тоді концепції в структурі серцевого ритму (його варіабельності) закодована інформація про ступінь напруженості функціонування регуляторних систем організму - "ціна" його адаптації до даних умов життєдіяльності. По цій концепції система кровообігу приймається як універсальний індикатор адаптаційно-приспосовної діяльності цілісного організму. Серцевий ритм розглядається не як показник діяльності серця (як окремого органу), а як найбільш доступний для вимірювання інтегральний показник ступеня напруженості функціонування організму. Подібний методичний підхід дозволяє підсумовувати фізичні, психо-емоційні і інші стресори і визначити інтегральну "вартість" життєдіяльності організму в конкретних умовах.

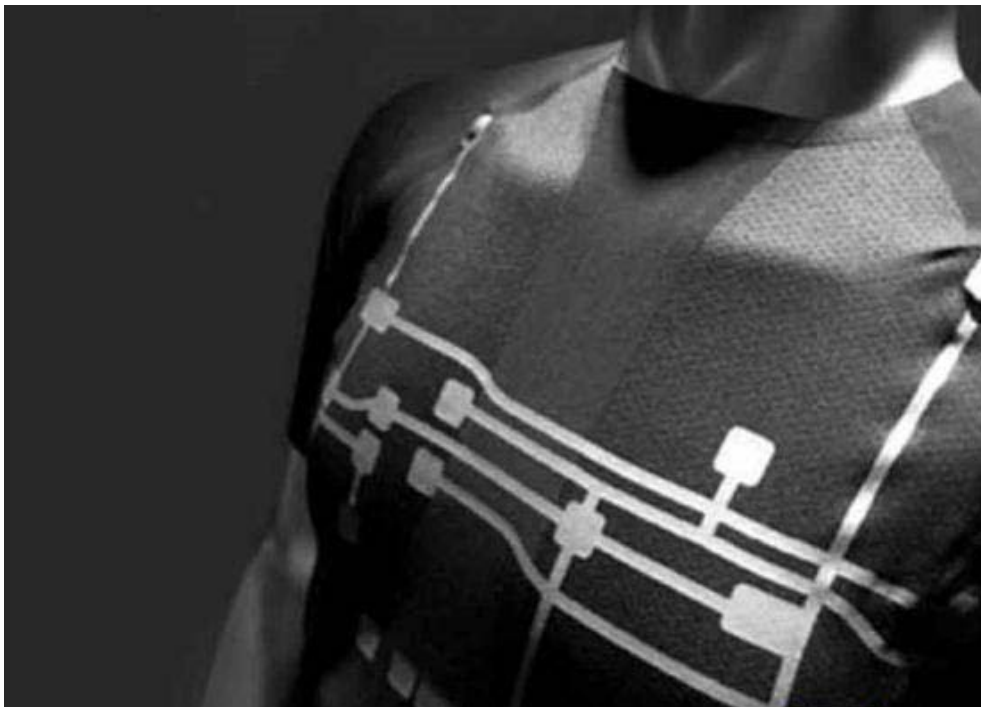

Рисунок 1 – Vital Jacket

Яскравим прикладом, який відповідає нашим вимогам, є винахід чилійської компанії BioDevices – майки Vital Jacket [3] (Рис.1). Продукт існує в двох іпостасях: модель HWM100 постійно проводить ЕКГ і зберігає дані безпосередньо на карту формату SD, тоді як HWM200 транслює дані безпосередньо на КПК, комунікатор або смартфон. Успішно протестований на трьох сотнях добровольців, монітор Vital Jacket стане прекрасним інструментом самоконтролю для спортсменів або для тих, хто потребує такого пристрою за станом здоров'я.

Очевидно, що в процесі підготовки спортсменів слід враховувати всі рівні організації організму: фізичного, психічного стану і біоенергетичного забезпечення роботи організму. Комплексний підхід на основі сучасних комп'ютерних технологій займає все більш важливе місце серед методів функціональної діагностики психофізичної готовності і прогнозу діяльності спортсменів. Використання вищезазначених методів у сполученні з відповідними технічними засобами автоматизованого дистанційного контролю дозволить успішно вирішити цю задачу.

Список літератури

1. Вернер Ф. «Основи електроакупунктури. Бібліотека фоліста» - Х.: Імедіс - 1993. 379 с.
2. Іванов В.Г., Панков Є.Я., Вязовський В.А., Іванов С.В. «Приладна реалізація методів рефлексодіагностики и терапії (Накатані и Фоль)» - Харків - 1994. – 541 с.
3. Кардіологія в таблицях і схемах / Під ред. М. Фріда і С. Грайнс. - М.: Практика, 1996. - 736 с.
4. Васюра А.С. – “Елементи та пристрої систем управління автоматики” 1998. – 420 с.

Одержано 27.05.10

В.О.Оришака, доц., канд. техн. наук, О.О.Вода, студ. гр. ОМ-05

Кіровоградський національний технічний університет

Обґрунтування установки для мокрого осадження пилу

Роботи по добуванню корисних копалин відкритим способом (кар'єрним) пов'язані зі значним впливом на навколишнє природне середовище. Всі ці роботи є джерелами надходження в атмосферу викидів таких небезпечних речовин як оксиди вуглецю і азоту, вуглеводнів граничних, пилу, який містить у вільному стані SiO_2 70...20 % тощо.

Об'єктами дії джерел надходження в атмосферу небезпечних речовин є:

- повітря;
- ґрунти;
- поверхневі і ґрунтові води;
- фауна і флора;
- людина.

Вони можуть впливати на міграцію птахів, тварин, на клімат. Особливу небезпеку кар'єри несуть життю і здоров'ю мешканців навколишніх населених пунктів.

Оцінка існуючого екологічного стану на гранітних кар'єрах показує:

– виробничу діяльність кар'єрів по видобутку гірничої маси впливає на стан довкілля за рахунок виділення в атмосферу значної кількості пилу, який розноситься повітряними потоками на значні відстані.;

- екологічна характеристика пилу вказує на те, що він чинить значний негативний вплив на здоров'я людей, тварин і рослин, поверхневі та ґрунтові води, руйнує споруди;
- у виникненні таких ситуацій забруднення вимагає розробки технічних засобів зменшення впливу гранітного кар'єру на навколишнє природне середовище. Існуючі технічні заходи по забезпеченню екологічного стану відповідно до сучасних вимог.

Таблиця 1 – Джерела надходження шкідливих речовин в атмосферу і їх характеристика

Найменування робіт, операцій		Найменування речовин, що надходять в атмосферу	Характеристика
1	2	3	4
1	Бурильно – вибухові роботи, роботи по добуванню корисних копалин	Викиди оксидів вуглецю, оксидів азоту, вуглеводню граничного, пилу неорганічного з вмістом SiO_2 70..20%	Отруєння Отруєння Приводить до захворювання органів дихання, шкіри
2	Транспортування добутої продукції до дробильного-сортувального комплексу	Надходження оксидів вуглецю, оксиду азоту, вуглеводнів граничних, пилу неорганічний вільному стані з вмістом SiO_2 70..20%	Отруєння Отруєння Приводить до захворювання органів дихання, шкіри
3	Робота дробильного-сортувального комплексу	Надходження пилу неорганічного з вмістом SiO_2 70..20%	Приводить до захворювання органів дихання, шкіри
4	Вантажно-розвантажувальні роботи (для транспортування щебеню на склад, вивантаження щебеню на складі, завантаження щебеню на складі)	Надходження пилу неорганічного з вмістом SiO_2 70..20%, оксид вуглецю, двооксид азоту	Приводить до захворювання органів дихання, шкіри Отруєння Отруєння
5	Подрібнення негабариту Бутобоек	Надходження пилу неорганічного з вмістом SiO_2 70..20%, оксид вуглецю, двооксид азоту	Приводить до захворювання органів дихання, шкіри Отруєння Отруєння
6	Відвал вскришних порід	Пил неорганічний з вмістом SiO_2 70..20%	Приводить до захворювання органів дихання, шкіри
7	Завантаження вскришних порід	Пил неорганічний з вмістом SiO_2 70..20%	Приводить до захворювання органів дихання, шкіри
8	Завантаження гірської маси	Надходження пилу неорганічного з вмістом SiO_2 70..20%, оксид вуглецю, двооксид азоту	Приводить до захворювання органів дихання, шкіри Отруєння Отруєння

У відповідності з необхідними заходами по зменшенню впливу пилу гранітних кар'єрів на довкілля:

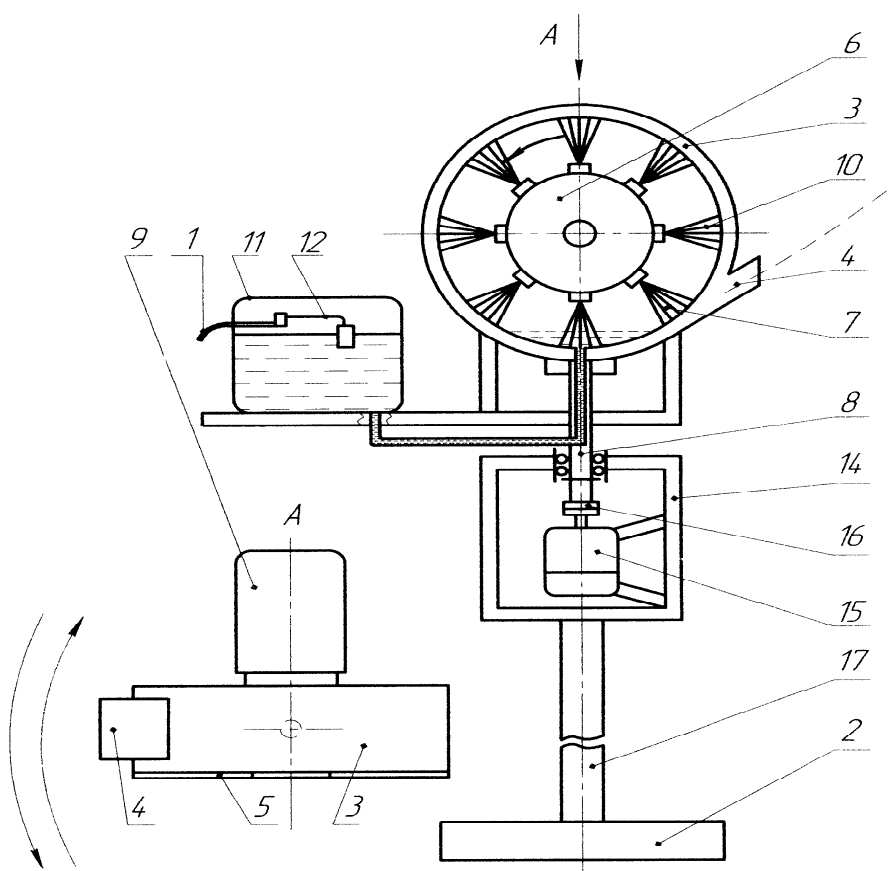
Визначено, що найбільш доцільними напрямками захисту навколишнього природного середовища від пилу є створення по периметру кар'єру або його частин, по майданчику для переробки гірської маси водяного екрану, а також насадження в межах санітарно-захисної зони дерев різного виду таких як: акація, тополя, іва, гладіш, клени та інші.

Для створення водяного екрану нами запропонована установка мокрого осадження пилу для зменшення впливу дрібнодисперсного пилу, який виділяється при виконанні бурильно-вибухових, вантажно – розвантажувальних, транспортних і переробних операцій шляхом його осадження за допомогою водяного екрану, створеного дрібно подрібненими краплинами води. Це дає можливість створити велику зону захисту при малих витратах води. Установку рекомендується використовувати у місцях найбільшого пилоутворення дробильно – сортувальний пункт, при проведенні вибухових робіт, вантажно – розвантажувальних робіт.

Застосування установки разом з іншими заходами (поливання доріг спеціальними розчинами, своєчасне прибирання осадженого пилу тощо) дасть можливість захистити населені пункти, сільськогосподарські угіддя від впливу дрібно – дисперсного кремнієвого пилу.

Результатом застосування є розробка установки для створення водяного екрану - завіси зрошення для осадження дрібнодисперсного пилу при незначних витратах води і обґрунтування зони захисту.

По заявці на пристрій «Установка для мокрого осадження пилу» Департаментом інтелектуальної власності прийнято рішення на видачу Патенту на корисну модель.

1- трубопровід; 2 - опорна плита; 3- корпус; 4- вихідний патрубок; 5- кришка;
6 - ротор; 7- лопать; 8 - опорна стійка; 9 - електродвигун; 10 - стержні з насічками;
11- регулюючий бачок; 12- клапан поплавкового виду; 13- з'єднувальний трубопровід; 14- опорний вузол; 15- мотор - редуктор; 16- муфта; 17- опора
Рисунок 1 – Установка для мокрого осадження пилу

Зона захисту (рисунок 2) визначається залежностями:

а) зона захисту по висоті (h)

$$H = h + D \sin \alpha + z \sin \alpha,$$

де h – висота опорної стойки, м;

D – діаметр ротора, м;

α – кут викидання краплинок води, град.;

Z – шлях польоту краплинок води, м

$$Z = m \cdot \frac{\xi \cdot V_2 + \Re \cdot \ln \frac{(\Re)}{(\Re + \xi \cdot V_2)}}{\xi^2},$$

де ξ - коефіцієнт опору повітря, кг/с.;

$$\Re = m \cdot g \cdot \sin \alpha ;$$

m- маса краплинки, кг;

V_2 - початкова швидкість викидання краплинок, м/с;

g – прискорення вільного падіння, м/с²;

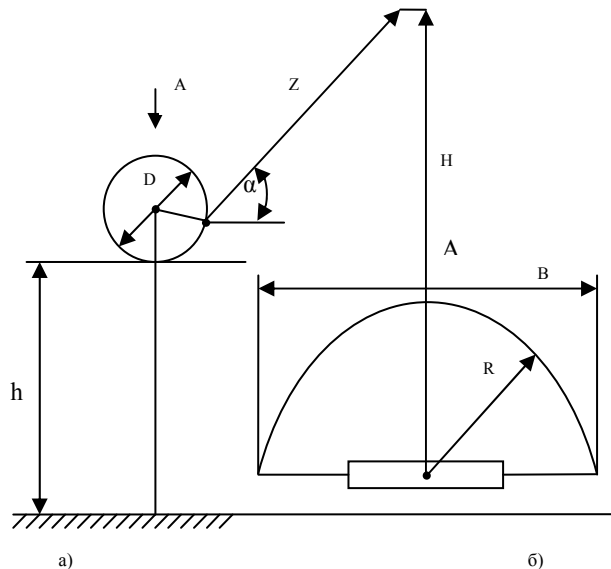
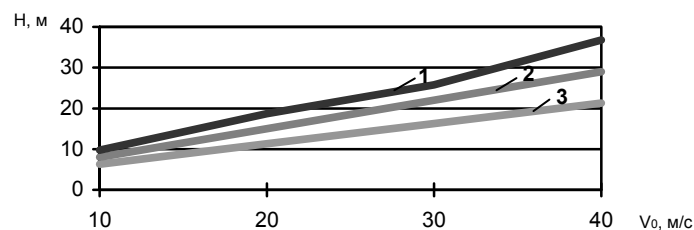

Рисунок 2 – Схема для визначення зони захисту від одної установок для мокрого осадження пилу

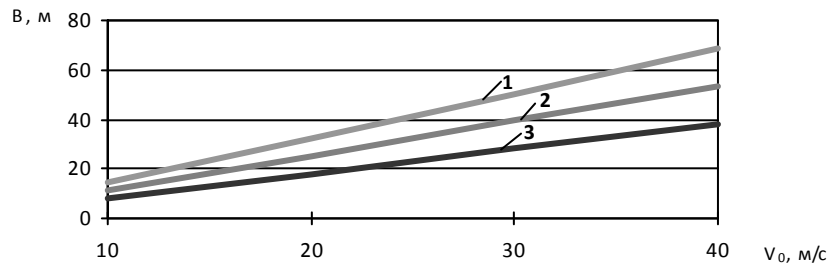
б) зона захисту по ширині (B)

$$B = 2 Z \cos \alpha + D (1 - \cos \alpha).$$

Висота і ширина водяного екрану, створеного установкою, залежить від початкової швидкості викиду краплин, кута викиду, дальності польоту краплин (Рисунок 3).

а)

б)

Рисунок 3— Залежність зони захисту по висоті і ширині від одної установки для мокрого осадження пилу початкової швидкості викидання краплинок води при 1- $\alpha = 60^\circ$ 2- $\alpha = 45^\circ$ 3- $\alpha = 30^\circ$ $D = 0,5\text{м}$ $h = 2\text{м}$

Економічний ефект від впровадження запропонованих заходів по захисту навколишнього природного середовища з використанням запропонованої установки для мокрого осадження пилу становить 709,27 тис. грн. на рік, що робить доцільним їх застосування на кар'єрах рудних і не рудних галузей економіки.

Список літератури

1. Методика по определению выбросов загрязняющих веществ в атмосферу на предприятиях Госкомнефтепродукта, согласованная Госкомприродой СССР 27.12.88г РСФСР. Астрахань, 1988.
2. Величковский Б.Т., Воронцова Е.И., Латушкина В.Б. Производственная пыль./ Руководство по гигиене труда. Под ред. Н.Ф.Измерова. Т.1- М.: Медицина, 1987.- С.133-137.

Одержано 27.05.10

О.П. Довченко, студ. гр. БП 09-1, Т.В Тимошенко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Особливості американського способу життя. Відмінності у звичаях та традиціях

The society or culture of the United States is a Western culture, and has been developing since long before the United States became a country with its own unique characteristics and developments such as dialect, music, arts, cuisine, etc. Today the United States of America is a diverse and multi-cultural country as result of mass scale immigration from very many countries throughout its history.

I want to talk about the main parts of American culture. There are religion, national holidays, food, sports and community.

Among developed countries, the US is one of the most religious in terms of its demographics. There are a lot of churches everywhere in USA of every religion. Most of American families go to their church every Sunday morning. 75% of Americans follow Christian religions; among them 51% are Protestants.

The United States observes holidays derived from events in US history, religious traditions. Thanksgiving has become a traditional American holiday which evolved from the will of English

pilgrims to “give thanks” for their welfare. Today, Thanksgiving is generally celebrated as a family reunion with a large afternoon feast. European colonization has led to many traditional Christian holidays such as [Easter](#) , [Lent](#) , [St. Patrick's Day](#) , and Christmas to be widely observed albeit they are celebrated in a secular manner by many people today. Independence Day (colloquially known as the [Fourth of July](#)) celebrates the anniversary of the country's Declaration of Independence from the [Kingdom of Great Britain](#). Mardi Gras, which evolved from the Catholic tradition of [Carnival](#) , is observed notably in [New Orleans](#) , St. Louis, and [Mobile, AL](#) as well as numerous other towns. Texas still observes the anniversary of its [Independence Day](#) from Mexico.

Traditional American cuisine uses ingredients such as turkey , white-tailed deer venison , potatoes , sweet potatoes , corn , squash, and maple syrup , indigenous foods employed by American Indians and early European settlers. Slow-cooked pork and beef barbecue, crab cakes, potato chips, and chocolate chip cookies are distinctively American styles. Iconic American dishes such as apple pie , fried chicken , pizza , hamburgers , and hot dogs. Traditional Thanksgiving dinner with Turkey, dressing, sweet potatoes, and cranberry sauce. Typical seafood is fried fish, shrimp and fries.

The opening of [College football](#) season is a major part of American culture and tradition. Massive [marching bands](#) accompanied by [cheerleaders](#) and colorguard are almost universal at [American Football](#) games, especially during [halftime](#).

[Baseball](#) is the oldest of the major American team sports. Bowling is a popular pastime for Americans of all ages.

Homecoming is an annual tradition of the [United States](#) . People, towns, high schools and colleges come together, usually in late September or early October, to welcome back former residents and [alumni](#). When celebrated by schools, the activities vary widely. However, they usually consist of a football game played on the school's home football field, activities for students and alumni, a parade featuring the school's marching band and sports teams, and the coronation of a Homecoming Queen (and at many schools, a Homecoming King).

Одержано 27.05.10

А.А. Булахова, студ. гр. СІ 08-3, М.О. Симчина, студ. гр. СІ 07-2, Л.В. Рыбакова, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Автоматизированная информационная система управления университетом

Модернизация современной украинской системы образования обусловлена, с одной стороны, присоединением Украины к Болонскому процессу, где преобладают европейские стандарты. С другой стороны, необходимостью повышения качества естественно - научного и инженерного образования в Украине для обеспечения его соответствия современным запросам рынка труда и технологий.

Современный подход к системе образования предполагает развитие личностных и квалификационных характеристик, обеспечивающих в будущем конкурентоспособность выпускника.

Проектирование любой корпоративной информационной системы (КИС) всегда начинается с определения цели проекта. Основная задача успешного проекта заключается в том, чтобы на момент запуска системы и в течение всего времени ее эксплуатации можно было обеспечить:

- ✓ требуемую функциональность системы и степень адаптации к изменяющимся условиям ее функционирования;
- ✓ необходимую пропускную способность системы;
- ✓ требуемое время реакции системы на запрос;
- ✓ безотказную работу в требуемом режиме, иными словами, готовность и доступность системы для обработки запросов пользователей;
- ✓ простоту эксплуатации и поддержки системы; необходимую безопасность.

Проектирование КИС управления образованием должно содержать три основные области:

- а) проектирование объектов данных, которые будут реализованы в БД;
- б) проектирование программ, экранных форм, отчетов, которые будут обеспечивать выполнение запросов к данным;
- в) учет конкретной среды или технологии, а именно, топологии сети, конфигурации аппаратных средств, используемой архитектуры, параллельной обработки, распределенной обработки данных и т.п.

КИС управления образовательным процессом (УОП), являясь системой поддержки управления процессом обучения и принятия решения относительно повышения уровня среднего звена управленческого состава вуза и профессионального обучения студента. А также должна выполнять в образовательном процессе функции информационно-поисковой системы, в задачи которой входят сбор, хранение и наглядное представление достигнутых результатов обучения в отношении к нормативным и индивидуальным целям обучения.

Для автоматизированной информационной системы управления (АИСУ) Кировоградского национального технического университета (КНТУ), было решено создать информационную систему, которая представляет собой базу данных студентов.

Эффективное управление базой данных студентов невозможно без системы автоматизации.

До реализации проекта АИСУ КНТУ в университете в большом количестве предполагается распространение локальных решений на базе офисных продуктов Microsoft. Для создания базы данных студентов будет использован офисный продукт компании Microsoft MS Access, с помощью которого будет просто создавать, редактировать,

просматривать информацию, делать запросы по интересующей информации, а также выводить отчеты на печать для распространения между факультетами, деканатами, кафедрами, а также учебной частью, при необходимости. Причем каждое подразделение будет самостоятельно собирать, актуализировать и обрабатывать необходимые ему данные. АИСУ позволит создать единое информационное пространство университета, доступное как сотрудникам, так и студентам для совместного решения широкого круга задач.

АИСУ КНТУ таким образом позволит решить задачи:

- ✓ автоматизации сбора и передачи информации об успеваемости студентов;
- ✓ автоматизации процессов контроля успеваемости;
- ✓ оперативного оповещения руководства всех уровней об успеваемости студентов и о других показателях работы университета;
- ✓ создания единой защищенной централизованной корпоративной базы данных КНТУ;
- ✓ улучшения качества информационного обслуживания студентов и преподавателей КНТУ;
- ✓ накопления данных по информационным картам студентов и преподавателей;
- ✓ уменьшения доли ручного труда;
- ✓ устранения повторного ввода одних и тех же данных об абитуриентах, студентах, аспирантах, докторантах и преподавателях университета;
- ✓ автоматизации формирования отчетности;
- ✓ автоматизации информационного сопровождения студента от момента поступления до выпуска из вуза.

В системе пока что не предусмотрены процессы автоматизации управления финансово-хозяйственной деятельностью, работа АИСУ с кадровой системой сотрудников университета (автоматизирован только обмен данными в ограниченном объеме).

Основными пользователями АИСУ являются (рис. 1):

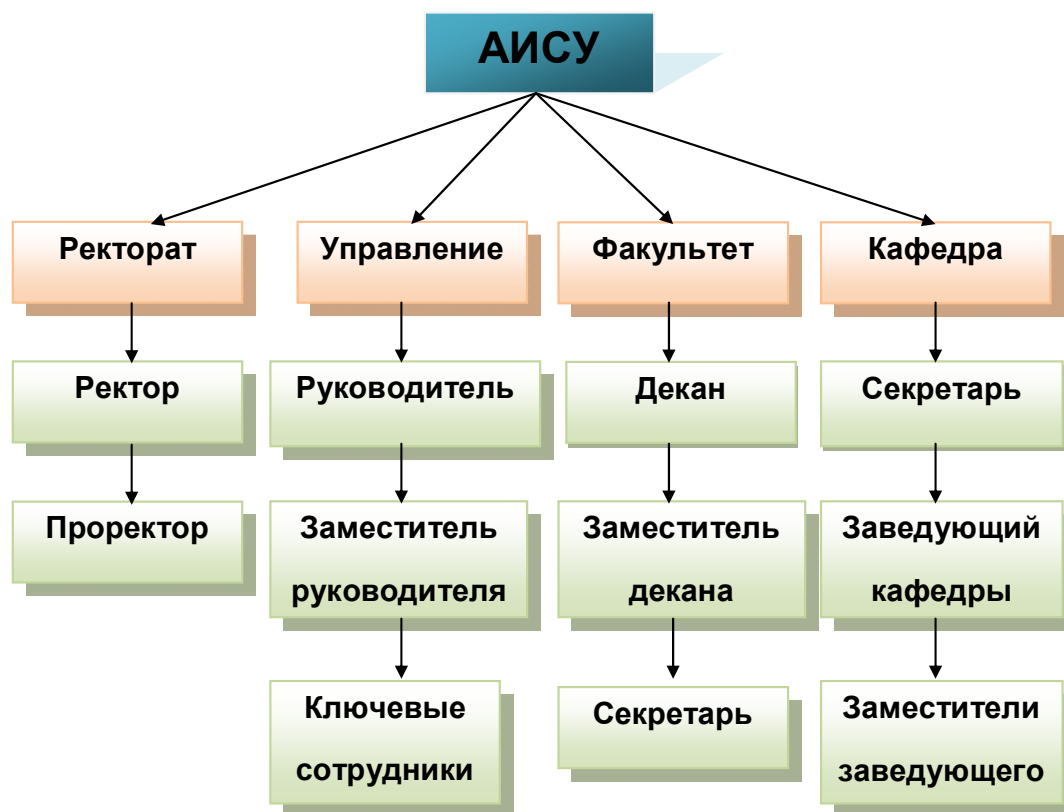

Рисунок-1 - Основные пользователи АИСУ

Также предусмотрена разработка следующих основных подсистем АИСУ КНТУ (рис. 2).

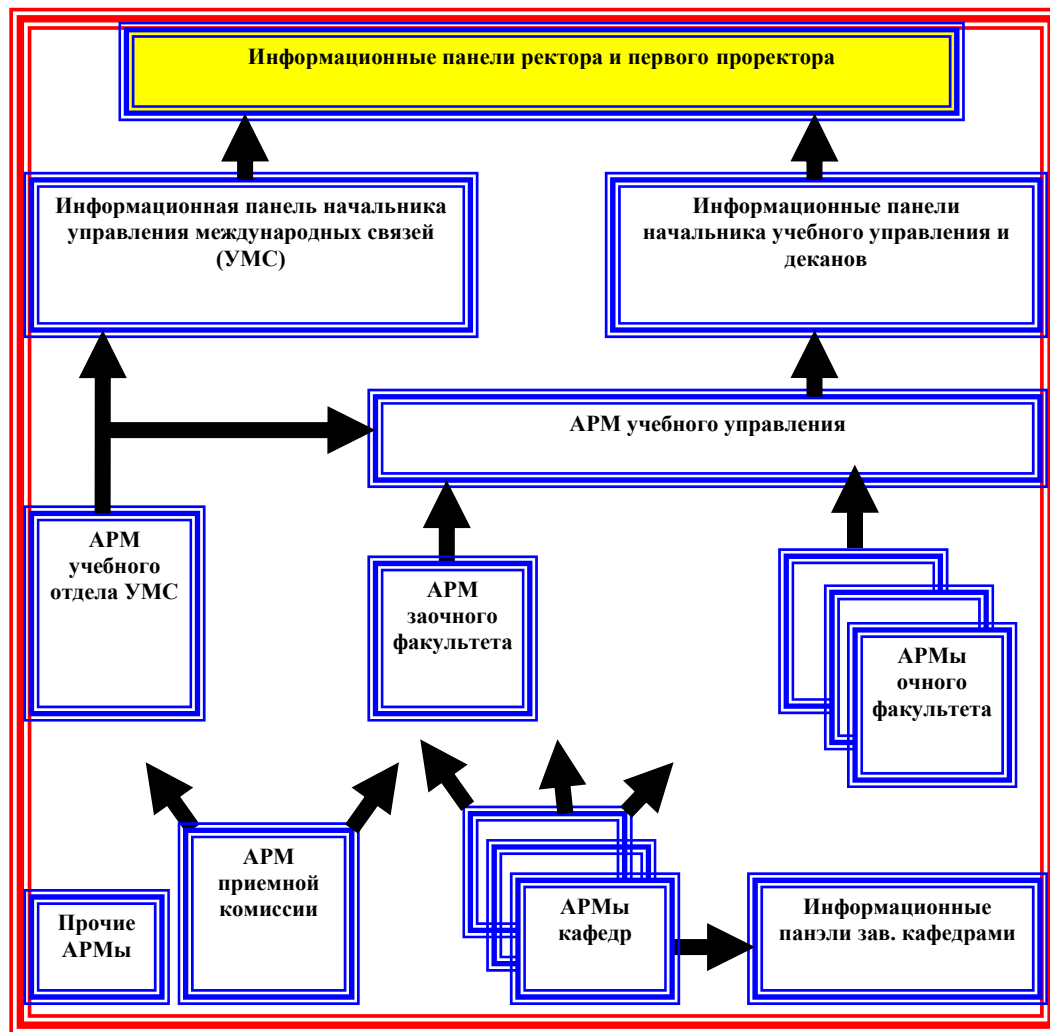

Рисунок 2 – Подсистемы АИСУ КНТУ

Сегодня для успешной организации управленческой деятельности вуза необходимо уметь не только анализировать образовательный процесс, но и выявлять наиболее значимые проблемы, находить эффективные пути их решения. Также необходимо оптимизировать управленческую деятельность вуза в связи с возрастающими требованиями к качеству образования, в условиях постоянно увеличивающегося объема управленческой информации. Для этого существует информационное обеспечение, которое представляет собой совокупность специфических ресурсов, процессов и технологий, предназначенных для решения управленческих задач.

Список літератури

1. Гуманюк В.В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: Автореф. дис канд.пед.наук: 13.00.01/ Центральний інститут післядипломної освіти АПН України. К., 2001. – 22с.
2. Іценко В.О., Іценко В.В Використання комп'ютера в управлінні закладом освіти// Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2003. - №7. – С. 20-21.
3. Подиновский В.В., Гаврилов В.М. Оптимизация по последовательно применяемым критериям. – М.: Советское радио, 1975. – 192 с.

Одержано 28.05.10

Л.М.Параниця, група МЕ-08-3, В.Є.Мороз, проф., канд. техн. наук
 Кіровоградський національний технічний університет, м.Кіровоград

Оборотні кошти

Оборотні кошти — це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції.

Структура оборотних коштів — це питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів. Структура оборотних коштів має значні коливання в окремих галузях господарства. Вона залежить від складу і структури витрат на виробництво, умов поставок матеріальних цінностей, умов реалізації продукції (виконаних робіт, наданих послуг), проведення розрахунків.

За джерелами формування оборотні кошти поділяються на власні та позичені. Власні оборотні кошти — це кошти, які постійно перебувають у розпорядженні підприємства і формуються за рахунок власних ресурсів (прибуток тощо). Позичені оборотні кошти — кредити банків, кредиторська заборгованість та інші пасиви.

Залежно від способу визначення потреби оборотні кошти поділяються на нормовані та ненормовані. До нормованих оборотних коштів належать оборотні кошти у виробничих запасах, незавершеному виробництві та витратах майбутніх періодів, у залишках готової продукції на складах підприємств. Ненормовані оборотні фонди включають фонди обігу за винятком готової продукції на складі.

Показники та шляхи ефективного використання оборотних коштів.

Ефективне використання оборотних коштів характеризується такими показниками:

Коефіцієнт оборотності показує, скільки оборотів здійснили оборотні кошти за певний період, і розраховується за формулою

$$K_{об} = \frac{P}{OK},$$

де $K_{об}$ — коефіцієнт оборотності, оборотів;

P — вартість реалізованої продукції, грн.;

OK — середній залишок оборотних коштів, грн.

Показником, оберненим коефіцієнту оборотності, є коефіцієнт завантаження оборотних коштів, який показує, скільки оборотних коштів припадає на одну грошову одиницю (гривню) реалізованої продукції за певний період.

$$K_{зав} = \frac{OK}{P}.$$

Тривалість одного обороту (швидкість обороту) оборотних коштів визначається за формулою:

$$T_{об} = \frac{Д}{K_{об}},$$

де $T_{об}$ — тривалість одного обороту, днів;

$Д$ — дні періоду.

Показник віддачі (рентабельності) оборотних коштів, являє собою відношення прибутку від реалізації продукції до середніх залишків оборотних коштів:

$$R_{OK} = \frac{\Pi_p}{OK},$$

де R_{OK} — рентабельність оборотних коштів, %;

Π_p — прибуток від реалізації продукції, грн.

Ефективне використання оборотних коштів є одним із першочергових завдань підприємства в сучасних умовах і забезпечується це прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу.

Список літератури

1. Шегда А. В., Економіка підприємства.: Навч. посіб. — К.: Знання, 2005. — 431 с.
2. Пасічник В. Г., Акіліна О. В., Організація виробництва. Навчально-методичний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 248 с.
3. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємств.: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 488 с.
4. Бойчук І. М. Економіка підприємства. Навч. посіб. — К.: Атіка, 2004. — 480с.
5. Шваб Л. І. Економіка підприємств. Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів: 4-е вид. — К.: Каравела, 2007. — 584 с.

Одержано 31.05.10

УДК 811.112.2

Н. М. Москаленко, доц., канд. филол. наук, И.Л.Шкот, доц., канд. филол. наук
Кировоградский национальный технический университет

Функции языка

В статье рассматриваются функции языка с позиций коммуникативной лингвистики.

функция, коммуникация, коммуникативная лингвистика, единицы язы-ка, мыслительный процесс, предметно-понятийное содержание

Исследования последних десятилетий, проведенные и проводимые с позиций вначале функциональной грамматики, затем функциональной лингвистики, лингвистики текста, а в настоящее время с позиций коммуникативной лингвистики, установили важнейшее свойство языка – неразрывное единство его субстанции и функции (1). Это наиболее крупное достижение коммуникативной лингвистики. Оно позволяет глубже и адекватнее понять многие аспекты языковых явлений, особенно многие специфические особенности текста.

На протяжении всей истории языкознания различные лингвистические направления, течения, теории характеризовались тем, что в них отдавалось предпочтение исследованию либо субстанции языка (его отдельных элементов, структуры и системы), либо его разнообразных функций (коммуникативной, познавательной, эмотивной, конативной, поэтической, фатической, металингвистической и др.).

В работе Н. А.Слюсаревой, посвященной коммуникативной функции языка и синтаксису как основному средству ее воплощения (1), указывается, что в трудах многих языковедов, например у А. Мартине (2), уже давно намечена модель функций языка, в которой сущностные характеристики языка представлены тремя главными функциями –

коммуникативной, когнитивной и эмоциональной, по отношению к которым другие функции являются вторичными. Разрабатывая и уточняя эту модель, автор книги «Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка» Н.А.Слюсарева считает необходимым ввести в нее известную метаязыковую функцию, отличающуюся от первых трех, но важную для характеристики языка, поскольку она выражает способность языка в полном объеме и непротиворечиво описывать самого себя, что свойственно только языку и делает его уникальным в этом отношении явлением.

Таким образом, Н.А.Слюсарева, основываясь на достигнутом, строит свою модель из четырех базовых (названных выше) и вторичных функций, в качестве которых выступают многочисленные функции, выявленные другими исследователями. Так, фактическая (контактоустанавливающая), экспрессивная или эмотивная (связанная с отправителем), конативная (связанная с получателем) функции соотносятся в этой модели с коммуникативной базовой функцией, денотативная (репрезентативная, референциальная) – с когнитивной, а поэтическая – с эмоциональной. Как известно, указанные функции были выведены Р.Якобсоном и получили широкое признание в современном языкознании (1). Этим трем функциям подчиняются, по мнению Н.А. Слюсаревой, также функции, выделяемые другими лингвистами (3, 4).

Модель четырех базовых функций языка Н. А. Слюсаревой, основывающаяся на постулате неразрывного единства субстанции, атрибута и функции, позволяет непротиворечиво объединить многие установленные функциональные свойства системы языка и ее элементов с их субстанциональными характеристиками. Эта модель показывает, что субстанция языка, его универсальные свойства лежат в основе базовых функций – коммуникативной, когнитивной, эмоциональной и метаязыковой, которые выражаются вторичными функциями языка в целом и, далее, функциями единиц языка.

Рассматривая лингво-гносеологическую характеристику вербальной коммуникации, Г.В. Колшанский, опираясь на современные научные данные, утверждает (5), что вербальная коммуникация адекватна мыслительному процессу, который является собственно речемыслительным, неразрывно объединяющим в себе категории сознания и языка. С этой точки зрения когнитивная функция языка не должна и не может быть выделенной из коммуникативной, так как по утверждению Г.В.Колшанского «коммуникативный аспект языка есть единственный в конечном итоге аспект рассмотрения языка, является его существенной и уникальной характеристикой, обрастающей сложными свойствами внутреннего (семантического) и внешнего (звукового) порядка, наслаивающимися на его основную функцию» (5, с.21).

В предлагаемой интерпретации базовых функций языка коммуникативная функция выступает в роли гиперфункции, интегрирующей другие базовые функции. Так, понимаемая коммуникативная функция отражает самую существенную и наиболее абстрактную характеристику системы языка – его способность (возможность, назначение) быть средством общения, средством связи между людьми. Составляющими или интегративными элементами коммуникативной функции являются также базовые, но менее абстрактные и более содержательные функции, названные выше. Когнитивная функция базируется на свойстве языка быть выразителем мыслей человека, эмотивная на возможности языка объективировать чувства людей, а экспрессивная функция обусловлена способностью языка материализовать наши мысли и чувства в звуковой и (или) письменной форме (6).

Все эти базовые функции являются носителями существенных признаков языка, входят в его дефиницию, полнота которой требует перечисления всех указанных функций, отсутствие одной из них делает дефиницию недостаточной и неадекватной определяемому объекту – языку. Так понимаемая модель базовых функций языка облегчает задачу описать язык «во всех звеньях, однозначно выполняющих свои функции в процессе речевого общения» (5, с.4).

В Философской энциклопедии функция определяется, с одной стороны, как способ

поведения какого-либо объекта, а с другой – понятие функции объясняется как функциональное следствие данного поведения (7, с.418). Исходя из философского определения функции и опираясь на изложенные выше положения лингвистов о сущности языка, его субстанции и функциях, интегральную коммуникативную функцию языка можно рассматривать как способ поведения, присущий языку и способствующий сохранению существования самого языка, а также системы коммуникации в человеческом обществе, в которую он входит в качестве элемента, а другие интегративные функции языка определить как функциональные следствия интегральной коммуникативной функции. Такое понимание функции языка представляется возможным и правомерным, поскольку в настоящее время исследование функциональных свойств и связей остается актуальным и далеким от завершения, как в языкознании, так и в других науках и допускает довольно широкие возможности их толкования при условии соответствия этих толкований философской сущности понятия функции.

Так, основываясь на философском определении понятия функции, А. В. Бондарко (8) выделяет два аспекта функции – потенциальный и целевой. Целевой аспект соответствует обычному пониманию функции как цели или назначения того или иного языкового средства, а потенциальный выражает способность языкового средства к реализации определенной цели.

В. В. Виноградов (9) выделял в качестве основных функций языка сообщение, общение, воздействие и считал, что они непосредственно связаны с функциональными стилями речи и литературными жанрами, находя свое выражение в различных языковых средствах. Наличие в языке интегральной функции, заключающейся в том, чтобы служить выражению мыслей и общению людей между собой, а также частных функций выражения предметно-понятийного содержания, общения, сообщения, воздействия использовалось при анализе языка как системы для лучшего понимания и объяснения ее свойств, признаков и элементов. Новое освещение функции языка приобрели с появлением в языкознании прагматического направления, потребовавшего исследования языка в действии, в его взаимоотношении с коммуникантами и ситуацией общения.

Как следует из работ (10-13), посвященных функциям языка в процессе коммуникации, основанием для выделения и анализа этих и подобных функций служит, главным образом, ориентация на намерение говорящего (пишущего) и понимание слушающего (читающего), т.е. в основе их определения лежит учет не только функции языка быть средством выражения мыслей и чувств говорящего, но и потребностей мотивов и целей участников коммуникации.

Список литературы

1. Слюсарева Н.А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка. – М.: Наука, 1981.-188 с.
2. Мартине А. Основы общей лингвистики // Новое в лингвистике. – 1963. - Вып.3. - С.347-566.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика. - М.: Прогресс, 1974.-447 с.
4. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики. - М.: Наука, 1975. - 261 с.
5. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка. – М.: Наука, 1984.-131 с.
6. Бенвенист Э. Уровни лингвистического анализа // Новое в лингвистике. – 1965.- Вып. IV. - С.446-447.
7. Философская энциклопедия. – 1970.-Т.5.-С.418.
8. Бондарко А.В. Функциональная грамматика. – Л.: Наука, 1984. – С.29-32.
9. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика. – М., 1963. – С. 6-156.
10. Sendelis, Moskau. Pragmatik, Semantik und Konnotation in der Grammatik. – DaF. 2 / 1985. – S.84-88.
11. Rosengren I. (Hrsg). Sprache und Pragmatik. – Stockholm, 1983. – DaF. I /1985. - S. 55-57.
12. Motsch W. Berlin. Sprechaktanalyse –Versuch einer kritischen Wertung (1). – DaF. 6 /1984. – S.2.
13. Motsch W. Berlin. Sprechaktanalyse –Versuch einer kritischen Wertung (2). – DaF. 1 /1985. – S. 1-7.

У статті розглядаються питання функції мови .

The article deals with the functions of the language.

Одержано 08.06.10

УДК 811.112.2

Н. М. Москаленко, доц., канд. филол. наук, И.Л.Шкот, доц., канд. филол. наук
Кировоградский национальный технический университет

Парадигматические отношения в немецкой специальной лексике

В статье рассматриваются парадигматические отношения: синонимия, антонимия, полисемия, омонимия, свойственные языкам для специальных целей.
языковая асимметрия, семантическая близость, содержательная структура, системные отношения, релевантный признак, семантический компонент, номинация

В терминологии “Обработка металлов давлением” (ОМД) имеют место явления, которые обусловлены асимметрией языкового знака: синонимия, антонимия, полисемия, омонимия. Небезызвестно, что указанные явления понимаются как парадигматические отношения, служащие вместе с синтагматическими отношениями основой языковой системы. Парадигматический аспект предполагает рассмотрение изучаемых терминов ОМД с точки зрения их семантической близости, тождества, различия. Это, несомненно, создает существование проблемы вариантности в терминологии, под которой в современной лингвистике понимается общее, универсальное свойство, заложенное в самом “устройстве” языковой системы, своеобразное проявление языковой асимметрии, способ существования и функционирования всех без исключения единиц языка (1, с.31).

Явление синонимии базируется на способности слов обозначать одну и ту же сущность, предмет, процесс реальной действительности, а термины, вступившие в синонимические отношения, обладают способностью заменять друг друга: f Horizontalschmiedemaschine = m Bulldozer – горизонтально-ковочная машина.

В исследуемой терминологии нами выявлены терминологические единицы (термины-дубликаты), соотносящиеся с одним и тем же денотатом или понятием, причем они не характеризуют разные его свойства, а дают иную, дополнительную номинацию тому же денотату, понятию. Ср.: f Steife, f Steifheit, f Steifigkeit - жесткость. Данные термины варьируют план выражения, но семантическая сущность их от этого не изменяется.

Анализ фактического материала позволил обнаружить также и термины, которые характеризуются семантической устойчивостью, относительной независимостью от контекста, но обязательно включающие в свою содержательную структуру семантические различия. Ср.: f Beanspruchung – нагрузка напряжения; f Belastung – нагрузка; f Belastbarkeit – предельная допускаемая нагрузка.

Интерес представляют синонимические термины, имеющие различный план выражения ономазиологического признака, что еще раз свидетельствует о том, что человек в своей практической и познавательной деятельности стремится достичь наибольшей точности

обозначения той или иной реальной вещи, явления. Ср.: f Parallelschere = f Rahmenschere = f Guillotinschere = гильотинные ножницы; f Hebelschere = f Geradmesserschere = f Alligatorschere = рычажные ножницы. Однако, человек в состоянии оценить синонимичность таких терминов, что ничуть не вредит самой коммуникации.

Эту мысль отмечал еще В.фон Гумбольдт. “ ... Слово не эквивалент чувственно-воспринимаемого предмета, а эквивалент того, как он был осмыслен речетворческим актом в конкретный момент изобретения слова. Именно здесь – главный источник многообразия выражений одного и того же предмета; так, в санскрите, где слона называют то дважды пьющим, то двузубым, то одноруким, каждый раз подразумевая один и тот же предмет ...” (2, с.103).

В терминосистеме ОМД синонимия может возникать, когда, например, инструментально-агентивный суффикс “-er” может заменять понятие целой машины, инструмента. Ср.: f Biegepresse = m Bieger = гибочный пресс; m Ausklingschnitt = m Ausklinker = штамп для краевой вырубки. Синонимия терминов возникает и в результате процесса опущения тех или иных элементов сложного термина-композиата. Например: f Schnellläuferpresse = n Schnellläufer = f Schnellpresse – быстроходный пресс. Однако этот процесс универбации, который приводит к варьированию внешней формы термина, может влиять и на его содержательную сторону. Ср.: m Drucklufthammer ≠ Druckhammer. Термин m Druckhammer имеет другую семантику, так как в результате элиминации элемента Luft становится не ясно, какой средой оказывается давление: то ли воздухом, то ли жидкостью (водой, гидравлическим маслом).

Явление антонимии менее распространено в подязыке ОМД. Однако оно также важно при рассмотрении терминологической лексики с точки зрения того, что термины-антонимы могут противопоставляться по самому существенному для их значения семантическому признаку или же противопоставление происходит лишь по одному из семантических компонентов содержания слов, обозначающих одну и ту же сущность. Ср.: - f Warmformgebung - горячая обработка давлением; f Kaltformgebung - холодная обработка давлением; n Innengewinde - внутренняя резьба; n Außengewinde - наружная резьба.

Термины-антонимы в подязыке ОМД отражают системные отношения противопоставлений понятий, процессов. В парадигматическом плане антонимичные термины логически предполагают друг друга, т.е. находятся в отношении импликации.

Во многих исследованиях, которые посвящены изучению терминологических систем, подчеркивается, что термину присущ такой релевантный признак как однозначность. Исследуемые термины ОМД не составляют исключения из этого правила, хотя языковое явление полисемии, понимаемое как наличие у одного и того же слова нескольких связанных между собой значений, обычно возникающих в результате видоизменения и развития первоначального значения слова, обнаруживается и в терминологической лексике анализируемого подязыка. “Идеал всемирного языка, - писал Г. Шухардт, - заключается в том, чтобы каждое слово имело лишь одно значение, а каждая вещь – одно единственное обозначение” (3, с.201). Экстраполируя смысл данного высказывания на область терминологии можно было бы, действительно, предать забвению проблему многозначности терминов. Однако, как считает Н. Г. Комлев, “поскольку каждая вещь окружающей действительности и нашего внутреннего мира в чем-нибудь сходна и сравнима хотя бы с единственным из других предметов, то одинаковые или сходные свойства двух вещей оказывается возможным называть одним и тем же именем” (4, с.105).

Вышеприведенные точки зрения способствуют пониманию явления полисемии, когда значения терминов-слов имеют некоторое общее семантическое основание (близость) m Schnitt– 1. разрез, сечение; 2. вырезка, рубка; 3. вырубной (листовой) штамп; 4. ручей штампа. Для всех этих значений многозначного термина m Schnitt изучаемой подсистемы ОМД, мы выделяем существенный (инвариантный) признак, который связывает эти

значения, и дифференциальный признак, уточняющий каждое семантическое содержание, выражаемое термином.

Касаясь проблемы полисемии В.В.Виноградов писал: “Ни один язык не был бы в состоянии выразить каждую конкретную идею самостоятельным словом Конкретность опыта беспредельна, ресурсы же самого богатого языка строго ограничены. Язык оказывается вынужденным разносить бесчисленное множество значений по тем или иным рубрикам основных понятий ” (5, с.15).

Немногочисленные примеры омонимии в специальной лексики ОМД обнаруживаются при рассмотрении отношения между словом общеупотребительной лексики и значением терминологической номинации. Ср.: f Stanze (общеупотребительное значение – 1. стансы; 2. мн.ч. покои в Ватикане) в ОМД – листовой штамп; m Pfaffe - (общеупотребительное значение – поп, священник) в ОМД – мастер-пуансон.

Все рассмотренные явления характерны для терминологической лексики ОМД, и они подтверждают одно из теоретических положений современной лингвистике о том, что общие лексико-семантические закономерности развития и функционирования языка распространяются и на терминологические системы

Список литературы

1. Солнцев В.М. Вариантность как общее свойство языковой системы // Вопросы языкознания.-1984.-№2.- С.31-42.
2. Гумбольдт В.фон. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества // Избранные труды по языкознанию / пер. с нем. Под ред. Г.В.Рамишвили /. – М.: Прогресс, 1984.-С.37-298.
3. Шухардт Г. Избранные статьи по языкознанию/ пер.с нем. А.С.Бобовича/-М.: Изд-во иностр. лит., 1950.- 292 с.
4. Комлев Н.Г. Компоненты содержательной структуры слова. – М.: Изд-во МГУ, 1969. – 192 с.
5. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. – М..Л.: Учпедгиз, 1947. – 784 с.

В статті розглядаються парадигматичні відносини синонімії, антонімії, полісемії, омонімії, властиві мовам для спеціальних цілей.

The paradigmatic relations as synonymy, antonymy, polysemy, homony, that are peculiar to the languages for special purposes are considered in the article.

Одержано 08.06.10

П.Г. Плєшков, доц, канд. техн. наук, В.Ф. Мануйлов, ст. викл., І.В. Савеленко, ас.
Кіровоградський національний технічний університет

Організація системи моніторингу силових трансформаторів

Моніторинг силових трансформаторів – одне з широко обговорюваних питань у колах експертів виробників трансформаторів та енергоспоживальних організацій, які експлуатують ці трансформатори. Різноманітні методи моніторингу[1] внесені до реєстру стандартів IEEE-standart C57.104.

Вартість методів моніторингу значно коливається в залежності від підходу побудови даних систем та вартості технічного обслуговування. Хоча й можливе часткове співпадіння функцій, методи, що пропонуються різними виробниками[1], можна поділити на чотири основні групи: датчики визначення газів у трансформаторному маслі; лабораторії, що використовуються на ділянках; системи моніторингу та керування; портативне обладнання.

Моніторинг - це постійний контроль за найбільш відповідальними або характеристичними параметрами працюючого устаткування під напругою в режимі on-line.

Оцінка фактичного стану силового електроустаткування [1] за наслідками діагностичних вимірювань є на сьогоднішній день складним і актуальним завданням. Значна частина устаткування виробила свій ресурс, але продовжує експлуатуватися через нестачу фінансових коштів. Внаслідок чого, з кожним роком, зростають витрати на проведення комплексних обстежень і діагностики.

Надійність і безперебійність роботи силових електротехнічних комплексів і систем багато в чому визначається роботою їх елементів. Основним із них є силові трансформатори. Хоча трансформатори з дефектами в активній частині можуть нормально експлуатуватися ще багато років, в місці утворення дефекту виникають процеси перенагріву, часткових розрядів (ЧР) в ізоляції, що приводить до погіршення результатів діагностичних вимірювань і аналізів. При подальшій експлуатації, у випадку виникнення КЗ, вірогідний аварійний вихід з ладу трансформатора з тяжкими наслідками.

Одним з перспективних напрямів підвищення ефективності функціонування електротехнічного маслonaповненого устаткування є вдосконалення системи технічного обслуговування і ремонтів електроустаткування.

Розроблена концепція експлуатації електротехнічного устаткування [2] по технічному стану шляхом глибшого підходу призначенню періодичності і об'ємів технічних обслуговувань і ремонтів за наслідками діагностичних обстежень і моніторингу електротехнічного устаткування в цілому і маслonaповненого трансформаторного устаткування зокрема як невід'ємного елементу будь-якої електротехнічної системи.

При переході до системи ремонтів по технічному стану якісно змінюються вимоги до системи діагностування електроустаткування, при яких головним завданням діагностування стає прогноз технічного перебування на відносно тривалий період. Рішення такої задачі не є тривіальним і можливо тільки при комплексному підході до вдосконалення методів, засобів, алгоритмів і організаційно-технічних форм діагностування.

Визначення фактичного стану устаткування засноване на оцінці контрольованих параметрів [4], для яких визначаються аварійні рівні сигналу. Для оцінки робочих параметрів трансформатора створено модель контролю за температурними режимами трансформатора.

Математичну модель трансформатора W можна представити як:

$$W = \langle P, F \rangle, \quad (1)$$

$$\mathbf{P} = \{P_i \mid P_i \in \mathbf{P} \subset \mathfrak{R} \wedge P_i = P_i(\mathbf{F})\}, \quad (2)$$

$$\mathbf{F} = \{F_i \mid F_i \in \mathbf{F} \wedge F_i(\mathbf{P}) = \text{true}\}. \quad (3)$$

Модель, для контролю стану трансформатора може бути реалізована на базі одно направленої функції F , що здійснює перевірочний розрахунок, перетворюючи деяку підмножину вхідних величин $\tilde{\mathbf{P}}$, що характеризують конструкцію трансформатора, в підмножину вихідних величин $\hat{\mathbf{P}}$, що характеризують параметри роботи трансформатора.

Таким чином, безліч $\mathbf{P}$ є об'єднанням двох підмножин:

$$\mathbf{P} = \tilde{\mathbf{P}} \cup \hat{\mathbf{P}}. \quad (4)$$

У свою чергу, підмножина $\tilde{\mathbf{P}}$ об'єднує підмножини фіксованих змінних $\bar{\mathbf{P}}$ і варійованих змінних $\tilde{\mathbf{P}}$:

$$\tilde{\mathbf{P}} = \bar{\mathbf{P}} \cup \tilde{\mathbf{P}}. \quad (5)$$

Множина $\hat{\mathbf{P}}$ складається з підмножин результуючих значень $\mathbf{P}^=$ і необхідних значень $\mathbf{P}^*$:

$$\hat{\mathbf{P}} = \mathbf{P}^= \cup \mathbf{P}^*. \quad (6)$$

Завдання пошуку рішення полягає в тому, щоб визначити значення всіх змінних множини $\tilde{\mathbf{P}}$ при фіксованих значеннях множини $\bar{\mathbf{P}}$, які б забезпечили збіг значень змінних множини $\mathbf{P}^*$ з тими значеннями $\mathbf{P}_0^*$, які відповідають проектним даним при довільних значеннях змінних множини $\mathbf{P}^=$.

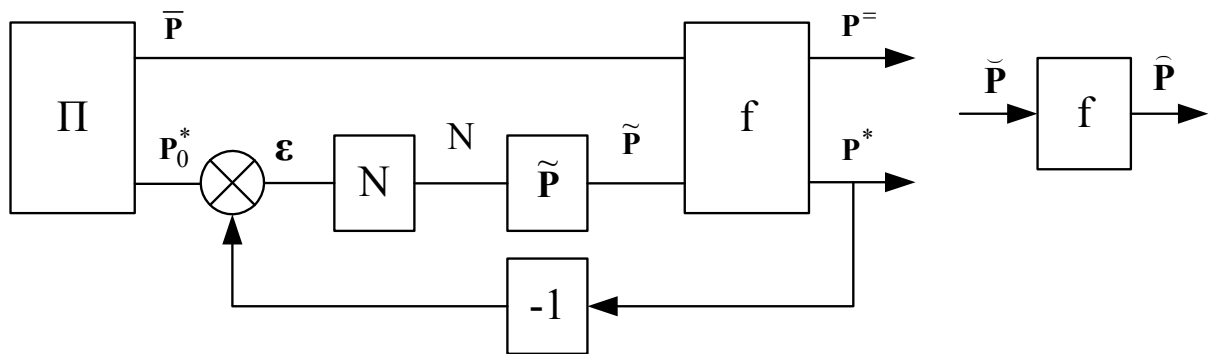

Рисунок 1 – Структурна схема підсистеми контролю стану трансформатора

Схема пошуку рішення представлена на рисунку 1. Параметри стану Π , які визначені значення змінних з множин $\bar{\mathbf{P}}$ і $\mathbf{P}_0^*$. На кожному кроці пошуку розраховуються відхилення $\varepsilon_i = P_{i0}^* - P_i^*$ і середньоквадратична нев'язність:

$$N = \frac{\sum_{i=1}^{N^*} \left(\frac{P_{i0}^* - P_i^*}{P_{i0}^*} \right)^2}{N^*}. \quad (7)$$

Завдання вважається вирішеним, якщо знайдений такий стан множини $\tilde{\mathbf{P}}$, при якому забезпечується рівність $P^* = P_0^*$. Пошук рішення здійснюється шляхом мінімізації не в'язкості (7) методом Девідона – Флетчера – Пауелла.

Проектна модель силового трансформатора використовується при управлінні системою охолодження.

З метою мінімізації погрішності розрахунку проводиться експериментальне уточнення коефіцієнта, що визначає тепловіддачу в навколишнє середовище. Для цього використовується підсистема моніторингу, що надає експериментальні дані про температуру верхніх шарів масла, температуру повітря і навантаження трансформатора для всіх комбінацій включення апаратів системи охолодження на вибраному відрізку часу.

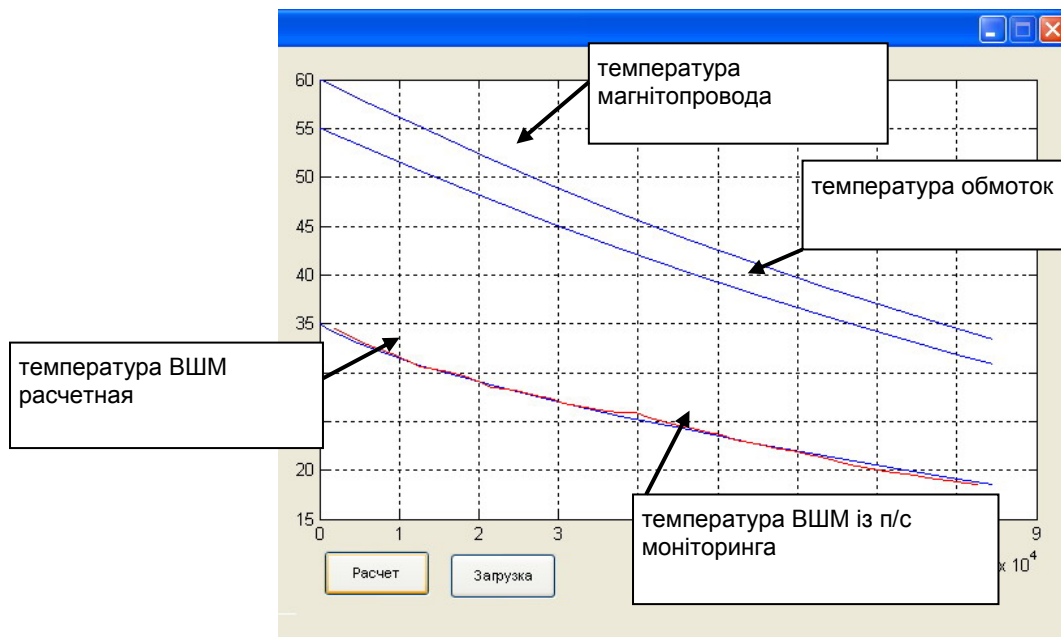

Рисунок 2 – Декілька кривих зміни температури побудовані на основі даних моніторингу

Для пошуку уточненого значення коефіцієнта тепловіддачі використовується декілька фрагментів кривої зміни температури у верхніх шарах масла у функції часу, побудованій на основі даних моніторингу. Для даного інтервалу часу формується система рівнянь (8). У неї підставляються реальні зміни в часі втрат трансформатора і температури навколишнього середовища за даний проміжок часу.

$$\begin{cases} \frac{dx_1}{dt} = -\frac{b_1}{a_1}x_1 + \frac{b_1}{a_1}x_3 + \frac{P_1}{a_1}; \\ \frac{dx_2}{dt} = -\frac{b_2}{a_2}x_2 + \frac{b_2}{a_2}x_3 + \frac{P_2}{a_2}; \\ \frac{dx_3}{dt} = \frac{b_1}{a_3}x_1 + \frac{b_2}{a_3}x_2 - \frac{b_1+b_2+b_3}{a_3}(x_3 + t_e). \end{cases} \quad (8)$$

Для вирішення (8) необхідно знайти коефіцієнти a_1 , a_2 , a_3 характеризуючі масогабаритні показники трансформатора b_1 , b_2 , b_3 визначальні процеси теплопередачі, які можуть бути розраховані на підставі інформації, отриманої з проектною даних.

Пошук значення тепловіддачі реалізується методом змінної метрики. Як функція мети використовується середньоквадратична розбіжність між розрахунковою кривою, що отримується шляхом вирішення системи рівнянь (8), і реальної кривої в точках фіксації значень підсистемою моніторингу.

Отримані таким чином коефіцієнти тепловіддачі для різних режимів роботи системи охолодження є найбільш точними.

Основним завданням діагностичного контролю є запобігання аварійній відмові устаткування, визначення його стану і прогнозування залишкового ресурсу [5].

Діагностика силових трансформаторів є одним з основних напрямів в питаннях діагностики електроустаткування [6]. Ця обставина викликана високою вартістю трансформатора, його значимістю в питаннях надійності електропостачання споживачів, складністю визначення пошкоджень і дефектів на ранній стадії розвитку.

Особливий інтерес в питаннях діагностування виявляється до безконтактних методів [6] визначення термінів безаварійної експлуатації оскільки вони дозволяють виконувати контроль на працюючому устаткуванні. До таких методів відносяться: хроматографічний аналіз розчинених в маслі газів, акустичний контроль, тепловізійне діагностування [9].

Застосування тепловізійної діагностики засноване на тому, що деякі види дефектів високовольтного устаткування викликають зміну температури дефектних елементів і, як наслідок, зміну інтенсивності інфрачервоного випромінювання, яке може бути зареєстроване тепловізійними приладами.

Проведений аналіз науково-технічної вітчизняної і зарубіжної літератури показав, що робіт, безпосередньо присвячених моніторингу теплових полів [4, 6, 8] складних електротехнічних елементів і пристроїв ідентифікації на їх основі внутрішніх дефектів, що розвиваються, є невелика кількість. Не досліджені процеси розподілу теплових потоків з урахуванням динаміки хладагента, не визначені оціночні показники визначення внутрішньої абсолютної температури, не розглянуті питання визначення і ідентифікації внутрішніх пошкоджень трансформаторного устаткування.

Проведені раніше дослідження створили передумови для вирішення в повному об'ємі завдань ідентифікації внутрішніх порушень, що впливають на тепловий режим роботи устаткування, і визначення його місце розташування і абсолютної температури дефекту.

В даний час у зв'язку з достатньою розвиненістю автоматичних систем контролю всі частини функції контролю диференціюються таким чином: частина контрольних функцій покладається на автоматику і електроніку, що вивільняє персонал від рутинного стеження за нормативними параметрами, а контрольні заходи, що залишаються за персоналом, набувають більший діагностичний ухил. Головна спрямованість контрольних заходів - це встановлення відхилень у функціонуванні устаткування і їх причин з метою прогнозування можливості апарату виконувати покладені на нього функції і запобігання несподіваних відмов. Фактично, до вирішення завдань діагностичного контролю стану устаткування можна підходити двома шляхами:

— безперервним стеженням за найбільш відповідальними або характеристичними параметрами – моніторинг;

— епізодичним визначенням найбільш важливих параметрів - діагностичне обстеження.

Діагностичний контроль електротехнічного устаткування в експлуатації:

- діагностичне обстеження;
- фізико-хімічна діагностика;
- тепловізійна діагностика;
- електричні методи оперативної діагностики.

Основним завданням діагностичного контролю є запобігання аварійній відмові устаткування, визначення його стану і прогнозування залишкового ресурсу як одного з головних показників надійності.

Розрахунки показують[8], що приблизно 1,7 % автотрансформаторів 220 -500 кВ один раз в рік може піддаватися діям струму короткого замикання (СКЗ) з небезпечними кратностями. Не задовільняють умові електродинамічній стійкості СКЗ приблизно 10 - 15 % всіх трансформаторів енергосистеми, а для виготовлених до 1972 року, близько половини.

Основними причинами пошкоджень трансформаторів із-за дефектів, що розвиваються в процесі експлуатації є: ненадійність герметичних введень 110 - 500 кВ, ненадійність багатьох типів пристроїв регулювання під навантаженням (РПН), недостатня маслоплотність ущільнень і зварних швів, дефекти замочної арматури трубопроводів, низька динамічна стійкість обмоток, недоліки системи охолодження, ненадійність плівкового захисту, ненадійність підшипників маслонасосів і системи вентиляторів, місцеві перегріви бака і болтів роз'єму.

В умовах важких дій режиму роботи і дефектів, що розвиваються, в трансформаторі є стратегія обслуговування за станом устаткування. Досвід показує, що вивід в ремонт за наслідками оцінки стану дозволяє значно скоротити об'єм капітальних ремонтів.

Стратегія по стану включає проведення комплексних обстежень за оцінкою надійності устаткування з видачею рекомендацій по проведенню профілактичних і ремонтних робіт.

Важливу роль при цьому грає безперервний контроль над станом трансформатора під робочою напругою. Він може включати вимірювання перегрівів, часткових розрядів, виділення газів з масла і інших параметрів. Завдання продовження терміну служби устаткування може бути вирішена тільки при забезпеченні ефективного контролю стану устаткування на базі безперервного спостереження за параметрами, що відображають розвиток дефектів усередині трансформатора, періодичного контролю інших параметрів, обстежень, що включають докладний аналіз всіх можливих параметрів.

У сучасних розробках кінця 90-х років діагноста високовольтних апаратів підрозділяється на наступні види: періодичний контроль при виведеному устаткуванні з технологічної схеми (із зняттям напруги - of-line) і постійний контроль працюючого устаткування під напругою (моніторинг - on-line).

Застосування технічних засобів діагностування дозволяють за зарубіжними даними скоротити на 40% час технічного обслуговування електроустаткування, понизити вірогідність раптових пошкоджень приблизно в два рази і значно збільшити міжремонтні терміни.

Комплексна діагностика пошкоджень силових трансформаторів з використанням ряду параметрів і математична обробка результатів вимірювань дозволяють прогнозувати серйозні пошкодження в експлуатації, пов'язані з втратою осьової і радіальної стійкості обмоток [5], скручуванням і пошкодженням регулювальної обмотки, виляганням витків і ін.

Перед експлуатаційними службами постають питання обґрунтування продовження терміну служби тривало працюючого електроустаткування з погляду зниження вірогідності ризику його пошкодження.

Для аналізу надійності роботи трансформаторів в першу чергу необхідна наступна інформація:

- розподіл пошкоджень по основних вузлах трансформаторів різних класів напруги;
- характеристики тяжкості пошкоджень;
- частота пошкоджень залежно від терміну служби трансформаторів;
- причини і наслідки пошкоджень.

Основним параметром, що визначає безаварійну роботу трансформаторного устаткування, є геометрія обмоток, яка може змінюватися при протіканні струмів короткого замикання і приводити до деформацій обмоток, а надалі до віткових замикань, вибухів і пожеж з серйозними наслідками і збитком по недовідпущенню електроенергії.

Список літератури

1. Построение схем мониторинга электрооборудования / Комков Е.Ю., Сизов О.Н., Капустин С.А. // Тезисы докладов международной научно-технической конференции: Состояние и перспективы развития электротехнологии. Т.2.– Иваново, 2005.

2. Лизунов С.Д., Лоханин А.К. Проблемы современного трансформирования в России /Электричество. – Москва, 2000. - №9.
3. Шутенко О.В. Исследование влияния загрузки трансформатора на состояние масла в процессе эксплуатации /Вестник НТУ «ХПИ». Электроэнергетика и преобразовательная техника. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2004. - №7.
4. Шутенко О.В. Формирование однородных массивов показателей качества трансформаторного масла в условиях априорной неопределенности результатов испытаний /Интегрированные технологии и энергосбережение. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2006. - №4.
5. Бондаренко В.Е., Щапов П.Ф., Шутенко О.В. Повышение эффективности эксплуатационного измерительного контроля трансформаторных масел. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2007.
6. Хренников А.Ю., Киков О.М. Диагностика силовых трансформаторов в Самараэнерго методом низковольтных импульсов /Электрические станции. - №11 - 2003.
7. Хренников А.Ю., Шлегель О.А., Запорожец М.И. Диагностика повреждений силовых трансформаторов, находящихся в эксплуатации на ТЭЦ Волжского Автозавода в г.Тольятти /Электрические станции, 1994.
8. Хренников А.Ю., Шлегель О.А. Диагностика повреждений и методика обработки результатов измерений силовых трансформаторов при испытаниях и в эксплуатации /Электротехника, 1997.
9. Хренников А.Ю., Передельский В.А., Сафонов А.А., Якимов В.А. Опыт диагностики дефектов и повреждений силовых трансформаторов, накопленный в ЗАО “ДИАРОСТ”// Сборник докладов Регионального Совета по диагностике электрооборудования при Уралэнерго. Екатеринбург, 16-17 сентября 2003. - бюл.19.

Одержано 08.06.10

УДК. 378.147

І. О. Головко, викл., В.О. Гребенюк, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Визнач свій власний навчальний стиль

Стаття містить дві анкети, які допоможуть обрати свій власний стиль у вивченні іноземних мов.
auditory learning style, visual learning style, kinesthetic learning style, multiple intelligence checklist

Мета даної статті – допомогти студентам (і всім, хто вивчає іноземну мову) визначити свій власний навчальний стиль з тим, щоб вони усвідомили які індивідуальні природні можливості вони повинні оптимально використовувати у навчальному процесі, тобто адекватно діяти у навчальних ситуаціях, оскільки важливо зорієнтувати студентів в особливостях власної навчальної діяльності. Як свідчить практика спостереження за молоддю, у студентському віці вони прагнуть до всебічного розвитку своєї особистості. Цей факт дав підставу для науковців психолінгвістів не лише проаналізувати метакогнітивні стратегії власної навчальної діяльності індивідуума, а й скласти анкети, які допомагають виявити цей стиль. Аналіз результатів анкет детально розглянуто у попередній статті «Навчальні стилі у вивченні іноземних мов».

WHAT KIND OF LEARNER ARE YOU?

Directions. Each person is unique. Each boy or each girl has not only his/her special appearance but also the unique style of learning. Someone likes learning by listening (auditory), someone likes learning by seeing (visual) or by doing (kinesthetic). What about you? Define your learning style. Choose the statement which is true about you.

- TV news.
1. How can other people best interpret your emotions?
 - a. Through your facial expressions;
 - b. From the quality of your voice;
 - c. Through your general body language.
 2. How do you manage to keep up with current events?
 - a. By reading the newspaper thoroughly when you have the time;
 - b. By listening to the radio or watching TV news;
 - c. By quickly reading a newspaper or spending just a few minutes watching
 3. What sort of driver or passenger are you?
 - a. You frequently check the rear view mirror and watch the road carefully;
 - b. You turn on the radio as soon as you get into the car;
 - c. You can't get comfortable in the seat and continually shift position;
 4. How do you prefer to conduct business?
 - a. By having face-to-face meetings or writing letters;
 - b. Over the phone because it saves time;
 - c. By talking while you are walking, jogging or doing something else;
 5. How do you react when you are angry?
 - a. By clamming up and giving others the silent treatment;
 - b. By quickly letting others know when you are angry;
 - c. By clenching your fists? Grasping something tightly or storming off?
 6. How would you describe the way you dress?
 - a. A neat and tidy dresser;
 - b. A sensible dresser;
 - c. A comfortable dresser.
 7. What do you think the best way to discipline a child?
 - a. To isolate the child by separating him/ her from the group;
 - b. To reason with the child and discuss the situation;
 - c. To use acceptable forms of corporal punishment;
 8. How do you behave at meetings?
 - a. You come prepared with notes and displays;
 - b. You enjoy discussing issues and hearing others points of view;
 - c. You would rather be somewhere else and so spend your time doodling.
 9. What do you like doing at your free time?
 - a. Watching TV or going to the cinema;
 - b. Listening to the radio, going to a concert or playing a musical instrument;
 - c. Engaging in a physical activity of some kind.
 10. What do you consider to be the best way of rewarding students?
 - a. Writing positive commitments on their work;
 - b. Giving oral praise to the student;
 - c. A pat on the back, a hug, or some other appropriate physical action.

If most of your answers are A, then your modelity strength is visual. In other words you learn through seeing things and you like them to be written down on the paper. In the classroom, having notes and the use of visual aids will help you.

If most of your answers are B, your modelity strength is auditory. In other words you learn through listening. In a classroom you will want to hear the new language, and listening to music could well be helpful.

If most of answers are C, your modelity strength is kinesthetic. In other words, you learn on the move or through movement. Sitting passively in a classroom is unlikely to appeal to you but you will probably respond well to the use of games and role play.

Task Analyze the results. Do you agree with them?

MULTIPLE INTELLIGENCES CHECKLIST

Rank each statement 0, 1 or 2. Write 0 if you dissagree with the statement and write 2 if you strongly agree. Write 1 if you somewhere in between.

Linguistic intelligence

1. I like to read books, magazines.
2. I consider myself a good reader.
3. I like to tell jokes and stories.
4. I can remember people's names easily.
5. I like to recite tounge twisters.
6. I have a good vocabulary in my native language.

Logical-Mathematical Intelligence

1. I often do calculations in my head.
2. I am good of chess or draughts.
3. I like to put things into categories.
4. I like to play number games.
5. I love to play around with computers.
6. I ask a lot of questions about how things work.

Spatial Intelligence

1. I can read maps easily.
2. I enjoy art activities.
3. I can draw well.
4. Videos and slides help me learn information.
5. I like books with pictures.
6. I enjoy putting puzzles together.

Bodily-Kinesthetic Intelligence

1. It's hard for me to sit quietly for a long time.
2. It's easy for me to copy exactly what people do.
3. I'm good at sewing, woodwork, building or mechanics.
4. I'm good at sports.
5. I enjoy craftwork.
6. I enjoy physical exercises.

Musical Intelligence

1. I can hum the tunes to lots of songs.
2. I'm a good singer.
3. I play a musital instrument or sing in a choir.
4. I can tell when music sounds off-key.
5. I can tap rhythmically on the table or desk.
6. I often sing songs.

Interpersonal Intelligence

1. I'm often the activities leader.
2. I've got a lot of friends.
3. I enjoy talking to my friends.
4. I often help my friends.
5. My friends often talk to me about their problems.
6. I'm a member of several clubs.

Intrapersonal Intelligence

1. I go to the cinema alone.
2. I go to the library alone to study.
3. I can name some things I'm good doing.
4. I like to spend time alone.

5. My friends find some of my actions strange sometimes.
6. I learn from my mistakes.

Naturalist Intelligence

1. I spend a lot of times outdoors.
2. I enjoy listening to the sounds created in the natural world.
3. I can identify plantlife and animal species.
4. I can distinguish between poisonous and edible mushrooms.
5. I enjoy observing plants.
6. I've got green fingers.

Scoring sheet. Count the number of items (not points) in which you assigned a rating of 2. Record this number in the proper categories. Those areas of intelligence in which you identify the highest number of items represent Multiple Intelligence most characteristic of you.

Список літератури

1. Білоножко Н.Є. Стратегія як одна з основних категорій методики навчання іноземних мов // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – Вип.7. – С.27-35.
2. Бражник Н.О., Білоножко Н.Є. Навчальні стилі учнів як компонент змісту їхньої стратегічної компетенції. «Іноземні мови в навчальних закладах». – К.: 2009. – Вип. 3. – С. 6 – 11
3. Ратанова Т.А., Домашенко И.А. Психология общая: Экспериментальная психология / Учебник. М.: Московский психолого-социальный институт: Фланта, 2004. – 464 с.
4. Ніколаєва С.Ю. Індивідуалізація навчання іноземних мов: Монографія / Ніколаєва С.Ю. – К.: Вища школа, 1987. – 140 с.

The article contains two questionnaires provided to help choosing one's own learning style while foreign language studying.

Статья представляет две анкеты, которые помогут выбрать свой собственный стиль в изучении иностранного языка.

Одержано 08.06.10

УДК. 378.147

І. О. Головка, викл., В.О.Гребенюк, викл.*Кіровоградський національний технічний університет*

Навчальні стилі у вивченні іноземних мов

У статті розглядаються шляхи формування стратегічної компетенції студентів з урахуванням психічних особливостей сприймання інформації та врахування зазначеної інформації викладачем у навчальному процесі у навчанні іноземних мов.

стратегічна компетенція, навчальний стиль, когнітивний стиль, риси особистості, інтелект, візуальний тип, слуховий тип, кінестетичний тип

Теоретично і практично проблема вдосконалення навичок самостійної діяльності пов'язана з дуже складним питанням різноплановості та полікомпетентності шляхів формування стратегічної компетенції студентів, яку розуміють як сукупність знань та вмінь студентів щодо оптимального оволодіння мовою як засобом спілкування на заняттях іноземної мови (ІМ) та у самостійній роботі з ІМ. Стратегічна компетенція залежить від індивідуальності учнів, яка, у свою чергу, спричиняє диференціацію способів поведінки їхньої навчальної діяльності на заняттях з ІМ та в самостійній роботі. Розгляд способів поведінки учня був започаткований ученими А.Венден, Дж. Рубін, С.Ю.Ніколаєвою. Дж.Рубін зауважує, що набір навчальних стратегій залежить від низки факторів, таких як вік, індивідуальні стилі навчання, стадії вивчення навчального матеріалу, типи завдань, культурні відмінності, традиції навчання, які можуть мати вплив на розуміння студентами процедури вивчення матеріалу і того, які прийоми оволодіння мовним матеріалом є ефективними та які врави для його засвоєння є корисними. Отже, уміння сприймати новий матеріал, аналізувати, узагальнювати, запам'ятовувати, адекватно діяти у навчальних та життєвих ситуаціях – є індивідуальними і залежать від навчального стилю студентів. Виходячи з того факту, що вибір навчальної стратегії залежить від таких змінних величин як мотивація, досвід у навчанні, рівень володіння мовою, навчальний стиль, толерантність до складностей в оволодінні мовою, виникає необхідність допомогти студентам у визначенні їхнього власного навчального стилю, і, відповідно, у розвитку їхніх навчальних стратегій.

З точки зору представників освітньої психології стиль визнається ключовим у питанні індивідуальних розбіжностей у навчальному контексті. Під стилем розуміють характеристику системи операцій, до яких особистість має схильність завдяки своїм індивідуальним якостям. До навчального стилю, як вважають Н.А. Бражник та Н.Є. Білоножко, відносять ті фактори, що впливають на виконання завдання – когнітивний стиль та інтелект. Але слід враховувати також риси особистості, що впливають не лише на ролі студентів в актах спілкування, але також і на їхню здатність вчитися.

Розглянемо докладніше зміст кожного з компонентів навчального стилю. Когнітивний стиль – це підхід, якому віддає перевагу індивідум у процесі обробки інформації.

Процеси обробки інформації, як показує психолінгвістичний аналіз процесу засвоєння мовного матеріалу, залежать від особливостей сприймання інформації за допомогою зорового, слухового, кінестетичного аналізаторів, а також від творчого мислення: конвергентного і дивергентного. Отже, студентам необхідно визначити свій спосіб сприймання інформації. **Візуалам**, наприклад, для глибшого розуміння змісту заняття необхідно спостерігати за виразом обличчя викладача, його жестами. Їм подобається

переважно сидіти на перших партах, щоб ніщо не заважало спостерігати за вчителем. Вони роблять детальні записи почутої інформації, складають діаграми, таблиці тощо. Роздавальний матеріал, ілюстрації у книжці, записи на дошці допомагають їм краще засвоювати інформацію. Отже, ефективними для них будуть стратегії спостереження за діями вчителя, створення карт пам'яті, запису лексико-граматичного матеріалу з використанням таблиць, стратегії групування та класифікації.

Студенти зі **слуховим** типом сприймання (аудити) краще засвоюють інформацію, якщо вона подається у лекціях, дискусіях. Вони інтерпретують почуту інформацію через тон голосу, висоту, швидкість, наголос та інші нюанси. Написана інформація не має для них такого значення як почута, тому для них буде корисним читати текст вголос і слухати звукозаписи.

Отже, для засвоєння лексико-граматичного матеріалу аудиторам слід використовувати стратегії, що пов'язані зі зміною швидкості вимовляння зразка мовлення, зміною висоти тону, навіть настрою (оптиміст - песиміст), музикою. Для **кінестетів** дуже важко сидіти спокійно протягом тривалого часу, їм необхідно бути фізично активними і знаходитися у мобільному стані. Вони запрограмовані на діяльне сприйняття інформації. Кінестетам, для того, щоб включитись в активну діяльність, треба дати можливість експериментально отримати результат, зробити самостійні висновки, потім прочитати матеріал підручника по даній проблемі і вияснити у викладача питання, які зацікавили. Найбільш продуктивними для студентів-кінестетів є лабораторні роботи.

Розглянемо наступний компонент навчального стилю – інтелект. Як визначає Ратанова Т.А., термін «інтелект» включає в себе функціонування складних багато-рівневих когнітивних репрезентативно-операційних структур, якість та організація яких визначають ефективність вирішення як тестових, так і широкого кола навчальних, практичних і життєвих завдань. Виділяють наступні типи інтелекту:

- *лінгвістичний* – для успішного оволодіння мовою тобі необхідно читати цікаві книжки, розгадувати кросворди, слухати звукозаписи, використовувати комп'ютерні технології, брати участь у бесідах і дискусіях. Для тебе є сприятливими стратегії заголовного слова, утворення речень з використанням зримованих слів тощо;

- *логіко-математичний* – ти здатний виконувати більшість завдань за допомогою логіки. Для тебе є сприятливими стратегії групування, класифікації мовних одиниць, знаходження логічних зв'язків між різними об'єктами, словами, словосполученнями. Оскільки складання пазлів є твоєю сильною стороною, то подумай, як ти можеш скористатися цим у процесі оволодіння мовою;

- *просторовий* – цей тип інтелекту наділяє тебе здатністю до креативного мислення, творчості. Завдання, які потребують використання активного залучення уяви, маніпуляцій ментальними образами є сприятливими для тебе. Характерним є візуальне сприймання середовища, що проявляється у вмінні спостерігати за мовними явищами (сполучуваністю слів тощо). Для тебе є сприятливими стратегії знаходження логічних зв'язків між різними об'єктами, словами, словосполученнями, створення карти пам'яті;

- *кінетичний* – ти можеш краще проявити себе у видах діяльності, які потребують фізичних дій. Бери участь у рольових іграх, драматизації діалогів, текстів. Створення карток з лексичного і граматичного матеріалу та різноманітні дії з ними є сприятливими для тебе в оволодінні мовою;

- *музичний* – ти добре сприймаєш мову на слух, тому більше слухай звукозаписів іноземною мовою і використовуй можливості поспілкуватися з носіями мови. Сприятливими для тебе є стратегії, що потребують використання ритму, мелодії;

- *міжособистісний* – цей тип інтелекту наділяє тебе здатністю до співпраці з друзями у процесі виконання завдання. Ти краще вивчатимеш мову, якщо будеш брати участь у дискусіях, рольових іграх, драматизації будь-яких текстів. Сприятливим для тебе є створення кооперативних проектів;

– *внутрішньо-особистісний* – важливим є внутрішній світ твоїх емоцій, тому характерними є види діяльності, що потребують стратегій уяви, а саме: стратегії заголовного слова, утворення речень з використанням зримованих слів, а також написання творів, есе. Сприятливим для тебе є створення незалежних проєктів. твій навчальний процес потребує затишного місця для рефлексії;

– *природний* – важливим є співвідношення мови і природи: виконувати завдання на свіжому повітрі, описувати явища природи, флору, фауну тощо. Сприятливим у вивченні лексики і граматики для тебе є створення карт пам'яті з використанням різних кольорів, спостереження за відмінностями мовних явищ.

Наступний компонент навчального стилю відноситься до рис особистості студента, які можуть сприяти або гальмувати вивчення ІМ та оволодіння нею. Вирішення цієї проблеми було запропоновано С.Ю. Ніколаєвою в межах формуючої індивідуалізації, де одним із засобів формування індивідуального стилю оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю є пам'ятки, в яких надаються поради навчаючимся.

Цінним є той факт, що за допомогою карток студенти визначають свої слабкі та сильні сторони, що на сучасному етапі є актуальним також і з точки зору професійної придатності, оскільки під час інтерв'ю чи співбесіди з роботодавцем, питання можуть стосуватися не тільки сильних, але й слабких сторін людини.

Студентам рекомендується визначити характерні риси власної особистості, порівняти міру їх наявності в інших студентах, та визначити свої слабкі та сильні сторони і в подальшому навчанні, закріпити сильні та уникнути слабких сторін.

Отже, як зауважує Н.О. Бражник, усвідомлення студентами свого навчального стилю відкриє нові обрії у навчанні, підвищить рівень розуміння навчальних дій, орієнтації у власній особистості, допоможе визначити свої слабкі сторони, підсилити сильні сторони, а також окреслити індивідуальне використання навчальних стратегій.

Це, у свою чергу, підвищить рівень досягнень студентів у навчанні. Знання навчальних стилів студентів та співвіднесення їх із стилем викладання виступає необхідною передумовою адекватного вибору відповідних прийомів роботи на занятті, визначення та організацію видів діяльності, які максимально наближені до природних можливостей студента.

Список літератури

1. Білоножко Н.Є. Стратегія як одна з основних категорій методики навчання іноземних мов // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – Вип.7. – С.27-35.
2. Бражник Н.О., Білоножко Н.Є. Навчальні стилі учнів як компонент змісту їхньої стратегічної компетенції. «Іноземні мови в навчальних закладах». – К.: 2009. – Вип. 3. – С. 6 – 11.
3. Ратанова Т.А., Домашенко И.А. Психология общая: Экспериментальная психология /Учебник. М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2004. – 464 с.
4. Ніколаєва С.Ю. Індивідуалізація навчання іноземних мов: Монографія / Ніколаєва С.Ю. – К.: Вища школа, 1987. – 140 с.
5. Данильченко В.М. «Стиль обучения» и «стиль учения»: как согласовать индивидуальные особенности учителя и ученика. Тематический раздел: Социология образования. // Директор школы.- М.: 2003.- Вып.8. – С. 43-45.

В статье рассматриваются пути формирования стратегической компетенции студентов, принимая во внимание психологические особенности восприятия информации и учитывая упомянутую информацию преподавателем во время учебного процесса в обучении иностранным языкам.

The article considers the ways of students' strategic competence forming taking into account the psychological peculiarities of learners' information perception and also taking into consideration the information given above by the teacher while foreign language teaching.

Одержано 08.06.10

Н.В. Гречихіна, викл., Т.В. Тимошенко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Inherent causes of language change

The inevitable causes of language change are considered in this article. It gives an up-to-date view of the phonetic natural tendencies which are the predictable result of a human's anatomical, physiological and psychological make-up.

articulation, guttural sounds, nasalized vowel, nasal cavity, voiceless stop, glottal stop, consonants, obstruction, compressed air, explosion, assimilation, omission, alternating consonant, consonant sequences

The causes of language change are double-layered. On the top layer, there are social triggers. These set off or accelerate deeper causes, hidden tendencies which may be lying dormant within the language. The gun of change has been loaded and cocked at an earlier stage. Many of underlying tendencies appear disruptive.

Ease of effort, in the sense of ease of articulation, is the proposed cause of disruption which springs most easily to one's mind. There is a deep-rooted belief among quite a number of people that all human speech would be reduced to a prolonged *uh*. Ease-of-effort theories have been around for a long time. They were particularly prevalent in the nineteenth century, when educated men tended to idealize the 'noble savage', whose apparent virtues seemed to contrast strongly with the vices and decadence of civilization. At that time, we find the linguist Max Müller claiming that, owing to laziness inherent in civilization, sophisticated people do not use the forceful articulatory movements required for primitive tongues. In civilized languages, he maintained, speakers avoid difficult guttural sounds, and show a preference for relatively easy sounds produced fairly far forward in the mouth – a claim which turns out to be totally unsubstantiated, since there is no evidence that any language is 'more primitive', than any other or that primitive cultures use more 'throaty' sounds than advanced cultures.

A more sophisticated view of changes which are castigated as laziness, however, is that they are tendencies which are inevitably built into language because of the anatomical, physiological and psychological make-up of human beings. We may be dealing with predestination rather than sin. Let us go on to substantiate this viewpoint by outlining some developments which have happened repeatedly, and are happening currently in the language of the world.

Dropping off consonants

Let us begin with what seems to be a typical case of sloppiness, the loss of consonants at the end of words.

Consider French *n*. Between the ninth and fourteenth centuries, spoken French gradually lost *n* at the end of words such as *an* 'year', *en* 'in', *bon* 'good', *bien* 'well', *coin* 'corner', *fin* 'end', *brun* 'brown', and nasalized the preceding vowel. This change began with the words where the *n* was preceded by [a], a vowel in which the tongue is held low and the mouth kept relatively wide open. It then moved to mid-vowels such as [e] and [o], and finally to vowels such as [i] and [u], in

which the tongue is high and the mouth relatively closed. In other words, the lower the tongue and the more open the mouth, the earlier this change occurred.

The techniques have provided new insights, and also confirmed some things that phoneticians had long suspected: when the sequence [an] is pronounced, the nasal cavity – the space behind the nose – cannot be totally closed off during the vowel [a]. The result is that the sequence [an] is always [ãn], with a slightly nasalized vowel. This means that there is an imbalance between [ãn] and the other sounds [en], [in], [on], [un]. There will be a tendency to do two things: first, to omit an unnecessary [n] after [ã] – since the vowel is now nasalized, the final nasal is redundant; secondly, to allow the nasalization to spread to other vowels, in order to preserve the symmetry of the sound system. In other words, any language which possesses the sequence vowel + *n* has a potential weak spot in the language. Starting with *a* + *n* the vowels may become nasalized, and the final nasal is likely to be lost. This is a very common change, and has occurred in the last millennium in Chinese, as well as French.

So far we have seen that the human inability to close off the nasal cavity during the pronunciation of the sequence [an] causes a weak spot in language which could potentially be exploited. However, this is not the only reason why final nasals are weak. All consonants are weak at the end of a word if no vowel follows. They are weakly articulated, and difficult to perceive. Within the last millennium, the voiceless stops [p], [t], [k] have been lost at the end of words in French, Chinese and Maori, among other languages. In Chinese, they were at first replaced by a glottal stop – a stoppage of the airstream with no sound involved. Then this glottal stop was lost. Several dialects of British English, Cockney and Glaswegian, for example, now have glottal stops in place of final [t] and [k], and, less often, [p]. So English is possibly following the same track.

This development is not just ‘sloppiness’, but is due to the general and inevitable weakness of articulation of sounds at the end of words.

The consonants [p], [t], [k] are produced, like all stops, by totally obstructing the air flow at some point, in this case at the lips for [p], the teeth for [t], and the palate for [k]. The actual articulation of a stop consists of three successive stages: first, the placing of the obstruction; secondly, the building up of compressed air behind the obstruction; and thirdly, an explosion as the obstruction is removed. These three stages can be detected if you try saying slowly and with emphasis: ‘You *pig*! You *toad*! You *cuckoo*!’ Now try saying ‘Have a good sleep! Good night! Good luck!’ Even if you say these emphatically, you are likely to find that the explosion is considerably weaker when [p], [t], [k] occur at the end of a word. Anyone who habitually exploded stops occurring at the end of a word as strongly as those at the beginning would sound both pompous and theatrical. In fact, it is extremely difficult to explode them strongly without adding an extra vowel on the end: ‘Good sleep-a’, ‘Good night-a’, ‘Good luck-a’. The difficulty of exploding final stops means that it is not uncommon for stops at the end of a word to be ‘unreleased’, that is, unexploded. In the phrase ‘Good night!’, for example, normal breathing is often resumed after the closure and compression stages, without any explosion occurring.

The weakness and gradual loss of final consonants is not only due to feeble articulation. It is compounded and accelerated by the fact that such sounds are difficult to hear, particularly when unexploded. Speakers of Cantonese, a Chinese dialect which has unreleased final stops, were tested on their ability to distinguish between them. When words were read in list, out of context, hearers made wrong decisions about almost half of them.

When final stops have become virtually indistinguishable, the next stage is for them to become really indistinguishable. Most Chinese dialects simply replaced all three voiceless stops with a glottal stop. Eventually, the glottal stop itself tends to be omitted, resulting in the total loss of the original consonants.

Overall, then, it is normal for consonants to disappear at the ends of words over the ages. It has already happened in numerous languages over the centuries, and will undoubtedly happen in many more.

Linking sounds together

Anyone learning a new language speaks slowly, haltingly, one word at a time, with each section of word pronounced carefully and clearly. As the learner becomes more fluent, these separate words and sounds are linked together into a smoother style of speech.

The linking together of sounds and words is carried out primarily in two ways. First, by assimilation, 'becoming similar': when two sounds are adjacent, one often moves partially or wholly in the direction of the other. Secondly, by omission: in a group of sounds clustered together, one sometimes gets left out. As an example of the first process, try saying the sentences *I want you to warn Peter* and *I want you to warm Peter* fairly fast. At normal conversation speed, there is unlikely to be any difference between the two. *Warn* is likely to have been influenced by the following *p* and become *warm* also. As an example of the second process, say the sentence *George banged the drum hard as he marched through the town*. At normal conversation speed, you are likely to have omitted the final sounds in *banged*, *marched*, and said: *George bang(ed) the drum hard as he march(ed) through the town*. Even people who criticize others for 'swallowing their words' are likely to assimilate and omit sounds in the way described above, though they would probably deny it. Such phenomena tend to creep into the language unnoticed. Suddenly, there comes an arbitrary point at which people stop ignoring them, and start noticing and complaining.

When assimilations and omissions occur between words, they are usually only temporary: we normally pronounce *would you* as 'wood-joo', but the word *you* is in no danger of changing to *joo* in other context. However, when assimilation and omission occur within words instead of between them, the effect is likely to be longer-lasting – though the spelling can often prevent people from realizing that a change has occurred. Almost everyone, for example, pronounces the word *handbag* as *hambag*, with omission of the *d* in *hand*, and a change of the *n* to *m*, due to the influence of the following *b* (since *m* and *b* are both produced by closing the lips). However, few people will admit to this 'sloppy' pronunciation. Many, when challenged, are convinced that they say *handbag* – though the same people will usually admit to saying *hankerchief*, rather than *handkerchief*. If a change occurs in enough words, people grow to accept it, and eventually treat the spelling rather than the pronunciation as aberrant. For example, no one nowadays worries that we do not pronounce the *t* in words such as *whistle*, *thistle*, *castle*, *fasten*, *hasten*, even though one might expect people to want to keep *t* in *fasten* and *hasten* in order to retain their connection with *fast* and *haste*. But in this case, it is the spelling which people generally want to reform.

Assimilation and omission are found the world over, especially when two or more consonants meet. Furthermore, there is some evidence that an alternating consonant-vowel-consonant-vowel sequence is the most natural one for the human vocal organs, and a few linguists have tried to argue that all languages are subconsciously striving towards this natural state. It is certainly true that fluent speakers in every known language inevitably simplify consonant sequences, particularly if they are able to make themselves understood without pronouncing each sound in detail. As one phonetician expressed it, 'Language does what it has to do for efficiency and gets away with what it can.'

The list of literature

1. Aitchison J. Language origin and evolution. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
2. Aitchison J. Psycholinguistic perspectives on language change. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
3. Croft W. Explaining language change: An evolutionary approach. – London: Longman, 2000.

В статті розглядаються неминучі причини зміни мови. Вона пропонує сучасний погляд на природні тенденції у фонетиці, які є передбачуваним результатом анатомічної, фізіологічної та психологічної будови людини.

В статье рассматриваются неизбежные причины изменения языка. Она предлагает современный взгляд на естественные тенденции в фонетике, которые являются прогнозируемым результатом анатомического, физиологического и психологического строения человека.

Одержано 08.06.10

І.О.Данілова, студ. гр. УТ-05

Кіровоградський національний технічний університет

Рівень безробіття в Україні та пріоритетні напрямки його зниження

Структурні зрушення, що відбуваються на сучасному етапі розвитку національної економіки, призводять до суттєвих негативних змін на ринку праці, зокрема, до достатньо значних обсягів і рівня безробіття економічно активного населення і, як наслідок, до неефективного використання робочої сили. При цьому розвиток підприємництва, малого і середнього бізнесу та інші ринкові перетворення не в змозі на належному рівні вирішити проблеми забезпечення ефективної зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення тощо. Одним із негативних наслідків цих процесів є формування значного рівня вимушеної неповної зайнятості (“прихованого безробіття”), що перетворилося на характерну тенденцію сучасного ринку праці.

Через це актуальним є розробка і вдосконалення механізмів державного регулювання обсягів незайнятого населення та підвищення рівня використання робочої сили з урахуванням особливостей її розподілу та сучасної кон'юнктури ринку праці. Вищезазначені обставини й зумовили вибір теми дослідження, її мету, структуру та основні задачі.

Метою даної роботи є дослідження рівня безробіття за останній рік та пропонування пріоритетних напрямків державної політики, для вирішення проблеми безробіття на ринку праці в Україні.

Згідно офіційних статистичних даних, у першому кварталі 2009 р. в Україні було зареєстровано 20,3 млн. осіб економічно активного населення працездатного віку, при цьому 2,1 млн. з них були безробітними, тобто рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці (МОП) склав 10,3% . Рівень зареєстрованого безробіття в Україні становив всього 4,4%. Для порівняння, у січні-вересні 2008 р. рівень безробіття серед населення працездатного віку складав 6,5% або майже 1,4 млн. осіб. Таким чином, за півроку з початку активної фази фінансово-економічної кризи понад 700 тис. українців втратили роботу.

У липні 2009 р. ситуація на ринку праці, - з точки зору офіційної статистики, - покращилася. Так, кількість зареєстрованих безробітних зменшилася з 900,6 тис. осіб. на 1 січня 2009 р. до 658,5 тис. осіб на 1 липня 2009 р., що дає можливість Міністерству праці і соціальної політики України рапортувати про зниження рівня безробіття на 26,9%.

Однак, реальна картина виглядає інакше: в Україні близько 3 млн. осіб. (близько 15% економічно активного населення працездатного віку) залишилися без роботи, - якщо рахувати за кількістю тих, хто сплачує внески до соціальних фондів.

Слід зазначити, що значна частина українців працює за межами України. За оцінками експертів, у 2008 р. за кордоном працювало понад 3,5 млн. українців. При цьому легально працевлаштовані були не більш 2%.

Основні проблеми та загрози на ринку праці України:

1. Повсюдна корупція, високі економічні бар'єри та юридично складна процедура заснування і ведення власного бізнесу перешкоджають зменшенню безробіття шляхом самозайнятості населення (Україна постійно знаходиться на одному з останніх місць у світі за складністю ведення бізнесу).

2. Існуюча податкова система не дає можливості більшості підприємств малого і середнього бізнесу офіційно працевлаштувати своїх співробітників, що часто приводить до порушення соціальних та конституційних прав українських громадян.

3. Відсутність розвинутої інфраструктури на селі та нерозвиненість місцевих переробних підприємств породжують хронічне сільське безробіття.

4. Проблема молодіжного безробіття. Молодь без досвіду роботи зазнає найбільших труднощів з пошуком роботи, особливо з офіційним працевлаштуванням. Показники безробіття у віковій групі від 15 до 24 років традиційно найбільш високі – 13,3% у 2008 р., у віковій групі від 25 до 29 років – 7% у 2008 р.

5. Проблема безробіття серед людей старшого віку. Після 40 років складність пошуку роботи збільшується в рази, особливо якщо мова йде про працевлаштування з офіційною зарплатою для одержання гідної пенсії.

6. Проблема соціальної незахищеності працівників, які зайняті неофіційно або працевлаштовані на мінімальну ставку, одержуючи доплату готівкою. У кращому випадку працівники можуть розраховувати на працевлаштування за схемою: «ТОВ – приватний підприємець (ПП)», за якою підприємство мінімізує податкові відрахування до рівня єдиного податку з ПП.

7. Проблема захисту прав та соціальних гарантій понад 3,5 млн. українців, які нелегально працюють за кордоном.

8. Структурна проблема у сфері пропозиції робочої сили. В Україні в результаті проррахунків у сфері профорієнтації і планування продуктивних сил виник надлишок фахівців з гуманітарною освітою на фоні нестачі фахівців з технічною освітою. Ця проблема загострюється через те, що фахівці технічного профілю активно емігрують до країн, де їх знання більш спожиті ринком і краще сплачуються.

Тому, доцільним і необхідним буде запропонувати пріоритетні напрямки державної політики, для вирішення проблеми безробіття на ринку праці в Україні. Вони є наступними:

- Підвищення шансів щодо працевлаштування громадян зі старших вікових груп. Даний напрямок може включати програми перепідготовки і підвищення кваліфікації для безробітних із застарілими навичками; заходи, які б стимулювали роботодавців вкладати інвестиції в навчання співробітників за місцем роботи; більш інтенсивна допомога в пошуках роботи для безробітних і заходи для роботодавців для стимулювання наймання працівників зі старшої вікової групи (наприклад, субсидії на працевлаштування, податкові пільги, часткове відшкодування витрат, пов'язаних з оплатою по лікарняних листах і т.п.).

- Відповідність освітніх програм у сфері професійної підготовки і перепідготовки потребам ринку праці. Політика у сфері освіти повинна надавати особливого значення підготовці конкурентноздатних фахівців необхідних професій за універсальними програмами навчання для того, щоб збільшити можливості плавного переходу з навчання на роботу. Ризик повної витрати вкладених ресурсів можна було б мінімізувати шляхом досягнення угод з роботодавцями, які б обіцяли наймати згодом студентів або учасників програм профнавчання.

- Стимулювання створення нових робочих місць і відкриття нових компаній на проблемних територіях за допомогою пільгових кредитів і податкових пільг, навчання керівних кадрів і консультування з питань ведення бізнесу, субсидій на дослідження і розробки, надання доступу до нових технологій, субсидій на підвищення кваліфікації або перепідготовку постійних працівників, які можуть першими втратити свою роботу; підтримки в пошуках клієнтів та організації збуту і т.п.

- Боротьба з сільським хронічним безробіттям. Наприклад, використання сучасних комунікаційних технологій мало б мінімізувати часові втрати, пов'язані з листуванням між місцевими центрами зайнятості та безробітними, які мешкають у віддалених населених пунктах.

- Підсилення контролю за процесом пошуку роботи зареєстрованими безробітними і застосування заходів до тих з них, хто одержує дохід від нерегулярних заробітків. Такі міри можуть приймати форму позбавлення права на допомогу з безробіття та участь у будь-якій програмі сприяння зайнятості, що надається й сплачується державою, а також повне зняття з обліку зареєстрованих безробітних.

- Забезпечення пріоритетності превентивних заходів щодо обмеження тривалого безробіття перед заходами, спрямованими безпосередньо на боротьбу з нею (реінтеграційними), та узгодження пріоритетів політики зайнятості з пріоритетами макроекономічної, інвестиційної, структурної, промислової, регіональної, освітньої і соціальної політики України.

Отже, при впровадженні вище зазначених пріоритетних напрямків державної політики, проблеми безробіття на ринку праці в Україні будуть вирішеними.

Список літератури

1. Дроздов О. Соціально-економічні наслідки безробіття в Україні та шляхи його подолання / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України – К.:1999. – 28ст.
2. Петрова І. Методологічні проблеми узгодження робочих місць і робочої сили // Економіка України, №7, 2000.
3. Закон України «Про зайнятість населення» / Верховна Рада України. К.: Парлам. видавн., 1999.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Одержано 12.04.10

Т.В.Тимошенко, викл., Н.В.Гречихіна, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження відмінностей між британським та американським варіантами англійської мови

Розглядається проблема англійської мови, яка має відмінності з точки зору семантики, вимови, написання та граматики у носіїв мови британської та американської культур. В статті наведені чіткі приклади даних відмінностей та надані практичні рекомендації щодо вірного перекладу, значення, вимови та вживання окремих слів.

відмінності, англійська мова, семантика, вимова, написання, граматика, різновид, діалект, британські носії мови, американська культура, сфери, особливості, значення

Які ж основні відмінності англійської мови британських та американських культур? Відмінності, перш за все, полягають в тому, що однією і тією ж мовою спілкуються в різних місцях, і це називається різновидами чи діалектами мови. Ці різновиди можуть бути регіональними або національними. Наприклад, ми можемо почути різні прояви англійської мови в різних регіонах Великобританії, чи в деяких частинах англословних країн. Існують численні варіанти англійської мови, такі як індійська англійська, австралійська англійська, західноафриканська англійська мови. Але так історично склалося, що британська англійська та американська англійська являють собою два найбільш взаємовпливові різновиди мови і відмінності між саме цими двома видами англійської мови ми і дослідимо в цій статті. Метою є допомогти студентам немовних вузів усвідомити, чому одне і те ж слово в англійській мові може вимовлятися по-різному, чи мати відмінне значення в залежності від його відношення до одного чи іншого виду культури мовлення.

Чіткі особливості британського та американського варіантів англійської мови можна побачити та проаналізувати в таких сферах:

- 1) Семантика(значення слів);
- 2) Вимова;
- 3) Написання;
- 4) Граматика.

Отже, семантика. Тут просліджуються два важливі види відмінностей в значенні слів:

- 1) один і той же предмет може мати повністю різні назви;
- 2) одне і те ж слово вживається в обох типах мов, але воно може мати повністю різне значення.

За першим типом : існує один предмет, але має різні назви в британському та американському варіантах англійської мови. Одна із найбільших відмінностей існує в словах, які вживаються для назви основних щоденних речей, таких як їжа, домашні прилади, знаряддя праці та частини автомобіля. Наприклад:

British word
mobile phone
petrol
tap
cooker
dustbin
aubergine
sweets
bonnet (on a car)

American word
cellphone
gas
faucet
stove
garbage can
eggplant
candy
hood

boot (on a car)
windscreen

trunk
windshield

За другим типом відмінностей, коли існує одне слово, але має різні значення.

Наприклад:

Слово	Британське значення	Американське значення
Football	гра, в яку грають в усьому світі, з круглим м'ячем, який гравці б'ють ногами, а не руками. Американці називають цю гру soccer .	гра, в яку грають в США, з овальним м'ячем, який гравці можуть кидати руками, або бити ногами. Британці називають таку гру American football .
Chips	довгі, тонкі смужки картоплі, смажені, їдять їх гарячими. Американці називають це fries чи French fries .	тонкі, плоскі шматочки картоплі, смажені, їдять їх холодними. Також називаються potato chips . Британці називають це crisps .
Vest	предмет спідньої білизни, який носить під сорочкою, тобто майка. Американці називають це undershirt .	предмет одягу з пувицями спереди та без рукавів і чоловіки носять це поверх сорочки, як частину костюма. Британці називають це waistcoat .

Відмінності даного типу можуть спантеличити навіть тих людей, для яких англійська мова – рідна. Такі слова часто називають **American/British 'false friends'**, до них належать ще такі слова:

bathroom, class, college, couple, doctor, federal, gas, hire, holiday, lawyer, mean, pavement, programme, public school, quite, sea, sick, smart, state, station, student, subway, theatre, time.

Далі розглянемо сферу вимови. Тут існує певна кількість відмінностей, які можна легко почути при вимові англійського слова британцями чи то американцями. З цього приводу ми дослідимо такі аспекти: наголос, деякі голосні звуки та звуки, які супроводжуються буквою 'r'.

Британці та американці мають різні наголоси, коли вони вимовляють певні двоскладові чи багатоскладові слова. Наприклад:

Слово	британський наголос	американський наголос
ballet	/ 'bæleɪ /	/ bæ'leɪ /
debries	/ 'debriː /	/ də'briː /

Таку ж відмінність у вимові можна почути в наступних словах: **chalet, garage, gourmet, parquet, pate**.

В словах з декількома складами, таких як **secretary**, американці наголошують закінчення більше, ніж це роблять британці, тому слово має додатковий наголос:

Слово	британська вимова	американська вимова
secretary	/ 'sekrətri /	/ 'sekrə'teri /
territory	/ 'terətri /	/ 'terə'toːri /

Такі ж відмінності спостерігаються і в словах: **conservatory, contributory, inflammatory, inflationary, preparatory**.

Проте, в словах типу **missile**, британці надають більше значення останньому складу:

Слово	британська вимова	американська вимова
hostile	/ 'hostail /	/ 'hɑːstl /
missile	/ 'misail /	/ 'misl /

Таку ж відмінність ми чуємо в словах: **docile, fragile, mobile, tactile**.

Існує відмінність у вимові звуків / juː / та / uː /. В деяких словах британці вимовляють / juː /, а американці - / uː /, якщо ці звуки слідує після /d/, /t/, /n/, наприклад:

Слово	британська вимова	американська вимова
tune	/ tjʊːn /	/ tuːn /

news	/nju:z/	/nu:z/
tulip	/'tju:lip/	/'tu:lip/
dubious	/'dju:biəs/	/'du:biəs/

Голосні звуки /a:/ та /æ/ також вимовляються по-різному. В багатьох словах, де «а» стоїть перед звуками /f/, /v/, /s/ чи /z/, американці вживають короткий 'а', схожий на звук в слові **fat**, в той час як британці, особливо в південній Англії, використовують довший 'а', як в слові **father**. Наприклад:

Слово	британська вимова	американська вимова
ask	/ɑ:sk/	/æsk/
bath	/bɑ:θ/	/bæθ/
last	/lɑ:st/	/læst/
after	/'ɑ:ftə/	/'æftər/

Голосні звуки, які супроводжуються /r/, називаються **rhotic** чи **r-coloured**. Вони вимовляються без /r/ багатьма британцями, але /r/ вимовляють більшість американців. Наприклад, **mother** та **bird** мають **r-coloured** звуки в американському англійському.

Слово	британська вимова	американська вимова
mother	/'mʌðə/	/'mʌðər/
bird	/be:d/	/be:rd/

Однак, якщо /r/ з'являється перед голосними звуками, то цей звук вимовляється як британцями, так і американцями.

Отже, якщо хтось зацікавиться британською вимовою, то краще послухати носіїв мови даної культури, взявши, наприклад, напрокат відеофільм та переглянувши стрічку *Billy Elliot* (2000), яка представляє сучасний діалог з автентичним британським акцентом, яким говорять у Великобританії. Якщо ж комусь подобаються більш старіші фільми, то вам підійдуть фільми Beatles з 1960, такі як *Help* (1965), що також є гарним прикладом британської англійської мови, так само як і *This Sporting Life* (1958). *My Fair Lady* (1964), класичний фільм, нагороджений премією, показує як професор Higgins, лінгвіст та діалектолог, змінює жаклиний робітничий акцент Cockney гарної дівчини Eliza Doolittle та перетворює її на принцесу вищого класу.

Якщо ж ви зацікавитесь вимовою американського варіанту англійської мови, то вам краще проглянути стрічки *Clueless* (1995), із каліфорнійською вимовою фільм *Valley Girl*. Фільм *My Cousin Vinny* (1992) проти поставляє нью-йоркську вимову південному мовленню, стрічка *Cat on a Hot Tin Roof* (1958) демонструє вимову глибокого півдня та фільм *Norma Rae* (1979) – вимову робітничого класу.

Наступний аспект нашого дослідження – написання. Існує багато різновидів написання слів цих двох видів мов. Деякі з них впливають лише на окремі слова, тому як пишуться саме ці слова треба просто вивчити. Але деякі відмінності та закономірності в написанні слів включають певне узгодження літер. Тому вони більш постійні та передбачувані. Ось деякі із таких прикладів:

британське написання	американське написання
-our	-or
<i>humour, labour, favourite, behaviour</i>	<i>humor, labor, favorite, behavior</i>
-tre	-ter
<i>centre, litre, theatre, spectre</i>	<i>center, liter, theater, specter</i>
-nce	-nse
<i>pretence, defence, offence</i>	<i>pretense, defense, offense</i>
-l-	-ll-
<i>skilful, fulfil, instalment, appal</i>	<i>skillful, fulfill, installment, appall</i>

І останній аспект нашого дослідження в цій статті – це граматики. В цілому, відмінності в граматиці між двома видами мови досить слабкі. Проте, існує декілька помітних

відмінностей в утворенні часових форм, узгодженні підмета з присудком та у вживанні теперішнього завершеного часу;

1) Форми дієслів в Past Simple та Past Participle. В американському варіанті англійської мови дієслова завжди приймають закінчення **-ed** при утворенні Past Simple та Past Participle в словах типу: **lean (leaned, leaned), learn, smell** та **spell**, та часто в словах **burn** та **dream**. Такі форми іноді використовуються і в британському варіанті також, але британці все ж частіше вживають такі форми цих дієслів, як: **leant, learnt, smelt, spelt, burnt** та **dreamt**;

2) Узгодження підмета з присудком. В британському варіанті англійської мови **collective nouns**, які відносяться до групи людей, часто супроводжуються дієсловом у множині, навіть якщо іменник вживається в однині. Таке не трапляється в американському варіанті англійської мови. Наприклад:

*Br E: The football team **are** rather weak this year.*

*Am E: The football team **is** very weak this year.*

Інші приклади колективних, групових іменників, які вживаються з дієсловом у множині в британському англійському, є: **army, audience, class, committee, company, crowd, enemy, government, jury, majority, staff** та **union**.

3) Використання Present Perfect. Американці вживають теперішній завершений час рідше, ніж британці. Замість нього вони частіше використовують простий минулий час, особливо в реченнях із словами **just** та **yet**. Наприклад:

Br E Am E: Have you eaten yet?

Am E: Did you eat yet?

Br E Am E: Has Sam just left? - Sam has left already.

Am E: Did Sam just leave? - Sam left already.

Список літератури

1. Dr Don R. McCreary. British and American English. Macmillan English Dictionary. – Oxford: Macmillan publishers Limited, 2002.
2. Virginia Evans – Jenny Dooley. Enterprise plus.-Express Publishing, 2002.
3. Raymond Murphy. English Grammar in Use. – Cambridge University Press, 1985.
4. O. Bilenka, A. Pavlyuk, O. Chepurna. Business English Essentials.- Ternopil, Karpyuk Publishing, 2003.

Рассматривается проблема английского языка, который имеет отличия с точки зрения семантики, произношения, написания и грамматики у носителей языка британской и американской культур. В статье приведены четкие примеры существующих различий и даны практические рекомендации относительно правильного перевода, значения, произношения и употребления отдельных слов.

The problem of English language which has some differences in semantic, pronunciation, spelling and grammar between British and American speakers is considered here. The article shows vivid examples of such differences and gives practical recommendations toward the correct translation, meaning (semantic), pronunciation and using separate words.

Одержано 15.06.10

О.О. Скидан, студ. гр. ФК 07-3

Кіровоградський національний технічний університет

Бюджетний процес на місцевому рівні

За радянських часів місцеві органи влади в Україні мали небагато можливостей для прийняття рішень. Після отримання незалежності в Україні існує законодавча основа для самостійного прийняття рішень місцевими органами влади, вони можуть приймати рішення про те, які встановлювати місцеві податки та збори, як та які послуги надавати та інші важливі питання, які впливають на умови життєдіяльності даної громади.

Але проголошений принцип самостійності місцевих бюджетів на практиці не реалізується, що породжує багато негативних тенденцій на всіх стадіях бюджетного процесу. Так, наявний рівень централізації зараз дуже високий, на це вказують наступні факти – 71,49 % коштів місцевого бюджету спрямовуються до державного бюджету і лише 28,51 % - розподіляються серед приблизно 12 тис. місцевих бюджетів, що не додає регіонам фінансової стабільності, залишаючи поза увагою їх потреби та проблеми.

Також відбувається зниження часток доходів і видатків місцевих бюджетів у ВВП, так впродовж 2003 – 2009 рр. їх частка зменшилась з 9,87 % до 8,80 % та з 9,84 % до 8,49 % відповідно. Ці факти вказують на те, що місцеві органи влади займаються, переважно, виконанням делегованих державою повноважень, а не питаннями місцевого значення. Поряд з цим впродовж останніх чотирьох років збільшився відсоток трансфертів до місцевих бюджетів з 29,1 % до 43,4 %, що не стимулює місцеві бюджети до нарощування власних доходів. Отже, така негативна тенденція функціонування місцевих бюджетів в період, коли Україна як суверенна держава перебуває на шляху демократичної побудови і спричинила актуальність розгляду цієї теми та написання даної статті.

Проблемам бюджетного процесу на місцевому рівні вже було присвячено значну кількість наукових публікацій. У різні періоди вагомий внесок у дослідження окремих аспектів цієї проблематики зробили такі українські та російські вчені: Д. Боголепов, О. Василик, В. Зайчикова, О. Кириленко, С. Котляревський, В. Кравченко, М. Кульчицький, В. Лебедєв, В. Лексін, В. Нечаєв, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Г. Тіктін, І. Ткачук, Я. Хесін, О. Швецов, Юрій С.І. та ін.

Отже, бюджетний процес - це регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

Бюджетний кодекс (ст. 19) визначає чотири стадії бюджетного процесу:

- складання проектів бюджету;
- розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;
- виконання бюджету, в тому числі у разі необхідності внесення змін до закону про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети;
- підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Бюджетний процес на локальному рівні починається із бюджетної політики, тобто заяв, зроблених політиками для конкретизації їхньої філософії фінансового управління.

При складанні бюджетної політики на наступний рік, визначають її мету і основні завдання, що підлягають розв'язанню протягом поточного року та вказують перелік способів їх реалізації. При цьому цілі і завдання мають пов'язуватися з розв'язанням середньострокових та перспективних проблем. Мету бюджетної політики на 2010 рік

визначено Основними напрямками бюджетної політики на 2010 рік, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2009 року № 411.

Після схвалення Кабінетом Міністрів України проекту Закону “Про Державний бюджет”, Міністерство фінансів України доводить місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування розрахунок показників, необхідних для початку складання проектів місцевих бюджетів [1, С.14].

Після ухвалення Закону “Про Державний бюджет”, показники, необхідні для складання місцевих бюджетів, вважаються затвердженими остаточно і розпочинається процес формування місцевих бюджетів. Проте, реальний стан бюджетного процесу в Україні залишає бажати кращого, Закон «Про державний бюджет на 2010 рік» був прийнятий лише 27.04.2010 року при тому, що Бюджетним кодексом чітко встановлено граничні терміни прийняття відповідних рішень: «до 1 грудня поточного року приймається закон про Державний бюджет України на наступний рік». Така ситуація вкрай негативно впливає на загальну економічну ситуацію в країні та вказує на неспроможність України розв’язати свої внутрішні проблеми. [4, С.281].

Місцевий бюджет має бути головним документом, який показує діяльність владного органу і те, наскільки він задовольняє потреби населення у послугах.

Україна має невикористані можливості поліпшення місцевого бюджетного процесу. Ми маємо також великий невикористаний потенціал людських ресурсів - це службовці органів управління та громадськість [3, С.132].

У зв’язку з цим, є два головних шляхи позитивного розвитку:

- громадськість має брати пряму участь у процесі прийняття рішень і через свою участь примушувати місцеві органи влади захищати інтереси територіальної громади (особливо це стосується бюджетного процесу);

- місцеві бюджети повинні стати сервісно-орієнтованими документами, які визначають кількість і якість послуг, тобто деталізують рівень послуг, які органи місцевої влади надають населенню.

Розглянемо кілька шляхів, які дадуть можливість радикально покращити бюджетний процес в Україні на територіальному рівні:

1. Поповнення місцевих бюджетів за рахунок створення додаткових послуг для населення. Використовуючи даний варіант розв’язання проблеми, місцеві органи влади отримають реальну можливість поповнити свій бюджет, а це, дасть наступні переваги:

- підвищиться якість послуг;
- розшириться спектр послуг;
- з’явиться можливість надавати допомогу тим громадянам, які її потребують;
- з’являться кошти для розвитку як місцевих послуг, так і громади в цілому.

2. Застосування такої форми складання бюджету як бюджет з урахуванням результативності такий бюджет дає інформацію про категорію витрат і показує кількість затрат, коштів, необхідних для надання кожної з послуг.

3. Застосування та використання виконавчих стандартів якості (виконавчий критерій або критерій результативності), які показуватимуть кількість і якість послуг населенню і те, як взагалі працює орган місцевої влади. Даний критерій органи місцевої влади повинні розробляти кожен для себе, з урахуванням специфіки своєї діяльності, її можливостей та регіональних відмінностей.

4. Залучення громадськості до бюджетного процесу територіальних органів влади з метою інформування про те, чого орган влади планує досягти, що він виконує і скільки коштують послуги, на які напрями витрачаються бюджетні кошти. Необхідно проводити так звані “відкриті бюджетні слухання” на яких мешканці громади матимуть можливість отримувати інформацію про статті місцевого бюджету і виражати свої думки про його основні напрямки [5, С.198].

Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” дає можливості для

проведення бюджетних слухань в Україні. З урахуванням зарубіжного досвіду органам місцевого самоврядування України можуть бути запропоновані 3 основні форми залучення громадян до участі у бюджетному процесі: безпосередня участь, опосередкована участь та участь громадян у бюджетному процесі через різноманітні інформаційні системи.

Усі ці альтернативи мають бути застосовані разом, тому що кожна з них окремо не буде суттєвим розв'язанням проблем місцевих бюджетів у цілому. Усі із запропонованих варіантів вирішення проблем відповідності місцевих бюджетів потребам населення у послугах є одним, загальним напрямком діяльності місцевих органів влади щодо поліпшення бюджетного процесу і відповідно якості послуг, що надаються населенню. Місцеві органи влади повинні використовувати різноманітні форми діяльності і різноманітні технології для більшої їх ефективності та прозорості [2, С.244].

Отже, втілення завдань економічного і соціального блоків бюджетної політики неможливе без забезпечення подальшого удосконалення вітчизняної бюджетної системи в напрямі досягнення оптимального розподілу доходів і видатків між окремими рівнями і видами бюджетів, проведення децентралізації бюджетних ресурсів, зміцнення доходної бази місцевих бюджетів, удосконалення бюджетного регулювання відповідно до цілей державної регіональної політики, а також забезпечення ефективного громадського контролю у сфері державних фінансів.

Список літератури

1. “Бюджетний кодекс України” від 21 червня 2001 р. №2542-ІІІ// “Урядовий кур’єр” № від 24.07.2001 р.
2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. //Відомості Верховної Ради України.-1997-№24.-с.381.
3. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси. Навчальний посібник/ За заг. ред. Базилевича В.Д. - К.: Атіка, 2002. - 368с.
4. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004.- 544 с.
5. Юрій С.І. Бюджетна система України. - К.: НІОС, 2005. – 374 с.

Одержано 30.04.10

УДК 001:11

В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук*Кіровоградський національний технічний університет*

Проблема пізнавального відношення між суб'єктом і об'єктом

В статті розглядається сутність суб'єкта і об'єкта та їх діалектичний взаємозв'язок у пізнавальному процесі.

відношення, історичний процес, об'єкт, пізнання, суб'єкт

Пізнавальне відношення між суб'єктом і об'єктом має багатогранний характер. Його основою є практика. Тому суб'єкт у процесі пізнання завжди виступає активною стороною. Діалектико-матеріалістична філософія, подолавши споглядальність домарксистської філософії, матеріалістично обґрунтувала механізм дії суб'єкта на об'єкт. Активна дія суб'єкта на об'єкт можлива на основі практики, яка опосередковує об'єкт. Але, крім загальної характеристики дії суб'єкта на об'єкт, необхідно також враховувати і конкретні форми прояву дії суб'єкта на об'єкт. Зокрема, однією з таких форм є експеримент, у процесі якого суб'єкт за допомогою приладів та інших засобів намагається поставити пізнаваний предмет в умови, визначені заздалегідь, з метою проникнення в суть об'єкта і перевірити дані, які вже є про цей об'єкт. Нарешті, суб'єкт активно впливає на об'єкт не тільки з метою його пізнання, але й для того, щоб використати пізнані властивості, ознаки, об'єкт в цілому в своїх практичних цілях.

Діалектика пізнавального відношення між суб'єктом і об'єктом виявляється не тільки в активній дії суб'єкта на об'єкт. Не менш суттєвою стороною цього відношення є зворотна дія об'єкта на суб'єкт.

Дія об'єкта на суб'єкт обумовлюється тим, що пізнавальні можливості суб'єкта, ступінь проникнення в об'єкт залежать і від того, наскільки суб'єкт оволодів засобами пізнання, категоріальним складом мислення, сформованим у процесі суспільно-історичної практики. Активний характер дії об'єкта на суб'єкт обумовлений і тим, що всі знання про той чи інший об'єкт суб'єкт бере від об'єкта, причому об'єкт діє на суб'єкт через практику.

Специфічним аспектом прояву пізнавального відношення між суб'єктом і об'єктом є й те, що суб'єкт є одночасно й об'єктом. І не тільки щодо єдності їх природи (суб'єкт як індивід є частиною природи, результатом її розвитку), а й у тому розумінні, що людина як суб'єкт є об'єктом пізнання для інших людей, а також об'єктом для себе, об'єктом власного пізнання. „Я”, визначав Л.Фейєрбах, є одночасно суб'єкт і об'єкт.

Отже, суб'єкт у пізнанні може функціонувати як суб'єкт-об'єкт. У свою чергу, сам об'єкт теж у певному розумінні цього слова являє собою об'єкт-суб'єкт, оскільки об'єкт завжди опосередковується в пізнанні суспільно-практичною діяльністю. До того ж, завжди існує необхідність дослідження суб'єктом результатів своєї опредмечуваної діяльності (знаряддя виробництва, матеріальні знаки мови, в яких виражені результати пізнавальної діяльності суб'єкта). У кінцевому підсумку єдність і взаємодію між суб'єктом і об'єктом в розглянутому плані можна виразити: суб'єкт є не тільки суб'єктом, а об'єкт є не тільки об'єктом, але й об'єкт-суб'єкт.

Розглянутий аспект пізнавального відношення між суб'єктом і об'єктом не слід абсолютизувати. Справа в тому, що не кожен об'єкт може функціонувати як суб'єкт пізнання. Якщо об'єкт поділити на такі головні види, як природа, суспільні відносини і

людина, то природа виступає лише як об'єкт. Про природу як суб'єкт можна сказати остільки, оскільки вона, виступаючи як об'єкт, опосередковується діяльністю суб'єкта і в ній ця діяльність опредмечується. Суспільні відносини і людина можуть виступати то як суб'єкт, то як об'єкт, залежно від того, яку роль вони виконують. Відношення між суб'єктом і об'єктом в історичному процесі досить рухливе і має відносний характер. Суспільство в цілому можна розглядати як об'єкт-суб'єкт, при цьому воно виступає як суб'єкт, творець власної історії. Але суспільство, наприклад, по відношенню до класу, партії і окремої особи виступає як об'єкт і об'єктивна умова їх діяльності. Будучи об'єктивною частиною суспільства, клас і нація виступають по відношенню до нього як суб'єкт, що активно впливають розвиток суспільства в цілому.

В історичному процесі активну і дієву роль відіграє кожний окремих індивід. Він виступає суб'єктом як по відношенню до суспільства в цілому, так і до нації, класу, частиною яких він є. Звідси можна говорити про суспільство як суб'єкт. У кожному конкретному суспільстві суб'єктом історичного процесу виступає нація, клас, партія, держава.

Відмінність між вказаними суб'єктами відносна. Той факт, що в суспільних явищах об'єктом виступає сам суб'єкт, зумовлює складність взаємовідношення між суб'єктом і об'єктом, яка полягає в тому, що не завжди є можливість провести чітку грань між суб'єктом і об'єктом. Крім того, у пізнанні явищ соціального і духовного життя неможливо повністю елімінувати суб'єкт із одержаного знання.

Звертаючи увагу на відносність граней між суб'єктом і об'єктом в історичному процесі, зазначимо, що в суспільстві є такі сторони, процеси, які при всіх обставинах залишаються об'єктивними, зокрема економічні і соціальні відносини. Це означає, що єдність суб'єкта і об'єкта в історичному пізнанні не виключає їх відмінності в межах основного питання філософії про те, що є первинним і що вторинним.

Нерозуміння специфіки взаємовідношення суб'єкта і об'єкта в суспільно-історичних процесах, відносної протилежності об'єктивного і суб'єктивного в історичному процесі стало причиною того, що в нашій філософській літературі є різне розуміння суб'єктивного фактора і об'єктивних умов суспільного розвитку. Поняття „об'єктивне” нерідко ототожнюється з поняттям „економічне”, а поняття „суб'єктивний фактор” – з поняттям дії особи взагалі, класу, партії. При такому підході в категорії „об'єктивне” відзначається лише одна найважливіша сторона об'єктивного історичного процесу. Інші ж сторони не враховуються. Щодо ототожнення суб'єктивного фактора з діяльністю особи, класу, партії, то в ньому по суті зміщується суб'єктивне і об'єктивне, тоді як насправді дія особи, класу, партії, організації повинна бути розглянута як дія суб'єкта-об'єкта.

На нашу думку, до об'єктивних умов слід відносити сукупність природних умов і ті відношення, обставини, при яких люди творять історію і які незалежні безпосередньо від їх свідомості.

Суб'єктивний фактор включає в себе діяльність людей, соціальних груп і організацій, певний ступінь свідомості, організованості, волі і енергії людей, необхідний для виконання поставлених ними цілей.

Отже, об'єктивні умови і суб'єктивний фактор історичного процесу перебувають в єдності, виступають як взаємопроникаючі сторони одного й того ж явища. Тому підхід до їх аналізу повинен бути конкретно історичним. Сам по собі суб'єктивний фактор не існує, як і взагалі не існують об'єктивні суспільні умови.

Багатогранність взаємовідношення між суб'єктом і об'єктом, суперечливість процесу наближення суб'єкта до об'єкта обумовлюється як пізнавальною структурою суб'єкта, так і складною структурою об'єкта. Будова і організація матеріальних об'єктів, як прийнято говорити в сучасній науці, характеризується наявністю різних рівнів, які необхідно враховувати при дослідженні та організації самого процесу пізнання.

Залежно від характеру об'єкта, суб'єкт організовує свою пізнавальну діяльність і підходить до об'єкта із знанням певних форм його вищлення. Без знання таких форм він був би безсилим перед об'єктом. Формами вищлення, які історично сформувались у суб'єкта, є його форма пізнання, категоріальна структура мислення. Аналіз пізнавальних взаємовідношень між суб'єктом і об'єктом свідчить про те, наскільки багатограним є зміст категорій об'єкта і суб'єкта і що саму суть процесу пізнання неможливо зрозуміти без правильного розуміння змісту цих категорій.

Список літератури

1. Йолон П. Тенденції розвитку сучасної методології науки.// Філософ. і соціал. Думка. – 1995. – №7-8.
2. Косолапов В.В. Гносеологічна природа наукового факту. – К.:1964.

В статье рассматривается сущность субъекта и объекта, их диалектическая взаимосвязь в познавательном процессе.

In the article the substance of subject and object, their dialectical relationship in the cognitive process are considered.

Одержано 25.03.10

Я.В.Рудь, студ. гр. ОА-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Захист інтелектуальної власності в контексті розвитку сучасної України: проблеми і розв'язання

У статті зроблено аналіз стану всесвітньої системи охорони інтелектуальної власності, висвітлено основні аспекти державної політики інтелектуальної безпеки України на сучасному етапі її розвитку, узагальнено і систематизовано знання в галузі інтелектуальної безпеки, визначені основні загрози інтелектуальній сфері країни.

Постановка проблеми та її актуальність. Останнім часом в нашій країні стосовно інтелектуальної сфери в різних колах все частіше використовується поняття інтелектуальної безпеки. І хоча воно знаходиться у стадії формування, під ним найчастіше розуміють стан захищеності інтелектуальної сфери країни. Поява цього поняття – наслідок поступового усвідомлення суспільством важливості інтелекту для гармонійного розвитку держави, забезпечення його конкурентоспроможності на світовій арені.

Проблема наразі полягає в тому, що інтелектуальна власність хоча і повинна приносити відчутний дохід, однак не завжди забезпечує його на практиці. Необхідної умовою для отримання прибутку є використання власності, введення її у господарський обіг. Результати науково-технічної діяльності можуть бути представлені у вигляді ідеї, яка ще не має ніякого матеріального втілення. Законне введення у господарський обіг результатів науково-технічної діяльності, у тому числі й об'єктів інтелектуальної власності, є можливим лише після оформлення у встановленому державою порядку прав власності. Інакше захист від недобросовісної конкуренції, як і відносини із передачі прав з одержанням матеріальної користі, стають неможливими.

На жаль, більшість вітчизняних фахівців у галузях права та економіки не розуміють ще повною мірою значення внеску об'єктів інтелектуальної власності у процес виробництва і реалізації конкурентноздатної продукції за умов ринкової економіки та, відповідно,

необхідності їхньої правової охорони. Від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього, у свою чергу, – перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки ХХІ століття – економіки, що базується на знаннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття безпеки вживав ще старогрецький філософ Платон, маючи на увазі відсутність небезпеки або зла.

Аналізу усього спектру зазначених проблем в різних аспектах присвячені праці таких відомих науковців як І. І. Дахно «Патентно-лицензионная работа», «Патентоведение», О. А. Підпригора «Право інтелектуальної власності України», Г. О. Анрошук та Л. І. Работягова «Патентное право: правовая охрана изобретений». Інтелектуальна власність та інтелектуальна безпека на сучасному періоді їх розвитку представлена у роботах П. Крайнева, В. Жарова, О. Святоцького, П. Цибульова, М. Грановської та багатьох інших.

Метою статті є розгляд стану світової системи інтелектуальної власності, виявлення основних аспектів державної політики інтелектуальної безпеки України сучасному етапі її розвитку, визначення основних загроз у сфері інтелектуальної власності, вироблення практичних рекомендацій по нейтралізації загроз.

Виклад основного матеріалу. Процеси глобалізації глибоко пов'язані з поширенням науково-технічних досягнень у світі. У сучасному середовищі використання результатів науково-технічної діяльності на окремій території світу неможливе. Всі сторони світогосподарського розвитку органічно пов'язані між собою, тому природним є взаємопроникнення результатів наукових здобутків між різними регіонами Землі. Винахідники, що надають інформацію, зацікавлені у цьому процесі завдяки налагодженому механізму отримання плати за користування винаходом у вигляді роялті. У іншій країні, на іншому континенті, на іншому ринку, чи в іншій компанії ці здобутки мають можливість бути використаними з більшою користю, ніж стороною, що їх передає. Нові форми НТП також полягають у спільному створенні та використанні продуктів інтелектуальної власності міжнародними компаніями, у розробці та виконанні міжнародних науково-технічних програм. Інноваційний потенціал будь-якої країни може збільшуватися тільки на основі міжнародного науково-технічного співробітництва [8]. У зв'язку з цим у науку було введено поняття техноглобалізму, що являє собою планетарний процес інтернаціоналізації створення, освоєння, виробничого й комерційного використання, трансферу, поширення технологій [6]. Найбільш сприяє процесу поширення новітніх технологій їх комерціалізація. Як стверджує доктор Сал Кассис'є (США), комерціалізація технологій потребує трьох умов: значних за обсягом баз наукових і технологічних досліджень; венчурного капіталу, що готовий до вкладення в новий продукт; таланту менеджера, готового управляти таким капіталом. Однак, за його думкою, навіть у розвинутих країнах такі умови не завжди виконуються, і це приводить до необхідності втручання у цей процес як держави, так і міжнародних організацій [7].

На збалансування і поширення доступності міжнародної системи власності спрямована діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) – спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй. ВОІВ була створена Конвенцією ВОІВ у 1967 р. і одержала мандат від своїх держав-членів на сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом співпраці між державами у взаємодії з іншими міжнародними організаціями. Стратегічна спрямованість, бюджет і діяльність ВОІВ визначаються її 184 державами-членами, які засідають у рамках асамблей, комітетів та інших директивних органів. Нині система інтелектуальної власності відіграє критичну роль у формуванні цифрової сфери, мережевого простору. ВОІВ розпочала виконання далекоюсяжної програми введення цифрового регламенту, що відображає вплив Інтернету та цифрових технологій на систему інтелектуальної власності. У цій програмі порушено питання щодо

застосування законів інтелектуальної власності до правил проведення торгових та фінансових операцій через Інтернет, дотримання авторських прав у глобальній мережі щодо торгових марок, патентів тощо.

Той факт, що інтелектуальна безпека є найважливішою складовою державної політики, обумовлений низкою причин.

- По-перше, належна державна політика в сфері інтелекту – передумова успішної реалізації стратегічних цілей держави.
- По-друге, ситуація, що сьогодні склалася в Україні, дає підстави говори-ти про недостатній рівень та неналежну якість інтелектуального забезпечення в різних сферах державної політики.
- По-третє, за своїми наслідками інтелектуальна криза може виявитися куди небезпечнішою, ніж, наприклад, військова, економічна або інформаційна, а її подолання може зайняти декілька десятиліть.
- По-четверте, складність, масштабність і глибина проблеми розвитку і збереження інтелекту виводить її (поряд з екологічними проблемами) у розряд найактуальніших проблем сучасності. Стан інтелектуальної сфери держави визначається, перш за все, кількістю і рівнем підготовки працездатних носіїв наукового інтелекту – підготовлених і працюючих за своєю спеціальністю вчених і людей з вищою освітою, в тому числі у найвищих державних управлінських структурах.

Загрози інтелектуальній сфері виходять як зсередини, так і ззовні. Усередині країни – від окремих фізичних і юридичних осіб (і держави в цілому), діяльність яких значно знижує, а іноді виключає ефективне використання ученими свого наукового інтелекту. Ззовні – діяльність інших держав, що «переманюють» висококваліфікованих фахівців, умисне занижують або дискредитують досягнення наукового інтелекту країни в світовій спільноті.

Від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього, у свою чергу, – перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки ХХІ століття – економіки, що базується на знаннях. Це і питання створення цивілізованого ринкового середовища, де і підприємці, і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, виробництвом фальсифікованих товарів.

Творчість визначається як цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Країни з ринковою економікою давно усвідомили значення використання і належної охорони результатів творчої діяльності, об'єднаних у понятті «інтелектуальна власність», для темпів соціального та промислового розвитку. В Україні цей інститут фактично переживає період становлення, оскільки радянська доктрина цивільного права ґрунтувалася на визнанні та регулюванні авторських прав авторів творів літератури і мистецтва, відкриттів, винаходів та раціоналізаторських пропозицій як таких, що мають головним чином відносний (зобов'язально-правовий), а не абсолютний характер. Відповідно, у радянському законодавстві не вживався термін «інтелектуальна власність». Вперше він був використаний у останні роки існування СРСР - у Законі СРСР від 6 березня 1990 р. «Про власність в СРСР».

Початком становлення українського законодавства про інтелектуальну власність є прийняття Закону «Про власність», який містить спеціальний розділ «Право інтелектуальної власності». Першим спеціальним актом у цій галузі є Закон України від 21 квітня 1993 р. «Про охорону прав на сорти рослин». Можна вважати, що саме він заклав початок формування системи спеціального законодавства України про інтелектуальну власність.

З ухваленням в 2003 році базового Закону України «Про основи національної безпеки України» на законодавчому рівні було визначено, що об'єктом національної безпеки є інтелектуальні ресурси суспільства, та визнано розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу одним із пріоритетних національних інтересів [4].

Стратегія національної безпеки України, затверджена Президентом України у 2007 році, серед принципів забезпечення національної єдності та захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз однією з провідних визначає конкурентоспроможність держави та економічного добробуту населення шляхом всебічного розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни. Разом з тим зазначено, що серед низки викликів та загроз національній безпеці серйозною проблемою є некерований відтік за межі держави інтелектуальних та трудових ресурсів, у тому числі у формі трудової міграції [5]. Згідно з такими законами, як Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [1], Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [2], Закон України «Про електронний цифровий підпис» [3] проводяться відповідні заходи в цій сфері. Змінено статус України зі статусу «Пріоритетної іноземної країни» щодо торговельних санкцій у зв'язку з порушенням прав інтелектуальної власності на статус країни, що належить до «Переліку країн пріоритетного спостереження» (Priority Watch List) в рамках списку «Special 301».

Порушення права інтелектуальної власності можливе:

- у формі дій (посягання на право інтелектуальної власності);
- у формі бездіяльності (невизнання права інтелектуальної власності органами, через які у встановлених законом випадках має проводитися легітимація результатів інтелектуальної, творчої діяльності);
- у змішаній формі (невизнання права інтелектуальної власності з наступним незаконним використанням тим же суб'єктом результатів чужої інтелектуальної, творчої діяльності).

Порушенням права інтелектуальної власності визнається також ввезення на митну територію України виробів (товарів), в яких використано об'єкти права інтелектуальної власності, що захищаються на території України, без дозволу суб'єкта права інтелектуальної власності, з порушенням цього права незалежно від того, захищалися чи захищаються ці об'єкти в країнах походження.

Водночас навіть за наявності ознак порушення права інтелектуальної власності, дії, які законом визнаються правомірними, порушеннями права інтелектуальної власності не визнаються.

Порушником права інтелектуальної власності може бути фізична або юридична особа. Вина порушника для кваліфікації дій чи бездіяльності як таких, що є порушенням права інтелектуальної власності, значення не має.

Матеріальним наслідком порушення права інтелектуальної власності є поява контрафактних виробів, тобто продукції (товарів), вироблених з використанням об'єкта права інтелектуальної власності і реалізованих в межах України з порушенням права на них. Контрафактними вважаються також вироби, які виготовлені законно, але розповсюджені з порушенням права суб'єкта інтелектуальної власності.

Низькі стандарти захисту інтелектуальної власності в Україні значною мірою визначаються браком кваліфікованих фахівців у цій сфері, позаяк вона вимагає досить великого обсягу специфічних знань. Нарешті, слід відзначити, що серед головних причин недостатнього рівня ефективності охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном фахівці найчастіше називають «відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном» (54,8% відповідей експертів), «низький рівень правової культури в країні» (46,6%), «відсутність належних знань й інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України» (45,2%).

Найважливішим інструментом захисту інтелектуальної власності є ліцензування та патентування, тобто реєстрація та видача патентів і ліцензій на право користування товарними знаками, ноу-хау, комерційними таємницями, промисловими зразками різного роду, винаходами і відкриттями, найновішими технологіями виробництва специфічної та стандартизованої продукції та іншим інтелектуальним капіталом, що знаходиться у розпорядженні однієї компанії чи фірми.

Термін «ліцензія» в перекладі з латинської (лат. *licentia*) означає дозвіл здійснювати яку-небудь діяльність і в зв'язку з цим використовується в найрізноманітніших сферах економіки. Продаж ліцензій дозволяє суттєво прискорити процес освоєння нового ринку і хоча б частково відшкодувати власні витрати на дослідження і розробки винаходів.

Охорона прав винахідника здійснюється й за допомогою патентів. Патент (від латинського *patens* - свідоцтво, грамота) – це документ, який засвідчує визнання державою технічного вирішення винаходом і закріплює за особою, якій він виданий (патентовласником), виключні права на його винахід. Патент видається державним патентним відомством винахіднику чи ж його правонаступнику (право на службовий винахід звичайно належить підприємцю) по його заяві, розглянутій у відповідності з процедурою, встановленою законодавством даної країни. Строк дії патенту також встановлюється національним законодавством (переважно 15 - 20 років). Виключне право патентовласника заключається в наданні йому монопольного права на застосування винаходу (це також називається штучною монополією). Практично усі крупні фірми мають патентні фонди або ж користуються послугами відповідних організацій. За оцінками спеціалістів, біля 80% інформації, яка знаходиться в патентах, неможливо знайти в будь-яких інших джерелах.

Торгова марка (*trademark*) – зареєстроване у встановленому порядку і оригінально оформлене художнє позначення, котре служить для розпізнавання товарів одних підприємств від однорідних товарів інших підприємств. Це оригінальні назви і слова, окремі види упаковок, художні композиції і малюнки в поєднанні з буквами, цифрами, словами чи без них. Для ідентифікації послуг застосовуються знаки обслуговування. Торгова марка повинна бути простою, виразною, легко запам'ятовуватися для того, щоб ця марка асоціювалась у споживача з одним визначеним виробником, з якістю, властивостями товарів чи надаваних послуг. Торгова марка не повинна бути схожою на марки інших підприємств і вводити в оману споживача товарів.

Промисловий зразок (*industrial design*) - нове художньо-конструкторське вирішення виробу, котре визначає його зовнішній вигляд, відповідає вимогам технічної естетики і дає позитивний ефект. За допомогою промислового зразка встановлюється монополія на форму (орнамент) продуктів праці.

Авторські права (*copyright*) поширюються на будь-які творчі витвори незалежно від форми, призначення і переваг витвору (лекції, доклади, статті, брошури, книги, технічні описи, інструкції по експлуатації, ілюстрації довільного вигляду, малюнки, плакати, фотографії і т.п.). Ці права означають, що без згоди автора чи його правонаступників ніхто не може ні в якому вигляді відтворювати або тим чи іншим способом використовувати охоронювані правом об'єкти. Авторські права охороняються національними законами, а на міжнародному рівні – Бернською конференцією 1886 року і Всесвітньою конвенцією 1952 року.

Наряду з патентними ліцензіями існують і безпатентні ліцензії на ноу-хау (*know-how*) – непатентовані науково-технічні досягнення і виробничий досвід конфіденційного характеру – власник яких володіє природною монополією на відміну від власника запатентованого об'єкту.

Висновки. Враховуючи усе вищезазначене, серед державних пріоритетів у сфері інтелектуального забезпечення вбачається доцільним виділити наступні:

- зміцнення взаємозв'язку науки і суспільства;
- реструктуризація мережі наукових організацій;

- якісне кадрове забезпечення і соціальна політика в науковій сфері;
- підвищення інноваційної активності;
- розвиток інформаційного забезпечення;
- міжнародна науково-технічна співпраця;
- вдосконалення нормативно-правової бази науки;
- належне фінансове забезпечення.

Серед заходів, які необхідно здійснити для регулювання процесу «витоку розумів», можна назвати наступні: продовжувати і розширювати співпрацю, у тому числі в рамках програм міжнародних організацій і зарубіжних фондів, упорядкувати давно тривалу підготовку нормативних документів у сфері регулювання прав на інтелектуальну власність. Щодо наукової діаспори за кордоном, не займатися активним поверненням учених назад, а пропонувати їм брати участь в розробці актуальних наукових проблем на користь країни, спрямовувати більш значні, ніж сьогодні, кошти на оновлення і розвиток лабораторної і приладової бази досліджень. Резерви підвищення таких витрат є, у тому числі за рахунок перегляду пріоритетів фінансування із бюджетних асигнувань.

Список літератури

1. Закон України № 80/94 — ВР від 5 липня 1994 р. «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» // Відомості Верховної Ради України. — № 31. — 1994. — Ст. 286.
2. Закон України № 376912 від 23 грудня 1993 р. «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» // Відомості Верховної Ради України — № 7. — 1994. — Ст. 32.
3. Закон України № 852 – IV від 22 травня 2003 р. «Про електронний цифровий підпис» — Відомості Верховної Ради України — № 36. — 2003. — Ст. 276.
4. Закон України № 964-IV – ВР від 19 черв. 2003 р. «Про основи національної безпеки України» // Офіц. вісн. України. — 2003. – № 29. — С. 38.
5. Указ Президента України №105/2007 «Про Стратегію національної безпеки України» від 12 лют. 2007 р.: // Офіц. вісн. України. — 2007. — № 11. — С. 7.
6. Бочан І. О. Глобальна економіка : підруч. / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. — К.: Знання, 2007. — 403 с.
7. Мине Грейди. Революция в электронном бизнесе: какими будут компании и рынки в XXI веке / Грейди Мине, Давид Шнайдер ; [пер. с англ.] — М. : Альпина Пабlishер, 2001.— 280 с.
8. Поручник А. М. Інноваційний потенціал України та його реалізація в міжнародному науково-технічному співробітництві. // Міжнародна економічна політика. — № 1. — 2004. — С. 124—128.

Одержано 08.06.10

О.К. Савеленко, ас., А.В. Демиденко, студ. гр. ПМ-06
Кіровоградський національний технічний університет

Метод покриття прямокутниками об'єктів топології мікросхем, що ґрунтується на використанні узагальненої діаграми Вороного

Розглянуто проблему покриття багатокутників, що виникає під час підготовки вхідної інформації для приладів, які виконують виготовлення фотошаблонів. Вхідна інформація являє собою опис послідовності прямокутників. Вибір цієї послідовності більшою мірою визначає продуктивність цих приладів і якість отримуваних фотошаблонів.

Прямокутники повинні знаходитися повністю в середині багатокутника, і кількість їх повинна бути мінімальною або близькою до мінімальної. Запропонований простий евристичний алгоритм, заснований на використанні діаграми Вороного, який покриває багатокутник без дірок з гострими внутрішніми кутами за допомогою прямокутників.

інтегральні схеми, діаграма Воронова, декомпозиція, покриття прямокутниками чотирикутника

При виробництві інтегральних схем, фотоелектричних перетворювачів, РК-індикаторів, а також багатьох інших мікроелектронних пристроїв постає завдання формування топологічних структур на металізованих фотошаблонах. Ці структури формуються за допомогою спеціальних генераторів зображень. Генератори зображень будують топологію на фотошаблонах з набірних елементів. Набірний елемент являє собою прямокутник. Створення за допомогою таких генераторів довільних зображень топологічних структур вимагає попереднього розкладу (декомпозиції) цих структур на безліч прямокутників, об'єднання яких із заданою точністю співпадає з описом відповідних вихідних структур і формує покриття.

Декомпозиція багатокутника починається з його розбиття на комірки зі знайденого скелету з метою покрити кожен з цих комірок прямокутником. Якщо яка-небудь з цих комірок не покривається прямокутником, то вона ділиться на більш дрібні комірки і далі таким же чином. Процес декомпозиції завершується після того, як кожна зі знайдених комірок буде покрита прямокутником.

Метод заснований на використанні модифікації узагальненої діаграми Вороного, званої скелетом багатокутника, і дозволяє покривати довільні однозв'язні багатокутники. У процесі декомпозиції вихідний багатокутник розбивається на все менші й менші частини, які обробляються незалежно до тих пір, поки кожна з цих частин не буде покрита прямокутниками, що знаходяться в межах вихідного багатокутника. Перше розділення досягається за допомогою створення скелета багатокутника, який також називають «середньою віссю».

На відміну від діаграми Вороного, яка будується для безлічі точок, скелет багатокутника (середня вісь) задає місце розташування всіх центрів кіл, що містяться в багатокутнику, які стосуються його границі в двох або більше точках. Особливістю запропонованого методу є те, що він дозволяє знаходити покриття для довільних однозв'язних багатокутників, в тому числі й з гострими внутрішніми кутами. Для покриття гострих кутів багатокутника застосовується спеціальний алгоритм, який доповнює основний метод.

Пропонований метод декомпозиції складається з наступних етапів:

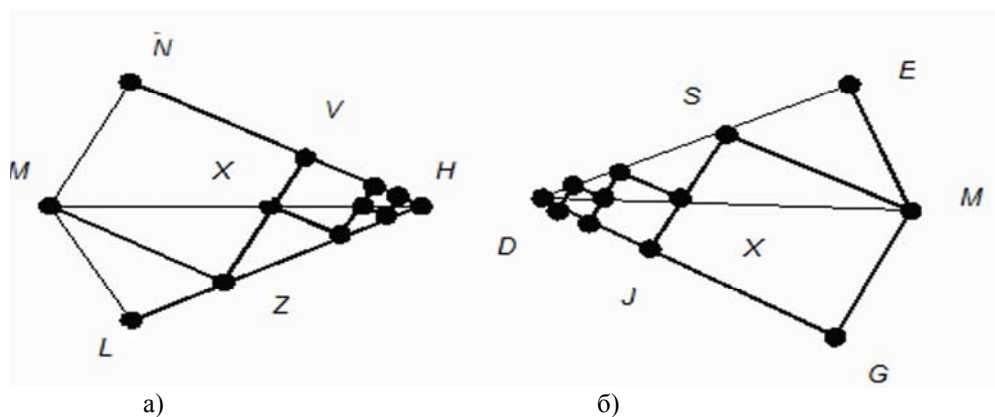
- формування скелета вихідного багатокутника;
- розбиття багатокутника по його скелету на комірки;
- покриття комірок прямокутниками.

Останній етап методу виконується для кожної комірки, незалежно від результату покриття інших комірок. Кожна комірка покривається за час, лінійний відносно числа ребер, включених до неї.

Для чотирикутника з гострим кутом використовується наступний алгоритм його покриття прямокутниками.

Здійснюємо побудову першого прямокутника, дві вершини якого лежать на одній стороні гострого кута чотирикутника - вершини N і V , третя - на іншій стороні - вершина Z , а четверта - на бісектрисі гострого кута (ребра скелету) - вершина M (рис. 1 а). Для наступного прямокутника однієї з вершин буде точка X - точка перетину сторони побудованого прямокутника з бісектрисою гострого кута. Знайшовши її, продовжуємо далі побудову прямокутника.

Будуємо прямокутники виходячи з вказаної послідовності дій, на одній стороні гострого кута чотирикутника до тих пір, поки менша сторона прямокутника не стане менше, ніж величина d - мінімально допустимий розмір, який може позиціонувати лазерний генератор. Виконуємо точно таку ж побудову прямокутників на іншій стороні кута (рис. 1 б).

а) б) - покриття чотирикутника

Рисунок 1 – Приклад чотирикутника з гострим кутом

Оцінка спотворення, одержуваного в розглянутому вище алгоритмі покриття гострого кута, дорівнює величині $d^2 \text{ctg}(0,5\alpha)$, де d - мінімально допустимий розмір, який може позиціонувати лазерний генератор, α - величина гострого кута.

З урахуванням технології виготовлення інтегральних мікросхем це спотворення ще менше. Гострі кути, як правило, не функціональні, і подібна апроксимація в них цілком допустима, а іноді навіть і корисна.

Список літератури

1. Фейнберг В.З. Геометрические задачи машинной графики больших интегральных схем / В.З. Фейнберг. – М. : Радио и связь 1987. – 178 с.
2. Носова Е.Г. Алгоритмы разбиения плоских фигур в системах машинного проектирования интегральных схем / Е.Г. Носова, А. Г. Свердлов, В.З. Фейнберг // Изв. АН БССР. Сер. физ.- мат. наук. – 1978. – № 5. – С. 16-23.
3. Осипов Л.Б. Программа фотонабора топологий, содержащих многосвязные фигуры и наклонные линии // Автоматизация РЭА и ЭВА. – Пенза, 1977. – С. 50-53.
4. Местецкий Л.М. Скелетизация многоугольной фигуры на основе обобщенной триангуляции Делоне / Л.М. Местецкий // Программирование. – №. 3. – 1999. – С. 16-31.
5. Препарата Ф. Вычислительная геометрия: введение / Ф. Препарата, М. Шеймос. – Москва : Мир, 1989.

6. Техническое описание и инструкция по эксплуатации генератора изображений ЭМ-5109. – Минск : КБТЕМ-ОМО, 2001. – 323 с.

Е. Савеленко, А. Демиденко

Метод покрытия прямоугольниками объектов топологии микросхем, основанный на использовании обобщенной диаграммы Вороного

Рассмотрена проблема покрытия многоугольников, что имеет место при подготовке входной информации для устройств, выполняющих изготовление фотошаблонов. Входная информация представляет собой описание последовательности прямоугольников. Выбор этой последовательности во многом определяет производительность этих устройств и качество получаемых фотошаблонов. Прямоугольники должны лежать полностью внутри многоугольника, и число их должно быть минимальным или близким к минимальному. Предложен простой эвристический алгоритм, основанный на использовании диаграммы Вороного, который покрывает многоугольник без дыр с острыми внутренними углами при помощи прямоугольников.

O. Savelenko, A. Demudenko

Method for covering rectangles of objects topology circuits based on using generalized Voronoi's diagram

The problem of covering polygons by rectangles that take place in input data preparation for integrated circuit layout generators is considered. Input data is the sequence of rectangles. Basically this sequence determines the productivity of these integrated circuit layout generator and quality of output photomask. The rectangles must lie entirely within the polygon and it is preferable to cover the polygon with as few rectangles as possible. The simple heuristic algorithm, based on the Voronoi's diagrams, that cover hole-free polygon with acute interior angles by rectangles is presented.

Одержано 23.06.10

УДК 658. 567. 3

Т.Л. Верлан, магістр., А.П. Мартиненко, ст. викл.
 Кіровоградський національний технічний університет

Обладнання для переробки зношених шин

Розглянуті технологічні схеми переробки зношених шин і технічні характеристики наявного обладнання. Описано новий агрегат – диспергатор-екструдер роторний, принцип його дії і варіанти застосування.

відходи, шини, екструдер, диспергування

Зараз переробці зношених шин приділяється увага в зв'язку з необхідністю утилізації цього виду відходів і нестачею сировини.

Витрати на знищення зношених шин сплачує підприємство у розмірі 5 грн. за шину. Витрати на безпосередню утилізацію зношених шин такі: на полігон для захоронення – 6.7 грн./кв.м.; спалювання – 23 грн./т; вивезення на спеціальне підприємство з їх переробки 17 долл.т. (ця сума не перекриває транспортні витрати).

За останній час з'явилися технології подрібнення зношених шин (криогенна). За цією технологією шини спочатку заморожують, потім руйнують. За рахунок замороження процес руйнування і відокремлення металокорду спрощується. Ця технологія розповсюджена в США, а добутий таким способом порошок гуми має назву криогуми. Інша технологія передбачає різання шини струменем води під великим тиском. При цьому утворюється велика кількість стічних вод і постає проблема висушування крихти. Загальним недоліком методів є низька активність крихти по причині слабо розвиненої поверхні частинок. Подрібнення гуми па дробарках ударно-ріжучої дії не продуктивне. Наявність гострих ріжучих поверхонь вимагає їх частого заточування.

Питомі енергозатрати на подрібнення 1 т. гуми (кВт/год.): подрібнення зсувом при 150-170°C – 500-600; ударно-ріжуче подрібнення при 20-50°C – 1000-2000; ударне подрібнення при мінус 150-100°C – 500-1000. В останньому випадку необхідно додавали 1200-1500 кВт/год на добування рідкого азоту для охолодження. За будь-якого способу необхідне попереднє розрізання шин. Основним постачальником обладнання для регенераторних заводів є ТОВ «Більшовик» (м.Київ). Перелік валкового обладнання для подрібнення і помолу зношених шин, яке випускає підприємство, представлено нижче:

Характеристики	Др 800 550/550	Дз800 550/550	Дф800 550/550	Др 800 710/710
Призначення	подрібнення	змелення	рафінація	подрібнення
Продуктивність, кг/год	1100	480	110	3500
Розмір шматків, мм	200*150	3-5	–	Шина d=800
Подрібнена крихта, мм	3-5	6-1	–	–
Встановлена потужність, кВт	170	142	85	40

За останні роки знизилася собівартість синтетичного каучуку, з'явилися нові еластомери. Зросли обсяги шинного утилю. Ці фактори стимулювали розробку нових, дешевих і універсальних по відношенню до сировини технологій переробки зношених шин і інших видів відходів із еластомерів (стрічок і пасків).

Донедавна переважали методи регенерації, засновані па принципі термоокисної деструкції вулканізаторів: водонейтральний, кислотний, лужний, паровий, розчинення.

Недоліки цих методів пов'язані з деградацією каучукової речовини під дією термоокисної деструкції.

Наступним етапом розвитку технології регенерації є перехід до термомеханічних методів. Теплова і механічна енергія направляється на руйнування міжмолекулярних зв'язків, вулканізатору, за якого окисний процес зводиться до мінімуму. Апаратурне оформлення процесу - екструдер зі спеціальною голівкою, який забезпечує такі умови обробки, за яких гума, перебуваючи у стані тонкої плівки, підлягає впливу значних зусиль зсуву.

Останні розробки (1-3) привели до створення агрегату нового покоління – диспергатора-екструдера червячно-роторного для добування дрібнодисперсного порошку 0.1 – 1.0 мм ношених шин. Модель диспергатора має наступні характеристики: продуктивність до 150 кг/год.; діаметр червяка-ротора – 150 мм.; встановлена потужність – 56 кВт.; габаритні розміри 2500x2100x2000 мм.; маса 3000 кг.; завантажуванні шматки подрібненої гуми зношених шин – 5-10 мм. Додатково диспергатор комплектується декількома варіантами робочих органів для переробки пластику.

Випробування моделі показали прийнятну енергозатратність – 100-250 кВт/т крихти при середньому розмірі частинок 100-150 мкм. Інтенсивний механічний вплив на матеріал викликає часткову девулканізацію гуми, що підтверджує можливість формування крихти під тиском у чистому вигляді і сприяє утворенню суцільного виробу.

Дослідження показали, що відбувається руйнування полісульфідних зв'язків з утворенням вільних радикалів. Очевидно, механічне навантаження на матеріал таке, що руйнування відбувається у значному ступені з руйнуванням хімічних зв'язків, внаслідок чого вільна поверхня крихти стає активною девулканізованою. Таке пояснення процесу узгоджується з його низькою енергозатратністю, так як девулканізація відбувається на поверхні крихти без структурних змін у масі.

Властивості системи еластомерів залежать від властивості кожної із складових і міцності зв'язку. Це означає, що необхідно визначити такі режими переробки і геометрії робочих органів, за яких буде досягнута активація поверхні отриманої крихти. У даному випадку подрібнення зумовлено не різанням, а перетиранням матеріалу за рахунок деформацій зсуву.

Нормальна напруга, що виникає за таких умов, додатково притискає матеріал до робочих органів. Коли деформація досягає критичної величини, відбувається руйнування матеріалу з утворенням грудочок, які продовжують рух внаслідок обертання, додатково подрібнюються, потрапляючи у меншу щілину. Виділене тепло відводиться через робочі органи, що охолоджуються водою. При цьому переважно руйнуються хімічні зв'язки, а не міжмолекулярні за рахунок зниження температури і високої швидкості деформації. Діюча деформація зсуву періодично доповнюється деформацією зім'яття, яка за високих швидкостей має характер удару. Не виключено, що виникає ковзання на стінках робочих органів з утворенням тонкого граничного шару з високим значенням швидкості зсуву і локальної температури, що може привести до вулканізації гуми.

Можна виокремити наступні переваги роторного диспергатора у порівнянні з іншим обладнанням для переробки зношених шин:

- малі розміри і металоємність (2.5*1.7*1.5 м., 1500 кг.), простота конструкції і очистки, відсутність гострих країв, ефективна система охолодження проточною зворотною водою;
- відсутність газових викидів за рахунок помірних температур переробки;
- універсальність (переробляє автомобільні шипи з металокордом, плати з мікросхемами, арамідні нитки);
- висока дисперсність порошку: середній діаметр – до 10 мкм; розвинена поверхня частинок 0.5- 5.0 м²/т; активна поверхня частинок – можливе формування виробів під тиском із 100% добутого порошку;
- низькі енергозатрати на 1 т відходів гуми.

Список літератури

1. Белозеров Н.В. Технология резины.— М.: Химия, 1964.- 325 с. .
2. Торнер Р'.В. Теоретические основы переработки полимеров. — М.: 1977.— 236 с.
3. Рябикин Д.Д., Лукач Ю.Е. Смесительные машины для пластмасс и резиновых смесей.— М.: Машиностроение, 1972.— 272 с.

Одержано 11.12.10

Р.Г.Щербина, студ. гр. ФК 09–1, М.П.Тупчієнко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Становище музеїв в роки Великої Вітчизняної війни та перші післявоєнні роки

В 2010 році український народ відзначає 65 річницю визволення України від німецько-фашистських загарбників, 65 років з дня Великої Перемоги в житті країни, в історії світової війни. Ми радіємо сонцю, життю, чистому небу. Ми ніколи не забуваємо про мільйони синів і дочок Вітчизни, яким не довелося дожити до світлого, такого бажаного Дня Перемоги. Це був важкий час для України. Вперше в історії великої війни фашистів зупинив героїчною боротьбою героїчний народ. Голландія капітулювала на 6 день, Бельгія – на 11, Франція протрималася 42 дні. А Київ наші війська боронили 72 дні, 73 героїчні дні боролася Одеса, 250 днів захищався Севастополь.

Наше минуле і наше майбутнє пов'язані між собою незримим мостом пам'яті. Пам'ять... Вона вічна, не дає згаснути для нащадків жодній героїчній сторінці історії перемоги над фашизмом.

65 років відокремлюють нас від подій, пов'язаних з Великою Вітчизняною війною. Для людини – це досить великий відрізок часу, але тільки одна мить для історії. Ті, хто пішов на фронт шістнадцятирічними, уже по 81 року. І це наймолодші. У багатьох є не тільки внуки, а й правнуки, що навчаються в школах.

Друга світова та Велика Вітчизняна війни стали епохальними подіями в історії українського народу повоєнного періоду. Вони не просто розділили історію радянського суспільства на періоди: довоєнний і післявоєнний, а й перекроїли життя багатьох, примусили переглянути систему попередніх цінностей, відмовитись від ілюзій минулого і навчитися жити за новими законами. Війна не тільки призвела до величезних матеріальних, людських втрат, вона вплинула на свідомість, моральний стан мільйонів людей, залишила глибокий слід у їхній пам'яті. Після війни українське суспільство, як і все радянське, стало іншим. Усім відомо, що музеї виконували і виконують функцію документації суспільної історії. Навіть у найтяжчі роки війни у музеях не припинялася робота. Не припиняючи своєї діяльності, музеї країни змінили під час війни її характер і форми відповідно до нових умов. Перед ними було поставлено завдання посилити масово - освітню роботу. Основним її напрямком в дні війни стає, звісно, виховання патріотизму. Тому історичні й краєзнавчі музеї проводили в ці роки виставки про славетних героїв минулого, про Полтавську битву, громадянську війну тощо. Виставки демонстрували не лише в залах музеїв, а й на заводах, фабриках, у клубах, бібліотеках, парках. Музейні працівники виступали з лекціями на історичну тематику в госпіталях, військових частинах. Вони надихали наших співвітчизників на перемогу.

Кіровоградський обласний краєзнавчий музей під час війни працював, музейні працівники займалися науково-дослідною та екскурсійною роботою, за що отримували заробітну платню. Але наприкінці воєнних дій, коли німці зрозуміли, що програють війну, вони значно пограбували музей. У постанові Кіровоградського бюро обкому партії від 1 травня 1946 р. зазначалось, що "до Великої Вітчизняної війни фонди краєзнавчого музею мали у своєму розпорядженні велику кількість предметів історії, археології, етнографії, нумізматики, флори і фауни місцевого значення, рукописи Саксаганського, Кропивницького, картини російських, голандських, французьких, українських художників, бібліотеку з великою кількістю книг XV - XVIII ст. В період окупації експозицію було розібрано і експонати звалено в підвал музею. Картини, вишивки, килими, книги, порцеляну, цінні вази окупанти вивезли в Німеччину. Музейну документацію повністю знищили. Значна частина колекції була розграбована населенням. За загальними підрахунками музей втратив більше 10 тисяч експонатів. Кіровоградський музей Революції, картинна галерея після війни відновлені не були.

Та знищити культуру українського народу німці не змогли. У визволених Радянською Армією районах швидко відроджувалося життя. Першочерговим завданням музеїв після відбудови було збирання матеріалів нових експозицій. Історичні й краєзнавчі музеї почали активно збирати матеріали про Велику Вітчизняну війну: документи, зброю, речі, що їх використовували партизани, побутові предмети, тощо. На основі цих матеріалів у багатьох музеях було влаштовано виставки, які розповідали про великі битви, про діяльність підпільних організацій на окупованій території, про партизанську війну з загарбниками.

Отже, хоч у роки війни музеї України зазнали великих руйнувань, втратили значну частину своїх матеріалів, проте вони швидко поновлювали свою роботу у визволених від ворога районах. Так, відразу після звільнення Кіровограду почалася робота по відновленню краєзнавчого музею. І вже у вересні 1946 р. музей було відкрито для відвідувачів. Експозиція мала два відділи — природи і історії краю. З роками кількість експонатів збільшувалася, зростав штат науковців музею.

Одержано 30.04.10

М.М.Будурін, студ. гр. МЕ-09, Е.О.Гришина, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Природа та суспільство

Для початку хочу взагалі сказати що таке людина? і що таке навколишнє середовище?. Навколишнє середовище – це частина земної природи, з якою людина (суспільство) безпосередньо взаємодіє і в процесі своєї життєдіяльності бере все що їй треба для свого подальшого розвитку. Людина – це організм, який здатний до обміну речовин, терморегуляції. Взагалі природа – це об’єктивна реальність, результат еволюції матеріального світу, яка існує незалежно від свідомості людини.

Посилюючий деструктивно антропогенний і технологічний тиск на довкілля приводить людство до глобальної екологічної кризи. Протиріччя між зростанням народонаселення і можливість задоволення його матеріально-енергетичними потребами, з одного боку, і обмеженими можливостями природних екосистем – з іншого, набувають антагоністичний характер. Їх загострення чреваті незворотними змінами біосфери, радикальною трансформацією традиційних природних умов функціонування цивілізації, що створює загрозу життєво важливих інтересів майбутніх поколінь людства.

Всё більше вчених, суспільних соціальних і політичних діячів сходяться у тому, що сукупна людська діяльність здатна докорінно підірвати природну рівновагу біосфери і тим самим поставити цивілізацію перед загрозою загибелі, й у переважну більшість екологічних лих основним винуватцем стає дедалі частіше не непередбачуваність дій технологічних коштів чи природних стихій, а непродумана діяльність людини, яка наносить своїм техногенним впливом нерідко непоправної шкоди природі. Тож у екологічних дослідженнях у різних країнах світу дедалі більше відчутні напрямки по обліку соціальних чинників як у творенні екологічної проблеми, так і у її рішенні

В історії взаємодії суспільства і природи виділено три стадії, які по суті є різними етапами розвитку на планеті і глобальною соціо системою:

- *перша стадія* незамкнена. Тривала близько 2-3 млн.років від часу появи на землі перших людей примітивного виду до виникнення близько 40 тис. років тому сучасного виду «Гомосапієс». Ця стадія визначалась органічним входженням людини у природу;

- *друга стадія* частково замкнена, яка тривала близько 40 тис.років від початку Палеоліту і до кінця другої Світової війни;

- *третьа стадія* почалася в середині ХХ ст.. після закінчення війни. Це період хижатської експлуатації всіх природних ресурсів і широка хімізація суспільства. Внаслідок цього стала широка криза. Цей період прозваний як безконтрольне втручання людини в навколишнє середовище.

Так вперше у науці постала проблема можливого кінця цивілізації на віддаленому майбутньому, про що попереджали різні пророки, протягом дуже конкретного відрізка часу й за цілком конкретних і навіть прозаїчних причин. Виникла потреба у такій області знання, яка б ґрунтовно досліджувала виявлену проблему і з’ясувала шлях запобігання прийдешньої катастрофи. Цією областю знання стала **соціальна екологія**, завдання якої у вивченні людського суспільства на аспекті його сумісності особливостям природного довкілля.

Для проведення дослідження по екології, людині була потрібна теоретична основа. Першим теоретичним джерелом стало вчення В.І. Вернадського про біосферу й невідворотності її еволюційного перетворення на сферу людського розуму – **ноосферу**. В.І. Вернадський довів, що людська діяльність стає нині основним перетворюючим чинником

розвитку активної оболонки Землі. Звідси випливає необхідність спільного вивчення нашого суспільства та біосфери, підпорядкування їх єдиній мети збереження і розвитку людства. Здійснити їх можна лише за умов, якщо основні процеси біосфери будуть управлятися розумом. Ноосферний розвиток – це розумно керований розвиток людини, суспільства і природи, у якому задоволення життєвих потреб населення здійснюється без шкоди інтересів майбутніх поколінь.

Другим джерелом формування соціальної екології є сучасне **техніковедення** – сукупність технічних наук, у яких розглядаються різноманітні функції техніки, як структури технічних систем і технологій, створених у процесі роботи для полегшення всіх видів людської діяльності у аспекті впливу їх на навколишнє природне середовище.

Третім джерелом становлення соціальної екології **виступає комплекс соціальних наук**, який розкриває сутність людини, соціальну обумовленість його мисленнєвої діяльності, почуттів, вольових імпульсів, ціннісними орієнтаціями, установок в практичній діяльності, зокрема й у стосунках із навколишнім природним та соціальним середовищем.

В ролі четвертого джерела виступає глобальне **екологічне моделювання**, методика якого розроблена Дж. Форрестером. Соціальна екологія - наукова дисципліна, яка розглядає співвідношення суспільства з навколишнім середовищем, яке оточує людину. У центрі зору соціальної екології потрапляють не стільки природні процеси взаємодії живих організмів з природним середовищем проживання, скільки процеси взаємодії складних еко- і соціосистем з соціальними зі своєї сутності, тобто, що виникли внаслідок активної суспільної діяльності людини, взаємозв'язками суспільства зі штучно створеними, які до людини ще не існували, елементами середовища, несучими у собі відбиток діяльності людей. Руйнуються звичні перегородки між циклом природничих і соціальних наук, але водночас конструюються нові, об'єднуювальні предметні зв'язки між цими двома різноманітними групами наук.

Соціальна екологія як наука має специфічні завдання й функції. Її головне завдання є: дослідження відносин між людськими співтовариствами й навколишньої географічної, соціальної нерозривності з культурним середовищем, прямий і побічний вплив виробничої діяльності складу і властивості довкілля. Соціальна екологія розглядає біосферу Землі як екологічну нішу людства, пов'язуючи навколишнє середовище і діяльність людини у єдину систему **«природа–суспільство»**, розкриває вплив особи на рівновагу природних екосистем, вивчає питання управління і раціоналізації взаємовідносини Людини з природою. Завдання соціальної екології також у тому, щоб пропонувати такі ефективні способи на довкілля, які б не тільки запобігали катастрофічним наслідкам, а й дозволяли б істотно поліпшити біологічні і соціальні умови розвитку людства й всього живого на Землі.

Зміни природного середовища від початку існування планети – це справа рук людини. Ніхто сьогодні не буде сперечатися про те, що вплив особи на природу не відбувається і не відбуваються природні зміни, масштаби яких іноді бувають дуже великими. Так, протягом останніх десятиків тисячоліть однією з головних чинників подібних «фонових» перебудов ландшафтів був клімат: існування гігантських льодовиків на просторах Північної Євразії й Північної Америки спричинили серйозні кліматичні зміни практично по всій Землі. Дослідники також зазначають наявність певних циклів тих самих перебудов.

Наприклад, для Європи більше, для північної півкулі зазначено загальне потепління і зволоження клімату, яке започаткували приблизно 11-12 тисячоліть тому, після танення льодовикового покриву. А з тим до часу атлантичного потепління між 8-5-м тисячоліттям тому, коли поширилася теплолюбива рослинність. Нарешті, близько 2,5 тис. років тому почалося деяке потепління клімату. Виділяється так званий малий льодовиковий період - хвиля загального похолодання, що прокотилася порівняно недавно, кілька століть назад. Взаємодія природи і суспільства почалося під час появи першої людини. Формування і становлення кроманйонця (людини) завершилася протягом лічених тисячоліть. Порівняно швидко всі ці події викликало екологічні наслідки. І, передусім - небувале у геологічній

історії поширення одного біологічного виду на всій населеній суші

Тоді навіть зародилося нерозв'язне досі протиріччя між катастрофічно швидко мерехтливим біологічним видом - споживачем природних ресурсів і самого природного середовища. А все починалося вже з вогню. Такого ж результату привела система первісного землеробства: випалювання величезних лісових просторів регулярно - разів у кілька землеробських сезонів. Також, одними з перших екологічних катастроф, привнесених у життя планети молодим людством, називають і наслідки такого «чистого і безневинного» заняття, як звичайна охота. Один із найтяжчих екологічних криз мала місце вже на початку неоліту. Навчившись досить добре полювати тварин, люди своїми діями сприяли зникнення багатьох з яких, зокрема і мамонтів. Через війну різко скоротилися харчові ресурси безлічі людських співтовариств, але це, своєю чергою, призвело до масового вимирання. По різних підрахункам, населення скоротилося тоді 8-10 раз. То справді був колосальний екологічний вплив, що переріс у соціально-екологічну катастрофу. Вихід із неї знайшли шляхах початку землеробства, та скотарства, до осілого способу життя

За минулі тисячоліття цивілізація і технології зробили помітний стрибок у своєму розвитку. Змінився вид людських поселень, сам зовнішній вигляд «людини розумної» змінився невпізнанно. Але одне у житті залишається незмінною: усе, що цивілізація здатна зібрати у коморах і складах, взяте з довкілля. І весь ритм життя людства, як і минулі епохи, і сьогодні, визначався одним - можливістю доступу до тих або інших суб'єктам природних ресурсів. Упродовж років такого співіснування із дикою природою запаси помітно скоротилися.

Швидке зростання промисловості гостро поставив проблему сировинних ресурсів. З усіх видів ресурсів першому місці за зростанням потреб нею і з збільшення дефіциту стоїть прісна вода. 71% всієї поверхні планети зайнято водою, проте прісна вода становить лише 2% загальної кількості, і майже 80% прісної води перебувають у льодовому покриві Землі. Загалом господарсько-побутові потреби вилучається 10% річкового стоку планети. У тому числі 5,6% витрачаються безповоротно. Запаси нафти, вугілля також бездонні. А що можна говорити про запаси залізних руд, кольорових металів, горючих копалин, дорогоцінних каменів, мінеральних солей, які вважаються не відтворюючими ресурсами?

А забруднення природи? Воно, на жаль, має древні «традиції». Можна назвати найбільше римське спорудження VI ст.н.е. – великий відвідний канал фекалій та інших відходів. Але забруднення природи набуло драматичні масштаби в 50х р. XX століття, коли швидке розвиток продуктивних сил викликаних з природи, ведуть до знищення біологічних передумов життя. Екологічні проблеми сучасності за своїми масштабами умовно можна розділити на локальні, регіональні і глобальні, і вимагають для свого рішення неоднакових засобів і різних за характеру наукових розробок

Прикладом локальної екологічної проблеми – завод, яки випускає продукцію має певні викиди без очищення у ріку шкідливі домішок. Органи охорони навколишнього середовища чи громадськість мають крізь суд оштрафувати таке підприємство і під загрозою закриття змусити його будувати очисні споруди.

Прикладом регіональних екологічних проблем може бути Кузбас – майже замкнута серед стосів улоговина, заповнена газами коксових печей і димами металургійного гіганта, чи висушування Аральського моря з різким погіршенням екологічної обстановки на його периферії, чи висока радіоактивність ґрунтів околиць, що прилягають до Чернобылю.

Для вирішення цих проблем вже потрібні наукові дослідження. У першому випадку – розробка раціональних методів поглинання димових і газових аерозолів, у другому – точні гідрологічні дослідження розробки рекомендацій до збільшення стоку в Аральське море, у третій – з'ясування впливу здоров'я населення тривалого впливу слабких доз радіації і розробка методів дезактивації почв. Швидкими темпами відбувається забруднення атмосфери. Поки основним засобом отримання енергії залишається спалювання пального

палива, тому з кожним роком зростає споживання кисню, але в його місце надходять вуглекислота, окисли азоту, окис вуглецю, а як і величезна кількість сажі, пилу й шкідливих аерозолів. Щороку по світі спалюється понад 10 млрд. т умовного палива, у свій викидається у повітря більше 1-го млрд. т різних суспензій, серед яких багато канцерогенних речовин.

Так само складна екологічна проблема озонового шару. Виснаження озонового шару представляє значно більше небезпечну реальність для живого на Землі, ніж падіння якогось свехкрупного метеорита, адже озон передбачає небезпечне космічне випромінювання до поверхні Землі. На жаль, не знайдено причини виснаження озонового шару планети і рішення запобігання цьому. Не дивлячись на те що, що кожна з глобальних проблем має варіанти часткового рішення, існує певний набір загальних підходів мирно вирішити проблеми довкілля. З іншого боку, останнє століття людство розробило ряд оригінальних способів боротьби з власними, «гублящими» природу вадами.

До числа таких способів можна віднести виникнення і діяльність різноманітних «зелених» рухів і закупівельних організацій. Крім горезвісного «Green Peace », може похвалитися як розмахом своєї діяльності, і помітним екстремізмом дій, існує інший тип екологічних організацій - структури, стимулюючі природоохоронну діяльність, наприклад Фонд дикої природи. Існує також низка державних або громадських природоохоронних ініціатив: природоохоронні законодавства, різні міжнародні угоди, хоч система «Червоних книг». В числі найважливіших шляхів розв'язання екологічних проблем більшість дослідників також виділяє впровадження екологічно чистих, мало- і безвідхідних технологій, будівництво очисних споруд, раціональне розміщення виробництва та використання природних ресурсів.

Унікальне використання біофізичних і біохімічних закономірностей у виробництві дозволить радикально перетворити всі технології майбутнього. Переважно розвиток отримає безмашинне виробництво, яке буде усувати шкідливі відходи. Натомість будуть напівфабрикати, необхідних наступних ланок виробництва. Виробництво буде безшумним, без шкідливих випромінювань й цілком відповідати навколишньому середовищі психофізичної організації самої людини. Створення нових технологій маловідходного, та безвідходного впровадження у замкнутий цикл дозволить забезпечити досить високий рівень життя не порушуючи у своїй тендітності екологічної рівноваги. Поступовий перехід до альтернативної енергетики збереже чисте повітря, припинить катастрофічне спалювання атмосферного кисню, усуне потепління атмосфери. Всю попередню історію так можна трактувати в екологічному сенсі як що йшов з прискоренням процес накопичення тих змін - у науці, техніки і може довкілля, які наприкінці кінців переросли на сучасний екологічний стан. Основна ознака цієї кризи - різка зміна біосфери. Понад те, нещодавно виникли перші ознаки переростання екологічної кризи в екологічну катастрофу, коли починаються процеси необоротної руйнації біосфери.

Таким чином, технічний прогрес, має дві протилежні іпостасі у картині сьогодення й майбутнього людства. І тільки колективного людського розуму, від продуманості і злагодженості дій урядів, громадських організацій усього світу залежить, як обличчя технічного прогресу побачать наші нащадки, проклянуть вони, чи восславят.

Список літератури

1. Інформаційний бюлетень про стан геологічного середовища України за 1991р. – Київ.– 1992.
2. Лазаренко Е.К., Гершойг Ю.Г., Бучинская Н.И. и др. Минералогия Криворожского бассейна. К.: Наук.думка, 1977.– 544 с.
3. Михайлов А.М. Охрана окружающей среды по разработке месторождений открытым способом. - М.: Недра, 1981.

УДК 338.24

О.О. Нігай, студ. гр. ОА-11, О.О. Смірнов, канд. екон. наук
Кіровоградський інститут регіонального управління та економіки

Проблеми відтворення і розвитку економічного потенціалу суспільства в умовах ринкової системи

Економічні умови, що кардинально змінилися, потребують ґрунтовної переоцінки існуючих передумов, принципів, параметрів системи вимірювань розвитку будь-якого господарського суб'єкта на рівні підприємства, галузі, регіону або країни. Всеосяжна порівняльна оцінка рівня розвитку підприємств відносно лідируючих конкурентів полегшує виявлення погіршення конкурентоспроможності, знаходження нових способів подолання відставань та інтелектуального забезпечення економічного прориву. Нові рубежі конкурентоспроможності відкриваються лише завдяки безперервним удосконаленням, кардинальним покращенням, незвичним ідеям. **нові технології, людський потенціал, міжнародна торгівля, товаровиробникам, конкурентоспроможність, науково-технічний потенціал, екологічні стандарти**

Попит і пропозиція – економічні категорії товарного виробництва, що виникають і функціонують на ринку, у сфері товарного обміну. У ринковій економіці ці категорії належать до фундаментальних. При цьому попит – представлена на ринку потреба в товарах, а пропозиція – товар, який є на ринку або може бути доставлений на нього. Одним з економічних законів товарного виробництва є закон попиту і пропозиції, який полягає в єдності попиту і пропозиції і їх об'єктивному прагненні до відповідності.

Підвищення рівня конкуренції за рахунок ускладнення виробничих систем та виникнення їх нових комбінацій у результаті господарської взаємодії окремих фірм і підприємств ускладнює аналіз конкурентоспроможності, наближаючи його до наступного ступеня агрегування – мезоконкурентоспроможності.

Мегаконкурентоспроможність можна визначити як ефективність роботи окремих галузей національного господарства, оцінювану окрім традиційних критеріїв за показниками, які характерні для даної галузі та описують ступінь її живучості та динамічності за різних варіантів розвитку економіки даної країни і всього світу в цілому.

Розвиток міжнародного розподілу праці привів до певної спеціалізації країн на світовому ринку в залежності від ступеня конкурентоспроможності тієї чи іншої галузі. Зокрема, у США найбільш конкурентоспроможними є авіаційна та аерокосмічна промисловість, машинобудування, автомобілебудування, виробництво потужних комп'ютерів і розробка інформаційних технологій, в Японії – електронна, електротехнічна та автомобільна промисловість, суднобудування, станкобудування (включаючи роботобудування) та ін.

Основні галузі української економіки за ступенем конкурентоспроможності можна розподілити на чотири категорії:

- дуже сильна конкурентна позиція – чорна металургія;
 - сильна конкурентна позиція – кольорова металургія, електроенергетика, нафтохімічна, лісова, оборонна, зв'язок і комунікації;
 - посередня конкурентна позиція – хімічна, автомобільна, суднобудування (цивільне), машинобудування, приладобудування та харчова промисловість;
 - слабка конкурентна позиція – авіаційна (цивільна), електронна, текстильна.
- Синтетичним показником, який об'єднує конкурентоспроможність товарів,

товаровиробників і галузей та характеризує становище країни на світовому ринку, є загальна конкурентоспроможність країни – здатність країни в умовах вільної добросовісної конкуренції виробляти і реалізовувати товари і послуги, що задовольняють вимогам світового ринку і підвищують добробут населення даної країни та окремих її громадян.

Згідно М. Портеру, виділяються чотири детермінанти конкурентних переваг:

- параметри виробничих факторів;
- параметри внутрішнього попиту;
- наявність конкурентоспроможних на світових ринках споріднених чи підтримуючих галузей;

- стратегія фірм, їх структура і суперництво (умови в країні, які визначають характер створення і управління фірмами і особливості конкуренції на внутрішньому ринку).

Ця система детермінант створює середовище функціонування фірм країни, яке з точки зору конкурентоспроможності може бути як сприятливим, так і несприятливим. На систему детермінант у свою чергу впливають випадок (проривний винахід, раптові крупні події, які впливають на життя країни та ін.) і політика уряду, яка може або посилити конкурентну перевагу країни, або підірвати її.

Успішна політика уряду повинна будуватися з урахуванням стадії, якої досягла країна в розвитку конкурентоспроможності. Таких стадій можна виділити три: факторних, інвестиційних та інноваційних переваг. При цьому безпосередній вплив на національні конкурентні переваги уряд може здійснювати на перших двох стадіях. В цілому конкурентоспроможність країни характеризується М. Портером як наявність, збереження і розвиток її конкурентних переваг в умовах динамічної міжнародної конкуренції, в якій головну роль відіграють нововведення.

В теперішніх умовах розвитку світового господарства велике значення для оцінки конкурентоспроможності набуває нова геополітична роль тієї чи іншої держави. Вона багато в чому залежить від участі країни в економічних і політичних союзах, від характеру обраної національної економічної стратегії. Міжнародна конкуренція в економічній сфері залишається тісним чином пов'язаною з геополітичними проблемами. Тому макроконкурентоспроможність у великій мірі залежить від загальної економічної і військової потужності країни, яка забезпечує її політичний вплив.

Національна конкурентоспроможність може бути виміряна за допомогою ряду показників. Це передусім: сальдо зовнішньоторгового балансу; витрати факторів виробництва на одиницю продукції, приведені до курсу національної валюти; ринкові квоти. Однак, перелічені показники не в повній мірі відбивають характер і якість конкурентної переваги, а значить її стійкість і перспективність. Відповідно до теорії М. Портера та ряду інших учених, у числі інтегральних вимірювачів національної конкурентоспроможності – продуктивність праці, яка відображає те, наскільки країна може бути низьковитратним виробником за умови високої заробітної плати, а також повна факторна продуктивність, яка вимірюється кількістю продукції, виробленої на одиницю сукупних витрат праці й капіталу. Згідно з таким підходом, який відбиває реальне зближення понять продуктивності і конкурентоспроможності, країна, яка має технологічні переваги, може бути конкурентоспроможною на світових ринках, підтримуючи при цьому високі доходи. Мова йде про конкурентоспроможність багатих країн, засновану на вигодах використання сучасних високих технологій.

Однак конкурентоспроможність країни може бути досягнута і на базі нетехнологічних переваг – передусім завдяки низькій вартості факторів виробництва і девальвації національної валюти, тобто завдяки відносно низькому рівню життя населення. Такою є конкурентоспроможність слаборозвинених країн.

Маніпулювання рівнем заробітної плати та валютним курсом часто використовуються з метою підвищення національної конкурентоспроможності на ранньому етапі розвитку

активної зовнішньоекономічної діяльності – для виходу та закріплення на світових ринках, які цікавлять країну.

Нетехнологічні конкурентні переваги відіграють важливу роль у галузях з високою взаємозамінністю продукції та переважанням в експорті низько-технологічних продуктів. У той же час конкурентоспроможність високотехнологічних галузей безпосередньо пов'язана з інвестиціями у дослідження та розробки, у створення нововведень, тобто з технологічними конкурентними перевагами.

Деяка неповнота розглянутих показників для оцінки національної конкурентоспроможності полягає в тому, що при їх використанні зникає розбіжність між двома принципово різними видами конкурентних переваг – технологічними і нетехнологічними. Однак один з цих показників – питома вага оплати праці – отримала широке розповсюдження у світовій статистиці.

В країнах з розвинутою економікою цей показник є відносно постійним, а в Україні він демонструє різко понижувальну тенденцію. Зменшення рівня витрат на оплату праці в розрахунку на одиницю виробленої продукції в Україні відбувається в умовах глибокої кризи, за вкрай низької продуктивності праці за рахунок того, що зниження рівня заробітної плати випереджає падіння продуктивності праці. Між тим зміни рівня питомої ваги оплати праці в країнах Західної Європи та у США відображають випереджальний ріст продуктивності праці при збереженні високого рівня заробітної плати.

Таким чином, одним з ресурсів конкурентоспроможності українських товарів і послуг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку виступає в даний час відносно дешева праця. Але вона може розглядатися лише як одна з потенційних умов зростання конкурентоспроможності, до того ж така, яка має певні часові межі.

Найбільш репрезентативний показник конкурентоспроможності вперше був розроблений відомою міжнародною організацією – Світовим економічним форумом (Женева) у 1986 р. Для визначення рейтингу конкурентоспроможності використовуються багатофакторні моделі, в яких враховується 381 показник. Вони зведені у 8 агрегованих груп: внутрішній економічний потенціал, зовнішньоекономічні зв'язки, державне регулювання, кредитно-фінансова система, інфраструктура, система управління, науково-технічний потенціал, трудові ресурси. У розробленій методиці об'єктивні статистичні показники по кожній країні (близько 70% всіх показників) доповнюються суб'єктивними експертними оцінками аналітиків, опитуванням керівників крупних корпорацій і провідних експертів з економіки різних країн.

За допомогою спеціальної методики (з використанням економіко-математичних моделей) усі країни ранжуються за числом набраних балів, котрі визначають їх місце за конкурентоспроможністю. Більш високе місце свідчить не тільки про рівень розвитку продуктивних сил, але й про гнучкість економічної системи, її здатність до перебудови у відповідності зі змінами на світовому ринку.

До ключових факторів національної конкурентоспроможності в даний час можна віднести: обсяг інвестицій в нові технології; обсяг інвестицій у людський потенціал; характер економічного середовища (наскільки воно сприятливе для виникнення і дифузії нововведень); лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків і розвиток відкритої, заснованої на твердих правилах, багатосторонньої системи міжнародної торгівлі.

Отже, макроконкурентоспроможність – це здатність країни, геополітичного суб'єкта, до самостійного політичного розвитку та успішного економічного змагання з іншими країнами.

Узагальнюючи, можна сказати, що макроконкурентоспроможність країни залежить від таких факторів, як: ступінь її зовнішньої політичної незалежності та безпеки; внутрішня політична і соціальна стабільність; регіональна узгодженість у політичній та економічній сферах; співвідношення обсягових та питомих показників даної країни (чисельності населення, демографічної динаміки, займаної та контрольованої території) з показниками

інших країн; рівень життя населення та його диференціація за соціальними групами в динаміці і в порівнянні з іншими країнами.

З чисто економічних позицій рівень макроконкурентоспроможності країни можна оцінювати, використовуючи такі показники: продуктивність праці; капіталоємкість, наукоємкість, ступінь відкритості економіки, умови торгівлі, матеріалоємність, транспортуючі, динаміка курсу національної валюти по відношенню до курсу провідних країн світу, сальдо торгового і платіжного балансу країни, загальна оцінка ефективності та узгодженості роботи галузей і секторів національного господарства порівняно з іншими країнами, зіставними за основними параметрами соціально-економічного характеру. Макроконкурентоспроможність залежить також від внутрішньо- та зовнішньоекономічної політики держави, від обраних нею пріоритетів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків, де визначальну роль відіграють такі напрями і заходи, як розширення імпортозамінного виробництва та протекціонізм, здійснення конкурентного тиску на вітчизняних виробників з метою зниження їх витрат, зовнішньоекономічна експансія. Дуже важливу роль при цьому відіграє національне законодавство, яке забезпечує сприятливе середовище для розвитку конкурентоспроможних виробництв.

Розглянуті методологічні аспекти сутності та оцінки конкурентоспроможності на різних рівнях економічної діяльності дають можливість визначити основні напрями її підвищення в умовах перехідної економіки України.

Розраховувати на прорив до світових ринків Україна може, лише різко скоротивши витрати виробництва, підвищивши продуктивність праці та ефективність матеріального виробництва. Одним з основних пріоритетів державної економічної політики України повинно стати збереження і розвиток науково-технічного потенціалу. Необхідним є стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв, заснованих на вітчизняних науково-технічних розробках, які були б здатні у найближчій і довгостроковій перспективі забезпечити конкурентні переваги українським підприємствам. Пріоритетний розвиток цих галузей допоможе Україні зайняти гідне місце в міжнародному розподілі праці і значно підвищити свою конкурентоспроможність у світовій економіці.

В економічній стратегії підвищення конкурентоспроможності розвинених країн і великих компаній все більше місце займає екологічна політика. Вона охоплює систему заходів, спрямованих на раціональне використання природних ресурсів, їх охорону та відновлення всередині країни та за її межами. Ця політика провадиться як на рівні держави, котра встановлює законодавчі норми в області охорони природного середовища, так і на рівні компаній, які беруть на себе зобов'язання щодо дотримання цих норм у своїй корпоративній стратегії розвитку.

Компанії, які раніше за інших усвідомили та врахували у своїй корпоративній стратегії нові можливості використання екологічної складової виробництва, отримали беззаперечні конкурентні переваги. Це відноситься також і для цілих держав. Міжнародна конкурентоспроможність країни визначається наявністю у структурі її експорту передових екологічних виробів.

Необхідність вирішення екологічних проблем і жорстка конкуренція на ринку відкривають широкі можливості розробки, виробництва та збуту зовсім нової продукції замість екологічно небезпечної; надання екологічних послуг у формі інформаційної, консультаційної, експертної допомоги у вирішенні природоохоронних проблем, підготовки спеціалістів-екологів та ін. Численні дослідження, зокрема, Світового банку, підтверджують, що на противагу існуючим уявленням, країни, які враховують екологічний фактор і мають найбільш жорсткі екологічні стандарти, як правило, є найбільш конкурентоспроможними на ринку.

Перехід на нову модель розвитку відбувається не сам по собі, а за допомогою цілеспрямованої екологічної політики. Засобом її реалізації, що забезпечує міжнародну конкурентоспроможність, національного виробництва і, в кінцевому рахунку, конкурентні

переваги країни в цілому, стають державні інструменти екологічної політики. У першу чергу, це – активне впровадження і послідовне підвищення жорсткості природоохоронного законодавства.

Резерви економічного прориву, прискорення досягнення світового рівня конкурентоспроможності відкриваються з побудовою об'єктивної, модернізованої, доступної кожному працівникові оперативної системи вимірювань і оцінок, що має мобілізуючий і мотивуючий потенціал самоконтролю й саморозвитку.

Конкуренція припускає вільні відносини між учасниками купівлі-продажу товарів чи послуг. Свобода індивідуума починається зі свободи вибору. І тут важливий кожен елемент цієї свободи. Сама свобода вибору спирається на фундамент свободи пропозиції, свободи виробляти будь-який товар і продавати його на будь-якому ринку. Звідси й зароджується економічне явище, якому людство зобов'язане своїми досягненнями в усіх галузях матеріального, і не лише матеріального, життя, – конкуренція виробників, що ґрунтується на бажанні кожного продавати споживачеві лише свій товар.

Свобода й конкуренція – це взаємодоповнюючі й взаємозумовлені частини єдиного цілого. Немає свободи споживача й свободи взагалі без реальної можливості вибору серед товарів-аналогів. Конкуренція можлива лише у справді вільному суспільстві. Як гарант економічної свободи, конкуренція виникає лише з неї.

Отже, конкуренція виникла насамперед між товаровиробниками з боку пропозиції, в об'єктивно властивих товарному виробництву умовах господарської самостійності товаровиробників. Її рушієм, як і постійним стимулом розвитку виробництва, є економічні інтереси. Тому конкуренція в повсякденному економічному житті виявляється на ринку як протистояння між власниками товарів або тими, хто бажає придбати ці товари.

Список літератури

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: ЭКСМО, 2007. – 245 с.
2. Шумпетер Й. Капитализм, Социализм и Демократия: Пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В. С. Автономова. — М.: Экономика, 1995. – 540 с.
3. Knight F. Risk, Uncertainty and Profit. Chicago ; London, 1971. – P. 78 – 79.
4. Шаканова О. М. Маркетингова товарна політика: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2003. – 160 с.
5. Давиденко С. В. Вплив розширення внутрішнього ринку на економічне зростання України // Стратегічні пріоритети. – 2006. – № 1. – С. 93 – 101.
6. Стратегії розвитку України: теорія і практика. – К.: НІСД, 2002. – 864 с.
7. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України // Урядовий кур'єр від 04.06.2002 р. – № 100. – С. 4 – 5.
8. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році: Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: Інф.-вид. центр Держкомстату України, 2005. – 182 с.
9. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. Б. Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.

Одержано 14.06.10

УДК 574.4

Н.Степанюк, магістр., О.В. Медведєва, доц., канд. біол. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Вплив об'єктів будівництва на навколишнє середовище

В статті проаналізовано особливості впливу об'єктів будівництва на екосистеми та надано практичні рекомендації щодо покращання екологічної ситуації.
будівництво, екосистеми, антропогенна діяльність

При будівництві відбувається знищення екосистеми і створення на її місці штучної системи для життя людей. Наскільки вона буде прийнятна для людини, що є частиною екосистеми, а не техногенного середовища, залежатиме від мистецтва архітектора і будівельника не порушити рівновагу в природному середовищі, забезпечивши її стійкість, гармонійно поєднавши будівлі і споруди з природними компонентами екосистеми. Частим стало явище, коли людина в штучно створюваному архітекторами і будівельниками місці існування відчуває екологічний дискомфорт.

Будівництво є яскравим прикладом антропогенної діяльності, що часто справляє серйозну негативну дію не тільки на окремі компоненти навколишнього середовища і їх збереження, але і на стійкість екосистем в цілому.

Сьогодні одним з головних завдань при будівництві стає облік і аналіз всіх антропогенних навантажень на навколишнє середовище і оцінка дій на нього для збереження і підтримки екологічної рівноваги. У місцях будівництва спостерігається високий рівень забруднення повітря, води, ґрунту, що в кінцевому підсумку призводить до зменшення біорізноманіття. Це відбувається на всіх стадіях: при проведенні проектно-пошукових робіт, при влаштуванні доріг і кар'єрів, безпосередньо при виконанні робіт на будівельному майданчику. Тому питання впливу об'єктів будівництва на довкілля є надзвичайно актуальним.

Метою даної роботи є екологічна оцінка негативного впливу на навколишнє середовище при різних видах будівельних робіт і розробка заходів щодо їх мінімізації і запобігання.

Досягнення цієї мети передбачало вирішення ряду завдань, основними з яких були:

- оцінити ступінь антропогенного навантаження на екосистеми на різних стадіях будівництва .
- дослідити за допомогою фізико-хімічних методів стан ґрунтів на території будівельних майданчиків м. Кіровограда.
- озробити пропозиції щодо альтернативних варіантів переробки будівельних відходів.

Об'єктом даного дослідження є процес зміни природних екосистем під впливом будівництва.

Всі види впливу будівництва на навколишнє середовище можна класифікувати за наступними екологічними ознаками: вилучення з навколишнього середовища і привнесення в навколишнє середовище. Джерелами впливу на екосистеми при будівництві є: нові матеріальні об'єкти, що розміщуються на будівельному майданчику; елементи основної і допоміжної технологій, функціонування яких є причиною зміни ландшафтів і забруднення навколишнього середовища; об'єкти, життєвий цикл яких пов'язаний з будівництвом або експлуатацією в майбутньому. Всі перераховані дії впливають на стійкість екосистем і знижують якість навколишнього середовища або прямо, або побічно.

Основними джерелами забруднень при будівельних роботах є: буропідривні роботи, влаштування котлованів і траншей, вирубка лісу і чагарника, пошкодження ґрунтового шару і змив забруднень з будівельного майданчика, утворення звалищ будівельного сміття тощо.

Будівництво створює додаткове екологічне навантаження і спричиняє погіршення здоров'я людей. Вже побудовані будівлі також здійснюють негативний вплив на навколишнє середовище: змінюється рельєф ділянки, змінюється рослинний покрив, на зміну природним насадженням приходять штучні.

Окрім негативної дії на рослинність і ґрунт, зведений об'єкт змінює умови інсоляції. Будівлі затіняють території, змінюється режим випаровування вологи.

Отже, вплив об'єктів будівництва на екосистеми має комплексний характер. Враховуючи вищевикладене, нами було проведено дослідження фізико-хімічних властивостей ґрунтів та проаналізовано склад ентомофауни на ділянках будівництва. Дослідження проводились на протязі 2008-2010 р. у м. Кіровограді на 5-ти дослідних ділянках у місцях впливу об'єктів будівництва.

Нами було досліджено:

- стан засміченості будівельним сміттям території обраних ділянок;
- зміну екологічного стану ґрунтів на ділянках будівництва;
- видовий та кількісний склад ентомофауни.

На основі отриманих даних можна зробити висновок, що ґрунти будівельних майданчиків за своїми властивостями досить помітно відрізняються від природних непорушених ґрунтів. Це проявляється в першу чергу у фізичних властивостях (об'ємна вага ґрунту на будівельних майданчиках набагато вище, ніж на непорушених територіях, що свідчить про надмірне переущільнення технікою під час будівництва). Величина порозності у верхньому горизонті досить низька (43,5%), вона змінюється хаотично, що вказує на погані водопроникні властивості ґрунту. Величини МГ та ВВ також змінюються нелогічно, що напряду залежить від переущільнення ґрунту з поверхні.

Недостатнім виявляється і вміст гумусу у верхніх горизонтах. рН водний зміщено в лужний бік – ця риса є характерним явищем для порушених та антропогенно-глибокоперетворених ґрунтів. Наявність будівельного сміття та залишків цементу на поверхні ґрунту будівельних майданчиків також сприяє зміщенню рівня рН у лужний бік.

Макроморфологічна будова профілю свідчить про його порушеність.

Окремо нами було досліджено кількісний та якісний склад ентомофауни на територіях будівельних майданчиків. Дослідженнями було встановлено, що кількість ентомофауни в межах впливу будівельних майданчиків значно зменшена порівняно з непорушеними територіями. Це пояснюється безпосереднім впливом техніки, що задіяна в будівництві, надмірним переущільненням ґрунту, його значним підлужненням, засміченням будівельним сміттям тощо.

Таким чином, виявлено, що властивості ґрунтів, що піддаються впливу будівництва істотно відрізняються від властивостей еталонних природних ґрунтів.

Слід звернути також увагу на те, що на будівельних майданчиках під час підготовки та і власне будівництва накопичується величезна кількість будівельного сміття, яке створює додаткове навантаження на міські екосистеми.

На сьогоднішній день існує два шляхи утилізації будівельних відходів:

- поховання на спеціально відведених полігонах і звалищах;
- повна переробка за допомогою спеціальної дробильної техніки.

До недавнього часу єдиним шляхом утилізації будівельних відходів був перший варіант. Але такий спосіб утилізації створює масу екологічних проблем. В першу чергу – відчуження земельних площ під звалища будівельного сміття. Крім того, вартість прийому будівельних відходів на полігони коливається від 6 до 10.0 доларів за 1 м³ без урахування витрат на транспортування. Тому ми пропонуємо використання переробки будівельних відходів як найбільш екологічно доцільний спосіб.

Однією з основних переваг мобільної дробильної установки є можливість її використання безпосередньо на місці утворення будівельних відходів. В цьому випадку мобільний дробильно-сортувальний комплекс доставляється на будівельний майданчик, де він відразу приступає до роботи. Найбільш важливими чинниками конкурентоспроможності робіт по переробці будівельних відходів на мобільній дробильній установці є:

- низька вартість цього способу утилізації відходів в порівнянні з похованням на полігонах;
- можливість переробки відходів на місці їх утворення;
- отримання дешевого щебеня екологічно безпечним способом;
- отримання товарного металообрухту;
- вирішення численних екологічних проблем.

Отже, з вищевикладеного матеріалу можна зробити висновки, що вплив будівництва на екосистеми на всіх стадіях є негативним і в кінцевому підсумку призводить до зменшення біорізноманіття. Нашими дослідженнями виявлено, що властивості ґрунтів, які піддаються впливу будівництва істотно відрізняються від властивостей еталонних природних ґрунтів. Кількість ентомофауни в межах впливу будівельних майданчиків значно зменшена порівняно з непорушеними територіями. На будівельних майданчиках під час підготовки та і власне будівництва накопичується величезна кількість будівельного сміття, яке створює додаткове навантаження на міські екосистеми. З метою зменшення антропогенного навантаження на довкілля ми пропонуємо спосіб переробки будівельних відходів на місцях їх утворення за допомогою спеціальної дробильної техніки.

Список літератури

1. Банин А. П. Эффективность охраны окружающей среды в капитальном строительстве. М., Стройиздат, 1994.- 120 с.
2. Елшин И. М. Строителю об охране окружающей среды. М., Стройиздат, 2006. – 57 с.
3. Кононович Ю. В., Потапов А. Д. Основы экологического планирования градостроительной деятельности. М., МГСУ, 1999. – 101 с.
4. Передельский Л. В., Приходченко О. Е. Строительная экология: Учебное пособие. Ростов-на-Дону., Феникс, 2003. – 350 с.
5. Стойков В. Ф. Организация территориальной системы экологического мониторинга строительной деятельности. М., Анкил, 2000. – 118 с.

В статье проанализированы особенности влияния объектов строительства на экосистемы и предоставлены практические рекомендации относительно улучшения экологической ситуации.

In the article the features of influence of building objects are analysed on ekosistemy and practical recommendations are given in relation to the improvement of ecological situation.

Одержано 21.06.10

В.І. Сиротюк, студ. гр. УТ-06, Г.Т. Костромін, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Соціальні наслідки кризи на селі та шляхи їх подолання

В статті автори аналізують соціальні наслідки кризи на селі, рівень забезпечення сільського населення об'єктами соціальної інфраструктури, динаміку їх розвитку. Центральне місце в дослідженні займає розкриття необхідності переустрою життя сільського населення, покращення їх соціально-побутових і культурних умов. Вносяться обґрунтовані пропозиції щодо вирішення цих питань.

Розвиток соціальної сфери села є основою для економічного розвитку агропромислового комплексу України.

Актуальність цього напрямку зумовлена ще тим, що з поглибленням кризових явищ загальноекономічного характеру на селі загострюється демографічна криза, зростає безробіття селян, знижуються реальні доходи сільського населення, більшість з них, опинилися за межею бідності. Оплата праці в селах набагато менша, ніж в інших галузях економіки, деградує соціальна інфраструктура села. Соціальний прогрес в селах можливий за умов економічного прогресу, оскільки це взаємозалежні речі.

Соціальна інфраструктура – це сукупність організацій і підприємств, які забезпечують сприятливі умови життєдіяльності людей на виробництві та в побуті. Галузі соціальної інфраструктури не виробляють продукції, але вони створюють умови для її виробництва. Соціальна інфраструктура має множинність інтегрованих галузей і підгалузей. Сюди в основному входять: житло, установи охорони здоров'я, праці, навколишнього середовища, освіти, культури, житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, торгівлі, громадського харчування, транспорту, зв'язку, інформаційної служби, дитячих установ, спортивних та культурних організацій тощо.

Сучасний стан і шляхи розвитку соціальної інфраструктури села в статті розглядаються під кутом зору приближення умов життя сільського населення до міських.

Тому метою статті є аналіз сучасного стану соціального розвитку села та розробка шляхів вирішення даної проблеми.

Наведений комплекс основних чинників сільської соціальної інфраструктури умовно можна поділити на три напрями: житло і житлові умови; умови життя населення і безпосередньо соціальну сферу села. Кожна з наведених груп має автономну, суспільну і громадську систему.

Криза в економіці суттєво вплинула як на погіршення цих трьох основних чинників так і на рівень оплати праці селян. У порівнянні з промисловістю, в сільському господарстві вдвічі нижчий рівень оплати праці.

Кількість сільського населення постійно зменшується, збільшується кількість пенсіонерів. Рівень зайнятості сільського населення в працездатному віці низький і складає лише 67 %, а у молоді у віці до 24 років ще нижча – 41,5 %.

Недостатня кількість малих підприємств, які здійснюють побутові послуги. Так, в сферах розваг, культури та спорту від загальної кількості малих підприємств по області їх всього 6%. Малих підприємств, які здійснюють індивідуальні послуги – всього 7,5 % від загальної кількості.

Для розвитку малого підприємництва на селі, вирішення проблеми зайнятості сільського населення, і, перш за все молоді, необхідна більш активна державна підтримка цього сектору економіки у пільговому фінансуванні, оподаткуванні та інших напрямках.

В цілому, соціальна криза на селі суттєво вплинула на рівні функціонування цього важливого сектору економіки України. За два роки продуктивність сільського господарства

знизилась на 9 %.

Таким чином, вирішення проблеми соціального перестрою села у відповідності із затвердженою цільовою програмою, подолання соціальних наслідків кризи на селі, підвищення ефективності функціонування агропромислового комплексу України потребує більш активних дій всіх органів управління по активізації фінансування діяльності села, створенню престижного життя на селі, поступово доводячи її до рівня життя міського населення, вирішення всіх життєво важливих проблем жителів українського села.

Список літератури

1. Державна цільова програма українського села на період до 2015 року. Затверджена Постановою Міністрів України 19.09.2007 р.
2. Соціальний і трудовий потенціал українського села: стан, проблеми, шляхи вирішення. Міністерство Агро політики України. - Київ, 2007.
3. Костромін Г.Т.Розвиток малого та середнього бізнесу - стратегічний напрямок економічного зростання України. Колективна монографія АЕН України. Майбутнє України: стратегія поступу-Київ-Донецьк.-2008.
4. Липчук В.В., Линдюк А.О. Мотиваційні чинники працевлаштування молоді у сільськогосподарських підприємствах. - Економіка АПК, - 2008. -№7. -С.131.
5. Статистичний щорічник України за 2006, 2007 рік.

Одержано 24.04.10

Р.Г.Щербина, студ. гр. ФК 09-1, С.В.Щербина, доц., канд. пед. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Вища освіта Великої Британії

Вчені ступені

Вчені ступені у Великій Британії присвоюються студентам, що успішно завершили курс навчання. Формально ступені одного рівня, отримані в різних університетах, нічим не відрізняються одне від одного, але на практиці їх "вага" визначається репутацією університету, що їх присвоїв.

Ось деякі з вчених ступенів першого щабля, присуджуваних університетами Англії й Уельсу:

- BA - бакалавр гуманітарних наук;
- BEd - бакалавр педагогічних наук;
- EEng - бакалавр технічних наук;
- BSc - бакалавр природничих наук;
- LLB - бакалавр права;
- BMus - бакалавр музики;
- BM - бакалавр медицини.

Назви ступенів у різних університетах іноді різні, існують і виключення із правил. У деяких шотландських університетах власник першого ступеня з гуманітарних наук - магістр (MA), а не бакалавр (BA). У деяких університетах, включаючи Оксфорд і Кембридж, BA привласнюється з гуманітарних і природничих наук, однак кваліфікації бакалавра природничих наук (BSc) у Кембриджі немає, а в Оксфорді це вищий учений ступінь.

Щоб отримати ступінь бакалавра, необхідно провчитися три (Англія й Уельс) або

чотири (Шотландія) роки. Однак є ступені, для одержання яких необхідний ще й досвід практичної роботи, - строк навчання відповідно зростає. Майбутнім дизайнерам, наприклад, потрібно пройти підготовчий курс, а потім - основний трирічний. Для одержання ступеня в області медицини, стоматології та архітектури потрібно вчитися до 7 років.

Вимоги вступу до ВНЗ

Для вступу в університет усім, хто вчився у Великій Британії, необхідно здати іспити "A-levels". Згідно даним Британської Ради, стандартні кваліфікаційні вимоги полягають у наступному:

Посвідчення про здачу трьох іспитів "A-levels" GCE і чотирьох іспитів GCSE (з мінімальною оцінкою "C") або прирівняні до цього посвідчення українського зразка.

Цілком імовірно, що британські коледжі й університети визнають посвідчення про освіту, отриману вами в Україні. Найпростіший спосіб з'ясувати це - зв'язатися з навчальним закладом. Якщо це неможливо, зверніться в найближче відділення Британської Ради або напишіть у Національний Британський інформаційний центр офіційного визнання посвідчень про освіту (NARIC). Якщо у вас уже є український Диплом про закінчення вищого навчального закладу, майте на увазі, що його академічна кваліфікація займає проміжне положення між "A-levels" GCE і ступенем бакалавра. Однак у різних навчальних закладах вступні вимоги настільки різні, що з таким дипломом можна вступити й на другий, і на передостанній курс університету, і навіть на постдипломний курс на отримання ступеня магістра. "Вартість" вашого диплома необхідно з'ясувати в приймальній комісії того університету, куди ви хочете вступити. Візьміть до уваги також, що існує й міжнародний бакалавріат (IB) - дворічний навчальний курс, що включає в себе вивчення шести дисциплін.

Зрозуміло, для вступу на університетський курс, по закінченні якого присуджується ступінь бакалавра, потрібен високий рівень мовної підготовки. Якщо вона нижче необхідної, вам можуть запропонувати підготовчий мовний курс.

Підготовчі курси

Якщо ваші оцінки не цілком відповідають прийомним вимогам, університет може запропонувати пройти підготовчий курс. Тривалість такого навчання звичайно - від шести місяців до року. Є курси, що забезпечують предметну підготовку, але здебільшого їхнє завдання - удосконалення англійської мови відповідно до академічних вимог, а також вироблення навичок навчання.

Коледжі подальшої освіти (FE)

Коледжі подальшої освіти також пропонують навчальні курси, що готують дипломованих фахівців зі ступенем. Такі курси найчастіше діють у контакті з підприємствами й установами, працівники яких відвідують їх ввечері або у вільний від роботи час. Подібна система взаємодії навчальних закладів, промисловості та комерції заохочується урядом країни.

Одержавши вчений ступінь першого щабля в інших країнах, багато хто спеціально приїжджає у Велику Британію для одержання так званої "пост-дипломної" освіти.

Так склалося історично, що структура системи освіти у Великій Британії дозволяє британським університетам з високим ступенем самостійності формувати навчальні програми пост-дипломного навчання. Дотримання єдиних загальноуніверситетських стандартів забезпечується практикою запрошення незалежних екзаменаторів, однак навчальні програми, скажімо, з літературознавства, у різних університетах можуть значно відрізнятися одна від одної.

На рівні пост-дипломного навчання практикується два основних види курсів: теоретичний і науково-дослідний. Різниця між ними настільки фундаментальна, що необхідно зупинитися на цьому докладніше.

Одержано 30.04.10

УДК 628.16

Л.В. Тищенко, викл., Д.В. Терентьєв, студ. гр. ЕО-07

Кіровоградський національний технічний університет

Водозабори на річках зі складними природними умовами

Розглянуті методи забезпечення надійної роботи водозаборів в умовах складної шугольової ситуації, при перемерзанні і пересиханні водойм, та експлуатація водозаборів в ускладнених умовах за рахунок збільшення наносів і нестійкості русел річок.

водозабори, природні умови, надійність роботи, умови експлуатації

Характерним для поверхневих джерел водопостачання є велика кількість різноманітних ускладнень природних умов. По-різному впливають ці умови на можливості влаштування та конструкцію водозаборів і забезпечення необхідного ступеня надійності забору води із поверхневих джерел.

При заборі води з поверхневих джерел, вода яких містить значну кількість донних і завислих наносів ($\rho > 1,5 \text{ кг/м}^3$), практично завжди влаштовують відстійники. Це споруди у вигляді відкритих басейнів або заток, штучно влаштовані дамбами, насипаними чи намитими в руслі річки або спеціально викопаними в березі. Наноси, що потрапляють з водою з джерела (річки) у відстійниках, внаслідок значного зниження швидкості (до 0,2-0,05 м/с) випадають на дно, а потім вилучаються при чистці відстійника. Освітлена таким чином вода забирається водозабором берегового, рідше руслового типу, який розташовують у кінці відстійника. Довжина відстійника визначається розрахунками, виходячи з величини наносів, які хочуть вилучити, за формулою:

$$L = \frac{V_B \cdot H_B}{U} \cdot \alpha,$$

де V_B – швидкість руху води у відстійнику (звичайно 0,05—0,2 м/с);

H_B – глибина води у відстійнику, м (приймається достатньою для розміщення водоприймальних отворів (вікон) за мінімальної розрахункової глибини води в джерелі);

U – гідравлічна крупність наносів, м/с;

α – коефіцієнт занесення.

Для цих цілей на гірських річках, а інколи й на річках із недостатньою глибиною влаштовують водопідйомні греблі. Створені таким чином ставки чи водосховища виконують роль відстійника і дають змогу забирати воду звичайними водозабірними спорудами.

При облаштуванні і експлуатації водозаборів важливо знати також локальні особливості переміщення наносів на плесах і перекочуваннях при всіх типах руслових процесів. При підйомі рівня води в періоди паводків плеса зазвичай піддаються розмиву за рахунок інтенсивнішого, ніж на перекочуваннях, зростання швидкості, щоб запобігти цьому на всмоктуючому трубопроводі вакуумних насосів встановлюють спеціальний патрубок. Окрім підвищення стійкості роботи насосів вакуумування водозабірних колодязів дозволяє підвищити їх продуктивність.

Нестійкі русла річок для влаштування водозабору звичайно закріплюються на значній відстані як проти течії від водозабору, так і за течією. За необхідності русла річки вирівнюють.

За наявності у воді шуги головною умовою, що гарантує надійний забір води з

джерела, є правильний вибір місця розташування водозабірних споруд, типу водозабору і його конструктивних елементів. Крім цього, ефективними також є випрямлення русла річки на ділянці розташування водозабору або зміна динамічного стану потоку біля водозабору різними струменеспрямовуючими дамбами і спорудами. Але застосовувати методи регулювання русла річки слід тільки у випадках, коли на ділянці річки немає природного місця, яке б забезпечило надійні умови забору води. Практика будівництва та експлуатації водозабірних споруд свідчить, що краще пристосуватися до природного режиму річки, аніж його змінювати.

Ще одним досить надійним загальним способом захисту водозаборів від шуги є забезпечення дуже малих швидкостей втікання води у водоприймальні отвори. При цьому чим інтенсивніше відбувається шугостворення у воді, тим меншими повинні бути швидкості її втікання (0,05–0,01 м/с). Але далеко не в усіх випадках є можливість збільшувати розміри (площу) вхідних отворів, щоб забезпечити ці швидкості (особливо за великої продуктивності водозабору). Решта засобів і методів захисту водозабірних споруд від донного льоду і шуги значно залежать від конкретних умов шугольодового режиму річки, продуктивності водозабору, необхідного ступеня і категорії забору й подачі води.

За малої кількості шуги в річці (один бал) і невеликої (до 1 м³/с) продуктивності водозабору досить надійними можуть бути сміттезатримуючі решітки з гідрофобним покриттям металевих стержнів; застосування спеціальних водоприймачів (оголовків) типу фільтруючих, дерев'яних, залізобетонних конструкцій науково-дослідного інституту Водгео (НДІ Водгео); застосування плаваючих загороджуючих шуговідбійників у поєднанні з малими швидкостями втікання води у водоприймальні отвори.

За середньої кількості шуги у воді (два бали) і невеликої та середньої продуктивності водозабору для його захисту можна застосовувати всі перераховані вище засоби в поєднанні з дублюванням водоприймачів (оголовків), які слід розміщувати на відстані, яка виключає можливість одночасної перерви забору води. Для водозаборів середньої і великої продуктивності в цих умовах слід використовувати електропідігрів стержнів сміттезатримувальних решіток або підігрівати воду перед водоприймальними отворами парою або теплою водою, якщо вони є. Підігрівання решітки берегових водозаборів практично не застосовують у руслових водозаборах через недоступність їхніх вхідних отворів узимку. Руслові водозабори повинні бути обладнані системою зворотної промивки, яка дає змогу в будь-який час звільнити самоплинні чи сифонні водоводи і решітки оголовків від шуги і сміття.

За великої кількості шуги у воді (три бали) і невеликої та середньої продуктивності водозабору можуть застосовуватися ті самі засоби захисту, що і за середньої кількості шуги, але за умови забору води в двох створах, розташованих на відстані, що виключає одночасну перерву забору води. Продуктивність кожного з таких водоприймачів повинна бути не менше 75 % для першої категорії надійності та 50 % – для другої. За великої, а інколи і середньої, продуктивності водозабору доцільно влаштовувати водоприймальні ковші, які гарантують надійний захист водозаборів від шуги і донного льоду.

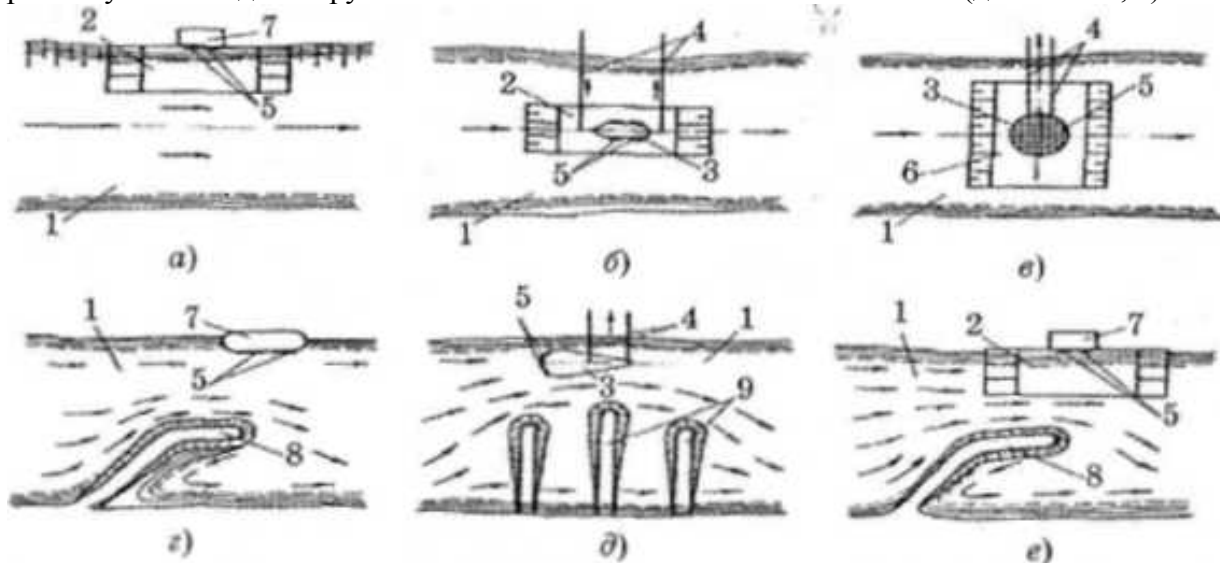
При застосуванні електрообігріву решітки струмом його напруга не повинна перевищувати 110 Вт. Витрати електроенергії становлять 3,5–8 кВт на 1 м³ води або від 1 до 8 кВт на 1 м³ решітки.

Орієнтовно витрати пари для підігріву решітки становлять 0,15–0,2 кг. на 1 м³ води.

За недостатньої глибини води в річці, але за достатніх витрат забирати воду з джерела можна звичайними береговими або русловими водозаборами, заглибивши дно річки у місці розташування водозабору або піднявши рівень води на необхідну висоту.

Для поглиблення дна річки під час влаштування берегового водозабору влаштовують поздовжній проріз паралельно до берега в місці найбільших глибин і швидкостей. Це дає змогу значно скоротити обсяг робіт у час будівництва водозабору і забезпечити нормальну його експлуатацію, тому що підвищені швидкості біля водозабору забезпечують транзит

наносів через проріз. Але при цьому необхідно закріпити проріз і ділянку берега в місці розташування водозабору кам'яним насипом або бетонними плитами (див. мал. 1, а).

а) береговий водозабір з поздовжнім прорізом; б) те саме, русловий водозабір; в) русловий водозабір з поперечним прорізом; г) береговий водозабір з направляючою дамбою; д) русловий водозабір з напівзагатами; е) береговий водозабір з направляючою дамбою і поздовжнім прорізом: 1 – русло ріки; 2 – поздовжній проріз; 3 – оголовок; 4 – амплинний або сифонний трубопровід; 5 – водоприймальні отвори (вікна); 6 – поперечний проріз; 7 – береговий водозабір; 8 – направляюча дамба; 9 – напівзагата

Рисунок 1 – Схеми влаштування водозаборів на річках із недостатньою глибиною

При заборі води русловими водозаборами можна влаштовувати як поздовжні (див. мал. 1, б), так і поперечні (див. мал. 1, в) прорізи. Профіль прорізів, як правило, трапецієвидний, що забезпечує їх найменшу замулюваність і зручне розташування в них оголовків. Глибина прорізів повинна забезпечувати нормальний прийом води з джерела за найгірших умов, тобто найнижчих рівнів води.

Оголовки, розташовані в прорізах, можуть мати не тільки боковий, а і верховий прийом води. І у цьому випадку прорізи повинні закріплюватися. Незначний підйом води в місці влаштування водозабору можна забезпечити і направляючими дамбами, загатами та напівзагатами (див. мал. 1 г, д). Ці споруди, що частково перегороджують русло річки, створюють місцевий підпір, що веде до збільшення глибини потоку перед ними, і забезпечують необхідне планове переформування потоку і перерозподіл швидкостей. Берегові чи руслові водозабори при цьому розташовують у місцях найбільших глибин і швидкостей, що забезпечує хороші умови їх роботи.

Дамби чи запруди можуть бути як такими, які затоплюються високими водами, так і такими, що не затоплюються. Але у всіх випадках ділянки річки (берега) в місці розташування водозаборів повинні надійно закріплюватися, тому що ці перегороджувальні споруди, збільшуючи глибину води в річці, створюють значне збільшення швидкостей біля протилежного берега, де розташовують водозабори. Інколи для зменшення обсягів днопоглиблювальних робіт або робіт із переформування русла суміщають влаштування прорізів і дамб чи загат. При цьому прорізи роблять незначної глибини, а дамби чи запруди невеликої довжини, що забезпечує нормальну роботу водозаборів, які розташовані в прорізах, і незначні зміни характеристик річки та добрий захист прорізів від замулювання (див. мал. 1, е).

Якщо русло і берег річки складені із добре фільтруючих порід (крупнозернистих пісків, гравійно-галечникових відкладень), за недостатньої глибини з успіхом можуть застосовуватися інфільтраційні водозабори. Ці водозабори незамінні за цих відповідних

геологічних умов, для ЗАБОРУ ВОДИ з джерел, що пересихають, перемерзають або несуть велику кількість наносів за великих швидкостей потоку і малої глибини.

При частковому або повному промерзанню річок, що може спостерігатися за суворих у Північно-Східному районі Харківської обл. таких мілководних річок як Лопань, Уди і Харків. Але навіть при перемерзанні малі річки зберігають підрусловий стік якщо не на всьому протязі, то на окремих ділянках, а також під островами, складеними алювієм, і заплавними терасами. Для затримання підруслових вод в комплексі водозаборів (відкритих або інфільтраційних) будують баражування. У аварійних ситуаціях, пов'язаних з перемерзанням річки, для забезпечення повнішого захоплення підруслових вод рекомендується влаштовувати мерзлотні пояси нижче за течією від водозабору. Мерзлотний пояс створюється періодичним зняттям снігового покриву на смузі шириною 5... 10 м, що перетинає підземний потік на всій ширині долини. Поліпшення водопостачання в подібних випадках може бути досягнуто шляхом збільшення поверхневого стоку річки за рахунок використання підруслових вод. Цьому сприяє те, що режим підруслових вод в значно меншій мірі, ніж поверхневі, схильні до впливу шугольодових чинників. Для відбору невих і підруслових вод доцільно застосовувати комбіновані водозабори.

За недостатньої глибини води в річці і недостатньої її витрати водозабір у таких умовах може влаштовуватися лише при і спорудженні накопичувачів води – водосховищ, чи ставків. Як альтернатива в комплексі зі ставками і водосховищами можуть використовуватись підземні променеві водозабори. Особливо доцільно їх використовувати на курортних районах Чорноморського узбережжя Криму, де територія притиснута горами до моря. Там дорогий кожен клаптик землі і займати великі площі під водозабір і під обширні зони санітарної охорони – недопустима розкіш.

Список літератури

1. Запольський А. К. Водопостачання, водовідведення та якість води: Підручник:- К.: Вища шк., 2005.- 671 с.: іл.
2. Черкинський С. Н. Руководство по гигиене водоснабжения.-М.: Медицина., 1975.-327 с.

Рассмотрены методы обеспечения надежной работы водозаборов в условиях сложной шуголедовой обстановки, при перемерзании и пересыхании водоемов, а так же эксплуатация водозаборов в усложненных условиях за счет увеличения наносов и неустойчивости русел рек.

Одержано 23.06.10

УДК 658.5

К.О. Лета, студ. гр. ОА-31, О.О. Смірнов, канд. екон. наук

Кіровоградський інститут регіонального управління та економіки

Нові підходи до формування кадрового потенціалу банківських установ

В статті висвітлюється сутність поняття "стратегія" в управлінні персоналом. Визначено наукові підходи до формування кадрових стратегій в банківських установах. Викладено рекомендації щодо розробки кадрових стратегій в банках.

стратегія, кадрове управління, банківський персонал, кадровий менеджмент

Перехід України до ринкових відносин об'єктивно зумовив розгортання приватизаційних процесів та швидкий розвиток ринкової інфраструктури (комерційних банків, бірж, страхових компаній тощо). Але майже 15 років становлення кадрового менеджменту у новостворених ринкових структурах України довели, що кадрова робота у більшості випадків набувала нових рис переважно за формою, ніж за змістом. Тому вкрай необхідно провадити зміни в кадровому менеджменті.

Сьогодні новостворені комерційні банки мають потребу в працівниках, що дійсно розуміють, що таке банк, і згодні на витрати з метою наймання їх на роботу. Деякі банки комплектуються за рахунок людей, які не завжди відповідають вимогам сучасного банку, іноді випадкових та схильних до авантюризму, що не мають досвіду практичної банківської роботи. Оскільки для майбутнього велике значення має підготовка та перепідготовка фахівців, в Україні виникають Інститут банківської справи при Пром-інвестбанку, Українська фінансово-банківська школа в місті Києві, проводяться семінари провідними банками України тощо.

Однак зазначені форми підготовки фахівців не забезпечують повною мірою кадровий потенціал банків. Тому на перший план виходить проблема формування в банківських установах правильної кадрової політики. Дана проблема притаманна не тільки українським комерційним банкам. У вітчизняній літературі недостатньо розробок з цього питання, хоча цими питаннями займалися Алавердов А.Р., Базаров Т.Ю., Генкін Б.М., Єгоршин О.П., Кібанов А.Я. та інші.

Мета статті полягає у розкритті сутності поняття "стратегія" в управлінні персоналом, визначенні ключових складових кадрових стратегій на прикладі банківської сфери та напрямів щодо їх вдосконалення.

Ринкові перетворення виявили масову неготовність українських громадян і, зокрема, персоналу організацій до нових умов господарювання, конкурентного середовища.

Звертання до наукових джерел засвідчує, що поява терміну стратегія пов'язана зі словом грецького походження "strategia" (stratjs - військо, ago - веду), яке буквально мало значення "веду військо". В економіці цей термін набув поширення порівняно недавно – у другій половині ХХ ст. в результаті пошуку шляхів зміцнення конкурентних позицій фірм та компаній в країнах ринкової економіки. Розробкою питань стратегічного управління найбільш плідно займалися такі відомі у світі автори, як І.Ансофф, М.Старр, К. Хаттен та ін.

В науковій економічній літературі поступово став переважати погляд на стратегію як набір правил для прийняття рішень, якими керується в своїй діяльності організація або людина [9, С.153].

Стратегії можна класифікувати за різними ознаками: за знаками належності (стратегія індивіду або організації); за способом розв'язання протиріч (стратегії захисту, пристосування, наступу); за засобами, що застосовуються (економічні, соціальні, політичні, технічні); за спрямованістю цільових орієнтирів (стратегії добробуту, стратегії фінансово-комерційного успіху, стратегії конкурентних переваг, стратегії самореалізації тощо).

На початку нового століття на тлі загострення міжнародної конкуренції, зниження темпів економічного розвитку Європейських країн істотно зросла увага до питань розробки та впровадження стратегій економічного розвитку. При цьому вирішальним чинником економічного успіху стало вважатися, передусім, кваліфіковане управління персоналом, інвестування в людський капітал. З'явилося нове розуміння стратегії, яке акцентувало увагу на тому, що стратегія – це процес, що відбиває управлінську філософію керівництва фірми, саме людські ресурси мають домінуючий вплив на реалізацію розробленої стратегії, саме персонал є базою стратегічного управління організацією.

На території країн колишнього Союзу РСР помітний інтерес до стратегічного управління став зростати з переходом до ринкового механізму господарювання, у зв'язку з необхідністю зміцнення позицій на ринку, що формується. Проблема отримання конкурентних переваг обумовила постановку принципово нового завдання – визначення стратегій управління персоналом або кадрових стратегій на певний тривалий період розвитку організації.

Аналіз наукових підходів різних авторів [1, 2, 3, 8, 9] дає можливість констатувати, що найважливішими елементами кадрових стратегій незалежно від форми власності підприємств є: мета діяльності організації, система планування організації, відносини вищих менеджерів; організаційна структура служб управління персоналом; критерії ефективності системи управління персоналом; різноманітні обмеження на функціонування організації, тобто певна наявність фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, вікових, соціальних обмежень; взаємозв'язок із оточуючим середовищем.

Цільові орієнтири кадрової стратегії в ринкових умовах спрямовані, передусім, на досягнення конкурентоспроможності персоналу та конкурентоспроможності організації, забезпечення максимально можливих прибутків. Розробка стратегічних цілей кадрової політики має неодмінно враховувати досвід організації, її здобутки, корпоративні цінності, організаційне оточення, стратегічні цілі діяльності загалом [4,5,6,7], особливості зовнішнього середовища (існуюче законодавство, стан ринку праці, дієвість профспілок).

Кадрова стратегія будь-якої організації має передбачати такі ключові складові, як відбір персоналу, оцінка кваліфікації, розвиток персоналу, матеріальна та моральна мотивація, іншими словами, – винагорода у вигляді заробітної плати, участі у прибутках, продажу акцій, висловлення подяки, кар'єрне зростання, заохочення відшкодуванням витрат на навчання, оздоровлення тощо.

Аналіз свідчить, що останніми роками банківські установи України і Кіровоградської області зокрема намагаються на практиці керуватися сучасними здобутками кадрового менеджменту. Проте, не дивлячись на позитивні зрушення у становленні банківської системи та "надлишковий випуск" економічних кадрів в державі, у банківській сфері України залишається гостро відчутним дефіцит висококваліфікованих фахівців. При цьому варто мати на увазі, що йдеться про нестачу працівників, здатних до розробки інновацій, прояву ініціативи, творчості, постійного навчання та перенавчання, активного спілкування з клієнтами на високому професійному та культурному рівні.

На рівні вищих менеджерів українських банків вже усвідомлюється той факт, що об'єктом стратегічного управління в банках має стати компетенція персоналу.

В українських банках поки залишається проблемним питанням розробка та впровадження кадрових стратегій, здатних гнучко реагувати на мінливі потреби ринку, забезпечуючи економічний та соціальний ефект банківських послуг, стимулювати підвищення корпоративної культури, зростання професійної компетенції працівників та їх

адаптованості до конкурентних умов діяльності. Отже, подальші наукові пошуки у цьому напрямі є практично необхідними.

Вважаємо, що причини існуючих недоліків у реалізації кадрових стратегій банківських установ пов'язані з відсутністю комплексного підходу до розв'язання кадрових проблем.

Уявляється, що всі складові кадрової стратегії повинні мати прямий і зворотній зв'язок зі стратегічним аналізом стану розвитку конкурентного середовища в регіоні, країні та стратегічними аналітичними й прогностичними оцінками розвитку банківських установ. Такий зв'язок та складові кадрової стратегії в банку показано на рисунку 1.

Рисунок 1 – Складові кадрової стратегії банківської установи

Особливе значення в наведеній схемі приділяється мотиваційному моніторингу – системі періодичних спостережень за станом мотивації персоналу до ефективної трудової діяльності, прояву творчості. Такий моніторинг передбачає анкетування працівників з метою з'ясування спектру їх потреб, ступеню їх задоволення завдяки праці, домінуючих мотивів, чинників, які позитивно і негативно впливають на творче ставлення до виконання своїх обов'язків, прояв ініціативи, саморозвиток особистості, професійне зростання.

Результати моніторингу разом з урахуванням результатів реалізації інших складових стратегії мають створювати необхідне підґрунття для вдосконалення кадрової роботи, прогнозування руху кадрів, адекватної зміни системи заохочень, матеріальних та нематеріальних стимулів в тісній залежності із досягненням цілей організації на ринку.

В кожному банку, звичайно, кадрові стратегії повинні мати свої відмінності, адже ті чи інші протиріччя вимагають посилення ролі тих чи інших впливових чинників і важелів на персонал з метою усунення або пом'якшення прояву цих протиріч. В інтересах досягнення оптимальних результатів в полі зору кадрового менеджера необхідно постійно мати на увазі

спектр дії усіх внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають динаміку зростання банківської установи.

Сучасному стану розвитку системи підвищення кваліфікації банківських працівників притаманне:

- скорочення обсягів фінансування, що відбилося на зовнішній підготовці керівників та фахівців;

- скорочення кількості молоді, що направляється банком за контрактом на навчання.

В той же час, керівники і провідні фахівці повинні підвищувати свій науковий рівень, стежити за змінами нормативно-правової бази, навчатися вільному володінню персональними комп'ютерами та спеціальними банківськими програмами, розвивати відповідні ділові якості. Ринкова економіка сьогодні пред'являє підвищені вимоги до організаторських здібностей управлінського персоналу банків.

Таким чином, викладене підкреслює, що лише комплексне бачення процесу розробки і впровадження кадрової стратегії є найбільш прийнятним для управління конкурентоспроможністю персоналу та організації загалом на етапі перехідної економіки. Перспективи подальших наукових пошуків пов'язані, на наш погляд, з розробкою методичних підходів щодо оцінки ефективності кадрових стратегій та дієвих механізмів управління компетенцією банківського персоналу, адже у банківській діяльності велику роль відіграють саме люди: їхні кваліфікація, знання, вихованість. Це, в кінцевому результаті, визначає якість тих послуг, що надає банк.

Список літератури

1. Ансофф. И. Стратегическое управление / Пер. с англ. М.: Экономика, 1989.
2. Колпаков В.М., Дмитренко Г.А. Стратегический кадровый менеджмент. Ч.1.: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2002. – 280 с.
3. Щекин Г.В. Основы кадрового менеджмента: Учебник. – 4-е изд., испр. – К.: МАУП, 2002. – 280 с.
4. Руфан В.Г. Управление развитием аттестации персонала // Вісник СНУ ім. В.Даля. – №1(71).– Ч.2.– 2004 – С.167 – 169.
5. Фільштейн Л.М., Малаховський Ю.В. Економіка праці в машинобудівному комплексі.– Кіровоград: "Інвест-груп", 2004. – 284 с.
6. Семикіна М.В. Мотивація конкурентоспроможної праці: теорія і практика регулювання. – Кіровоград: ПіК, 2003. – 426 с.
7. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 535с.
8. Менеджмент персоналу: Навч. посіб. / В.М. Данюк, В.М. Петюх, С.О. Цимбалюк та ін.; За заг. Ред В.М. Данюка, В.М. Петюха. – К.: КНЕУ, 2004. – 398 с.
9. Управление персоналом организации: Учебник – Под ред. А.Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 512 с.

Одержано 21.06.10

УДК 576.4

М. Шевченко, магістр., О.В. Медведєва, доц., канд. біол. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Екологічна оцінка впливу полігонів твердих побутових відходів Кіровоградської області на стан навколишнього середовища

В статті проаналізовано вплив несанкціонованих сміттєзвалищ та полігонів твердих побутових відходів на екосистеми та надано практичні рекомендації щодо покращання екологічної ситуації.
несанкціоновані сміттєзвалища, полігони, утилізація

Тверді побутові відходи є відходами сфери споживання, що утворюються в результаті побутової діяльності населення. Вони складаються з виробів і матеріалів, непридатних до подальшого використання в побуті.

Утворення ТПВ коливається від 500 гр. до 1 кілограма на людину в день. Дані показники мають тенденцію до постійного збільшення.

Зараз найбільш поширений спосіб утилізації твердих побутових відходів в Кіровоградській області – це звалища. Проте цей простий спосіб супроводжують наступні проблеми:

- швидке переповнення існуючих звалищ внаслідок великого об'єму і малої щільності розміщуваних відходів,
- відбудеться зараження підземних вод продуктами вилуговування, виділення неприємного запаху, розкидання відходів вітром, мимовільне горіння звалищ, безконтрольне утворення метану,
- залишається все менше площ, придатних для розміщення звалищ на зручній відстані від населених пунктів [1, 3].

Проблема складування і зберігання відходів в даний час є однією з найактуальніших і життєво важливих для України екологічних і економічних проблем. Сьогодні лише в Кіровоградській області на обліку знаходиться більше 50 звалищ загальною площею понад 120 га. В більшості випадків санітарний стан звалищ незадовільний. Тому вирішення проблеми утилізації ТПВ за допомогою полігонів є надзвичайно актуальним для Кіровоградщини.

Метою даної роботи є оцінка впливу несанкціонованих звалищ і полігонів твердих побутових відходів на навколишнє середовище та розробка шляхів щодо покращення екологічного стану довкілля у зоні їх впливу.

Для досягнення поставленої мети передбачалося вирішити наступні завдання:

- дати оцінку впливу на навколишнє середовище несанкціонованих сміттєзвалищ Кіровоградської області;
- проаналізувати особливості району, обраного для дослідження і визначити ключові проблеми при створенні сучасного полігону ТПВ;
- запропонувати проект створення полігону ТПВ в Ульяновському районі Кіровоградської області.

Об'єктом даного дослідження є процеси, що відбуваються в навколишньому середовищі при впливі на нього сміттєзвалищ.

Склад і об'єм побутових відходів надзвичайно різноманітні і залежать не тільки від

країни і місцевості, але і від пори року та багатьох інших чинників. Так у морфологічному складі відходів в Кіровоградській області переважають харчові органічні відходи (40%), та макулатура (35%).

Перевагу захороненню відходів надає переважна більшість країн світу. Утилізація відходів споживання може відбуватися декількома шляхами: зберігання на полігонах, переробляти з метою отримання органічних добрив, переробляти з метою отримання біогазу, а також компостуватись або спалюватись [2].

На протязі 2009-2010 років нами було проведено дослідження, що стосувались стану ґрунтів на територіях, зайнятих несанкціонованими звалищами відходів. Дослідженням було охоплено наступні райони: Маловисківський, Ульяновський, Бобринецький, Новомиргородський, Долинський. В даних районах розташовано 5 несанкціонованих сміттєзвалищ, на територіях яких було проведено також визначення шкідливих речовин у атмосферному повітрі.

Згідно з отриманими результатами можна зробити висновок, що у зоні впливу всіх досліджених несанкціонованих сміттєзвалищ спостерігається перевищення вмісту шкідливих речовин у ґрунтах порівняно з фоном та ГДК по нітратам, сірці, хлоридам.

На несанкціонованих сміттєзвалищах спостерігається самовільне горіння, диміння відходів, що в свою чергу призводить до забруднення атмосферного повітря. При горінні викидаються забруднюючі речовини, такі як діоксид азоту, діоксид сірки, сажа.

Серед існуючих способів утилізації відходів ми обрали саме складування на полігоні як єдиний економічно можливий варіант для смт Ульяновка.

Полігони ТПВ розрізняють за типами. Сучасними полігонами ТПВ є інженерні спеціалізовані споруди, де здійснюється організоване контрольоване складування твердих побутових відходів з дотриманням технічних і санітарних норм, забезпечується зниження негативної дії відходів на атмосферне повітря, ґрунт, водний басейн до нормативного рівня. Проте, більше 80 % полігонів ТБО, експлуатованих в даний час в Україні, не відповідають санітарним нормам, тобто фактично є звалищами [4].

Звалища ТПВ, побудовані без комплексу заходів, що знижують їх негативний вплив на навколишнє середовище, є значними джерелами його забруднення. Відходи, розміщені там, зазнають складних фізико-хімічних і біохімічних змін під впливом атмосферних явищ, специфічних умов, що формуються в товщі відходів, а також в результаті взаємодії між собою. Це приводить до утворення різних сполук, зокрема токсичних, які, мігруючи в навколишнє середовище, негативно впливають на його компоненти.

Основними чинниками дії полігонів ТБО на навколишнє середовище є фільтрат і звалищний газ.

Фільтрат – стічні води, що виникають в результаті інфільтрації атмосферних опадів в тіло полігону і що концентруються в його основі. Це складна за хімічним складом рідина з яскраво вираженим неприємним запахом біогазу. Фільтрат, проходячи через товщу відходів, збагачується токсичними речовинами, що входять до складу відходів або продуктами їх розкладання. На звалищах, споруджених без дотримання правил охорони навколишнього середовища (що не мають протифільтраційного екрану, системи відведення і очищення фільтрату), фільтрат вільно стікає по рельєфу, потрапляє в ґрунт, ґрунтові і підземні води. Проникнення фільтрату в ґрунти і ґрунтові води може привести до значного забруднення навколишнього середовища не тільки шкідливими органічними і неорганічними сполуками, але і яйцями гельмінтів, патогенними мікроорганізмами [5].

Звалищний газ – газ, що утворюється в результаті анаеробного бродіння відходів в тілі полігону. Основними компонентами газу звалища є парникові гази: діоксид вуглецю і метан. Крім того, звалищний газ містить безліч токсичних органічних сполук, що є джерелами неприємного запаху.

Вільне розповсюдження газу в навколишньому середовищі викликає ряд негативних ефектів як локального, так і глобального масштабів, обумовлених його специфічними властивостями [3].

При накопиченні звалищного газу можуть формуватися вибухо-пожежонебезпечні умови як на самих полігонах ТПВ, так і в будівлях і спорудах, розташованих поблизу них. Накопичення газу в тілі звалища часто викликає самозагорання ТПВ. Процес горіння супроводжується утворенням токсичних речовин, зокрема, діоксину.

Спроекований нами полігон належить до малих за площею полігонів менше 4 га., спосіб складування передбачено у вигляді насипу.

Ущільнення і гідроізоляція є обов'язковими елементами при складуванні відходів. По периметру полігону спроектовано систему труб первинної очистки фільтрату, а також систему труб для виділення метану. Крім того, передбачено влаштування свердловин для моніторингу ґрунтових вод та загального стану полігону.

Отже, проаналізувавши вищевикладене можна зробити висновки про необхідність жорсткого контролю над станом несанкціонованих та організованих сміттєзвалищ. Результати проведених досліджень стану ґрунтів та атмосферного повітря у зоні впливу несанкціонованих звалищ відходів у Кіровоградській області показали, що вміст шкідливих речовин як у ґрунті, так і у атмосферному повітрі значно перевищує ГДК. Враховуючи капітальні вкладення у будівництво сміттєпереробних та сміттєспалювальних підприємств, а також їх вклад у забруднення навколишнього середовища нами було обрано варіант створення сучасного полігону ТПВ, з врахуванням закордонного та вітчизняного досвіду. Утилізація накопичених відходів позитивно відобразиться на розвитку господарсько-промислового комплексу району і умовах життєдіяльності місцевого населення.

Список літератури

1. Геоэкология урбанизированных территорий. Сб. тр. Центра Практической Геоэкологии Под ред. В.В.Панькова, С.М.Орлова - М.: ЦППГ, 1996.-108с.
2. Горлицкий Б.А. Новые подходы к решению проблемы переработки и удаления ТБО. ГНПО "Экологические технологии и нормативы". К.: Институт геохимии окружающей среды НАНУ, 2000.
3. Горлицкий Б.А. Проблемы нормативно-правового регулирования обращения с отходами потребления - Сб.: «Проблемы сбора, переработки и утилизации отходов»: - Одесса. ОЦНТЭИ, 2003.-74-77 с.
4. ДБН В.2.4-2-2005 «Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування».
5. Чемакіна О.В. Сутність проблеми реабілітації порушеного міського середовища Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник.- Київ: КНУБА. – 2003. – Вип.14. – С.208-212.

В статті проаналізовано вплив несанкціонованих свалок і полігонів твердих побутових відходів на екосистеми і проаналізовано практичні рекомендації щодо покращення екологічної ситуації.

In the article influence of unauthorized smittezvalisch and grounds of hard domestic offcuts is analysed on ekosistemy and practical recommendations are given in relation to the improvement of ecological situation.

Одержано 21.06.10

УД К 519. 24

П.В. Резніченко, канд. фіз.-мат. наук, методист
Кіровоградський кібернетико-технічний коледж

Існування граничного гібсового розподілу для кластерної моделі неперервного гармонічного осцилятора

Застосовані рівняння Кірквуд–Зальсбурга для дослідження кореляційних функцій для малих значень активності. За допомогою Пуасонівського аналізу виконаний термодинамічний граничний перехід для кластерної моделі гармонічного осцилятора.

великий канонічний розподіл, велика статистична сума, кореляційні функції, термодинамічна границя, густина ймовірності, міра Лебега, міра Лебега–Пуасона

Статистична механіка розглядає великі фізичні системи, що складаються з великого числа компонент і займають великий об'єм в просторі R^3 [1,2]. В відповідності з принципами математичного мислення внутрішні властивості великих об'єктів можуть бути виявлені при відповідному граничному переході. Тому в статистичній фізиці загально прийнято переходити до границі нескінченного об'єму $A \rightarrow \infty$ (ця границя також називається термодинамічною границею).

На прикладі розглянемо асимптотичні властивості фізичної системи при термодинамічному граничному переході коли термодинамічні величини аналітично залежать від параметрів. Цей найпростіший випадок означає відсутність фазового переходу: режим високої температури і малої густини.

Мета статистичної механіки полягає в установленні відповідності між мікроскопічним і макроскопічним рівнями розуміння природи. Строго мікроскопічного опису більшості фазових переходів, що відбуваються в природі не існує [3,4].

Модель неперервного гармонічного осцилятора. Кластерна модель неперервного гармонічного осцилятора являє собою систему, в якій частинки об'єднані в пари-кластери. Одна з частинок пари головна і має координату $x \in R^d$. Друга частинка кластера може відхилюватись від основної частинки-осцилююча частинка. Величина її відхилення від основної частинки $U_x \in R^2$ (точки x поки що для спрощення береться в одному напрямку). Частинки взаємодіють таким чином. Осцилюючі частинки взаємодіють тільки з відповідними основними частинками кластера. Для того, щоб осцилююча частинки утримувались біля x , її розподіл береться за гаусовою мірою, тобто у виразі для енергії стоїть au_x^2 .

Позначення та основний результат:

– конфігураційний простір:

$$\begin{aligned} X &= R^d, \quad U = R^1, \quad Z = X \otimes U; \\ \Gamma = \Gamma_Z &= \{ \tilde{\gamma} = (\gamma, U_\gamma) \subset Z \mid (\gamma \cap K) < \infty \text{ для всіх } K \in B_c(R^d) \}; \\ \tilde{\gamma} &= \{ (x_1, u_{x_1}), \dots, (x_n, u_n), \dots \}; \end{aligned} \quad (1)$$

– міри на $K\Gamma$;

– міри на Z ;

– σ_d - міра Лебега на X σ_1 - міра Лебега на U ;

– $\sigma := \sigma_d \otimes \sigma_1$;

– $\Gamma_0 = \bigcup_{n \in N_0} \Gamma^{(n)}$, $\Gamma^{(n)} := \{\eta CR^d \mid \eta \mid = n\}$

– простір скінчених конфігурацій, який відповідає ситуації, коли кількість частинок є фіксована.

Простір скінчених конфігурацій Γ_Λ у фіксованому об'ємі $\Lambda \subset R^d$

$$\lambda = \{x_1, \dots, x_N \mid x_i \in \Lambda, N \in N_0\}, \quad N_0 = NU\{O\},$$

що містять фіксовану кількість N частинок

$$\Gamma_\Lambda^{(N)} := \{\gamma \in \Gamma_\Lambda \mid \gamma = N, \quad N \in N_0\}, \quad \Gamma_\Lambda^{(o)} := \emptyset;$$

– міри на Γ_o, Γ_Λ ;

– $\sigma^{(n)} := \sigma_d^{\otimes n} \otimes \sigma^{\otimes n} o(\text{sym}_{R^d \otimes R^1}^n)^{-1}$,

де відображена $\text{sym}_{R^d \otimes R^1}^n$ – симетризація впорядкованого набору кластерів.

Граничний гібсовий розподіл зручніше отримати в рамках великого канонічного ансамбля. Тому введемо на КП міру Лебега-Пуассона

$$x_{z\sigma} := \sum_{n \geq 0} \frac{z^n}{n!} \sigma^{(n)} \quad (2)$$

Потенціал взаємодії та енергія конфігурації

а) далеко діючий потенціал $\phi^{(l)}: R^d \rightarrow R$:

1) неперервний і $\phi^{(l)} \in L^1(R^d)$;

2) для будь-якої послідовності $(x_1, \dots, x_n, \dots)$ такої, що $|x_i - x_j| \geq \nu_0$ для $i \neq j$

$$\sup_{x \in R^d} \sum_{i=1}^{\infty} \phi^{(l)}(x - x_i) \leq \phi_0^{(l)} < a$$

б) короткодіючий потенціал $\phi^{(s)}: R^d \rightarrow R_+$

$$\phi^{(s)}(x - y) = +\infty, \quad |x - y| < \nu_0$$

і

$$\int_{|x| \geq \nu_0} \phi^{(s)}(x) dx < \infty \quad (4)$$

Енергія взаємодії конфігурації $\tilde{\gamma}$ кластерів

$$U(\tilde{\gamma}) = \sum_{\{x, x'\} \in \tilde{\gamma}} [\phi^{(l)}(x - x') u_x u_{x'} + \phi^{(s)}(x - x') + a u_x^2 + a u_{x'}^2]$$

В рамках великого канонічного ансамбля система нескінченного числа тотожних частинок описується нескінченною послідовністю кореляційних функцій. Для дослідження кореляційних функцій при малих значеннях активності використовується рівняння Кірквуда-Зальцбурга.

Для нашої моделі рівняння КЗ мають такий вигляд:

$$\rho_\Lambda(\tilde{\eta}) = z e^{-\beta W(\{\tilde{x}\}, \eta(\tilde{x}))} x_\Lambda(\tilde{\eta}) \int_{\Gamma_\Lambda} \prod_{\{\tilde{y}\} \subset \tilde{\gamma}} \left(e^{-\beta [\phi^{(l)}(x-y) u_x u_y + \phi^{(s)}(x-y) + a(u_x^2 + u_y^2)]} - 1 \right) \times \\ \times \rho_\Lambda(\tilde{\eta} \setminus \{\tilde{x}\} \cup \tilde{\gamma} \setminus \tilde{x}_\sigma(d\tilde{\gamma})) \quad (5)$$

або більш детально

$$\rho_{\wedge}(\{\tilde{x}_1\}) = \chi_{\wedge}(\{\tilde{x}_1\})z \left[1 + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n!} \int_{\wedge^n} \prod_{j=1}^n \left(e^{-\beta[\phi^{(l)}(x_1-y_j)u_{x_1}u_{y_j} + \phi^{(s)}(x_1-y_j) + a(u_{x_1}^2 + u_{y_j}^2)]} - 1 \right) \times \right. \\ \left. \times \rho_{\wedge}(\tilde{x}_2, \dots, \tilde{x}_m, \tilde{y}_1, \dots, \tilde{y}_n) d\tilde{y}_1 \dots d\tilde{y}_n \right] \quad (6)$$

$$\rho_{\wedge}(\{\tilde{x}_1, \dots, \tilde{x}_m\}) = \chi_{\wedge}(\{\tilde{x}_1, \dots, \tilde{x}_m\})z e^{-\beta W(\{\tilde{x}_1\}, \{\tilde{x}_2, \dots, \tilde{x}_m\})} \times \\ \times \left[\rho_{\wedge}(\{\tilde{x}_2, \dots, \tilde{x}_m\}) + \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n!} \int_{\wedge^n} \prod_{j=1}^n \left(e^{-\beta[\phi^{(l)}(x_1-y_j)u_{x_1}u_{y_j} + \phi^{(s)}(x_1-y_j) + a(u_{x_1}^2 + u_{y_j}^2)]} - 1 \right) \times \right. \\ \left. \times \rho_{\wedge}(\{\tilde{x}_2, \dots, \tilde{x}_m, \tilde{y}_1, \dots, \tilde{y}_n\}) d\tilde{y}_1 \dots d\tilde{y}_n \right] \text{ при } m > 1. \quad (7)$$

Щоб визначити оператор КЗ доводиться наступна Лема.

Величина

$$C(\beta) = \sup_{x \in R^d} \int_{R^d} \int_{R^1} \left| e^{-\beta[\phi^{(e)}(x-x')u_x u_{x'} + \phi^{(s)}(x-x') + a(u_x^2 + u_{x'}^2)]} - 1 \right| dx dx' < \infty \quad (8)$$

Це умова регулярності для нашої моделі.

Основний результат роботи формулюємо у вигляді:

Теорема 1. Для локально скінчених конфігурацій на КП кластерної моделі неперервного гармонічного осцилятора для комплексних значень активності

$$|Z| < e^{-2\beta B-1} C(\beta)^{-1}$$

існує граничний гібсовий розподіл до якого прямують кореляційні функції $\rho(\{\tilde{x}_1, \dots, \tilde{x}_m\})$ при $L \rightarrow \infty$, які є єдиними розв'язками рівнянь КЗ в просторі E_{ξ} .

Послідовність $\rho_{\wedge}$ при $V(\Lambda) \rightarrow \infty$ прямує до граничного гібсового розподілу в наступному сенсі:

Теорема 2. Для всіх Z з круга $|z| < e^{-2\beta B-1} C(\beta)^{-1}$ функції $\rho_{\wedge}(\tilde{x})_m$ мають своєю границею при $V(\Lambda) \rightarrow \infty$ функції $\rho(\tilde{x})_m$ в тому розумінні, що $|\rho_{\wedge}(\tilde{x})_m - \rho(\tilde{x})_m| \leq \xi^m \varepsilon(\Lambda)$ де функція $\lim_{\lambda \rightarrow \infty} \varepsilon(\lambda) = 0$, а λ означає найменшу віддаль точок $x_1, \dots, x_m \in \Lambda$ до границі сосуда Λ .

Список літератури

1. Рюэль Д. Статистическая механика / Рюэль Д. – М.: Мир, 1971. – 368 с.
2. Минлос Р.А. Введение в математическую статистическую физику / Минлос Р.А. – М.: МЦНМО, 2002. – 112 с.
3. Синай Я.Г. Теория фазовых переходов / Синай Я.Г. – М.: Наука, 1980. – 206 с.
4. Х. – О. Георги Гиббсовские меры и фазовые переходы / Х. – О. Георги – М.: «Мир», 1992. – 621с.
5. S. Albeverio, Yu. G. Kondratiev, M. Rockner. Analysis and geometry on configuration spaces / S. Albeverio, Yu. G. Kondratiev, M. Rockner – J. Funct. Anal. 154 (2), 444-500 (1998).

Одержано 19.03.10

Зміст

<i>К.П. Дьомін, В.М.Пестунов, О.С.Стеценко</i> Космічні закони – основа життя на Землі.....	3
<i>Леся Кочубей</i> Украинские заимствования и переключение языкового кода в устной русской речи этнических русских г. Львова. Социолингвистический очерк.....	10
<i>Ю.А. Головин</i> Об эволюции звезд.....	25
<i>О.А. Лукашевич</i> Людський фактор в губернському адмініструванні другої половини XVIII ст. (примус до творчості). Частина I.....	30
<i>О.А. Лукашевич</i> Людський фактор в губернському адмініструванні другої половини XVIII ст. (примус до творчості). Частина II.....	38
<i>Ю. В. Середюк</i> Суть соціальної політики та аналіз її моделей в соціальних державах.....	49
<i>В. О. Буряк, Н. В. Гаврилова</i> Кредитування економіки в умовах виходу з банківської кризи.....	51
<i>А.А.Почтар, О.М.Гавриленко</i> "Vір - неологізми" англійської мови ХХІ століття.....	55
<i>В.В.Баранов, Т.А.Немченко</i> Оцінка можливостей лінійно-функціональної організаційної структури управління підприємством в ринкових умовах	59
<i>В. О. Буряк</i> Розвиток ринку перестрахування в Україні.....	63
<i>О.С. Бойко</i> Зміст майнового страхування в Україні.....	66
<i>Д. Д. Снастіна</i> Діяльність посередників на страховому ринку України.....	70
<i>В.В.Яцун, О.В. Яцун</i> Досвід комп'ютерного моделювання Вознесенського собору у м. Бобринець Кіровоградської області	73
<i>К. В. Самсонова</i> Досвід зарубіжних країн світу у галузі страхування.....	75

<i>О.В. Яцун</i> Особливості інфляційних процесів в Україні.....	78
<i>О.І. Семеняка, Н.Г. Возна, В.Г. Волошина</i> Матеріалістична діалектика та проблема хімічної еволюції.....	81
<i>О.В. Яцун</i> Амортизаційна політика підприємства.....	84
<i>І.С.Трубіна, В.В.Баранов</i> Проектування організації виробництва	86
<i>В.О. Буряк, К.В. Самсонова</i> Вплив соціальних факторів на становлення сучасної вітчизняної економіки	88
<i>В.О. Буряк, К. В. Самсонова, С.Е. Титаренко</i> Аудит як незалежна форма контролю за діяльністю суб'єктів господарювання.....	90
<i>О.О. Скидан</i> Автоцивілка: становлення, проблеми та шляхи їх вирішення.....	92
<i>О.В. Яцун</i> Проблеми нормативно-правового забезпечення та розвитку іпотечного кредитування в Україні.....	95
<i>В. Є. Мороз, Д. І. Соколов</i> Формування техніко – економічного потенціалу галузі: методи амортизації основних фондів.....	97
<i>С.П. Римар, Т. Потапчук</i> Проблеми статеві-вікової структури населення України (соціологічні аспекти пенсійної реформи).....	100
<i>А.Е. Щеглова, С.Б. Куликовський</i> Легітимність державної влади в Україні.....	103
<i>В.Ф.Черечукіна, В.В. Баранов</i> Організаційне проектування системи управління персоналом.....	106
<i>Д.М.Турлюн, В.В. Баранов</i> Соціонічне проектування колективу.....	108
<i>С. М. Непомняща, С. П. Римар</i> Статусно-рольова структура економічно-соціального інституту власності	110
<i>Я. В. Рудь, С. П. Римар</i> Історичний розвиток економічної соціології.....	114

<i>Т. В. Іванова, А. О. Чернишова</i> Структура і види ділового спілкування.....	117
<i>Т.В. Бабіч, А.В.Сало</i> Вплив засобів масової інформації на самовизначення молоді.....	120
<i>П.Г.Плешков, Н.Ю.Гарасьова, Т.В.Величко</i> Побудова системи автоматизованого управління і моніторинга енергетичних параметрів насосної станції.....	123
<i>О.В.Зеленько, Г.І.Міокова</i> Нормування як метод оптимізації оборотних активів.....	127
<i>А.Златопольская, Б.Чёрный, Л.Н. Кривоблоцкая</i> Диск мгновенного умножения.....	130
<i>Г.Козинець, С.П.Попова</i> Удосконалення фінансування підприємств комунальної форми власності.....	131
<i>О.М. Саєнко</i> Управління ефективністю підприємства.....	137
<i>О.В. Ридзевська</i> Стан та перспективи інвестиційної активності Кіровоградського регіону	139
<i>А.А. Ткач, В.А. Свірідова</i> Екологічна політика і завдання охорони природних вод.....	143
<i>Є.А. Гостіщев</i> Основні типи графічних режимів комп'ютерних відеоадаптерів.....	145
<i>Д. С. Сінокоп</i> Міжгалузева диференціація заробітної плати та її вплив на рівень зайнятості населення.....	148
<i>К. Ю. Полоз</i> Проблеми банківського сектору України та шляхи їх розв'язання.....	150
<i>Ю. І. Кривошей, С.Е. Ушаков</i> Твердокрилі як показник відновлення екологічного потенціалу біогеоценозів лісостепу Центральної України.....	153
<i>О.С. Бойко</i> Проблеми розвитку сучасної банківської системи країн з розвинутою ринковою економікою.....	156
<i>К. Г. Коваленко</i> Проблеми розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України.....	158

<i>О.В. Ковальчук, Т.П. Мірзак</i> Участь України у процесі глобалізації економіки.....	161
<i>А.Ю. Донцова, Т.В.Вербіцька</i> Особливості сприйняття кольору.....	165
<i>В. О. Буряк, С. А. Фрунза</i> Міжнародний валютний фонд та його взаємовідносини з Україною.....	167
<i>В. О. Буряк, С. А. Фрунза</i> Проблеми розвитку державного фінансового контролю кредитних спілок в Україні.....	169
<i>К. В. Самсонова, С.А. Фрунза</i> Особливості та проблеми формування валютної системи України.....	171
<i>О.Г. Філімоніхіна</i> Формування стійких фітоценозів з метою зменшення вірогідності процесів підтоплення.....	175
<i>Н.П.Куш, О.М.Мамалига</i> Директ-маркетинг: необхідність активізації в сучасних умовах.....	180
<i>Н.П. Куш, Ю.В. Шимха</i> Четвертий національний фестиваль соціальної реклами як відображення її розвитку.....	184
<i>Г. В. Штомпель</i> Мовна ситуація у Великобританії.....	187
<i>Є.В. Іванченко</i> Послідовність формування ефективного процесу маркетингової комунікації на промисловому підприємстві.....	189
<i>А.Ю.Донцова, В.О. Липчанський</i> Структура особистості здібного керівника.....	194
<i>А.Ю. Донцова, Л.І.Кондратець</i> Значення знань та розвиток їх в Україні.....	196
<i>А.Ю.Донцова, А.О.Левченко</i> Проблеми зменшення середньої тривалості життя в Україні.....	198
<i>Б.П. Чорний, Т.П. Мірзак</i> Економічна ефективність природоохоронних заходів у землекористуванні.....	201
<i>Н.Ю.Гарасьова, І.В.Савеленко, К.Г.Петрова</i> Вибір параметрів фільтрокомпенсуючих пристроїв для мереж нижче 1000 В	205
<i>К.І. Ковальова, Н. Г. Возна, В.Г. Волошина</i> Навіщо потрібна тала вода і як правильно її готувати.....	209

<i>В.М. Пестунов, В.М. Бабич</i> Передаючі механізми та перетворювачі технологічного обладнання.....	211
<i>С.В. Зелений, І.П. Пономаренко</i> Альтернативні джерела енергії.....	218
<i>К. Ю. Полоз</i> Стан та перспективи медичного страхування в Україні.....	222
<i>В.М. Пестунов, К.Н. Марченко, Л.П. Свяцкая, Т.К. Марченко</i> Влияние информации на состояние здоровья человека.....	224
<i>К. Ю. Полоз</i> Розвиток грошово-кредитної політики в період кризи.....	229
<i>О.М.Нежиборець, Л.В.Рибакова</i> Компьютерна експрес-діагностика функціонального стану спортсменів.....	231
<i>В.О.Оришака, О.О.Вода</i> Обґрунтування установки для мокрого осадження пилу	234
<i>О.П. Довченко, Т.В Тимошенко</i> Особливості американського способу життя. Відмінності у звичаях та традиціях.....	238
<i>А.А. Булахова, М.О. Симчина, Л.В. Рыбакова</i> Автоматизированная информационная система управления университетом.....	240
<i>Л.М.Параниця, В.Є.Мороз</i> Оборотні кошти.....	243
<i>Н. М. Москаленко, И.Л.Шкот</i> Функции языка.....	244
<i>Н. М. Москаленко, И.Л.Шкот</i> Парадигматические отношения в немецкой специальной лексике.....	247
<i>П.Г. Плешков, В.Ф. Мануйлов, І.В. Савеленко</i> Організація системи моніторингу силових трансформаторів.....	250
<i>І. О. Головка, В.О. Гребенюк</i> Визнач свій власний навчальний стиль	255
<i>І. О. Головка, В.О.Гребенюк</i> Навчальні стилі у вивченні іноземних мов.....	259
<i>Н.В. Гречихіна, Т.В. Тимошенко</i> Inherent causes of language change.....	262

<i>І.О.Данілова</i> Рівень безробіття в Україні та пріоритетні напрямки його зниження.....	265
<i>Т.В.Тимошенко, Н.В.Гречихіна</i> Дослідження відмінностей між британським та американським варіантами англійської мови.....	268
<i>О.О. Скидан</i> Бюджетний процес на місцевому рівні.....	272
<i>В.Т.Кирильчук</i> Проблема пізнавального відношення між суб'єктом і об'єктом.....	275
<i>Я.В.Рудь</i> Захист інтелектуальної власності в контексті розвитку сучасної України: проблеми і розв'язання.....	277
<i>О.К. Савеленко, А.В. Демиденко</i> Метод покриття прямокутниками об'єктів топології мікросхем, що ґрунтується на використанні узагальненої діаграми Вороного.....	283
<i>Т.Л. Верлан, А.П. Мартиненко</i> Обладнання для переробки зношених шин.....	286
<i>Р.Г.Щербина, М.П.Тупчієнко</i> Становище музеїв в роки Великої Вітчизняної війни та перші післявоєнні роки	288
<i>М.М.Будурін, Е.О.Гришина</i> Природа та суспільство.....	290
<i>О.О. Нігай, О.О. Смірнов</i> Проблеми відтворення і розвитку економічного потенціалу суспільства в умовах ринкової системи	294
<i>Н.Степанюк, О.В. Медведєва</i> Вплив об'єктів будівництва на навколишнє середовище.....	299
<i>В.І. Сиротюк, Г.Т. Костромін</i> Соціальні наслідки кризи на селі та шляхи їх подолання.....	302
<i>Р.Г.Щербина, С.В.Щербина</i> Вища освіта Великої Британії.....	303
<i>Л.В. Тищенко, Д.В. Терентьєв</i> Водозабори на річках зі складними природними умовами.....	305
<i>К.О. Лета, О.О. Смірнов</i> Нові підходи до формування кадрового потенціалу банківських установ.....	309

М. Шевченко, О.В. Медведєва

Екологічна оцінка впливу полігонів твердих побутових відходів Кіровоградської області на стан навколишнього середовища.....313

П.В. Резніченко

Існування граничного гібсового розподілу для кластерної моделі неперервного гармонічного осцилятора.....316

Наукові записки

Випуск 10

частина II

Відповідальний за випуск А.Б.Будулатій

Комп'ютерна верстка І.М. Каліч

Тиражування О. Г. Каліч

*Приватне підприємство «Ексклюзив-Систем»
Свідоцтво про реєстрацію № 05720-ПП-1 від 10.12.1996.
25006, м. Кіровоград, вул. Шевченка, 25
тел./факс 24-35-53*

Здано в набір 14.06.2010 Підписано до друку 24.06.2010. Формат 60х84 1/8.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Умов. друк. арк.40,75
Обл. вид. арк. 37,7. Наклад 300 прим. Замовлення №00028.